

BIBLIOTECA ȘCOLARULUI

Mihai
EMINESCU
ÎNTRE SCYLLA ȘI CHARIBDA

LITERA

CHIȘINĂU 1998

CZU 859.0-3

E 48

Textele se reproduc dup[:

Mihai Eminescu. *Opere*, vol. IX. Editura Academiei Rom`ne, Bucure=ti, 1980.

Mihai Eminescu. *Opere*, vol. X. Editura Academiei Rom`ne, Bucure=ti, 1989.

Mihai Eminescu. *Opere*, vol. XI. Editura Academiei Rom`ne, Bucure=ti, 1984.

Mihai Eminescu. *Opere*, vol. XII. Editura Academiei Rom`ne, Bucure=ti, 1985.

Mihai Eminescu. *Opere*, vol. XIII. Editura Academiei Rom`ne, Bucure=ti, 1985.

Eminescu: Sens, timp =i devenire istoric[. Volum]ngrijit de Gh. Buzatu, +tefan Lemny =i I. Saizu. Ia=i, Universitatea "Al. Cuza", 1988.

Mihai Eminescu. *Publicistic[. Referiri istorice =i istoriografice*. Editura Cartea Moldoveneasc[, Chi=in[u, 1990.

Textele, cu excep`ia particularit[\ilor de limb[=i stil ale autorului,
respect[norme ortografice]n vigoare.

Coperta: *Isai C`rmu*

ISBN 9975-904-95-5

© LITERA, 1997

TABEL CRONOLOGIC

- 1736 Anul probabil al na=terii lui Petrea Eminovici, \[ran din satul C[line=ti, lâng[Suceava (Bucovina), cel mai vechi dintre Eminovicii atesta\i]n acte oficiale. Str[bunic al poetului.
- 1780 Se na=te Vasile Eminovici, singurul fecior al lui Petrea Eminovici =i al so\iei sale Agafia. +i el \[ran, muncitor de p[mânt. Avea =i darul cânt[rii. E bunicul poetului.
- 1812 La 10 februarie se na=te Gheorghe Eminovici, fiu al lui Vasile Eminovici =i al so\iei acestuia, Ioana.
Este tat[ ] poetului. S-a rupt de mediul satului natal =i, p[r[sind Bucovina, s-a stabilit]n Moldova.
- 1816 Se na=te mama poetului, Raluca Jura=cu, fiica stolnicului Jura=cu din Jolde=ti.
- 1840 La 29 iunie Gheorghe Eminovici se c[s[tore=te cu Raluca Jura=cu.
- 1841 La 12 mai Gheorghe Eminovici, sluger, fu ridicat la rangul de c[minar.]n acest an se na=te +erban, primul copil al so\ilor Eminovici.
- 1843 La 2 februarie se na=te Nicolae (Nicu), al doilea copil.
- 1844 Se na=te George (Iorgu), al treilea copil.
- 1845 La 5 mai se na=te Ruxandra, al patrulea copil.
- 1846 La 1 iulie se na=te Ilie, al cincilea copil.
- 1848 Se na=te Maria, al =aselea copil. Anul na=terii este probabil.
- 1850 La 15 ianuarie se na=te]n Boto=ani Mihail (Mihai cum i se zicea]n familie), poetul, al =aptelea copil.

- 1852 Se na=te Aglaia, al optulea copil.
- 1854 Se na=te Henrieta (Harieta), al nou[lea copil.
- 1856 Se na=te la 16 noiembrie Matei, al zecelea copil.
Data când s-a n[scut Vasile, al unsprezecelea copil al so\ilor Eminovici, nu e cunoscut[.
- 1857 }n luna august c[minarul Eminovici conducea, cu pa=aport, cinci copii la studii, peste grani\[, la Cern[u\i, printre care =i Mihai. Ce cursuri a urmat Mihai }n acest an nu se =tie.
- 1858—1859 Copilul Mihai a urmat clasa a III-a la “National Hauptschule” din Cern[u\i, fiind clasificat al 15-lea }ntre 72 de elevi.
- 1859—1860 A urmat clasa a IV-a, fiind clasificat al 5-lea }ntre 82 de elevi.
- 1860—1861 }nscris la Ober-Gymnasium din Cern[u\i, elevul Eminovici Mihai promoveaz[clasa I, fiind clasificat al 11-lea }n primul semestru =i al 23-lea }n cel de-al doilea semestru.
- 1861—1862 Urmeaz[clasa a II-a.
- 1862—1863 Repet[clasa, dar de la 16 aprilie 1863 p[r[se=te definitiv cursurile, de=i avea o situa\ie bun[la }nv[\[tur[.
Plecând de vacan\ Pa=telui la Ipote=ti, nu s-a mai }ntors la =coal[.
Moare Ilie, care studia medicina la =coala lui Davila din Bucure=ti.
- 1864 Elevul Eminovici Mihai solicit[Ministerului }nv[\[mântului din Bucure=ti o subven\ie pentru continuarea studiilor sau un loc de bursier. I se refuz[“nefiind nici un loc vacant de bursier”. Prin adresa nr. 9816 din 21 martie, c[tre gimnaziul din Boto=ani, i se promite c[va fi primit “negre=it la ocaziune de vacan\[, dup[ce, }ns[, va }ndeplini condi\iunile concursului”. Elevul Eminovici pleac[la Cern[u\i unde trupa de teatru Fanny Tardini-VI[dicescu d[dea reprezenta\ii. La 5 octombrie Eminovici intr[ca practicant la tribunalul din Boto=ani, apoi, peste pu\in timp, este copist la comitetul permanent jude\ean.
- 1865 La 5 martie Eminovici demisionaeaz[, cu rug[mintea ca salariul convenit pe luna februarie s[fie }nmânat fratelui s[u +erban. La 11 martie tân[ru]l M. G. Eminovici solicit[pa=aport pentru trecere }n Bucovina. }n toamn[se

afli] în gazdă la profesorul său Aron Pumnul, ca îngrijitor al bibliotecii acestuia. Situația lui =colară era de "privatist". Cunoștea însă biblioteca lui Pumnul până la ultimul tom.

- 1866 La 12/24 ianuarie moare Aron Pumnul. Cu această împrejurare =apte învâlcăi gimnazi-ti tipăresc o broșură cu "Încriminare... la mormântul preaiubitului lor profesoriu". A doua din aceste poezii este semnată: *M. Eminoviciu*, privatist. La 25 februarie/9 martie revista *Familia* din Pesta își publică poezia *De-a-a vea...* Iosif Vulcan, directorul revistei, i-a schimbat însă numele din Eminovici în *Eminescu*, nume pe care poetul l-a adoptat imediat =și pentru totdeauna. La 15/27 mai își se publică poezia *O cîntăre în zori*. În iunie părăsește Bucovina =și se stabilește la Blaj cu intenția mărșălită de a =și reînchepe studiile. La 16/29 iulie revista *Familia* își publică poezia *Din străintate*, la 14/26 august poezia *La Bucovina*, la 11/23 septembrie *Speranța*, =și la 16/28 octombrie *Misterele nopții*. În cinci numere consecutive din octombrie =și noiembrie, aceeași revistă își publică nuvela *Lanțul de aur*; tradusă după Onkel Adam, scriitor suedez. Un scurt timp a fost =și la Alba Iulia, unde participă la 27—28 august la adunarea anuală a "Astreii". În toamnă a părăsit Blajul =și s-a dus la Sibiu, unde e prezentat lui N. Densușianu; de aici trece munții cum putu =și veni la București.
- 1867 Întră în trupa lui Iorgu Caragiale, unde are rolul de sufleur =și de copist. Cu această trupă făcu turnee la Brașov, Galați, Giurgiu, Ploiești. Citea mult din Schiller, din care a =și tradus poezia *Resignățiune*, datată în manuscris april.
- 1867 își apare în *Familia* din 2/14 aprilie poezia *Ce-ți doresc eu tie, dulce Românie*, iar la 18/30 iunie poezia lui *La Heliade*.
- 1868 Este angajat ca sufleur în trupa lui Mihai Pascaly, care concentrase mai multe forțe teatrale: Matei Millo, Fanny Tardini-VI (dicescu =și actori din trupa lui Iorgu Caragiale). În timpul verii, această trupă a jucat la Brașov, Sibiu, Lugoj, Timișoara, Arad =și alte orașe bănăne. Iosif Vulcan l-a întâlnit cu ocazia acestui turneu =și a obținut de la Eminescu poeziile *La o artistă* =și *Amorul unei marmure*, publicate apoi în *Familia* din 18/30 august =și 19 septembrie/1 octombrie. Văzând aceste poezii în *Familia*, cîntărele Gheorghie Eminovici ceru lui Iosif Vulcan =tira asupra soartei fiului său, rătăcitor

- În lume. Stabilite în București, Eminescu face cunoștință cu I. L. Caragiale. Pascaly, fiind mulțumit de Eminescu, îl angajează ca suflor a II-a oară =i copist al Teatrului Național. La 29 septembrie Eminescu semna contractul legal în această calitate. Obținut de la Pascaly o cameră de locuit, în schimb, însă, se obligă să traducă pentru marele actor *Arta reprezentării dramatice — Dezvoltarea teatrală în legătura ei organică de profesorul dr. Enrico Theodor Röttscher* (după edițiunea a doua). Traducerea, neterminată, scrisă pe mai multe sute de pagini, se află printre manuscrisele rămase. Acum începe =i proiectul său de roman *Geniul pustiu*.
- 1869 La 1 aprilie înființează împreună cu alți tineri cercul literar “Orientul”, care avea ca scop, între altele, strângerea basmelor, poeziilor populare =i a documentelor privitoare la istoria =i literatura patriei. La 29 iunie se fixează comisiile de membri ale “Orientului”, care urmau să viziteze diferitele provincii. Eminescu era repartizat pentru Moldova. În vară se întâlnește întâmplător în Ciemiș cu fratele său Iorgu, ofițer, care-l sfătuiește să revină în țară cu familia. Poetul refuză hotărât. Cu ocazia morții fostului domnitor al Munteniei, Barbu Dimitrie +tirbey, publică într-o foaie volantă poezia cunoscută sub titlul *La moartea principelui +tirbey*. În vară, pleacă cu trupa Pascaly în turneu la Iași =i Cernăuți. Revista *Familia* continuă să publice poezii: *Junii corupți* la 31 ianuarie/12 februarie =i *Amicului F. I.* la 31 martie/11 aprilie. Cu ocazia ultimului turneu, Eminescu se împacă cu familia, iar tatăl său îi promite o subvenție regulată spre a urma cursuri universitare la Viena, unde se aflau mai toți colegii lui de la Cernăuți. La 2 octombrie, Eminescu se înscrie la Facultatea de filozofie ca student extraordinar, ca simplu auditor deci, lipsindu-i bacalaureatul. Aici face cunoștință cu I. Slavici =i cu alți studenți români din Transilvania =i din Bucovina. Revine în țară cu vechii colegi de la Cernăuți =i de la Blaj. Se înscrie în cele două societăți studențești existente, care apoi se contopesc într-una singură — “*România jună*”. Scrisorile =i telegramele către părinți pentru trimiterea banilor de întreținere se întorc.
- 1870 împreună cu o delegație de studenți, Eminescu îl vizitează de Anul Nou pe fostul domnitor Al. I. Cuza, la Döbling. În semestrul de iarnă 1869/1870 Eminescu a urmat cu oarecare regularitate cursurile. După aceasta Eminescu

nu s-a mai înscris până în iarna lui 1871/72, când urmează două semestre consecutive. În schimb, setea lui de lectură era nepotolită. Frecvența, cu mult interes, biblioteca Universității. Îl preocupau și unele probleme cu care avea să iasă în publicistică. La 7/19 și 9/21 ianuarie publică în *Albina* din Pesta articolul *O scriere critică*, în care ia apărarea lui Aron Pumnul împotriva unei broșuri a lui D. Petrino din Cernăuți, iar la 18/30 ianuarie în *Familia, Repertoriul nostru teatral*, cel dintâi semnat cu numele întreg, iar cel de-al doilea cu inițialele M. E. Trece apoi la situația politică a românilor și a altor naționalități conlocuitoare din Austro-Ungaria, publicând, sub pseudonimul Varro, în *Federațiunea* din Pesta, trei articole, strâns legate între ele: *Să facem un congres*, apărut la 5/17 aprilie, *În unire e tărâie*, la 10/22 aprilie, și *Echilibrul*, la 22 aprilie/4 mai și 29 aprilie/11 mai, pentru care a fost citat de procurorul public din Pesta. *Federațiunea* din 5/17 aprilie răspunde cu mulțumiri pentru aceste articole, dar nu poate preciza timpul când ar putea începe publicarea romanului menționat de Varro. A fost probabil vorba de proiectul de roman *Naturi catilinare*. La 15 aprilie publică în *Convorbiri literare* din Iași poezia *Venere și Madonă*, iar la 15 august *Epigonii*. La 17 iunie îi scria lui Iacob Negruzzi, redactorul *Convorbirilor literare*, lămurindu-i ideea fundamentală din *Epigonii*.

Alături de N. Teclu, președintele, Eminescu, în calitate de secretar, semnează, în luna martie, un apel pentru strângerea de fonduri în vederea serbării de la Putna, iar la 4/16 septembrie îi scrie lui Iacob Negruzzi, rugându-l să publice în *Convorbiri literare* notișoarea ce-i trimite, "asupra proiectatei întruniri la mormântul lui Ștefan cel Mare la Putna". Tot atunci trimite povestea *Frumos din lacrimă*, care se tipărește în *Convorbiri literare*, în numerele de la 1 și 15 noiembrie.

Sosit incognito la Viena, Iacob Negruzzi îi comunică lui Eminescu impresia puternică provocată de poet în sânul societății "Junimea" din Iași, prin poeziile publicate de acesta în *Convorbiri literare*. Îi propune ca după terminarea studiilor să se stabilească la Iași.

1871 În câteva scrisori din februarie îl pune pe Negruzzi în curent cu proiectele sale literare și îl recomandă călduros pe Slavici. Trimite poezia *Mortua est!*, care apare în *Convorbiri literare* din 1 martie, urmată de alte două poezii: *Înger de pază* și *Noaptea...*, care se tipăresc la 15 iunie.

La 8 aprilie stil nou, "România jun[" vine =edin\ a de unificare a conducerii, alegând primul s[u comitet, cu I. Slavici, pre=edinte, =i Eminescu, bibliotecar: La 1 august,]n =edin\ a de la Cern[u\i, s-au des[vâr=it preg[tirile pentru serbarea de la Putna, fixat[pentru 15/27 august. Cu această ocazie Eminescu revede locurile copil[riei =i ale adolescen\ei sale. Se abate chiar pe la Boto=ani =i Ipote=ti. La 6 august i se adreseaz[din Ipote=ti lui Titu Maiorescu, dându-i oarecare rela\ii privitoare la organizarea serb[rii.]n ziarul *Românul* din 3/15 august, Eminescu public[ ]mpreun[cu Pamfil Dan, membru]n comitetul serb[rii, o scrisoare]n care explic[semnifica\ia]ntâlnirii tineretului român]n jurul mormântului lui +tefan cel Mare. Printre tinerii de talent, participan\i activi la serbare, s-au remarcat pictorul Bucevski =i compozitorul Ciprian Porumbescu. Din cauza unor curente contradictorii]n sânul societ[\ii "România jun[" , Eminescu demisioneaz[ ]mpreun[cu Slavici din comitetul de conducere,]n toamna anului. Amândoi sunt acuza\i c[sunt ata=a\i ideilor "Junimii" din Ia=i.]n studiul s[u despre *Dirac\ia nou[*, Titu Maiorescu eviden\iaz[meritele de poet, "poet]n toat[puterea cuvântului", ale lui Eminescu, citându-l imediat dup[Alecsandri. Studiul se tip[re=te cu]ncepere din acest an]n *Convorbiri literare*.

Dintre numeroasele proiecte literare,]n acest an probabil ia o form[ini\ial[*Proletarul*, sub impresia lecturilor poetului despre evenimentele Comunei din Paris. Poemul va fi continuat =i des[vâr=it]n anii urm[tori.

Lucreaz[la poemul *Panorama de=ert[ciunilor*.

La 16 decembrie,]ntr-o scrisoare c[tre +erban, care se afla]n \ar[,]i scrie nec[jit c[duce o mare lips[de bani, având datoriile penru chirie, apoi "la birt, la cafeana,]n fine, pretutindena". Din această cauz[inten\ioneaz[s[se mute la alt[universitate,]n provincie.

- 1872 Anul probabil al]ntâlnirii lui cu Veronica Micle, la Viena. La 10 februarie,]ntr-o scrisoare c[tre p[rin\i, se plânge c[a fost bolnav, din care cauz[se afl[ ]ntr-o stare suflteasc[foarte rea, agravat[=i de =tirile triste primite de acas[. La 18 martie ajunge s[constate c["anul acesta e]ntr-adev[r un an nefast" din cauza boalei =i a lipsurilor de tot felul. La 8 aprilie solicit[bani pentru a se]nscrie]n semestrul al doilea. Se plânge =i de lipsa unui parde-siu.]n aceste]mprejuri]ri p[r[se=te Viena =i vine]n \ar[. La 1 septembrie particip[la o =edin\ a "Junimii" din Ia=i, unde cite=te fragmente din *Pano-*

rama de-ert[ciunilor. *Egipetul* =i]nceputul *Evului de mijloc*, apoi nuvela *S[rmanul Dionis*. Prezen\a]n \ar[a poetului este confirmat[=i de o scrisoare pe care Eminescu o trimite din Boto=ani,]n august, lui Titu Maiorescu,]n care intervenea]n favoarea lui Toma Micheru, pentru un concert al acestuia. La 7 septembrie Eminescu cite=te]n =edin\a "Junimii" dou[poezii: *]nger =i Demon =i Floare albastr[*. Poezia *Egipetul* avea s[apar[la 1 octombrie]n *Convorbiri literare*, iar *]nger =i Demon =i Floare albastr[* la 1 aprilie anul urm[tor. *S[rmanul Dionis* se tip[re=te la 1 decembrie 1872 =i]n continuare la 1 ianuarie 1873.

Asigurat printr-o subven\ie lunar[de 10 galbeni, din partea "Junimii", Eminescu pleac[la Berlin. O scrisoare a lui +erban din 30 noiembrie d[am[nuntul c[poetul era plecat cu mai multe s[pt[mâni]nainte de acest[dat[.]nscrierea la Universitatea din Berlin s-a f[cut la 18 decembrie. De data aceasta Eminescu era]nmatriculat ca student ordinar, pe baza unui certificat de absolvire de la gimnaziul din Boto=ani. Cursurile la care se]nscrise, sau pe care =i le notase s[le urmeze, erau foarte variate: din domeniul filozofiei, istoriei, economiei =i dreptului.

1873 Promucreaz[folclor:]ncepe primele versiuni la *C[lin =i Luceaf[rul*.

Pentru a=i putea asigura o existen\ ] modest[este nevoit s[accepte curând un post la consulatul român de la Berlin, aflat sub conducerea lui Teodor Rosetti, mai târziu a lui N. Kre\ulescu. Tensiunea dintre tat[=i fiu l-a determinat pe poet s[cear[exmatricularea =i eliberarea unui certificat doveditor c[pân[la data de 14 iulie a urmat dou[semestre. La 26 iulie i se elibera acest certificat. Rosetti i-a]nlesnit]ns[r[mânerea mai departe la Berlin, prin m[rirea salariului, iar la 8 decembrie se re]nscrie la Universitate pentru semestrul de iarn[. N-a trecut nici un examen. La 21 septembrie Iorgu Eminovici, militar, se sinucide, dar moartea lui e declarat[abia la 2 noiembrie. Fusese]nmormântat la]pote=ti, f[r[autoriza\ie =i f[r[declara\ie de deces.

1874]ntre 17/29 ianuarie =i 7 mai are loc o bogat[coresponden\ ]ntre Maiorescu =i Eminescu,]n care i se propunea poetului s[=i ob\in[de urgen\ doctoratul]n filozofie pentru a fi numit profesor la Universitatea din Ia=i. Ministrul]nv[\[mântului]i trimite la Berlin suma de 100 galbeni pentru depunerea doctoratului.]n timpul verii i se d[sarcina de a cerceta oficial, pen-

tru statul român, documentele din Königsberg, dar printr-o scrisoare din 19 septembrie, adresată secretarului agenției diplomatice din Berlin, motivează de ce a abandonat această sarcină de ce a luat drumul către țară, urmând că în noiembrie să se întoarcă la Berlin pentru examene. La 1 septembrie era numit însă în postul de director al Bibliotecii Centrale din Iași. La 7 octombrie Maiorescu ia cunoștință prin Al. Lambrior că Eminescu nu poate pleca acasă curând în străinătate ca să facă doctoratul, fiind oprit de oarecare întâmplări grave în familia sa. Două surori se îmbolnăviseră de tifos la bătănie în Boemia, fratele +erban, care dăduse semne de alienație mintală, la 10 octombrie se interna în spital prin intervenția agenției române din Berlin. Poetul începuse să sufere de o aprindere a ncheieturii piciorului. La 28 noiembrie agenția din Berlin anunță moartea lui +erban.

Pe lângă sarcinile de la bibliotecă, Eminescu predă acum lecții de logică la Institutul academic în locul lui Xenopol. *Convorbirile literare* de la 1 decembrie îi publică *Imparatul și proletarul*. La 8 noiembrie promitea că va veni într-o joi la serata literară de la Veronica Micle, spre a citi o poezie cu subiect luat din folclor. Colaborează la *Lexiconul* lui Brockhaus. Toamna o petrece în tovarășia lui Slavici, găzduit la Samson Bodnărescu. Publică în *Convorbiri literare* din 1 noiembrie un articol asupra lui *Constantin Brâncușu*, reproducându-i multe poezii.

1875 în prima parte a anului pune ordine în bibliotecă și propune îmbogățirea ei cu manuscrise și cărți vechi românești. Într-un raport din 6 martie, adresat lui Maiorescu, ministrul învățământului, înaintează o listă bogată de tipărituri și manuscrise vechi pentru achiziționare. Începe traducerea din nemăște a unei gramatici paleoslave. La 15 iunie primește scrisoarea lui Maiorescu prin care îi se propune funcția de revizor =colar pentru districtele Iași și Vaslui. La 1 iulie este invitat să-și ia în primire noul post, iar la 2 iulie predă biblioteca lui D. Petrino, autorul broșurii criticate de Eminescu prin articolul său *O scriere critică*. Tot în această vreme este înlocuit și la =coală din cauza grevei declarate de elevii unor clase. La 10 august înaintează ministerului un raport asupra constatărilor făcute cu ocazia conferințelor cu învățătorii din județul Iași. Remarcă pe institutorul Creangă de la =coala nr. 2 din Păcurari, Iași. La 5 septembrie trimite un raport cu propuneri de reorganizare a =colilor din județul Vaslui. În *Convorbiri literare* din 1 februarie

publică poezia *Făt Frumos din tei*, iar la 1 aprilie publică tot acolo o scurtă dare de seamă asupra scrierii *Pseudo-cynegeticos* de Al. I. Odobescu.

La 14 martie, în cadrul prelegerilor publice ale "Junimii" rostește conferința pe care o tipărește în *Convorbiri literare* din 1 august sub titlul *Influența austriacă asupra românilor din principate*. La 26 mai, înaintează ministerului un raport elogios asupra unei cărți didactice alcătuită de I. Creangă și alții. Pe Creangă îl introduce la "Junimea". Schimbându-se guvernul, Eminescu este pus în disponibilitate prin decretul domnesc nr. 1013 din 3 iunie. Prin raportul său din 22 iunie către Ministerul învățământului, D. Petrino cere ca Eminescu, fost bibliotecar, să fie urmărit pentru obiecte "sustrase". Ministerul înaintează raportul Parchetului din Iași. Prin încheierea sa din 17 decembrie judecătorul de instrucție declară însă că "nu este loc de urmărire".

La 15 august se stinge din viață, la Ipotești, Raluca Eminovici.

Rămășișii slujbii, Eminescu primește postul de corector și redactor al publicațiilor neoficiale la ziarul local *Curierul de Iași*. Frecventează cu regularitate editurile "Junimii". De multe ori îl vizitează pe Creangă în bojdeuca sa. *Convorbirile literare* îi publicau la 1 septembrie poeziile *Melancolie*, *Crăiasa din povești*, *Lacul* și *Dorința*, la 1 noiembrie *Călin*, iar la 1 decembrie *Strigoii*. *Curierul de Iași* avea numeroase rubrici redactate de Eminescu, fiecare semnificativă. În această formă apare la 9 iunie schiul *La aniversară* și nuvela *Cezara* în numerele de la 6, 11, 13, 15 și 18 august. Face un drum la București, unde, prin Maiorescu, se împrietenește cu Mite Kremnitz. Veronica Micle rămâne idolul său.

- 1877 Continuă activitatea ziaristică la *Curierul de Iași*. În formă polemică ia apărarea manualului de logică al lui Maiorescu, sub titlul *Observații critice*, în *Curierul de Iași* din 12 august, și începe o dată recensiuinea logicii Maiorescu, în *Convorbiri literare* din 1 septembrie. Publică cronici teatrale în legătură cu spectacolele la care asistă. Vizitează în dese rânduri casa bătrânului Micle și participă la editurile "Junimii", dar se simte din ce în ce mai singur, fapt pe care îl comunică la 20 septembrie lui Slavici, iar la 12 octombrie precizează, către același, că Iași i-au devenit "nesuferiți". Fiind invitat să intre în redacția ziarului *Timpul*, Eminescu preferă să rămână în a doua jumătate a lunii octombrie și vine la București, unde se dedică gazetariei. Anul se scurge

f[r] ca poetul s[fi publicat m[car un vers. La 18 decembrie, totu=i, Negruzzi se entuziasma de seria de articole din *Timpul*, *Icoane vechi =i icoane nou[* "minunat scrise =i minunat cugetate". Eminescu]ns[nu avea bani nici pentru o fotografie cerut[de Negruzzi la Ia=i spre a-i pune chipul]n tabloul cu portretele junimi=tilor:

- 1878 Activitate ziaristic[intens[. Nu r[spunde scrisorilor primite de la Ia=i. Abia dac[particip[la =edin\ele s[pt[mânale de la Maiorescu =i de la Mite Kremnitz. Venirea lui Rossi]n Bucure=ti]i ocup[serile. Sub titlul *Reprezenta\iile Rossi* public[ ]n *Timpul* de la 28 ianuarie o scurt[cronic[teatral[. +i reprezenta\iile române=ti]l preocup[: la 6 octombrie public[un foileton cu titlul *Deschiderea stagiunii 1878—1879*. Dup[insisten\e numeroase, trimite lui Negruzzi patru poezii: *Povestea codrului*, *Povestea teiului*, *Singur[tate =i Departe sunt de tine...*, care se public[ ]n *Convorbiri literare* din 1 martie. La 16 aprilie public[ ]n *Timpul* un foileton, *Pa=tele*, care l-a impresionat pe Caragiale atât]ncât peste cincisprezece ani avea s[-l reproduc[ ]n *Moftul român* (1893). La 26 mai cite=te acas[la Maiorescu poezii, prezent fiind =i Alecsandri, s[rb[toritul de la Montpellier pentru *Ginta latin[*.]n iulie, sf[tuit de medic,]=i ia concediu de la ziar =i pleac[la Flore=ti-Dolj, la mo=ia lui Nicolae-Mandrea. Aici traduce, din]ns[rcinarea Ministerului Cultelor =i]nv[\[turilor Publice, tomul]ntâi al scrierii *Fragmente din istoria românilor* de Eudoxiu Hurmuzaki, ap[rut[de curând]n nem\e=te. La 13 iulie scrie din Flore=ti, adresând lui Caragiale =i Ronetti-Roman, colegi de redac\ie, o scrisoare plin[de umor =i de sarcasm.

Dup[ ]napoierea de la Flore=ti i s-a propus s[se mute la Maiorescu, dar poetul n-a primit. La 17 septembrie face o recenzie]n *Timpul* despre *Cuvente den b[trâni*, tomul I, de Hasdeu. Particip[,]ntre 11 =i 13 noiembrie, la a 15-a aniversare a "Junimii" la Ia=i, mergând]mpreun[cu Slavici =i Caragiale, to\i trei]n contul lui Maiorescu.

- 1879 Satisface din plin cererile repetate ale lui Negruzzi =i-i trimite la Ia=i poezii care se public[ ]n *Convorbiri literare*: *Pajul Cupidon...*, *O, r[mâi, Pe aceea=i ulicioar[...*, la 1 februarie, *De câte ori, iubito...*, *Rug[ciunea unui Dac=i Atât de fraged[...*, la 1 septembrie, *Afar[-i toamn[*, *Sunt ani la mijloc, Când]nsu=i glasul, Fream[t de codru, Revedere, Desp[r\ire =i Foaia ve=ted[*, la 1 octombrie. Cre=te pasiunea pentru Mite Kremnitz, c[reia]i pred[lec\ii de limba

român[=i-i ofer[ ]n manuscris poezia *Atât de fraged*[... Faptul]l alarmează pe Maiorescu, după cum reiese dintr-o]nsemnare a criticului din ziua de 1 iunie: “*Grea epocă Eminescu*”.

La 6 august moare +tefan Micle. Eminescu scrie Veronic[i. V[duva lui Micle vine la București =i-l roagă s[ ]ntervie pentru urgentarea pensiei sale.]mpreună] fac planuri de c[s]torie nerealizabile. Se aprofund[din ce]n ce mai mult]n munca de gazetar.]n redacție are un rol preponderent, dar obositor.

1880]ntr-o scrisoare c[tre Henrieta se plânge c[are mult de lucru =i c[-i bolnav trupe=te, dar mai mult suflete=te. Din partea familiei prime=te numai imput[ri,]n special adresate de tat[ ]l s[u. N-are nici timp, nici dispoziție s[-l felicite m[car pe Matei, care-i trimisese invitație de nunt[. Se simte]mb[trânit =i ar vrea s[ ]moară. Nu =i vede capul de datorii.

Nu publică decât o poezie: *O, mam!*..., care apare]n *Convorbiri literare* din 1 aprilie. Negruzzi]i scrie imputându-i c[nu-i mai trimite nici o colaborare. Renun[la c[s]toria proiectată cu Veronica Micle. Mite Kremnitz afirmă c[ ]nima poetului s-a aprins de o nouă flac[ur[. Maiorescu precizează c[e vorba de o doamnă Poenaru-Lecca, care-l inspiră, probabil,]n poeziile pe care nu le publică, dar le cite=te la]ntâlnirile literare s[pt[mânale. Corespondența cu Veronica se poartă pe un ton iritat.

La 6 decembrie Veronica se plânge lui Hasdeu c[Maiorescu l-a determinat pe Eminescu s[nu =i]nfl[ ]g[duiala de a o lua]n c[s]torie.

1881 Scrie la 18 martie, cerând iertare tat[ ]lui s[u, bolnav, c[nu poate veni s[-l vadă. “Negustoria de gogo=i =i de bra=oave”]l]vine strâns de “dughean”. Se plânge c[-i e “acru sufletul de cerneal[=i de condei”. Totodată]i scrie =i lui Negruzzi, spunând c[nu g[se=te un minut liber spre a r[spunde la scrisorile primite.]l anun[ ]ns[c[prin Maiorescu i-a trimis *Scrisoarea III*, pe care a citit-o de mai multe ori la “Junimea” bucure=tean[.]n seara de 28 martie Maiorescu o cite=te]n sânel “Junimii”, la Iași. După publicarea *Scrisorii I*]n *Convorbiri literare* din 1 februarie, =i a *Scrisorii II* la 1 aprilie, se tip[re=te =i *Scrisoarea III* la 1 mai. Pentru caracterul ei antiliberal este reprodus[la 10 mai]n *Timpu*. Ciclul *Scrisorilor* se]nceie cu publicarea *Scrisorii IV** la 1 septembrie]n *Convorbiri literare*.

*]n *Convorbiri literare* titlatura *Scrisorilor* este urm[toarea: *Scrisoarea]nt`i*, *Scrisoarea a doua*, *Scrisoarea a treia*, *Scrisoarea a patra* (n. I. Cre\u).

Absorbit de activitatea ziaristică, găsește totuși timp să revizuiască și nuvela *Cezara*, a cărei ultimă formă o încredinșează lui Maiorescu, între filele unei broșuri care conținea balada lui Schiller *Mănușă*, tradusă în treisprezece limbi; în românește de Eminescu.

Lucrează la desvârșirea *Lucașă* și la diversele forme din *Mai am un singur dor*

În *Timpul* din 4 octombrie Eminescu publică o introducere la seria de *Palavre, anecdote, taclale* etc. ale lui E. Baican, iar în numărul de la 10 octombrie se ocupă, într-un articol de fond, de însemnătatea limbii vechi din cârmurile bisericești. La 21 noiembrie, cu ocazia dezvelirii statuii lui Eliade, scrie un articol în care arată că Eliade este cel dintâi scriitor modern al românilor.

Raporturile epistolare cu Veronica devin încredite din cauza lui Caragiale, cu care Eminescu se împartășește la serbarea pomului de Crăciun de la Mite Kremnitz.

1882 La gazetă, Eminescu este flancat cu începere de la 1 ianuarie de un director și un comitet redacțional care urma să-i tempereze avântul său polemic. Reorganizarea redacției însă e inoperantă, fiindcă poetul continuă să scrie în stilul său propriu. La 28 martie semnează un „prim-București” ca recenzie la volumul întâi de nuvele publicat de I. Slavici.

Nu publică nici o poezie în tot timpul anului. În schimb citește în mai multe rânduri *Lucașă* în ediciunile „Junimii” de la Maiorescu. Mite Kremnitz îl traduce în nemăște. Este semnalat adeseori în casă la Maiorescu. În seara de 13 septembrie, în absența poetului, probabil, se citește „iarăși vecinica frumoasele poezii de Eminescu”. În seara de 8 octombrie citește și corectează, împreună cu Maiorescu, *Lucașă*, pe care îl prezintă la „Junimea” de la 28 octombrie.

Împartășește cu Veronica, îi scrie și primește numeroase scrisori. Și comunică planurile pentru viața în comun la București. În câteva rânduri, Veronica a fost pentru scurt timp în București. Dar curând raporturile dintre ei se strică.

1883 În ianuarie Eminescu este internat pentru câțiva zile în spital. În lipsa lui se citește la Maiorescu, în două rânduri, *Lucașă* în limba germană, traducere făcută de Mite Kremnitz. Poezia, în românește, vede lumina tiparului în *Almanahul societății studențești „România jună”* din Viena apărut cu

meniuinea aprilie. Apariția *Almanahului* este anunțat[în *Timpul*, cu începere de la 14 mai până la 26 iunie.

În seara de 23 martie, la =edină "Junimii" de la Maiorescu este semnalat[prezența lui Iosif Vulcan. Probabil cu această[împrejurare Eminescu i-a cedat textul următoarelor poezii care au apărut în *Familia* în cursul lunilor viitoare: *S-a dus amorul...* (la 24 aprilie), *Când amintirile...* (la 15 mai), *Adio* (la 5 iunie), *Ce e amorul...* (la 17 iulie), *Pe lângă plopii f[r] so...* (la 28 august), *+i dac[...* (la 13 noiembrie). Pentru aceste poezii Eminescu a primit un mic onorar, singurul cu care a fost r[espl[tit] în toată activitatea sa literară[.

La 4 iunie *Timpul* anunț[plecarea la Iași a lui Eminescu, pentru a asista în calitate de corespondent al ziarului la serbarea dezvelirii statuii lui +tefan cel Mare. }-i reg[se=te vechii prieteni, I. Creang[=i Miron Pompiliu. Cu această[ocazie cite=te junimi=tilor din Iași, strân=i în casa lui Iacob Negruzzi, poezia *Doina*, care se tip[re=te apoi în *Convorbiri literare* din 1 iulie. La Bucure=ti, în ziua de 23 iunie, pe o c[ldur[în [bu=itoare, Eminescu d[semne de aliena=ie mental[. La 28 iunie boala izbucne=te din plin. }n aceea=i zi este internat în sanatoriul doctorului +u. La 12 august Maiorescu este vizitat de Gheorghe Eminovici =i de fratele poetului (locotenentul), care cer rela=ii asupra bolnavului. *Convorbirile literare* din luna august reproduc poezia *Luceaf[rul* din *Almanahul* de la Viena. La 20 octombrie Eminescu este trimis de prieteni la Viena =i internat în sanatoriul de la *Ober-Döbling*, fiind înso=it pe drum de Chibici. La contribu=țiile amicilor se adaug[suma de 2000 lei, rezultat[din vânzarea biletelor de intrare la Ateneu, unde Alecsandri a citit piesa *Fântâna Blanduziei* în ziua de 14 octombrie.

La 21 decembrie apare la *Socec* volumul cu poeziile lui Eminescu, având o scurt[prefa[semnat[de Titu Maiorescu, =i portretul autorului. Impresie puternic[. Pe lângă[cele publicate anterior de poet, volumul cuprinde =i 26 poezii inedite.

1884 La 8 ianuarie se stinge din via[, la Ipote=ti, Gheorghe Eminovici, tat[l poetului, iar la 7 martie }-i lua singur via[, prin impu=care, Neculai Eminovici (Nicu), tot la Ipote=ti.

În ziua de 1 ianuarie Eminescu este vizitat de Maiorescu =i de v[rul acestuia, C. Popazu, din Viena, care avea sarcina s[vad[cât mai des pe poet la

sanatoriu. La 12 ianuarie Eminescu scrie lui Chibici =i=i exprim[dorin\ a de a veni]n \ar[. La 4 februarie]i scrie lui Maiorescu, exprimându-i aceea=i dorin\[. D-rul Obersteiner propune la 10 februarie ca pacientul s[fac[o c[l]torie prin Italia. Maiorescu, r[spunzând la scrisoarea lui Eminescu, arat[bucuria tuturor pentru deplina lui]ns[n[to=ire =i-l anun\[c[Chibici va sosi la Viena, pentru ca]mpreun[s[fac[o excursie de pl[cere de 6 s[pt[mâni spre sudul Alpilor pân[la Vene\ia, Padua =i Floren\ a. Petre Carp, vizitând pe Eminescu la Döbling,]i face lui Maiorescu acelea=i propuneri.

]n ziua de 26 februarie Eminescu p[r[se=te sanatoriul =i,]nso\it de Chibici, face c[l]toria recomandat[prin Italia. Sose=te la Bucure=ti la 27 martie, primit la gar[de mai mul\i amici.]n ziua de 7 aprilie Eminescu pleac[la Ia=i cu acela=i]nso\itor. Contribu\iile pentru]ntre\inere continu[.

La 24 septembrie Eminescu e numit]n postul de subbibliotecar al Bibliotecii Centrale din Ia=i. Este prezent la banchetul anual al "Junimii", la 25 octombrie.]n noiembrie este bolnav =i internat]n spitalul Sf. Spiridon.

]n decembrie]l viziteaz[Vlahu\.

Convorbirile literare din lunile ianuarie =i februarie]i public[dou[zeci =i una din cele dou[zeci =i =ase poezii, publicate ca inedite]n volumul de la *Socec*.]n num[rul din luna februarie i se tip[re=te poezia *Diana*, necuprins[ ]n volum.]n *Familia* din 12 februarie apare poezia *Din noaptea...*, ultima din grupul celor date lui Iosif Vulcan]n prim[vara anului precedent.

1885 Apare la *Socec* edi\ia a doua a volumului de poezii, cu acela=i con\inut.

Convorbirile literare din iulie]i public[*Sara pe deal*. Eminescu continu[modesta slujb[la bibliotec[=i pred[lec\ii la =coala comercial[. Lipse=te]n lunile iulie =i august, urmând o cur[la Liman, lâng[Odesa, de unde scrie cerând bani pentru plata taxelor. La]nceputul lunii septembrie]nc[nu venise la Ia=i. I se d[de c[tre Editura *Socec* 500 lei]n contul volumului de poezii.

1886 Este men\inut]n serviciul bibliotecii, unde]ndepline=te roluri =terse: scrie =tatele de plat[, adresele pentru]naintarea lor, diverse circulare pentru restituirea c[r\ilor]mprumutate =i pentru convocarea comisiei bibliotecii. *Epoca ilustrat[* din 1 ianuarie public[*Dalila* (fragment).]n]ntregime poezia a ap[rut postum]n *Convorbiri literare* la 1 februarie 1890. *Albumul literar al*

societății studenților universitari “Unirea”, cu data de 15 martie, îi publică poezia *Nu mă înalegi*, iar *Convorbirile literare* din decembrie poezia *La steaua*.

România liberă din 2 martie informează despre o conferință publică a lui Vlahu asupra lui Eminescu, lăudând poeziile și criticând aspru pe cei care au avut alte păreri asupra lor. Auditor numeros și entuziașt.

În timpul verii Eminescu devine din nou alienat. La 9 noiembrie este înlocuit în postul de la bibliotecă și, în urma unui consult medical, este transportat la ospiciul de la Mânăstirea Neamului.

- 1887 Primăvara, Eminescu pleacă la Botoșani, la sora sa Henrieta, și este internat în spitalul local Sf. Spiridon. În timpul acesta se organizează în Iași comitete de ajutorare, care lansează liste de subscripție publică pentru întreținerea și îngrijirea poetului. La 13 iulie merge la Iași pentru un consult de medici. Aceștia recomandă trimiterea pacientului la Viena și Hall, unde și pleacă în ziua de 15 iulie, însoțit fiind de doctorandul Grigore Focșa. De la Hall se întoarce la Botoșani, unde stă sub îngrijirea doctorului Isac și a sorei sale Henrieta, cu începere de la 1 septembrie. În decembrie trupa de teatru a fraților Vlădicescu, cunoscuți poetului, dă la Botoșani un spectacol în beneficiul bolnavului.

Convorbirile literare din 1 februarie îi publică poezia *De ce nu-mi vii*, iar numărul din 1 iulie *Kamadeva*.

- 1888 Eminescu are dorința de a-și termina unele lucrări pe care și-a amintit că le-a lăsat în manuscris. Pomenește Henrietei de gramatica limbii sanscrite, rămasă în manuscris la Biblioteca Centrală din Iași. Prin scrisoare recomandă îi cere lui Maiorescu să-i trimită biblioteca și manuscrisele rămase la București. Criticul însă nu dă nici un răspuns acestei scrisori.

Iacob Negruzzi depune pe biroul Camerei deputaților o petiție din partea unui număr de cetățeni din toate părțile țării, pentru un proiect de lege prin care să se acorde poetului, de către stat, o pensie viageră. Propunerea este susținută și de M. Kogălniceanu. Camera votează un ajutor lunar de 250 lei. Abia la 23 noiembrie proiectul de lege trece la Senat, unde este susținut de N. Gane ca raportor. Legea se va vota abia în aprilie anul următor. Veronica Micle vine la Botoșani și determină pe Eminescu să se mute defini-

tiv la București, unde și pleacă pe data de 15 aprilie. Aici are un modest început de activitate literară. Citește într-un mic cerc de prieteni *Laïs*, care se dovedește a fi traducerea piesei *Le joueur de flûte* de Emile Augier. Tipărește în *România liberă* din 13 noiembrie *Iconarii d-lui Beldiman* și la 20 noiembrie *Jar iconarii*. În decembrie participă la apariția revistei *Fântâna Blanduziei*, unde scrie articole la 4 și 11 decembrie, semnând cu inițiale. În numărul din 25 decembrie al revistei se anunță apariția volumului de poezii, ediția a treia, cu un adăos de trei poezii față de edițiile precedente: *La steaua*, *De ce nu-mi vii* și *Kamadeva*.

1889 La 3 februarie Eminescu este internat la spitalul Mărcuța din București și apoi este transportat la sanatoriul Caritas. La 13 aprilie se instituie o curatelă pentru asistența judiciară a bolnavului. În noaptea de 15 iunie, la ora 3, poetul moare în sanatoriul doctorului +ușu din strada Plantelor, București. Ziarul *Românul* din 16 iunie anunță laștiri: *Eminescu nu mai este*. În mormântarea are loc în ziua de 17 iunie. Corpul defunctului este depus în groapă la umbra unui tei din cimitirul Bellu.

În octombrie se dă la tipărire ediția a patra a volumului de poezii de la Socec, cu un studiu al lui Maiorescu, intitulat: *Poetul Eminescu*.

La 14 octombrie moare la Botoșani Henrieta Eminovici, sora care-l îngrijește pe Eminescu în ultimii săi ani de viață. Veronica Miclă încetase din viață încă de la 3 august în chilia unor maici de la Mănăstirea Vratec.

Tot în acest an moare și I. Creangă.

1989 Centenarul morții lui M. Eminescu.*

ION CREANGĂ

---

* Nota redacției.

ECHILIBRUL

În fine, ceea ce am zis noi s-a împlinit. Cehii cer autonomia \[riilor; galiïenii, tirolezii, triestienii cer aceea=i esen\[sub alte forme; ba chiar organul jidanilor unguriïi, *Pester Lloyd*, are inspiraïiunea de a recomanda guvernului austriac o deplin[îndrept[\ire a naïonalit[\ilor. Adic[, cu astuïa ce le e proprie, vor a localiza reforma Austriei =i uit[intenïonat c[este =i o Transilvanie care cere aceea=i autonomie pe care o cere Boemia ori Galiïia. Opiniunea public[a Austriei s-a pronun[at pentru c[derea constituïiei, pentru r[sturnarea complet[a dualismului, care nu are nici o raïune de a fi. Dac[suveranul s-ar înoi s[-i cerceie fruntea cu coroana Boemiei, el ar trebui prin consecin\[s[reprimeasc[autonomia marelui principat al Transilvaniei.

Afar[de ceea ce creeaz[arbitraritatea omului nu exist[nimica înlume ce n-ar trebui s[fie cum e. Cauza acestei trebuinïe e raïunea lui de a fi, =i aceasta trebuie s[fie neap[rat o raïune, nu o combinaïune r[ut[cioas[ori exaltat[, ci un rezultat neap[rat, neînl[turabil al unei cauze anterioare, asemenea cum din calculul cert a dou[cifre certe iese un rezultat neap[rat, ce nu se poate schimba f[r amestecarea unui element arbitrar ori neraïonal. Acest element arbitrar, neraïonal =i de aceea barbar e asemenea sabiei lui Brennus din cump[na cu aur.

S[vedem raïunea de a fi a dualismului. Sunt cauze ce au *trebuit* s[-l produc[, sau aceast[form[e numai o ficïune diplomatic[, o variant[a eternului “divide et impera”, o form[arbitrar[care s[nu rezulte din ideea ce naturalmente o conïine înl sine materialul ei — popoarele.

Condiția de viață a unei legi, garanția stabilităii sale e ca ea să fie un rezultat, o expresiune fidelă a trebuințelor unui popor =i tocmai de aceea dreptul de a formula acele trebuințe în articole =i paragrafe este, după spiritul timpului nostru, al popoarelor. Un popor — oricum ar fi el — are dreptul de a =i legiui trebuințele =i tranzacțiunile ce rezultă neapărat din acele trebuințe, reciprocitatea relațiilor sale, într-un cuvânt: legile unui popor, drepturile sale nu pot precede decât din el însuși. Alt element, străin, esențial, diferit de al lui, nu-i poate impune nimica; =i dacă =i impune, atuncia e numai prin superioritatea demnă de recunoscut a individualității sale, cum, de ex., au impus francezii românilor. E o influență pacifică, pe care cel pasiv o primește cu bucurie, cu dispreț sau propriu, fără de a judeca cum că din asta poate să nască nenorocire pentru el.

Al doilea mod de a impune e acela de a face din principii transcendente, din credințele omenirii, mijloace pentru scopuri de o altă natură. Astfel preoțimea evului mediu explica Evanghelia astfel încât făcea ca popoarele să îngeneunche =i sub jugul unui rege rău; astfel credința cea adâncă către unitatea Austriei =i către tron a fost cauza indirectă, de =i principală, care i-a făcut pe români să primească tăcând, cu o rezistență mai mult pasivă, umilirea dualismului.

Al treilea mod e cel mai simplu, de =i cel mai greu =i mai nedrept. Îi arogi cu insolentă drepturile altuia =i te susții în proprietatea lor prin puterea brută, proprie ori străină.

Să cercetăm aceste trei puncte, unul după altul, =i să vedem dacă vreunul din ele poate fi răsturnarea atitudinii excepționale a ungarilor din Austria, atitudine ce le dă în mâna domnia asupra unor națiuni esențial diferite de a lor, tot așa de mari la număr =i nu mai înapoiate în cultură. Întâia răsturnare prin care un popor poate hegemoniza pe altul e *superioritatea morală*.

Măsură civilizației unui popor în ziua de azi e: o limbă sonoră =i aptă de a exprima prin sunete — noțiuni, prin =ir =i accent logic — cugete, prin accent etic — simțuri. Modul de a =i =i în fraze noțiune după noțiune, o caracteristică mai abstractă ori mai concretă

a națiunilor în sine, toate acestea, dacă limba este fie națională, sunt ale limbii, căci de nu va fi așa, e prea lesne ca un om să vorbească nemăte, de ex. cu material de vorbă ungurească. Afară de aceea, civilizațiunea unui popor constă cu deosebire în dezvoltarea acelor aplecări umane în genere care sunt neapărate tuturor oamenilor, fie acestea mari ori mici, săraci ori bogași, acele principii care trebuie să constituie fundamentul, directiva a toată viața a toată activitatea omenească. Cu cât aceste cunoștințe și principii care să le fie tuturor comune sunt mai dezvoltate, cu atât *poporul* respectiv e mai civilizat. Căci clasa inteligentă numai nu constituie civilizațiunea, care este trebuie să fie comună tuturor părților populației. Sunt popoare ce posedă o respectabilă inteligență, fărâ de a fi ele civilizate; sunt altele care, fără inteligență, întrunesc toate condițiunile civilizației. +tințele (afară de ceea ce e domeniu public) trebuie să prezinte lucruri proprii ale națiunii, prin care ea ar fi contribuit la luminarea și înaintarea omenirii; artele și literatura frumoasă trebuie să fie oglinzi de aur ale realității în care se mișcă poporul, o coardă nouă, originală, proprie pe bina cea mare a lumii. Legislațiunea trebuie să fie aplicarea celei mai înaintate idei de drept pusă în raport cu trebuințele poporului, astfel însă încă explicarea ori aplicarea drepturilor prin lege să nu contrazică spiritului acelora. Industria trebuie să fie a națiunii aceleia și puzit de concurență; iar purtătorii ei, comerțul, s-o schimbe pe aur, dar aurul, punga ce hrănește pe industria și îmbracă pe agricultor, trebuie asemenea să fie în mâinile aceleiași națiuni. Declarațiunile, deși nu concedem, ca cineva să fie aservit vrunei națiuni vîguroase ce te supune cu puterea brută, ori unei alteia, ce te orbeste cu lustrul civilizației sale. Dar să fim servitorii... cui? Celei mai decăzute populații din Europa, a cărei vanitate și lăudărie nu e decît o lungă și scârboasă donquixotiadă. Căci ce au aceste oameni ca să ne superiorizeze? Au ei ceva ce noi nu avem? Au ei limbă? Au științe? Au arte? Au legislațiune? Au industrie? Au comerț? Ce au?

Limba? ar trebui să le fie rușine de ea. Sunetele îngrozesc piatra: construcțiunea, modul de a înșira cugetările, de a abstrage noțiunile,

tropii, cu un cuvânt spiritul infiltrat acestui material grunzuros, sterp, hodorogit, e o copie a spiritului limbii germane. Ei vorbesc germ[ne-te cu material de vorb] unguresc.

+tiin\e? Ce au descoperit ei nou]n =tiin\e? Prin ce au contribuit ei la]naintarea omenirii? Istoria civiliza\iunii a]nregistrat numai o nul[.

Legisla\iune? Drepturi =i legi sunt]ntr-o etern[contradicere. E o compila\iune r[ut[ocioas[=i nerumegat[a principiilor celor mai contradictorii, principii care se exclud unul pe altul. Al[turi cu o constitu\ie nedreapt[=i par\ial[, liberal[ ]ns[pentru unguri, g[se=ti legi din evul mediu mai barbare dec`t barbaria.

Arte =i literatur[? O traduc\iune rea din limba german[, =i =tie toat[lumea c`t de rea poate s[ fie o traduc\iune. Industria? German[. Comer\ul? }n m`na evreilor.

Va s[zic[nu au nimica ace=ti oameni prin ce s[ne superiorize[ze] pe noi rom`nii, =i vom ar[ta numaidec`t cum nici nu *pot* avea, nici nu *pot* constitui o putere moral[oarecare. Nu e pe lume o singur[intelligen\[care s[fie o mai rea expresiune a poporului ei dec`t cea maghiar[. S[ ne silim pu\in a analiza spiritul, nu al poporului maghiar, pe care din inteligen\`a lui nu-l vom putea cunoa=te niciodat[, ci al acestei coterie care-l guvern[, guvern`ndu-ne totodat[ =i pe noi prin o fic\iune diplomatic[. Ie=it[ din ni-te =coli mizerabile, a c[ror singur[ \int[ e propagarea minciunii, ]n care n-au ]nv[at nimic alta dec`t fanatismul, primind o educa\iune care avea de principiu de a stinge tot ce]n suflet e curat, uman, nobil, pur, s-au infiltrat]n capetele unei genera\iuni june =i de aceea docile ni-te principii sistematice,]n flagrant[contradic\iune cu tot ce era mai nobil]n spiritul secolului nostru. Astfel, ace=ti oameni au devenit transcendentali. Aceste principii sistematice ale lor, scoase deductiv din o istorie falsificat[, escamotate din concep\iunea exagerat[a na\iunii lor, din no\iunea falsificat[a dreptului, — ce puteau fi ele dec`t pure minciuni? }n via\`a public[ ]ns[ei judec[consecvent pe baza acelor principii mincinoase; de aceea nu ne poate prinde mirarea dac[toate consecin\ele ce le trag din principii falsificate nu sunt, nu *pot* fi, dec`t iar =i false. Nu trebuie dar

s[ne mir[m dac[ei aplic[principiile cele mai mari din via\a public[a popoarelor astfel cum le aplic[; pentru c[ei le-au]n\eles pe dos, pentru c[\es[tura falselor no\iuni fundamentale i-au f[cut incapabili de a cugeta drept. Cine nu =tie acuza\iunea ce ni se face nou[rom`nilor pentru c[ solicit[m pentru noi ceea ce ei au solicitat pentru d`n=ii? Ce]ntoars[, ce minunat[trebuie s[fie acea slav[care face altuia o crim[din ceea ce el pentru sine=i croie=te o virtute! Tot ce constituie via\a lor]n tem[e o minciun[. De ce s[ne mir[m dac[alegerea la ei]nseamn[be\ie, b[taie =i omor? S[nu ne mir[m dac[toate no\iunile au cu totul alt[semnificare pentru c[sunt privite prin o prism[suflteasc[ce falsific[totul. Asemenea cum nu te po\i]n\elege cu un om a c[ruia limb[=i no\iuni difer[astfel de ale tale]nc`t el r[m`ne pentru tine netraductibil, c[ci tu nu ai no\iunile ce le are el, cum el nu le are pe ale tale, — tocmai a=a nu te po\i]n\elege cu inteligen\a maghiar[.]mp[care sau tranzac\iune nu se]ncap aicea, c[ci divergen\a no\iunilor fundamentale =i a principiilor sistematice condi\ioneaz[o etern[divergen\ a deduc\iunilor din ele. Va s[zic[aicea nu se]ncap acest mijloc dulce =i pacific, care va fi etern ne]n\eles. Tu-i spui c[na\iunea rom`n[ vrea cutare =i cutare lucru, el ]i r[spunde c[ na\iunea rom`n[nici nu exist[. Apoi]n\elege-te cu un astfel de om! Noi rom`nii nu putem ]nainta dec`t cu desconsiderarea total[a acestor oameni transcenden\ali, cu care ne-a lipit un ucaz al tronului =i de care un decret drept ne poate tot a=a de bine dezlipi. Vina]n fine nu e a lor, pentru c[genera\iunea ca atare nu are vina falsei direc\iuni a spiritului s[u. Vina acestei direc\iuni o au descreiera\ii lor de magna\i, a c[ror vanitate]i f[cea s[cread[cum c[ ]n aceast[\ar[, ce e mai mult a noastr[dec`t a lor, ei vor putea maghiariza p`n[=i pietrele. Magna\i care =i-ncepeau via\a cu scrieri fanatice =i exaltate, spre a o sf`r=i ]n vreo cas[ de nebuni ori ]n drojdiile viciilor be\iei =i ale desfr`n[rii; copii b[tr`ni ce p[teaz[p[rul lor cel alb cu tot ce e mai degradat, mai obscen, mai teluric]n aceast[natur[ce-i zic omeneasc[.

S[ne uit[m deplin sub zdrean\ a de purpur[ce o pun ei pe profunda lor mizerie =i vedem cum faptele concrete izbesc]n fa\[acele

abstrac\iuni statistice ce ei le prezint[lumii =i cum toat[via\a lor public[e o parodie. Cele =asesprezece milioane de unguri cu care]n=eal[Europa sunt o minciun[. +i cine nu=ii aduce aminte cum au schimbat numele indivizilor din districte]ntregi,]nc` t bie\ii locuitori nem\=e=ti nu =tiau ]n urm[ cum ]i cheam[. Astfel, cu aparen\=a, cu numele maghiar, ei vor s[ mint[ fiin\=a german[ ori rom`n[. Din nefericire,]ncercarea, pe l`ng[ aceea c[ e perfid[, apoi e =i eminamente van[. Ace=ti oameni, ei ]n=i[=]i, cu statul lor, cu parlamentul lor, cu ministerul lor nu sunt dec`t o minciun[, o fic\iune. De ex. e acest minister]ndrept[\it de a fi ministerul poporului rom`nesc? Nimica mai pu\in dec`t asta, c[ci]ndrept[\irea trebuie s[purcead[de la poporul rom`nesc ca atare; =i acel popor nici a fost ]ntrebat m[car la noua reform[ a lucrurilor. E acest parlament expresiunea poporului rom`nesc? Nu... nici expresiunea celui maghiar m[car; c[ci atuncea am trebui s[uit[m b[t[ile =i omorurile la alegeri, influen[\rile meschine ale guvernului =i ale coruptei sale partide, starea excep\ional[a Transilvaniei, punerea sub acuza\iune a candida\ilor opozi\ionali ori de alt[na\ionalitate, intimidarea poporului prin amenin[\ri, toate acestea am trebui s[le uit[m pentru a putea zice cum c[acest[minciun[ce se nume=te parlamentul Ungariei e o expresiune a popoarelor. +i=apoi c`te mijloace nu vor g[si acei oameni care \in punga \[rii ]n m`n[pentru ca s[influen\eze =i s[corup[=i mai mult? La ce=ii voteaz[ei oare fonduri de dispozi\iune?

Ungurii nu sunt superiori]n nimica na\iunilor cu care locuiesc la-nloc; =i acest palat de spume mincinoase cu care au]n=elat Europa e, de aproape privit, forma ridicol[a unor preten\iuni ridicole. Kant nume=te ridicolul risipirea spontanee a unei a=tept[ri mari]ntr-o nimica]ntreag[, adic[: *parturiunt montes, nascitur ridiculus mus.* +i cu toate acestea, [st ridicol e trist]n sine; ceea ce dovede=te c[defini\ia filozofului german are multe contra sa. E trist de a vedea]n inima Europei o na\iune ce se afla]nc[ ]n evul mediu cuprins[de o febril[epidemie spiritual[, o na\iune mic[la num[r=i fantastic[ ]n aspira\iuni c[reia o apuc[tur[politic[i-a dat ne]n\elep\=e=te suprema\ia asupra unor na\iuni

tot a=a de mari la num[r =i]n nimica mai]napoiate. Fic\iunea trebuie redus[la valoarea ei proprie =i trebuie risipit[acest[valoare nominal[, care uime=te =i care cu toate astea ascunde]n sine cel mai infamant faliment.

S[trecem la punctul al doilea: la ideea etic[care a dominat poporul nostru c`nd a primit t[c`nd o reform[ce el o ura din suflet. Nu cred s[fie vreun ungur chiar care sa aib[bonomia de a crede cum c[ ]n legile =i m[sururile lor ne oblig[crea\iunile unor creieri tulburi unzure=ti, ori semn[tura cut[rui om al lui Dumnezeu care se intituleaz[, cu cale ori f[r] cale, ministru. Pe noi ne oblig[pur =i simplu semn[tura suveranului nostru. Suveranul reprezint[unitatea de stat austriac, =i pentru noi el e personificarea na\iunii rom`ne. Noi suntem amici ai unit[\ii Austriei =i tronul va g[si]n noi totdeauna ap[r]tori sinceri, de=i legi pe care nu ni le-am f[cut noi]n=ine nu ne oblig[.

Ele sunt f[cute]n flagrant[contradic\iune cu convingerea noastr[, f[r] consim\[m`ntul nostru, c[ci am refuzat de a discuta ori de a vota legi care *a priori* erau false =i nedrepte. Cum c[noi am crezut a trebui s[ne supunem deocamdat[acestor legi, din ra\iunea de mai sus, e o m[sur[pe care oamenii de bine ne-o aprob[; cum c[ ]ns[nu trebuie s[cerem ameliorarea *acestor* legi e =i mai sigur, pentru c[ne punem pe un teren fals =i recunoa=tem legalitatea existen\ei lor, c`nd ele *a priori* prin ab\inerea noastr[ sunt nelegitimate ]n sine, ]n esen\[, =i legitimate numai ]n form[ prin semn[tura Domnitorului pe care noi trebuie s-o respect[m p`n[c`nd respect[m unitatea Austriei. Se zice c[s[cerem de la unguri cutare ori cutare lucru — iat[iar terenul cel fals. Cum pot ei fi competen\i de a ne d[rui lucruri pe care domnul [le] d[ruiete servului? Suntem noi servii lor? Drepturile se d[ruieste? Sau sunt ace=ti reprezentan\i din Diet[reprezentan\i fideli ai na\iunilor? Dar toat[lumea =tie c[ungurii chiar]n Ungaria proprie sunt]n minoritate =i c[numai prin influen\[ri *materiale* la alegeri au putut improvizata acea adun[tur[ce se pretinde Adunare. Noi nu ne putem pune]n rela\iune de domn =i aservit, neci putem intra]n tranzac\iuni cu oameni care pentru noi nu sunt competen\i nici de a da, nici de a lua

ceva, dec` t doar prin puterea brut[ce le-o pune la dispozi\iune imperiul, nu]ns[prin esen\ a dreptului. Puterea executiv[trebuie s[fie pentru noi aceea ce aplic[asupra noastr[legi ce ni le-am f[cut noi; iar nu aceea care ne impune legi str[ine =i c[reia nu =tim ce nume s[-i d[m. +i apoi tranzac\iuni cu astfel de oameni, care]n fapt[n-au ei]n=i[=]i nimica, a c[ror existen\ e iluzorie, nu prezint[nici o garan\ie de durat[, ba]nc[te compromi\i pact`nd cu el asupra unor lucruri care nu sunt ale lor. Atitudinea na\iunii rom`ne e anormal[, asemenea unui organ ce]nceteaz[de a func\iona. Func\iunea lui e]n el,]n destina\iunea lui, =i numai o]mprejurare arbitrar[poate s[i-o opreasc[. Asemenea =i noi rom`nii. Drepturile =i legile ce au de-a ne governa pe noi ni-s imanente nou[, c[ci sunt imanente trebuin\elor noastre, vie\ii noastre, noi nu avem a le cere dec` t de la noi]n=ine. Acea cum c[ni se opre=te exerci\iul lor nu schimb[nimica din fiin[.]

S[cercet[im mai de aproape ra\iunea semn[turii =i dac[ea poate]nsemna ori obliga mai mult dec` t sigiliul pe o sentin[, care nu opre=te ca sentin\ a s[ fie nedreapt[. S[ vedem care e rolul normal al domnitorului =i al sanc\iunii =i dac[ acestora am`ndurora le e permis de a fi]n contradic\iune cu voin\ele, singure valabile, ale popoarelor ca atare. Nou[ni se pare c[pentru fiecare popor dreptul =i legisla\ia purced de la el, el =i le creeaz[c`nd =i cum ]i trebuie, astfel ]nc` t,]ntr-o normal[stare de lucruri, sanc\iunea e o formalitate care n-ar trebui s[oblige dac[nu oblig[sensul celor sanc\ionate. Vom proba c[e a=a. Pentru ca un lucru s[existe trebuie s[se]ntruneasc[mai multe condi\iuni. Astfel, legea rezult[din trebuin\ a poporului, din voin\ a lui =i din legiuire liber[, neintimidat[, a acelei voin\ e. Este sanc\iunea, acuma, o condi\iune de existen\ a unei legi ori nu? Dup[noi, nu — cel pu\in putem constata c[legal poate rezista poporul voin\ei domnitorului, domnitorul voin\ei poporului, ba. Va s[zic[, sanc\iunea nu e condi\iunea de existen\ a unei legi, ci numai formalitatea cu care acea lege se inaugureaz[. Sanc\iunea e un simbol, precum domnitoriul]nsu=i e asemenea un simbol, e personificarea fiec[reia din na\iuni, v`rful ]nt`mpl[rilor istorice, titlul ce se pune pe o carte; acel titlu nu

poate fi o contradicție a celor cuprinse în carte. În Austria însă sancțiunea are un îneles grav, căci ea sfîșie-te și dă concursul brut dominării nedrepte a unui popor asupra celuilalt, neegalitate națională, în dăruirea unuia prin celălalt, și indivizii din popoare, deși nu recunosc în conștiința lor acele legi, deși nu iau parte la legiferarea lor, la dezbateră „asupra-le fără ei”, totuși prin aceea semnătură, care reprezintă o idee seculară, ei sunt obligați cu corpul, deși nu cu sufletul. Va să zică, în simbol chiar ne obligă iarăși ideea seculară a simbolului, nu sunetele ce-l compun, sunetele unui nume sau ale unui rang. Îndată ce nu vom mai crede în idee, în unitatea Austriei, simbolul ideii: dinastia, pentru noi nu mai există. Ideea asta însă pînă azi a fost o credință, o religie, a românilor. Ideea asta însă trebuie să se conformeze cu trebuințele popoarelor tuturor, ea să trăiască în toate, toate să trăiască în ea, deși fiecare în concentrațiunea sa proprie. Ea să fie comună tuturor popoarelor, cum o religie poate fi comună mai multor indivizi fără ca de aceea indivizii să nu aibă fiecare interesele sale proprii. Astfel federațiunea garantează pe de-o parte dezvoltarea proprie a fiecăruia din popoare, pe de alta e gagiul cel mai sigur al unității Austriei. Repetăm că simbolul nu-și poate dispune ideea ce o conține, căci apoi e redus la valoarea unui simplu semn mort și fără îneles. Simbolul nu ne poate obliga decât pînă cînd ne mai obligă ideea; dea Dumnezeu și prevederea celor mari ca să nu ne devină odioasă. Ideea — pretinde ea neapărat dualismul, ori dualismul nu e decât un abuz cu credințele noastre seculare?

Nu, unitatea Austriei nu cere existența unei Ungării cum este ea astăzi. Ungaria cum este nu e condițiune a Austriei. Noi am putea uza de drepturile noastre prin propria noastră inițiativă, am putea proclama autonomia Transilvaniei fără ca prin asta să periclita unitatea Austriei, singura rațiune care are respectul nostru și care ne obligă. Legi, măsuri, anexări siluite: astea toate, deși nu le putem respinge cu brațul, noi nu le recunoaștem, și la răsturnarea lor, inaugurat deja de popoarele Austriei, vom fi gata și dintre cei dintâi. Noi avem drepturile ce ne trebuiesc *eo ipso*, prin voința noastră chiar și noi nu tre-

buie dec`t s[ anun\m puterea ce se ]nt`mpl[a fi executiv[c[le vom exersa. Dac[acea putere se va sim\i dusp[de a avea o alt[voin\ dec`t cea a noastr[, aib[-o s[n[toas[! Nou[ nici nu ne poate p[sa, pentru c[ ]ntr-un stat constitu\ional guvernului nu-i e permis de a avea o voin\ proprie =i nici trebuie s[ fie altceva dec`t bra\ul legilor ce ni le facem noi]n=ine. A=a trebuia f[cut c`nd cu Adunarea de la Miercurea. Acea adunare nu putea fi dizolvat[ de guvern f[r[ ca organul lui s[ arate o cauz[ =i o lege care s[ justifice gravitatea cauzei; dizolv`nd]ns[comitetul Adun[rii f[r[a-i spune motivele, guvernul a comis o nedreptate, c[ci constituirile adun[rilor =i comitetelor nu se fac cu]nvoirea, ci numai cu =tirea guvernelor. Dac[guvernele ar avea s[-i dea]nvoirea lor ori s[dizolve dup[plac, atunci dreptul de]ntrunire n-ar fi dec`t o iluziune. Adunarea de la Miercurea =i comitetul ei putea s[ lucreze p`n[azi, f[r[de a-i p[sa m[car de un guvern ce a dizolvat-o f[r[a-i spune motive legale.

Nu, p`n[ ce legisla\ia nu va fi pus[ ]n m`inile tuturor popoarelor ca atare p`n[ atuncea sanc\iunea nu poate opri ca o lege s[ fie nedreapt[ =i neprimibil[; cum sigiliul pus pe o sentin\ nu constituie dreptatea ori irevocabilitatea ei. Tronul trebuie s[ cedeze na\iunilor. Rolul care r[m`ne pe seama tronului e]nc[foarte mare. El e st`nca neclintit[ =i neinfluen\at[ a drept[\ii, personificarea fiec[reia din na\iunile ce privesc cu m`ndrie la el. De aceea, regele Belgiei e a=a de iubit, c[ci poporul e]n ea =i ea e]n popor! Trebuie ca domn =i popor s[se identifice; cel]nt`i s[fie expresiunea celui din urm[, astfel ca voin\ele lor s[nu se contrazic[niciodat[!

Trecem la punctul al treilea, la acela al sus\inerii]n ni=te drepturi r[pite prin puterea brut[. Las[c[ ]ntr-un stat liberal, care pretinde a nu voi alta dec`t egala ]ndrept[\ire a tuturor, m[suri brute nu =i au defel locul; dar apoi chiar astfel ne-ar pl[cea ca s[ nu prea fac[ nimeni apel la acea putere teluric[ =i s`ngeroas[, c[ci asta ar]nsemna a uita c[ ]nsu=i]n armat[propor\iunea germanilor =i maghiarilor fa\ cu slavii =i rom`nii e cea de "2:8". Austria]nc[n-a avut o r[sccoal[militar[, dar se prea poate c[timpul s[nu fie tocmai departe, c[ci ast[zi,

prin voluntari, armata cuget[, pe c`nd ieri]nc[era numai o mas[. +i s[nu se uite c[inteligen\ia tuturor popoarelor din Austria e emina-mente na\ionalist[.

]n fine, m[mir cum venim noi rom`nii de a ne combina soarta noastr[ c`tu=i de pu\in cu cea a ungarilor. Pentru c[suntem al[turi cu ei, ori pentru c[binevoiesc ei a o combina?

S[-i l[s[m dar de o parte pe ace=ti oprim[tori ai autonomiei Transilvaniei, cu scandaloasele lor st[ri excep\ionale, cu torturile lor ca]n evul mediu, cu jur[mintele sacrilege, oameni ce mistific[unde nu pot contesta =i mint unde nu pot combate. Ei nu sunt competen\i ca s[ne dea nimica; =i, de ne-ar da, e d[toria noastr[ca de la ei s[nu primim noi nimica. S[apel[m cu toat[vigoarea de care dispunem la instan\ia adev[rat[: “la tron!”

Toate na\iunile trebuiesc aduse la valoarea lor proprie, =i c`nd vom avea din ele factori reali, neiluzorii, atuncea se va putea continua cu]nlesnire calculul cel mare =i secular ce se nume=te: Istoria Austriei!

]n reconstruc\ia Austriei trebuie ca sanc\iunea popoarelor ca atare s[premearg[sanc\iunii suveranului.

Toate popoarele sunt setoase de via\ [proprie, =i numai din egala]ndrept[\ire a tuturor se va na=te echilibrul. Atunci numele “Austria” va fi sinonim cu “pacea”.

22 -i 29 aprilie 1870

NOTI | { ASUPRA PROIECTATEI }NTRUNIRI LA MORM~NTUL LUI +TEFAN CEL MARE LA PUTNA

Dac[privim fierberea vie\ii noastre publice, putem vedea lesne c[nelini=tea perpetu[din genera\iunea ce e azi la ordinea zilei =i frec[rile ei at`t din via\a politic[ c`t =i din cea spiritual[, nu=i au cauza lor pe- at`ta]n interese personale (precum o sus\iniii), ci mai mult]n prof- unda sciziune dintre direc\iunile pe care au apucat unii pe de o parte,

alvii pe de alta. Ad[ugind pe l`ng[acestea un caracter cam vehement, precum e acel al rasei noastre, ne putem lesne explica de ce simple divergen'e]n p[rieri se schimb[ ]n ne]ncredere =i]n acuz[ri de inten\iuni subversive.

R[ul cel mare nu e c[o asemenea stare de lucruri exist[, ci c[se perpetu[=i se mo=tene=te; =i dac[genera\iunea ce cre=te azi ar aduce cu sine o mo=tenire at`t de trist[, nu ne]ndoim c[, prin o consecin\[nedreapt[=i mereu]n cre=tere, antitezele ar deveni mai mari =i mai ne]mp[cate.

]ns[genera\iunea ce cre=te are =i ea datorii de]mplinit, precum le are fiecare genera\iune ce se]n\elege pe sine]ns[=i, =i e lesne de presupus c[membrii ei,]ndat[ce au cunoscut r[ul, au cugetat =i la remediile contra lui.

Serbarea la morm`ntul lui +tefan cel Mare, de=i pornit[ mai mult dintr-un sentiment de pietate c[tre trecutul nostru pe c`t glorios, pe at`ta nefericit, totu=i cu vremea ideea a ]nceput a prinde un interes mai bogat decum puteam presupune din ]nceput. S-a n[scut con=tiin\`a c[o]ntrunire a studen\ilor rom`ni din toate p[r\ile ar putea s[ constituie =i altceva dec`t numai o serbare pentru glorificarea trecutului nostru =i c[, cu o ocaziune at`t de favorabil[ ]n felul s[u, am putea s[ ne g`ndim mai serios asupra problemelor ce viitorul ni le impune cu at`ta necesitate. Viitorul ]ns[ e continuarea, ]n cazul cel mai bun, rectificarea trecutului. Ca el s[ fie o simpl[ continuare a trecutului, cu toate calit[\ile acestuia, a fost o idee ce trebuia exclus[ *a priori*. Pentru o rectificare a gre=alelor =i lipselor prezentului, care m`ine fire=te va fi pentru to\i trecut.

]ns[unul din cele mai mari defecte ale prezentului e tocmai starea de lucruri ce am caracterizat-o]n liniile prime ale acestei noti\`e, =i trebuin\`a cea mai mare ni s-a p[rut nou[c[ar fi o *singur[direc\iune a spiritului* pentru genera\iunea ce cre=te.

Rezum`ndu-ne, putem spune c[, dac[exteriorul acestei festivit[\i are s[fie de un caracter istoric =i religios, interiorul ei — dac[juniimea va fi dispus[pentru aceasta — are s[cuprind[germeii unei dezvolt[ri organice, pe care spiritele bune o vroiesc din toat[inima.

Ca lucrarea noastră [în viitor s[constituie un singur organism, normal =i f[r[abateri, e, se-n\lege de sine, un ideal a c[rui]mplinire nu e dec` t problematic]; ]ns[ pu\inul bine ce ar putea rezulta dintr-o ]ncercare de a organiza via\a viitorului ]nseamn[ totu-i mai mult dec` t nici o]ncercare spre aceasta.

Asta-i expunerea scurt[a scopului serb[rrii de la Putna. Credem]ns[c[n-ar fi neinteresant[o analizare a motivelor ce-au cauzat am`narea ei.

Prin r[zboiul de fa\[, la care particip[cu spiritul toat[lumea civilizată[, s-a creat un curent al zilei care]n[du= orice mi=care de un caracter mai pacific. Dac[serbarea se \inea]n anul acesta, nu-i r[m`nea dec` t alegerea]ntre dou[consecin\e egal de rele. Sau c[curentul zilei]i]mprima, f[r[voie, o nuan\ [politic[pe care n-o are =i nici inten\ioneaz[de-a o avea, =i astfel am fi dat na=tere la zgomote =i p[riuri cu totul neidentice cu scopul =i fiin\ a ei, ba poate c[ ]n cazul cel mai r[u realizarea ei ar fi fost oprit[prin m[suri guvernamentale; sau, dac[lumea ar fi fost oprit[prin m[suri guvernamentale; sau, dac[lumea ar fi fost priceput-o bine, fiind]ns[ ]n contradic\ie cu curentul zilei, nimeni nu s-ar fi interesat de ea =-ar fi trecut neb[gat[ ]n seam[=i f[r[de-a l[sa vreo urm[moral[, precum s-au mai]nt`mplat =i cu alte serb[ri de natura acesteia. Iat[ relele ]ntre care trebuia s[ aleag[; — =i de aceea Comitetul pentru serbare a g[sit de bine a o am`na pe anul viitor, c`nd spiritele vor fi mai lini=tite =i participarea neoprit[de nici un fel de considera\iune.

15 septembrie 1870

DOMNULUI DUMITRU BR{TIANU

Stimate domnule,

Prin articolul d-voastr[publicat]n no. din 23 iulie a. c. al jurnalului *Rom`nul* a\i]mprumutat serb[rrii de la Putna aceea str[lucire pe care prestigiul unui nume =-a unei inteligen\e]nsemnate i-o d[unei fapte ne]nsemnate chiar.

Dac[ ]ns[serbarea s-ar]nt`mpla]ntr-adev[r ca s[aib[acea]nsemn[tate istoric[pe care i-o dori\i d-voastr[, dac[ea ar trebui s[ ]nsemne piatra de hotar ce desparte pe planul istoriei un trecut nefericit de un viitor frumos, atunci trebuie s[constat[m tocmai noi, aranjan-torii serb[rii, cum c[meritul acesta, eroismul acestei idei, nu ni se cuvine nou[. Dac[o genera\iune poate avea un merit, e acela de a fi un credincios agent al istoriei, de a purta sarcinile impuse cu necesitate de locul pe care-l ocup[ ]n l[n\uirea timpilor. +i istoria lumii cuget[— de=i]ncet,]ns[sigur =i just: istoria omenirii e desf[=urarea cuget[rii lui Dumnezeu. Numai expresiunea exterioar[, numai formularea cuget[rii =i-a faptei constituiesc meritul individului ori al genera\iunii, ideea intern[a am`ndurora e latent[ ]n timp, e rezultatul unui lan\ ]ntreg de cauze, rezultatul ce at`rn[mult mai pu\in de voin\ a celor prezen\i dec` t de a celor trecu\i.

Cum la zidirea piramidelor, acelor piedici contra pasurilor vremii, fundamentele cele largi =i]ntinse purtau deja]n ele inten\iunea unei zidiri monumentale care e menit[d-a ajunge la o culme, astfel]n via\ a unui popor munca genera\iunilor trecute, care pun fundamen-tul, con\ine deja]n ea ideea]ntregului. Este ascuns]n fiecare secol din via\ a unui popor complexul de cuget[ri care formeaz[idealul lui, cum]n s`mburele de ghind[ e cuprins[ ideea stejarului ]ntreg. +i oare oa-menii cei mari ai Rom`niei nu-i vedem urm[rind cu to\ii, cu mai mult[ori mai pu\in[claritate, un vis al lor de aur,]n esen\[acela=i la to\i =i]n to\i timpii? Crepusculul unui trecut apus arunc[prin]ntunericul secolelor razele lui cele mai frumoase =i noi, agen\ii unei lumi viitoare, nu suntem dec` t reflexul s[u.

De aceea, dac[serbarea]ntru memoria lui +tefan va avea]nsem-n[tate, aceea va fi o dovad[mai mult cum c[ea a fost cuprins[ ]n siifetul poporului rom`nesc =i s-a realizat pentru c-a trebuit s[ se reali-zeze, dac[ ]ns[ va trece ne]nsemnat[, atunci va fi o dovad[ cum c[ a fost expresiunea unor voin\ e individuale necrescute din s`mburele ideilor prezentului. E o axiom[a istoriei c[tot ce e bine e un rezultat al cuget[rii generale =i tot ce e r[u e productul celei individuale. De

aceea meritul nostru va consta numai în formularea ideilor =i trebuințelor existente ale poporului, nu în crearea unor altora; ne vom lăsa îndreptăți de cugetarea =i trebuințele poporului nostru, nu d-ale noastre proprii, recerute poate de la străini, ne vom lăsa conduși de curentul ideilor națiunii =i nu vom pretinde rolul de a conduce noi prin ideile noastre individuale.

Prin numele =i inteligența d-voastră a lăsat aruncat asupra-ne razele cele mai curate ale generațiunii cireia îi aparține; de aceea primii mulțumita noastră — nu pentru noi, a căroră nu-i nici ideea, nici condițiunile de realizare — ci pentru sfințenia cauzei, a cărei flamură o urmărim cu toții =i a cărei un moment e =i serbarea aceasta.

15 august 1871

INFLUENȚA AUSTRIACĂ ASUPRA ROMÂNILOR DIN PRINCIPATE

Influența aceasta, fiind mai cu seamă actuală, are dezavantajul de a nu sta înaintea noastră ca un =ir de fapte complinite, ca ceva rotunjit, ci ne înconjură din toate părțile, trăim presiunea ei, e asemenea unui demon din povești pe care îl zărești ori încotro te-ai întoarce, din care cauză începe să se năzărească =i acolo unde nu e. Pentru a cunoaște mai bine raportul în care aceste două elemente, cel românesc =i cel austriac, au trebuit să intre, vom trebui să le caracterizăm asemenea unui chimist =i să stabilim proporția puterilor în joc, avantajele unuia din elemente, dezavantajul celuilalt. Ce vedem dar la cea întâi privire? Pe de-o parte un stat mare, având reazemul său spiritual în culta Germaniei, stăpânind sub un sceptru popoare foarte deosebite, nemulțumite cu supremația a două elemente numerice mici, un stat căruia îi lipsește condiția principală a unui stat, unitatea națională, =i cu toate acestea are justiția =i administrația cum se cade, negoț, industrie, ba chiar o mișcare =i înaltă destul de însemnată. Pe de altă parte întinm un popor mic a cărui populație agricolă, a cărui inteligență consistă

dintr-un element omogen, dar a c[rui func]ii vitale sunt }n mare parte }mplinite de str[ini. }n adev[r, nego]ul de import =i export cel din l[untru]l }rii, drumuri de fier, manufactur[, c-un cuv`nt circula]ia s`ngelui social e }mplinit[de str[ini, =i dac[ ]ntreb[m care element parazit a intrat cu sistemul s[u de arterii }n organismul vie]ii noastre na]ionale, vom trebui s[r]spundem: }n cea mai mare parte cel *austriecesc*.

}n ce consist[deci puterea Austriei, c[reia]i lipse=te }n[untru]l s[u unitatea voin]ei? Ce lipse=te elementele sale, vecinic }n discordie, }nc`t acestea constituiesc o putere at`t de mare? }n privirea aceasta vom trebui s[consult[m istoria. Imperiul roman }n decaden[dedese na=tere unei religii cosmopolite care continua oarecum cultura =i ideile antice, de=i sub o form[foarte modificat[. Aceasta era religia cre=tin[, mai cu seam[ramura catolic[. Catholicismul }ntinsese peste Europa un p[ienjeni= sub]ire de idei religioase, osta=ul }mbr[cat }n fier al Romei vechi se schimbase }n miles ecclesiae, }mbr[cat }n ras[; astfel se formeaz[o putere nev[zut[, pretutindeni str[in[=i pretutindeni acas[, care }ncearca a realiza idealul imperiului universal. Imperiul care se formeaz[sub acest p[ienjeni= se nume=te Imperiul roman. Casa domnitoare care se pune mai cu succes }n serviciul acestui ideal este Casa de Austria. De la Carol al V-lea se l[]ise ideea unei monarhii universale a cre=tin[t]ii, cu moartea lui s-a am`nat proiectul, dar familia n-arenu[at la culmea dorit[, la r[sp`ndirea sfintei monarhii peste Europa }ntreag[. }nainte acestui pericol sta Europa la }nceputul r[zboiului de 30 de ani. +i }ntr-[dev[r Casa era }n toate condi]iile pentru realizarea scopurilor sale. Spania sub Casa de Austria avea la dispozi]ie }rile cele mai bogate ale Europei =i ale globului: Lombardia, [rile de Jos, Portugalia =i }mpreun[cu aceasta puterea ei comercial[, aurul Americii =i nem[suratele m[r]furi coloniale ale Indiei asiatice, }nc`t Baco de Verulam exclam[c[puterea Spaniei este cea mai mare din lume. Afar[de acestea, Spania avea pe atunci cea mai puternic[armat[, ea }inea numai }n Flandra 40 de mii de oameni, }n Milan 15 000. Oastea sa num[ra 120 000 pede=tri =i 20 000 c[l]ri, o oaste cum toate }rile cre=tine de pe atunci n-ar fi putut-o }njgheba; apoi o flot[urie=asc[=i

avere îndestul spre a o înmulți în orice moment. Linia germană a Casei de Austria intrase în trupul Franței cu Alzasul și Lotaringia, care erau ale împăratului germanic. Franța era împresurată din patru părți, la sud-est cu Italia, la nord-est cu imperiul germanic, la sud cu Lusignan și Burgonia, la nord cu Țările de Jos și în Saona. Era strămutată și primejduită în grad suprem. În Suedia Casa introdusese intrigi împotriva lui Gustav Adolf, spre a aduce pe tron linia *catolică* de Wasa, care domnea în Polonia, căci, după ideile vremii aceleia, în care legitimismul era în floare, Gustav Adolf trecea de uzurpator. Spania făcuse planul de a pune mâna pe Marea Baltică, *mama tuturor comerțurilor*, cum se numea pe atunci, și a prinde rădăcina Olandei, c-un cuvânt *plăienjenii-ul fin al ideilor religioase se prefăcuse într-o mreajă de fier*.

Războiul de 30 de ani a avut drept rezultat sfărămarea acestei puteri urie = țări.

Richelieu — însuși catolic — încurajează protestantismul în Germania și, împreună cu celelalte puteri amenințate, au sumat asupra Casei tot ce se putea suma, între alții pe turcii și pe voievozii Transilvaniei. Austriei îi trebuiau oameni și în Orient și unul dintr-aceia au fost Mihai Viteazul, asemenea o jertfă a politicii austriece¹. Într-adevăr cine l-a îndemnat pe Mihai Viteazul să se încurce cu turcii, a căror politică înainte la micșorarea Casei de Austria prin susținerea drepturilor principilor Transilvaniei asupra Ungariei? Sanctitatea sa Papa și catolicul rege al Spaniei, Filip al II. Liniile amândouă ale Casei se înlegeau foarte bine. Poate că o îndemnare venit de la Praga ar fi trezit unele bătălii în inima voievodului românesc, dar una venit de la Madrid — care avea în vedere numai creștinătatea — nu. Se

¹ Mihai Viteazul nu cade — ce-i drept — în vremea administrației lui Richelieu, dar aici nu poate fi vorba despre persoane, ci numai de nexul general al lucrurilor. Franța lucra încă sub Enric al IV-lea pentru nimicirea puterii austriece. Planul lui Enric, de a fonda o republică europeană compusă din 15 state egale de țări, care să cumpănească puterea Austriei, e amănătat prin asasinarea sa și reînțepit, sub formă modificată, de urmașii săi. Politica Franței de la Enric al IV-lea e diametral opusă politicii austriece, inaugurate de Maximilian I (1443-1519).

vede c[tot din iubirea cre-tin[t\ii Austria va fi]ncercat sub Constan-tin Br`ncoveanu s[ ieie |ara Rom`neasc[, precum mai t`rziu a luat Bucovina.

Sf`r=im caracterizarea politicii austriece cu unele tr[s]turi gene-rale. Austria exist[prin discordia popoarelor sale. Pentru a le \ine vecinic lipite =i vecinic]n discordie are nevoie de un *element inter-na\ional*, f[r] patrie proprie, f[r] na\ionalitate, f[r] limb[, de un ele-ment care s[fie acas[ ]n Tirol ca =i]n Boemia,]n Gali\ia ca =i-n Tran-silvania. Acest om pur cosmopolit *per excelentiam* a fost pentru acest[ambi\ioas[Cas[preotul catolic. Neav`nd familie, c[ci era ne]nsurat; neav`nd limb[, c[ci limba sa era o limb[moart[(cea latin)]; neav`nd patrie, c[ci patria sa este unde-l trimite ecclesia; neav`nd rege, c[ci regele s[u este *Pontifex maximus*, acest element]ncerca s[unifice Austria prin religie. Pe l`ng[ acest element s-a mai format ]nc[ unul, hibrid =i st`ngaci, cu o fizionomie fatal[: *beamterul austrielesc*. Acesta are o limb[, dar ea consist[din c`teva formule nem\=e-ti de conce-pte, numite Schimmel, adic[ rable. Dac[ i-ai lua unui beamter ace-s-te c`teva rable]nvechite =i r[u stilizate, el nu mai =tie nici o limb[=i iat[de ce:]n casa p[rinteasc[a vorbit ruse=te, a studiat]ntr-un gim-naziu unguresc, a trecut la universitatea nem\=esc[=i, c`nd ]=i sf`r=e-te]nv[\]tura, nu =tie nici o limb[cum se cade. C-un cuv`nt, Austria, pentru a domni, are nevoie de un ciudat soi de indivizi *generis nullius* =i ]n secolul al XVI-lea clerul catolic se potrivea cu acest rol, ]nc`t austriacul cel mai bun era pe atunci =i catolicul cel mai bun. Ast[zi]ns[nu se mai potrive=te. Libertatea religioas[, r[sp`ndit[ peste toat[ Europa, a stabilit foarte mult biserica, iar ace-ti beamteri, fiind cu totul netrebnici pentru o sarcin[ at`t de grea, Austria a trebuit s[=i caute un alt aliat pentru politica sa, tot f[r] patrie, f[r] limb[, f[r] na\ionalitate, un element cosmopolit =i egoistic, ceea ce drept vorbind este unul =i acela=i lucru, c[ci cosmopolitismul este pretextul de a nu face nimic pentru dezvoltarea unei p[r]vi a omenirii, pentru c[indivi-dul respectiv s-a]ns[rcinat de a nu lucra nimic pentru universul]ntreg. Afar[de aceea acest element e =i mai cosmopolit dec`t cel catolic, de

vreme ce e comercial, =i chiar chinezul nu va face mare deosebire între marile imperiului germanic =i lirele sterline, pe când el va privi cu un simlământ de superioritate religia cretină, ce i se va părea o palidă exegeză a moralei lui Lao-tse sau a eticii Vedelor.

Din punct de vedere austriac ar fi nedrept însă de a pretinde ca Austria să ne cruțe pe noi. Pentru orice patriot austriac e o datorie de a deschide porțile Orientului pentru colonizarea prisosului copiilor săi =i desfacerea marfurilor sale, c-un cuvânt pentru pionierii cuceririi sale. Ar fi absurd din punct de vedere austriac de a pretinde ca ea să o facă aceasta cu arma în mână, când are înainte-i o cale pacinică, nebătătoare la ochi =i care nimicește pe contrariu în mod atomistic, atacând prin agenți economici nu forma statului, ci pe fiecare membru al statului în parte, care nici =tie, nici voie=te să se sustragă de la această influență.

Dar tocmai fiindcă influența austriacă se prezintă ca o ăesătură foarte complicată de cauze =i efecte, încât fiecare individ din țara noastră trăiește sub presiunea ei, de aceea cu cât ne iubim mai mult patria =i poporul nostru, cu atât va trebui să ne înarmăm mintea cu o recepție nepărtinire =i să nu surescitem cugetarea, căci u=or să-ar putea ca să falsificăm vederea acestor cîmpuri destul de credincioase =i să [ne] agităm cu vehemență prin întuneric, în luptă cu fantasmă. Înimă foarte caldă =i minte foarte rece se cer de la un patriot chemat să îndrepteze poporul său, =i fanatismul iubirii patriei, cel mai aprig fanatism, nu oprește defel ca creierul să rămăie rece =i să =i îndrepteze activitatea cu siguranță, să nimicească adevărata cauză a răzului =i să o străpească cu statornicie de fier. Precum un medic nu va combate simptomele numai, ci cauza unei boli =i va sfătui să se înlătureze mediul în care ea a trebuit să se nască, tot așa vom privi =i noi individul naționalității românești în dezvoltarea sa =i, comparând pe acesta cu norma legilor fiziologice ale societății, vom arăta de unde a trebuit să se nască neînduielele în viața economică a poporului, care l-au făcut accesibil unei influențe economice străine.

De aceea, să ne întrebăm fără părtinire cum întîlnim pe poporul nostru în istorie din momentul în care ea devine mai străvezie, adică

de pe la începutul secolului al 14 [-lea]. }l g[sim totdeauna dezbinat]nl[untru, dezbinat]n politica sa fa\[cu vecinii.

O teorie filosofic[a istoriei nu ne pare de prisos aicea. Popoarele nu sunt produse ale inteligen\ei, ci ale naturii, — aceasta trebuie stabilit. }n începutul dezvolt[rii lor ele au nevoie de un punct stabil]mprejurul c[ruia s[se cristalizeze lucrarea lor comun[, statul lor, precum roiul are nevoie de o matc[. Dac[albinele ar avea jurnale, acestea ar fi foarte *legitimiste*. C`nd mersul lini=tit =i regulat al afacerilor este lovit ]n centrul, ]n regulatorul s[u, treaba nu poate merge bine. +i cu toate acestea noi rom`nii de sute de ani n-am avut alt[pl[cere mai mare dec`t a ne r[sturna principiilor.

Al[turi cu această teorie fundamental[, despre stat ca a=ez[m`nt al naturii =i nu al ra\iunii, vom trebui s[-l caracteriz[m repede.

1) Istoria dinl[untru a popoarelor este o lupt[ ]ntre ideea statului =i individualism. Ce este individualismul? Fiecare fiin\[organic[e pentru sine lucrul principal, semenul s[u lucru secundar. Dorin\ele =i aspira\iile oric[ruia individ omenesc sunt nem[rginite,]nc`t func\iunea principal[a vie\ii, a inimii sale este nu realizarea unei dorin\e, ci dorin\ea, voin\ea ca atare. De acolo proverbul: toat[lumea s[piar[, numai Manea s[tr[iasc[. Acest element e =i periculos, =i folositor. Periculos, dac[o putere mai mare nu-i pune margini; folositor, dac[ ]n margini legiuite el caut[a=i realiza prin munc[aspira\iile sale =i, precum soarele este tat[l luminii =i al umbrei, tot a=a individualismul este tat[l]nfloririi =i al dec[derii, justi\iei =i injusti\iei, binelui =i r[ului.

Fa\[cu această iluzie a inteligen\ei =i a inimii individuale, care e cauza c[om pe om se exploateaz[, om pe om se nimice=te, fa\[cu acest *bellum omnium contra omnes*, un ochi mai limpede zice: St[i! Nimicind pe vecinul t[u, tu love=ti]n tine, c[ci puterile care exploateaz[natura brut[s-au]mpu\inat, tu e=ti mai s[rac cu o sum[oarecare de puteri. Deci vecinul s[tr[iasc[. El produce gr`u, el are trebuin\[de mine, eu de el, nimicirea sa ar fi o pierdere v[dit[pentru mine, care nu m[pot ocupa cu toate celea. Va s[zic[interesele individuale sunt *armonizabile*. Iat[dar ideea statului: *ideea armoniei intereselor*. Dar

producătorii de grâu au o identitate comună, interese comune, iar clasa; identitatea de interese naște o identitate de păreri: iar *principiile*; se cere realizarea acestor păreri în stat: iar *partida*. Tot așa fac breșlași. Formează o clasă, au principii, sunt o *partidă*. În locul individualismului personal vine cel de clasă. Pentru a-și asigura cercul de exploatare ele încremenesc câteodată: iar *castele*. Nimic nu va schimba natura societății. Ea va rămâne un *bellum omnium contra omnes*, sub orice formă pacific s-ar prezenta. Puterile în luptă se comasează, în locul indivizilor avem clase, forme superioare ale aceleiași principii; care se luptă pentru supremație.

Statul însă, ca o formă și mai înaltă a aceleiași principii, nu vede în clase indivizi deosebiți, ci un complex de organe sociale, un individ: nașterea. Toate clasele sunt înainte să egale de importante; menirea sa este de a stabili armonia între ele, de a opri ca una să nu fie exploatată prea mult prin alta, ca și toate trăiesc și înfloresc una de la alta și pieirea uneia condiționează pieirea mai curând sau mai târziu a celeilalte.

2) Statul mai are și un scop *moral*. Drept rămâne totdeauna că societatea există prin exploatarea unei clase prin alta — afară de clasă, după părerea noastră cea mai *importantă*, care exploatează de-a dreptul *natura*, care produce materiile brute. Deci pe lângă aceea că statul va îngriji ca această clasă, acești hamali ai omenirii să stea cât se poate de bine, el va căuta a deprinde și clasele superioare la o muncă folositoare, care să compenseze pe deplin sacrificiile celor inferioare. De aceea el va fi, prin o aspră organizare, contra semidoctismului, contra spoielii, contra tendinței egoistice a acestor clase de a căștiga mult prin muncă puțin, de a nu se întreba în socoteala *cui* trăiesc.

Deci societatea e cămpul schimbărilor vecinice, a luptelor pentru existență și supremație, un *bellum omnium contra omnes*, statul este regulatorul acestei lupte, el oprește ca aceste puteri egale de folositoare să nu se nimicească una pe alta. Societatea e *mi-carea*, statul — *stabilitatea*.

De aceea, pentru ca lupta să poată fi purtată în margini, trebuie să o familie ale cărei interese să fie acelea ale armoniei societății, care să fie bogat când toate clasele sunt bogate, puternic când toate sunt

puternice. Aceasta e dinastia — monarhul. Tot pentru c[individualismul este principiul vital al naturii omene=ti, prefer[m]n privirea mo=tenirii legea salic[=i nu maioratul.

Cu totul opus acestei serii de idei este *republicanismul*. Nu vorbim de republicanismul]n sens diplomatic, ci]n sens social. Republica este orice stat]n care o partid[, reprezentanta unei sau mai multor clase (]ns[nu a *tuturor*), poate s[ajung[la st[p`nire. Aceste republici le ]mpart ]n *antice* =i *moderne*. Republicile antice se bazeaz[ pe suprema`ia claselor]n forma de caste, republica modern[se bazeaz[pe suprema`ia acelor=i clase ]n form[ mobil[. Deci Anglia, Fran`a, Italia, Austria, Rom`nia sunt ast[zi republici ]n sens modern; Grecia, Roma, Egiptul, Polonia, Germania veche, Olanda veche erau republici ]n sens antic. Ele exist[ sau prin exploatarea neomnoas[ a unei clase prin alta, sau prin exploatarea sclavilor =i a \[ranilor robi`i (cele antice), sau prin exploatarea unei \[ri prin altele, adese prin toate la-unloc. Anglia exploateaz[India, Fran`a pe to`i iubitorii de lux din lume, Vene`ia =i Olanda ]n evul mediu erau ca Fran`a ast[zi, Grecia =i Roma tr[iau prin sclavi, Polonia, Ungaria, Germania =i Fran`a veche prin exploatarea neomnoas[ a \[ranilor, c-un cuv`nt, oriunde bun[-starea unuia se traduce]n ap[sarea direct[sau indirect[a unui altuia. O excep`ie par a forma Svi`era =i Statele Unite, dar *par* numai. Elve`ia tr[ie=te prin export industrial =i prin to`i indivizii c``i alearg[ca s[cheltuiasc[sudoarea fabricii =i a \[ranilor pe privirea dealurilor. America, pentru c[clasa *desmo=teni`ilor* g[se=te o avere ne]mp[r`it[pe care =i-o]mparte, *preiile*. S-o vedem c`nd s-or umplea.

De aceea se vor vedea]n toat[omenirea dou[mari serii de idei, dou[tabere, aceea a individualismului, sistemul liberal, =i aceea a armoniei intereselor, a statului ca unitate absolut[, a monarhiei juridice¹. Libertatea e libertatea de a exploata, egalitatea e egalitate[a]

¹ Monarhia aceasta nu este de confundat cu despotismul. Despotismul, adic[substituirea voin`ei individuale ]n locul armoniei intereselor dup[ noi se na=te sau prin uzurpa`iune sau acolo unde, pe aceea=i]ntindere de p[m`nt, o ras[domne=te peste altele mai ales]ns[fundamental deosebit[de locuitorii autohtoni. Ex. turcii =i slavii, hispanii =i maurii =. a. Dovedirea acestei teorii]ns[o p[st[r]m pentru alt[ocazie.

de a deveni tiran ca =i vecinul meu, fraternitatea — un moft ilustrat prin ghilotin[.

S[cercet[m]n zigzag ideea libert[\ii. Cet[\enii germani =i poloni (o cast[ ]) cereau regelui libertate, adic[libertatea de a =i dezbr[ca \[ranii =i de-ai sp`nzura dup[plac. Olanda cerea pentru comer[ul s[u] *libertate*. Hugo Grotius scrie un compendiu: *liberum mare*. Englezii r[spund: ne ierta\i — *mare clausum*. De la bilul maritim dateaz[ ]nflo-rirea Angliei. Cet[\enii francezi (caste) strigau sub Richelieu *libertate*, adic[o sum[de drepturi =i privilegii toate pe spatele \[ranului.

S[venim la republicile rom`ne care, ca =i cele antice, tr[iau prin exploatarea sclavilor =i a \[ranilor, unde Domnul era cu m`inile legate =i cel]nt`i ]ntre egali — *primus inter pares* — unde o clas[ st[p`nea totul: Vod[, adic[statul, putea s[zic[da, H`ncu zicea ba =i pe-a lui H`ncu r[m`nea. S[ vedem cum libertatea, c`nd nu porne=te din armonia intereselor, ci din individualism, nimice=te clasele sociale =i]n urm[=i statul; cum, prin]nmul\irea neamului lui H`ncu, influen[va economic[ a Austriei devine destructiv[ =i sub ea abia H`ncu]=i deschide ochii, se sperie de c`te vede =i nu =tie de unde vin relele, nu =tie c[vin din *ba* al lui.

De aceea s[privim]mprejurimile]n care s-au dezvoltat rom`nii, ca s[pricepem =i mai bine organizarea lor putred[de stat.

Noi am tr[ ]t sub influen[va dreptului public =i a unui popor republican,]n sensul antic al cuv`ntului — *respublica Poloniae*. Cet[ \enii acestui stat erau egali; fiecare din ei era statul polon ]n persoan[. Cel din urm[ =leah\i care striga ]n parlament: *nie poswoliam panie*, nimicea hot[r`rea corpului legiuitor. Nisipul pustiilor nu poate avea mai mare nestatornicie dec`t soarta acestei nefericite =i totu=i nobile na\ii. Puterea suprem[ a statului sau, bine zis, scaunul celui ]nt`i dintre egali era m[rul de ceart[ ]ntre cei influen[i. Regalitatea electiv[i-a omor`t politice=te; aceasta =i excesul libert[\ii individuale. Dar a fi cet[\ean polon era un privilegiu. Cei mai mul\i locuitori — *misera plebs contri-buens* — nu]nsemna nimic. Poporul era sclavul unui milion de cet[\eni poloni.

Acest drept public polon avea mari farmece pentru clasele puterice din \[rile]nvecinate. }n Prusia boierii]ncepuser[a vorbi le=e=te de dragul institu\iilor polone, dar Marele Elector]i]nv[\[minte, l[rgind dreptul breslelor =i regul`nd starea \[ranilor. }n Suedia boierii vor tot aceste lucruri, ]nc` Casa nefericit[a regilor, dotat[c-o energie =i cu calit[\i rare]n istorie, nefiind]n stare s[ ]nfr`neze aceste elemente de disolu\iune, le adun[ sub steag =i declar[ r[zboi la toat[ lumea; o campanie care se sf`r=e=te cu risipirea o=tilor lui Carol al XII-lea p`n[ ]n \[rile noastre, unde avem de la oamenii lui dou[ zidiri: turnul Mitropoliei din Suceava =i turnul Col\ea din Bucure=ti. C-un cuv`nt, acele institu\ii g[sesc pretutindeni trecere, unde pot numai.

}n a=a dese rela\ii cu ace=ti vecini, dreptul lor public nu putea s[r[m`ie f[r[ ]nr`urire asupra noastr[. Mai]nt`i nefericita de domnie electiv[. Acest drept, at`t de l[udat de c[tre mai to\i publici=tii no=tri, nu este nimic mai pu\in dec`t vrednic de laud[. Domnia scurt[a lui Drago= ne inspir[mari]ndoieli asupra sor\ii acelui voievod. Dup[el urmeaz[6 domni]n r[stimp de 50 de ani, pentru fiecare media de 8 ani — pu\in pentru o \ar[care]ncepe.

Cu secolul al XV-lea]ncepe]n sf`r=it o domnie lung[ =i lini=tit[ — a lui Alexandru cel Bun. Aici se v[d rezultatele stabilit[\ii. }n 33 de ani el organizeaz[ \ara biserice=te =i politice=te =i moare av`nd o singur[nenorocire: are doi fii]n loc de unul. Vin r[zboaiele dintre fra\i, apoi dintre veri, pagini]ncurcate ale istoriei noastre, din care numai un lucru se vede clar, c[unii ajungeau la tron cu ajutorul ungarilor, ceilal\i cu al polonilor.]ara se deschide influen\elor str[ine. }n aceste tulbur[ri trece vremea, p`n[ la suirea pe tron a lui +tefan cel Mare, uzurpator =i el, dar mai norocit dec`t ceilal\i. De la 1459-1504 se vad din nou efectele stabilit[\ii. A fost domnia cea mai glorioas[a Moldovei. El nimice=te influen\ele de dinafar[cu sabia =i cu iste\ia. +i cu toate acestea se =tie din rela\iile medicului vene\ian c[, cu toat[gloria =i lunga sa domnie, +tefan a trebuit s[asigure prin c[ll[u urmarea fiului s[u pe tron. Cu venirea lui +tefan cel T`n[r pare a fi prins oarecare slabe r[d[cini legitimismul lumnatei roade de Mu=atin. }ns[acesta

moare otr[ăvit de chiar doamna sa, înleas[ă cu boierii. După el vine Petru (linie nelegitimă); acesta domne=te în două rânduri=și are multe rivalități de învins. Fiul său Ilie se turce=te. +tefan e ucis de boieri sub corturile de la |u[ra =și din via[ă Mu[te=tilor nu r[ăm[ne dec[ăt domni[ă Ruxanda. Urme de legitimism par a fi fost r[ămas =și atunci, c[ăci cel care ia m[na domni[ei o ia împreună cu tronul — Alexandru L[ăpu=neanu. De la stingerea progenerii b[rb[te=ti a neamului domnesc, de la stingerea m[tcii în roiul Moldovei datează c[ădere[ă Moldovei. Domniile pe care li alege înt[mplarea =și intriga mor mai to[ă de moarte nefirească, boierii sunt to[ă aspiran[ăi la un tron pe care nu mai =ede[ă unsul lui Dumnezeu, =și astfel se urmează repede unul după altul c[ănd printr-o influen[ă străin[ă, c[ănd prin altă. |ara devine vatr[ă deschis[ă a influen[ălor străine. Despot Vod[ă ucis cu buzduganul, L[ăpu=neanu otr[ăvit cu sila, Bogdan Vod[ă gonit la Moscova, Ioan Vod[ă ucis de turci, Petru +chiopul ca vai de sufletul lui, Aron Vod[ă moare în temni[ă, R[ăzvan în eap[ă; încercarea Movile=tilor de a fonda o dinastie se sparge prin luptele între fiii lor =. a. m. d., =și aproape to[ăi sf[ăr[esc r[ău. Paralelogramul de puteri na[ionale pierduse punctul comun de activitate, aceasta nu avea un s[ămbure stabil împrejurul c[ăruia s[ă se cristalizeze.

O soart[ă mai fericit[ă, însă totu=și foarte asem[ăn[ătoare cu aceea a Moldovei, are |ara Rom[nească. Acolo se statornice=te dinastia Basarabilor =și ajunge repede la o culme de la care — prin o înt[mplare analoag[ă cu cea din Moldova — intr[ă discordia în roiul de albine vorbitoare. Într-adev[ăr, după Tugomir Basarab — a c[ăruia începutur[ă se pierde în noaptea unei istorii străfulgerate din c[ănd în c[ănd de numele banilor Basarabi — urmează Alexandru, care bate pe regele Carol Robert, apoi Vladislav, care întinde repede marginile [ării. La 1360 el e voievod al |ării Rom[ne=ti, la 1365 — ban de Severin, la 1368 — duce de F[ăg[ăra=. Urmează Radu Negru, care bate pe Ludovic cel Mare, regele Ungariei, =și c[ătig[ă deplină autonomie a [ării sale. El las[ă doi fii: *Dan* =și *Mircea*. Dan I e renumit prin războaiele sale, purtate precum se vede de frate-s[ău Mircea. Mircea I se suie pe tron la 1383 =și domne=te până la 1418, adică 35 de ani. Iată =și aici efectele stabilit[ății:

domnia cea mai glorioasă [=i]ntinderea teritoriului cel mai mare. Mircea e voievod al Ungro-Vlahiei, ban de Severin, duce de F[g[ra= =i Amla=, st[p`nitor am`nduror \[rmurilor Dun[r ii p`n[la Marea Neagr[, domn al cet[\ii Durostor =i al \[rilor tartarice. De la moartea sa]ncepe discordia]n Casa Basarabilor. Fiul s[u legitim Mihai moare dup[2 ani, urmat de Dan al II-lea, fiul lui Dan I. Dar Mircea mai avea un fiu nelegitim, Vlad, poreclit Dracul. Acesta devine p[rintele liniei Dr[cule=tilor. De aici istoria] [rii Rom`ne=ti decurge asem[n[tor cu cea a Moldovei prin luptele continue ]ntre D[nule=ti, descenden[i legitimi ai lui Dan I, =i Dr[cule=ti, descenden[i legitimi ai lui Mircea I. Dup[ vremi pline de ]mperecheri, Basarabii sunt stin=i prin sabie, ]n urma intrigilor unei noi linii primite ]n s`nul lor, =i anume Cantacuzin Basarab.

Dup[Dim. Cantemir]n Moldova =i pu`in dup[ c[derea Basarabilor ]n ]ara Rom`neasc[, vine domnia fanario\ilor. Influen[a acestora fiind obiectul unui studiu deosebit, pu`in vom spune despre ea. Formele bizantine vin ]n locul celor vechi, caracterele trufa=e ale aristocra\iei devin servile. Discordia dinl[untru, lipsa unor dinastii constante au transformat ]ara aproape ]n pa=al`c.

Sub domnii fanario\i, care erau trimi=i pe un timp anumit =i care aveau numai titlul de domn =i pomenirea]n biserici, nicidecum]ns[consisten[a monarhic[, puterea central[a statului e curat nominal[. Chiar dac[unul dintre ei cerea a fi altceva dec`t ceea ce era]n]mprejur[rile date, via[a =i averea]i erau]n pericol. D[rile grele, pentru care nu i se da na\iunii nici o compensare, erau d[r i pentru]mbog[\irea personal[=i repede a acestor oameni, care trebuiau s[se foloseasc[de scurta durat[a domniei lor; armata nu mai exista defel. Moldova pierde dou[provincii. Pierde vatra a=e z[rii ei, stupul de unde au pornit roiurile care au]mpoporat]ara de Jos, mormintele domnilor, vechea sa capital[, Mitropolia sa veche. Moldovenii au avut nenorocirea de a vedea]nstr[inat p[m`ntul lor cel mai scump, =i nu prin r[zboi — prin v`nzare.]ntr-adev[r se]mp[r]ise Polonia, =i o \ar[care tr[ise]n at`tea asem[n[r i cu ea trebuia s[aib[=i soarta ei. Totu=i trebuie s[constat[m c[nici un moldovean n-a putut fi mituit de influen[a moral[a Austriei =i c[domnul a pl[tit cu capul protestarea sa.

Cu căderea Poloniei și luarea Bucovinei se începe o nouă epocă a influenței austriece: cea care atinge politica exterioară a statelor românești se schimbă întru-altă, întrucât aceste țări nu mai însemnau nimic politicește și erau susținute de Rusia și Turcia. Ca să revenim la vorba pronunțată de mai multe ori în acest studiu: statele dimprejurul nostru care aveau o monarhie stabilă s-au cristalizat împrejurul acestora și au devenit uriașe; țăările române, în care acest punct central lipsește, se închircesc, pierd puterea lor fizică, armata, pierd guvernul lor național. Cum se schimbă fața lucrurilor împrejurul României! Polonia căzuse, în locul ei venise Rusia; Transilvania, cu domnia electivă, căzuse în mâinile Austriei, ungurii erau supuși, Turcia începuse a slăbi, România, care moțenise de la poloni nestabilitatea, nu mai avea nimic de pierdut decât doar ficțiunea unei expresii geografice, o schemă pentru însemnarea unei adunături de oameni fără legi și fără cultură. În Moldova și în special boierimea nu mai semănă defel cu Nistor și Grigorie Ureche, cu Miron Costin, limba națională este într-o vădită decadență alăturată cu frumoasa și spornică limbă a cronicarilor.

Țara nu mai este decât o moșie mare, administrată în felul unei moșii, un complex de latifundii în care dreptul privat este drept public, moștenirea averii teritoriale, moștenirea puterii în stat. Pentru că nu există moștenirea primogenitului și fiindcă boierii simțeau că în mărimea proprietății teritoriale consistă puterea lor, se introdusese un fel de silnicie ereditate. O parte din copii se calugăreau cu de-a sila, unul sau doi moșteneau numele și averea. Din domnia unei singure clase rezultă lipsa totală de drept pentru *clasa de mijloc*. Erau meserii, erau bresle cu stărostiile lor, dar aceste clase de oameni, adesea ținători de carte, nu aveau drepturi.

Să facem oarecum o sumă a acestei stări de lucruri și să vedem cum se dezvoltă din ea suma de astăzi. Ce era în țară la 1820?

Boierii mari. Boierii mici slujbași.

Țărani iobagi, care stau sub ocrotirea acestora, fiind oamenii lor. Clerul laic și monastic.

Ace=tia nu *st[teau sub autoritatea statului*. Erau clase ale evului mediu, administrate de ele însele. Boierul era aproape autocrat pe mo=ia sa. Numai în grave cazuri penale — =i nici atunci nu tocmai — intervenea justiția statului.

Cine r[m`nea s[ fie administrat de stat? Dou[ elemente neat`rnate: 1) r[ze=ul, 2) negustorul =i breslele.

Deci vedem c[existau dou[clase neat`rnate, *una \[r[neasc[, ie=it[ din r[zboinicii ]mpropriet[ri]i, alta burghez[*. Ace=tia nu erau oamenii nim[nui. Istoria celor din urm[ 50 de ani, pe care mulți o numesc a regener[rii naționale, mai cu drept cuv`nt s-ar putea numi istoria nimicirii r[ze=ilor =i bresla=ilor. Nimicindu-se îns[talpa \[rii, era neap[rat ca =i st`lpii s[cad[. Au c[zut =i boierii. O clas[este într-un popor un factor al armoniei societ[ții, de aceea r[u este c-au c[zut r[ze=ii, r[u c-au c[zut breslele, r[u c-au c[zut boierii. C[ci se vor vedea urm[rile. Se va vedea cum influențele str[ine g[sesc în falangele naționale goluri din ce în ce mai simțitoare, cum funcțiile vieții economice degenerază, cum arterei str[ine intr[în corpul nostru social, cum dispar clasele pozitive ale Moldovei, om cu om, clas[cu clas[, cum p[m`ntul rom`nesc devine un teren de exploatare pentru industria str[in[=i proletariatul indigen.

Cu o minim[putere a statului, poliția, administrația =i dreptatea trebuiau s[fie într-o stare de pl`ns. Ispravnicul, care era totul într-un județ, avea de administrat pe negustorii =i bresla=ii din țară, cei str[ini aveau pretutindeni consulatele lor — st[roștiile lor — asupra c[roră statul român n-avea nici o putere. Ace=ți ispravnici, ne=țiutori de carte, servind f[r[plat[, erau sub domnia fanarioi oameni f[r[nici o însemnătate, a c[ror apucături administrative aveau o singur[înt[: stoarcere de bani. Falanga, pedeaps[polițienească pentru greșeli mici, se putea r[scump[ra cu c`iva galbeni de la ace=ți ispravnici, iar opoziția contra acestor pedepse nedrepte =i barbare nu era nic[ieri. Deci clasa de mijloc avea numai dou[c[ci de sc[pare: sau s[se fac[supu=i austriece=ți, s[=i puie pe cas[pajura cu dou[capete, sau s[între în clasa blagorodnicilor spre a deveni îns[=i ciocan, sau în sf`rșit s[între

În slujba unui boier mare =i s[suferă mai bine palmele cucoanelor decât falanga aplicată de cutare aprod. Mulți din cei neînsemnați se fac suși, mulți se fac de casa cutăruși sau cutăruia, mulți în sfârșit caută prin bani =i stărușă la sfârșitul privilegiu. Se naște o mișcare nesănătoasă în societate, nu bazată pe muncă, ci pe privilegiu. Pe când comerciantul din Lipsca căuta să =i adauge milioanele, ciubotarul din Germania să =i înmulțească mușterii, negustorul =i ciubotarul românesc caută să devie boier. Dacă cu această boierie ar fi fost combinată arta războiului, ca în evul mediu, desigur că cavalerii cotelui =i ai calupului =i-ar fi exercitat mai departe pacinica =i mult folositoarea lor meserie, dar nefiind asemenea datorii, ci numai drepturi comode, boieria mică sau mare trebuia să fie un obiect de invidiat, pe lângă acestea cavalerismul devenise ieftin în Moldova. În genere, toată societatea secolului al XVI-lea =i al XVII-lea se poate caracteriza scurt: *Datoria se preface în drept*. Noi la începutul veacului acestuia am fost încă în veacul al XVII-lea. Datoria de a fi slujbă =i al răii — o datorie foarte grea =i periculoasă sub domniile vechi — devine un drept de a sluji țara, dacă vrea ea sau dacă nu vrea. +i acești îndreptați de a o sluji se înmulțesc din zi în zi, căci toate izvoarele de puteri ale societății curg spre un singur punct, spre acest privilegiu, printr-o veche =i neatârnată lor albie. Negustorul vrea să fie boier, țărânul — fecior boieresc, boierul mic — boier mare, boierul mare — domn. +i boierii mici cum se formează? Prin meritele personale ce le au pentru stăpânii lor, nu prin slujbe frumoase răii. Camerădinerii, comișii de la grajduri, vechilii de moșii, vâtafi, se boieresc toți =i au o progenitură foarte bogată. Această progenitură umple cancelariile =i aleargă la fiecare suplicant ca să =i toarne cenușă sau nisip pe hărțile. Mulți de acei care au început astfel cariera încarcă astăzi casa pensiunilor care într-un rând =i suspendase plățile. Dar prin această grămădire la porțile privilegiilor =i ale slujbelor rămân goluri economice pe care le umple un element străin — evreii. Unde bacalul boierit =i =i =i închisă dugheana, =i =i =i deschisă =i evreul, unde fiul blănarului s-a făcut cinovnic, blănarul

evreu =i-a deschis dughean[, unde ciubotarul rom`n s-a f[cut custode al urbei — adic[paznic de noapte —, acolo evreul =i-a deschis ciubot[rie.

Pe c`nd ]n statele vecine domnea un binef[c[tor absolutism, care deprindea popoarele la o munc[ regulat[, la noi Vod[ era cu m`inile legate, tem`ndu-se vecinic de pl`ngeri la Poart[=i de r[sturnare. S[vorbim drept — se poate pretinde de la un om s[fie mai mult dec`t om? C`nd domnul nu e pus afar[de orice controvers[, ce devine el dec`t o simpl[ persoan[ care ]=i caut[ de interesele sale ]ntr-o \ar[ unde fiecare zice “chacun pour soi” =i “après moi le déluge” — ce s[ zic[ domnul dec`t tot at`ta... +i pe c`nd puterea statului rom`n sc[dea — se urca ce? — *puterea consulatelor*. Casa unui consul devenise o adev[rat[cetate.

De aici]nainte]ntr-o societate a nestabilit[\ii ce va vedea cum orice lege organic[a \[rii introduce elemente de nestabilitate. Regulamentul organic, mult l[udat =i cu drept cuv`nt pentru unele par`i ale sale, cuprinde o mic[dispozi\ie, neb[gat[ ]n seam[=i totu=i distructiv[: boierul are voia de-a alunga oric`nd de pe mo=ile sale =i din vatra str[mo=easc[pe \[ranul iobag. Inv[ziile ruse=ti aduc jocul de c[r\i]ntr-o societate]n care munca ar fi fost lucrul principal jocul de c[r\i n-ar fi fost nimic —]ntr-o societate de privilegia\i, f[r[nici o treab[, care caut[s[-=i omoare vremea, jocul de c[r\i a trebuit s[fie distructiv — un element de nestabilitate]n averea oamenilor.

Dup[ocupa\ia ruseasc[vine un domn foarte inteligent, cu un rar sim\ istoric, dar care, pus]n aceast[societate nestabil[ca nisipul pustiiilor, caut[s[-=i asigure pozi\ia personal[.]n locul boierilor mari, care-i cereau scaunul, el deschide o poart[mare boierilor mici, fo=tilor comi=i, fo=tilor v[tafi de mo=ie sau fiilor lor. Gr[m[direa la por\ile privilegiului devine din ce]n ce mai mare, aspiran\ii la posturi se]nmul\esc]ntruna — oameni care nu =tiau dec`t arta scrierii =i a citirii, pe care]n \[rile civilizate le =tie fiecare, ace=ti oamenii se]nmul\esc pe zi ce merge, cancelariile gem de practican\i f[r[plat[, =i]n schimbul vechii clase boiere=ti avem o nou[clas[, care n-o compenseaz[defel pe cea veche, clasa *scribilor*.

Această clasă se umflă și se războiește, războiește, recrutează și membrii din ființele clerului laic, din slugile foștilor boieri și fiii acestor slugi, din negustorii retrași și din fiii acestor negustori; mișcarea merge crescând, clasa de mijloc a pierit, ea s-a schimbat într-o clasă de proletari ai condeiului, fiii și nici o însemnătate pozitivă în stat, fiii și nici o însemnătate pentru nație, o clasă de tulburători de meserie.

Tot în această vreme se extermină prin procese nedrepte clasa războiește, tot în această vreme războieștii vechi devin moșii de privilegiați mici și, pe când un boier care avea 10 000 de fclci apăsătoare stă asupra supușilor și, unul care are 300 apăsătoare foarte greu asupra satului. Desfacerea parțială a latifundiilor înmulțește numărul clasei feudale, apăsarea devine atomistică, țărânul începe a scriși și a da înapoi. Aceasta merge crescând și disoluțiunea claselor pozitive crește, crește — crește și azi.

E greu de a expune o idee fundamentală cu ramificațiile ei așa încât să deie un tablou unitar. Ideea există toată implicit în cap, dar spre a o expune ne servim de cuvinte, de înjurături ce au început, au un sfârșit. De aceea, voi ilustra prin fapte aceste teorii.

Un boier posedă — e indiferent unde, destul că era boier românesc — 250 000 de fclci într-un hotar. Era un om de un caracter rău — zgârcit, răpitor, ambițios fără margini. Dar era un om. Ce simțeau țărânii cum este boierul? Țărânii și erau bogați, căci apăsarea unuia numai, împingea asupra unei mase atât de mari de oameni de oameni, era aproape nesimțită. El a murit, pășturile s-au dus în bucăți prin procese și moșteniri. Nici unul din urmași n-ar fi avut caracterul aprig al boierului nostru și cu toate astea supușii lui au dus-o mai rău sub moștenitori decât sub el. În locul unui subiect erau acum mai multe subiecte, cu aceleași trebuințe, cu aceleași cheltuieli și cu mai mică avere.

Un mic bulgar de om tăcut din vârful unui munte se face din ce în ce mai mare, rupe cu el copacii codrilor, strică ogoarele, astupă un sat. Un mic șămbure greșit în organizația societății, în viața economică crește și îngroapă o națiune. Ne mirăm cu toții de mulțimea crâmelor

În țara noastră, de mulțimea jidanilor; cauza e mulțimea rachiului, mulțimea velnișelor, dar oare această mulțime de unde vine? Sub dominația turcească a existat micul sâmbure, o dispoziție de export. Exportul grânelor era oprit. Prin urmare grânele neconsumate trebuiau preluate în obiect exportabil — în vite. S-au combinat lucrurile. Velnișii consuma prisoasă și da hrană vitelor. Velnișii producea rachiu, rachiu trebuia consumat și era mult. S-au făcut multe crâme. Pentru acestea trebuiau crâmi mari. S-au adus mulți evrei și proprietarul impunea fiecare din supă și sâmbure de a lua atât rachiu pe an. Unele plăți pentru muncă se făceau în rachiu. S-a introdus exportul într-adevăr, însă velnișii au rămas; în locul grânelor s-au luat cartofii, căci rachiu devenise o trebuință și această trebuință cerea împlinire. Care au fost rezultatele ei? O populație nesănătoasă, fără energie de caracter, fără energie economică, care și vinde munca pe băț, o populație în care mortalitatea crește în mod înspanit, iar sudoarea mâinilor ei se capitalizează în mâinile unui element fără patrie, fără limbă, fără naționalitate... Nu e de mirat că influența austriacă e mare.

Să comparăm acum suma puterilor sociale de astăzi cu suma puterilor sociale de sub patriarhatul prisoar Ioan Sandul Sturza Voievod.

Boierii mari, proprietari de latifundii, care și crușau populația în mod instinctiv.

Boierii mici slujbași.

Breslele țărăgoșilor cu stărostiile lor.

Răzeși, răni liberi.

Iobagii, răni supăși, c-un drept asupra unei părți de pământ.

Să ne închipuim că prisoarul ar fi fost din dinastia Muștescu, necontestat de nimeni. La influențele secolului al XIX-lea el n-ar fi rezistat. Un drept civil venit mai târziu ar fi dat o viață în stat clasei de mijloc, acel drept asigură proprietatea răzeșilor. Mitropolitul ar fi asigurat o dezvoltare clerului laic, având și cele trebuincioase pentru aceasta. Dreptul civil și-ar fi creat o clasă de amployași, dar acești amployași ar fi fost stabili, căci numai unde Vodă se perindează, se mânăncă și pita lui Vodă pe rând. Negustorul ar fi rămas negustor, meseriașul

meseria=, nu s-ar fi n[scut goluri economice at` t de sim\ite. }n sf`r=it }n a. D. 1860 ar fi venit Ioan Sandul al III-lea posito. Sub ce }mprejur }ri! Firmele de pe uli\ a mare ar fi rom`ne=ti. Se deschid camerele, se voteaz[ legea }mpropriet }rii. Atunci s-ar fi f[cut }ntr-adev }r vuiet mult, dar se sp }rgea de st`nca maiest[\ii. S-ar fi pl[tit p[m`ntul }n 90 de ani =i nu }n 15, dar nu r[m`neau at`tea nepl[tite ca ast }zi. Din =colile populare ar fi ie=it oameni =tiutori de carte care r[m`neau ce erau =i nu se f[ceau subperceptori de receptori, c[ci intrarea }ntre administratori ar fi fost grea }ntr-un corp stabil, care nu se r[stoarn[la fiecare schimbare de minister. }n sf`r=it, Ioan Sandul al IV-lea mo=tenea un stat rom`nesc cu care te-ai fi putut f[li. Atunci r[zboiul din '54 ne aducea Basarabia, cel din '59 — Bucovina, cel din '66 — Transilvania.

Dar acum cum s-au dezvoltat lucrurile? De toate dezastrele vecinilor no=tri, noi nu ne-am folosit dec`t spre a ne r[sturna domnii. Vod[, adic[ statul, era cu m`inile legate. Vod[zicea da =i H`ncu ba, =i neamul lui H`ncu cre=tea din ce }n ce. Cu c`t deveneau mai mul\i aspiran\i la privilegii =i posturi, cu at`t cereau l }rgirea privilegiilor, l }rgirea libert[\ii pe contul puterii statului, p`n[ ce am ajuns la constitu\ie, care d[ }ntr-adev }r tuturor acestor aspiran\i =i numai acestora, precum voi ar[ta, o egalitate de drepturi f[r[ datorii =i proletarii de scribi au pus m`na pe \[rile rom`ne=ti.

Fiecare constitu\ie, ca legea fundamental[a unui stat, are drept corelat o clas[m[i cu seam[, pe care se }ntemeiaz[. Corelatul constitu\iilor statelor apusene este o clas[de mijloc, bogat[, cult[, o clas[de patricieni, de fabrican\i, industria=ii care v[d]n constitu\ie mijlocul de a =i reprezenta interesele }n mod adecvat cu }nsemn[tatea lor, — la noi legea fundamental[nu }nsemneaz[dec`t egalitatea pentru to\i scribii de a ajunge la func\iile cele mai }nalte ale statului. De aceea partidele noastre nu le numesc conservatoare sau liberale, ci — oameni cu slujb[: *gubernamentali*, oameni f[r[ slujb[: *opozi\ie*. De acolo vecinica pl`ngere c[partidele la noi nu sunt partide de principii, ci de interese personale; =i principiile sunt interese — dar interesele unei

clase pozitive, clasa pozitiv[a propriet[\\ii teritoriale, *tory* conserva-tiv; clasa negustorilor =-a industria=ilor, *wygs*, clasa lucr[torilor, *sociali=tii*. Unde sunt la noi aceste clase pozitive? Aristocra\\ia istoric[— =i ea trebuie s[fie totdeauna istoric[pentru a fi important[— a disp[rut aproape, clasa de mijloc pozitiv[nu exist[, golorile sunt]mplinite de str[ini, clasa \\ranilor e prea necult[=i, de-i singura clas[pozitiv[, ni-meni n-o pricepe, nimeni n-o reprezint[, nim[nui nu-i pas[de ea.

Ne mai r[un`ne o singur[ clas[ pozitiv[, pe al c[rui spate tr[im cu to\\ii — \\ranul rom`n. S[vedem acuma cum ne silim din r[spu\\teri de a o nimici =i pe aceasta cum am nimicit pe celelalte =i,]mpreun[cu ea, statul =i na\\iunea.

S[nu uit[m un lucru — toat[activitatea unei societ[\\i omenes\\i e mai mult ori mai pu\\in o activitate le lux, numai una nu: producerea brut[care reprezint[trebuin\\ele fundamentale ale omului. Omul,]n starea sa fireasc[, are trebuin\\[de pu\\ine lucruri: m`ncarea, locuin\\a, ]mbr[c[mintea. Acestea pentru existen\\a personal[. De aceea o na\\ie trebuie s[ ]ngrijeasc[ de clasele care produc obiecte ce corespund acestor trebuin\\e. Romanul care m`nca limbi de privighetoare se putea hr[ni =i cu p`ine, dar f[r[ aceasta nu putea; el purta purpur[, dar ]i trebuia postav; locuia ]n palat, dar ]i trebuia cas[. Oric`t de modifi-cate prin lux ar fi aceste trebuin\\e, ele sunt]n fond acelea=i. Pro-duc[torul materiei brute pentru aceste trebuin\\e este \\ranul. De aco-lo proverbul francez: *Pauvre paysan, pauvre pays* — *pauvre pays, pau-vre roy*. Aceasta este]ntr-o \\ar[clasa cea mai pozitiv[din toate, cea mai conservatoare]n limb[, port, obiceiuri, purt[torul istoriei unui popor, na\\ia]n]n\\elesul cel mai adev[rat al cuv`ntului.

Cum am tratat noi pe ace=ti \\rani? Am cl[dit un aparat greoi =i netrebnic pe spatele sale, aparat reprezentativ cum]l numim =i care nu-i dec`t pretextul de a crea din ce]n ce mai multe posturi, pl[tite tot din punga lui, direct sau indirect. }ntr-o \\ar[care n-are export industrial \\ranul munce=te pentru to\\i: sigur =i necontestabil. Dan-tela de Bruxelles, galonul de pe chipiul generalului, condeiu de fier cu care scriem, chibritul cu care ne aprindem \\igara, toate ne vin]n

schimbul gr`ului nostru =i acest gr`u || produce numai \[ranul; gr`ul e produsul muncii sale.

Cu c`t mai mulți indivizi se sustrag de la producerea brută, cu at`t mai mulți tr[iesc pe seama aceleia=i sume de oameni. Ce este consecvența? Este c[acel om sau nu va mai fi]n stare s[ne sus[ie, sau va trebui ca, cu acela=i timp =i cu acelea=i puteri, s[produc[mai mult. Va trebui sau s[piar[, sau s[se cultiveze =i s[lucreze cu ma=ina. Care-i cazul nostru? El nu s-a cultivat. | [ranul nostru e acela=i ca =i]nainte de cincizeci de ani, dar sarcina ce o poart[e]nzecit[. El poart[ ]n spatele lui: c`teva mii de proprietari (la ]nceputul secolului c`teva zeci), mii de ampoloia[i (]n]nceputul secolului c`teva zeci), sute de mii de evrei (]n ]nceputul secolului c`teva mii), zeci de mii de al[i supu=i str[ini (]n]nceputul secolului c`teva sute).

Pe atunci \[ranul nostru cre=tea mai cu seam[vite, era p[stor. Aceast[munc[u=oar[se potrivea cu regimul aspru, cu posturile sale lungi, cu traiul s[u simplu. Azi munce=te toat[vara ca s[=i pl[teasc[d[rile, tr[ie=te mult mai r[u dec`t atunci =i se stinge. Mor o sut[=i se nasc]n locul lor 60. +i aceasta nu e o veste de senza[ie — ci adev[rul.

Fa\ c-o asemenea stare de lucruri, fa\ cu o \ar[care se despopuleaz[se]n[elege c[influen[ă austriac[economic[va trebui s[prop[=easc[repede =i s[umple golurile noastre cu prisosul popula[iei sale. Meserie =i nego[, parte din arenda=i, parte din proprietari, proprietatea funciar[or[=eneasc[e str[in[.]n ora-ul Ia=i abia a treia parte a popula[iei sunt supu=i rom`ne=ti. +i asta merge cresc`nd.

Vecin[tatea Austriei e omor`toare pentru noi dac[nu ne vom trezi de cu vreme =i nu vom arunca la naiba to[i perceptorii, subperceptorii, sub-sub-perceptorii, dac[nu vom desc[rca pe \[ran =i nu-i vom asigura o dezvoltare lini=tit[, dac[nu ne vom hot[r] s[nu purt[m nici un produs str[in pe noi, precum au f[cut ungurii]n vremea adsolutismului.

R[ul deci e]nl[untru. Nestabilitatea este cauza c[derii propriet[rii mari teritoriale, c[derea acesteia e str`ns combinat[cu c[derea breslelor, =i aceste clase au format]n disolu[iune o clas[de proletari care trebuie=te deprins[la munc[.

Nu dreptul public, ci p[starea na\ionalit[\ii noastre e lucrul de c[petenie pentru noi =i ar fi mai bine s[nu alegem deputa\i, dec`t s[ piar[ na\ia rom`neasc[. Dac[n-am avea vecinic influen\ele str[ine precum le avem, dac[am fi]n Spania, atuncea ne-am sparge capetele unul altuia p`n[s-ar a=eza lucrurile. Dar acest flux de revolu\iuni sociale nu ne este permis nou[, a c[ror stat e vecinic o chestiune. De aceea ne trebuiesc trei lucruri:

Stabilitatea, adic[guvern monarhic, ereditar, mai mult ori mai pu\in absolut;

Munc[, adic[excluderea proletarilor condeiului de la via\a public[a statului =i prin asta silirea lor la o munc[productiv[;

Economia, adic[dreapta cump[nire]ntre foloasele aduse de cure care cheltuial[=i sacrificiile f[cute pentru ea; aceasta at`t ]n economia general[ a statului c`t =i]n cea individual[.

Altfel am avea a alege]ntre domnia austriac[=i cea ruseasc[. Sub cea dint`i evreii ar intra ]n sate, ]n num[r mai mare dec`t ast[zi, \[ranii ar deveni servii lor, mo=iile ar fi cump[rate de societ[\i de capitali=ti, colonizate cu nem\i, iar na\ia — redus[la proletariat.]n cazul al doilea un ucaz ar =terge limba din biseric[=i stat, \[ranul ar tr[i mai bine,]ns[sub condi\ia ca s[se rusifice; care din noi cum ar scrie, acolo i-ar]nghe\va mucle condeiului; iar[cei mai curajo=i ar m[ri pohodul na Sibir, f[r] judecat[, prin ordin administrativ — administratiwnym poriadkom.

1 august 1876

[FRANCIA “}NTRE P{RERILE...”]

]ntre p[rerile privitoare la o rezolvare a chestiunii Orientului desigur c[aceea a unui admiral =i membru al Academiei va atrage aten\ia publicului. Dac[o asemenea p[rere e just[sau nu e o alt[chestiune, pe care vom l[muri-o mai la vale.

D. admiral Jurien de la Gravière încheie cartea sa cea mai nouă *La situation du Levant*, cu dorința de a vedea *elenismul* în Turcia *opu-
nându-se panslavismului*. După d-sa, rezultatul cel mai însemnat al
revoluției grecești din 1821 n-a fost crearea micului regat grecesc, ci
transformarea Turciei. Între cele 12 milioane de creștini, autorul cre-
de că neamul lui Kyrios Pappadakys este cel chemat de a diriga soarta
Orientului. Toate par a-l face apt pe numitul Kyrios pentru un aseme-
nea rol: activitate (în luare de mișcare = în dezbrăcarea călătorilor în
codru), inteligență (în = iretlicuri = sofisme), în fine patriotismul (do-
vada bună: starea înflorită a Greciei). Egiptul, care era mai o colonie
franceză, va deveni una engleză sau franco-engleză. Turcia va fi în
curând o colonie europeană. Grecii pot renunța fără pierdere de rău la
"marea lor idee"; industria, negoțorii, banchierii lor vor lua mult mai
curând sceptrul din mâna osmanilor decât o agitație sterilă. Înainte
de toate se cer drepturi civile egale pentru toți. Dacă le va plăcea
turcilor să monopolizeze serviciul militar pentru d-nii = și să se
mărginească cu lene la cultura pământului strămoșesc, atunci vremea
nu e departe în care scumpirea traiului le va face cu neputință viața în
țara lor proprie. Ei vor avea soarta rasei Mandgiu, care a biruit China,
iar pământul Mandgiuriei a trebuit să-l cedeze chinezilor. Munca este
legea lumii moderne, care nu are loc pentru leneși. D. Jurien de la
Gravière este membru al Academiei franceze, prin urmare un om de
la care nu ne putem aștepta de-a auzi decât idei de Manchester după
calup. În fapt predominarea intrigantului = și răutăciosului element
grecesc în Orient ar fi o nenorocire = și mai mare decât supremația tur-
cească. Demosul grecesc din antichitate = și până astăzi s-a arătat inca-
pabil de-a constitui un stat ca oamenii. În lumea antică caractere no-
bile = și mari erau răsplătite de acest demos descult = și palavragiu cu
ostracismul; Imperiul bizantin, venit în urmă, e cuibul vicleniei,
de-răutăciunii = și corupției în toate; noul regat grecesc e o jertfă a celei
mai obraznice = și mai ignorante demagogii. Mai mult încă: dacă turcii
de astăzi duc frânele guvernului în acest fel este pentru că totdeauna
au găsit în greci unelte care-i apără, și susțin, și împing chiar la corupție.

Adev[rata otrav[a Orientului este acest popor lingu=itor, fa\arnic, dispus la prad[=i la]n=el[ciune — =i]ntr=adev[r Abdul-Hamid are dreptate c`nd zice c[grec de treab[nu se g[se=te.

Este nevoie s[mai amintim istoria special[a rom`nilor ca sa ar[t[m cum ace=ti oameni =i-n al treilea neam ]nc[ au otr[vit =i otr[vesc via\a noastr[ public[ =i privat[? C`nd Radu cel Mare, domnul | [rii Rom`ne=ti, a adus]n \ar[pe patriarhul grec Nifon, acesta,]n loc s[-i caute de biseric[, a-nceput s[fac[politic[, s[-i creeze partid[ ]ntre boieri, s[ascut[=i s[ ]nvenineze =i mai mult du=m[nia dintre D[nule=ti =i Dr[cule=ti,]ntre descenden\ii lui Mircea =i Dan I.]n Moldova, un grec (Despot) stric[prin intrigi de curte domnia lui L[pu=neanu Vod[=i aduce pe acel zimbru la o adev[rat[furie =i sete de s`nge.

=i dac[s-au stricat r`ndul =i tocmeala acestor \[ri, dac[ am pierdut provincii, dac-am ]nl[turat cu u=urin\ obiceiuri bune =i vechi, dac-au intrat corup\ia =i la=itatea ]n clasele vechii societ[\i rom`ne=ti, totdeauna izvorul acestor rele se va g[si c-au fost sau un grec sau o m`n[de greci.

=i aceast[na\ie, care prin]mb[tr`nire a pierdut toate calit[\ile, p[str`nd numai viciile antice, care]n decursul evului mediu au corupt arhitectura, muzica, pictura, aceast[na\ie care a]nveninat via\a popoarelor]nvecinate, care le-au tr[dat la turci numai pentru ca s[poat[p[stra ea ierarhia, care furase a cincea parte din p[m`ntul Rom`niei, aceast[na\ie cu]nn[scut instinct de viclenie =i t`lh[r]=ug, aceasta s[fie conduc[toarea Orientului?

Dar vom uita oare identitatea =i atavismul caracterului?

Oare neapolitanii, de mii de ani colonie greceasc[ ]n Italia, =i-au pierdut caracterul? Nu sunt tot la=i, mincino=i,]n=el[tori, ho\i, precum au fost]nainte de-o mie de ani? Nu ni se vorbeasc[de revolu\ia greceasc[, care doarme pe lauri str[ini,]n care c[petenii =i osta=i au fost albanezii macedo-rom`ni =i slavi, rase ]n=elate de linsa lingu=ire a grecilor; c[ci toat[ acea s[m`n[de r[zboinici, dac[s-ar ciurui dintre oamenii]nsemna\i =i viteji, nu cred c[s-ar g[si un singur grec de origine. Spada cavaleareasc[a grecului adev[rat =i originar o cunoa=tem,

ea iube=te spatele =i se nume=te la noi cu\it. Pentru codru, pentru unghiuri de uli\ =i]n orice caz pentru demagogie =i comunism sunt coapte capetele grecilor, dar nu pentru a aduce o dezvoltare s[n[toas[ ]ntre popoarele Orientului; =i pentru a caracteriza lapidar acest[ras[, vom spune c[, dac[Orientul ar avea s[aleag[(la ceea ce, mul\umit[Domnului, n-am ajuns]nc[)]ntre o predominare greceasc[=i una jidoveasc[, cea jidoveasc[e de preferat.

10 octombrie 1876

[“NET{ G{ DUIT C{ ISTORIA...”]

Net[g[dui c[istoria Rusiei, studiat[ ]n leg[tura ei de cauze =i efecte, ne va ar[ta un fel de unitate de dezvoltare precum n-o]nt`lnim la un alt popor. La popoarele mari ale Europei observ[m mai cu seam[ un fel de sl[bitoare lupte interne. Oric`t de]nsemnate ar fi succesele lor]n afar[,]nl[untru reappare dup[ ]nceierea oric[rei p[ci s[m`nva vecinic vie a dezbin[rii. Afar[ de-aceea statele europene, de c`te ori sunt b[tute,]=i mut[oarecum curentul lor istoric, v[d lucrurile cu al[i ochi decum le vazuse mai]nainte. N-are cineva dec`t s[ priveasc[ la Franca de ast[zi pentru a constata c[ ea, ]n politica ei ]n afar[ , nu mai este Franca lui Napoleon al III-lea. Tot astfel, prin r[zboiul de la 1866 p[ienjeni=ul istoric de planuri al Casei de Austria a suferit o ruptur[ at`t de mare,]nc`t nici nu mai seam[n[ cu dispozi\ia de mai ]nainte a firelor diplomatice =i razboinice. C-un cuv`nt, statele Europei lucreaz[ ]n mod cazuistic, se schimb[ ]n afar[cu orice schimbare dinl[untru, nu au acea fixitate energic[pe care-o manifest[Rusia. Aceast[din urm[putere este poate unica care, b[t`nd, s-a l[vit, b[tut[ , n-a pierdut nimic, sau aproape nimic, c[ci ]nl[untru ei toate s-au f[cut pe ]ncetul, f[r] nici un fel de s[ritur[; nici o b[t[lie pierdut[ n-a f[cut-o s[ piard[ \inta fixat[ ]nainte de-o mie de ani ]nc[ , ea nu vede cu al[i ochi dec`t cu aceia=i pe care-i avea la]ntemeierea uria=ei sale puteri.

De la]ntemeierea dinastiei scandinave de c[tre Rurik (862 d. Chr.), de la mutarea capitalei din Novgorod la Kiev, de la r[zboaiele cu

Imp[ra\ii bizantini dureaz[această[tragere de inim[a slavilor pentru |arigrad =i, precum Roma era cuibul de aur spre care tr[geau popoarele vechi germanice, tot astfel Roma nou[sau |arigradul au fost visul nel[m]b[tr`nit al slavilor de nord.

Din secolul al 13-lea p`n-la al 15-lea domnia t[arilor ]ntunec[ istoria ruseasc[, dar ]ndat[ ce, cu Tamerlan, au intrat discordia ]ntre ace=tia, Ivan Vasilievici (1462-1503) adun[ ]ntr-o singur[ m`n[h[urile triburilor ruse=ti. Acesta a luat]n c[s[torie o princes[bizantin[(ca =i Vladislav I la 1015) =i toat[politica a consistat]n unificarea statului, pe care Ivan al IV-lea cel Cumplit o =i aduce la]ndeplinire cu toate mijloacele. Deodat[cu]nt[r]irea ideii statului se]ncepe]ns[=i o politic[exterioar[care-a consistat]n folosirea de toate dezbin[r]ile popoarelor str[ine, din sumu\area chiar a acestora unul]mpotriva altuia.

Dup[stingerea dinastiei lui Rurik cu Fedor I (1598) =i dup[c`viva dina=ti ale=i, urm[la 1613 dinastia Romanovilor, care au continuat]ntru toate politica de unitate]n[untru, cucerire]n afar[=i mai cu seam[ ]ndu=m[nirea]ntre ei a inamicilor Rusiei. Pe atunci Polonia =i Suedia erau puteri mari]n Europa, cu toate acestea Alexei, tat[ ]l lui Petru cel Mare, a izbutit a]ndu=m[ni aceste dou[state =i a culege foloase. C`nd electorul Frideric Vilh`lm de Brandenburg se coaliz[cu Suedia pentru a sc[pa Prusia de sub suveranitatea polon[, \arul cucerii Smolensk =i Severia de la poloni =i aduse pe cazacii din sud sub ascultarea sa. E de prisos de a ar[ta cum Suedia =i Polonia =i-au topit puterile]ntre ele =i cum Rusia a c`=tigat ]nsemnate =i mari provincii de la am`ndou[=i cum mai t`rziu Polonia a fost]mp[r]it[de c[tre ea.

Dar nu era pierdut din ochi nici Imperiul bizantin. Austria c`=tigase pe acest teren mult. Cu toate acestea vedem =i aici c[ influen\va austriac[ ]n Orient cedeaz[ ]ncet-]ncet celei ruse=ti, cum Rusia c`=tig[provincie dup[provincie, cum le elibereaz[cel pu\in de sub domnia turceasc[, cum]n această[eliberare e secundat[de puterile Europei, de englezi, de francezi =. a.

Se poate spune c[revolu\ia francez[=i coalit[iunea contra ei, Napoleon I =i coalit[iunea contra lui au fost trepte pe scara cea mare a inaint[r]ii ruse=ti.

Dacă prin pacea de la 1856 Rusia a fost depărtată de la Dunăre, o vedem că țigănd prin războiul străin de la 1870 aproape tot ceea ce pierduse.

Alături cu dezvoltarea faptelor în afară, nu va fi de prisos de-a urmări teoriile pe care autori ruși însemnă le fac asupra chestiunii Orientului.

În opuscula, *Rusia și Europa*, apărută în Petersburg la 1871, dl N. I. Danilevski spune următoarele:

Germanii sunt moștenitorii Romei, slavii ai Bizanțului, și între ei există o luptă de sute de ani. Carol cel Mare, care 300 de ani după căderea Romei formează noul imperiu romano-germanic, creând temelia noului principiu de stat european, a fost în mod foarte caracteristic cea dintâi cauză pentru despărțirea Răsăritului de la unitatea ecumenică și de la unitatea credinței. Contemporan lui Carol cel Mare a fost Rurik, întemeietorul de state, împrejurul creației căruia s-au grupat slavismul amenințat în neamurile săi dinspre apus. Creștinismul nu-l primise slavii de la Roma, ci de la rivalul Bizanț, și cei doi apostoli slavi Metodiu și Chirilă au avut să lupte toată viața lor cu dorința de predominare și intoleranță germanilor. Socotind preponderanța culturii și civilizației germanice, desigur slavismul și biserica grecească n-ar fi putut să reziste agresiunilor lor dacă providența însăși n-ar fi pus o stavilă puternică și nelăturabilă agresiunii germanismului spre Orient. Islamul (a cărui chemare istorică filozofia și istoricii europeni o caută zadărilor), Islamul a fost chemat să puie un veto curentului germanic spre Răsărit, spre a scăpa pe celelalte rase slave de soarta Poloniei catolizate și atrase în sistemul Europei apusene cu pierderea puterii dintr-o viață sa. Pătrunși patriarhul Anthimie a recunoscut acest adevăr când (în vremea celei dintâri scoale grecești) a spus: pronia a trimis domnia osmanilor ca zid de apărare împotriva eresurilor Apusului și în locul Imperiului bizantin, slăbit în credință și într-adevăr, urmează dl Danilevski, ce ar fi devenit ortodoxia dacă cruciații germani s-ar fi așezat la Sf. Mormânt; ce ar fi dovedit slavii dacă germanii, ce pătrunseseră deja în Polonia, Livlanda și Litvania, i-ar fi alungat ca pe ceilalți, basci și valizi din așezările lor de astăzi în pustietăți, prefăcându-i în rarități istorice?

Urmând aceste tendințe egoiste, Europa apuseană a jucat totdeauna falsul joc de turcii și a gândit la eliberarea creștinilor de sub jug numai atunci când i-ar fi putut călători sub mâinile ei și abate de la ortodoxie. Când Constantinopolul era înconjurat de turcii împresurați, Europa a vorbit către ei mai aceleași cuvinte ca și diavolul

M'ntuitorului: "St[p`nirea preste tot ce vezi s[ fie a ta, numai s[ ]ngenunchi ]naintea mea =i s[ te-nchini mie". ]n fa\`a atrocit[\ilor mometane se adun[soborul de la Floren\`a pentru a-i propune Bizan\`ului m'ntuirea sub condi\`ia reneg[rii ortodoxiei; insulta\`ii bizantini s-au ar[tat]ns[eroi spirituali, prefer`nd moartea politic[=i spaimetele barbariei]n locul reneg[rii celor sfinte... +i ast[zi slavii din Turcia prefer[jugul musulman]n locul domniei civilizatei Austriei.

Venind la solu\`iunea chestiunii Orientului, autorul zice c[ se par a exista trei c[i pentru aceasta: 1) ]mp[r\`irea Turciei]ntre Rusia =i Austria, 2) anexarea Turciei la Rusia numai, 3) crearea din nou a imperiului greco-bizantin. Sub Catarina II era]nc[cu putin\` solu\`iunea]nt`ia; ast[zi ar fi o crim[ de-a ceda Austriei cea mai mic[ bucat[ de p[m`nt slav. A doua solu\`iune nu e ]n adev[ratul interes al statului rusec. Chiar anexarea Rom`niei, care i se propusese]mp[ratului Nicolaie de c[tre Turcia]n contra unei contribu\`ii de r[zboi, ]mp[ratul a refuzat-o. A treia solu\`iune e cu totul imposibil[. Prin favorizarea ei s-ar crea o nou[Austrie,]n care elementul grecesc ar juca acela=i rol ca =i germanii]n Cislaitania — ba, consider`nd sl[ ]biciunea grecilor, s-ar putea na=te ]n urm[ un fel de dualism *greco-rom`n*, adic[o copie a dualismului germano-maghiar contra slavilor.

Prin urmare nici una din solu\`iunile propuse nu e bun[, ci numai aceea care va dezlega deodat[ at`t chestiunea *austriac[c`t =i cea orientat[*, "c[ci =i statul austriac =i-a pierdut ]n\`elesul ca =i cel turcesc". Aceast[solu\`iune este o confedera\`ie slav[sub hegemonia ruseasc[.

Dup[desfacerea]mp[r\`iei austro-ungare =i a celei turce=ti, Rusia s-ar pune ]n capul unei confedera\`ii dirijate din Constantinopol. Aceast[confedera\`ie ar cuprinde:

1) Regatul cehesc, cuprinz`nd Boemia, Moravia =i partea de nord-vest a Ungariei, cu 9 milioane locuitori.

2) Regatul s`rbo-croat, cuprinz`nd Serbia, Muntenegru, Bosnia, Her\`egovina, Albania de nord, Banatul, Croa\`ia, Slavonia, Dalma\`ia, Carintia, Stiria p`n[la Drava, cu 8 milioane locuitori.

3) Regatul Bulgariei.

4) Regatul Rom`niei, cu partea de sud a Bucovinei, Transilvania

p`n-n Mureș, =i parte din Basarabia rusească. Pentru această cesiune Rusia s-ar compensa cu Delta Dunăreană =i cu Dobrogea.

5) Regatul grecesc cu Tesalia, Epirul, partea de sud-vest a Macedoniei, insulele Arhipelagului, \[rmurile Asiei Mici ai Mării Egeice, Candia, Rodos =i Cipria.

6) Regatul maghiar, consist`nd din părțile acelea ale Ungariei =i Transilvaniei c`te sunt locuite de maghiari =i c`te ar răm`nea după împărțirea între Rusia, Boemia, Serbia =i România.

7) Teritoriul Balcanic, cu părți din Rumelia, \[rmurile asiaticale ale Bosforului, ale mării de Marmara =i ale Dardanelor, peninsula Gallipoli =i insula Tenedos.

Constată este că această carte a dlui Danilevski este o copie îndestul de credincioasă a opiniunii publice din Rusia =i că ideile dezvoltate în ea nu sunt visurile unui filozof, ci idealul istoric al uriașei puteri de la nord.

Fiindcă prin armistițiul primit de Serbia =i poate prin încheierea păcii planurile uriașului nostru vecin vor suferi o suspensiune, ni s-a părut cu cale de a reproduce =i noi aceste extrase din cartea dlui Danilevski. Teoriile acestea nu sunt lipsite de oarecare merit =i de o manieră de a privi istoria universului într-un mod specific slav. În orice caz ni se pare cădat cum noi, românii, care trăim lângă Dunăre, suntem cu totul cufundați în ideile Occidentului, pe când din toate părțile împrejurărilor pulsează o viață istorică care în dispoziția ei generală se deosebește atât de mult de istoria Occidentului. C`teodată ar trebui cel puțin să ni se pară că suntem o multă de departe între două lumi cu totul deosebite =i că este în interesul nostru de a cunoaște am`ndouă lumile acestea. Occidentul îl cunoaște îndestul. Misiunea sa în Orient este cucerirea economică, proletarizarea raselor orientale prin industria străină, prin robirea sub capitalul străin. Cealaltă parte a lumii o vedem din contra mică nu de un curent economic, ci de unul istoric =i religios, care nu poate lipsi de a exercita o mare atragere asupra popoarelor economice-te puțin dezvoltate din Peninsula Balcanică, pentru care credințele bisericești =i idealurile istorice sunt încă sfinte, nefiind pătate de materialismul modern.

[“SE VORBE+TE C[ ]N CONSILIUL...”]

Se vorbe=te c[ ]n Consiliul de Mini=tri al Rom`niei s-ar fi hot[r`t de a face]ntrebare tuturor puterilor garante, afar[de Rusia, ce putea s[“p[zeasc[Rom`nia ]n caz de a i se cere din partea guvernului rusesc permisiunea” de a trece c-o armat[ prin \ar[. S-a hot[r`t totodat[de a nu r[spunde Rusiei la o asemenea cerere dec`t atunci c`nd vor fi r[spuns definitiv toate puterile la]ntrebarea Rom`niei.

]n complica\iunea de interese =i tendin\ele a puterilor garante,]ntrebarea Rom`niei, dac[ se va confirma, va avea meritul s[ aduc[ claritate ]n situa\ie. C[ci sau puterile se vor declara formal =i solidar contra unei asemenea permisiuni =i vor trebui s[ =i apere cu arma-n m`n[declara\ia lor, f[r[chiar ca Rusia s[poat[fi sup[rat[pe noi, c[ci ne vom putea referi la hot[r`rea acelor puteri, sau r[spunsurile lor evazive, ]ndoielnice =i contrazic[toare vor reda Rom`niei libertatea de ac\iune, libertatea de a se hot[r] pentru unul din cele dou[mari curente istorice, curentul de nord-est, tinz`nd a schimba fa\ta Europei, =i curentul de vest, ce tinde a men\ine *statu quo*.

Hot[r`rea noastr[ pentru R[s[rit sau Apus va at`rna desigur de viitorul ce ni-l vor asigura; =i aceasta nu ca stat numai, c[ci statul rom`n prin teritoriul s[u =es =i deschis din toate p[r\ile nu pare merit de providen\ de a fi militar =i cuceritor, ci ca na\ie. Ni se pare evident c[viitorul Orientului este o confedera\ie de popoare]n care egalitatea na\ionalit[\ilor =i limbilor, pe orice teritoriu se vor afla ele, va fi lucru principal, iar forma\iunile de state lucru secundar.

Asemenea e evident c[reforma Orientului poate avea dou[patronate: pe Rusia =i pe Austro-Ungaria — care aceasta reprezint[imediat politica occidental[.

Asupra unei hot[r`ri a rom`nilor din principate va avea deci influen\ natura politicii exercitate de Austria fa\ de na\ionalit[\ile]n genere =i cu cea rom`n[ ]n parte.

Pentru a nu da]ns[o]ntindere prea mare materiei, vom vorbi numai *de pozi\ia rom`nilor din Austro-Ungaria*.

Înainte de a spune însuși o vorbă asupra acestei întrebări, anticipăm concluzia că acea întrebare nu este, nici a fost politic în puterea cuvântului, ci bisericească, școlastică și cel mult administrativ local.

Permiteți-mi-se a vedea clar lucrurile și a susține că idealul unității politice a românilor, restabilirea regatului lui Decebal prefăcut în Dacia Traian, se vine de domeniul teoriilor ieftine, ca și republica universală și pacea eternă. Români din Austro-Ungaria, dar mai ales din așa-numita Ungarie, au trăit sute de ani împreună cu alte naționalități și au jucat rol politic numai în vremea autonomiei Transilvaniei. Această autonomie însuși, care le dedese preponderanța în această țară, avea și rolul ei. Români din Ungaria proprie ar fi rămas de-o parte, menși — nu de a fi absorbiți, căci e de-a dreptul absurd de a crede în puterea asimilatoare a neamului fino-tartaric din mijlocul Europei — dar menși de a fi vexați singuri de solgăbiraiele fraților maghiari, de a sta izolați sub presiunea administrativă și financiară a închinătorilor sfântului Gül-Baba; pe când, împreună sub greutatea acelorași suferințe, ei le vor putea rezista. Întrebarea este dacă și când va veni vremea în care softalele din Buda-Pesta să fie silite de a recunoaște că sistemul lor de guvernământ — în finanțe foarte asemănător cu cel turcesc — și-a trăit veacul și nu mai este cu puțin. Căci numai atunci, pe baza autonomiei comunale și județene sau comitatene, români ar începe alături cu ungurii o viață liniștită și proprie, cu deosebire că de aceea s-ar bucura nu numai Transilvaniei, ci în mod egal și în venii, simpatiei crișeni și străvechiul Maramureș. Aadar, idealul românilor din toate părțile Daciei lui Traian este menținerea unității reale a limbii strămoșești și a bisericii naționale. Este o Dacie ideală aceasta, dar ea se realizează pe zi ce merge, și cine ține dacă nu-i de preferat celei politice. Românul de băștină e dotat cu o doză mare de răceală, el nu admiră, ca și românul vechi, aproape nimic, de aceea nici credem că invidiază din inimă poziția de stat a Ungariei, căci, la dreptul vorbind, nici n-ar prea avea ce să invidieze. El e supărat pe obrăznicia conlocuitorului său, nicidecum pe puterea lui.

În vremea din urmă zărele unghurești au făcut multă vorbă despre o alianță maghiaro-română. Rămâne acum să stabilim în ce condiții s-ar

putea spera această alianță, bine învelegându-se că nu este vorba aici de acele carteluri trecătoare dintre guvern și guvern, pe care le rupe ziua de mâine, ci de un *modus vivendi* și o conlucrare perpetuă, solidară pe acest pământ al dușmaniei și răutății, în care popor pe popor caută să-l înghită și om pe om să nimicească. Este dar vorba dacă unghiul sunt destul de cretină (căci până-acuma se plătorea numai pielea li-i botezată), nu ca să ne iubească, ci să ne deie bună pace. Sarcina iubirii o luăm toată asupra noastră, și fie ei încredinșii că am fi tot atât de zeloși apărători ai existenței lor ca și ai neamului nostru.

Cât despre austrieci, cu ei trebuia să altfel. Nu credem să putem vreodată mistui acea mestecătură de evreu, german și slav care ni se prezintă sub mutra beamterului și jurnalistului austriac și care în vremea din urmă a-nceput să facă politică pangermanistică și să jure în numele sihastrului de la Varzin, care nici cu spatele nu vrea să țină de ei. Urmașii lui Arpad nu ne pot face un rău esențial, ei vexează; dar bastardul evreo-germano-slovac e dușmanul dibaci al oricărei naționalități. Unghiul este proverbul nostru: "românul nu uită niciodată" și ne-aducem aminte că prin vis că un ziar ungueresc se gâsese să comenteze acest proverb în ton melancolic, fiind că socotelile ce le are de răfuit cu noi nu sunt tocmai curate. Dar să nu se sperie. Românul uită și nu uită, după cum o iei. Românul nu urâte decît pe cei ce i s-au bătut în suflet și ca dovadă putem aduce pe românii din Turcia. E sigur că ei trăiesc sub același regim ca și bulgarii, sârbii și grecii: cu toate acestea ei trăiesc bine cu turcii și le în partea. Nici aicea nu i urăm pe turci, deși desigur că, ei numai dovezi de iubire nu ne-au dat niciodată. Unghiul n-au decît să se-ntrebe pe cine-i urăsc ei, ca să țină pe cine urăm și noi. Credem că asta-i destul de clar, deși în emoțiunea noastră, n-am ajuns încă să facem hagiul la mormântul lui Gül-Baba.

Aadar, biserica și coala, atâtta cer românii din Austro-Ungaria pe seama lor, și prin aceasta și-au cerut pstrarea naționalității și nimic mai mult. În de judecarea lucrurilor acestei lumi și mai ales în secolul nostru ne-am deprins a aplica o singură măsură, aceea a interesului material, a stăpînirii asupra puterii fizice; și cu toate acestea oamenii,

chiar cei materiali=ti, lucrează f[r] s[ ] vrei, ba f[r] s[ ] =tie pentru un scop mai înalt. Această con=tiin\ o are poporul, n-o are c`teodat[ omul cult. În zadar am c[uta] în lume poporul care s[ ] tr[ ] iasc[ ] numai pentru c`=tig material ca atare, la toate vom g[ ] si c[ ] acest c`=tig este numai mijloc, niciodată scop; chiar la rasa evreiască, a c[ ] rei lege nu admite nemurirea sufletului =i este deci inferioară celorlalte legi ale p[ ] m`ntului, chiar la evrei zic, unde se pare c[ ] ochii sunt a`inti\i la c`=tig material, vedem r[ ] s[ ] rind o idee mai înalt[ ]. Din acest punct de vedere, privit[ ], chestiunea, pentru un popor ca cel românesc, devine simplă. Nu vleit[ ] ile unei vie\i de stat mai mult sau mai pu\in precare, nu de=ert[ ] ciunea zgomotului în istorie este lucrul pe care-l voim. Oamenii de care se vorbe=te mai pu\in =i popoarele item sunt cele mai fericite. Dar ceea ce voiesc românii s[ ] aib[ ] e libertatea spiritului =i con=tiin\ei lor în deplinul în\eles al cuv`ntului. +i fiindcă spirit =i limb[ ] sunt aproape identice, iar limba =i na\ionalitatea asemenea, se vede u=or c[ ] românul se vrea pe sine, =i vrea na\ionalitatea, dar aceasta o vrea pe deplin.

+i nu sunt a=a de multe condi\iile pentru p[ ] strarea na\ionalit[ ] ii. C[ ] ci mai mul\i oameni nu sunt meni\i de a= i apropiata rezultatele supreme ale =tiin\ei, nu s[ ] sunt meni\i de a reprezenta ceva, dar fiecare are nevoie de un tezaur sufletesc, de un reazem moral într-o lume a mizeriei =i durerii, =i acest tezaur i-l p[ ] strează limba sa proprie în c[ ] r\ile biserice=ti =i mirene. În limba sa numai i se lipesc de suflet preceptele b[ ] tr`ne=ti, istoria p[ ] rin\ilor s[ ] i, bucuriile =i durerile semenilor s[ ] i. +i chiar dacă o limb[ ] n-ar avea dezvoltarea necesară pentru abstrac\iunile supreme ale min\ii omene=ti, nici una]nc[ ] nu e lipsit[ ] de expresia concretă a sim\irii =i numai în limba sa omul]=i pricepe inima pe deplin. +i]ntr-adev[r, dacă]n limb[ ] nu s-ar reflecta chiar caracterul unui popor, dacă el n-ar zice oarecum prin ea: "a=a voiesc s[ ] fiu eu =i nu altfel", oare s-ar fi n[ ] scut alte limbi pe p[ ] m`nt. Prin urmare simplul fapt c[ ] noi românii, c`\i ne afl[ ] m pe p[ ] m`nt, vorbim o singură limb[ ], "una singură" ca nealte popoare, =i aceasta]n oceane de popoare str[ ] ine ce ne]nconjur[ ], e dovadă destulă =i c[ ] a=a voim s[ ] fim noi, nu altfel.

Vedem dar c[cheștiunea noastră se simplific[din ce în ce. Rom`nii voiesc a li se garanta uzul public al limbii lor pe p[m`nturile în care locuiesc =i vom vedea c[toate mi=c[rile pe care le-au f[cut, în acest sens le-au f[cut.

Fa\[cu această cerere înt`nim îns[ în am`ndou[p[r]ile Imperiului austro-ungar o rezisten\[necalificabil[prin obr[znicia ei.

Constat[m mai înainte de toate c[rom`nii nu sunt nici ieri coloni=ti, venituri, oamenii nim[nui, ci pretutindenea unde locuiesc sunt autohtoni, popula'ie nepomenit de veche, mai veche decât to' conlocuitorii lor. C[ci dac[ ast[zi se mai ive=te c`te un neam\ singular care caut[s[ne aduc[de peste Dun[re, nu mai întreb[me ce zice un asemenea om, ci ce voie=te el. Nici mai este ast[zi cheștiunea originii noastre, abstr[g`nd de la împrejurarea c[ o asemenea interesant[ cheștiune nu este de nici o importan\[. Daci sau romani, romani sau daci: e indiferent, suntem rom`ni =i punctum. Nimeni n-are s[ne nve\ce ce-am fost sau ce-am trebuit s[fim; voim s[fim ceea ce suntem — rom`ni. A mai discuta asupra acestui punct sau a crede c[ frica de ru=i ne-ar ademini s[ ne facem nem\i sau viceversa, sau cum cred ungurii, c[ de frica acestor doi ne-am putea g[si flata\i s[ ne contopim cu na'ia maghiar[, toate aceste sunt iluzii de =coal[; limba =i na'ionalitatea rom`neasc[vor pieri deodat[cu rom`nul material, cu stingerea prin moarte =i f[r[ urma=i a noastră, nu prin dezna'ionalizare =i renega'iune. A persecuta na'ionalitatea noastră nu însemneaz[ îns[ a o stinge, ci numai a ne vexa =i a ne învenina împotriva persecutorilor. +-apoi ni se pare c[ nici un neam pe fa'a p[m`ntului nu are mai mult drept s[cear[respectarea sa decât tocmai rom`nul, pentru c[ nimeni nu este mai tolerant decât d`nsul. Singure \[rile rom`ne=ti sunt acelea în care din vremi str[vechi fiecare au avut voie s[se închine la orice d-zeu au vroit =i s[vorbeasc[ce limb[i-au pl[cut. Nu se va g[si o \ar[în care s[nu se fi încercat de a face prozeli\i din conlocuitorii de alt[lege ori de alt[limb[; hugheno\ii în Fran'a, maurii în Spania, polonii fa\[cu rutenii, ungurii cu rom`nii — to'i au încercat a c`=tiga pentru cercul lor de idei popula'iile conlocuitoare =i aceasta prin presiune, cu de-a

sila; rom`nul prive=te c-un stoicism neschimbat biserica catolic[, at`t de veche]n Moldova, =i nu i-a venit]n minte s[sileasc[pe catolici de a deveni orientali; lipovenii fug din Rusia =i tr[iesc nesup[ra]v[ ]n cultul lor pe p[m`ntul rom`nesc, apoi armenii, calvinii, protestan[ii, evreii, to[ri sunt fa[ ]=i pot spune dac[guvernele rom`ne=ti au oprit vreo biserica sau vreo =coal[armeneasc[, protestant[sau evreiasc[. Nici una.

Ni se pare deci c[pe p[m`nturile noastre str[mo=e=ti, pe care nimeni nu le st[p`ne=te *jure belli*, am avea dreptul s[cerem s[ni se respecte limba =i biserica, precum le-am respectat-o noi tuturor.

Ce se va zice]ns[c`nd vom ar[ta c[ pe p[m`nt rom`nesc, ]n Bucovina, sub sceptrul austro-ungar, sinagoga evreiasc[ are mai mult[ autonomie dec`t biserica rom`nului? C[ci dac[ evreul are rabin, =i-l alege singur, dac[ are =coal[ jidoveasc[, ]=i caut[ singur de d`nsa. Dar dac[ ]i trebuie=te rom`nului preot,]l nume=te (mediat) guvernul de la Viena; dac[biserica lui are avere, o administreaz[tot guvernul de la Viena; dac[are =coal[, profesorii sunt numi[ti tot de guvernul de la Viena. +i cu toate acestea Bucovina n-a fost luat[cu sabia, ci din contra prin bun[ ]nvoial[=i cu condi[ia ca starea de lucruri]n trebile biserice=ti =i politice s[r[m`n[intact[.

Ce se va zice dac[ ]n Ungaria vom vedea pe rom`ni, *mai cu seamă* pe rom`ni, trata[ti]n mod cu totul excep[ional? Las[c[Transilvania e de at`ta amar de ani ]ntr-o adev[rat[ stare de asediu, las[ c[ ]nl[untru] ei se aplic[ o alt[ lege electoral[ =i e peste tot ]sat[ la discre[tiunea ]n]elepciunii ministeriale din Pesta; dar poporul rom`nesc]n parte,]n mod cazuistic, e vexat de guvernan[ia s[. Procese urbariale]ndreptate contra averii lor private, legi electorale]ndreptate contra voin[ei lor legitime, voturi virile]n municipii pentru a]neca voturile locuitorilor, c-un cuv`nt un p[ienjeni=]ntreg de m[suri arbitrare, adaos prin c[lcarea zilnic[a tuturor dispozi[tiilor din lege care au mai r[mas]n favoarea na[ionalit[ilor.

Prin urmare,]ntorc`ndu-ne de unde am plecat =i consider`nd asiduitatea cu care presa austriac[cere de la rom`ni ca]n caz[ul] dat s[se sacrifice pentru "civiliza[ie", ni se va da voie s[ ]ntreb[m dac[

civiliza\ia austro-maghiar[,]n forma]n care ni se arat[, merit[s[ne ridic[m bra\ul pentru ea, dac[se poate cere de la rom`ni ca ei s[ mearg[ al[turi cu o putere care, st[p`nind ea]ns[=i peste trei milioane de rom`ni, ]i trateaz[ ]ntr-adins =i ]ntruna cu dispre\ul celui mai elementar sim\ de justi\ie; c[ci rom`nii — s[fie bine stabilit — nu cer privilegii, prerogative; ei cer]n Ungaria cel pu\in aplicarea con=tiincioas[a legii pozitive a na\ionalit[\ilor;]n Bucovina nu cer dec`t exerci\iul liber al confesiei lor, autonomia bisericii lor; o autonomie pe care-o au evreii, lipovenii, calvinii, nemaivorbind deloc de puternica pozi\ie a bisericii catolice; dac[, c-un cuv`nt, se poate cere s[ne v[rs[m s`ngele pentru a asigura contra mi=c[rii slave suprema\ia simulacrului de civiliza\ie evreiasc[din Austro-Ungaria.

Dup[tonul cu care vorbim, s-ar putea presupune c[,]n dreapta indignare, exager[m lucrurile. De aceea vom vorbi asupra materiei]n mod cu totul special.

Dup[c`te se vorbesc prin jurnale, Austria pare a avea o constitu\ie. Pare a avea zicem, pentru c[ ]n fapt[ nu exist[ dec`t pentru a fi batjocorit[de-o m`n[ de evrei =i de beamteri care c`rmuiesc acest complex de \ri]n care nimeni nu-i mul\umit. Afar[de aceea, libertatea religioas[este, drag[Doamne, garantat[prin o mul\ime de terfeloage de origine suprem[, care se vor fi respect`nd fa\ cu al\ii, numai fa\ cu rom`nii, nu. Astfel Constitu\ia din 4 mart. 1849 § 1, Patenta din 31 dec. “Diploma” din 30 oct. 1860,]n fine constitu\ia (Reichsgrundgesetz) din 21 dec. 1867 art. 15]n care se zice:

“Fiecare biseric[recunoscut[de stat are dreptul de a=i exercita cultul dup[credin\a ei, a=i conduce =colile sale, a st[p`ni =i]ntrebuin\va fondurile =i averile sale biserice=ti =i =colare dup[trebuin\va =i dorin\va ei”.

=i]ntr-adev[r, acest articol se =i aplic[— pentru lipoveni =i evrei, pentru rom`ni nu.

De dou[zeci =i =ase de ani rom`nii bucovineni se plimbl[de la Ana la Caiafa, pe la naltele scaune, cum zic ei, pentru a putea exercita un drept garantat de constitu\ie =i de 26 ani umb[ ]n zadar.

Pentru a]n\elege anomalia at`rn[rii biserice=ti din Bucovina — at`rnare eretic[, contrarie canoanelor ritului r[s[ritean =i cea mai ne-

dreaptă înrădire asupra credințelor poporului — vom trebui să caracterizăm în două cuvinte adevăratul partid liberal-constituțional din Austria. Într-un mozaic de popoare cu un singur guvern a trebuit să se ivească oameni care nu se învârt de nici o nație în special, oamenii interesului personal, care cu aceeași ușurință pot fi maghiari, poloni, germani, c-un cuvânt, ce li s-ar cere să fie. Acești indivizi fără nici o comunitate de principii, una fiind numai întru exploatarea naționalităților, care nu au nimic sfânt în lume, nu în la nimic decât la sine, sunt “liberalii” din Austria. De aceea nu ne vom mira dacă vom găsi pe dâni ca Giskra, miniștri atotputernici, uniți la escamotări ordinare cu evrei parveniți, întreprinzători de drumuri de fier; nu ne vom mira, zic, dacă vom găsi că într-un rând cel mai liberal consiliu de miniștri din Austria se constituie în consiliu de întreprinzători, mai toți foștii miniștri liberali sunt astăzi milionari — din avocații fără pricină ce au fost. De unde? Deodată cu fotoliul de ministru mai ocupau și fotolii de membri în consiliile de administrație a tuturor băncilor și întreprinderilor posibile și imposibile, care în vremea marelui “Krach” au prezentat aspectul zilei de apoi, în tumultuoasele strigăte ale particularilor înelași, ale micilor capitaliști ruinași — un adevărat Pompei surprins de lava Vezuviului — Austria, crezând a putea abstrage de la serviciul oamenilor cu prînși cerși, care să fi vorbit o limbă certă, să fi învârt la un câmin, să fi avut în suflet “simț istoric”, singurul care întărește împărățiile, s-a folosit din contra de oameni care nu învețeau la nimic, nici la Austria ca abstracție, de oameni pe care în jurnalele lor îi vedem vânduți la turci (ca *Neue freie Presse*), la imperiul german, la ruși, cu-n cuvânt Austria s-a servit de un element venal, corupt, lipsit de caracter, adevărat gunoi al catilinarismului. Acești oameni guvernau și guvernează. Contingentul cel mai mare pentru formarea acestui “clei al împărăției”, cum îl numesc ei, îl dau evreii. “Ce mi-i Hecuba?” zice evreul, ce-i pasă lui de seriosul german, de energicul ceh din Boemia, de cavalerescul polon, de melancolicul rus, a să învârt una este: succesul, strălucirea, banul. Cum că acești oameni se numesc astăzi “germani” e curat întămplător și trebuie atribuit puternicei

ridic[ri a vecinului imperiu germanic; tot ace=ti oameni se numesc]n Ungaria maghiari “noi”, ei nu au na\ionalitate, pentru c[n-au trecut, n-au istorie. De aceea guvernul austriac,]nainte venirii contelui Hohenwart la minister, care un guvern de parveni\i, st[p`ni\i, ei la r`ndul lor, de hetere. Dup[c[dera contelui, regimul “bursei” a re]nceput, neutralizat]ntruc`ta de blestemele popula\iilor ruinate de la un cap[t al imperiului p`n[la cel[lalt. Astfel dar era firesc ca predecesorii lui Hohenwart, care]n via\a lor n-au sim\it instinctul respect[rii propriet[rii, s[r[spund[ ]ntr-un r`nd bucovinenilor c[“fondul religios greco-oriental nu ar fi al bisericii, ci al guvernului”.

Noi nu ne putem nici]nchipui m[car o asemenea lips[de orice sim\ de pudoare. }ntr-adev[r, la noi mo=iile m[n[stire=ti s-au pref[cut]n avere a statului, dar numai mo=iile *bisericii statului rom`n*, care a luat asupr[-=i ]ntre\inerea f[r[ deosebire a tuturor =colilor, spitalelor, m[n[stirilor mai ]nsemnate, pun`ndu-se cap[t exploatat[rii prin c[lug[ri str[ini, care se]mbog[veau aici]n \ar[=i ridicau cu banii no=tri institute grece=ti.

Dar guvernul rom`n nici a g`ndit vreodat[s[ieie]n administrarea sa averea bisericilor catolice, protestante, lipovene=ti etc., care nu sunt biserici ale statului rom`n.

+i nici]n Austria n-ar fi cutezat nimeni p`n[ la ace=ti parveni\i s[ ridice preten\ii asupra averii unei biserici neat`rnate, neconfundabile cu statul austriac.

]n fine, cabinetul Hohenwart, care, din nenorocire pentru na\ionalit[\i, avu o durat[at`t de scurt[, dac[ nu le-a dat rom`nilor siguran\a averii lor str[mo=e=ti, cel pu\in a neutralizat rapacitatea predecesorilor s[i, c[ci]n vremea lui s-au pus]n fa\a lumii,]ntr-o adunare de proprietari, preo\i =i \[rani]n num[r de 4 000 in=i din toate unghiurile p[m`ntului clasic al Bucovinei, drepturile necontestate, neatacabile ale bisericii r[s[ritene asupra fondului religios. Iat[dar cum stau lucrurile.

Trec`nd Bucovina sub Austria, Divanul Moldovei =i Vod[se vede c[s-au]ngrijit ca prin tratatul de cesiune Austria s[fie obligat[de a

men\ine în aceste \nuturi *statu quo*. Guvernul austriac a g[sit] în Bucovina st[ri de lucruri cu totul fericite] în privirea \ndestul[rii materiale a locuitorilor.

Au g[sit] m[na]stirile pline de averi, o numeroasă clasă de \[rani cu totul liberi, mazilii, rupta=ii =i r[ze=ii, bresle de me=te=ugari, starostii de negustori, c-un cuv`nt, o feudalitate cam t`rzietic] în via\ea ei, dar lini=tit[=i liber]. Ceea ce era vechi în vechea Moldov[era leg[tura pe care clase \ntregi o aveau cu statul. Mazilii =i rupta=ii, boierii cu scutelnicii lor erau obliga\i de a servi gratis în orice ocazie statului, era se vede r[m[=i] a organiza\iei militare de sub domniile vechi. Aceste leg[turi dintre domnie =i popula\ie, prerogativele acestei din urm[erau ne]n\elese pentru noii guvernân\i, obliga\i a \ine *statu quo*, afar[de aceea ei sperau a deduce din drepturile domniei moldovene=ti drepturi ale \mp[r[\iei Austriei. Cu acest scop guvernul austriac face la a. 1782 \ntrebare Divanului Moldovei ca s[-l lumineze] în materiile juridice, dar mai ales în materie de succesiune. Din toate acele \ntreb[ri (26 de toate) se vede cum noii guvernân\i umblau ca m`\a pe l`ng[p[sat, doar s-ar putea deduce cumva dreptul de proprietate a “St[-p`nirii” asupra p[m`nturilor m[na]stire=ti, r[z[=e=ti =i a locurilor de t`rguri.

Iat[c`teva din aceste curioase \ntreb[ri:

Veniturile podurilor =i alte venituri ce au fost *domne=tile*-au st[p`nit domnii] în=i=i sau cu scrisori le-au dat altora?

Un st[p`n de mo=ii ce nu are copii sau mo=tenitori are putere a face cu mo=iile sale ce-i va fi voia? Poate s[fac] pe un str[în mo=tenitor f[r] voia domnului \[rii?

Poate fie=tecare st[p`n de mo=ii s[fac] diat[sau are osebire unul de altul?

Un st[p`n poate s[ v`nz[mo=ia sa de istov?

Din r[spunsurile Divanului se vede c[, de=i tot p[m`ntul Moldovei a fost \nainte de vremi nepomenite “domnesc”, prin daniile lumina\ilor domni, prin desc[lecare de ora=e =i sate, au devenit propriet[\i particulare, la care “st[p`nitorul \[rii” nu are nici un amestec, =i c[fiecare

om “slobod” din Moldova este volnic s[dispuie de averea sa cum]i place, f[r] s[ ]ntrebe pe “st[p`nitorul \[rii”.

C-un cuv`nt, toate ]ntreb[rile scoposesc de a afla drepturi domne=ti asupra drumurilor, morilor, cr`=melor, podurilor, p[urilor, t`rgurilor, =i propriet[\i mari =i mici. E p[cat c[ n-avem de pe aceste ]ntreb[ri =i r[spunsuri dec`t o copie defect[; caracteristic este]ns[c[ ]n acest an al]ntreb[rilor (1782) Dosotei, episcopul de R[d[u\i, cedeaz[guvernului administra\ia bunurilor episcopi=ti. Asupra propunerilor Consiliului Suprem Iosif II pune rezolu\ia:

Se ia spre =tiin[\ =i la vreme se va lua seama ca aceste venituri m[n]stire=ti s[se]ntrebuin\eze cu folos: *]ns[numai spre folosul confesionarilor =i numai]n provincia]n care s-ar desfiin\ a m[n]stirile.*

Se vede din rezolu\ie c[Consiliul propusese confiscarea, iar]mp[ratul a refuzat-o f[c`nd deosebire]ntre al meu =i-al t[u.]n urma m[surilor guvernului, se l[\ise]ngrijiri asupra “dreptului de proprietate” a mo=iilor biserice=ti. Deci Consiliul Suprem se vede silit de-a declara prin rescriptul din 19 mart. 1783:

Lu`ndu-se mo=iile episcopiei =i poate =i cele m[n]stire=ti sau ale altor institute, *nu se]nstr[ineaz[nicidecum de la menirea lui darul f[cut episcopiei m[n]stirii, sau institutului ci, din contra, veniturile nesigure de mai-nainte, ce nu se pot evita la propriet[\i imobile, se asigureaz[.*

Tot]n privin\ a]ntrebuin\[rii fondului spune rescriptul Consiliului Suprem din 4 iulie 1783:

]mpu\inarea =i mic=orarea m[n]stirilor are s[continue =i pam`nturile =i fondurile lor au s[ se ieie spre *administrare*, averea preo\imii care nu locuie=te ]n \ar[, prin urmare str[ine, are s[ se ia asemeni; =i din tot fondul ce se va crea astfel are s[ se sus\ie ]nt`i clerul greco-r[s]ritean, apoi are s[se]nfiin\eze cel pu\in o =coal[fie la Cern[u\i sau]n Suceava, =i ce va mai r[m`nea are s[se p[streze spre alte]ntrebuin\[ri folositoare.

]n privin\ a administr[rii fondului religiosar, rescriptul Consiliului Suprem din 10 ianuarie 1784, c[tre generalul Enzenberg, spune urm[toarele:

Spre a da pretutindene, iar mai ales poporului din Bucovina, doved[c[econom[ia nouă introdus[la mo[ile episcop[ie-ti =i preo[le-ti nu are alt scop dec[t numai *binele religiunii =i al indigenilor* =i c[banii ce vor incurge nu se vor]ntrebuin[ă spre alte cheltuieli dec[t pentru acelea ce \n de *sus\inerea episcopului =i a preo[ilor*; *de cerin[ele cultului =i ale p[storiei*, apoi de *\inerea m[n[stirilor =i a zidirilor preo[ie-ti*, precum =i de *cre-terea preo[ilor]nv[\a]i =i cucernici*, apoi de *infiin[area =colilor =i a altor institut[ie pioase ce lipsesc]nc[acuma*: toate veniturile episcop[ie-ti =i preo[le-ti ce au incur[=i vor incurge]nc[mai departe trebuie s[se p[streze a=adar]n deosebit[eviden[\ =i]ntr-o cas[separat[, care va purta numele de “casa fondului religios”, =i toate dispoz[iiile]n privin[ă aceasta, de s-ar \ine ele de oricare rubric[numit[mai sus, trebuie s[se fac[sub *priv[egherea =i respectiv cu =tirea episcopului =i a Consistoriului*, a=a]nc[t toate]ndrum[riile de felul acesta s[ajung[la cuno[tin[ă poporului.

Tot]n privin[ă administr[rii,]ntrebuin[\rii =i a]ns[=i propriet[ ]vi fondului s-au garantat prin rescriptul Consiliului Suprem din 3 martie 1784, c[tre generalul Enzenberg urm[toarele:

Pentru c[dup[prea]nalta inten[ie a Maies[ ]vi Sale veniturile mo=iilor preo[ie-ti =i m[n[stire-ti sunt]ndeob[te menite pentru sus\inerea episcopului =i a celeilalte preo[imi ce se va sistemiza pentru]nfiin[area =colilor =i a altor institut[ie pioase, apoi pentru \inerea zidirilor preo[ie-ti, prin urmare pentru c[aceste mo=i nu sunt a se *confisca dup[cum spune intima\iunea cea foarte scandal[os]* trimis[de Domnia Ta c[tre Consistoriu, ci au s[se iaie *numai spre administrare*;]n fine, pentru c[veniturile ce se vor m[ri prin]mbun[t\irile scoposite n-au s[se adune]n *visteria fiscalului*, ci]n casa separat[a fondului religios: *de aceea toat[manipula\iunea aceasta trebuie s[se petreac[sub priv[egherea =i conducerea episcopului =i a Consistoriului*, prin urmare =i tot *personalul economic ce este de trebuin[\ pe mo=iile episcop[ie-ti =i m[n[stire-ti trebuie s[fie ales =i a=ezat]n]n[elegere cu episcopul =i cu Consistoriul*.

Totodat[citim]n decretul Consiliului Suprem c[tre generalul Enzenberg:

Nu o dat[, ci de mai multe ori s-au dat de]n[eles administra\iunii c[inten[ia Maies[ ]vi Sale nu este nici dec[t de a *tulbura proprietatea privat[* sau =i numai de a]ng[dui s[se purcead[cu puterea =i cu sila la vreuna din economiile de pe mo=iile preo[ie-ti.

]n fine citim]n decretul Consiliului Suprem de Curte din 8 mai 1784 urm[toarele:

Dup[instruc\iunea de mai-nainte trebuie s[se ieie seama ca primirea =i cheltuielile tuturor banilor *scolastici*, *m[n]stire=ti =i preo\le=ti* s[se poarte separat de ai casei districtuale administrative, =i *toate mandatele trebuincioase de bani din casa fondului religiosari s[se fac[prin Consistoriu*.

Mai clar nu s-a putut garanta proprietatea, *Intrebuin\area*, *administra\ia averilor eparhiei R[d]u\ilor*. *Amploia\ii* se numesc, =colile se *lnfiin\eam*, *pl[\]ile* se fac numai cu expres mandat al Consistoriului =i a episcopului, guvernul e un notariu oficial al afacerilor, nimic mai mult!

Pentru a ar[ta *ns[* cum se *Intrebuin\eam* aceste averi, vom l[sa s[vorbeasc[pe un *\[ran* din Bucovina, pe primariul din satul Crasna, Grigorie Iliu\:

Nu mai despre un lucru am auzit vorbindu-se mai pu\in, adic[despre =colile noastre din *\ar[*, despre =colile noastre biserice=ti pentru cre=tarea =i luminarea poporului nostru drept credincios. Dar[=i despre acest lucru s[nu a=tepta\i o cuv\ntare iscusit[, *c[ci noi \[ranii* n-avem at\ta *nv[\]tur[* ca s[putem vorbi cu iscusin\|. Cuv\ntul meu va fi scurt dar[*adev[rat din inim[*.

Noi =tim cu to\ii *c[* din banii fondului nostru bisericesc s-au *lnfiin\at* *ln* Suceava un gimnaziu, *ln* Siret o =coal[normal[=i *ln* Cern[u\i o =coal[real[=i o =coal[normal[cu o preparandie. +tim cu to\ii =i ceasta *c[* prin parohii s-au *lnfiin\at*, pe cheltuiala comunelor biserice=ti, peste o sut[de =coli primare, dintre care mai mult de jum[tate sunt sprijinite =i din fondul nostru religiosar.

Aceste =coli sunt confesionale, adic[biserice=ti, =i p`n[ acum se purtau toate treburile lor de preo\i =i de *nv[\]tori* drept credincio=i sub privilegierea preonoratului Consistoriu. *ln* urma legilor *mp[r]te=ti* mai nou[ din 25 mai 1868 =i din 14 mai 1869, at`t biserica *c`t* =i fiecare parohie are tot dreptul de a *lnfiin*a =coli proprii biserice=ti =i a le dirigi dup[legile generale.

Cu toate acestea =colile noastre s[te=ti sus\inute parte de parohieni, parte din fondul nostru religiosar, *seam[n] a ni se lnstr\ina cu totul*. *ln* multe \inuturi din *\ar[* sunt pu=i *priveghetori* de =coli =i de *alt[lege =i de alt[limb[*. Ace=taia dispun *acum =i de =colile noastre biserice=ti*, *f[r]* de a mai *Intreba* de cei ce reprezint[comunele parohiale =i biserica noastr[din *\ar[*. Pe *c`t v[d* =i pricep, lucrul merge *lntr*-acolo ca =colile noastre biserice=ti s[ *treac[ ln* r`ndul =i num[rul celor nebiserice=ti, =i ce vrea s[*zic* aceasta? Nici mai mult nici mai pu\in dec`t *c[*, pe l`ng[*priveghetori* scolastici de *alt[lege =i de alt[limb[*, *ln* cetul *s[ni deie =i lnv[\]tori de alt[lege =i de alt[limb[*, =i de va merge lucrul ca p`n[ *acuma*, *ln* cur`nd ne vom pomeni =i cu *lnv[\]tori jidani*. Eu =tiu *c[* nu voi\i =i nu dori\i una ca aceasta, *ns[* dup[legile mai nou[pot fi *ln* =colile nebiserice=ti *jidani* *nv[\]tori*.

Dar[s[va mai spun]nc[una.]n Viena a fost mai deun[zi o adunare mare de]nv[\\tori. +i din Bucovina au fost c`\\iva. ]n acea adunare s-a hot[r`t ca]n =colile nebiserice=ti s[nu se mai]nve\\e religiunea. +i dac[acea hot[r`re se va primi, atunci preo\\ii nici nu vor intra]n =coal[ca s[ ]nve\\e pe copiii no=tri religiunea. +i eu v[ ]ntreb, o are ne-ar fi de folos astfel de =coli? Ce s-ar alege din copiii no=tri cu]nv[\\tori de alt[lege =i de alt[limb[? Eu nu m[pot]n\\elege cu aceea ca s[l[s[m pruncii no=tri f[r]]nv[\\tur], ci v[ ]ntreb, oare s[ne l[s[m noi =colile noastre biserice=ti? Nime nu poate a=tepta de la noi una ca aceasta, ci, dimpotriv[, trebuie s[dorim =i s[cerem ca]n fiecare parohie s[avem c`te o =coal[bun[bisericeasc].

Una, numai una, ne m[n`nc[ pe noi \\[ranii, =ti\\i ce? S[r[cia. ]n cele mai multe sate sunt oamenii no=tri s[raci, =i n-au de unde face =coli =i sus\\ine pe ]nv[\\tori. Dar[ bun este Dumnezeu =i fondul nostru bisericesc este avut. El este menit =i pentru =coli. A=adar de vom r[m`nea pe l`ng[ astfel de =coli, ce ne convin mai bine ]n ]mprejur[rile ]n care ne afl[m, fondul nostru ne va sta ]ntr-ajutor cu bani pentru sus\\inerea lor de care vom putea zice cu drept cuv`nt c[*sunt ale noastre =i nu str[ine*.

V[d c[v[ ]n\\elege\\i cu to\\ii ca s[avem =coli confesionale sau biserice=ti. V[d c[cunoa=te\\i c[numai ele ne sunt de folos. Acum nu ne r[m`ne alt[ dec`t s[poftim pe comitetul ce se va alege ca]n adresa ce se va face c[tr[minister s[se scrie =i aceast[dorin\\[a noastr[, adic[c[poporul nostru dreptcredincios dore=te =i voie=te a avea ca p`n[acum =coli confesionale sau =coale biserice=ti.

O asemenea adres[s-a f[cut la minister =i se va face]nc[multe cu aceea=i menire de a putezi la acte.

Deci starea rom`nilor din Bucovina o rezum[m]n acest fel:

1. De=i libertatea oric[ru]i cult e garantat[prin constitu\\ia austriac[, de=i credincio=ii fiec[rei biserici sunt]ndrept[\\\\i de a=i administra averile =colare =i eclesiastice, *numai rom`nii*]n tot imperiul sunt supu=i unui regim excep\\ional.

2. De=i gimnaziul din Suceava, =coala real[din R[d[u\\i, =coala normal[din Cern[u\\i =i altele sunt pl[tite din fondul religios, numirile profesorilor se fac de-a dreptul de c[tre ministerul din Viena, precum nu se=nt`mpl[ la nici un popor, la nici o =coal[ confesional[. Numai rom`nii sunt supu=i]n privirea =colilor lor unui regim excep\\ional, =i aceasta pentru ca]n ele s[se p[streze limba de propunere *german[*.

3. Arhieriei, dup[scriptur[=i canoanele bisericii r[s[ritene, se aleg,]n Bucovina arhip[storul e numit de-a dreptul, pe c`nd]n aceea=i \\ar[

lipovenii]=i aleg pe vl[dica lor de la F`nt`na Alb[, =i evreii]=i aleg rabinii. Numai rom`nii =i]n aceast[privire sunt trata\i]n mod excep\ional.

E de prisos s[mai vorbim despre]nfiin\area cu scopuri politice a a=a-numitei universit[\i,]n care s-adun[to\i profesorii supernumerari de licee de prin Kolomeia =i Kecikemet pentru a figura ca profesori de universitate, nici de liceul de la Cern[u\i, care]n vremea din urm[geme de suplinitori rusnaci, nici de neaplicarea obligativit[\ii]nv[\m`ntului la =colile rurale rom`ne=ti =i aplicarea strict[la cele ruse=ti. Vom atinge numa-n treac[t]nvr[ ]birea artificial[introdus[de guvernant\i]ntre rom`ni =i ruteni.

Sunt]n Bucovina dou[soiuri de slavi: *hu\ulii*, cum se vede, un trib vechi de munte, care cuprinde =irul de nord al Carpa\ilor, =i *rutenii*, fug\i din Gali\ia, a=eza\i]ntre Nistru =i Prut. Cei dint`i sunt popula\ie autohton[ =i duc un fel de via\ care cu greu se poate descrie, via\ de pas[re pribeag[, original[ =i liber[, =i nici autoritatea statului austriac nu prea p[trunde printre d`n=ii, c[ci perceptori, suprefec\i =i a[\ii] care i-ar prea sup[ra dispar c`teodat[f[r] urm[.

Dar nu ace=tia li-s du=manii rom`nilor.

Din contra, rom`nii le pricep limba lor f[r] s-o poat[ vorbi, =i ei pricep pe cea rom`n[. E cel mai ciudat fenomen de a vedea pe \[ranul rom`n de ba=tin[ cum ascult[ cu aten\ie la ceea ce-i spune oaspetele s[u, c`nd se scoboar[la c`mpie. +i acest oaspete vine poate din mun\ii Tarei, de cine =tie unde, =i pricepe rom`ne=te, f[r] s[fi vorbit vreodat[un cuv`nt. Din aceast[ simpatie abia explicabil[ s-ar putea deduce c[ ace=ti hu\uli sunt “daci slaviza\i”, pe c`nd rom`nii care-i pricep f[r] s[le vorbeasc[limba sunt “daci romaniza\i”. Acest trib este pu\in numeros, m[runt la stat =i vioi.

Dar aceia care-i du=m[nesc pe rom`ni nu sunt ace=ti daci slaviza\i, ci rutenii din Gali\ia, care, sc[p`nd pe p[m`nt moldovenesc de ap[sarea polon[, de mili\ia austriac[ =i de alte rele, pretind c[ a lor e Bucovina, c[ ei sunt adev[ra\ii st[p`ni ai \[rii. Guvernul se folose=te de ei pentru a-i paraliza pe rom`ni =i r`de]n tain[de ei, =tiind prea bine din anele sale statistice c[sunt bejenari, adu=i de boierii moldoveni pentru a le

cultiva mo=ile, lucru care se obi=nuia în Moldova p`n la 1845, pe c`nd în rolurile de contribu=ie era o rubrică deosebită pentru “bejenarii ruteni”. Ace=ti oameni din vechi se puseseră într-adev[r de bun[voie sub autoritatea mitropolitului Sucevei, c[ci popii lor veneau din fundul Poloniei s[se sfin=easc[la Suceava, servind totodat[=i de spioni domnilor Moldovei, înc`t regii Poloniei s-au g[sit silii s[opreasc[pe “popones ruthenorum” de a mai merge la Moldova s[se sfin=easc[. Dar credem c[din aceste servicii oculate aduse domnilor Moldovei de c[tre popones nu se poate deduce un drept exclusiv al bejenarilor ru=i asupra fondului religios, ba asupra Bucovinei întregi.

Afar[de aceea, rom`nii nici nu le refuză ajutoarele necesare pentru între=inerea =colilor rurale, numai egalitatea nu vor s-o admită — =i cu drept cuv`nt. Pe de alt[parte, Rusia =i are agen=ii s[i printre ace=ti oameni, iar guvernul, în loc de a vedea cum stau lucrurile, îi încurajează în aspira=ile lor =i voie=te s[facă din Bucovina un focar de agita=ie rusească în contra polonilor =i a rom`nilor.

Mai sunt peste Prut =i mulți rom`ni, slaviza=i care, de pe fizionomie, port =i obiceiuri se cunosc a fi rom`ni, apoi numele lor de familie, numirile satelor (de ex. Cuciurul mic), c[r=ile vechi c`te se află în biserici, inscrip=ile acestora, scrisorile în josul textului, toate arată c[ înainte de 50 de ani locuitorii acestei p[r=i erau înc[ rom`ni. Astăzi vorbesc ruse=te =i ni se pare c[ru=i vor =i r[m`ne. De=i se numesc ei în=ii rom`ni (Woloch), dar vor ajunge ca cei din Moravia, care =i aceia se numesc rom`ni, f[r[de a=i mai =ti limba.

=i dac[va întreba cititorul ce biserică este aceea pe care guvernul din Viena o supune administra=iei sale, vom r[spunde c[este cea mai neat`rnată a întregii cre=tinită=i, c[ci at`t mitropolitul transdanubian =i al \[rilor tartarice din Proilabum (Br[ila), c`t =i cei ai Ungro-Vlahiei (din T`rgovi=te) erau supu=i patriarhului de Constantinopol, iar cel de[al] doilea era exarhul aceluia patriarhat, continua puterea centrului constantinopolitan p`n-în mun=ii aurarii, sfin=ea pe mitropolitul de Alba-Iulia, st[tea în leg[tură întinsă a organismului ecleziastic greco-bulgar. Singur[Mitropolia Moldovei =i a Sucevei e *ab antiquo* suve-

ran[, neat`rnat[ de nici o patriarhie; acestei Mitropolii a Moldovei =i a Sucevei se datore=te introducerea limbii rom`ne]n biserica[=i stat, ea este mama neamului rom`nesc.

De aceea extragem din "Jndireptarea legii" lui Matei Basarab (tip[rit la T`rgovi=te 1652):

Afl[-se scris]n pravila lui Matei-Vlastari cum =i Moldo-Vlahia au fost supus[ohrideanilor, iar[acum nici ohrideanilor se pleac[, nici \arigradeanului, =i nu =tim de unde au luat aceast[putere.

]ntre mitropolii care]n sub m`na lor episcopii se zice:

Moldoveanul]ine aceasta: R[d[u]ul =i a Romanului =i Hu=i.

]ntre exarhi se citeaz["moldoveanul" al "Sucevei =i a toat[Moldo-Vlahia" — "iar[ceilal]i mitropolii numai pre cinsti]i s[scriu, iar[nu =i exarhi".

Va s[zic[episcopia R[d[u]ilor; supus[celui mai neat`rnat mitropolit, exarh *sua sponte*=i ]n rang cu un patriarh, aceast[ episcopie este azi administrat[ de beamteri =i de evrei. ]n =colile *acestei* episcopii se propun obiectele ]n limba *german*[, cu profesori nem]i =i elevi evrei. Abia se mai g[se=te c`te un egumen de m]n[stire, c`te un preot ]n creierii mun]ilor; c`te un dasc[l de =coal[urban[sau rural[, =i ara-reori c`te un protopop care, ]ntemeiat pe trecutul istoric de 500 de ani al acestei sfinte episcopii a R[d[u]ilor, s[ zic[: "st[p`n peste aceast[bucat[de p[m`nt e str[lucita road[ de Mu=atin =i cobor`torii ei, nu evreii gali]ieni =i=vabii din Bavaria". Orice s-ar zice despre alte popoare, nu se poate contesta]n ele un fel de respect fa\ cu trecutul =i acesta e un semn c[o na]ie are]n sufletul s[u "religia umanit[]ii". +i religia umanit[]ii const[tocmai]n recunoa=terea existen]ei unui principiu moral]n istorie. +i n-a reprezentat Mitropolia Sucevei un principiu moral? N-a fost ea aceea care a dat reazemul evanghelic popula]ilor aservite din Polonia, n-a fost ea care a ap[rat intact[cre=tin[tatea fa\ cu agresiunea mahometan[, n-a fost ea aceea care-n persoana lui Varlaam Mitropolitul a f[cut ca duhul sf`nt s[ vorbeasc[ ]n limba neamului rom`nesc, s[redeie]n graul de miere al cobor`torilor armiiilor

romane Sfânta Scriptură = i perceptele blândului nazarinean? N-a fost ea care s-a ridicat cu putere, contra naționalizării, iudaizării bisericii creștine prin Luther = i Calvin? Patriarhi = i mitropoliți au făcut față cu încredere = irea repede a reformei = i dezbinării; Mitropolia Moldovei = i a Sucevei au ridicat glasul contra lui Luther = i au arătat totodată că reforma era în sine de prisos. Nu reformă — reîntoarcere la vechea = i tolerantă comunitate bisericească, precum o încearcă astăzi unii catolici din Germania, era mântuirea omenirii din mrejele materialismului = i din sofismele lui Anti-Crist.

Dar evreul austriac e departe de a pricepe de ce românul vine la biserică lui căci... *această* mitropolie, cea mai însemnată în Orient prin spiritul ei, a ajuns azi de batjocură evreo-germano-slovacilor din Austria. *Această* mitropolie are astăzi în fapt mai puțină autonomie decât rabinul jidovesc din Sadagura, că, sub un împărat *creștin*, a ajuns o unealtă de politică, de coterie în mâinile d-lui Stremeyer.

Și nu mai arde candelă vecinică la capul binecredinciosului = i de Hristos iubitorului +tefan Voievod. Biserică lui Alexandru cel Bun în Suceava stă de 80 de ani în ruină; iar Mitropolia Sucevei cu moaștele sfinților. Ioan, cine se-ngrijește de ea? Mihail Grigorie Sturza Voievod i-a dat o existență de umbră, iar Titu Maiorescu, fostul ministru al Măriei Sale Carol V Vd. trimisese un arhitect ca să-i ridice planul, să propună înfrumusețările cuvenite = i să clădească un local de coală primară românească în curtea acelei biserici. Atunci = tim despre acea mitropolie în care stă locuitorul mitropolitului Moldovei; iar că despre episcopia Rădăuților — ea a devenit mitropolie, austriacă - internațională a bochezilor din Dalmația = i se vede că, tot sub d. Stremeyer, mai are perspectiva de-a deveni mitropolia indienilor vultu sau a creștinilor din Maroc.

De aceea nu e nimic mai serios decât cuvântul boierului moșnean Hurmuzachi, care în acea adunare de care am vorbit mai sus a pronunțat memorabilele cuvinte că românii din Bucovina au ajuns să apere de "liberalii" din Austria ceea ce n-au fost în stare să răpească turcii = i țării, autonomia bisericii, limbii, = colii.

Hotărât = tu-s-au înțeles întru sfatul al proniei cereștii ca, 1877 să devină reversul lui 1777?

II. Nu exist[st[ri de lucruri mai asem[n[toare dec`t acelea ale Ungariei =i Rom`niei, o dovad[c[am`ndou[ \[rile acestea sunt jertfele unei exploata[ri comune. Dar pe c`nd Rom`nia, prin just[fric[de elementele str[ine =i prin recunoa=terea r[nilor sale, are posibilitatea de a ajunge la]ntremare,]ndat[ce va]nl[tura scamatoriile care mistuiesc puterile ei cele mai bune, Ungaria a supt veninul]n nobilele sale vine, =i-a robit economice=te popoarele sub dibaciul titirez austro-evreiesc, care-n Buda-Pesta]=i pune pan[de cuco= la p[l[rie, precum bea]n Viena bere]n s[n[itatea principelui Bismarck.

Deschis[industriei jidove=ti din Austria =i]nmul`indu=ti trebuin\ele prin formele goale ale civiliza\iei occidentale, pe care le-a introdus cu aceea=i prip[ ca =i noi, Ungaria ]=i istove=te p[m`ntul prin cultura extensiv[=i barbar[, scoate prin acest tratament p[turi din ce]n ce mai ad`nci ale \arinei la suprafa\[, a=a ]nc`t brazda sa devine din ce]n ce mai s[rac[. Neput`nd, se-n\elege, concura cu vecinul s[u, cu care e legat[ prin interesul ap[s[rii na\ionalit[\ilor, tot ce nu lucreaz[ p[m`nt]n Ungaria e silit a=] oferi puterile sale statului sau a tr[i din avocatl`c. Ungaria este, dup[ Rom`nia, patria func\ionarismului, c`rciocarilor =i negrei specula\iuni evreie=ti. Pustiirea p[durilor au schimbat mediul climatic =i au n[scut se vede o mul\ime de epidemii, iar cu c`t leg[tura economic[cu Austria se va prelungi, cu at`ta popoarele de sub coroana Sf. +tefan vor fi reduse la proletariat =i Ungaria condamnat[ de a r[m`nea \ar[curat agricol[, cu o existen\ mai mult dec`t ]ndoielnic[. Export`nd l`n[ pentru Europa ]ntreag[, locuitorul acestei \[ri poart[ postavul fabricilor din Boemia =i Moravia; export`nd porcii s[i, consum[c`rna\i fabrica\i]n Viena. Dar urm[rile acestui sistem economic vor fi acelea=i ca =i la noi: mortalitatea =i s[r[cirea popula\iei produc[toare, a \[ranului, =i]ntr-adev[r,]n cei din urm[cinci ani, popula\ia autohton[a Ungariei a sc[zut cu 144.000 suflete. Cu aceasta]ns[se]mpu\ineaz[puterile ce exploateaz[p[m`ntul, prin urmare]ncepe regresul agriculturii =i o exploatare a brazdei din ce]n ce mai extensiv[=i mai istovitoare. Mai adaog[apoi]nmul\irea clasei neproductive a avoca\ilor =i scribilor =i burl[cia ei,

ap[ăsarea din ce în ce mai mare a \[ranului =i proletarizarea lui, înc` t nu va mai produce dec` t copii nes[n[to=i sau, produc`ndu-i, nu va avea cu ce-i \ine. +i ce e mai trist dec` t ca \[rile dun[rene cele mai binecuv`ntate de Dumnezeu s[ vad[ pierind de mizerie copiii lor pe un p[m`nt bogat, în gr`narul Europei?

+i toate acestea se-nt`mpl[ deja în Ungaria. Mortalitatea =i s[r[cirea \[ranului, cultura pr[d[toare =i extensiv[ a p[m`ntului, înmulvirea peste m[sur[a func\ionarilor, avoca\ilor =i politicilor de meserie, bur[l[cia claselor superioare, c[s[toria neprecugetat[=i st`rptoare a claselor de jos, în fine, prin st`rpirea p[durilor, insalubritatea climei, c[ci temperatura =i-a pierdut tranzi\ia gradat[de la cald la frig =i vice-versa, =i trecerea e nemijlocit[, f[r[grade intermediare, astfel înc` t numai pl[m`nii de cal o pot suporta.

Acest pre\ pentru autonomia Ungariei e prea mare. +i, dac[ne întreb[m de ce =i sacrific[maghiarii patria lor =i cele 5 na\ionalit[\i conlocuitoare molohului jidovesc, de ce persist[ei în alian\ cu elementul evreo-german, r[spunsul va fi simplu. Din de=ert[ciunea de a st[p`ni na\ionalit[\ile. în loc de a se ]mp[ca cu ele, de a asigura lor =i sie =i un trai îndem`natic pe p[m`ntul str[mo=esc, maghiarul prefer[, în nem[rginitul s[u =ovinism, de-a fi neputinciosul mediu prin care fabricatele occidentale ]i omoar[ meseria= dup[ meseria=, clas[ pozitiv[ dup[ clas[ pozitiv[, p`n[ce regatul Sf. +tefan va r[m`ne o adun[tur[ de \[rani proletari =i de scribi =i mai proletari, pu=i la discre\ia, ba la îndurarea cr`=marilor evrei, deveni\i p`n-atuncea bancheri vienezi.

+i ceea ce e mai ciudat e c[tocmai popula\ia curat maghiar[scade la num[r, înc` t rusul Danilevski ar putea face unguşilor o diagnoz[asem[n[toare cu cea care o face turcilor, c[tr[iesc pentru a sc[pa de curentul pangermanic popula\iile slave.

Dac[cu maghiarii ar fi de vorbit, atunci ar vedea ei în=i[=]i c[noi rom`nii f[r[ ei suntem slabi =i ei f[r[ noi asemenea; dar v[z`nd c[tocmai pe rom`ni ]i trateaz[ mai excep\ional dec` t pe to\i,]i vom l[sa cu durere în plata lui Dumnezeu =i în orbirea cu care i-a b[tut de-

monul m`ndriei =i al de=ert[ciunii, c[ci f[r[a fi ei]n=i[=]i un pericol esen\ial pentru na\ionalit[\i, prin complicitatea cu elementul austriac se pierd pe ei =i pe to\i]mpreun[.

Sau cred maghiarii c[unor popula\ii proletarizate nu le-ar conveni umbra “protec\ionist[“ a sfintei Rusii, care s[-i m`ntuie de robia Occidentului? Sau cred c[ regimentele de scribi, v`n[tori de func\ii =i avoca\i =mecheri vor rezista unor puteri de o cumplit[realitate?

Dar oare trebuie o caracterizare mai bun[a simulacrului de stat maghiar dec`t c[, ]n caz de nerodire a p[m`ntului, popula\iile mor de-a dreptul de *foame*?

Dar la ce s[mai prelungim expunerea aceasta general[? Noi nu putem sili pe maghiari s[vad[clar, precum vedem noi, nu-i putem sili s[vad[c`t[analogie este]ntre starea noastr[=i starea lor =i cum ei sunt jertfa apropiat[, iar noi cea probabil[a negrei specula\iuni dinspre Apus, a vecinicei nop\i na\ionale dinspre R[s]rit.

Dac[maghiarii, prin spirit de dreptate]nl[untru, prin sistemul protec\ionist]n afar[, nu vor asigura lor =i na\ionalit[\ilor un trai vrednic de fiin\e omene=ti, atunci o vor face aceasta al\ii, numai atunci — adio dulce limb[unguieasc[! Atunci cuvintele lui Szechenyi: “Ungaria n-a fost, ea va fi abia”, vor fi adev[rate tocmai]n sens invers: “Ungaria a fost abia, =i nu va mai fi” [...].

17, 19, 21, 26, 28 noiembrie 1876

MONUMENTE

De la o vreme]ncoace publicul rom`nesc a]nceput a]ncuraja prin subscrieri ridicarea de monumente]ntru amintirea voievozilor care au asigurat existen\ea sau a ridicat vaza \[rilor noastre =i a acelor c[rturari care la]nceputul veacului nostru au dat]nceput mi=c[rii intelectuale. Astfel Mihai Vod[cel Viteaz, acea nenorocit[jertf[a politiciii casei de Austria, care-a realizat pentru c`teva zile trec[toarea coroan[a Daciei romane, acel bun osta= =i r[u politic are ast[zi statuia ecuestra]n fa\ea Academiei din Bucure=ti; <statuia lui> +tefan cel

Mare, asupra m[urii c[ruia abia arhivele din Venezia]ncep a ne l[muri
=i care crease Moldovei un rol at[ut de str[lucit pentru vremea sa, va
avea statuia sa]n Ia=i; lui Grigore Vod[Ghica, nobilul martir care a
protestat contra ciuntirii p[m[ntului nostru, i s-a ridicat un monu-
ment]n pia[ța Beilicului cu concursul prea]natului nostru domn.

Dintre c[rturari s-a]nceput cu statuia de marmur[a lui Ioan Eliad
(supranumit mai t[ruziu Heliade-R[dulescu).

Eliad se vede a fi fost]n tinere[le un om foarte inteligent. Prin gra-
matica sa elimineaz[din ortografia rom[na] toate semnele prisositoare,
prin c[r]ile sale didactice a dat fiin[ ] limbii =tiin[ifice, din tipografia sa
au ie=it la lumin[ ]ntre anii 30 =i 45 aproape tot ce s-a tradus mai bine
]n rom[ne=te. Cam de pe la anul 1845]ncepe]nc[ ]n mintea scriitoru-
lui bucure=tean o suficien[ ] nepomenit[=i o dec[dere intelectual[cu
at[ut mai primejdioas[cu c[ut Eliade era privit]n vremea lui ca un fel
de oracol. Limba *Curierului de ambe sexe* latinizeaz[=i se fran[uze=te,
el]ncepe a scrie c-o ortografie imposibil[, nesistematic[, un product
bastard al lipsei sale de =tiin[filologic[pozitiv[=i al unei imagina[ii
utopiste. F[r-a avea el]nsu=i talent poetic, d[cu toate acestea tonul
unei direc[ii poetice a c[rei merite consistau]nr-o limb[pocit[=i]n
versificarea unor abstrac[ii pe jum[tate teologice, pe jum[tate sofistice.
Ruina frumoasei limbi vechi care se scria]nc[cu toat[vigoarea]n
veacul trecut o datorim]n mare parte]nr[uririi stric[cioase a lui Elia-
de.]nt[impl[rile politice de la 1848 =i petrecerea sa]n str[in[tate]i
r[pir[=i restul de bun-sim[c[ut]i mai r[m]sese.

El deveni din ce]n ce mai]nchipuit =i mai apocaliptic,]nc[ut]ntors
]n [ara lui =i f[r-a fi]ncetat de-a exercita o]nr[urire =i mai mare ca-n
trecut, el a mai tr[it ca o primejdie vie pentru orice aspirare adev[rat[
=i serioas[. "Istoria rom[nilor" scris[de el este o [es[tur[de]nchipuiri
subiective =i de gre=eli; o a doua edi[ie a gramaticii e o adev[rat[
babilonie de fantezii etimologice, iar poeziile sale sunt st[rpituri de
cuvinte str[ine]n=irate dup[o m[sur[oarecare. Aproape tot ce-a f[cut
Ioan Eliad, modestul]nv[tor de la Sf. Sava, a fost caricat de Heli-
de-R[dulescu. Oricine va scrie o istorie a culturii pe malurile Dun[rii

va trebui s[vad[ ]ntr-acest singur individ doi oameni cu totul deosebi\i: unul — modest,]ng[duitor, plin de bun-sim\; cel[ ]alt — suficient, invidios, tr[ ]ind]n fic\iuni =i lipsit de orice bun-sim\.

]n cei din urm[zece ani ai vie\ii sale]i mai r[ ]m[sese un singur instinct adev[ ]rat. Din cugetarea cu totul str[ ]in[a tineretului el a prev[ ]zut falimentul economic =i intelectual al genera\iei de fa\]; a prev[ ]zut c[ ] oamenii care se gerau ca uria=i nu erau dec` t ni=te comedian\i, ]mbr[ ]ca\i fran\uze=te. S-ar putea zice chiar c[ ] acest om str[ ]in avea ]n unele momente un soi de-a doua vedere. Cu toate acestea constat[ ]m cu durere c[ ] multe din relele ce le prevedea =-au avut cauza ]n chiar direc\ia pe care-o dedese el culturii rom`ne.

Un alt om al c[ ]r\ii c[ ]ruia i se va re]mprosp[ ]ta memoria este Gheorghie Laz[ ]r. Camera a votat dou[ ] mii de lei pentru a se]nscrie]n capul listei de subscrip\ie. Totodat[ ] d. ministru al instruc\iei a]ngrijit ca]n]ntirumul din satul Bolintin s[ ] se a=eze pe morm`ntul poetului liric Dimitrie Bolintineanu o piatr[ ] de marmur[ ] c-un basorelief, reprezent`nd o m`n[ ] ce depune o cunun[ ] de lauri.

11 martie 1877

[“«AGENSE RUSE» CAP{ T{ DIN CONSTANTINOPOL...”]

“Agence russe” cap[ ]t[ ] din Constantinopol urm[ ]toarea =tire: “Poarta a primit din partea mai multor puteri asigurarea c[ ] neutralitatea Rom`niei nu e stipulat[ ] prin nici un tratat; ]n urma acestora ea a declarat c[ ], ]n momentul ]n care ru=ii vor trece Prutul, ea va ocupa mai multe puncte strategice din st`nga Dun[ ]rii”.

Fa\ ] cu aceast[ ] telegram[ ], care red[ ] opinia Angliei, exprimat[ ] de subsecrctarul de stat Bourke =i care este]n linie general[ ] =i opinia presei liberale din Austro-Ungaria, suntem dispu=i a ne aduce aminte cu oarecare ironie de renumitele bro=uri care au ap[ ]rut la noi =i care stipulau cu aerul cel mai serios din lume neutralitatea real[ ] a Rom`niei, garantat[ ]]n mod colectiv de puterile mari ale Europei. Afar[ ] de aceea

ne mai vin în minte practiciile financiare care nu vedeau un mijloc mai bun în contra deficitului decât *desființarea armatei noastre*.

Luând la serios reprezentarea de marionete de la Constantinopol, în care marchizul Salisbury, c-o contractare foarte solemnă a fizio-miei și c-un ton aproape bisericesc, predica intențiile unanime ale Europei, mulți români credeau că lucrurile în lume se petrec astfel cum se reprezintă în teatru. Pentru orice inteligență mai puțin trunzătoare era însă aproape dovedit că mijlocul cel mai puternic contra războiului, dacă acesta nu era dorit, ar fi fost neutralizarea României sub garanție colectivă a Europei, =atunci desigur că Rusia nu se ispitea de-a începe o luptă contra lumii întregi. Motivele secrete și nelegerile intime între puteri se sustrag vederii publicului mare și abia istoricul viitor va putea să descoasă din arhive icoana adevărată a lucrurilor, în care comedia oficială nu-i va plăcea decât ceea ce este într-adevăr: o piesă cu roluri învătate pe de rost, în care actorii și nu cred în ele, deși în momentul jocului ei se identifică cu rolurile și produc în public uimitoarea iluzie că ei sunt convinși de ceea ce zic.

Cu cât mai mult vor fi datori românilor să recunoască acel just instinct istoric al Preaînălțatului nostru Domn, care a creat în afară această ordine disciplinat și echipat, pe atât pe cât l-au iertat starea noastră înăpoiată în cultură și calamitățile economice. În acea nelegeră a faptelor și fărâșeză convingerile în teorii, M. S. Domnul a fost acela care-a simțit că nici un drept nud nu are putere în lumea noastră, unde puterea domnește și unde se desfășoară cu extremă asprime lupta pentru existență. Căci dacă existența României plăcea a nu avea un moment trebuință de tunuri și de baionete, această iluzie optică s-a născut din faptul că marile sume de puteri opuse se echilibraseră ca două greutăți egale în câmpul european, a cărei limbă neutrală plăcea a fi România. Dar în momentul ce acest echilibru se strică, România încetează numaidecât de-a juca acest rol și drepturile ei, înscrise în tratatul de la Paris, erau la moment supuse imperceptibilei dialectice ale diplomației, deprinși a ține un fir de păr în patru figuri silogistice.

Cu deosebire frivol[este discutarea neutralit[\ii rom`ne din partea presei austro-ungare. Cunos`nd prea bine c[Rom`nia a cerut neutralizarea pentru a da ]n m`na tuturor iubitorilor de pace mijlocul cel mai sigur de a face r[zboiul imposibil, totu=i ei nu]nceteaz[, dup[ce Europa toat[ne-a l[sat]n voia propriei noastre sor`i, s[ ne acuze de rusofili, de reprezentan`i ai politicii slave. Dar de unde =tiu reporterii ce se petrece]n capetele noastre, cu c`t[ paz[ facem orice pas =i cu c`te sacrificii amare alegem din toate relele pe cel mai mic? Toat[presa rom`n[ recunoa=te c[ nimic nu e mai pu`in de dorit pentru noi dec`t r[zboiul =i c[ oricine ne-ar sc[pa de *ultima ratio regum* am fi primit bucuros. +i totu=i ni se face o acuzare c[ ap[r[m cu =an`uri ora=ele =i c[ile noastre de comunica`ie, dar binevoind a uita c[numai drumurile de fier, pe care turcii ar voi s[le vad[distruse, ne cost[pe noi a treia parte dintr-un miliard de lei =i c[de dragul lor =i *pentru a da]ntregii Europe mijlocul de a-=i]ine cump[na pe malurile Dun[rii noi ne-am ruinat economice=te.*

Oricare ar fi cauzele ce-au f[cut pe puteri a nu garanta p`n-acuma ]n mod precis neutralitatea teritoriului rom`n, fie sl[biciune, fie reavoin`, fie ]n fine rezerva`iile mentale ale diferitelor cabinete, nou[ni se pare c[ele nu mai prezint[nici un interes pentru noi. C[ci, dac[se va face ceva]n favorul nostru, desigur c[nu ochii no=tri frumo=i vor fi cauza unui asemenea eveniment; iar dac[se va face ceva]n defavorul nostru, vom ap[ra cum vom putea ceea ce avem.

Locuind pe un teritoriu strategice=te nefavorabil =i]nconjura`i de semin`ii str[ine nou[prin limb[=i origine, av`nd ]nl[untru nostru chiar discordia civil[, acest patrimoniu al statelor slabe =i tulburate de prea mari ]nr`uriri str[ine, tr[ind sub invectivele presei europene pentru c[nu d[rm drepturi politice evreilor, care nici nu ne =tiu limba, toate mi=c[rile noastre au fost tratate de vecini c-o rar[lips[de generozitate =i c-o nedreptate nemaipomenit[fa` cu alte popoare. Nu e mult de-atunci de c`nd un diplomat maghiar a pronun`at cu lini=te marele cuv`nt c[numai c-o companie de honvezi e]n stare s[puie pe fug[ ]ntreaga [armat[a] Rom`niei.

În vremea războiului între sârbi și turci, regimentele române, se-nlege, erau acelea ce-au cauzat pierderile vitejilor sârbi; iar astăzi *N. Er. Presse* sfătuiește pe turci de a pune pe fugă armata noastră cu câteva sute de baibuzuci.

Și când ne bucurăm de adevărate simpatii de bunăvoință fenomenale a vecinilor, mijlocul cel mai bun de-a rămași în favoarea lor era să ne legăm noi înșine în inile și să așteptăm ce va hotărî despre noi gremiul jurnaliștilor din Viena și din Budapesta. Acesta este poate singurul rol ce ni-l-ar concede din toată inima.

13 aprilie 1877

["LA ANUL 1774..."]

La anul 1774 au intrat oștirile austriece, cu disprețul oricui drept al ginșilor, în pace fiind cu Poarta și cu Moldova, în partea cea mai veche și mai frumoasă a țării noastre; la 1777 această răpire a rămas seamănă să încheiat prin vrsarea șergelui lui Grigore Ghica V. Vod. Fără delege nepomenit, uneltire mi-elească, afacere dintre o muiere desfrântă și între pașii din Bizanț, vnzarea Bucovinei va fi o vecinică pată pentru împărăția vecină, de-a pururea o durere pentru noi. Dar nu vom lăsa să se încheie această rană. Cu a noastră mîini o vom deschide de-a pururea, cu a noastre mîini vom zugrăvi icoana Moldovei de pe acea vreme și izerurile vechi, cîte ne-au rămas, le vom împropria în aducere-aminte, pentru ca sufletele noastre să nu uite Ierusalimul. Căci acolo e sfînta cetate a Sucevei, scaunul domniei vechi cu ruinele mării noastre, acolo scaunul firesc al unui mitropolit care în rang și în neatrănare era egal cu patriarhii, acolo sunt moaștele celor mai mari dintre domnii români, acolo doarme Dragoș, mblanzitorul de zimbri, acolo Alexandru întemeietorul de legi, acolo +tefan, zidul de apărare al creștinătății. Iată cum un om din veacul trecut descrie țara:

Această parte de loc, zice el, care acum s-a fcut Bucovina este la munte și are aer rece și sănătos, pe când cealaltă parte a Moldovei este de câmpii clăduroase, dar nu

at` t de prielnice s[n]t[\\ii, c[ci aici se st` nesc un fel de friguri =i locuitorii nu ajung la vreo v`rst[ de b[tr`nele ad`nc[; un om de 70 de ani =i ]nc[ cel mult de 80 este de-a mirarea. Pe c`nd dincolo sunt mun\\i cu pomi =i cu al\\i copaci roditori, printre care curg apele cele limpezi care dintr-o parte =i dintr-alta de pe v`rfurile mun\\ilor se pogoar[ la vale cu un sunet preafrumos pe aceste laturi, f[c`ndu-le asemenea unei m`ndre gr[dini.

La marginea ei st[Ceahl[ul, care]n zilele seninate se poate vedea pe vremea apusului soarelui din Cetatea Alb[, cale de 60 de ceasuri, =i se vede a=a de curat ca =i cum ar fi el aproape]n unghiul \\rii, iar de la miaz[noapte se vede de l`ng[ apa Ceremu=ului, unde numai hotar[le Moldovei, ale \\rii le=e-ti =i ale Ardealului se lovesc. Prin nisipul p`r[ielor ce se]ncep din mun\\i se g[se=te praf de aur;]n codri sunt cerbi, ciute, c[prioare, bivoli s[lbatici =i,]n mun\\ii despre apus, o fiar[pe care moldovenii o numesc zimbru. La m[rime ca un bou domestic, la cap mai mic, grumazii mai mari, la p`ntece sub\\iratec, mai ]nalt ]n picioare, coarnele ei stau drept ]n sus, sunt ascu\\ite =i numai pu\\in plecate ]ntr-o parte. Fiar[ s[lbatec[ =i iute, poate s[ saie ca =i caprele de pe-o st`nc[pe alta. Pe l`ng[ hotar[, despre c`mpuri, sunt mari c`rduri de cai s[lbatici. Oile cele s[lbatice caut[ de p[=une ]nd[r]pt hrana lor, c[ci ]n grumazul cel scurt nu au nici o ]ncheietur[ =i nu pot s[=-i ]ntoarce[ capul nici ]ntr-o parte din a dreapta sau din a st`nga. Dintre vitele albe, multe mii se duc prin \\ara le=asc[la Saxonia sau la Brandenburg =i de acolo se duc mai departe. Negu\\[toria stupilor este mult[=i]n dob`nd[.

Unii \\rani erau vecini; totu=i st[p`nii lor nu aveau putere nici a-i pedepsi cu moartea, ca lucru ce se cuvine numai domnului st[p`nilor; nici nu puteau ei ca s[v`nd[ pe vreunul din satul de unde era el n[scut, nici s[-l mute ]ntr-alt sat. ]n alte \\inuturi \\ranii sunt oameni slobozi =i a=a au ei o volnicie ca un chip de republic[, precum ]n C`mpul-lung din \\inutul Sucevei. T`rgove\\ii de pe la ora=e =i t`rguri sunt moldoveni adev[ra\\i =i fac negu\\[torii cu negoa\\[de m`nile lor. Boierii sunt cura\\i moldoveni =i socotesc ]nceperea lor de la r`mneni c[se trage. Ei sunt]mp[r]\\ii]n trei st[ri:]n cea dent`i sunt boierii acei pe carii ]i r`nduie=te domnul]n trebile \\rii,]ntr-alt doilea, curtenii sau oamenii care au de mo=tenire case =i sate,]ntru al treilea sunt c[l]rimea slujitorilor, care pentru veniturile mo=iilor ce li s-au d[ruit lor de la domni sunt datori numai cu a lor cheltuial[s[ias[cu domnii la oaste.]n sf`r=it, sunt r[ze=i, care mai bine s-ar chema oameni de \\ar[ slobozi, ca =i partea boiereasc[, numai c[ ace=ti de pe urm[ nu au case \\[rne=ti sub st[p`nirea lor, ci locuiesc prin sate =i=i lucreaz[p[m`ntul lor]nsu=i.

Cu toate c[mitropolitul de Moldova]=i ia bagoslovenia de la patriarhul de]ari-grad, dar nu este supus lui, ci cei trei episcopi moldovene=ti pun m`nile lor pe deasur-

pra celui ales =i dup[aceea Vod[roag[pe patriarhul ca s[ ]nt[reasc[ ]n vrednicie pe acel de cur`nd mitropolit, care patriarhul *neap[rat trebuie s-o fac[*. Mitropolitul nu d[*nimica* patriarhului =i nu este nicicacum]ndatorit ca s[ ]n=tiin[eze pe el pentru pricinile biserice=ti de la Moldova sau s[-l]ntrebe la vreo socoteal[de aceste, ci el are asemenea volnicie ca =i patriarhul.

Din toate acestea, scrise de m`na b[tr`neasc[, se vede curat c[stat =i biserice[erau neat`rnate, c[ clasele societ[ ]ii erau libere, c[ci p`n[=i vecinii,]ndeob=te coloniza[i, aveau scutiurile =i drept[ ]ile lor, c-un cuv`nt, un popor liber de \[rani =i de p[stori. +i cum era acest popor se poate judeca de]mprejurarea c[, chiar la 1777, Austria avea de scop a]mp[r]i Bucovina]n "ocoale de o=teni pede=tri", dup[cum era]n Slavonia =i]n Croa[ia, c[ci, zice vechiul manuscript, "[[cuiitorii au la slujba r[ ]zboiului putere =i]ndr[ ]neal[, iar spre plata birului nu au bani".

+i ce a devenit ast[ ]z ob`r=ia Moldovei? F[g[ ]duit-au fost Austria s-o ]ie ]n vechile ei legi =i obiceiuri, bunurile m[ ]n[ ]stire=ti s[ ]le ]ntrebuin[eze spre ridicarea poporului moldovenesc, r[ ]ze=ii s[ r[m`ie]ntru ale lor, t`rgove]i]ntru ale lor =i multe alte lucruri au f[g[ ]duit.

+i ce au f[ ]cut]n \ar[? Mla=tina de scurgere a tuturor elementelor sale corupte, loc de adun[tur[a celor ce nu mai puteau tr[ ]i]ntr-alte p[r]i, Vavilonul babilonicei]mp[r]i. De=i dup[dreptul vechi jidanii n-aveau voie nici sinagogi de piatr[s[aib[, ast[ ]z, ei au drept]n mijlocul capitalei havra lor, iar asupra \[rii ei s-au zv`rlit ca un p`lc negru de corbi, expropriind palm[cu palm[pe \[ranul]nc[r]cat de d[ri, s[r]cit prin]mprumuturi spre a=i pl[ ]ti d[ ]rile, nimic]t prin dob`nzile de lud[ ce trebuie s[ ]le pl[ ]teasc[ negrei jidovimi. +i asta, ]n jargonul gazetelor vieneze, se nume=te a duce *civiliza ]ia ]n Orient*. Oameni a c[ ]ror unic[ =tiin[\ st[ ]n v`nzarea cu cump[ ]n[str`mb[=i]n=el[ciune au fost chema[i s[ ]civilizeze cea mai frumoas[parte a Moldovei.

Poporul cel mai liber =i mai]ng[ ]duitor =i-a plecat capul sub jugul celei mai mizerabile =i mai slugarnice rase omene=ti. P[m`ntul cel mai ]nflorit ]ncapc palm[ cu palm[ ]n m`]nile cele mai murdare, raiul Moldovei se umple de neamul cel mai abject. +i fiindc[ ]a toate aceste procese de expropriere agen[ii de]mplinire au tantiemele lor, de aceea

jidovimea =i judec[torii merg m`n[ ]n m`n[sub pajura cre=tin[cu dou[capete.

F[r[a v[rsa o pic[tur[de s`nge, f[r[ munc[, f[r[ inteligen\[, f[r[ inim[, o ras[ care, ]n ]njosirea ei, nu are asem[nare pune ast[zi m`na pe un p[m`nt sf`nt, a c[rui ap[rare ne-a costat pe noi r`uri de s`nge, veacuri de munc[, toat[inteligen\ a noastr[trecut[, toate mi=c[rile cele mai sfinte ale inimii noastre.

*+i e plin[de str[ini,
Ca iarba de m[r]cini;
+i e plin[de du=mani
Ca r`ul de bolovani.
Iar mila str[inului
E ca umbra spinului:
C`nd vrei ca s[te umbre=ti,
Mai tare te dogore=ti.*

De aceea c`nd =tim pentru ce a c[zut voievodul moldovenesc nu trebuie s[-l pl`ngem. “Ce m[pl`nge\i pe mine, c[ nu sunt de pl`ns. Mie s-au hot[r`t bucuria drep\ilor, care n-au f[cut lucruri vrednice de lacr[mi”. De pl`ns e \ara, care prin moartea lui totu=i n-a fost scutit[de cea mai aspr[trunchiere.

La Putna un c[lug[r b[tr`n mi-a ar[tat locul]n[untrul bisericii]n care st[tea odat[aninat portretul original al lui +tefan Vod[. Dup[original el a fost mic de stat, dar cu umere largi, cu fa\ a mare =i lung[rea\[, cu fruntea lat[, ochii mari pleca\i]n jos. Sma d=i]ng[lbenit la fa\[, p[rul capului lung =i negru acoperea umerii =i c[dea pe spate. C[ut[tura era trist[=i ad`nc[ ca =i c`nd ar fi fost cuprins de o stranie g`ndire... Coroana lui avea deasupra, ]n mijloc, crucea toat[ de aur, ]mpodobit[ cu cinci pietre nestemate. Sub crucea coroanei urmau Duhul Sf`nt, apoi Dumnezeu tat[l, cu dreapta binecuv`nt`nd, cu st`nga \iind globul p[m`ntului, pe cercul de margine al coroanei un r`nd de pietre scumpe de jur ]mprejur. }mbr[cat era Vod[ ]ntr-un strai mohor`t cu guler de aur, iar de g`t ]i at`rna un engolpion din pietre =i m[rg[ritare. C`mpul portretului era albastru, ]n dreapta =i ]n st`nga chipului, perdele ro=ii.

Am întrebare ce s-a făcut cu originalul?

Călugărul a răspuns ce însuși auzise.

Într-una din zilele anului 1777, la miezul nopții, Buga, clopotul cel mare, a început să sune de sine, întâi încet, apoi tot mai tare și mai tare.

Călugării treziți din somn se uitau în ograda mănăstirii. În floarea țării, în sunetul clopotului ce creștea treptat, biserica se lumina de sine înăuntru de o lumină stranie și nemaivădită. Călugării coborâră într-un rând treptele chiliilor, unul deschise ușa bisericii... În acea clipă clopotul tăcu și în biserică era întuneric des. Candelile pe mormântul lui Vodă se stinseră de sine, deși avuse undelemn îndestul.

A doua zi portretul voievodului Moldovei era atât de mohorât și de stins, încât pentru păstrarea memoriei lui un călugăr ce nu avea zăgrăvia, a făcut copia ce există astăzi. Aprinde-se-vor candelile pe mormânt? Lumina-se-va vechiul portret?

30 septembrie 1877

[VASALITATEA ROMÂNIEI?]

Cu adăncă măhnire a trebuit să vedem în mesajul domnesc o frază pe care tocmai în ziua de astăzi nu o putem nicidecum înțelege: *Timpul tutelei străine, timpul vasalității a trecut dar, și România este și va fi liberă, o țară de sine stătătoare.*

Avem de jude în Dumnezeu, avem încredere în brațele otenilor români și nu ne îndoiem că marile puteri europene, recunoscând că suntem un popor trainic și vrednic de viață neatrănat, vor recunoaște și vor scuti independența noastră.

Ne întrebăm însă când a fost acel timp al vasalității care, după mesajul domnesc, va fi trecut după ce independența ne va fi recunoscută? Când România a fost vasală vreunei dintre puterile vecine? Când domnul român a stat în relații de vasalitate cu vreun suveran vecin? Niciodată! Niciodată pentru România nu a existat un timp de vasalitate. În nelesul capitulațiilor încheiate între domnii țării

Rom`ne =i Poarta otoman[, nici Moldova, nici Muntenia nu erau vasale. +i cu at`t mai pu`in puteau s[ fie, ]n ]n`elesul tratatului de la Paris, vasale Principatele Unite.

]n sf`r=it, Rom`nia, de c`nd s-a constituit sub acest nume =i pe bazele pe care e ]nc[ a=ezat[, niciodat[ nu s-a sim`tit ca fiind vasal[a Por`ii otomane: Domnitorul Carol I de Hohenzollern niciodat[ nu a f[cut =i nici nu s-a sim`tit dator a face servicii de vasal; guvernul rom`n, recunosc`nd rela`iunile statornicite ]ntre noi =i Poarta otoman[, niciodat[ nu s-a gerat ca guvern al unei \ri vasale, ci din contra, totdeauna a protestat contra chiar a cuv`ntului de "vasal".

Rela`iunile ]ntre noi =i Poarta otoman[ totdeauna au fost mai mult ori mai pu`in indefinite: niciodat[ ]ns[ele nu au fost rela`iuni de vasalitate.

Vr[ ]ma=ii no=tri, ori aceia care nu cuno=teau]ndestul leg[turile statornicite]ntre noi =i Poarta otoman[, din rea-voin\[ori din ne=tiin\[, puteau s[ne ia =i ne-au =i luat drept vasali ai Por`ii otomane. Acesta e un lucru pe care ]l ]n`elegem. Nu]n`elegem ]ns[ cum chiar un guvern rom`n poate s[spuie corpurilor legiuitoare rom`ne c[, dup[ ce ni se va fi recunoscut independen`a, vom]nceta a mai fi o \ar[vasal[, — dac[, numai dac[, numai dup[ce, numai]ntre anumite condi`iuni vom ]nceta a mai fi ce nu am fost niciodat[. Nu =tim =i nu st[ruim a =ti dac[ guvernul, din u=urin\[ ori din rea-voin\[, a pus aceste cuvinte ]n mesajul domnesc; ne ridic[m numai glasul ]mpotriva lor =i protest[m at`t contra u=urin`ei, c`t =i contra relei-voin`e.

Rom`nia nu va fi, dar nici nu a fost niciodat[, vasal[!

17 noiembrie 1877

B~LCESCU +I URMA+II LUI

Peste dou[-trei zile va ie=i de sub tipar *Istoria lui Mihai Vod[Viteazul* de Nicolae B[lcescu.

Se =tie neobositul zel cu care acest b[rbat, plin de inim[=i]nzes-trat de natur[c-o minte p[trunz[toare =i c-o fantezie energic[, a lucrat la istoria lui Mihai-Vod[. Din sute de c[r`i =i documente el a cules,

c-o adev[rat] avari[ie pentru gloria na[iei rom`ne=ti, toate culorile din rela[ii =i noti[ie, cu care apoi a zugr[vit acea icoan[ m[rea\ din care figura voievodului rom`nesc iese]n prosцениu, vitejeasc[=i m`ndr[=i vrednic[de a se cobor] din str[lucita vi\ a Basarabilor.

Limba lui B[lcescu este totodat[culmea la care a ajuns rom`nimea ]ndeob=te de la 1560 ]ncep`nd =i p`n[ast[zi, o limb[precum au scris-o Alecsandri, Const. Negruzzi, Donici, =i care ast[zi e aproape uitat[=i]nlocuit[prin “p[s[reasca” gazetarilor. De=i B[lcescu se]ntemeiaz[pretutindena pe izvoare =i scrierea lui e rezultatul unei]ndelungate =i am[un\ite munci, totu=i munca nu se bag[nic[ieri de seam[, precum]n icoanele mae=trilor mari nu se vede amestecul am[un\it de vopsele =i desenul]ngrigit linie cu linie. O neobi=nuit[c[ldur[suflteasc[, r[sp`ndit[ asupra scrierii ]ntregi, tope=te nenum[ratele nuan[ ]ntr-un singur ]ntreg =i asemenea scriitorilor din vechime el ]i vede pe eroii s[i aievea =i-i aude vorbind dup[ cum le dicteaz[ caracterul =i-i ajunge mintea, ]nc`t toat[descrierea persoanelor =i]nt`mpl[rilor e dramatic[, f[r] ca autorul s[=i fi]ng[duit a]ntrebuin[va undeva izvodiri proprii ca poe[ii.

Nicolae B[lcescu e de altmintrelea o dovad[c[ ]n limba rom`neasc[ pe vremea lui =i-nainte de d`nsul era pe deplin format[=i]n stare s[reproduc[g`ndiri c`t de]nalte =i sim[iri c`t de ad`nci,]nc`t tot ce s-a f[cut de atunci]ncoace]n direc[ia latiniz[rii, fran[uzirii =i a civiliza[iei “pomadate” au fost curat]n dauna limbii noastre.

De=i nu mai]mp[rt[=im entuziasmul c[r]ii lui B[lcescu pentru ideile profesate azi de colegii lui de la 1848, de=i ne-am]ncredin[at cu durere c[chiar aceia ce azi le reprezint[nu mai sunt p[trun=i =i se slujesc numai de d`nsele ca de o p`rghie pentru ajungerea unor interese mici, de=i =tim c[dac[inima lui era vie]n vremea noastr[, prin cartea lui ar fi trecut o suflare rece de ironie asupra piticilor, care]ng`nau a]mp[rt[=i sim[irile unei inimi, pe care n-au =tiut-o pre[ui niciodat[, totu=i entuziasmul lui ca atare ne]nc[lze=te, c[ci este sincer, adev[rat, energic, s-arat[cu acea ne=ov[ire de care ne minun[m]n caracterele anticit[ivii.

Dumnezeu a fost]ndur[tor =i l-a luat la sine]nainte de a=i vedea visul cu ochii,]nainte de a vedea cum contemporanii care au copil[rit

Împreună cu d`nsul =i în cercul lui de idei, le-au exploatat pe acestea, ca pe o marfă, cum au introdus formele goale ale Occidentului liberal, îmbrăc`nd cu d`nsele pe niște oameni de nimic.

El s-ar spune im`nta v`z`nd cum a fost să se realizeze pe p`m`ntul nostru libertate =i lumină. El ar vedea parlamente de p`pu =i neroade, universități la care unii profesori nu =tiu nici a scrie o frază corectă, gazetari cu patru clase primare, c-un cuv`nt, oameni care, v`z`nd că n-au încotro de lipsa lor de idei, fabrică vorbe noi, risipind vechea zidire a limbii rom`ne =ti, pentru a p`rea că tot zic ceva, pentru a simula o cultură care n-o au =i o pricepere pe care natura n-au voit să le-o deie.

Murind în Italia, sărac =i p`r`sit, răm` =i =iele lui dorm în p`m`ntul din care au pornit începutura neamului nostru, cenușa sa n-au sfîșit p`m`ntul patriei, ci e pe veci amestecată cu aceea a s`r`cimii din Palermo. Cu limbă de moarte însă =i-a lăsat manuscriptele sale d-lui Ioan Ghica =i astăzi, după un p`trar de veac din ziua mor`ii lui, societatea academică a însărcinat pe d. A. Odobescu cu reviziunea =i editarea scrierii care va vedea lumina la vreme, astăzi, c`nd vitejia =i virtutea \ranului nostru ne face să uităm f`rnicia =i micimea de suflet a oamenilor de la 1848 =i nemernicia unora dintre comandanții improvizați de frații ro =ii, care, pentru a =i dura glorie pe ac`ii duc, ca d. colonel Angelescu, la o moarte sigură =i f`r de nici un folos pe acest popor viteaz =i vrednic de a fi altfel guvernat.

Fac =se această scriere evanghelia neamului, fie libertatea adev`rată idealul nostru, libertatea ce se c` =tigă prin muncă. C`nd panglicarii politici care joacă pe funii împreună cu confrății lor din Vavilonul de la Seina se vor stinge pe rudă pe s`m`n` de pe fa`a p`m`ntului nostru, c`nd p`tura de cune =eri, lene =, f`ră =tiință =i f`ră avere va fi împinsă de acest popor în întunericul ce cu dreptul se cuvine, atunci abia poporul rom`nesc =i va veni în fire =i va răsufla de greutatea ce apasă asupra lui, atunci va suna ceasul adev`ratei libertăți.

Dar suna-va acel ceas? Oare tinerețea care astăzi =i uită limba =i datinile prin cafenelele Parisului, =i care se va întoarce de acolo repub-

lican[=i]mbuibat[cu idei str[ine, r[s[rite din alte st[ri de lucruri, va mai fi]n stare s[ ]n\leag[pe acest popor, a c[rui limb[=i istorie n-o mai =tie, ale c[rui trebuin\e nu le]n\leage, ale c[rui sim\iri o las[rece? Fi-vor]n stare acei tineri s[ ]n\leag[c[nimic pe acest p[m`nt, pentru a fi priincios, nu se c`=tig[f[r[munc[ ]ndelungat[, c[toate coco\rile lor de-a gata prin intrigi de partid[=i prin lingu=irea de=er\ilor =i f[\arnicilor ro=ii, nu sunt de nici un folos pentru \ar[? Fi-vor destul de]n\elep\i ca s[nu lingu=easc[patimile mul\imii cu fraze sun[toare, ci s-o fac[a vedea l[murit c[munca =i numai munca este izvorul libert[\ii =i a fericirii =i cum c[cei ce pretexteaz[c[bunurile morale =i materiale se c`=tig[prin adun[ri electorale, prin discursuri de cafe=ea =i prin articole de gazet[, sunt ni=te =arlatani care am[gesc poporul]n interesul =i spre risipa bun[st[rii?

La]ntreb[rile acestea r[spunsul e greu; ne temem chiar de a face concluzia final[.

Oare un stejar care-l rupi de la r[d[cin[=i-l s[de=ti]n mod me=te=ugit]ntr-o gr[din[de lux are viitor? Oare neamul rom`nesc, cu toat[ tr[incia r[d[cinilor, are viitor, c`nd trunchiul e rupt de]ntreg trecutul nostru =i r[s[dit]n mod me=te=ugit]n stratul unei dezvolt[ri cu totul str[ine, precum este pentru noi cea fran\uzeasc[?

Iat[ ]ntreb[ri la care nu]ndr[znim a r[spunde. Dumnezeu p[rin\ilor no=tri s[aib[ ]ndurare de noi.

24 noiembrie 1877

["DIN ABECEDARUL NOSTRU ECONOMIC"]

De c`te ori un cre=tin s-apuc[ la noi s[ scrie un r`nd, ca s[lumineze neamul — presa este lumina, dup[cum zic d=nia lor — , de at`tea ori pune m`na-n raft =i scoate la iveal[o carte nem\easc[sau una fran\uzeasc[=i r[sfoie=te p`n[ ce g[se=te ce-i trebuie. Precum ni s-aduc toate de-a gata din str[in[tate =i n-avem alt chin dec`t s[b[g[m m`nile ]n m`necile paltonului venit de la Viena =i piciorul]n cizma

parizian[, f[r[a ne preocupa mai departe din c`te elemente economice se compun lucrurile, tot astfel facem =i cu cuno=tiin\ele; le lu[m frumos din c[r\i str[ine, le a=ternem pe h`rtie]n limb[p[s[reasc[=i facem ca negustorul care nu=i d[nici el seama de unde-i vine marfa, numai s[se treac[. Chiar]nv[\a\ii no=tri, c`nd vor s[polemizeze, polemizeaz[cu citate. Cutare minune a str[in[t[\ii, d. X sau Y a vorbit cutare lucru, deci trebuie s[fie neap[rat adev[rat =i s[se potriveasc[, pentru c[a ie=it dintr-o minunat[mori=c[de creier.

S[fie d. X s[n[os,]mpreun[cu toat[casa, dar de se potrive=te, e alt[c[ciul[!

La gazetarii rom`ni, mai ales la cei liberali, lucru e =i mai simplu. }=i pune mai ]nt`i degetul]n gur[=i vede c`te "cuvinte" ]i vin ]n minte. La chemarea aceasta se deschide dic\ionarul nepaginat al capului, compus din prea pu\ine file, pe care stau scrise libertate, egalitate, fraternitate, legalitate, suveranitate =i alte cuvinte tot cu at`ta cuprins material, =i dup[aceea le-n=ir[, mai pun`nd pe la soroace =i c`te un +tefan sau Mihai Viteazul, din buzunarele c[rora scoatem ce ne pofte=te inima.

Bietul +tefan Voievod! El =tia s[fac[f[r`me pe turci, t[tari, le=i =i unguri, =tia ni\ic[ slavoneasc[, avusese mai multe r`nduri de neveste, bea bine la vin vechi de Cotnar =i din c`nd ]n c`nd t[ia capul vreunii boier sau nasul vreunii prin\ t[t[r[sc. Apoi desc[leca t`rguri de-a lungul r`urilor, d[ruia pan\irilor =i d[r[banilor locuri bune pentru p[=unarea hergheliilor de cai moldovene=ti, a turmelor de oi =i de vite albe, f[cea m[n[stiri =i biserici, =i apoi iar b[tea turcii, =i iar desc[leca t`rguri, =i iar se-nsura, p`n[ce =i-a]nchis ochii]n cetate la Suceava, =i l-au]ngropat cu cinste la m[n[stirea Putnei. Ce=i b[tea el capul cu idei, cum le au d-alde gazetari de-ai no=tri, ce =tia el de sub\ietura de minte din vremea de ast[zi?

P`n[ la fanario\i n-am avut cod, un semn, c[ nici trebuia<sup>1</sup>. Ce-i drept =i ce-i str`mb =tia fiecare din obiceiul p[m`ntului, =i judecat[

¹ Pravilele lui Vasile Lupu =i ale lui Matei Basarab nu s-au introdus niciodat[dec`t]n partea lor canonic[.

mult[nu se-nc[pea. | ar[s[rac[, st[p`nire pu`in[, biruri mai deloc, care cu dou[oi=ti, s[se poat[ ]njugă boii la venirea t[tarilor =i dintr-o parte =i dintr-alta, dup[cum l-apuca pe om vremea pe cale de munte, case de v[l[tuci acoperite cu paie pentru a li se da foc la c[lcarea du=manului, ba se da foc ierbii =i se-nveninau f`nt`nile, pentru ca s[moar[du=manii de fl[m`ngiune =i de secet[, iar oamenii se tr[geau la munte =i l[sau c`mpul limpede]n urma lor, p`n[ce venea Vod[de-i am[gea pe du=mani prin glas de buciume]n v[i =i prin codri, =i-apoi vai de capul lor!

}i mersese vestea Voievodului rom`nesc =i moldovenilor c[ nu sunt deprin=i a sta pe saltea turce=te, ci sunt totdeauna gata de r[zboi, oameni v`rto=i, care nu =tiu mult[carte, dar au mult[minte s[n[toas[; averi mari n-au, dar nici s[raci nu sunt.

+i tot astfel a fost p`n[-n vremea noastr[ — p`n[la regulament, cea dint`i legiuire important[ =i pl[smuit[. Rom`nii au fost popor de ciobani, =i, dac[voie=te cineva o dovad[anatomic[despre aceasta, care s[se potriveasc[pe deplin cu teoria lui Darwin, n-are dec`t s[ se uite la picioarele =i la m`inile lui. El are m`ini =i picioare mici, pe c`nd na`iile care muncesc mult au m`ini mari =i picioare mari.

De acolo multe tipuri frumoase, ce se g[sesc]n p[r`vile unde ai no=tri n-au avut amestec cu nimenea, de-acolo cumin`enia rom`nului, care ca cioban a avut mult[ vreme ca s[ se ocupe cu sine ]nsu=i, de acolo limba spornic[ =i plin[ de figuri, de acolo sim`[m`ntul ad`nc pentru frumuse`ile naturii, prietenia lui cu codru, cu calul frumos, cu turmele bogate, de acolo pove=ti, c`ntece, legende — c-un cuv`nt, de acolo un popor plin de originalitate =i de-o fecioreasc[ putere, format[ prin o munc[ pl[cut[, f[r[ trud[, de acolo ]ns[ =i nep[sarea lui pentru forme =i civiliza`ie, care nu i se lipesc de suflet =i n-au r[s[rit din inima lui.

Au venit grecii, =i-au domnit o sut[de ani. C`nd au ie=it din \ar[ nici urm[ n-a mai r[mas prin sate. Parc-au fost trecut cu buretele peste colachiile =i bizantinismul acestor damblagii. Poporul nostru a r[mas nep[s[tor la reformele grece=ti, ruse=ti, fran`uze=ti, =i nu =i d[nici azi bucuros copiii la =coal[, pentru c[simte ce soi de =coli avem.

Ci înainte acest sistem de s[n[toas[barbarie era predominant.

Radu-Vod[cel Mare adusesse]n \ar[pe sf`ntul Nifon patriarhul ca s[ ne puie la cale. Se-ntreba =i el ce-o mai fi =i civiliza\ia, =i voia s-o vad[ cu ochii. Dar sf`ntul venind,]ncepu s[dea sfaturi pentru schimbarea legilor =i obiceiurilor, pentru introducerea paragrafelor =. a.,]nc` t Vod[-i zise ]ntr-o zi: "Ia sl[be=te-ne, popo, c[ ne strici obiceiurile". Sf`nt, nesf`nt, vedea el pe cine nu v[zuse, de nu pleca]n \ara cui l-au fost avut.

Acesta-i sentimentul oric[rui popor s[n[tos, c[ruia-i propui s[altoie=ti ramuri str[ine, pe c`nd el e dispus a-\i produce ramurile sale proprii =i frunzele sale proprii ]ncet =i ]n mod firesc. Un asemenea popor ]ns[ ]=i impune felul lui de a fi =i vecinilor. Ce ar zice liberalii de la noi dac[ le-am spune, c[, pe c`nd ei introduc istorii fran\uze=ti]n institu\ii, limb[=i datini tot pe atunci]n Rusia de amiaz[zi se introduc pe zi ce merge datinile rom`ne=ti printre malorosieni, care au ]ndr[git felul de a fi al rom`nului.

Dar aici se ive=te totodat[ ]ntrebarea: cui i-a putut veni]n minte de a introduce toate formele costisitoare de cultur[ale apusului]ntr-o \ar[agricolizat[, abia pe la anul 1830? Sigur c[numai oamenilor care nu-=i cuno=teau \ara deloc.

Oare crezut-au reformatorii c[lucrurile acestea nu vor \inea bani? +i, dac[=tiau c[vor \inea, n-au =tiut de unde, cum =i cine-i va pl[ti? Nu =tia absolut nimenea cum stat, armat[, biseric[, cultur[, c-un cuv`nt, tot ce e comun al na\iei, se pl[te=te numai =i numai din prisosul gospod[riei private, cum c[ din acel prisos se hr[nesc toate formele civiliza\iei =i c[, dac[ istove=ti pe acesta, atunci ]ncepi a m`nca]nsu=i capitalul de munc[al oamenilor, condi\iile existen\ei lor private, =i-i ucizi economic, deci trupe=te =i suflete=te?

Apoi de ce munce=te omul? Ca s[aib[el din ce tr[i. Dac[ascult[vioara sau petrece s[rb[torile, cheltuie=te prisosul timpului =i banilor lui, nu]ns[ceea ce-i trebuie pentru ca s[-=i \ie sufletul lui =-al copiilor. Dar puterea fizic[a unui om e restr`ns[, c[ci natura n-a f[cut calcul c[aceast[putere va avea de hr[nit din prisosul ei liberali, avoca\i,

pierde-var[=i alte soiuri de parazi\i =i i-a dat fiec[ruia at`ta putere, ca s[ se poat[ \ine bine =i s[ mai pun[ =i ceva la o parte, pentru ca m`ine s[poat[re]ncepe munca cu mijloace mai multe. Va s[zic[prisosul, pe care muncitorul]l poate pune la dispozi\ia civiliza\iei =i a junilor crescui la Paris, e foarte mic. Dar ce le pas[d-lor de aceasta! Liberi nu sunt de a s[r]ci lumea?

D. C. A. Rosetti,]n cuv`ntul s[u de la circ vorbea cu dispre\ despre calitatea cea mai bun[ care o aveau boierii. “ |ara? — ]ntreba d-lui — patruzeci de boieri mari, patruzeci de boieri mici, iat[ \ara pe c`nd eram eu t`n[r”. |inem seam[ de aceste cuvinte. |ara n-avea pe urmele ei dec`t optzeci de oameni,]nc`t la 30 mii de suflete venea un boier, =i ]nc[ =i acela cu trebuin\e foarte mici; adic[ optzeci de oameni, care umblau cu zilele ]n palm[ =i \ineau neat`rnarea \[rii prin iste\ie =i adesea prin sacrificiul persoanei sau al averii lor, adic[compensau pe deplin munca social[care-i purta.

Ast[zi avem zeci de mii de liberali, care nici umbl[cu zilele]n palm[, pentru c[nici turc, nici leah, nici ungur nu caut[s[-i taie, nici de vrun duh a=a sub\ire nu se bucur[, nici compenseaz[prin ceva munca social[, pe care o istovesc din r[d[cini, m`nc`nd chiar condi\iile de existen\ ale claselor produc[toare, nu prisosul lor.

Mo\ul din Ardeal e un negustor foarte cuminte; lui nu-i trebuie la nego\ nici un fel de samsar, nici chiar banul. El face ciubere =i doni\e, trece]n \ara unguereasc[, =i nu se mai]ncurc[, ci le schimb[de-a dreptul pe... gr`u. At`tea doni\e de gr`u, pe o doni\ de lemn, at`tea ciubere de gr`u, pe un ciub[r de lemn.

Dac[am face =i noi socoteala mo\ului din Ardeal, am zice: at`tea mii de chile de gr`u ne \ine o chil[de fraze liberale, at`tea chile ne \in m[rfurile importate din str[ini[tate, at`tea chile ne \in tinerii ce=i pierd vremea prin str[ini, at`tea mii de chile ne \in constitu\ia, at`tea ne \in legile fran\uze=ti, cu un cuv`nt, toate liberalismurile.

Prisoasele economiilor individuale constituiesc o sum[cert[. Dac[vei hr[ni cu ele c`teva mii de st`rpituri liberale, de unde]\i mai r[m`n condi\iile pentru]ntre\inerea unei culturi s[n[toase =i temeinice? Dou[

sute de nebuni m[n`nc[ desigur mai mult dec` t un singur]n\velept. Deci abecedarul nostru economic zice:

Natura i-a dat omului putere m[rginit[, socotit[numai pentru a se]ine pe sine =i familia.

El produce ceva mai mult dec` t consum[. ]n acest “ceva” mai mult, ]n acest prisos sunt cuprinse: ]nt`i ceea ce-i trebuie pentru a reproduce, va s[zic[condi\iile muncii de m`ine =i]ncolo un prea mic prisos, care-l poate pune la dispozi\ia societ[\ii, sub form[de dare. Din acest prea mic prisos al gospod[riei produc[torului tr[ie=te toat[civiliza\ia na\ional[.

Dac[hr[nim cu acest prisos str[in[tatea de idei, de institu\ii =i de forme, lipsite de cuprins, al c[ror complex liberalii au apucat a-l numi “tot ce este rom`nesc”, atunci nu ne m-ai r[m`ne nimic pentru ceea ce este]ntr-adev[r rom`nesc, pentru cultura na\ional[ ]n adev[ratul ]n\eles al cuv`ntului.

21 decembrie 1877

[,,]N SF~R+IT VEDEM LIMPEDE...”]

]n sf`r=it vedem limpede. Generalul Ignatieff a propus guvernului nostru retrocedarea Basarabiei ]n schimbul a nu =tiu c[ror petice de p[m`nt de peste Dun[re. Rom`nia este singurul stat care azi e ]n primejdie de a fi dezmembrat[ de chiar aliatul ei, dup[ ce a ]ncheiat cu el o conven\ie, prin care i se garanteaz[ integritatea teritoriului. Rom`nia vede zbur`nd ca pleava ]n v`nt asigur[rile unei conven\ii, a c[rei isc[lituri sunt]nc[umede =i pe care a]ncheiat-o c-o]mp[r[\'ie mare, pe a c[rei cuv`nt se credea]n drept s[se]ntemeieze.

=i ce zice Austria la aceasta — Austria, pentru care gurile Dun[rii sunt o condi\ie de existen\[, mai mult dec` t pentru noi? Dup[ c`t auzim, ea nu are nimic de zis, dac[i se asigura[neutralitatea]ntregii Dun[ri de jos.

Dar cum s[se asigure aceast[neutralitate? Printr-un tratat? Ridicol! Trat[rile se scriu ast[zi, pentru ca s[fie c[lcate de-a doua zi.

Dar cu ce drept pretinde Rusia bucată noastră [de Basarabie, pe care am c [p [tat-o]napoi, drept din dreptul nostru =i p [m`nt din p [m`ntul nostru? Pe cuv`ntul cum c [ onoarea Rusiei cere ca s [ se ia o bucat [ din Rom`nia. Va s [zic [, onoarea Rusiei cere ca s [se ia o bucat [din Rom`nia, =i aceea=i onoare ne cere respectarea conven\iei isc [lit [de ieri. Ciudadat [onoare]ntr-adev [r!

+i pe ce se-ntemeiaz [acest "point d'honneur"?

Fost-au Basarabia cucerit [cu sabia? Nu. Prin tratatul de Bucure=ti de la 1812 s-a f [cut această chestiune, nu ca pre\ al p [cii, c [ci Turcia n-avea nevoie de pace, ci tocmai Rusia.

Napoleon era asupra intr [rii]n Rusia =i trupele ruse=ti se-ntorceau]n mar=for\at,]n ruptul capului, lu`nd fa\ a p [m`ntului rom`nesc pe t [ ]pile lor.

Cine i-a v [zut]ntorc`ndu-se, c [z`nd pe drumurile \ [rii de osteneal [nu putea zice c [aceasta era o armie]nving [toare, nici nu putea crede c [peste cur`nd succesele acelei armii aveau a-i c`=tiga o provincie. Se =tie c [diploma\ia englez [ ]mpreun [cu v`nzarea beifului grec Moruzi a fost cauza cesiunii Basarabiei.

Beiful grec =i-a pierdut capul. Anglia e pedepsit [abia ast [zi. +i c`nd Moldova a c [p [tat ]nd [r [t o parte din p [m`ntul, ce pe nedrept i se luase, atunci s-a atins onoarea Rusiei =i acea onoare cere ea s [=i ia]nd [r [t de la noi, ceea ce pe nedrept ni se luase?

C [ci prin ce p [c [tuisse \ [rile rom`ne=ti Rusiei? Nu le-au hr [nit ]ntr-at`tea r`nduri o=tile, nu erau \ [rile noastre ad [postul lor, doveditune-am vreodat [ du=mani ai ei? ]ntr-adev [r nu g [sim cuvinte pentru a califica această preten\iune, necum ]mplinirea ei. Oare puterea cea mare a Rusiei i-ar da dreptul de a=i bate joc de lume, de noi, de ea ]ns [=i? Pe c`t [vreme presa ruseasc [comitea necuviin\ a — c [ci altfel n-o putem numi — de a vorbi despre reluarea Basarabiei, pe at`ta vreme am ignorat glasul unei prese, care =tiam prea bine c [n-are nici o]nsemn [tate =i este liber [a se ocupa]n mod platonice de toate chestiunile, pe care le permite poli\ia de a fi discutate, f [r [de a-i cre=te cuiva prin aceasta peri albi.

Dar ast[zi nu mai este presa ruseasc[care vorbe=te, ci guvernul, care acolo este tot.

Astfel dar am pierdut 15000 de oameni =i c`teva zeci de milioane cheltuieli de r[zboi, am ajutat pe "mandatarul Europei"]n]ndeplinirea sacrei sale misiuni, =i la urm[tot noi s[fim cu pagub[, tot noi s[pl[tim r[zboiul Rusiei cu pierderea unei provincii?

P`n[ acum noi am refuzat orice schimb, ne astupam urechile la orice propunere de schimb ]n aceast[ privin\[. Drepturile noastre asupra ]ntregii Basarabii sunt prea vechi =i prea bine ]ntemeiate, pentru a ni se putea vorbi cu umbr[ de cuv`nt de onoarea Rusiei angajat[prin tratatul de Paris. Basarabia]ntreag[a fost a noastr[, pe c`nd Rusia nici nu se megie=a cu noi, Basarabia ]ntreag[ ni se cuvine, c[ci e p[m`nt drept al nostru =i cucerit cu plugul, ap[rat cu arma a fost de la]nceputul veacului al patrusprezecelea]nc[=i p`n[ ]n veacul al nou]sprezecelea.

Mandatarul Europei vine s[m`ntuie popoarele cre=tine de sub jugul turcesc =i ]ncepe prin a=i anexa o parte a unui p[m`nt, st[p`nit de cre=tini, ]n care nu-i vorba de jug turcesc? Ciudat[ m`ntuire]ntr-adev[r.

Cuv`ntul nostru este: De bun[voie niciodat[, cu sila =i mai pu]n.

]ntr-unul din numerele trecute am]nregistrat zgomotul c[ ]n Basarabia s-ar fi luat deja m[suri administrative din partea Rusiei, care trec dincolo de marginile conven\iei]ncheiate.

Cerem l[murire guvernului. Conven\ia nu trebuie s[r[m`ie liter[ moart[ =i orice trecere peste ea trebuie respins[ ]n orice moment. Nu e permis nim[nui a fi st[p`n]n casa noastr[, dec`t ]n marginile ]n care noi ]i d[m ospe]ie. Dac[ na]ia rom`neasc[ar fi silit[s[piard[o lupt[, va pierde-o, dar nimeni, fie acela oricine, s[n-aib[dreptul a zice c-am suferit cu supunere orice m[sur[i-a trecut prin minte s[ne impun[.

Dar toate acestea sunt considera]uni f[cute fa\[cu o eventualitate, asupra c[reia st[ruim a fi]n]ndoial[.

Oric`t de mul]i oameni r[i s-ar g[si]n aceast[ ]ar[, nu se g[se=te nici unul, care ar cuteza s[pun[numele s[u sub o]nvoial[, prin care am fi lipsi]i de o parte din vatra str[mo=ilor no=tri. Guvernul rusesc a

putut să facă o încercare; a trebuit însă să se încredinșeze că în zadar a făcut-o. Mai departe nu va merge!

Noi nu pretindem, chiar nu cerem nimic de la puternicul nostru aliat; atâta însă =i numai atât. Voim să păstrăm bune relații cu vecinii.

Ei bine! Rusia nu se va face vinovată de o faptă, care ar fi pentru dănsa o vecinică pată în ochii lumii; ea nu va lua ce noi nu voim să dăm.

25 ianuarie 1878

[“CHESTIUNEA RETROCEDĂRII...”]

Chestiunea retrocedării Basarabiei către țara noastră ajunge a fi o chestiune de existență pentru poporul român.

Puternicul împărat Alexandru II stăruiește să câștige cu orice preț stăpânirea asupra acestei părți din cea mai prețioasă parte a vetei noastre strămoșești.

În legem pe deplin această stăruință, deoarece, la urma urmelor, pentru interesele sale morale =i materiale, orice stat face tot ce-i stă prin putință: Rusia este o împărăție mare =i puternică, iar noi suntem o țară mică =i slabă; dacă dar țarul Alexandru II este hotărât a lua Basarabia în stăpânirea sa, pentru noi, Basarabia e pierdută.

Dar dacă ne dăm bine seamă, nici nu e vorba să pierdem ori să păstrăm Basarabia: vorba e *cum* o vom pierde ori *cum* o vom păstra.

Nenorocirea cea mare ce ni se poate întâmpla nu este că vom pierde =i rămasă unei prețioase provincii pierdute; putem să pierdem chiar mai mult decât atât, *Încrederea în trînciia poporului român*.

În viața sa îndelungată niciodată poporul român nu a fost la înălțimea la care se află astăzi, cînd cinci milioane de români sunt uniți într-un singur stat.

Mihai Viteazul a izbutit să împreuneze sub stăpânirea sa trei țări =i să pregătească întemeierea unui stat român mai puternic; a fost însă destul ca Mihai Viteazul să moară pentru că planul urzit de dănsul să

se pr[bu=easc[. Statul rom`n de ast[zi a trecut ]ns[ prin mai multe zguduiri =i r[m`ne statornic fiindc[are dou[temelii: con=tiin\ a rom`nilor =i]ncrederea marilor na\iuni europene.

Dac[vom c`=tiga de trei ori at`t p[m`nt pe c`t avem =i vom pierde aceste temelii, statul rom`n, fie el oric`t de]ntins, va deveni o crea\iune trec[toare; iar dac[ne vom p[stra temeliiile de existen\ social[, Rusia ne poate lua ce-i place =i pierderile ne vor fi trec[toare.

Ast[zi e dar timpul ca s[ ]nt[rim, at`t ]n rom`ni, c`t =i ]n popoarele mari ale Apusului, credin\ a ]n tr[incia poporului rom`n.

Rusia voie=te s[ia Basarabia cu orice pre\; noi nu primim nici un pre\.

Primind un pre\, am vinde; =i noi nu vindem nimic!

Gubernul rusesc]nsu=i a pus chestiunea astfel]nc`t rom`nii sunt datori a r[m`ne p`n]n sf`r=it consecven\i mo\iunilor votate de c[tre Corpurile legiuitoare; nu d[m nimic =i nu primim nimic.

Rom`nul care ar cuteza s[ ating[ acest principiu ar fi un v`nz[tor.

[10 februarie 1878]

["FIINDC{ NOI SUNTEM..."}]

Fiindc[noi suntem at`t de orbi\i ]nc`t nu suntem]n stare de a vedea l[murit pozi\ia]n care ne afl[m fa[cu Rusia =i cu cererea ei pentru retrocesiunea Basarabiei, "Gazeta St. Petersburg" de la 2 (11) februarie are bun[voin\ a ne lumina asupra acestor]mprejur[ri.

Iat[articolul.

Care-i motivul p[rerii negative a rom`nilor ]n privirea cesiunii p[r\ii de sud a Basarabiei; interesul real al ]rrii =i al m`ndriei na\ionale? }nainte de toate trebuie s[relev[m c[Rusiei nici prin g`nd nu i-a trecut de a spolia Rom`nia, c[nu poate fi nici vorba m[car de pierderi materiale ale Principatului. Dac[Rom`nia apreciaz[ fruntarii naturale =i rotunjite, dac[ ]n\elege c[ ignorarea acestor cond\ii ]n dezavantajul unui vecin puternic nu duce nici odat[ la un bun rezultat final, atunci nu trebuie s[ fie zg`rcit[cu c`teva mile p[trate de p[m`nt plin de lacuri =i mla=tine. +i nou[ne trebuie o frontier[natural[ca =i Rom`niei =i aceasta nu se poate stabili altfel dec`t primind noi Basarabia de sud, iar nu ced`nd pe cea de

nord, precum cerea mai deunăzi o foaie românească. Dacă pentru România e o chestiune de onoare națională =i militară de-a p[ă]stra partea respectivă de țară, e =i pentru noi o chestiune analogă de a restabili granițele noastre precum erau ele înainte de 1856.

Să admitem că de am îndouă părțile e amor-propriu la mijloc: dar un amor-propriu este acela al unui popor de 80000000, =i celălalt al unui popor de patru-cinci milioane.

Presa românească se laudă fără folos cu conlucrarea României la război, cu jertfele sale, cu ajutorul ce ni l-a adus. În fapt, România ne-a adus folos real, dar =i-a folosit sie =i cu mult mai mult încă. Au cheltuit zece milioane de franci cu războiul, dar armata noastră a plătit cu zece, ba cu douăzeci de milioane mai mult în România pentru toate necesitățile vieții. Nu voim să relevăm întrebarea care din cele două state e datornic celuilalt; dar i-am sfătui pe confrății noștri din București să n-o releveze nici ei. Dacă România se arată implacabilă față cu noi, ea contează desigur pe sprijinul puterilor; e apoi posibil ca să =i găsească un asemenea sprijin chiar la amicii noștri cei mai buni, care sunt totdeauna gata de a nedreptăți pe Rusia; asemenea se poate ca Rusia să nu insiste asupra acestor pretenții, în timp ce rezistență din partea fostului ei aliat. Frontiera noastră naturală trebuie să-o avem, acum ori mai târziu; de c[ă]iva ani mai mult ori mai puțin nu ne pasă.

Ce se va întâmpla însă atunci când, în momentul unor stipulațiuni internaționale, Rusia insultă nu va face nici un fel de pretenții în favorul României? Anglia =i Austria se vor face din proprie m[ă]rinimie procuratorii României? Anglia, care pledează atât de mult pentru război =i pentru puterile sultanului, Austria, care e contra unor state noi =i puternice la marginile sale? Suntem departe de a amenința pe România, =i amenințările nici n-ar folosi nimic față cu un popor viteaz care a dovedit lumii întregi îndreptățirea neatrăgătoare a sale. Am voi să punem numai întrebarea, pe baza ei justă =i să-o liberăm de complicațiunile care le creează prin presa română, ce se lasă a fi târâtă prea departe.

Noi, pentru a contribui asemenea la restabilirea întrebărilor pe bazele ei adevărate, vom răspunde următoarelor:

1. Chestiunea Basarabiei, care poate fi pentru Rusia o chestiune de onoare militară, de =i după a noastră părere răsunătoare, este pentru noi nu numai o chestiune de onoare, ci una de existență. România, pierzând pământul ce dominează grurile Dunării, devine un stat indiferent, de-a căruia existență sau neexistență nu s-ar mai interesa absolut nimenea.

Acest interes ar fi indiferent dacă am fi destul de puternici sau dacă cel puțin am avea noi margini naturale spre vecini care să ne înlesnească apărarea. Dar, cu țara deschisă spre nord =i față cu un vecin cu precovire puternic, țara noastră nu poate consta decât

În interesul economic pe care Occidentul are pentru drumul pe ap[al Dun[rii =i M[rii Negre. Deci pentru acest petic de p[m`nt ]n st`nga Dun[rii, care-a fost al nostru de la 1300]ncep`nd =i pe care Rusia nu l-a posedat dec`t 44 ani, nu exist[nici un echivalent.

2. Presupun[c[din parte-ne n-ar fi dec`t amor-propriu (ceea ce, ]n treac[t vorbind, nu e), nu ]n\elegem de unde ziarul rusec ia ciudata teorie c[ un popor de 4-6 milioane trebuie s[ aib[ mai pu]n amor-propriu dec`t unul de 80 de milioane? Statele, ca personalit[ ]i politice, sunt egale *de jure* =i deosebirea *de facto* st[numai]n puterea pe care o dezvolt[ ]ntr-o stare nejuridic[=i anormal[de lucruri, adic[ ]n r[zboi, =i]n]nr`urirea pe care o exercit[ prin frica ce inspir[ cu amenin`area puterii fizice. Dar dac[e vorba ca puterea fizic[a statelor s[domneas[, atunci nu mai e vorba nici de amor-propriu, nici de neamor-propriu, ci pur =i simplu de care pe care va bate. Dac[Rusia vrea s[ia cu de-a sila ceea ce i se refuz[de bun[voie, vom rezista, ne va bate =i va lua ceea ce e al nostru, dar cel pu]n nu ni se va putea imputa c[am fost at`t de dec[zu]i ]nc`t, de bun[voie =i cunosc`nd limpede una din principalele noastre condi]iuni de via\], am dat-o de ]njosi]i ce suntem ]n m`inile Rusiei pentru... bani sau altele.

3. Pl`ngerea c[ armata ruseasc[ ar fi pl[tit 10-20 de milioane mai mult dec`t se c[dea pentru trebuin`ele ei =i cum c[ \ara s-ar fi folosit din aceasta e o pl`ngere foarte nelalocul ei de vreme ce nimenea nu poart[vina ei moral[. E o lege economic[,]n China, Rusia, Anglia, ca =i-n Rom`nia, c[,]nmul]indu-se cererea unor obiecte, se urc[pre\ul lor. De se folose=te sau nu o \ar[dintr-aceasta este indiferent pe de o parte fa\ cu chestiunea interna]ional[de care e vorba, =i neevitabil pe de alta.

Turcii asemenea iau mai scump de la ru=i pentru obiectele ce le v`nd. Oare turcii au cauz[ de a fi mul\umitori Rusiei pentru aceasta? Nu ne credem ]n drept a da lec]ii de economie politic[ ziarelor ruse=ti, dar intr-adev[r ne minun[m cum ni se poate face nou[ o vin[ din trebuin`ele armatei ruse=ti, pe care, dac[=i le procura din Rusia, le pl[tea =i mai scump. Acest pretins c`=tig al negustorilor din Rom`nia nu constituie o pierdere pentru Rusia dac[ea, procur`ndu-=i obiecte de trai din alte locuri =i nu din Rom`nia, le-ar fi pl[tit =i mai scump.

Apoi s[nu uit[m c[parte din aceste pierderi ale solda[ilor, individual vorbind, erau de atribuit ne=tiin[ei lor de-a se orienta, iar pe de alta c[=i traiul rom[nilor s-a scumpit, f[r[ca produc[ia s[se augmenteze]n mod considerabil. Din contra]nc[. Afar[de aceea cheltuielile statului rom[n ca atare, dup[c[t =tim noi, nu sunt de 10, ci de 260 de milioane, ceea ce e o mare deosebire.

4. C[t despre grani[ele naturale ale Rusiei, s[ne dea voie confra[ ]i no=tri s[le-o spunem c[cu teoria grani[elor naturale departe mergem. Grani[ele naturale]i trebuiesc unui stat slab ca Rom[nia, ce are nevoie de ajutorul configura[iei teritoriale spre a se ap[ra. Dar ce grani[ele naturale]i trebuiesc puternicei Rusii contra periculoasei =i amenin[ ]toarei Rom[niei? Iar grani[ele naturale ale sistemului de steppe de peste Nistru sunt Carpa[ii =i Dun[rea, adic[Rom[nia]ntreg[. Dac[Rusia voie=te]ntr-adev[r s[realizeze teoria grani[elor naturale, atunci ar trebui s[anexeze toat[Rom[nia, dac[cerin[a de grani[ele naturale ar fi... un drept. Noi =tim c[sub pretextul de-a avea grani[ele naturale s-ar putea cuceri universul]ntreg.

Din parte-ne ni se pare]ns[c[nici onoarea de stat =i cea militar[a Rusiei nu poate pretinde de a se lua de la un popor un p[m`nt care de cinci sute de ani este al lui =i pe care de bun[voie nu voie=te s[-l dea, nici Rusia n-are nevoie fa[cu... amenin[ ]toarea noastr[putere de a=a-numitele grani[ele naturale, c-un cuv[nt, c[nu e nici un motiv plauzibil pentru a face o asemenea cerere, pe c[nd noi avem grave, foarte grave motive de a o refuza.

[14 februarie 1878]

["DE C[TE ORI S-A F[CUT]N PARLAMENTUL NOSTRU..."]

De c[te ori s-a[u] f[cut]n Parlamentul nostru]ntreb[ri guvernului asupra adev[ratelor condi[ ]i de pace ale Rusiei, de c[te ori s-a ridicat prin pres[chestiunea Basarabiei, de at[tea ori guvernul r[spundea c[

nu =tie nimic, c[ci =i celelalte guverne nu =tiu nimic despre acestea, iar]n privirea Basarabiei ne r[spundea "Rom`nul": Calomnii de ale conservatorilor, ca s[ discrediteze guvernul, scorniri ca s[ am[geasc[ opinia public[, cai verzi pe pere\i =i inven\iuni care pun la ]ndoial[ loialitatea ]naltului nostru aliat, fum care se va risipi la cea dint`i raz[de adev[r.

Iat[ ]n fine c[sosi generalul Ignatief, pentru a ne spune nou[tuturor c[Dumnezeu a f[cut lumea la 1812 =i c[pentru Rusia numai aceea e drept ce s-a f[cut de atunci]ncoace. Deci, fiindc-au anexat Basarabia la 1812, trebuie s[reanexeze ast[zi p[rticica ce-am rec[-p[at-o noi cu mare greu la 1856.

+tiindu-se c[lumea nu-i f[cut[la 1812 =i Basarabia a fost a noastr[din veacul al patrusprezecelea, ba poart[chiar numele celei mai vechi dinastii rom`ne=ti, a dinastiei Basarabilor, care luase partea de loc de la t[tari ]ntr-o vreme ]n care nu prea era vorba de ]mp[r\ia ruseasc[ =i fiindc[ guvernul nostru =tie importan\]a ]mpreunat[ cu aceast[ cucerire a lui Mircea cel B[tr`n era natural ca guvernul nostru... s[nu =tie nimic, absolut nimic despre inten\ia Rusiei, ba, mai mult]nc[, at`t era de ne=tiutor asupra acestui punct, pe care celelalte puteri ]l =tiau ]nainte trecerii Dun[ri[i] a armatelor ruse=ti, ]nc`t au intrat =i]n r[zboi pentru ru=i. Ca s[ar[t[m c`t] dreptate avea guvernul c[nu =tie absolut nimic, reproducem pasajele de mai jos din nota pe care contele +uvalof a comunicat-o lui Lord Derby deja la 8 iulie 1877.

Aceast[not[d[asigur[ri cum c[interesele engleze nu vor fi atinse nici]n Egipt, la Canalul de Suez, nici la Golful Persan, nici]n Dardanele, pentru c[Rusia pune mare pre\ pe neutralitatea Angliei. Apoi spune condi\iile unei p[ci care s-ar]ncheia]nainte de a trece ru=ii Balcanii.]n aceste condi\ii se prevede reforma Bulgariei, rotunjirea frontierilor Serbiei, noua pozi\ie a Bosniei =i Her\egovinei =i]n sf`r=it vine la Rom`nia =i la preten\iile proprii ale Rusiei.

C`t despre Rom`nia, care =i-a proclamat neat`rnarea,]mp[ratul e de p[rere c[aceasta e o chestiune ce caut[s[fie regulat[prin]n\elegere comun[.

Aceste condi\ii fiind primite, cabinetele ar putea s[exerciteze o presiune comun[asupra Por\ii, spuindu-i c[,]n caz de ar refuza, r[m`ne r[spunz[toare pentru toate urm[rile r[zboiului.

Dacă Poarta ar cere pace și ar primi condițiile pomenite mai sus înainte de a fi trecut armatele noastre Balcanii, Rusia ar primi pacea, dar și-ar păstra dreptul de a condiționa pentru sine ceteva foloase ca compensație pentru cheltuielile de război. Aceste foloase n-ar întrece retrocesiunea Basarabiei cedată la a. 1856 până la malul de Nord al Dunării (exceptându-se aadar Delta Dunării), și cedarea Batumului împreună cu teritoriul învecinat.

În asemenea caz România ar fi dispusă prin alegere comună sau prin proclamația neatrănită, sau, "ramenând vasal", prin cesiunea unei părți din Dobrogea. Dacă Austro-Ungaria ar cere asemenea o compensație, fie pentru cetețigurile Rusiei, fie pentru siguranța contra reformăi fcută în favoarea principatelor creștine din Peninsula Balcanică, atunci Rusia nu se va împotrivi ca Austro-Ungaria să și afle această compensație în Bosnia și, în parte, în Herțegovina. Acestea sunt barele pe care le-ar aproba împărțitul cu intenția de a stabili o alegere între sine, Europa și Anglia și de a ajunge în curând la pace. Contețe uvalof e împuțernicit de a cerceta prierile lordului Derby în această privință, f[r] de a-i țigdui ceteț valoare pune cabinetul imperial pe păstrarea bunei înțelegeri cu cabinetul din Londra.

Încolo Rusia amenință că, dacă Turcia nu s-ar învoi cu aceste condiții înainte de a trece oțtirile rusețe Balcanii, atunci condițiile vor deveni mai grele etc.

Din aceste destăinuiri aflăm două lucruri aproape cu siguranță. Întâi, că Anglia a țtiut condițiile adevrate de pace înc de la iulie 1877, al doilea, că Austria le-a țtiut asemenea, de vreme ce i s-a propus, drept compensație pentru cetețigurile rusețe, Bosnia și parte din Herțegovina, al treilea, că deja din iulie 1877 Rusia ceruse pentru sine Basarabia. Este verosimil ca Austria, care nu voiețe Bosnia și Herțegovina, și Anglia, care îine la existența Turciei, f[r] a face o chestiune capitală din această existență, să nu fi spus nimica ministerului nostru de externe despre aceasta?

Dar să zicem, *posito sed non concessio*, cum că într-adevăr nici una din puteri, nici binevoitoarea Italie, nici indiferența Franței n-au avut de zis nici un cuvânt în privirea integrității Romăniei și c-am rămas cu totul izolată. Se potrivea oare cu rolul guvernului românesc să țigduiască acest lucru și să ne joace până acuma trista figură a unui înelator înelat?

Ceea ce am fi cerut e ca guvernul liberal, presupunându-l chiar compus din oameni înstrăinați, să spună sincer pericolul în care plutește țara și să se ducă în întinericul din care a ieșit, pentru a lăsa lucrurile oamenilor să crească numele de la a. 1870 încoace e legat cu înșușite destinațiile [răii și a căror cea mai mare glorie ar fi ca să moară pentru a cărei trecut și mărirea ei au creat-o. Prin urmare elementul istoric din România ar fi trebuit să predominescă în aceste momente, în care istoria întreaga a României e primejduită. Și crează-se că cel din urmă [răze= din vremea lui +tefan Vodă sau a marșalilor Basarabi are mai mult simț istoric și mai multă iubire de țară decât veniturile care decid astăzi asupra răii Românești.

[15 februarie 1878]

[“]N NUM{RUL NOSTRU DE VINERI...”]

În numărul nostru de vineri am publicat o corespondență din București a ziarului “Nordul.” Opinia acestui ziar este importantă. El reprezintă în Europa ideile și tendințele politicii rusești. El este pe lângă aceasta un jurnal oficios, adică prudent și cumpătat. Vom observa că mai întâi a părut asupra chestiunii Basarabiei cea mai adâncă tăcere și numai după ce această chestiune a fost pusă oficial la ordinea zilei a diplomației, el în sfârșit a deschis gura despre dânsa.

Nu putem a ne îndoi un moment ca această corespondență să nu reproducă în mod fidel nu numai ideile, dar chiar limbajul guvernului rusesc.

Ce zice dar organul cabinetului din St. Petersburg? Cum face istoricul chestiunii și în ce mod poleiește hapul pe care vrea să facă să-l înghită România? Argumentațiunea sa pare solidă pentru cei ce nu cunosc chestiunea, atitudinea sa pare binevoitoare României și poveștile sale părutești: *Le seigneur Jupiter sait dorer la pilule*. Mai întâi stabilește că Basarabia a fost cucerită de ruși în 1812 de la populațiunile sălbătice locuind sub corturi, asemănate cu cerchezii, și că în 1856 ea n-a fost dar restituită legitimirilor și proprietarilor.

At`tea cuvinte, at`tea erori istorice. Basarabia în 1812 făcea parte integrantă din Moldova, de care fusese alipită în curs de mai bine de patru sute de ani. Ea a urmat până la 1812 soarta acestui principat, a căruia constituție aproape jumătatea. Independent la început, ca Moldova, și sub dinastia Bogdanilor, a susținut acea luptă eroică și disproporționată în contra islamismului învingător a cărei culme strălucitoare au fost victoriile lui Ștefan cel Mare, luptă care, cu mult înainte de apariția politică a Rusiei pe scena lumii, a oprit la Dunăre, parte prin arme, parte prin înțelepte tratate, progresele spașimătoare ale Semilunii. În sfârșit, împreună cu Moldova, a intrat cu înalta Poartă în acele relații răsăritice definite pe care diplomația modernă, în lipsă de alte cuvinte, le-a caracterizat prin numirile împrumutate dicționarului feudalității, de *suzeranitate* și *vasalitate*, dar care în drept constituiau mai mult un fel de independență a celui slab protejat de cel tare, în schimbul a cătorva îndatoriri precise. Se va zice poate că în limbajul Porții Otomane, la acea epocă, Valahia și Moldova formau parte din Imperiul otoman cu toate privilegiile și imunitățile lor. Este adevărat. Dar nu trebuie a se uita că atunci pașahul lua titlul de împărat al împărățiilor și considera tot pământul cunoscut ca fiind proprietatea sa, cel puțin în drept dacă nu în fapt. Orișicum, în 1812, ca în tot cursul istoriei sale, Moldova cu Basarabia împreună formau un stat deosebit, cu legile și prințul său, și se aflau supuse numai la ceea ce diplomația a numit impropriu *suzeranitatea Porții Otomane*. Basarabia fiind în această situație în 1812 a fost, în *actul oficial de cesiune, dobândit de către Rusia de la Poarta Otomană*, dar în realitate răpit de la legitimul și adevăratul său proprietar, care era Moldova, și transmis de către acel ce nu avea drept să-o cedeze la acel ce nu avea drept să-o ia. În nici un caz n-a fost cucerită, căci Rusia, atunci chemată îndrăgostită de invaziunea napoleonică, se retrăgea în grabă, și încă și mai puțin cucerită de la populația musulmană tătară locuind sub corturi.

Se poate ca în sudul Basarabiei, precum în Crimeea și sudul Rusiei, precum în Dobrogea, să se fi aflat pe atunci câteva locuri de bandiți nesupuși, țărani musulmani ce înfruntă autoritatea guvernelor regu-

late ale acestor localit[ăi, care era, atunci ca =i acum, Moldova, Poarta Otoman[ă =i Rusia. }ns[se poate oare serios sus[ține c[de la d`n=ii Rusia a cucerit Basarabia, dac[ este vorba de cucerire? +i c[ d`nsa revendic[această[provincie ast[ăzi ca legitima lor mo=tenitoare? *Popula\iunea musulman[-t[t[rasc[locuind sub corturi*, form`nd o entitate politic[în mijlocul Europei =i la începutul secolului al XIX-[lea], este o ingenioasă[descoperire a corespondentului “Nordului”, pentru care ar trebui s[solicite un brevet de inven\iune.

În orice caz, dac[se aflau în mla=tinile Deltei Dun[ării c`teva triburi vagabonde de t[ătari, imensa majoritate a popula\iunii era compus[ de *rom`ni agricultori*, cu portul, cu limba, cu tradi\iunile rom`ne. Chiar ast[ăzi ei formează[în Basarabia r[ămas[rus[o popula\iune compact[de aproape 700 000 locuitori.

Iată[pentru ce sus\inem c[mica parte de Basarabie pe care o posed[Rom`nia a fost într-adev[r restituit[ legitimului s[u proprietar. Iată[ r[spunsul nostru în privin\ă dreptului Rom`niei asupra Basarabiei.

Dar, adaug[corespondentul “Nordului”, chiar a=a s[fie, alta era în 1856 a da Basarabia micului principat al Moldovei, =i alta este a o l[sa ast[ăzi în m`inile *unui puternic stat* de al doilea ordin, ca Rom`nia. Va s[zic[motivul Rusiei principal ar fi temerea ce i-ar însufla puternica Rom`nie, al c[rei teritoriu n-are nici sfertul din întinderea celei mai mici *gubernii ruse=ti*, care are ast[ăzi 4 milioane =i jum[tate locuitori, cam împu\ina\i la fiecare zece sau 15 ani prin r[zbelele frecvente dintre vecinii s[i puternici. Acest stat ar însp[im`nta în viitor pe puternica Rusie, care numai ast[ăzi num[r[80 milioane de locuitori.

Pe l`ng[ aceasta se mai constituie în Orient pe flancul acestei teribile Rom`nii dou[principate slave, *Serbia* =i *Bulgaria*, tot at`t de importante fiecare din ele ca îns[ =i Rom`nia. +i cu toate astea Rom`nia este de temut =i în contra ei trebuiesc luate m[suri de siguran\! Nu credem a putea caracteriza mai bine un asemenea ra\ionament dec`t l[s`ndu-i numele ce însu=i corespondentul “Nordului” simte c[-l merit[, adic[acel de panglic[rie dialectic[.

Dac[Rom`nia a violat Tratatul de Paris, adaug[ ingeniosul corespondent, de ce Rusia s[-l respecte? Apoi oricine poate opune Rom`niei

acest raționament, afară de înșelăciunea Rusia. Dacă România nu viola Tratatul din Paris, apoi Rusia putea să treacă Prutul fără opunere, chiar armată? Apoi toate resursele României erau să fie puse la dispozițiune Rusiei? Apoi înșelăciunea armată română era în drept să treacă Dunărea să seosească sub întăriturile Plevnei, la un moment destul de oportun? Toate acestea nu s-au putut face desigur fără violarea Tratatului din Paris. Dacă Rusia, care a cerut aceste condiții de la România și care s-a folosit de ele, este ea în drept astăzi să le reproșeze României și să se bazeze pe ele spre a o dezmembra? Scrupulele nu sunt prea la modă în diplomația de astăzi, dar toate au o margine în lumea asta și chiar dreptul celui mai tare trebuie încă să se rezeme pe o umbră oarecare de rațiune și de morală.

Suntem siguri că diplomația rusească o va învâlege în cele din urmă. Cât pentru cuvântul de *ingratitude*, pe care corespondentul "Nordului" îl strecoară la sfârșitul articolului său, sunt multe de zis în privința aceasta. Nu negăm îndatoririle ce avem către Rusia, când acum vreo cincizeci de ani ea a făcut să revină privilegiile noastre căutate în picioare de Poartă, aceasta n-o uităm; însă, din nenorocire, trebuie să ne aducem aminte că această binefacere a fost răsplătită prin pierderea Basarabiei, care este a treia parte din teritoriul României, și din care bucatina restituită la 1856 este astăzi încă obiectul poftelor cabinetului din St. Petersburg. Pe lângă asta, de câte ori de atunci n-am plătit acest serviciu?

Țara noastră a fost călcată de vreo patru-cinci ori în acest secol de către Rusia; din această cauză comerțul și agricultura noastră au trebuit să sufere niște catastrofe aproape periodice, care la fiecare zece-cincisprezece ani ne fac a pierde tot fructul muncii noastre. Noi suntem baza de operațiuni a Rusiei în contra Imperiului turcesc. Noi îi servim de garnă, de cazarmă, de pozițiune înaintată. I-am dat în atâtea rânduri bogăția noastră, fructul muncii noastre; de astăzi i-am dat și sângelul nostru.

Dacă s-ar trage o socoteală, nu știm care ar rămâne dator, marea Rusie, sau mica Românie? Însă noi nu insistăm asupra acestei contabilități politice. Nu credem în proverbul francez că *les bons comptes*

font les bons amis. Ast[zi ne ofer[o tocmeal[, o compensa\iune, Dobrogea]n locul Basarabiei. Darurile sale ni se par primejdioase.

Misiunea Rom`niei este pe malul st`ng al Dun[rii, n-are ce c[ta pe malul drept, unde, de=i locuiesc mul\i rom`ni, totu=i majoritatea popula\iunii este de gint[ slav[. A ne l[sa ceea ce avem, iat[ ce cerem de la stricta dreptate a Rusiei. De la echitatea =i ]n\elepciunea ei =i a Europei am putea cere numai Delta Dun[rii, care a fost a noastr[, =i indemnitatea pentru pagubele noastre de r[zbel. At`ta =i nimic mai mult. Dac[nici at`ta nu putem ob\ine, ei bine, aceasta se va ad[uga la partea activului nostru de recuno=tin\ =i vom avea cel pu\in m`ndria de a fi]ndatorat gratis o mare, bogat[=i puternic[ ]mp[r[ie.

[19 februarie 1878]

["DE C~TEVA ZILE LIMBAJUL ZIARELOR LIBERALE..."]

De c`teva zile limbajul ziarelor liberale s-a ]n[sprit peste m[sur[; ele bat toba cea mare =i ne ]nvinov[\esc — ca totdeauna — c[ unica noastr[ \int[ este de a compromite =i r[sturna ministerul ]n momente at`t de grele. O acuzare =i mai grav[este c[, cu ajutorul Rusiei, am voi s[ ]nl[tur[m Constitu\ia =i c[pierdem ocazia de a ne recomanda]nving[torilor, ced`ndu-le Basarabia =i primind]n schimb... o alt[constitu\ie.

]n "Coresponden\a politic[" g[sim apoi =tirea c[M.S. Domnul va abdica]n caz dac[ru=i ar insista]n cererea lor pentru Basarabia, iar ru=i propun candidat pentru domnie pe prin\ul Grigorie Mih. Sturdza. Prin\ul Grigorie Mih. Sturdza este]ns[unul din cei care au subsemnat peti\ia de la Ia=i.

Al[tur`nd "Coresponden\a politic[" cu acuza\iunile "Rom`nului" vedem c[=tirile acestea trebuie s[aib[unul =i acela=i izvor.

De aceea vom discuta punct cu punct aceste =tiri, nu pentru a r[spunde "Rom`nului", pentru c[, o spunem de mai ]nainte, cine ne crede pe noi r[i rom`ni, r[i na\ionali=ti =i r[i patrio\i nu merit[ca s[discut[m cu d`nsul. Cine este]n stare s[cread[c[partidul conserva-

tor, a c[ru]i existen[ă] este legat[ă] de existen[ă] \[rii, a c[ru]i istorie p[er] n[ost]ri [era]]ns[ă] i[storia] \[rii, ar fi]n stare s[ă] dea ast[ăzi] m[ă]na cu ru=ii, dup[ă], experien[țele] f[ă]cute cu Cantemir Vod[ă], dup[ă] fanario[i], dup[ă] v[izitarea] Bucovinei, care s-a f[ă]cut printr-un general rus, dup[ă] r[ă]pirea Basarabiei, f[ă]cut[ă] asemenea prin cump[ararea] lui Moruzi, dup[ă] Regu[la]ment, care a introdus]nceputurile de statornicie economic[ă], =i social[ă]]n clasele istorice ale \[rii, cine ar crede deci c[ă] noi, care vedem limpede toate]nr[ă]uririle rele =i toate dezastrele urmate din alian[țele] cu Rusia, am da ast[ăzi] m[ă]na cu ea pentru a schimba legile interne ale \[rii, acela ar trebui s[ă] =i zic[ă] pe fa[ș]: conservatorii sunt str[ă]ini, tr[ă]d[ători] de \[ar] =i trebuie extermina[ți]. Aceasta-i singura concluzie ce se poate face din acuzarea "Rom[ân]ului" =i-i rug[ă]m s-o fac[ă]. Dar repet[ă]m c[ă], asemenea acuzator nu merit[ă] nici un r[ă]spuns.

Noi le vom aduce aminte dou[ă] lucruri. C[ând] s-a anexat Bucovina nu s-a g[ă]sit un singur boier accesibil mituirii, c[ând] s-a r[ă]pit Basarabia asemenea nu s-a g[ă]sit nici unul care s[ă] fi consim[ă]țit cu ru=ii. Protestul Divanului de la 1812 e f[ă]cut[ă].

Dar la ce s[ă] mai r[ă]sfoim istoria, a c[ă]rei pagini sunt pline de s[ă]ngele =i de lacrimile noastre =i]n care sunt]nscrise vremi c[ând] neamul d-lui C.A. Rosetti petrecea sub cerul fericit al Greciei, iar al d-lui Voinov prin Bulgaria. S[ă] venim la acuz[ările] actuale.

Voim s[ă] schimb[ă]m Constitu[ția], zice "Rom[ân]ul", conform cu stipula[țiunile] peti[ției] de la Ia=i.

Peti[ția] de la Ia=i era f[ă]cut[ă]]n vreme de pace, c[ând] nu era vorba de invazie ruseasc[ă]: a fost adresat[ă] M[ă]riei Sale Prea[n]l[ă]tului nostru Domn, ca o formulare de dorin[ță] a c[ă]ror realizare se c[ă]uta tot pe calea prev[ă]zut[ă] de]ns[ă] Constitu[ția] \[rii. De atunci]ncoace opiniile noastre s-au ad[ă]ncit =i]n orice caz repetarea acelei peti[ții] ar avea acela=i spirit, dar nu se =tie dac[ă] ar mai con[ține] acelea=i puncte sau =i altele. Dar, dac[ă] ea s-ar repeta, o spunem de mai-nainte, c[ă] aceasta s-ar]nt[â]mpla numai]n vreme de pace =i, de voim o schimbare, e numai urm[ând] calea legiuit[ă]. Suntem contra lovirilor de stat, pentru c[ă] ele]mpu[neaz]ă con=tiin[ța] de drept a poporului, ba o nimicesc chiar. Aceast[ă] con=tiin[ță], at[ă]t de r[ă]u]ncurcat[ă] prin introducerea a sute de

legi traduse din fran\uze=te, nu trebuie nimic[prin r[sturnarea de legi fundamentale pe care M. Sa Domnul a jurat. M. Sa Domnul trebuie dezlegat de jur[m`ntul s[u prin acelea=i puteri care l-au legat cu jur[m`nt, deci tot prin na\ia rom`neasc[. Precump[nirea pe care Constitu\ia actual[o d[avoca\ilor f[r[pricini =i claselor nepozitive asupra claselor istorice =i pozitive nu ne place desigur nou[, c[ci]ntr-un popor de \[rani, mari =i mici, am dori ca clasele \[r[ne=ti, fie sub forma de proprietar mare, fie sub forma de r[ze=, mo=nean,]mpropriet[rit, s[aib[de zis cuv`ntul cel dint`i =i cel de pe urm[. Am dori asemenea o pozi\ie material[mai bun[pentru preo\ime =i pentru]nv[\[toruls[tesc, cu un cuv`nt toate ramurile de activitate c`te au]n vedere ridicarea =i emanciparea prin cultur[a claselor agricole am dori s[se bucure de o deosebit[aten\ie, ceea ce ast[zi nu se]nt`mpl[, c[ci Constitu\ia a creat un pov`rni= fals, pe care se mi=c[mai mult ori mai pu\in toate guvernele. Am dori apoi statornicia]n toate ramurile administra\iei =i justi\iei, neat`rnarea func\ionarului onest =i inteligent de capriciile ministrului, =i toate acestea nu se pot introduce f[r[o schimbare a mecanismului actual, n[scut sub dictarea Constitu\iei.

Dar de la aceste dorin\e, pe care sper[m a le putea]mplini pe calea prescrist[de lege =i]n vreme de lini=te =i pace, p`n[ la ]n\elegerea cu Rusia ca s[ ne ajute a face lovire de stat =i s[-i d[ m drept recompens[ Basarabia, este deosebire c`t cerul de p[m`nt. Rusia e prea puternic[ pentru ca s-o putem birui, dar Rusia nu e destul de puternic[ pentru a ne face s[-i d[ m de bun[voie o palm[ de loc din p[m`ntul patriei sau s[-i cerem ajutorul pentru schimbarea legilor interne ale \[rii.

Venim acum la =tirile "Coresponden\ei politice".

Dac[M. Sa voie=te s[abdice nu putem =ti, de=i am putea-o]n\elega. Dup[ce M. Sa s-a purtat at`t de cavalerie=te cu Rusia =i spera a fi tratat pe un picior egal, cum se =i cuvine cobor`torului nobil dintr-o familie care =i-a amestecat s`ngele cu acela al lui Carol Magnu =i care e mai veche =i istoric mai ]nsemnat[ dec`t cea de Holstein (Romanof),]n\elegem ca inima M. Sale s[fie jignit[de cererea Rusiei, care nu se

poate justifica din nici un punct de vedere. Dar opinia noastră nu este ca M. Sa să abdice. Fratele M. Sale, care ar urma în mod firesc la tron, nu ar avea acele experiențe dureroase ale M. Sale care l-ar prezerva pe viitor de experimente primejdioase ale partidului extrem, compus din oamenii ce nu știu nimic și nu au nimic, care nu cunosc istoria țării lor, nu au averi de pierdut, nici un nume istoric de păstrat și care nu riscă decât cel mult ridicola lor personalitate individuală supunându-se la cele mai grele încercări.

Cât despre candidatul rusesc, care ar fi prințul Gr. M. Sturza, credem că știrea e o pură calomnie răspândită poate de chiar inamicii naționalității noastre pentru a discredita pe aceia care se opun astăzi mai mult pretențiilor Rusiei.

Prințul face parte din partidul conservator; prin urmare e dinastic și apoi e de-a dreptul absurd de a crede că ar primi să fie recomandat de ruși pentru junghierea propriei sale patrii.

Noi avem credința că nu vom pierde Basarabia. Cererea Rusiei e strigătoare la cer, nemaipomenită, apoi pământul de care e vorba nu e rupt din trupul Rusiei, precum le place a susține, ci al nostru de pe la începutul veacului al patrusprezecelea, și n-a fost nici cincizeci de ani sub dominație rusească. Putem dovedi oricui cu documente și cu istoria în mână, că n-a fost nici cucerit cu sabia de ruși. Prin influența engleză, turcii au cedat un drum rușilor, pe care drum rușii, prin "mituirea" comisarilor turci l-au prefăcut întru-otăr. E aceeași istorie ca și în Bucovina, numai sub alte împrejurări. Că comisarilor turcești au vândut pe ruble un pământ ce *nu* era al lor nu e motiv ca românii să și vândă pe ruble pământul patriei lor străveche.

Prin urmare vom ieși din război cu o mulțime de experiențe dureroase, care vor servi de învățăminte M. Sale, cu pierderi de oameni și bani, ruinați poate — dar nu vom pierde Basarabia, și desigur nu cu bunvoia noastră.

[21 februarie 1878]

["VENIM }NC{ O DAT{ ASUPRA SCRISORII..."]

Venim }nc[o dat[asupra scrisorii adresate directorului ziarului "Le Nord" de c[tre un domn X. din Bucure=ti. Deci reproducem textul francez, ca s[nu fie }ndoial[de autenticitate =i ca s[vedem argumentele de care se serve=te pentru a justifica cererea Rusiei.

De quoi s'agit-il en effet? De la restitution à la Russie d'un territoire qu'elle a dû céder à la suite de la guerre de Crimée...

Je rechercherai l'historique de ce lambeau de terre, qui n'a pas été arraché à la Russie par la force des armes, ni conquis par la Roumanie...

La Bessarabie a été conquise à une grande époque et par des généraux au renom populaire, Roumiantsof, Soumarof, sur une population musulmane, tatare, campant sous la tente et reproduite assez fidèlement de nos jours par ces odieux Tcherkesses... Ainsi conquise sur ces peuplades à demi sauvages, la Bessarabie, à „aucun point de vue”, n'a pu être considérée par le Traité de Paris „comme restituée à ses possesseurs légitimes”.

}nainte de toate un preambul. "Basarabia" este numele medieval al |[rii Rom`ne=ti =i vine de la numele dinastiei |[rii Rom`ne=ti, a Basarabilor. }n secolul al patrusprezecelea Mircea cel B[tr`n, vestitul domn al |[rii Rom`ne=ti =i despot al Dobrogei, domn al Silistrei =i al \[rilor t[t[re=ti p`n[ la mare, cel care a luat parte la b[t[lia de pe =esul Kossovo, la b[t[lia de la Nicopole, }ntre lupt[torii cre=tini }ntre care erau conetabilul Fran\ei, regele Ungariei =i marele prior Frideric de Hohenzollern, acest Mircea =i-a }ntins domnia p`n[}n Nistru, de unde partea aceea de loc care e }n posesiunea nostr[a p[trat numele de Basarabia de la Mircea Basarab. Va s[zic["le vrai possesseur" este }ara Rom`neasc[, *Valachia magna*.

Ceea ce se nume=te Basarabie ruseasc[au binevoit ru=ii s-o numeasc[astfel, dar aceea, afar[de p[r\ile de la sud, e Moldov[curat[=i anume jum[tatea \[rii Moldovei.

A cui a fost }ns[Basarabia nostr[p`n[}n Nistru }n veacul al patrusprezecelea? A unor t[tari pe care generalii vesti\i (=i ce trece oare peste un general vestit?) i-au cules de sub corturi, "roiuri" pe jum[tate s[lbatece, zice d. X.

Nu vorbim de ziua de astăzi. Românii sunt în majoritate absolută în Basarabia noastră =i străinii sunt coloniști de Rusia de la 1812 încoace. Să-i vedem pe țarii d-lui X de la 1400-1500.

La anul 1407 Alexandru cel Bun regulează prin o convenție încheiată cu negustorii din Lemberg negoul de import, export =i tranzit. Acolo se zice:

Exportând mărfurile spre părțile țării (Crimeea) se va plăti de la 12 cîntare: în Suceava 1 rublă de argint, în Iași 30 groși, în Cetatea Albă (Akkermann) jum. rublă de argint; iar mergînd nu prin Cetatea Albă, ci prin Tighina, se va plăti aceea vama Cetății Albe.

Alexandru cel Bun era țar!

La anul 1420, ierodiaconul rusesc Zosima, călătorind către Sfintele Locuri prin Moldova, spune următoarele:

De la Kiev, cu neguțorii cu boieri mari, am mers treizeci de mile, iar o milă e ceva peste cinci verste, =i am ajuns departe la un fluviu numit Bug, unde stă orașul Braslav, =i am stat acolo o săptămână. De aci am purces prin câmpul țării, mergînd cincizeci de mile prin acel leah țării numit drum spre Dunăre; iar lângă locul Mitirevi-Kmini am dat peste fluviul numit Nistru. Aici fu trecătoare =i granița moldovenească; din cealaltă parte a Nistrului se plătește pentru trecătoare moldovenilor; iar din ceastă parte mare-lui duce litvan Vitold, adică totalitatea țărilor se ia din partea din care se începe trecerea =i apoi moldovenii =i litvanii =i-o împart pe jumătate. De acolo cale de trei zile până la Cetatea Albă pe teritoriul Moldovei. =ezurim la Cetatea Albă două săptămâni. De la Cetatea Albă până la mare este o distanță de nouă verste. Chiar la gura Nistrului stă un sat numit Fonar (fănar), aci e chelea pentru corăbii.

Publicat de Saharof în *Skazaniia russkogo naroda*, Petersburg 1849. Cetatea Albă era deci... țară!

La anul 1421 cavalerul Guillebert de Lannoy, ambasador din partea regelui Franței Carol VI =i a regelui Angliei Enric V, descrie în cartea sa *Voyages et ambassades de Messire Guillebert de Lannoy en 1399-1450* înțînirea cu Alexandru cel Bun =i călătoria la Cetatea Albă. Mergînd, a ajuns la *une ville fermée et port sur la ditte mer Majour, nommée Mancastre ou Bellegrad ou il habitent Génevis, Wallakes et Hermins* —

adic[a ajuns la Bielograd (Cetatea Alb[ ]) unde locuiesc genevezi, rom`ni =i armeni. Cavalerul, pr[dat de ho`i l`ng[ apa Nistrului, se adreseaz[ lui Alexandru Vod[, “care este Domn al Cet[`ii Albe”, =i este satisf[cut, c[ci ho`ii prin=i au fost adu=i cu lan`uri de g`t]nainte a cavalerului =i i-au]napoiat banii.

Deci tot t[tari sub corturi... din Genova, Moldova =i \ara armenesc[. Ciuda`i t[tari!

La anul 1453 Alexandru Vod[, fiul lui Ilia=, d[ruie=te prin hrisov din Suceava m[n]stirii Pobrata mai multe regalii. Hrisovul e isc[lit =i [de] d-nia lui Stanciu, p`rc[lab de Cetatea Alb[. Tot t[ar!

La anul 1475 un arhitect grec, anume Theodor, face, din porunca lui +tefan cel Mare =i sub privegherea p`rc[labului, un turn nou =i un zid la Cetatea Alb[. El o spune aceasta prin o inscrip`iune greceasc[, care st[=iAST{ZI pe r[m]=itele vechilor t[rrii din actualul Akkermann. Textul pe zid zice: “Acest[cetate s-a zidit]n zilele preaevlaviosului Domn Io +tefan Voievod prin]ngrijirea magistrului provinciei =i comandantului cet[`ii (τοῦ μαγιστροῦ τῆς αφεντιᾶς χαὶ τοῦ χαστροῦ επιτροῦ)

+tefan Vod[se =tie c[-i t[ar, iar magistrul era asupra unei provincii t[tre=ti =i comandant peste o cetate de tatars din Genova.

La anul 1480 +tefan Vod[ ]nt[re=te prin hrisov lui Mihai Buzatul o mo=ie. Isc[lit e hrisovul de d-nia lor Gherman =i Oan[p`rc[labi de Cetatea Alb[, Iva=cu =i Maxim, p`rc[labi de Chilia. Boierii ace=ta sunt t[tari, ca =i +tefan Vod[!

Anul 1513.]n cartea geografic[publicat[de Essler =i George Ubelin, la Strassburg, =i intitulat[*Tabula moderna Sarmatiae =ive Hungariae, Poloniae, Russiae, Prussiae et Valahie* (reprodus[de Lelewel]n *Géographie du Moyen-`ge*) se vede toat[ Basarabia p`n[la mare, deci Moncastro (actualul Akkermann), Istropolis (Kilia) ca f[c`nd parte din Moldova.

Dar Strassburg e]n Tataria!

Prin urmare:

La Bessarabie, à aucun point de vue, n'a pu être considérée par le Traité de Paris comme restituée à ses possesseurs légitimes.

Dar, adev[er]at, dac[ă] au fost la mijloc ni-te generali a=a de vesti\i ca Rumian\of =i Sumarof, cum s[ă] nu se poat[ă]?

Ei au luat cu sabia \ara de la popula\iuni s[ă]lbaticice care nu existau. A te bate cu inamici ce exist[ă] este fapt[ă] omeneasc[ă] de general, dar a te bate cu inamici ce nu exist[ă]... asta-i me=te=ugul, =i numai generali a=a de vesti\i ca Rumian\of =i Sumarof au putut s-o fac[ă].

Dar]nc[ă] una foarte actual[ă]. D. baron Stuart a isc[lit conven\ia renumit[ă] al[tur]i c-un t[ar], c[ă]ci Kog[ă]lniceanu, al c[ă]rui bun e cronicar moldovenesc, s-a s[ă]lb[ă]ticit]n urm[ă] =-a trebuit cules de sub corturi de vesti\ii Rumian\of =i Sumarof de l`ng[ă] apa Cog`nlicului, care curge de-a lungul prin mijlocul p[ă]r[ă]ii de sud a Basarabiei.

Et voilà comment on recherche l'historique de ce lambeau de terre!

[22 februarie 1878]

[“ARGUMENTUL DE C{PETENIE...”]

Argumentul de c[ă] petenie care ne]ntimpin[ă], at`t ]n “Le Nord”, c`t =i]n “Viedomosti”,]ntru c`t prive=te chestiunea de drept a Basarabiei este urm[ă]torul: ru=ii nu au luat Basarabia de la Moldova ci de la turci =i de la t[ur]ari, nu prin conven\iune, ci cu sabia; la 1856 nu au dat-o]napoi adev[er]a\ilor ei proprietari, ci Moldovei, n-au pierdut-o prin sabie, ci prin o stipula\iune care azi =i-a pierdut ra\iunea de-a fi =i]n fine Moldova n-a contribuit]ntru nimic la acea cesiune, ci Basarabia i-a fost anexat[ă] numai pentru c[ă] ea era cea mai apropiat[ă] vecin[ă] =i cel mai inofensiv stat. Dac[ă] Moldova era un stat puternic, Rusia nu ceda Basarabia etc.

]ngustimea spa\iului nu ne permite s[ă] dezbatem ast[ă]zi chestiunea cu documente]n m`n[ă].]ntr-unul din numerele viitoare vom face-o]ns[ă]. Deocamdat[ă] ne m[ă]rginim a schi\ta chestiunea astfel.

]nsu=i numele “Basarabia” \ip[ă] sub condeiele ruse=ti. C[ă]ci Basarabia nu]nsemneaz[ă] dec`t \ara Basarabilor, precum Rusia ]nseamn[ă] \ara ru=ilor, Rom`nia \ara rom`nilor. Pe la 1370 Mircea I Basarab,

care se intitula *Despota Dobrodocii* adică despotul Dobrogei, Domn al Silistrei =i al \[rilor t[re=ti,]ntinsese marginile domniei sale p`n[ la Nistru de-a lungul \[rmului M[rii Negre, cucerind aceste locuri de la t[tari. Pentru cap[tul veacului al *patrusprezecea* st[p`nirea Valahiei asupra acestor locuri e necontestabil[.

La]nceputul veacului al *cincisprezecea*, sub Alexandru cel Bun avem dovezi sigure =i autentice c[Basarabia era a Moldovei. +i pentru ca s[nu fie nici un fel de]ndoial[asupra acestei st[p`niri, ]nt`mplarea a vrut ca]ntreg cursul veacului p`rc[labii *Cet[\ii Albe, ai Chiliei =i ai Hotinului* s[ ]sc[leasc[ al[turi cu Domnii \[rii hrisoavele Sfatului coroaanei moldovene=ti. Hotinul e ]ns[ tocmai ]n v`rful cel mai spre nord al Basarabiei actuale ruse=ti. Cetatea Alb[se afl[la gurile Nistrului. Chilia la gurile Dun[rii,]nc`t orice document din acea vreme rezum[ ]n aceste trei nume carta Basarabiei]ntregi =i proprietatea Moldovei asupr[-i.

]n veacul al =aisprezecea Moldova intr[sub protec\ia Por\ii. Tot]n acest veac aceast[\ar[are nenorocirea c[se stinge dinastia Drago-izilor, cum o nume=te Dim. Cantemir, a Mu=atinilor, dac[ne lu[m dup[cercet[rile mai noi.

Cu fiii lui Petru Rares se stinge sau, mai drept zic`nd, se-nstr[ineaz[chiar linia nelegitim[a familiei domne=ti. Se-ncepe]n Moldova o vreme nelini=tit[, un veac de turbur[ri care a permis turcilor de a lua]n posesiune — nu]n proprietate — Cetatea Alb[=i Chilia. Voind s[-i]nt[reasc[drepturile asupra Moldovei ei]=i creeaz[dou[puncte de reazem]n aceste dou[cet[\i,]n care au garnizoane turce=ti =i pentru a c[ror hr[nire ei]nsemneaz[=i un raion]mprejurul cet[\ilor. Dar at`t ]n raion c`t =i]n cetate vechile autorit[\i civile moldovene=ti func\io-neaz[mai departe.

Posesiunea locurilor era uzurpat[de turci, proprietatea Moldovei nu era contestat[nici acum.

La]nceputul veacului al =aptesprezecea]n fine, turcii]=i creeaz[un al treilea reazem, at`t asupra Moldovei c`t =i]n contra Poloniei, ocup`nd milit[re=te cetatea Hotinului. Aceast[ cetate trece ades ]n m`inile moldovenilor, apoi iar o reocup[turcii, dar proprietatea =i a

acestei cetăți n-a fost înstrăinat prin nici un tratat formal. Tot în acest veac Domniile moldovenești colonizează ei înșiși o parte din Basarabia, adică *Buceagul*, cu țări, pe o întindere de două secole. Aceste țări se așază în condiția de a se judeca singuri ei între ei, numai având judecătorești cu moldovenii și ai săi a se judeca înaintea autorităților moldovenești.

În veacul al optzecelea nefericitul Dimitrie Cantemir se aliază cu rușii. Toma Contacuzin, generalul de cavalerie al Domniei Valahiei, trece asemenea la ruși. Turcia pierde încrederea în Domniile pământeni și trimite *fanarioșii*. Acești aliați cu Rusia ne-a făcut să pierdem Domnia, armata, dezvoltarea noastră intelectuală și economică. Domniile fanarioșii sunt numai umbrele domniei vechi. Atunci turcii pun în război noastre sub o atitudine foarte grea. Deși ele aveau autonomia lor veche în toate punctele esențiale, deși proprietatea lor n-a fost alterată, totuși, lipsiți de armată, adică de puterea fizică, lipsiți de domnia națională, adică de puterea noastră morală, noi nu puteam rezista loviturilor ce ni le da Poarta.

Deși la pacea de la Passarowitz Poarta declară că nu poate ceda Austriei Moldova, fiind închinată, nu supusă cu sabia, totuși ea mai târziu cedează Bucovina, iar în anul 1812, Basarabia, adică înutul Hotinului, o parte bună a Moldovei, și Basarabia proprie pământ în Dunăre.

Cu sabia n-a fost luat înșă nici Bucovina de austrieci, nici Basarabia de ruși, ci prin fraudă.

Pentru Bucovina s-au cumpărat delegații turci și un general rus, pentru Basarabia asemenea; căci delegații Rusiei primise ordin din San-Petersburg să încheie pace cu orice preț, de vreme ce intrase Napoleon I în Rusia. Dragomanul Porții, fanariotul Moruzi, cumpărat și sperând a veni la domnie prin ajutorul Rusiei, a încheiat pacea de la București. Moldova întreagă n-o putea ceda rușilor, că atunci n-ar fi avut unde domni, deci jumătatea ei dintre Prut și Nistru.

O flotă engleză stătea în Bosfor și sili pe sultan să încheie pacea de la București.

Sultanul ridic[mucul condeului de pe tratat =i trecu pe o alt[h`rtie: sentin\`a de moarte a lui Moruzi.

Iat[ ]n c`teva linii generale chestiunea de drept pe care ne-o rezerv[m a o expune pe larg]n alte numere.

[1 martie 1878]

UN R{ SPUNS RUSESC

Un cititor rus al gazetei "Le Nord" din Bruxelles trimite acelei redac\iuni o scrisoare deschis[, ca r[spuns la scrisoarea asemenea deschis[, pe care d. locotenent-colonel Alecsandri a adresat-o principelui Gorciacoff]n privirea cererii de reanexare a Basarabiei.

Foaia noastr[a fost una din cele dint`i c[roro d. locotenent-colonel a binevoit a comunica acea scrisoare =i pe care am =i publicat-o rom`ne=te la vremea ei. Acum reproducem mai la vale =i r[spunsul cititorului rus =i observ[m numai c[acestuia i s-a]nt`mplat un lapsus, adic[ a alunecat a adresa r[spunsul s[u poetului Vasile Alecsandri, pe c`nd autorul scrisorii c[tre principele Gorciacoff e fratele poetului, Ioan Alecsandri.

Confund`nd pe poet cu omul politic, cititorul rus crede c[, fiind ]nsu=i om politic, poate da lec\ii poetului, de aceea r[spunde cu un ton oarecum magistral, pe c`nd]n adev[r i s-ar fi cuvenit mai degrab[tonul colegial a[l] unui om ce voie=te s[m[soare argumente, nu s[ ]mpart[ ]nv[\]minte. Relev[m acest lapsus, nu din alt[cauz[, ci numai pentru c[el e obiectul unui fin paralogism. Cititorul rus voie=te s[zic[c[, fiind Alecsandri poet, adic[mi=c`ndu-se pe un teren paralel, nu congruent cu acela al politicii, r[spunsul din pana diplomatic[ar fi oarecum superior adresei din pana cea de poet.

Ne permitem a releva c[acest punct de plecare, pretinsul paralelism]ntre poezie =i politic[, nu este exact. Poe\i se g[sesc foarte rar — politici c`t frunz[=i iarb[.

Bun[tatea sau netrebnicia unui om politic at`rn[de]mprejur[ri, de mediul social, de constela\iunea puterilor care]=i]n echilibru[l].

Un om mediocru poate fi un politic mare în împrejurări date, dar un om mediocru nu va fi sub nici o împrejurare un poet mare.

Politica este a crea sau sărpi condițiile de existență a unei culturi; lucrul în sine însă al dezvoltării intelectuale constă ea în arte, constă în tăinuire, se naște și crește neatrănat de politică și politici. Ar fi grozav a admite că activitatea cea mai pură și mai nobilă a omenirii are aceleași înteleși se servește de aceleași mijloace fără scrupul, de care se servesc și politiciii. Stabilim deci că, dacă autorul rus este intrădever om politic, el răspunde asemenea numai unui om politic, nu poetului, care atare se bucură pe scara omenirii de un rang înscut atât de mare încât pe lângă dănsul mulți dintre principii cei reali sunt numai niște bieți comediași și tragi-comedia mizeriei, înjosirii și meschinătății omenești, al căror corelat în politic este răpirea prin putere și amgirea prin cuvânt.

[2 martie 1878]

BASARABIA

I. NUMELE ȘI ÎNTINDEREA EI

În toate întămpinările de până acum, în scrisoarea d-lui X, din "Le Nord", în articolul puțin politic al gazetei rusești "Viedomosti", în răspunsul unui rus către Alecsandri găsim repetându-se cu stăruință că Basarabia este din numărul provinciilor cucerite de ruși cu sabia de la țări și de la turci. Convingerea noastră este însă că, din veacul al patrusprezecelea începând, Basarabia n-a fost nici întregă, nici în parte a turcilor sau a țarilor, ci a unui stat constituit, neatrănat, deși slab și încălcat în posesiunile sale, a Moldovei. Moldova era proprietarul locului și dacă reprezentanții statului moldovenesc, Domnii, ajunseser atât de slabi încât dreptul nostru era dezbrăcat de putere și nu putea să se apere, aceasta nu e o dovadă că Moldova a renunțat vrodată la dănsul. Căci un drept nu se pierde decât prin învoirea formală de a-l pierde. Dar fie această învoiere smulsă cu de-a sila, fie dictată

de ra'iuni de stat, fie izvor`t[din orice alte considera'ii, nu se modifi-
c[=i nu se nimice=te dec`t din momentul]n care renun\[m la el.

Cum c[aceasta nu e numai opinia noastr[, ci chiar aceea a diploma'iei ruse=ti se dovede=te din istoria celor din urm[150 de ani. De c`te ori Rusia stipula ceva]n favorul Principatelor]n tratatele ei cu Turcia, ea se provoca totdeauna la drepturile imprescriptibile, *ab anti-quo*, la capitula'iunile Principatelor. Acela=i *Rumian\of* de care d. X pretinde c-ar fi cucerit Basarabia de la t[tari realipe=te Basarabia =i Hotinul la Moldova, Giurgiu =i Br[ila la Valahia.

Rumian\of se]nvoie=te cu desfiin\area mitropoliei Proilabului (Br[ila), creat[de greci pentru p[r]ile pe care, din cauze militare, turcii le ocupase, =i permite mitropolitului Moldovei s[alipeasc[din nou, precum era din vechime, Basarabia la eparhia Hu=ilor, Hotinul la eparhia R[d]u\ilor, Giurgiul =i Br[ila la eparhia R`mnicului.

Prin urmare Rumian\of, contemporan cu acele cuceriri, el]nsu=i cuceritorul, =tia mai bine ale cui erau acele locuri, =tia mai bine c[t[tarii n-ar fi avut nevoie de mitropolit =i de episcop, =tia cu un cuv`nt c[ locurile erau ale Moldovei. Cum c[ aceast[ con=tiin\ de drept nu s-a stins niciodat[ ]n Moldova vom avea ocazia de a o dovedi pas cu pas. Pas cu pas vom dovedi totodat[ c[ ocuparea p[r]ilor din Moldova =i Tara Rom`neasc[n-a fost dec`t militar[, c[ea avea cel mult caracterul administra'iei trec[toare pe care =i ru=ii o introduc]n campanie prin provinciile inamice =i c[, oriunde erau a se hot[r] chestiuni de proprietate unde puterea juridic[a statului se manifesta, statul moldovenesc hot[ra pe acest p[m]nt ocupat de turci. Cazurile de reclama'ii sunt tocmai cu t[tarii ce locuiau]n Buceag, c[rora domnia Moldovei le hot[r]=te locul unde le este]nvoit a fi a=eza'i, m[soar[acel loc =i-l hot[r]nice=te, de=i domnia era fanariot[, de=i slab[, de=i locul era ocupat de trupe turce=ti.

Dar p`n[ a sosi la cap[tul veacului al 17-lea =i la ]nceputul veacului al 18-lea, la sl[biciunea statelor noastre sub fanario'i, a c[rei cauz[ e tocmai Rusia =i alian\ a nefericitului Cantemir cu Petru cel Mare, vom stabili mai ]nt`i drepturile \[rilor pentru timpuri]n care nu era vorba de precump[nire turceasc[la noi.

Acest petic de p[m`nt, precum]l numesc coresponden\ii ziarului "Le Nord", locuit de t[tari sub corturi =i de alte neamuri pe jum[tate s[ ]lbatice, care= i datore=te scoaterea lui din]ntuneric unor generali "d'un renom populaire", ca Rumian\of =i Sumarow, are cu toate acestea un nume care \ip[sub condeiele ruse=ti.

A rosti numele *Basarabia* e una cu a protesta contra domina\iunii ruse=ti. Numele *Basarab* =i *Basarabeni* exista cu mult]naintea vremii]n care acest p[m`nt devenise rom`nesc; acest nume singur este o istorie]ntreag[.

D'Ohsson,]n *Histoire de[s] Mongols* (T. I, p. XXXV), ne spune c[existau]n arhivele hanului mongol din Persia fragmente istorice de o recunoscut[autenticitate, scrise]n limba =i cu caractere mongole, pe care]ns[prea pu\ini oameni le puteau citi. Pentru ca aceste fragmente s[fie pricepute =i de public, sultanul Mahmud Gazon Khan a voit ca ele s[fie adunate]ntr-un trup de istorie =i a]ns[rcinat cu aceast[lucrare]n anul 1303 pe medicul Fazel-Ullah, poreclit Rasid.

Medicul Fazel-Ullah-Rasid compileaz[deci cronica lui dup[fragmente mongolice, =i sub anul 1240 poveste=te urm[toarele:

]n prim[vara anului 1240 principii mongoli trecur[mun\ii Gal\ii, pentru a intra]n \ara bulgarilor =i a ungurilor. Orda care merge spre dreapta, dup[ce a trecut \ara Aluta,]i ie=i]nainte Basarab-ban cu o armat[, dar e b[tut. Cadan =i Buri au mers asupra sa=ilor =i i-au]nvins]n trei b[t]lii. Bugek trecu din \ara sa=ilor peste mun\i, intr`nd la Kara-Ulaghi =i a b[tut popoarele ulaghice.

A=adar principii t[tari au b[tut pe *Kara-Ulaghi*, adic[pe negri-valahi (Kara-iflak $\mu\alpha\rho\delta\zeta$ Βλαχός) , ba]naintea unuia i-a ie=it o armat[comandat[de *Basarab-ban*.

]n *Annales Polonorum vetustiores*, scrise se vede]ntre anii 1248-1282 (publicate]nt`i de Sommersberg, analizate de Lelewel) se g[se=te]nsemnat pentru anul 1259:

*T[tarii, dup[ce subjugaser[pe besarabeni, pe litvani, pe ruteni =i alte neamuri, au luat cetatea "Sandomir", sau, latine=te, Thartari, subiugatis **Bessarabenis**, Lithvanis, Ruthenis etc.*

Regele maghiar *Carol-Robert*,]ntr-o diplom[din a[nul] 1332, poveste=te b[taia ce o p[ise de la Basarab, fiul lui Tugomir,]n \ara noastr[: *In terra transalpina per Bazarab, ilium Thocomery* (Féjer VIII, 3, 625).

Din acest *Tugomir-Basarab*, care tr[ia pe la 1300 =i ceva, s-a n[scut Alexandru, cel pomenit]n diploma de mai sus, care a tr[it p`n[la 1360; din Alexandru s-a n[scut Vladislav =i Radu Negru, din Radu Negru Dan =i *Mircea cel Mare* (—1418).

Cam]ntr-o sut[de ani, de la Tugomir p`n[ la cap[tul domniei lui Mircea, |ara Rom`neasc[ajunsese la cea mai mare]ntindere teritorial[, c[ci cuprindea Oltenia, Valahia Mare, ducatele F[g[ra=ului =i Omla=ului din Ardeal, mare parte a Bulgariei, Dobrogea cu cetatea Silistra, Chilia cu gurile Dun[rii =i \[ri t[t[re=ti nenumite mai de aproape.]n aceast[vreme Valahia]ntreag[,]mpreun[cu toate posesiunile ei, se numea]n bulele papale,]n documentele cele scrise latine=te ale domnilor,]n scrieri contemporane: *Basarabia*. Una din aceste posesiuni a fost =i acest *lambeau de terre* de pe care Rumian\of =i Sumarov pretind a fi cules t[tari de sub corturi.

E destul a pomeni c[, de=i acea familie de Domni s-a stins]n linie b[rb[teasc[, numele vechi domnesc de *Bassaraba* se mai poart[=i ast[zi prin adop[iune de c[tre un boier mare din |ara Rom`neasc[.

Tot]n vremea aceasta a]nfloririi voievozilor Basarabi =i a \[rii Basarabia, *id est* Valahia Moldova posedea teritoriul de la Hotin p`n[ ]n Cetatea Alb[, c[ci la ]nceputul veacului al cincisprezecelea cavalerul *Guillebert de Lannoy* se ]nt`lne=te cu Alexandru cel Bun, merge la Cetatea Alb[, care e a Domnului moldovenesc =i g[se=te aici un ora=st[p`nit de un p`rc[lab (Burggraf) moldovenesc =i populat cu genevezi, moldoveni =i armeni.

Dar despre acestea mai t`rziu.

Destul numai c[,]ntr-o vreme]n care abia era via\ istoric[prin]mprejurimi, *Basarabia* actual[era p[m`nt rom`nesc st[p`nit de Domni rom`ni. +i ace[a]sta n-o deduc numai istoricii de ast[zi, ci Miron Costin]nsu=; cronicarul cel]nv[\at =i mare logof[t]n Moldova poveste=te aceasta]n versurile dedicate regelui Poloniei.

Pentru a nu anticipa, reproducem acestea numai pentru a explica numele =i a ar[ta c[el este pu\in ceva mai vechi dec`t t[tarii de sub corturi ai lui Rumian\of, iar pe acest general rus ]l vom g[si, cum am zis, la vremea lui, sus\in`nd cu act isc[lit de d`nsul tocmai teoria contrar[celei expuse de coresponden\ii ziarului "Le Nord".

Dar l[s`nd Valahia de o parte, ce se nume=te ast[zi Basarabia?

Tr[g`nd o linie de la Hotin, din Nistru p`n[ ]n Prut, avem o latur[; de la am`ndou[ capetele ei tragem c`te o linie p`n[ ]n Marea Neagr[, una de-a lungul Nistrului, cealalt[ de-a lungul Prutului; iar capetele acestor dou[ linii le ]ncheiem cu o a patra linie format[ prin \[rmurile M[rii Negre. Acest quadrilater cam neregulat se nume=te azi *Basarabia*, de=i f[r[ cuv`nt.

Dup[ce +tefan cel Mare a luat de la Valahia, intre anii 1465-1475, p[r]ile de sud, c`te le aveau Basarabii intre Prut =i Nistru, aceste p[r]i au p[st[rat numele distinctiv al dinastiei *primae occupantis*, al Basarabilor. Deci nu ]ntreaga \ar[ dintre Prut =i Nistru e Basarabia, ci aceasta e numai o f`=ie spre sud, hot[r`t[=i mic[, a=a cum ne-o arat[Cantemir]n *Descriptio Moldaviae*.

Iat[deci marginile reale ale Basarabiei reale: Trage o linie curmezi= de l`ng[ Nistru de la Bender p`n[ ]n v`rful lacului Ialpug la Bolgrad =i ai o latur[, apoi ia-o de la Bolgrad p`n[ ]n Reni, ai a doua latur[, de la Reni pe Dun[re]n sus p`n[ la Chilia, a treia latur[, apoi lu`nd malul M[rii Negre p`n[ la Cetatea Alb[ la gura Nistrului, a patra latur[; apoi ]n sus pe Nistru de la Cetatea Alb[ p`n[la Bender, a cincea latur[. Numai p[m`ntul cuprins ]ntre aceste cinci linii s-a numit cu drept cuv`nt Basarabie; tot ce-i dasupra e Moldov[curat[, r[zbotezat[de la 1812]ncoace.

P[m`ntul cuprins ]ntre aceste cinci linii era ]mp[r]it ]n patru \inuturi: *Bugeacul*, *Cetatea Alb[*, *Chilia =i Ismail*. Numai ]n \inutul Bugeacului au locuit t[tari cu ]nvoirea Domnilor Moldovei, ]n celelalte se vor fi r[sfirat c`te unul-doi, c[ci nimeni nu poate opri]n mod ermetic trecerea unui om, mai ales t[tar fiind, peste marginile mo=iei lui; dar]n sf`r=it numai]n Bugeac t[tarii coloniza\i s-au bucurat de oarecare privilegii, conces[i] de proprietarul locului, care era statul Moldovei.

Cu acest p[ro]m[isi]o[n]e vom ocupa]n numerele viitoare. Statornicind, dup[ro] cercet[are] rile mai noi, originea numelui, dup[ro] Cantemir, marginile p[ro]m[isi]o[n]ului de care e vorba, vom ar[ata] ce soi de t[er]m[in]i au putut culege de sub corturi generalii ziarului "Le Nord", de la anul 1400]ncep[ut]nd =i p[ro]n[un]t[ur] la 1812, adic[ ]]n curs de patru sute =i mai bine de ani.]n treac[ut] ne vom ocupa =i cu cetatea Hotinului.

II. VEACUL AL CINCISPREZECELEA

]n n[un]c[un]rul nostru de la 20 februarie am r[ap]ortat s[un]t deja unui domn X, care adresase din Bucure[sti] o scrisoare c[tre] directorul ziarului "Le Nord", spun[du]nd]n ea c[ ] Rusia cucerise Basarabia de la ni[st]re c[ ]rduri (*peuplades*) care locuiau sub corturi =i erau pe jum[ ]tate s[ ]lbatice, de la un soi de ba[ ]ibuzuci odio[ ]si, =i c[ ] din *nici un punct de vedere* Basarabia prin Tratatul de Paris n-a putut fi considerat[ ] ca fiind restituit[ ] posesorilor ei legitimi.

Prin documente publicate]n mare parte]n arhive slave chiar am ar[ ]tat c[ ] t[er]m[in]ii d-lui X, care ar fi fost]n trecut *les possesseurs légitimes*, erau cam ciuda[ ]i]n felul lor.

]n Suceava domne[ ]te Alexandru Vod[ ] cel Bun, care prescrie la anul 1407 ce v[ ]mi au s[ ] pl[ ]teasc[ ] negustorii poloni la Tighina (Bender) =i la Cetatea Alb[ ] (Akkermann). Tot]n vremea lui Alexandru trece la 1420 ierodiaconul rus Zosima prin Cetatea Alb[ ] =i ne spune c[ ], voind s[ ] treac[ ] Nistrul, a trebuit s[ ] pl[ ]teasc[ ] pentru trec[ ]toare un bir, pe care moldovenii =i litvanii =i-l]mpart la]ncheierea socotelor. Ierodiaconul =ade la Cetatea Alb[ ] dou[ ] s[ ]pt[ ]m[ ]ni =i apoi pleac[ ] de la f[ ]narul a=ezat chiar la gura Nistrului pe o corabie c[ ]tre Sfintele Locuri.

Peste un an (1421) mai vine alt c[ ]l[ ]tor, cavalerul Guillebert de Lannoy, ambasadorul a doi regi apuseni, care asemenea petrece]n Cetatea Alb[ ], ce este sub st[ ]p[ ]nirea lui Alexandru Vod[ ], pe care l-a v[ ]zut =i-l cunoa[ ]te cavalerul.

Ba cavalerul are =i ocazia de a afla c[ ] moldovenii din Cetatea Alb[ ] sunt minunat de bine administra[ ]i, c[ ]ci, singur c[ ]l[ ]rind pe l[ ]ng[ ] Nistru, a fost pr[ ]dat =i poli[ ]ia de atunci i-a aflat]n c[ ]teva zile pe ho[ ]i =i i-au

adus lega\i înaintea lui. Cavalerul, mirat de această justi\ie expedi-tivă, se roagă lui Vodă să-i ierte, căci i-au dat banii to\i înapoi.

În fine, la anul 1475, +tefan Vodă cel Mare trimite la Cetatea Albă pe un arhitect grec, anume Teodor, ca să facă un turn nou =i un zid nou la întărire, iar arhitectul le spune acestea prin inscrip\ii care stau =i astăzi pe zidurile cetății.

Totodată vedem în hrisoavele domnești de pe acea vreme, iscăliți deodată cu Domnul regulat, pater labii Chilieii, ai Cetății Albe =i ai Hotinului, care erau *boieri mari*, încât se vede cum că țării de sub corturi ai d-lui X aveau trecere pe atunci.

Numai numiri ciudate aveau acei boieri țării. Pentru că vedem din hrisoave că lăngă boierul Manoil, pater lab de Hotin, =i Stanciu, de Cetatea Albă, sunt iscăliți d-nialor: Albul Spătar, Ioan Biceanu, Hodco Creșul, Oanea Pentece, Tudor Vascanu, Giurgea lui Gaură, tot nume... țării de boieri de a lui Alexandru Vodă.

Dar Cetatea Albă devine =i mai ciudată prin o altă împrejurare. În aezmântul ce-l dă Alexandru cel Bun la 1407 negustorilor poloni se vede =i că mărfa importau acele *peuplades à demi sauvages*. Negustorii aduc din Lemberg *postav*, din Brila *pe-te*, din Podolia *cai* =i *vite albe*; ce or fi aducând ei oare din Cetatea Albă? Poate corturi țării? Ei aduc din Cetatea Albă stofe cusute cu fir de aur, stofe de mătase =i vinuri din Grecia, pe care prozaicul aezmânt le numește cvas grecesc. Erau luxoși țării din Basarabia.

Se știe că după moartea ini Alexandru cel Bun a rămas doi fii, +tefan =i Ilie, care =i-au împărțit țara în două. *Matei Strykowski*, în cronică sa polon-litvană, tipărită în 1852 la Koenigsberg la 1582, ne spune cum =i-au împărțit-o ei. *Iliea* luat regiunea Nistrului, Hotinul, Suceava, Iași, Huși, Tecuciul etc.

Ce-i mai rămasese bietului +tefan?

Trei înuturi: Cetatea Albă, Tighina =i Chilia, care erau echivalente cu tot restul Moldovei. Se vede că +tefan =tia importanța acestui *lambeau de terre*, căci n-a cerut nici Iași, nici Suceava, ci s-a mulțumit cu acești țării, care locuiau sub corturi =i purtau stofe lucrate cu fir de aur =i mătăsărie, bea vinuri din Grecia =i stăteau în rela\iuni directe

cu Genova =i cu Vene\ia. Aceast[ ]mp[r\real[ ]=i]mp[c[ciune]ntre fra\i a pus-o la cale regele Poloniei la anul 1436.

Nu-i vorba de cronici, geografii =i atlasuri. Nici una din ele nu contest[proprietatea deplin[ ]=i netulburat[a Moldovei asupra Basarabiei. Dar, av`nd a face cu diploma\i de soiul celor care scriu]n "Le Nord", am adus, ca Toma necrediciosul, dovezi scrise de oameni tr[itori]n veacul al cincisprezecelea, oameni care au vorbit cu Alexandru cel Bun, cu fiii s[i Ilie =i +tefan, cu +tefan cel Mare. Aici nu se poate spune c[este o vreme ca aceea a lui Rurik sau a lui Oleg,]n care istoria e mit =i mitul istorie, ci, din contra, o vreme]n care negustorul ce aducea pe=te de la Br[ila trebuia s[pl[teasc[vam[, import`nd iepe =i vaci pl[tea vam[, trec`nd Nistrul pl[tea vam[; o vreme]n care poli\ia de Cetatea Alb[prindea pe t`lhari, ]nc`t, din contra, vremea de ast[zi, cu nesiguran\ a ei caracteristic[, e o licen\ poetic[pe l`ng[ epoca s[n]toas[ a lui Alexandru Vod[ cel Bun. N-avem a face cu pove=ti =i drepturi ]nchipuite, ci cu oameni care au fost, cum suntem noi ast[zi de ne vedem cu ochii, care se ]mbr[cau ei cu postav adus din Lemberg, iar cucoanele cu m[tase din Cetatea Alb[; =i, de c`te ori voim a spune pove=ti de t[tari sub corturi =i oameni jum[tate s[lbatici, protesteaz[boierul Manoil, p[rc[lab de Hotin, Stanciu de la Cetatea Alb[ ]=i-mpreun[cu ei Tudor Vascanu, Ioan B[iceanu, Oane P`ntece, Albu Sp[taru =i ceilal\i.

Din acest triumphi format]n documentele noastre de p`rc[labul de Hotin, cel de Cetatea Alb[ ]=i cel de Chilia nu te scap[ nici un soi de subtilitate diplomatic[, nici un soi de apuc[tur[. Nu-i ie=ire precum nu-i intrare =i, p[g`n s[fie omul, trebuie s[zic[: Adev[rat, a Moldovei e Basarabia.

De c`nd exist[ rom`nii pe p[m`nt, Basarabia noastr[ actual[, acest *lambeau de terre*, a avut =i el onoarea de a forma un stat deosebit, de=i foarte trec[tor, sub +tefan, fiul lui Alexandru cel Bun. Altfel e pururea parte integrant[, sau a Vlahiei ]n veacul al paisprezecelea, sau a Moldovei din veacul al cinsprezecelea =i p`n[la luarea ei prin ru=i.

Fa\ cu aceste lucruri pozitive, cu ace=ti p`rc[labi, stofe cusute cu fir, v[mi pl[tite de negustori, turnuri =i ziduri f[cute de +tefan Vod[, nu =tim z[u dac-ar mai cuteza cineva s[zic[cum c[*La Bessarabie* a

aucun point de vie n'a été considérée par le Traité de Paris comme restituée à ses possesseurs légitimes!

Hotinul-nord extrem, Chilia-gura Dunării, Cetatea Albă — gura Nistrului =i tot teritoriul dintre liniile ce le-am putea trage între ele a fost al nostru =i este de drept al nostru =i astăzi, c[ci nu nou] ni s-a luat, nu cu noi s-au b[ătu]t rușii, nu p[er]m[isi]o[n]tul nostru l-au putut ceda turcii.

+tim prea bine c[ă] diplomații sunt isteți întru prefacerea dreptului în terfeloage f[r]ă valoare. Dar ț[er]ria unui popor mic a stat totdeauna în drept. Oare nu-i era mai ușor la inimă d-lui X, sau cititorului rus a lui "Le Nord", dac[ă] afacerea se regula între noi =i noi renunțam la dreptul nostru de bună voie? Nu-i prea mai bine dac[ă] ț[er]ceam molcom =i jucam după cum ni se c[er]ta?

Sigur că da.

De aceea, oricât de slab ar fi dreptul lipsit de arme =i de putere, el e tot mai tare decât nedreptatea, tot mai tare decât neadev[r]ul.

Cu un cuvânt ț[er]rii d-lui X =i ai lui Rumianov (a cărui nume d. X] citează f[r]ă cuvânt, pentru că acest general n-a susținut niciodată de a fi eliberat Moldova de sub ț[er]ri, ci din contra el a dat Moldovei, pe lângă proprietatea =i posesiunea lini-tit[ă] a Basarabiei =i a Hotinului, acei ț[er]ri n-au trecut, ci sunt pure invențiuni pentru a arunca praf în ochii Europei, ne-tuitoare de lucrurile noastre de la Dunăre.

Acest petic de permisiune pe care "Le Nord" ar voi să-l sacrifice în prieteniei noastre cu Rusia nu are pentru noi nici un echivalent în lume. El însemnează misiunea noastră istorică, ț[er]ria noastră.

La intrarea sultanului Mohamet în Țara Românească contra lui Vlad Țepe= Voievod se afla între ostașii lui =i un s[er]b, anume *Constantin Mihailovici de Ostrovița*. El ne spune că pe atunci opinia publică era că oricine s-ar răzbi cu românii, chiar să-i învingă, numai pagubă are. Aceasta-i foarte natural, pentru că românii nu sunt popor cuceritor, de aceea =i ap[ro]p[ri]e ce-i al lor cu îndr[ă]gnicie, pentru că ce au cu drept au =i al lor este.

Oricând însuși turcii sf[er]șuiau pe sultan să nu facă război cu românii, pentru că n-duce nici un folos, ci pier numai o mulțime de turci în

zadar, atunci sultanul le r[spundea: "P`n[ c`nd rom`nii st[p`nesc Chilia =i Cetatea-Alb[, iar[ungarul Belgradul s`rbesc, p`n[atunci nu vom putea birui pe cre=tini!" (Vezi *Sbór pisarzów polskich*, sec. II. tom. V. Warszawa 1828).

Prin urmare sultanul Mahomet =tia bine c[acest *lambeau de terre* nu-i de dispre\uit, =i dac[el zicea aceasta la 1490, de ce s[n-o zicem noi la 1878 ?

Mutatis mutandis zicem:

Pe c`t[ vreme Basarabia este ]n m`nile noastre, Rusia nu va putea cuceri Orientul.

C[ci, dup[c`t d[m noi cu socoteala din ciudatele teorii ale frontiere-lor naturale, ale barierelor ostile de]nvins =i ale victoriilor repurtate la Cahul =i Ismail, cam asta este inten\ia puternicului nostru vecin.

III. VEACUL AL +AISPREZECELEA

Pentru a]n\elege t[cerea ce domne=te]n cronici]n privirea Basarabiei]n veacul al =aisprezecelea va trebui s[permitem c`teva considera\iuni de o natur[mai general[.

Centrul vie\ii istorice sunt ora=ele, nu =esul dimprejurul lor, nici satele. }ndat[ce turcii au pus m`na pe ora=ele Chilia =i Cetatea Alb[nu se mai vorbe=te nimic despre via\a]mprejurimilor lor.

Am]ncheiat articolul trecut cu cuvintele lui Mohomet II rostite la a[nul] 1462, c[: "p`n[ c`nd rom`nii st[p`nesc Chilia =i Cetatea Alb[, p`n[atunci nu vom putea birui pe cre=tini".

]n dricul verii anului 1484 sultanul Baiazid II intr[cu o=ti mari]n \ara Moldovei =i bate Chilia =i Cetatea Alb[, pentru a realiza o politic[oarecum tradi\ional[. Miercuri, la 14 iulie, ia cetatea Chilia, comandat[de p`rc[labii Iva=cu =i Maxim, iar la 5 august acela=i an ia Cetatea Alb[, comandat[ de p`rc[labii Gherman =i Oan[(la Ureche: Ioan).

=i ar fi apucat =i alte cet[\i, c[+tefan Vod[la gol nu]ndr[znea s[ias[; ci numai la str`mtoare nevoia, de le f[cea sminteal[. Ci v[z`nd turcii ajutorul lui +tefan Vod[din \ara le=easc[ce-i venise, sau]nsu=i craiul, cum scriu unii, c[au tras de la Rusia =i de la Litfa \ara toat[, de se str`nsese oameni de treab[ mai mult de 20000 =i, trec`nd

craiu cu d`n=ii Nistrul sub Halici, au venit la Colomeia, de =i-au pus tab[ra, unde =i +tefan Vod[ au mers de s-au ]mpreunat cu craiul ]n anul 6993 septembrie 1 (1485). +i toate ce au avut mai de treab[ au hot[r`t =i apoi =i osp[tatu-au pe +tefan Vod[=i 3000 oameni i-au dat de oaste, cu care s-au]ntors +tefan Vod[la Moldova =i,]mpreun`nd oastea cea str[in[cu a sa, pe multe locuri au smintit pe turci, *de le-au c[utat o ie-ire din \ar[.*

A=a +tefan Vod[au cur[ ]it \ar[de vr[jma=i, iar cet[ ]ile care le-au luat turcii, *Chilia =i Cetatea Alb[, nu au putut s[le mai scoat[de la turci, c[ei mai]nainte de ce au ie-it din \ar[le-au]ngrijit cu oameni, cu pu=ti =i cu bucate de ajuns; =i a=a au r[mas pe m`na turcilor p`n[ast[zi. (Ureche)*

Tot]n anul acesta 1485 +tefan Vod[

dac[au scos vr[jma=i din \ar[=i dac[au r[cit vremea =i caii turcilor au sl[bit, au lovit pe Malcoci la Catla-buga (Iac =i r`u]n jude\ul Bolgrad)]n 16 zile a luni noiembrie, de au topit toat[oastea turceasc[.

Ad[ug[m numai c[fiecare trebuie s[se p[zeasc[de eroarea de a privi =i judeca vremile trecute dup[ ]mprejur[rile de ast[zi, de a da numirilor ce exist[ast[zi aceea=i greutate pe care o aveau atunci. Puterea]n istorie este o no\iune relativ[. Vene\ia de ex. nu avea]ntindere mare, dar era una din puterile mari ale Europei. Acela=i +tefan Vod[c[ruia turcii (pe atunci cea dint`i putere militar[ ]n Europa) ]i iau Chilia =i Cetatea Alb[, acela=i +tefan Vod[ bate de-l stinge mai t`rziu pe regele Albert]n Codrii Cosminului,]nc`t r[m`ne proverb]n \ara le=easc[“]n zilele lui Albert au pierit =leahta” =i acela=i Malcoci a c[rui oaste turceasc[+tefan a topit-o]n \inutul Bolgradului a p[truns mai t`rziu ]n Polonia =i pr[d[ =i arse p`n[la Lemberg regatul s[-l poat[opri.

De aceea trebuie s-o spunem de acuma c[, oric`t de viteaz s[ fi fost b[tr`nul domn al Moldovei, oric`t de puternic s[ fi fost pe vremea lui, ]n care alte state cu ]ntindere de zece ori mai mare erau mai slabe dec`t Moldova, contra Turciei sau a Spaniei din vremea aceea n-ar fi putut rezista dec`t ]n defensiv[, dec`t *nevoind la str`mtoare, pentru a le face smintea[, c[ci la gol nu]ndr[ ]znea.*

]n sf`r=it, la anul 1504 +tefan Vod[ se cobor] ]n morm`nt, g`rbovit de greu[ ]i =i de v`rst[, dup[47 =i mai bine de ani de domnie, iar poporul]n urm[-i i-a zis cu drag[inim[=i Bun =i Sf`nt =i Mare, c[ci

a=a Domn nici n-avusese p`n[atunci, nici poate c[va mai avea de acum =i pururi.

De=i]n g`ndul lui statornicise de-a]nchina \ara turcilor; dar lui]nsu=i, biruitorul tuturor vecinilor, nu i se c[dea s[se plece; vrea ca numele lui s[ ]nsemne]nsu=i \itor peste toat[\ara; ci numai

]nantea s`v`r=irii sale el chem[la sine pe boieri mari =i alii c`i s-au prilejit, ar[t`ndu-le cum nu vor putea \inea \ara precum o au \inut el; ci socotind dec`t to\i mai puternic pe turc =i mai]n\elept au dat]nv[\[tur[s[se]nchine turcului.

]ntr-adev[r,]n anul 1511, Bogdan, voievodul Moldovei,]ncheie capitula\iunea]nt`ia cu turcii. }n aceast[capitula\iune Poarta recunoa=te:

(Art. 1) c[Moldova e \ar[liber[=i nu cucerit[; (art. 3) c[Poarta e obligat[de-a ap[ra Moldova contra oric[rei agresiuni eventuale =i de-a o men\ine]n starea]n care se g[sea de mai-nainte, f[r[ca s[i se fac[cea mai mic[=tirbire a teritoriului ei; (art. 6) c[st[p`nirea voievozilor se va ]ntinde asupra ]ntregului teritoriu al Moldovei; c[ (art. 8) turcii nu vor putea cump[ra p[m`nturi]n Moldova, nici vor putea cl[di geamii, nici se vor putea a=eza]n orice mod ar fi. Drept semn de supunere Domnii Moldovei vor da]n fiec[e an Por\ii 1000 de galbeni turce=ti, 40 de =oimi =i 40 de iep[e f[t[toare, toate]ns[sub titlu de dar.

Av`nd Domnii Moldovei st[p`nire pe toat[ ]ntinderea \[rii, recunoscut[de jure prin acest tratat formal, avutu-l-au =i de facto?

Pentru a l[muri =i acest lucru consult[m tratatul lui Petru Rare=de la 1529.

Art. 5. Grani\ele Moldovei se vor p[stra intacte]n toat[ ]ntinderea lor.

Art. 6. Exerci\iul cultului musulman e oprit pe toat[ ]ntinderea \[rii.

Art. 7. Nici un musulman nu va putea avea, sub titlu de proprietar]n Moldova, nici p[m`nt, nici cas[, nici pr[v]lie.

Art. 9. Nego\ul Moldovei e deschis pentru toate na\iile comerciante.

Cu toate acestea turcii vor avea preferen\[ ]nainte[a] celorlalte na\ii pentru cump[rarea de produse pe care le vor tocmi]n porturile Gala\i, Ismail =i Chilia; dar ei nu vor p[trunde mai departe]nl[untru]l \[rii, f[r[autorizarea expres[a lui Vod[. Aceasta e chestiunea de drept. De jure s-au restituit Moldovei toate c`te i se luase, s-a recunoscut c[nici

un turc nu poate fi *proprietar* al vreunui imobil în Moldova, *de facto* întrucât turcii au rămas ocupate militarily Cetatea Albă și Chilia.

Aceasta ne lămurește și atitudinea febrilă și neliniștită a lui Petru Rareș; tratatul lui secret cu mareșul de Brandenburg, scris la Suceava în 1542 și motivat anume prin voința de a recupera provinciile Moldovei răpite de turci.

Tot în vremea lui Petru Rareș, la 1535, turcii ocupă și Tighina (Bender). Într-adevăr, ce șansa ne închipuim sub aceste ocupații turcești? O cucerire? Pentru a răspunde la această întrebare și a arăta totodată continuitatea dreptului Moldovei peste aceste locuri, vom întinde mâna pe deasupra veacului al 17-lea tocmai până la Ecaterina II, la stipulările Tratatului de la *Cuciuc-Cainardgi*, 10 (24) iulie 1774.

Ce se zice în el?

L' Empire de Russie restitue à la Sublime Porte toute la Bessarabie avec les villes d'Ackerman, Kilija, Ismail et avec les bourgs et villages et tout ce que contient cette province etc.

Iar mai jos următoarea obligație pentru Poartă;

3) De restituer aux couvents et aux autres particuliers les terres et possessions cédées à eux appartenant, qui leur ont été prises, contre toute justice, situées aux environs de Brahilow, de Choczâm, de Bender, etc. appelées aujourd'hui *Rayes*.

TERRES ET POSSESSIONS CI-DEVANT À EUX APPARTENENT, QUI LEUR ONT ÉTÉ PRISES CONTRE TOUTE JUSTICE, iar într-adevăr definiția pentru toate ocupațiile turcești din trupul Moldovei, o definiție făcută de chiar Ecaterina II.

Cum că prin această restituție nu se învelegea nimic mai puțin decât restituțiunea către chiar statul Moldovei vedem din corespondența ambasadorului austriac Thugut, care scrie aceste amănunțimi la Viena.

Într-un raport din *Pera*, în Constantinopol, 3 dec. 1774, Thugut zice:

Entre autres, la Porte a occupé de sa main la cale obiectul des demandes moldaves. C'est à cet effet que le gouverneur Valahie, Alexandre, et Iacovachi Rizo, les

numele lui Ghica Vod[, au f[cut de cur`nd propunerea ca Poarta s[elibereze na\iunilor am[ndurora un a=a-numit hati=erif, adic[o scrisoare public[isc[lit[de]nsu=i sultanul, prin care s[li se confirme Principatelor drepturile =i prerogativele stipulate pentru ele prin cel din urm[tratat oarecum din propriul impuls al gra\iei sultanului. Fiindc[aceast[idee e sprijinit[de pretextul aparent c[ ]n acest mod se va putea]nconjura pe viitor st[ruin\]a Rusiei =i amestecul ei]n trebile na\iei moldovene=ti =i valahiene, de aceea Poarta pare dispus[a primi aceast[propunere =i nu e alta la mijloc dec`t ]nl[turarea oarec[ror greut[\i, pentru oarecare ]ntinderi care p`n[acum s-au]nut de fort[re]ele Ibraila =i Hotin =i, care conform cuprinsului tratatului, trebuie s[se]nnapoiasc[locuitorilor Moldovei =i Valahiei.

]n alt raport de la 10 =i 11 dec[embrie] 1775, Thugut spune cum c[, la delimitarea Bucovinei, Reis Effendi se]mpotrive=te de-a da o palm[de loc din]nutul Hotinului, c[ci, de=i e stipulat expres “ca teritoriul Hotinului, al Benderului, al Br[ilei etc. etc. s[fie re]ntrupate cu Moldova =i Valahia...” totu=i Poarta st[ruie=te pe l`ng[Rusia s[nu fie silit[a]ndeplini acest articol.

]n raportul de la 1776, 3 ianuarie, Thugut repet[clar:

]ntre piedicile ce se opun (delimit[r]ii Bucovinei) cea mai]nsemnat[este c[ ]n cel din urm[tratat de pace cu Rusia s-au stipulat expres ca toate (s[mm]tliche) regiunile cet[\ilor turce=ti de la grani\[, Hotin, Bender, Ibraila etc., fiind p[r]i care din vechime (urspr[nglich) s-au]nut de Moldova =i Valahia, s[fie re]ntrupate (zur[uckeinverleibet) cu cele dou[Principate. Poarta, precum am aflat cu siguran\[, a fost silit[de a introduce]n hati=erifurile pe care le-a dat moldovenilor =i valahienilor]n urma st[ruin\]ei Rusiei f[g[duin\]a expres[cum c[preten\iile Principatului valahian =i moldovenesc asupra a=a-numitelor]nuturi ale Hotinului, Benderului, Ibr[ilei etc. vor fi cercetate la vremea lor =i cererile temeinice vor fi satisf[cute.

]n fine la 1784 sultanul =i elibereaz[hati=eriful]n chestiune, care, afar[de o mul\ime de am[un\imi care confirm[suveranitatea intern[a Moldovei, repet[c[nici un turc nu va putea avea avere imobil[ ]n \[rile noastre =i promite a restitui]nuturile]n chestiune.

Aceste toate le dezvolt[ ]m numai pentru a stabili un singur lucru. Dac[ ]nainte de o sut[de ani, pe la cap[tul veacului al optprezecelea, drepturile Moldovei erau a=a de tari c[puteau fi dovedite de boieri =i de m[n[stiri,]nc`t Turcia s[recunoasc[prin Tratatul de la Cuciuc-Cainardgi =i prin hati=eriful de la 1784 temeinicia lor, dac[acele drep-

turi nu se învechiseră =i nu se prescrieseră atunci, pututu-s-au ele prescrie în veacul al =aisprezecelea, în vremea lui Bogdan cel Chior, lui +tefan cel Tânăr sau în zilele lui Petru Rareș, voievodul bogat, influent =i plin de învâltur?

Desigur că nu.

Ceea ce înneau turcii pe atunci erau cele trei orașe, Chilia, Cetatea Albă =i Thigina, *avec les terrains affectées*, căci a=a nume=te Thugut circumspecția militară a orașului spre deosebire de districtul lui. Aceste *terrains affectées* erau însă pentru p[scutul cailor ienicere=ti =i nu vor fi întrecut cu mult sută de pogoane împrejurul zidurilor cetății =i poate vor fi ajuns atât de departe pe cât ajungea săgeata din arcul tău =i glontețele din puca ienicerului.

Într-adevăr, Matei Strykowski povestește, după cum văzuse însuși cu ochii, cum este de ex. Hotinul =i de ce soi e ocupațiunea turcească.

Hotinul e o frumoasă =i puternică cetate, a=ezată pe o stâncă, având aspectul fortăreței Koekenhaven din Țările de Jos, în 1574 găsim Hotinul deja în posesiune turcească; totuși domnul moldovenesc *mai p[strează acolo un p[rc[lab*, ce-l reprezintă =i carele ne primi de două ori în numele stăpânului său...

E drept că Hotinul trece în urmă din nou în posesiunea Moldovei =i abia în secolul al 17-lea turcii îl reocupă =i-l întăresc. Dar, ca un fel de probă de cucerire =i de *légitime possession*, putem cita acest caz, în care vedem doi stăpâni trăind alături într-unul =i același loc: Domnul Moldovei, stăpân legitim, însă slab, alături cu sultanul, stăpân nelegitim, însă puternic.

Nu tăgăduim că o picătură de silă în dreptul limpede al Moldovei îl întunecă, precum o picătură de sânge întunecă limpezimea unui izvor; dar dreptul viu reîntinerește cu spor pe când sila, tocmai contrariul lui, vremea omului cu sine =o mistuie, de nu se mai cunoaște c-au fost.

De-a mirarea lucru cum s-a p[strat conștiința vie a dreptului p[ân în ziua de astăzi prin vremi atât de turburate precum au fost pentru noi veacul al XVI-lea =i al XVII-lea, căci jumătatea din urmă a celui dintâi =i întreg al doilea nu sunt decât o lungă =i sângeroasă tragedie.

Din afară încep a veni tărării =i cazacii, de peste Dunăre vin turcii cu vecinicele lor războaie ba asupra unuia, ba asupra altuia; înlăuntrul,

dup[stingerea dinastiei, se]mperecheaz[boierii]n partide, ridic[Domni efemeri spre a-i r[sturna iar[=i, iar din c`nd ]n c`nd c`te un tiran ]neac[ =i revoltele, dar =i dreptatea, ]ntr-o mla=tin[ de s`nge =i f[r]delegi.

+i cu toate acestea, cu toat[groz[via acestor vremi, ele nu sunt nimic pe l`ng[epoca fanario\ilor,]n care toate acele patimi urie=e=ti care mistuiau pe oamenii din \ar[,]n loc de a fi conduse]ntr-o albie comun[spre folosul \[rii, au fost secate, nimicite prin mi=elie, moliciune, venalitate;]n care toate instinctele barbare]ns[nobile au f[cut loc instinctelor hipercivilizate ale Bizan\ului, acelu amestec de viclenie meschin[, r[utate meschin[=i nespun[f[\[rnicie.

IV. VEACUL AL +APTESPEZECELEA

Bugeac]n limba t[t[reasc[— zice Cantemir — va s[zic[unghi, un col\ de p[m`nt. Cam pe la anul 1568 se ]ncepe roirea t[tarilor ]nspre ]ara Moldovei, precum ne-o spune Cantemir ]nsu=i, care era de origine din cea mai ]nsemnat[ familie a t[tarilor nohai din c`te s-au a=ezat]n \ara noastr[, ba chiar,]n vremea]n care Dimitrie era Domn cre=tin]n Moldova,]n Bugeac st[p`nea peste t[tari asemenea un Cantemir.

T[tarii, dup[cum ni-i descriu cronicarii, nu se ocupau cu plug[ria, ci se \ineau cu turmele de cai =i cu pr[datul. Sate nu aveau, ci numai t`rguri, se hr[neau cu lapte de iap[, =i nu era nici una din \[riile]nvecinate cu care s[nu aib[bucluc.

La]nceputul veacului al =aptespezecelea Ieremia Movil[d[ruie=te lui Kazigherei Han din Cr`m =apte sate ]n Bugeac, s[-i fie de c`=le, adic[de p[scut =i de str`nsul fruptului, aceasta, pentru a-l ]mp[ca pe han cu Polonia, c[ci Ieremia avea nevoie =i de prietenia Poloniei =i de mijlocirea hanului t[t[resc pe l`ng[Poart[.

Se vede]ns[c[cur`nd dup[ aceea t[tarii Bugeacului, sub c[petenia lor Cantemir Pa=a, au fost rechema\i ]n Cr`m.

S[nu uit[m c[cronicarii no=tri tr[iesc to\i]n veacul al =aptespezecelea, c[Nistor Ureche, de pe a c[rui izvoade au scris fiul s[u

Grigore, e boier mare la curtea lui Ieremia Movil[=i partizan al Movile=tilor, c[Miron Costin moare de sabia lui Cantemir, c[ei to\i cuno=teau istoria coloniz[rii t[arilor]n Basarabia; ba, Miron Costin vorbe=te de ei cu acel ton nepreocupat al contimporanului, care nu g[se=te de cuvi[i]n\ [a mai explica lucruri cunoscute de toat[lumea; precum am vorbi noi ast[zi de pahon\ii ruse=ti prin gazete, f[r[a ne mai interesa cum au venit =i cum se duc.

Destul c[, dup[ce vedem cum la]nceputul veacului Ieremia Movil[le d[ruie=te nou[sate, afl[m c[deja la 1637 ei nu mai erau]n Bugeac =i aceasta]n urma unui tratat]ntre Polonia =i hanul de Cr`m.

Iat[ce zice Miron Costin:

Tot]n acela=i an (1637), Cantemir Pa=a cu oardele sale, peste voia hanului, au ie=it din Cr`m =i s-au a=ezat iar ]n Bugeac, care lucru nesuferind hanul =i merg`nd dod[ial[=i de la le=i, care legase a doua leg[tur[prin Kone\-Polski cu Mustafa Pa=a vizirul, *s[nu fie slobozi t[t[rii a locui]n Bugeac*, f[c`nd dod[ial[ cr[iei lor. Au ie=it porunc[ la hanul =i la Vasilie Vod[ (Lupu), domnul \[rii noastre, =i la Matei Vod[ (Basarab), dornnul muntenesc, s[ mearg[ cu hanul asupra lui Cantemir. Deci au venit hanul cu o=ti =i au purces =i Domnii cu ]mbe \[rile asupra lui Cantemir care, tem`ndu-se de hanul, au fugit]n]arigrad, *iar oardele lui le-au luat hanul cu sine la Cr`m*, =i de p`ra lui au pierit =i Cantemir zugrumat]n]arigrad.

Dup[ce-au pornit din Bugeac hanul pe t[tari, au l[sat pe doi sultani, fra\i ai s[i, s[vie cu d`n=ii; iar[ el au purces spre Cr`m]nainte. Iar[c`nd au fost la trec[toarea Niprului s-au ridicat nohail =i au lovit f[r[ veste pe sultani =i i-au omor`t pe am`ndoi =i dup[ aceast[ fapt[ au purces cu co=urile sale spre \ara le=easc[, *pohtind de la le=i loc s[ se a=eze sub ascultarea lor*. Umbla pe la t`rguri =i prin sate to\i cu c`te o *cruce de lemn la piept, semn de ]nchin[ciune*. *Ci le=ii a=a loc de=ert f[r[ oamenii mai ]nl[untrul \[rii, neav`nd, le-au dat c`mp pe Nipru]ntre Krilav =i]ntre Kodin*: =i era aproape de 20000 de nohai oarda aceea.

Nu-i vorb[, peste un secol]i]nt`lnim iar iu Buceag, cer`nd acum loc de la moldoveni, care, neav`nd ce s[-=i fac[ capului, le m[sur[ un petic de p[m`nt de 32 ceasuri lungime =i dou[l[\ime tot pe locurile pe unde mai fusese]nainte de un veac, iar m`rzacii to\i se oblig[ printr-un lung ]nscris, dat la m`na lui Grigore Vod[Ghica, s[pl[teasc[*arend[* pentru locurile de p[=unat, iar de unde le-or spune p`rc[labii

s[se retrag[cu turmele, de acolo s[se retrag[f[r] a face bucluc. Dar despre acestea mai pe larg la veacul al optsprezecelea.

A vorbi despre ace=ti oameni ca despre ni=te *possesseurs légitimes* ai Basarabiei ni se pare cel pu'in curios =i tot at`t de curioas[este deci =i teoria cum c[Basarabia s-a cucerit de Rusia de la turci =i de la t[tari.

Teritoriul pe care locuiau]n Moldova le era dat]n arend[, pl[teau *hacul* p[m`ntului, cum zice ]nvoiala, era o colonie de str[ini pe p[m`ntul moldovenesc, care n-aveau proprietate, ba nici capacitatea juridic[de a o avea.

Dar cea mai vie dovad[c[ ]n acest veac erau]n Basarabia rom`ni este desigur existen\`a eparhiei Br[ilei. Vechiul *Proilabum*, a c[rui nume turcii l-au pref[cut]n]br[ila, a]nc[put pe la jum[tatea veacului al 15-lea sub domnia turceasc[, deci, nemaiput`ndu-se administra biserice=te de episcopia de Buz[u, s-a format o nou[ eparhie, at`r-n[toare direct de patriarhul din Constantinopol, av`nd sub sine toate cuceririle lui Mircea cel B[tr`n de pe malul drept al Dun[rii. Astfel,]nc[pe la anul 1622 un om al bisericii, totdeauna conservatoare,]nseamn[la finele mineiului lui iulie:

S[se =tie c[a venit p[rintele Ignatie de la p[rintele vl[dica Calinic etc., care acest Calinic era mai]nainte aici la Br[ila Mitropolit *Drist* (Dorystolum-Silistria) =i *Proilav* (Proilabum-Br[ila).

]n anul 1641 p[rin\ii c[lug[ri de la m[n[stirea *Caracal*, din Sf`ntul Munte, cer de la Ioanichie, patriarhul Constantinopolei, permisiunea de a repara vechea biseric[din Ismail.

Din actul eliberat de patriarh la 2 iunie 1611 se vede]ns[1) c[eparhia Proilaviei se administra de un mitropolit numit mitropolitul Proilavului 2) c[biserica Sf. Niculae din Ismail se]nvechise =i se *d[r`mase*, de vreme ce c[lug[rii din m[n[stirea Caracal cer voie s-o reconstruiasc[.

Prin urmare, biserica din Ismail fiind cel pu'in din veacul al 16-lea, =i ora=ul a trebuit s[fie fondat de moldoveni,]nc`t Miron Costin ]n *Descrierea Moldovei* =i ]r[rii Rom`ne=ti (scris[la 1674]n versuri polone) gre=e=te c`nd zice c[Ismailul e de funda\iune turceasc[.

Cantemir nu comite această greșeală, el zice lămurit: “*Ismail*, Moldavia *olim Smil dictus...*” Se vede că Ismailul a avut aceeași soartă ca și Brila. Turcii au făcut din Smil Ismail, ca și din Proilabum, Ibrila.

Dar să venim iar la vorba noastră, la mitropolia Proilaviei.

De eparhia acestei mitropolii se învea:

I. Silistra, Brila, Chilia. Trăgând o linie din Silistra la Marea Neagră ajungem tocmai la Chiustengê, întreaga Dobrogea a lui Mircea cel Bătrân intră în eparhie.

II. Reni, Ismail, Acherman (Cetatea Albă), Bender (Tighina). Trăgând o linie de la Bender la Reni avem *toată* Basarabia în chestiune.

III. Toate satele și orașele românești dintre Nistru și Bug, adică din *Podolia* și *Cherson*. Citat anume e orașul *Dubșari*, dincolo de Nistru, care se învârtise de episcopia *Hușilor*. Dar la sud de Dubșari sunt Mălișești, la nord de ei e orașul Balta, apoi orașul Ocna și încă foarte multe sate, rămasă până azi românești.

La Dubșari — dincolo de Nistru — era la 1794 până și o tipografie românească din care au ieșit mai multe cărți bisericești.

Tătarii din secolul al XVIII-lea devin foarte interesanți. Ei au nevoie de mitropolit, de biserici, de cărți românești, ba pe la anul 1640 Vasile Văd Lupul le zidește o biserică în Chilia, iar la 1641 călugării din mănăstirea Caracal le repară biserica lor cea veche din Ismail.

În fapt însă se vede și-n cursul acestui veac de ce aveau nevoie țării și de ce moldovenii. Țărilor le trebuia pășuni pentru cai, moldovenilor, poporului statornic de veacuri și cretin, le trebuia biserici, cărți, mitropolit.

Ce ilustrație pentru fraza: “la Bessarabie à aucun point de vue n’a pu être considérée comme restituée à ses possesseurs légitimes!”

Să mulțumim bisericii noastre care, prin dumnezeiască liniște și statornicie pe care a avut-o în vremile cele mai turburate, ne-a păstrat prin însemnările ei acest argument zdrobitor față cu orice subtilitate diplomatică. Întrebarea *posesiunii legitime* nu mai poate fi controversată. Dar acest argument devine și mai tare în veacul al optzecelea-

lea, c`nd graful Rumian\of — *lui-même* — aprob[ desfiin\area (de=i numai trec[toare)a mitropoliei Proilabului =i ]mparte eparhia, d`nd toat[Basarabia p`n[ la Bender eparhiei de Hu=i, de care s-a \inut mai ]nainte, =i Br[ila eparhiei de Buz[u. Dar despre acestea mai t`rziu.

V. VEACUL AL OPTSPREZECELEA

Am zis intr-un r`nd c[, oric`te pic[turi de silnicie ar fi v[zut]n izvorul limpede al dreptului nostru istoric asupra Basarabiei, vremea a trebuit s[le mistuie =i s[le a=eze =i c[de la un r`nd de vreme]ncoace, izvorul a trebuit s[curg[din nou limpede, ca =i mai]nainte.

]n veacul al 14-lea vedem pe Mircea]ntinz`ndu-=i domnia p`n[la Nistru,]n al 15-lea vedem pe moldoveni cuprinz`nd cu cet[\i]nsemnate =i avute]ntreg teritoriul dintre Prut =i Nistru,]n al 16-lea cet[\ile Chilia =i Cetatea Alb[sunt sub domina\ie turceasc[,]ns[numai cu circumscrip\ia militar[.]n al 17-lea t[tarii apar =i dispar din Bugeac, iar, paralel cu via\a c[l[toare =i nestatornic[a acestor nomazi, vedem cum rom`nii din aceste locuri ]=i urmeaz[ ]nainte via\a lor de popor statornic, av`nd o mitropolie proprie la Br[ila, zidind biserici, tr[ ]nd cum tr[iser[ ]nainte ca proprietari legitimi ai acestor locuri.

Ce ne va mai dovedi veacul al optsprezecelea?

Izvoarele istorice ale acestui veac apropiat trebuie s[fie neap[rat foarte limpezi =i asupra oric[rei]ndoieli. Cronicarii no=tri care descriu acest veac au tr[ ]t]n[untru lui, ei nu sunt copiatori de izvoade b[tr`ne, ci martori oculari ai evenimentelor; luptele =i]nvoielile Ecaterinei a II[-a] cu]mp[r[\ia turceasc[stau deschise =i pe fa\[, nefiind nici un punct care ar admite controvers[;]n predmetul cesiunii Bucovinei avem coresponden\a dintre Thugut, ambasadorul austriac la Constantinopol, =i Kaunitz, cancelarul Imperiului habsburgic; cu un cuv`nt materialul se gr[m[de=te]naintea noastr[=i nu mai avem nevoie de a face judec[\i prin analogie de cazuri, c[ci evenimentele]n=ile poart[pe ele pecetea valorii lor intrinsece, evenimente care nu se pot nici nega, nici discuta chiar.

În acest *embarras de richesse* trebuie cu toate acestea să ne m[ărginim la puține.

La 1716 urmează cearta între Iorest, episcopul Hușilor; și Ioanichie, mitropolitul Proilavului, pentru hotarele eparhiilor acestor două scaune.

Cearța e anume pentru Dubăsari — dincolo de Nistru — și satele *Sultan-Călași* și *Musaip-Călași* din *Bugeac*. Numele satelor sunt evidente [t[re=ti, dar populația e creștină, deci român, în dată ce vedem doi episcopi creștini purtând proces pentru ele.

Dar înainte de a se judeca procesul? Poate înainte de sultanul sau a... hanul tău?

Ioanichie, mitropolitul Brăilei, vine la Iași și se ține de domniile *Moldovei* Mavrocordat în această chestie. Mavrocordat dă cazul în traterea unei febe bisericești, a patriarhului Samuil. Patriarhul, în prezența sfatului rii și a părților litigante, găsește cu calea Dubăsari, nefiind din hotarul *Moldovei*, să rămână sub jurisdicția mitropolitului de Brăila, iar cele două sate din *Bugeac* să rămână sub ascultarea episcopului de Huși.

Amândoi episcopii își dau înscrisuri conforme acestei hotărâri:

Iată înscrisul lui Iorest, episcop de Huși:

Venind Sfânta Sa Prințete Ioanichie aici la Iași a ieșit la Măria Sa luminatul nostru Domn Nicolai Alexandru Voievod (Mavrocordat) și Măria Sa ne-au poruncit să mergem la fericitul Prințetele Papa și Patriarh de la Alexandria, Kyr Samuil, ca să ne îndreptăm și, mergând înainte Sfântei Sale, fiind acolo și *dumnealor boierii cei mari*, și luându-ne seama Sfânta Sa Patriarhul, ne-am aezat frățește și cu pace într-aceiași chip, cum pentru Dubăsari să lipească de sub ascultarea a episcopiei de Huși și să rămâie sub ascultarea a mitropoliei de Brăila, *nefiind pe hotarul Moldovei*, nici să le dăm mirul, nici blagoslovenia. Iară pentru Sultan-Călași și pentru *Musaip-Cislași* ca să fie tot sub ascultarea Hușilor precum a fost și până acum, și așa am primit amândoi pe această aezare de împăreal etc.

Peste patruzeci de ani, la 1730, domnește în Moldova Grigorie Ghica bătrânul.

În acest an urmează punerea la cale a tărilor din *Bugeac*. *Mangli-Gherei Han* din Crâm cere de la Poartă să mijlocească pe lângă scaunul

Moldovei ca t[tarii s[capete Bugeacul]n *arend[*, c[ci n-au nici un fel de rost. Printr-un]nscris, isc[lit de to\i m`rzacii din Bugeac, adic[de toate c[peteniile, ei l[muresc raportul]n care stau cu Moldova.

Pentru mai mare v[dire a lucrului, reproducem]ntreg zapisul t[tarilor nohai dat la m`na lui Grigore Vod[:

Pricina acestui zapis este precum]n anul 1141 (al Hegirei, de la Hristos 1730) M[ria Sa]n[\atul =i milostivul st[p`nul nostru Mengli-Gherei-Han, trimi\`nd arz la]mp[r]\ie, *pentru ca s[ni se or`nduisc[* din p[m`ntul Moldovei *loc de a-ez[m`nt =i de p[=unarea bucator;* dup[ arzul M[riei Sale =i cu =tiin\`a M[riei Sale, Domnul Moldovei or`nduind-ni-se cu ferman ]mp[r]tesc din p[m`ntul *Moldovei 32 ceasuri de-a lungul =i dou[ceasuri de-a curmezi=ul*, care loc *fiind din]nceput chiar loc moldovenesc =i de folosul =i hrana p[m`ntului Moldovei:* M[ria Sa hanul ]mpreun[ cu M[ria Sa pa=a, *p[zitorul* Tighinei, cu hati=erif ]mp[r]tesc au hot[r`t =i au m[surat =i au l[murit hotarul acestui loc mai sus pomenit; *[au] or`nduit pentru cei ce vor locui pe acel loc al Moldovei, 32 ceasuri de-a lungul =i dou[ceasuri de-a curmezi=ul*, s[dea, osebitt de u=urul *ce este obicinuit plat[, chirie pentru loc.* Care leg[tur[noi am primit, adic[pentru nohaili ce vor locui pe acel loc al Moldovei s[=i dea u=urul =i *hacul* p[m`ntului =i toat[ plata deplin, =i cu ]nvoia noastr[ =i a tuturor b[tr`nilor no=tri f[cutu-s-au =i hoget dup[legea noastr[,]ntru care s-au]nsemnat toate leg[turile acestea cu carele noi ne-am legat =i am primit; dup[cum]nsemneaz[hogetul, a=eitate fiind aceste tocmele =i or`nduiele, noi to\i a=eze`ndu-ne ca s[locuim pe *partea locului Moldovei* unde ni s-au poruncit.

]ns[cunosc`nd noi c[, pentru p[=unatul dobitoacelor noastre, om avea lips[ =i str`mtoare, ajuns-am cu rug[minte la divanul M[riei Sale Hanului st[p`nului nostru, rug`nd =i cuceridndu-ne ca s[ne ispr[veasc[pu\in[nevoie numai pentru dobitoace, =i p[storia no=tri s[se poat[p[=una pe *unele p[r]vi de loc a Moldovei de pe care ne-am r[dicat noi*, fiind acele p[r]vi de loc de aceast[dat[nelocuite de raiaua Moldovei, =i, de=erte afl`ndu-se acele p[r]vi de loc, ne-am rugat ca s[ avem voie a ne p[=una dobitoacele noastre o seam[ de vreme. Deci M[ria Sa Hanul, milostivindu-se asupra noastr[, triimes-au c[tre M[ria Sa Domnul Moldovei cinste iar\`cul M[riei Sale =i despre partea noastr[, a nohailor, pe Kaspolat-M`rza anume =i pe Cantemir-M`rza =i pe I-M`rza =i pe Sultanul Mambet-M`rza,]mpreun[cu omul M[riei Sale, cu pofta pentru aceast[isprav[; care]mpreun`ndu-se cu M[ria Sa Domnul Moldovei =i ar[t`ndu-se pofta =i rug[mintea noastr[, r[spunsu-le-au M[ria Sa cum c[acele locuri sunt pentru trebuin\`a locuitorilor Moldovei =i pe urm[pe acele locuri este s[se a=eze =i s[locuiasc[raiaua Moldovei.

Într-acest chip ar[t`ndu-le M[ria Sa Domnul Moldovei, m`rzacii acei de mai sus pomeniți, vechillii no=tri, r[spunz`nd] într-acest chip, s-au apucat, de vreme c[acele p[r]i de loc pe care noi s[ne p[=un[m] dobitoacele se afl[de=erte de această] dat[de locuitori, pe acele p[r]i de loc poftim s[ni se dea voie de p[=unat o seam[de vreme; iar]]n p[r]ile ce-or fi trebuitoare pentru locuitorii Moldovei s[nu ne atingem, ce numai s[p[=un[m]]n p[r]ile unde ne vor ar[ta ispravnicii =i zapcii marginilor Moldovei, iar] peste voia lor s[nu avem a c[lca aiurile, =i despre car[e] ne-ar ar[ta ei c[este de trebuin\ locuitorilor Moldovei]ndat[f[r] nici o]nt`rziere s[avem a ne ridica dobitoacele.

=i, osebit de aceasta, apuc`ndu-ne noi s[ d[ ]m M[riei Sale Domnului Moldovei al`m]ndoit pe bucatele noastre, M[ria Sa plec`nd c[tre poft[ =i porunca(?) Mariei Sale hanului =i sf[ ]tuindu-se la aceasta =i cu ai s[i boieri ai Moldovei, ]ntr-acest chip au dat r[spuns, zic`nd: precum pentru p[=unea dobitoacelor de-om cumva p[=i noi peste leg[ ]turile =i a=e z[m`ntul ce se ]nsemneaz[ mai jos, nici un ceas s[ nu ne lase dobitoacele pe locurile Moldovei s[ le p[=un[m]; a=i ]derea =i dobitoacele noastre s[ aib[ a se p[=una numai pe acele p[r]i de loc care ne-ar ar[ta dumnealui s[r]darul =i dumnealui c[pitanul de codru =i afar[ din cuv`ntul acestor boieri a M[riei Sale nici un pas s[nu p[=im, nici s[facem c`t de pu`in] sup[rare cuiva, nici s[cutez[ ]m a face pe p[ ]ntul Moldovei l[ca =a s[ ]la= pentru p[ ]storii no=tri, ce numai s[aib[a =i purta p[ ]storii no=tri dup[obiceii lor c`te o oba ]n care; iar] din oba afar[ pe locurile acele s[ fim volnici a bate par sau \[ru=, f[r] dec` vitele noastre, fiind la iernatec =i fiind trebuin\ pentru v[ ]ei no=tri, s[stea sub acoper[m`nt, numai pentru v[ ]ei no=tri s[ avem voie, din ceputul iernii p`n[ ]n sf`r=it, a ne urzi pe locurile unde ne-ar ar[ta zapcii M[riei Sale c`te o colib[ce se cheam[t[ ]re=te aran; noi singuri s[avem a le urzi la]nceputul iernii =i iar] noi singuri s[avem a le strica la sf`r=itul iernii.]ar] de nu le-am strica pe cum ne apuc[ ]m oamenii M[riei Sale s[aib[a le da foc =i a ne ridica cu totul.

A=i]derea =i din st[p`nii dobitoacelor, care ar avea dobitoace la iernatic sau la v[ ]ratic, m`rzaci fiind sau kara-t[ ]ari, fiind trebuin\ s[=i cerceteze dobitoacele, de ar vrea sa mearg[la dobitoace s[le vad[, s[aib[ ]nt`i a merge la boierii Mariei Sale direg[ ]torii marginilor, adic[ la serdarul =i la c[pitanul de codri =i la p`rc[ ]labul de Lapu-na, =i, ar[t`ndu =i nevoia =i trebuin\ lor ca s[ mearg[ s[ =i vad[ dobitoacele colo unde se p[=uneaz[, a=a cu =i ]n\ lor s[ aib[ voie a merge, iar] far[ de voia =i cuv`ntul acestor boieri nimeni din noi s[nu aib[voie a c[lca pe p[r]ile Moldovei.

]ar] de s-ar afla cineva din nohai cu pricina dobitoacelor s[vie pe locurile Moldovei ori pastorii no=tri cu vreun chip de s-ar ispiti a face vreun sup[r od[ ]lor sau f`na\elor r[ ]ielei locuitorilor Moldovei sau de s-ar afla cineva din nohai sau dintr-al]i

=i s-ar ispiți a face c`t de pu`in val sau c`t de pu`in[stric[ciune f`na`elor, odailor, dobitoacelor, p`inilor sau sem[n]turilor, unul ca acela s[aib/ a se prinde =i legat s/ se trimit/ la Ia=i =i acolo s/ i se dea certare precum se cade.

+i pe locurile unde s-ar p[=una vitele noastre, oric`nd ne-ar ar[ta =i ne-ar zice boierii ce s-au zis mai sus cum c[ p[r]vile acele sunt trebuitoare pentru locuitorii Moldovei, ]ndat[ s/ avem a ne ridic[ dobitoacele de acolo f[r] nici o ]nt`rziere =i price.

Iar pentru al`mul indoit apuc`ndu-ne noi ca s[d[m M[riei Sale Domnului Moldovei, M[ria Sa n-au primit a ne lua al`m ]ndoit =i ne-au ar[tat c[ g`ndul M[[riei] S[ale] nu este s[ia de la noi al`m ]ndoit, nici s[ l[come=te a lua de la noi bani ]ndoi`i pentru p[=unatul vitelor noastre; ce numai pe c`t ]nsemneaz[ ]n hoget at`ta prime=te =i M[ria Sa s[ia de la noi. Pentru care =i noi ne-am apucat ca s[d[m deplin precum]nsemneaz[ ]n hoget, toate deplin f[r] nici o pricin[=i preget, =i afar[din hotarul acesta la nimic[s[nu p[=im, nici c`tu-i o palm/ de loc, nici prin dobitoacele noastre s[ nu avem a supune =i a t[iniu dobitoacele r[ielii sau a negu`itorilor.

+i dintr-aceste leg[turi, din toate c`te s-au pomenit mai sus, de-om p[=i c`t de pu`in =i de n-am p[zi aceste leg[turi toate, s[aib/ voie M[ria Sa a ne scoate toate dobitoacele afar[de pe locul Moldovei.

Deci]ntr-acest chip ca acela ce ne este nou[ ]n folos dup[bun[=i]nalt[socoteal[a M[riei Sale Hanului, vechilii no=tri viind cu r[spuns]nainte M[riei Sale Hanului,]nainte divanului Mariei Sale noi to`i am primit acest[ leg[tur[ =i acest r[spuns ce ni l-au dat despre partea M[riei Sale Domnului Moldovei =i toate le-am primit noi cu to`i m`rzacii =i b[tr`nii nohailor =i ne-am apucat c[, de-om p[=i c`t de pu`in din hotarul acestui zapis, M[ria Sa Domnul Moldovei s/ aib/ a ne goni dobitoacele peste hotarul cel de dou[ceasuri.]ntr-acest chip ne-am legat cu to`ii cu acest temesuk al nostru, carele, pentru ca s[ fie tare =i ]ncredin`at c[cu =tiin`a =i cu pofta noastr[ a tuturor s-au scris =i s-au alc[tuit =i s-au dat la m`na M[riei Sale Domnului Moldovei lui Grigore Vod[, la mijlocul luminii lui Sefer]n anul 1142.

*Isc/ili`:* — +itak-bei, Ismail-m`rza, Rat`r-m`rza. Kelmehmet. Dokuz-olu. Aslan-olu. Nevrut-m`rza. Hagi-bei-m`rza. Aslan-m`rza. Giaun-m`rza. Kazi-olu. Azamet-olu. Ali-olu. Iskender-m`rza. Iusuf-beior. Hagi-bei-m`rza. Kan-m`rza-olu. Mehemet-olu. Bei-m`rza-olu.

Din acest document nepre`uit, plin de naivitate =i de tautologie, se v[d urm[toarele lucruri:

- 1) c[t[tarii erau supu=i str[ini al hanului din Cr`m;
- 2) c[li se or`nduie=te loc de a=ez[m`nt =i de p[=unare lung de 32 ceasuri, lat de 2 ceasuri, drept care ei]i =i zic Buceag, adic[col\ de p[m`nt;

3) c[p`n[ la acest ]nscris ei pl[teau Moldovei dou[ d[ri numite: *u=urul* =i *hacul*, fiind, din ]nceput chiar, loc moldovenesc =i de folosul =i hrana p[m`ntului Moldovei;

4) c[de acum vor pl[ti deosebit =i chirie pentru loc, va s[zic[o a treia dare;

5) c[afar[de aceste locuri de a=ezare (60 de mile p[trate) mai cer permisiunea de a p[=una =i pe alte locuri de=erte =i c[pentru un asemenea beneficiu vor s[pl[teasc[al`m]ndoit;

6) c[li se d[permisiune,]ns[s[n-aib[voie a zidi l[ca= sau s[la=, nici a bate par sau \[ru=]n p[m`nt, ci numai sub *cort* s[ poat[ locui. F[c`nd bordei pentru iarn[, s[-l ridice prim[vara, c[ci altfel dreg[torii Domnului moldovenesc vor da foc bordeielor =i-i vor alunga;

7) c[f[r[voia dumisale serdarului =i a c[pitanului de codru s[n-aib[voie nici s[-i viziteze vitele;

8) c[,]ndat[ce li s-ar porunci s[p[r[seasc[p[=unea, s-o =i p[r[seasc[f[r[ ]nt`rziere =i price;

9) c[, f[c`nd stric[ciune sau val f`na\elor, dobitoacelor, od[ilor, p`inilor sau sem[n]turilor, s[fie prin=i, lega[i, trimi=i la Ia=i =i pedepsi[i;

10) c[nu vor mai t[iniu (vorb[sub`ire pentru *fura*) vitele raielei sau negu\itorilor;

11) c[, oric`nd n-ar]ndeplini obliga\iunile lor, dobitoacele lor s[fie alungate peste hotarul cel de dou[ceasuri.

Ciuda\i *possesseurs légitimes*?

Sub aceste condi\iuni grele t[tarii r[m`n ca arenda=i ai Buceagului, pe un petic de p[m`nt de 60 de mile p[trate, pentru care pl[tesc d[ri domniei Moldovei. Pe acest petic se judec[ ]ntre ei, dar, f[c`nd neajunsuri c`t de mici moldovenilor, sunt judeca\i la Ia=i de judec[torii ordinari ai \[rii. P[=un`ndu-=i vitele, n-au voie nici \[rus ]n p[m`nt s[bat[, necum s[-i fac[cas[.

De aceea nu-i [de] mirare c[renumi\ii generali Rumian\of =i +umarof i-au g[sit sub corturi. Numai cortul pe care-l ducea]n car avea permisiunea de a-l]ntinde dincolo de peticul Bugeacului.

]n sf`r=it ru=ii i-au dat pe bie\ii no=tri arenda=i afar[, f[c`nd astfel pagub[visteriei. Dac[exista pe atunci o administra\ie a domeniilor sta-

tului, ar fi protestat =i i-ar fi luat sub scutul articolului cut[ruia din Codul civil. Dar bietul Chiel-Mehmet, isc[lit al patrulea]n]nscris, nu =tia s[-i ia avoca\i =i s[se judece pe la cur\i =i tribunale; de aceea l-au =i tuns ru=ii. E drept c[Chiel-Mehmet nici n-avea mare cheltuiat[la tuns.

Dar s[l[s]m pe t[tari de o parte =i s[ne-ntoarcem la alt =ir de idei.]n veacul al optsprezecelea se]ncepe]nr`urirea politicii ruse=ti ]n provinciile turce=ti sau at`rn[toare de Turcia.

Dup[ce Petru cel Mare c`=tigase b[t[lia de la Poltava, Constantin Basarab Br`ncoveanu trimite soli la d`nsul =i-i promite ajutor ]n contra turcilor. Constantin Br`ncoveanu era]n genere un om care promitea multe =i voia s[aib[ ]n toate p[r]ile reazem. El sta]n coresponden\ [secret[cu toat[lumea, p`n[ ce Poarta i-a aflat aceste din urm[ uneltiri =i a hot[r`t stingerea celor din urm[Basarabi. Dimitrie Cantemir, crescut la Constantinopol =i crezut credincios turcilor, e trimis domn]n Moldova; dar acesta,]n loc sa lucreze]n favorul Turciei,]ncheie cu Petru cel Mare un tratat de alian\, ratificat la Lusk (13 aprilie 1711). Prin acest tratat de alian\ [Petru se oblig[de a restabili vechile margini ale Moldovei. La 14 mai acela=i an Cantemir public[proclama\ia sa,]n care zice c[Petru s-a obligat a restitui Moldovei p[r]ile uzurpate de turci =i a]ntre\ine cu cheltuiala sa o armat[moldoveneasc[de 10000 de oameni. Se =tie ce trist sf`r=it a avut acea campanie ruseasc[, care s-a]ncheiat printr-o umilitoare pace prin care Rusia a consim\it a]napoia Azovul, a distruge portul de Taganrok, a risipit toate cet[\ile de la grani\ele Turciei.

Dar pe rom`ni i-a costat =i mai mult pasul pripit al ]nv[\atului Cantemir. Constantin Br`ncoveanu a fost t[iat]mpreun[cu toat[familia, iar de la 1716]ncoace veni pentru noi veacul de tin[al fanario\ilor. Tot]n acest veac]nr`urirea Rusiei]n Principate cre=te din ce]n ce.

Deja prin art. 2 al Tratatului de la Constantinopol (5 noiembrie 1728) Petru cel Mare]=i asigur[oarecare]nr`urire asupra cre=tinilor din Orient. ]n vremea ]mp[r]tesei Ana (1730-1741) emisarii mare=alului M\unich r[sp`ndesc aur =i proclama\iuni prin provinciile Turciei, sub domnia Elisabetei (1741-1762) emisarii se]mul\esc, p`n[ce

În sfârșit, sub Ecaterina II (1763-96), politica rusească în Orient s-a doborât cu desigur.

În 1769 Rusia declară război Turciei, Gali în ocupare la Hotinul; în februarie 1770 boierii moldoveni și muntenii jură credință Ecaterinei, în 1771 feldmareșul Rumianțov stabilește condițiile unui guvern provizoriu în fiecare Principat, iar Ecaterina dorește unirea Principatelor sub un rege care era să fie *Stanislaus August Poniatowski*. În congresul de la Focșani din 1772 Rusia pretinde ca Principatele să fie declarate independente sub garanția mai multor puteri ale Europei. În fine la 1774 se încheie pacea de la Cuciuc-Cainargi, în care (art. 16) se stabilește că Principatele vor primi înapoi terenurile pe nedrept uzurpate de turci dimprejurul cetăților Hotin, Bender, Akerman, Chilia, Brâila ș.a.

În genere interregnumul din vremea ocupației rusești de la 1769-1774 e cel mai caracteristic pentru vederile de atunci ale Rusiei. Ba voia o Românie unită care să ajungă de la Nistru până în Carpați. Pe monedele bătute pentru Principate marca Moldovei și a Principatelor Românești sunt împreunate sub o singură coroană. Rusia cerea de la marea întreprinderilor de la Hotin, Bender și Cetatea Albă împreunarea acestor orașe cu Moldova, iar a Brâilei cu Țara Românească. Corespondența lui Thugut cu Kaunitz dovedește aceasta cu asupra de măsură, ca și tratatele din congresul de la Focșani, ca și candidatura lui Stanislaus August care — *si fata favissent* — era să fie cel dintâi rege al României unite. Deosebirea numai e că României de pe atunci i s-ar fi lăsat cu drag în împietul de pământ de la gurile Dunării, pe când, celei de azi — nu.

Dar politica înaltă nu ne preocupă. Noi am urmărit până acumă firul roșu al dreptului neschimbat al Moldovei asupra Basarabiei întrucât el trăiește în chiar conștiința noastră. De aceea venim iar la mitropolia Proilavei. În vremea acestui interregnum, Gavril, mitropolitul Moldovei, în înalțarea cu Grigorie, mitropolitul Ungrovlahiei, desființarea Proilaviei și reintegrează vechile eparhii române. Învinutul Brâilei se dă episcopiei de Buzău; învinuturile Ismail, Reni, Chilia, Acherman și Bender episcopiei de Huși, iar învinutul Hotinului episcopiei de Râdăuți. Mitropolii au și aplicat hotărârea lor, înainte chiar de a supune

dispoziția =i grafului Rumianof, de la care îns[a primit în această privință urm[toarea dezlegare printr-o scrisoare (*rom`ne-te=i ruse=te*).

Prea-sfin[ite Arhiepiscopie =i Mitropolite al Moldovei.

Al meu milostiv Arhip[storiu,

Dup[socotin[a]n=tiin[rilor Preasfin[iei Tale =i a Preasfin[itului Mitropolit al Ungro-Vlahiei pentru eparhia Br[ilei, =i eu a=socotesc c[, p`n[ se va face hot[r`re de la marea st[p`nire, pov[uirea cea duhovniceasc[a acelor \inuturi, a Ismailului, a Renilor; a Chilei, a Achermanului =i a Benderului, s-au fost dat episcopului de Hu=i. Iar \inutul Br[ilei, episcopului de Buz[u. Deci]ntru]mplinirea acestora =i Preasfin[ia Ta s[binevoie=ti a scri celui mai mare pov[uitor al eparhiei aceea, dup[hot[r`rea bisericeasca =i *politiceasc[*. Iar eu pentru]n=tiin[area la comandirii acelor \inuturi am scris.

Al Preasfin[iei Tale plecat slug[:

1773, aprilie 25

subscris: Graf *Rumianof*

]n urmarea acestei epistole mitropolitul]n=tiin[eaz[prin enciclic[pe toat[tagma bisericeasc[=i pe to[cre=tinii ortodoc=i din \inuturile anexate la eparhia de Hu=i (Ismail, Reni, Acherman =i Bender) c[, dup[ ]nvelegerea cu graful Petru Alexandrovici Rumianof, ei pe viitor au a asculta de Inochentie, episcopul de Hu=i.

Iat[dar o v[dit[continuitate de drept =i]n veacul al optsprezecelea =i o dovad[c[rom`nii au persistat pe acele locuri, adic[ ]n Basarabia noastr[de ast[zi.

VI. VEACUL AL NOU{ SPREZECELEA. IZVOARE

]n iunie anul 1812 Napoleon I st[tea gata s[treac[peste Niemen cu o armat[, cum n-o mai v[zuse p[m`ntul p`n[atunci, de 640000, (*zi sase sute patruzeci de mii*) de oameni cu 1370 tunuri (*zi una mie trei sute =aptezeci*).

Ce avea a le opune Alexandru I al Rusiei ?

Barclay de Tolly st[tea la Vilna cu 112000 de oameni, av`nd a se]mpotrivi la peste de jum[tatea de milion a armiei celei mari, comandat[ ]n prima linie de]nsu=i Napoleon I.

În momentul acesta Rusia avea 53000 oameni sub Cutuzof în Moldova, care-i trebuiau ca aerul pentru a nu fi în [du-it [=i]necat [de precump[nirea puterii lui Napoleon.

Spuie oricine drept: Era atunci Rusia în poziția de a anexa Basarabia? C`nd delegații ei din București aveau avizul de a încheia pacea *cu orice preț*, poate cineva visa că afacerea Basarabiei a fost curată, a fost o afacere de cucerire?

Dumnezeu să ne ierte, dar nu =tim într-adev[r cum ar trebui să fie conformat acel cap omenesc care ar putea să vad[în retragerea grănic[a oștirii rusești din Moldova o armată înving[toare. Oamenii b[tr`ni care au văzut pe atunci armata lui Kutuzof povestesc că, demersurile forțate, bieții soldații cădeau în =an[urile drumurilor de var[=i pe paveaua de lemn a Iașilor =i, cu toată cumplita grabă, i-a trebuit patru luni ca să ajung[în fața aripei drepte a armatei împ[ratului francez; în fata corpului auxiliar de 34000 de austrieci de sub generalul Schwarzenberg.

Noi am spus-o încă în cel dint`i articol că Anglia a st[ruit pentru încheierea acestei păci, că ea a silit pe sultan să o isc[lească. O flotă engleză era în Bosfor, care a silit pe turci de a nu se folosi de cumplita poziție în care se afla Rusia atunci. Dar nici influența engleză n-ar fi fost în stare de-a *cuceri* Rusiei o provincie dacă nu era angajat o altă armă, rubla rusească =i tr[darea dragomanului Moruzi.

În orice caz, =tiind că adev[rata putere care a silit pe turci să =ncheie pacea e Anglia =i nu Rusia, trebuie să admitem că diplomații englezi erau în deplină cunoștință de cauză =i că ei ne vor da =tiinșele cele mai exacte despre această... ciudată cucerire cu sabia.

Consulul general al Angliei de la București, W. Wilkinson, în cartea sa *Tabloul istoric, geografic și politic al Moldovei și Valahiei*, ne dă o descriere clară a acelei cesiuni, făcute în împrejurări atât de nefavorabile Rusiei. Iată acea relațiune:

Galib Efendi care, după schimbările mari întemplate la Constantinopol, relua funcțiunile de ministru al afacerilor străine a fost principalul plenipotențiar la București în anii 1811 și 1812; însă prințul grec Dimitrie Moruzi, dragoman al statului, era fa[la negociațiuni, a dat direcție celei mai mari părți a lor =i era în realitate revestit cu

foarte întinse puteri. Ca =i cei doi fra\i ai s[i, el fusese cu nestr[mutare ata=at de partidul rusesc de la]nceputul carierei sale politice; =i speran\ a ce o concepute, de a fi]n[\at la domnia unuia din cele dou[Principate, cel mai mare obiect al ambi\iunii sale,]i p[rea foarte]ntemeiat[dup[restabilirea p[ctii. *Caracterul s[u public, serviciile la Congres, sprijinul Rusiei, erau]ntr-adev[r considera\iuni care p[reau a face sigur[numirea lui.*

Cesiunea Valahiei =i a Moldovei nu putea]n nici un \el s[ ]ntre]n vederile sale =i el o comb[tu ca energie =i succes; dar, f[c`nd Por\ii un serviciu at`t de important, era necesar ca, pe de alt[parte, s[dea Rusiei o prob[de ata=amentul s[u. Dac[el ar fi insistat s[se restituie cele dou[Principate]n]ntregul lor (restitution int\egrale), plenipoten\iarii ru=i ar fi consim\it f[r] nici o]ndoial[, c[ci aveau ordin a gr[bi]ncheierea p[ctii =i de a o subscrie sub orice condi\ie care nu s-ar fi]ntins dincolo de aceast[restitu\iune. Dar Moruzi, care avea cuno=tin\ perfect[despre aceste dispozi\iuni, a hot[r`t definitiv condi\iunile tratatului, ced`nd Rusiei cea mai frumoas[parte a Moldovei, care e situat[ ]ntre r`urile Nistru =i Prut, =i f[c`nd astfel pentru viitor din acest din urm[r`u linia de demarca\iune a frontierelor ruse-ti.

Agen\ii vigileni ai lui Buonaparte la Constantinopol nu pregetar[de a face cunoscut[ ]n purtarea lui Moruzi. C`nd, dup[ ]ncheierea p[ctii, ei s-au v[zut frustra\i ]n speran\ a de-a determina pe Poart[ s[ continue r[zboiul au c[utat s[ fac[ s[ cad[ ]n dizgra\ie familia acestui prin\ grec, pentru a putea cel pu\in s[ hot[r]asc[ pe guvernul otoman de a pune ]n capul Principatelor persoane alese de d`n=ii. Ei]l ar[tar[pe prin\ul Dimitrie c[e tr[d]tor; c[ci fusese cump[rat (suborne) de Rusia pentru a-i servi interesele,]n momentul]n care era]n puterea sa de a ob\ine condi\iile cele mai avantajoase.

]ntre acestea se-ncepur[ostilit[\ile]ntre Fran\ a =i Rusia; =i Poarta, ar[t`nd rezolu\ia sa tare de-a r[m`ne neutr[=i nevoind s[dea nici umbr[de]ndoial[celor dou[puteri beligerante prin alegerea noilor hospodari, hot[r] a o fixa asupra a doi indivizi a c[ror principii politice nu fusese niciodat[ ]n contact ca cur\ile str[ine (Scarlat Calimah pentru Moldova, Iancu Caragea pentru Valahia).

Dimitrie Moruzi, care se afla]nc[ ]n Valahia cu Galib Effendi, afl[noutatea acestor dou[numiri]ntr-un moment]n care s-a=tepta de-a primi numirea sa. Totodat[el fu informat]n tain[c[,]ntorc`ndu-se la Constantinopol, s-ar expune la cele mai mari pericole =i i s-au dat sfatul de a se retrage ]ntr-un stat cre-tin. I s-a oferit un azil ]n Rusia, cu o pensiune considerabil[ din partea acestui guvern. ]ns[ , tem`ndu-se c[fuga sa ar face pe guvernul otoman de a se r[zbuna asupra familiei sale, care r[m]sese]n puterea turcilor; =i]n speran\ a de a justifica purtarea sa, pentru c[toat[responsabilitatea afacerilor tratate la Congres trebuia, propriu vorbind, s[cad[asupra lui Galib Effendi, el se determin[

de a însoți pe acest ministru p`n[ ]n capital[. El era departe de a presupune c[ acest ministru turc, a c[rui purtare fusese dezaprobat[, =tersese din spiritul sultanului toate impresiile defavorabile pe care le-ar`i putut concepe]n socoteala lui, atribuind condițiile p[cii ce le subscrie intrigilor =i tr[d[rii lui Moruzi =i c[promisiu]n consecin[ordine secrete de a aresta pe acest prin],]ndat[ce vor fi trecut am`ndoi Dun[rea =i a-l trimite prins marelui vizir, care avea]nc[cartierul s[u general la +umla.

Moruzi,]ncurajat din ce]n ce mai mult de protestațiunile de amiciție a lui Galib Effendi, p[r[si Bucure=tiul]n luna lui septembrie. Ajung`nd la Ruscium a fost condus cu escorta la +umla; dar abia intr[ ]n locuin[a marelui vizir c`nd mai mulți ceau=i se aruncar[asupra lui =i-l t[iar[ ]n buc[vi cu lovituri de sabie. Capul s[u a fost trimis la Constantinopol, unde a fost expus trei zile seraiului]mpreun[cu capul fratelui s[u Panaiot Moruzi, care,]n absen[a lui Dimitrie, suplinise postul (de dragoman) pe l`ng[Poart[=i a fost acuzat de a fi complice la tr[darea sa]n contra Imperiului otoman.

Iat[dar sf`r=itul binemeritat al aceluia care a tr[dat Basarabia pentru ca s-ajung[Domn, povestit[de un contemporan, de un consul general englez care era la Bucure=ti]n vremea trat[rilor =i, fiind interesat[chiar Anglia la]ncheierea acestei p[ci, e sigur c[trebuie s[fi fost]n cuno=tin[deplin[despre toate firele care se torceau =i se`eseau la noi, pe socoteala noastr[.

Este oare cu putin[de-a admite c[onoarea marelui nostru vecin ar fi fost angajat[ ]n aceast[.... cucerire? Posibil de-a zice ast[zi cum c[ ]mp[ratul ar lua-o ca o insult[f[cut[lui dac[aceast[chestiune ar veni]nainte Congresului? Am]n`elege ca ziaristica ruseasc[ s[ vorbeasc[ de interesul Rusiei de a o rec[p[ta; atunci discuțiunea s-ar ]n`rți pe un teren propriu =i le-am opune asemenea arma interesului. Dar a mesteca]n toat[afacerea numele celui mai puternic monarh, pe care ne-am obi=nuit a-l crede generos =i bun]ntru c`t prive=te persoana sa, noi,]n simplitatea noastr[, credem c[nu se cuvine.

Toate elementele morale]n aceast[afacere sunt]n partea noastr[. Dreptul nostru istoric, incapacitatea juridic[a Turciei de-a]nstr[ina p[m`nt rom`nesc, tr[darea unui dragoman al Por[ii, rec[p[tarea aceluia p[m`nt printr-un tratat european semnat de =apte puteri =i obligatoriu pentru ele, garantarea integrit[ții *actuale* a Rom`niei prin convenția ruso-rom`n[, ajutorul dezinteresat ce l-am dat Rusiei]n

momente grele, toate acestea fac ca partea moral[=i de drept s[fie pe deplin]n partea noastr[.

Mai vine]ns[ ]n partea noastr[ ]mprejurarea c[acel p[m`nt nu l-am cucerit, n-am alungat pe nimenea de pe el, c[ e bucat[ din patria noastr[ str[veche, este zestrea ]mp[r]itului =i nenorocitului popor rom`nesc.

Ni se scoate ochii cu binele ce l-am avut din partea ru=ilor. Pentru a r[spunde =i la aceasta ne-ar trebui s[umplem un volum]ntreg. Destul numai s[pomenim c[alian\`a de la Lusc dintre Petru cel Mare =i Dim. Cantemir ne-a costat domnia na\ional[=i un veac de]njosire =i de mizerie, iar cea mai nou[alian\[dintre Rusia =i noi a]nceput a aduna nouri grei deasupra noastr[. Basarabia, m[n]stirile]nchinat[mii de oameni pierdu\i]n b[t]lie, zeci de milioane de lei aruncate]n Dun[re =i]n fine poate existen\`a poporului rom`nesc pus[ ]n joc, iat[binele de care ni se cere a ne bucura =i a fi mul\umitori.

Ce ni se opune?

Interesul a 80 de milioane de oameni fa\ cu slabele noastre cinci milioane. Dar Temis e cu ochii lega\i spre a nu vedea p[r]vile ce se judec[ ]nainte[ei =i,]n loc de cump[n]]n care s[se cump[neasc[deosebirea de greutate]ntre 80 =i 5 milioane, ea ar trebui s[ia c`ntarul. De bra\ul scurt sau prezent al c`ntarului ar at`rna ]n greu Rusia, de bra\ul cel lung al unei istorii de 500 de ani at`rn[Rom`nia cu drepturile sale str[vechi =i noi.

]nainte de a]nceia, avem a]mplini un act de gratitudine, nu pentru noi, asupra c[r]ora nu pretindem ca s[se reflecte meritul acestei lucr[ri, ci pentru \`ar[ ]n genere, c[reia pu\ini lucr[tori pe ogorul istoriei na\ionale]i ofer[azi mijloace de a se ap[ra.

Pentru veacul al XIV[-lea] =i al XV[-lea] am cercetat cu mult folos *Istoria critic[a rom`nilor* de d. B. P. Ha=deu =i *Arhiva istoric[ a Rom`niei*, editat[de acela=i, apoi *Beiträge zur Geschichte der Rumänen* v. Eudoxius, Frhrn. v. Hurmuzaki; pentru veacul al XVI[-lea], materialul cel mai pre\ios sunt capitula\iunile Domnilor moldoveni cu Poarta; pentru al XVII[-lea], textul cronicilor editate de d. Mihail Kog[lniceanu, iar,]n

privirea eparhiei Proilaviei, *Cronica Hu=ilor* de P.S.S. P[rintele Melchisedec, episcopul Dun[rîi de Jos; pentru al XVIII-lea aceea=i colec\ie de cronici, cu deosebire]ns[cronica tradus[dup[ordinul lui Grigorie Vod[ ]n grece=te de un *Amiras*,]n care e cuprins =i textul autentic al]nscrisului t[arilor din Bugeac, apoi colec\iunea de documente a lui Hurmuzaki, vol. VII; pentru veacul al XIX[-lea]]n fine mai sus citata carte al consulului general englez Wilkinson. Asupra lui Amiras=i Wilkin-son ne-au atras aten\ia d. Al. Odobescu.

[3, 4, 7, 8, 10, 14 martie 1878]

CONCESIUNI ECONOMICE

O telegram[a agen\iei Havas ne veste=te sosirea d-lui Br[tianu]n Viena, solicitarea sa pentru sprijinul Austriei]n afacerile noastre =i r[spunsul Austriei, care se zice c[ar fi egal cu]ncuviin\area aceluia sprijin, dac[i se vor face concesiuni economice. Nu putem =ti nici de ce natur[pot fi acele concesiuni, nici]ntru c`t prim ministrul nostru este ]n stare de a pricepe ]nsemn[tatea lor. Cu toate acestea t[r`mul economiei politice fiind circumscris =i put`ndu-se ]mp[r]vi ]n cele dou[ ramuri mari ale produc\iei brute =i a celei industriale, e u=or de presupus c[ Austria va fi cer`nd avantaje noi pentru]nlesnirea desfacerii industriei sale]n Rom`nia, avantaje pe care]n mare parte le posed[=i ast[zi =i le-a avut de mult.

F[r] a prejudeca lucrurile vom permite numai urm[toarea]ntrebare: Are Austria interes politic ca noi s[exist[m?]n decursul lungii =i mult]ncercatei noastre vie\i istorice am putut observa un lucru. De c`te<va> ori i se propunea Poloniei s[ anexeze Moldova, de at`tea ori Polonia r[spundea c[desfiin\area statului moldovenesc ar fi un pericol, pentru c[aceast[perdea]ntre Turcia =i Polonia era cel dint`i zid de ap[rare, cea dint`i stavil[de]nl[turat]n]naintarea armelor osmane. Pe atunci Turcia era cea dint`i putere militar[ ]n Europa, ne]ntrecut[ dec`t de Spania, care sub Casa de Austria ajunsese la cul-

mea m[riiri sale. Polonia avea un interes ca Moldova s[existe, precum Ungaria avea unul, pentru ca Valahia s[existe.

Regii Ungariei =i Poloniei aveau pentru domnii acestor \[ri o deosebit[bun[voiri. Cit[m numai c`teva cazuri. Vladislav Iagello =i so[ia sa Hedviga ]l d[ruiesc pe Vlad Dracul fiul lui Mircea cel B[tr`n cu foarte]ntinse posesiuni]n Ungaria =i]n Ardeal, Petru Mu[at cap[t[de la poloni Pocu[ia pe o cale cu totul prieteneasc[, Movile=tii sunt principii egali]n Polonia cu cei mai mari magna\i ai acestei \[ri, lui Miron de pe B`nova (Barnoschi Voievod) i se dau, pentru c[ pierduse Moldova, c`teva mici principate]n Polonia, pe care el domne=te]n acela=ii mod semisuveran ca =i ceilal\i principii, c-un cuv`nt marele regat slav c[uta s[ ]nt[reasc[ pe c`t putea, prin simpatii, prin daruri, prin ajutoare contra turcilor =i t[arilor, perdeaua Moldovei =i a][rii Rom`ne=ti contra puterii osmane. Cei ce vor s[se]ncredin[eze despre aceasta, pot cerceta tratatul de la Karlovitz =i anume stipula[iunile la Polonia =i la Moldova.

Polonia]=i deschisese totodat[o cale b[ut[=i sigur[pentru comer\ul s[u cu]nfloritele ora=e italiene prin intermediul coloniilor genoveze din Cetatea Alb[, Chilia =i Tighina. Aceast[cale comercial[se ramific[ ]ng[Prut]n dou[drumuri, al Dun[rii =i al M[rii Negre, respective a gurilor Nistrului.

Dar pe acea vreme industria omeneasc[era m[rginit[la lucru cu m`na, produs[ cu unelte, care pref[ceau ]n obiect de consuma[iune tot numai puterea omeneasc[. C[ci r[zboiul p`nzarului =i al postavarului, ciocanul =i dalta, ge[a][ul =i strungul sunt p`rgonii =i suprafe[ ]nclinate care prefac la un cap[t al lor]n munc[ ]ndustrial[puterea omeneasc[, aplicat[la cel[alt cap[t.

Afar[de aceea, lipsind drumurile de fier, transportul scumpea marfa manufacturat[ ]n mod considerabil =i o f[cea accesibil[numai claselor bogate,]nc`t al[turi cu industria subvire, care era pus[ ]n schimb de o negustorie interna[ional[, al[turi cu lucrarea capetelor culte a industrialilor str[in[t\ii, acelea=i instrumente, acela=i r[zboi, ciocan, dalta, ge[a][u produceau la noi cu folos o industrie groas[pentru

trebuințele claselor de jos ale țării, producție care se dovedea prin organizarea medievală a breslelor din orașe. Românii aveau o clasă de mijloc nu atât de puternică, ca cele din străine țări, dar în orice caz populația orașelor avea o piață în care s-a dezvoltat munca, avea pământ de toate zilele cu îndestulare. Dacă domnea un deplin *liber schimb* între țările noastre și celelalte, el știa că poate ceva din bunăstarea clasei noastre de mijloc, dar existența ei modestă, traiul cu îndestulare îi era asigurat, încât zeci de mii de brațe erau puse în mișcare printr-o muncă folositoare, care-o făcea în mod egal și de molenă produsă prin prea mari bogății, și de istovirea și imoralitatea produsă prin sărăcie și lipsă. Animalul fântâna de unelte, precum definește Aristotel pe om, era un animal liniștit și neturburat de grija pentru a doua zi.

În veacul nostru însuși lucrurile iau o formă foarte ameninătoare pentru cel economic slab, pentru cel necult, când concurența e pe deplin liberă. Nu aducem exemplul nostru, dar pământarii din Silezia, ba chiar bătălii din Bohemia, care au găurit pământul mult mai adânc decât toți bătălii altor țări, fără ca munca lor să poată concura cu toată greutatea ei cu munca lesnicioasă a altora, sunt o dovadă demnă de plâns pentru tristele împrejurări ce se nasc, când i se ia unei populații piața pe care s-a dezvoltat munca prin absolută libertate de schimb între produsele omenești. Atârșarea economică de altădată se schimbă din nefericire în veacul nostru în exterminarea economică a aceluia căruia locul unde muncea se făcea sau nivelul său de cultură nu-i dau aceleași avantaje ca vecinului său mai fericit.

Capătul pârghiei care odată era ridicat și plecat de putere omenească, e astăzi pus în mișcare de o putere elementară, care nu ostenește niciodată, care se hrănește cu jăratec, asemenea cailor năzdrăvani din poveste, care produc în minute ceea ce omul singur ar produce în ceasuri sau în zile, puterea oarbă a aburului, întemnițată în cilindrul motorului cu vapor, ridică pârghia la un capăt iar aceea ridicată se preface în celălalt capăt în rotațiune, în izbiri cu ciocanul, în imprimări în metal, în zbor de suveică — c-un cuvânt puterea individuală nu e mai nimic față cu această neadormită putere, care n-are nevoie pentru hrana ei decât de cârbuni și de apă. Unde apare produsul fabricii de pos-

tav sau de p`nz[, r[zboiul postavarului =i al p`nzarului]nceteaz[. Ba Maiestatea sa aburul =i-a creat un anume popor]n toate \rile, o a patra clas[, care datorindu =i na=terea unei puteri oarbe =i elementare, amenin\ c-o elementar[orbire vechile cl[diri ale civiliza\iei omene=ti.

N-avem nevoie a o mai spune c[Rom`nia e asemenea ]n mare parte jertfa acestei ]ntunecoase maiest[\i. Bresla=ii, cre=tini =i evrei, =i-au zv`rlit uneltele la apropierea lui, cu deosebirea c[cre=tinii fac politic[, se sf`=ie =i se m[n`nc[ ]ntre ei =i ridic[ ]n cer pe d. C. A. Rosetti, pe c`nd evreii mai practici =i mai oameni de pace =tiu a se desp[ gubi de str`ngerea breslelor prin precupe\irea]ntins[a obiectelor de consuma\iune, scumpind]n mod artificial traiul zilnic.

Cum acest soi de via\ economic[nu poate duce dec`t la descompunerea deplin[ a societ[\ii rom`ne nu mai poate fi]ndoial[. Mai poate]ns[o asemenea societate s[formeze renumita perdea polon[ ]ntre Austria =i... gra\iosul nostru aliat?

Nu pomenim dec`t un lucru. Istovirea noastr[ economic[ ne-a oprit de-a avea o armat[ mai mare; aceast[ istovire a f[cut ca cu toat[ vitejia =i cu tot patriotismul celei ce o avem, ea s[ umble goal[ =i fl[m`nd[ ]n aceast[campanie de iarn[,]n care r[bdarea soldatului rom`n a fost poate mai de admirat dec`t curajul s[u.

Noi credem c[ ]mp[r\ia]nvecinat[care-n\elege at`t de bine toate acestea, ar trebui s[ chibzuiasc[ cu noi ]n aceast[ privire un *modus vivendi*, care pe de o parte s[ ne fac[ cu putin\ — nu zic s[ ne ]nlesneasc[ — de a ne crea o pia\ pentru munca popula\iilor noastre din t`rguri. *Leben und leben lassen* este un bun proverb german care se t`lcuie=te: “Tr[ie=te tu, dar las[=i pe altul s[tr[iasc[“. O deplin[subjugare economic[ ]n condi\iile de ast[zi ale muncii e egal[cu s[r]cirea, demoralizarea =i moartea.

Tocmai pentru c[=tim pre\ui]n\elepciunea politic[a oamenilor de stat din]mp[r\ia]nvecinat[, de aceea, nici credem, c[acele concesiuni cerute s[fie de natur[a compromite viitorul nostru economic.

TENDINȚE DE CUCERIRE

Situația persistă a războiului, cu toate acestea noi credem că limba cumpenei înclină spre război. Într-adevăr dacă Rusia ar face concesiunile cerute de Anglia, dacă ar supune deliberării Europei tratatul de la San-Stefano în întregul lui, ar renunța la foloasele materiale, în acest caz prevederea a declarat război. Căci cine va mai lua acum în serios declarațiile diplomatice, făcute înainte trecerii Prutului. Erau declarații îmbunătățite, de care noi credem că nimeni n-a fost înclinat, decât acel ce a voit să fie.

Aceasta o spunem despre guverne, nu despre popoare. Guvernele au fost în stare să cunoască foarte bine politica rusească și înțelece ea urmările deosebite și mai bine de ani. Războiul din rase mongolice, de natura lor cuceritoare, aezate pe stepe întinse în monotonie are înțelesuri asupra inteligenței omenești, lipsind-o de mândrie și îndurându-i instincte fanatice pentru idei deosebite. Rusia este în mod egal mândrie și a lipsei de cultură, a fanatismului și a despotismului. Frumosul este înlocuit prin mândrie, precum colinele undioase sunt înlocuite cu munții cu dăbură și războiului apăsătoare sunt acolo înlocuite prin nesurzenie de capăt. În tendințele de cucerire, în așezarea numitelor misiuni istorice care sunt cauză în marginile naturale nu este nimic dedesubt decât pur și simplu neînțelepciune și gustul de spoliare. În zadar caută un popor în întinderi teritoriale, în cuceriri, în războaie ceea ce este lipsit în chiar sufletul lui; sub nici o zonă din lume nu va găsi ceea ce Dumnezeu i-a refuzat, sau mai bine zicând ceea ce Dumnezeu a voit ca să fie rezultatul muncii a multe generații date la lucru.

Căci stă oare destoinicia unei nații în vrun raport cu întinderea teritoriului pe care ea îl ocupă?

Mica Veneție era odată o putere mare europeană prin cultura ei intensă, prin arte, prin industrie, prin judecata sa aristocratică. Dar toate aceste condiții de mândrie erau cucerite prin muncă îndelungată — deprinderea și priceperea se moșteneau apoi din neam în neam, încât chiar astăzi ciceronii venețieni au păstrat mai mult gust în judecarea tablourilor de cum au mulți profesori de estetică.

Un rol analog l-a avut Olanda în istorie =i ast[zi] înc[sunt state mici, care se bucur[de-o înflorire extraordinar[; pe un p[m`nt de mic[ întindere se afl[ mai multe averi dec`t în Rusia întreg[. Astfel suntem aproape siguri c[în cump[na economic[Rusia, c`tu-i de mare, trage mai u=or dec`t mica Belgie.

De aceea, ni se pare c[, din nefericire, ru=ii sunt sub dominarea unui de=ert sufletesc, a unui ur`t, care-i face s[ caute în cuceriri ceea ce n-au în[untru lor. Nou[ ni se pare c[ cercurile culte în loc de a st[vili acest *horror vacui*, în loc de a-l umple prin munc[ =i cultur[, ]l sumu\ [ contra Europei pe care o numesc ]mb[tr`nit[=i enervat[, coapt[pentru a c[dea întreg[sub domina\ie ruseasc[.

Europa le pare ast[zi în starea în care era Bizan\ul la apari\iunea unui neam asemenea mongolic, a turcilor.

]n locul civiliza\iei grece=ti, înflorit-a în Bizan\ o cultur[turceasc[? Deloc. Tocmai a=a nu va înflori o cultur[moscovit[pe p[m`nturile supuse ru=ilor, pentru c[ lipse=te r[d[ cina subiectiv[ a unei asemenea culturi. ]n Rusia chiar miezul culturii e în Ingermanland =i în cele trei provincii baltice, în m`inile =i capetele a poate dou[sute de mii de oameni de origine german[, pe c`nd popula\iile str[vechi a acelor provincii, le\ii, levii, crevinii =i cum ]i mai cheam[ nu se vor fi afl`nd cu mult mai sus, de cum]i va fi g[sit episcopul Albrecht la a[nul] 1200.

Astfel misiunea istoric[de care se face at`ta vorb[ nu-i o misiune care=ie are originea în afar[, ea e rezultatul unui gol sufletesc, a unei barbarii spoite cu frac =i m[nu=i, a unui de=ert care de-ar st[p`ni p[m`ntul, tot nu s-ar umple.

Cerul de=asupr[-l schimb[, nu sufletul marea trec`nd-o. Pot s[ treac[ =i Dun[rea =i Carpa\ii =i Adrianopol, s[ ia Roma veche, precum amenin\ [ pe cea nou[, pot s[ presure Europa întreg[ cu cenu= [ =i cadavre, nu se va na=te din milioanele de oameni nici un Rafael, nici un Beethoven, nici un Kant, ba tocmai lipsa unor asemenea spirite de ad`nc[ ]n\elepciune =i de un ad`nc sentiment pentru bunurile ce ]nobileaz[ omenirea este cauza celui gol sufletesc, care=ie caut[ compensa\ie în glorii s`ngeroase =i în cuceriri.

De mult, dar mai cu seamă de o sută cincizeci de ani încoace înainta cuceririlor rusești sunt războierile ale Europei.

Nu mai vorbim despre cuvântul lui Aksakof, care vede întinzându-se panslavismul în miezul Europei, în războierile coroanei habsburgice până la Marea Adriatică. C-un cuvânt, în loc de-a desfășura activitatea întru, ochii vecinului nostru sunt pironiți cu flăcări asupra apusului, cercurile culte umplu golul sufletesc cu fantasmagoria unui imperiu care ar ajunge de la Sibir până sub zidurile Veneției și apoi mai departe... tot mai departe.

Și aceste misiuni tainice oimplinesc apoi diplomații și baionetele. Există testamentul lui Petru cel Mare sau nu există, el există în capetele a mii de oameni vizitatori, care dau tonul în Rusia.

Războiul a fost declarat Porții pentru a elibera pe creștini — în formă — în fond însă pentru a cuceri întreg imperiul otoman într-un mod care să poată fi înghițit mai de voie, mai de nevoie de Europa. După Turcia urmează imperiul habsburgic, după dănsul cine mai ține cine. Scopul fictiv al războiului și scopul adevărat sunt diametral opuse.

Astfel se dăruiește un regat splendid celui mai neînsemnat popor din Peninsula Balcanică, bulgarilor.

Se stabilește în tratatul de la San-Stefano independența României și c-un rând după aceea se stabilește c-un al treilea, fără de noi, *dreptul de a-și trece trupele prin țara noastră*, de a o ocupa cu alte cuvinte doi ani de zile. Doi ani — văzând și făcând — s-ar preface apoi în zece și-n o sută, pentru că splendidul regat bulgar este plătuit de frumos pentru că sărăcește proprietatea ohavnică rusească.

Se stabilește principiul ca Basarabia să fie cedată prin liber învoială — ceea ce presupune că suntem în drept de a o ceda sau de a n-o ceda. Ne hotărâm de a n-o ceda și Rusia a ocupat-o astăzi pe deplin.

În fine, susținând dreptul nostru, vedem ivindu-se colții priete-ugului. Bucureștii sunt împresurați de trupe, în Vlașca cazacii și-i bat joc de populație, dând oamenii afară din case, trenurile noastre cu muniuni sunt oprite în drum, c-un cuvânt Rusia a început a întrebuința mijloacele ei civilizatrice pentru a ne intimida.

Nu deprimem frica și pace bună.

Team[ne e numai ca imperiul habsburgic s[nu cad[la]nvoial[cu Rusia, c[ci despre Anglia nu e vorb[. Ea este]n stare a \ine r[zboiul, p`n[ ce Rusia=-i va fi zv`rlit]n v`nt cea din urm[rubl[metalic[.

Dar contele Andrassy a f[cut propuneri de]mp[r\real[=i aceste propuneri prefac]n\elegerea]n complicitate =i complicitatea cu Rusia e totdeauna fatal[.

N-avem nevoie a pomeni exemplul nostru. Oamenii f[r[sim\ istoric, liberalii cosmopoli\i c-un foarte incolor sentiment de patrie s-au dat]n apele Rusiei =i au declarat un r[zboi care ne-a costat mii de suflete viteze, zeci de milioane =i poate o provincie.

Zicem *poate*, pentru c[Europa e interesat[ca =i noi]n chestiune. Se poate ca Rusiei s[i se]nt`mple soarta, pe care ne-o preg[te=te nou[.

Guvernul a ales o politic[, pe care o aprob[m ca directiv[, de=i-1 g[sim foarte inapt pentru a o executa. Guvernul liberal a intrat]n]vele Rusiei =i e prea angajat,]nc`t vecinii se g[sesc ]n drept de a se rosti nediplomatic fa\ cu cei ce reprezint[ \ara, coroana ei, =i pe augustul purt[tor. Aducem aminte convorbirile dintre Principele Gorciacof =i generalul Ioan Ghica, care convorbiri aveau un aer deja ne]nm`nu=at.

Nu mai vorbim de altele =i mai rele, dar destul c[,]n momentul]n care Gorciacof se r[ste=te, cazacul prad[ ]n Vla=ca. R[stirile diplomatului se traduc]n acte de brutalitate, c`nd ajung ]n r`ndurile din urm[.

De=i nu s-a n[scut]nc[rusul care s[fie]n stare a ne insufla fric[, grij[tot ne inspir[, ba putem zice siguran\ c[ne a=teapt[vremi grele. Despre biruin\ a cauzei drepte nu ne]ndoim, precum nu ne]ndoim c[oricare ar fi curentul ce se mi=c[ ]n contra civiliza\iei, el trebuie s[fie nimicuit cu vremea. Dar acea vreme e adesea foarte departe.

Deviza noastr[este: a nu spera nimic =i a nu ne teme de nimic. Nesper`nd nimic, n-avem nevoie de a ne mai ]ncrede ]n al\ii precum ne-am ]ncrezut, ci numai ]n noi ]n=ine =i ]n aceia care sunt nevoi\i s[ \ie cu noi; netem`ndu-ne de nimic, n-avem nevoie de a implora generozitatea]n locuri unde ea e plant[exotic[.

[INDIVIDUALITATEA +I TR{ INICIA NOASTR{]

S-au împlinit o sut[de ani de c`nd Austria, voind s[ stabileasc[ comunica\iunea ]ntre Ardeal =i Gali\ia, a luat ]n st[ p`nirea sa o parte din Moldova. Curtea din Viena nu avea nici un drept asupra buc[\ii de p[m`nt, pe care o cerea =i pe care]n urm[a =i luat-o, era]ns[interesat ap[r]rii puternicului argument, pe care]ntemeia cererea.

]mp[r]indu-se Polonia, Austria luase partea despre miaz[zi =i astfel c` =tigase o provincie, care se megie=ea cu Ardealul f[r] ca s[ comunice cu d`nsul. De la hotarele Moldovei p`n[ la Maramure= mun\ii stau ca un zid nestr[b]tut, ]nc`t, fiind atacat[Gali\ia despre miaz[-noapte ori despre r[s]rit, era peste putin\] a da trupelor, ce o ar fi ap[rat, ajutor grabnic din Ardeal.

Dou[provincii megie=e ale aceleia=i]mp[r]\ii, care nu comunic[dec`t prin o a treia =i cu un ]nconjur foarte mare, erau o anomalie foarte jignitoare at`t pentru ap[r]area hotarelor, c`t =i pentru administra\ie =i comer\. Curtea din Viena trebuia dar s[caute a stabili]ntre aceste dou[provincii comunica\ia pe cea mai scurt[cale, care, dup[dezvoltarea terenului, era cu putin\], =i aceast[mai scurt[cale era prin Moldova =i anume prin trec[toarea B]rg[ului. Astfel luarea Bucovinei era o consecven\] fireasc[a]mp[r]irii Poloniei =i cererea Austriei de a i se ceda c`teva districte din Moldova, de=i nu era]ntemeiat[pe drept, era justificat[prin ni=te interese, a c[ror legitimitate numai anevoie o vom putea pune la]ndoial[.

Tot spre a stabili o comunica\ie, Rusia a luat Basarabia, =i acum, o sut[de ani dup[cedarea Bucovinei, cere s[-i retroced[ ]m partea ce ni s-a]napoiat din aceast[Basarabie.]arul nu avea nici un drept recunoscut pe care =i-ar fi putut]ntemeia aceast[cerere atunci c`nd a luat teritoriul din Nistru p`n[ ]n Prut, =i cu at`t mai pu\in are acum vreun drept, cu care ar putea lua partea ce ni s-a ]napoiat din acest teritoriu. Cererea nu ar fi dar justificat[ dec`t prin interesele ce are Rusia de a stabili comunica\ia]ntre Basarabia r[mas[ ]nc[ruseasc[=i]ntre Bulgaria.

Admi`nd legitimitatea intereselor Rusiei, nu ]n\elegem cum Rusia ne ofer] ]n schimb Dobrogea, deoarece, ]ndat[ ce Dobrogea ar fi teritoriu rom`nesc, comunica\ia]ntre Rusia =i Bulgaria nu se mai poate face dec`t prin \ara noastr[. Rusia n-a sc[pat de o piedic[, iar noi ]nt`mpin[m ni=te greut[\i mai mari chiar dec`t cele de p`n[acum.]n tot cazul, Rusia nu ne poate oferi Dobrogea dec`t cu hot[r`rea de a ne sili mai t`rziu s[i-o ced[m.

Contest[m]ns[legitimitatea intereselor ce Rusia pretindea a avea pentru stabilirea comunica\iei]ntre Bulgaria =i Basarabia r[mas[sub st[p`nirea ruseasc[. Bulgaria este eliberat[, iar nu cucerit[; =i numai atunci, c`nd Rusia va avea o provincie peste Dun[re =i c`nd ap[rarea acestei provincii ar fi pus[ ]n joc, numai atunci vom putea discuta dac[cererea de retrocedare e justificat[. Nici atunci nu vom avea]ns[dreptul de a ceda, ori de a consim\i la cedare,]ntocmai cum nu am consim\it la cedarea Bucovinei ori la cedarea Basarabiei, ci, ca popor slab dar hot[r`t, ne-am rezervat dreptul de a respinge ori=ic`nd]nvinov[\irea c[ ]n=ine am stat la t`rgual[ asupra vetrei str[mo=ilor no=tri. Dac[ nu am putut p[stra ]ntreag[ mo=ia r[mas[ de la p[rin\ii no=tri, ne-am p[strat =i voim s[ ne p[str[m con=tiin\`a]nt[ritoare c[ne-am f[cut datoria =i c[nu din vina noastr[, nu cu]nvoirea noastr[a fost =tirbit[.

Ast[zi, c`nd chestiunea retroced[rii Basarabiei pune pe poporul rom`n, ba, putem zice, chiar]ntreaga Europ[ ]n fierbere, este datoria noastr[a ne l[muri =i a l[muri pe Europa asupra]mprejur[rilor]n virtutea c[roara aceast[chestiune se pune. Este un curent de dou[sute de ani, de care Europa sufer[ca de o boal[cronic[. Europa sufer[; noi]ns[, care am stat aci,]ntre turci =i ru=i, mereu am fost zgudui\i =i mereu suntem apuca\i de puternicul curent. Mai]nainte, trei veacuri st[tur[m mereu sub arme, mereu]n lupt[, mereu un zid de desp[r\ire]ntre apus =i r[s[rit; iar dup[o munc[uria=[de trei veacuri au]nceput al\ii a se bate peste capetele noastre.

Cinci sute de ani din via\`a noastr[a fost o lupt[necurmat[; cu toate aceste ast[zi, dup[ce Europa ne-a dat dou[zeci, numai dou[zeci de ani de pace,]n ciuda zguduirilor boln[vicioase prin care am trecut

chiar =i în această vreme, astăzi ieșim la iveală ca un popor întinerit =i plin de putere proaspătă. Nu cerem de la lume decât puțină dezvoltări pa-nice, nu vom decât să putem fi un strat de cultură în această parte înșprîtă a Europei, nu stăruim decât ca popoarele de la apus să se încredinșeze că interesele noastre sunt identice cu ale civilizașunii =i că suntem un popor vrednic de misiunea ce ni se cuvine.

Dovadă ne este trecutul, pe care l-am putut purta fără de a fi pierdut ceva din individualitatea =i trînicia noastră.

Sunt aproape două sute de ani de când rușii au început luptele pentru surparea împărășiei otomane.

Astăzi când aceste lupte par aproape de capătul lor =i când chestiunea retrocedării Basarabiei ni se pune ca o consecvenșă a faptelor petrecute peste Dunăre, astăzi când, cu cîdereă împărășiei Otomane, soarta poporului român urmează a fi hotărâtă, chiar puterea faptelor ne îndreaptă privirea spre trecut =i ne îndeamnă să căutăm a ne lămuri asupra întîmplărilor, în virtutea căroră împărășia Otomană a ajuns la starea ei de astăzi. Vom face dar, mai ales după documentele istorice adunate de rîposatul Eudoxie Hurmuzaki, o dare de seamă asupra faptelor hotărtoare ce s-au petrecut în șrile din Orientul Europei de la anul 1700 pînă în zilele noastre, =i vom căuta să urmărim tendenșele deosebitelor puteri interesate față cu șrile române. Îndeosebi înșvom arăta importanșă cedării Bucovinei în comparașie cu cedarea Basarabiei, =i vom pune în asemănare purtarea moldovenilor la anul 1777 =i aceea a românilor la anul 1877.

Vom vedea apoi în urmă care trebuie să fie consecvenșele firești ale faptelor petrecute.

11 aprilie 1878

[POLITICA ORIENTALĂ ÎN VEACUL XVIII]

Întîmplarea hotărtoare ce încheie veacul XVII este pacea pe care Poarta otomană, în urma luptei de la Zenta, a fost silită a o primi. La Carolovșturcii =i lămuresc pozișia față cu Europa =i îndeosebi față cu

cele patru state învecinate, cu Austria și Rusia, Polonia și Veneția. Puterea otomană este în declin și începe a se vorbi despre alungarea turcilor din Europa. Unele dintre state speră, iar altele se tem că în curând scaunul sultanilor va putea să fie mutat în Asia, și pentru unele această speranță, iar pentru altele temerea că ea se va îndeplini, este ideea conducătoare în politica orientală.

Numaidecât la începutul veacului XVIII, la anul 1706, agenții principelui Rákoczy, Papay și Norváth, adresează Marelui Vizir un memoriu, în care pun în vedere Porții următoarele temeri:

“Țarul de Moscova, care a îmbrățișat în Polonia partidul regelui Saxoniei, pare a fi împiedicat de a se mai război cu Poarta; dar în seamă de toate apăsăturile lui el aspiră la monarhia orientului. El și deține și disciplinează trupele contra regelui de Suedia spre a se folosi apoi de ele, după vreun pretext aparent, contra acestei împărății. Toate acestea în deșănțarea la acest război: afecțiunile grecilor și ale popoarelor din Moldova și Muntenia, care sunt de legea lui, și dorința de a-și satisface ambiția cu vreo cucerire însemnată.”

E dar de temut că sfârșindu-se pacea (treuga), împăratul Germaniei va ataca această împărăție despre apus, în vreme ce țarul de Moscova va ataca despre miazănoapte și, dacă nu vor fi împiedicați din vreme, o vor strivi cu puterile lor unite”.

Aceiași agenți, într-un alt memoriu din același an arată că Poarta otomană trebuie să declare război “Țarului de Moscova, care voiește să dispună de regatul Poloniei și să-și supună pe al Suediei, precum și mai multe alte principate vecine”. Dovada despre aceasta sunt luptele lui cu regele Suediei, ingerințele lui în Polonia și împrejurarea că a trimis preoți grecești în Crimă, ca să facă prozeliti printre circasieni.

Aceleași temeri le găsim exprimate prin raporturile ambasadurilor de la Constantinopol și prin instrucțiunile ce li se dau din partea guvernelor lor.

Tot la anul 1706 cabinetul francez trimite ambasadorului Ferriol un proiect de alianță cu Austria contra Turciei. Memoriul începe astfel:

Monarhia turcească, nu deosebit de alte monarhii, ce au existat de la începutul lumii până acum, după ce s-a mîrșit, acum a ajuns la decadență, ori, spre a vorbi mai

Înmurit, sc[deria puterii ei formidabile a început sub Mahomed IV, tat[l sultanului de ast[zi, în cel din urmă r[zboi, în care liga catolic[a uzurpat de la puterea otoman[două coroane de cele mai înflorite, a Ungariei =i a Moreei, cu multe alte ora=e însemnate din Dalma[ia, Albania, Polonia =i Moscovia.

Nemaisper`nd dar c[turcii]=i vor putea p[st[ra puterea în Europa, cabinetul francez voie=te s[încheie o alian[ă cu împ[ratul Germaniei, pentru ca s[sl[beasc[pe Casa de Austria prin noile achizi[tiuni, ce ar face în Orient, unde administra[ia popula[iunilor necivilizate ar trebui s[=i consume toate puterile. "S[împingem pe Casa de Austria spre Orient — zice proiectul — pentru ca Fran[ă s[r[m`n[ st[p`n[la Rhin".

Astfel, centrul combina[iunilor politice europene era în Orient, =i la Constantinopol se puneau la cale r[zboaiele. În lupt[cu Casa de Austria, Bourbonii din Fran[ă mereu st[ruiiau pe l`ng[Poart[s[declare r[zboi =i s[atace despre r[s[rit pentru ca s[fac[diversiune în favorul armelor fran[uze=ti. În aceea=i vreme c[peteniile r[zvr[ti]ilor din Ungaria =i Ardeal, Tököly, Rákoczy, Bercsenyi =i al[ii, încuraja[i =i ajut[ri cu însemnate subsidii de c[tre guvernul francez, mereu îndemnau pe mini=trii turci s[declare r[zboi Austriei =i s[restabileasc[Ungaria, ca zid desp[r]itor între împ[r]tia otoman[=i cea romano-german[. De alt[parte, regele Suediei cerea mereu ajutor contra [rului Petru, =i în Polonia era un partid, care mereu]=i da silin[ă ca prin ajutorul Por[ii otomane s[pun[cap[t ingerin[elor ruse=ti. Zi pe zi, marele vizir, mini=trii turce=ti =i chiar sultanul trebuia s[asculte sfaturile binevoitoare =i propunerile r[zboinice, ce li se f[ceau de c[tre agen[ii secre[i ori publici ai acestora.

Poarta Otoman[nu cuteza]ns[a declara r[zboi Austriei, nici Rusiei, ci totdeauna se m`ng`ia cu poruncile coranului, care cere ca o pace încheiat[s[fie sf`nt[ =i ca sultanul s[ nu se r[zboiasc[ dec`t cu aceia care nu se în de]nvoielile f[cute în tratatele de pace. Cel pu[în în parte]ns[aceast[supunere c[tre poruncile coranului era întemeiat[pe temerea c[, r[zboindu-se, turcii vor fi alunga[i din Europa. O dovad[foarte l[murit[despre aceast[temere g[sim în raportul de la 19 ianuarie 1708 al rezidentului Talman.

Erau f[cute toate preg[tirile pentru un r[zboi contra Austriei, ba chiar o=tirile erau lng[rate m[ditate n Banatul Timi=oarei =i la Sava. Nu lipsea dec`t porunca sultanului pentru ca ele s[ n[v]leasc[ n \ara ungureasc[ =i s[ nainteze, dup[ planul hot[r]t, spre Buda. St[ruin\ele lui Talman pe l`ng[mini=trii Por\ii r[m`n zadarnice. Atunci rezidentul Austriei cheam[la sine pe Ki=lar-Agasi, un confident al s[u], i pune un scaun fa\[n fa\[cu portretul mp[ratului Iosif I =i zice: Alcoranul d=voastr[cuprinde prorocia c[ve[i cuceri Constantinopolul =i toat[mp[r\ia grecilor =i aceast[prorocie s-a mplinit. Tot alcoranul zice ns[c[se va g[si odat[un mp[rat b[lan, numit pentru perii s[i “beniasfer”, care v[va alunga iar =i din aceast[mp[r\ie =i din Constantinopol. Crezi d-ta n aceast[prorocie?

F[r] ndoial[c[cred, deoarece sunt credincios al Coranului, r[spunde turcul.

Cum i place portretul mp[ratului meu? Intreab[acum Talman, pun`nd n vederea turcului virtu\ile =i puterea acestui mp[rat.

Turcul prive=te la capul b[lan al mp[ratului =i nu zice nimic; plin ns[de ngrijorare, gr[be=te s[spun[sultanului c[mp[ratul cu care se pune la cale r[zboiul este b[lan. Sultanul cere s[vad[portretul; chiar ns[f[r] de a-l fi v[zut, hot[r]=te a nu face r[zboi cu un “beniasfer”.

O alt[dovad[despre aceast[fric[sunt urm[toarele cuvinte pe care le g[sim ntr-o scrisoare a lui Rakoczy, adresat[la 26 noiembrie 1717 lui Cellemare:

Mu\itul =i to\i oamenii de legi sunt pentru pace, ei zic c[Dumnezeu pedepse=te pe musulmani pentru c[au c[cat pacea ncheiat[cu cre=tinii, c[mp[ratul, neav`nd a combate al\i inamici afar[ de turci, e nebiruit =i, dac[ va face nc[ o a treia campanie norocoas[, nu va ncheia pace, dec`t dup[ce va fi alungat (*rechassé*) pe turci n Asia.

Cele dou[puteri care puneau n politica lor deosebit[greutate pe putin\ a alung[rii turcilor din Europa erau ns[Austria =i Rusia. La nceputul veacului XVIII, Curtea din Viena, fiind silit[a se r[zboi cu Fran\ a =i neizbutind a st`rpi r[d[cinile r[scoalei din Ungaria =i Ardeal, era direct interesat[de pacea Orientului. n n\elegere dar cu ambasadorul Marii Britanii =i cu acela al Olandei, rezidentul austriac de la

Constantinopol]=i da mereu silin\ a s[ ]mpiedice izbucnirea unui r[zboi]ntre Austria =i Turcia.

]n aceea=i vreme rezidentul austriac, tot]n]n\elegere cu ambasadorii celor dou[puteri “maritime”,]=i da silin\ a s[ ]mpiedice izbucnirea unui r[zboi]ntre Rusia =i Turcia. Pentru Curtea din Viena un r[zboi la grani\ele despre r[s[rit ale]mp[r[\iei nu putea fi dec` t o nou[ greutate; afar[ de aceasta, temerile pe care le-am v[zut exprimate ]n memoriul agen\ilor lui Rákoczy erau r[sp`ndite]n]ntreaga Europ[=i totdeauna, c`nd turcii se r[zboiau cu ru=i, Austria trebuia s[ stea gata de a interveni pentru ap[rarea ]ntereselor sale. Rusia, singur[, ]nainteaz[ mereu spre Constantinopol. Cea dint` i jum[tate a veacului este un lung r[zboi]ntre turci =i ru=i. Ce-i drept, se]ncheie =i]n mai multe r`nduri se re]nnoie=te pacea. Niciodat[ ]ns[ Rusia nu se simte legat[ prin ]nvoielile f[cute la ]ncheierea p[cii. Pentru ea tratatele de pace nu au valoare dec` t]ntruc` t ele]i dau noi drepturi.

]n tratatul de pace de la Carlov[\ se hot[r`=te ca \arul s[=i retrag[o=tirile din Polonia. Dar[turcii erau foarte st[ruiitori =i era de temut c[vor]ncepe r[zboi; \arul re]nnoia pacea]ncheiat[, se obliga din nou a retrage o=tirile din Polonia, dar nu le retr[gea.

Aceea=i era puterea \arului fa\[cu provinciile de la Cr`m. Aci mereu erau conflicte =i oamenii ]arului mereu se h[r\uiiau cu t[tarii. Tratatul de pace de la Carlov[\ hot[r` se ca \arul s[nu dureze noi fort[re\le la grani\ele despre miaz[noapte ale]mp[r[\iei otomane. El]ns[nu numai a]nt[rit pe acele care erau, ci a ridicat altele noi at` t ]n apropierea grani\elor, c` t =i chiar pe un teren, pe care]l pretindea discutat]ntre Rusia =i Imperiul otoman.

]n Moldova =i Muntenia, precum =i]n provinciile grece=ti, \arul are oameni de]ncredere, prin care lucreaz[mereu pentru surparea puterii otomane.

]n sf`r=it, \arul cucere=te o parte ]nsemnat[ din Suedia =i sile=te pe regele Carol XII a se refugia cu credincio=ii s[i ]n Turcia. ]arul ]=i ]ntemeiaz[ chiar re=edin\ a pe p[m`ntul cucerit, =i atunci c`nd mini=trii turce=ti vorbesc despre restituirea teritoriilor cucerite de la Suedia,

ambasadorul rusc [i] ntreab[ce ar r[spunde sultanul, dac[cineva ar cuteza s[-i fac[propunerea de a ceda cuiva Constantinopolul.

La anul 1711 izbucne=te cel dint`i r[zboi. O=tirile ruse=ti trec grani`ele, voievodul Dimitrie Cantemir declar[Moldova neat`rnat[=i marele vizir porne=te cu o=tile otomane spre Nistru.

[arul Petru avea la Prut, afar[de o=tirile comandate mai ales de ofi\eri germani, vreo 10-15 mii de moldoveni =i c`teva cete de unguri pribegi, at`t husari c`t =i pede=tri. }n partea turcilor luptau, afar[de o=tile otomane =i t[t[re=ti, suedezii regelui Carol XII, polonezii comanda\i de Poniatovschi, cetele Palatinului de Chiovia =i cazacii zaporojeni, dimpreun[cu cei potcaleni.

Dup[capitula\ia de la Movila R[biei (Han Tepesi), la 22 iulie se]ncheie pacea de la Vadul Hu=ilor (*In campo ottomanico ad vadum Huss.*) o pace foarte bl`nd[pentru \arul Petru.

Se hot[r]=te]n acest tratat ca \arul s[restituia sc[Por\ii fort[rea\a Assak, s[surpe toate celelalte fort[re\le de la grani`ele despre Cr`m, s[nu se mai amestece]n afacerile polonezilor, zaporojenilor, potcalenilor =i ale cazacilor de sub st[p`nirea lui Dewlet Ghirai Han =i ca regele Carol XII s[se]ntoarc[sub scutul Por\ii prin Polonia]n \ara sa. Cu aceste condi\iuni \arului Petru i se d[voie de a se retrage nesup[rat.

Nu mai departe]ns[dec`t la 20 noiembrie 1712, sultanul adreseaz[tuturor vizirilor, pa=ilor =i beilor un ordin, pe care]l]ncepe astfel:

]n lupta ce s-a dat]n anul 1123 la grani`ele Moldovei ]ntre armata mea biruitoare =i aceea a \arului de Moscova (care de c`iva ani se pref[cea c[este amic al Sublimei noastre Por\i, c`t[ vreme apuc[turile lui me=te=ugite ]ncredin\au pe ori=icine despre relele lui inten\iuni contra ]mp[r\iei otomane), armata acestui Principe, cu ajutorul lui Dumnezeu, a fost biruit[. Dup[ cum este scris c[ r[ul i se ]nt`mpl[aceleia care e capabil de a-l face, \arul a cerut iertare cu tot felul de]njosiri (*avec toute sorte de bassesse*) =i pacea a fost]ncheiat[, iar[tratatul redijat]n c`teva articole. ]arul de mai mul\i ani se amestec[ ]n afacerile Poloniei cu scopul ca, dup[ ce se va fi f[cut st[p`n pe acest regat, care este vecin cu]mp[r\ia otoman[, va putea n[v]li asupra grani\elor ei, =i pentru aceea s-a poruncit]n acest tratat ca s[se retrag[cu des[v`r=ire din Polonia. Cu toate c[acest articol care zicea c[\arul s[nu se mai amestece]n afacerile Poloniei

era unul din cele mai esențiale și mai importante, în ciuda acestei învoielii el a rămas cu trupele sale în Polonia.

Prin urmare, Sultanul a hotărât a reîncheia războiul. Intervenind însă ambasadorul Englezei și acela al Olandei, Poarta otomană a consimțit să reîncheie pacea, punând țărului un termen de trei luni de zile pentru retragerea trupelor din Polonia. Cele trei luni au trecut, dar țarul nu și-a retras trupele. Astfel sultanul poruncește că până la 21 martie 1713, toți vizirii și pașii să fie adunați cu trupele lor în lagărul de la Adrianopol, de unde vor avea să plece asupra țărului.

Astfel se rostește persoana sultanului; cu toate acestea războiul nu se face, deoarece țarul Petru izbutește a încheia și astfel dat pacea, obligându-se din nou a retrage trupele din Polonia.

Peste câțiva ani, la 1718, izbucnește războiul între Veneția și Poarta Otomană. Austria intervine și astfel războiul se încinge între Poarta otomană și cele două puteri aliate.

În tot cursul războiului oțtirile rusești sunt grămădite prin Polonia și pe la granițele despre Crimă; în tot cursul războiului, țarul Petru mereu face Curții din Viena propuneri de alianță; când turcii îi aduc însă aminte datoriile, ce le-a primit în tratatele încheiate, el îi încredințează că numai în interesul lor și în trupele aproape de granițe, și că dovadă despre aceasta este refuzul cu care a răspuns la propunerile de alianță ale Curții din Viena.

La anul 1718, se încheie pacea de la Pasarovi. Poarta cedează Austriei Banatul Timișoarei, Serbia, Oltenia, o parte din Bulgaria și o parte din granițele despre apus.

Deși slăbit însă, Poarta otomană provoacă pe Rusia să se vie de tratatele încheiate, și în deosebi să și retragă trupele din Polonia.

Rezidentul rusesc de la Constantinopol, Alexie Dascow, răspunde într-un memoriu adresat în vara anului 1719 marelui vizir. El încredințează pe marele vizir despre bunele dispozițiuni ale țărului și arată că: "Regele Englezei e de bună înțelegere cu împăratul și stăruiește a răpi ceva de la Spania; Regele Poloniei, cu ajutorul împăratului, voiește să facă din Polonia un regat absolutist, și dacă s-ar întâmpla aceasta,

nu r[m`ne]ndoial[c[ar fi formidabil pentru puterile vecine (*Vicinis potentis formidabile fore non dubitandum*)”.

Iat[dar motivele pentru care \arul]=i \ine trupele]n Polonia: e chiar]n interesul Por\ii, ca \arul s[apere drepturile =i libert[\ile polonezilor, deoarece regimul absolutist ar face din Polonia un stat primejdios.

]n aceea=i vreme]ns[, \arul]=i d[silin\ a pune la cale libertatea popoarelor din Cr`m.]n anii 1721-1724, rela\iunile]ntre Poart[=i Rusia sunt foarte]ncordate deoarece mereu sosesc la Constantinopol, de la hanul t[t[r[sc =i de la pa=alele fort[re\elor de la hotare, raporturi despre r[scoalele ce]zbucnesc sub auspiciile Rusiei. Rezidentul Alexie Dascow, mini=trii ruse=tii Golowkin, Tolstoy =i Osterman, ambasadorul Fran\ei, marchizul de Bonnac, ba chiar =i]nsu=i \arul,]n mai multe scrisori adresate sultanului, mereu]ncredin\ eaz[pe Poart[despre bunele dispozi\iuni ale Rusiei =i despre dorin\ a de a tr[i]n pace cu turcii.

Se]ncheie]n mai multe r`nduri tratate ori se d[ t[rie celor ]ncheiate. ]ntr-unul din aceste, \arul se oblig[ din nou a retrage trupele din Polonia, iar sultanul ]i da dreptul de a se ]ntoarce cu ele c`nd cineva ar voi s[fac[vreun atentat la libert[\ile polonezilor.]ntr-altul \arul se oblig[a surpa fort[rea\ a Kamenca, precum =i fort[rea\ a din nou durat[la gurile r`ului Samara, se oblig[chiar a nu mai dura altele noi.

]n sf`r=it ]ns[ r[zboiul nu se mai poate evita =i Austria prime=te media\iunea ]ntre Turcia =i Rusia. Se \in conferin\e; se discut[ asupra locului de ]ntrunire; Rusia caut[ s[ ]nconjure o hot[r`re definitiv[=i astfel, parte]n urma uneltirilor dibace ale diploma\iei fran\uze=tii, parte cu scopul de a nu l[sa pe ru=i s[dispun[singuri]n Orient, Curtea din Viena devine din mediatore o putere ce intervine =i]n urm[o aliat[pe fa\ a Rusiei.

Se stabile=te un comun plan de ac\iune =i r[zboiul contra Turciei se]ncepe. Trupele ruse=tii]ns[,]n loc de a opera potrivit cu planul statornicit,]=i fac de lucru]mprejurul Cr`mului; astfel turcii, r[m`n`nd]n defensiv[fa[cu ru=ii,]ngr[m[desc o=tirile contra austrieilor.]mp[ratul Carol VI,]n mai multe scrisori adresate comandant\ilor s[i,

se plînge de duplicitatea \arinei, dar, }n sf`r=it, dup[ un r[zboi de aproape trei ani, pierde Oltenia =i Serbia =i p[r\ile ce c`=tigase }n r[zboiul trecut din Bulgaria =i Bosnia, =i, }ncheindu-se tratatul de la Belgrad, }nceteaz[a mai fi aliat al ru=ilor.

Dup[acest r[zboi Turcia se bucur[de o pace mai }ndelungat[. De la 1700 p`n[la 1740 ea a stat mereu gata de r[zboi =i a purtat sarcina a trei r[zboaie grele; acum era dar secat[de puteri =i nu mai avea destul[energie spre a se pune }mpotriva }naint[rii ru=ilor. Sim\ind c[nu mai poate alunga pe ru=i din Polonia =i obosit[de greu[\ile ce-i f[cea acest stat castrat, Poarta otoman[propune cabinetului din Vienna s[-l }mpart[cu Rusia.

Sc[p`nd }ns[ de aceast[ greutate, Poarta }nt`mpin[altele. }nc[pe la anul 1750 Rusia pune chestiunea independen\ei t[tarilor =i chestiunea autonomiei \[rilor rom`ne=ti; iar la 1769 izbucne=te un nou r[zboi }ntre turci =i ru=i, }n urma c[ruia Poarta este silit[a }ncheia }n anul 1774 pacea de la Kuciuc-Kainargi.

}n sf`r=it la anul 1788 Rusia }ncepe r[zboiul pentru eliberarea tuturor cre=tinilor din Imperiul otoman.

De la }nceput p`n[ la sf`r=it, veacul XVIII e pentru Poarta otoman[o lupt[necurmat[spre a pune stavil[n[v[lirii vr[jma=ului s[u de la miaz[noapte. Mereu }n lupt[cu o fatal[=i ne}mbl`nzit[ pornire =i lipsi\i de ori=ice sprijinire din afar[, turcii trebuiau s[ stea mereu sub arme =i mereu s[ negocieze at`t cu vr[jma=ii, c`t =i cu prietenii lor. }n via\a lor nu se mai putea dezvolta dec`t dou[p[r\i, }n care trebuiau s[-i consume cele mai bune =i cele mai scumpe puteri: armata =i diploma\ia. Despre }ntemeierea =i dezvoltarea unei bune administra\iuni }ntr-o }mp[r\ie ce mereu se r[zboia =i mereu era r[scolit[, nici vorb[nu putea s[fie. Pentru }mp[r\ia otoman[nu era cu putin\ alt[organiza\ie dec`t cea militar[, aspr[, dar at`rnat[de caracterul, priceperea =i discre\iunea oamenilor care o aplicau. Pentru aceasta erau }ns[prea multe elemente putrede }n Imperiul otoman, c[ci pa=alele, chiar buni o=teni =i buni diploma\i fiind, nu mai aveau nici t[rie de caracter, nici destul timp spre a fi =i buni administratori. }n

Împ[er[ia otoman[lipsea temeliei virtu[ilor cet[ene=ti: credin[ă =i tr[iecia statului =i a formelor lui de via[. Fiecare intr[nd]n via[ă public[ ]ncepea s[ă ia parte la o lucrare,]n a c[rei rezultate nu se]ncredeau. Abnega[iunea cet[eneasc[ă e peste putin[ă acolo unde suntem a=a zic[nd]ncredin[ă[i c[ă va r[m[ne zadarnic[; a=a ori a=a,]mp[er[ia otoman[avea s[ă]nceteze; ar fi fost dar o nebunie orice abnega[iune de dragul ei. Oamenii]=i fac datoria ca oameni; fiecare caut[ă]ns[ă a profita de ocaziune c[ă t[ă vreme se poate.

Puterile europene,]ndeosebi statele vecine, privesc cu]ngrijire cele ce se petrec]n Orient; toate se m[rginesc]ns[ă la sfaturi binevoitoare. Puterile maritime, adic[ă Eng[iteră =i Olanda,]n tot cursul veacului XVIII, st[ăruiesc pentru men[ținerea p[ăcii; cabinetul francez]=i d[ă silin[ă ca s[ă hot[r]asc[ă Poarta la ac[iune ori la pasivitate, dup[ă cum cer interesele momentane ale Fran[ței; Austria]n sf[âr[it, chiar de la]nceputul veacului, urmeaz[ă o politic[ă hot[r]ă t[ă totdeauna de ne]ncrederea cu care Curtea din Viena prive[te asupra Rusiei. Turcii totdeauna sunt izola[i, fiindc[ă nimeni nu mai crede]n putin[ă izbutirii lor.

12 =i 13 aprilie 1878

[POLITICA HABSBUROILOR]

]n tratatul de pace de la Carlov[ă, Poarta otoman[ă renun[ă la]nr[urirea ce avea asupra Ungariei =i Ardealului, =i astfel hotarele]mp[er[iei Habsburgilor se]ntind p[ă n[ă la Mure[=i p[ă n[ă la culmile despre miaz[noapte =i r[ă s[ărit ale Carpa[ilor.]n urm[ă apoi, la anul 1718, Habsburgii]=i]ntind grani[ele p[ă n[ă la Olt =i spre hotarele Bulgariei.

Oric[ă t[ă de mare]ns[ă, aceast[ă]mp[er[ie nu era puternic[ă dec[ă t[ă prin]n[velepciunea oamenilor, care =tiau s[ă]ie launloc at[ă de multe =i de deosebite popoare. Mai ales]n [ă r[ăle de la r[ă s[ărit popoarele totdeauna erau gata de a se]nc[ăiera la lupt[ă =i numai buna chibzuin[ă a Cur[ăii din Viena le]inea]n fr[ău.

De=i Poarta otoman[ă a renun[ăat la]nr[urirea ce avea asupra Ungariei =i Ardealului, aceast[ă]nr[urire nu]ncetase.]n tot cursul veacu-

lui XVIII este în Ungaria =i Ardeal un partid care se luptă pentru eliberarea patriei de sub "jugul Habsburgilor". +i acest partid e mare =i puternic, e deseori întregul popor maghiar, care cere ajutorul Porții contra asupritorilor. Rákoczy =i Tököly =i împart chiar viitoarele țări eliberate; iar după moartea lui Tököly, Rákoczy, recunoscut fiind de principele legitim, adună sub steagurile sale oștiri, care, după spusele ambasadorului Ferriol, se urcă la 80 000 oameni.

Erau deci multe greutăți de învins înainte de a se putea zice că Habsburgii sunt stăpâni pe țăările de la răsărit.

Armele cu care, deși după o luptă foarte îndelungată, Curtea din Viena a învins aceste greutăți sunt mai ales administrative.

Înainte de toate Habsburgii =i cîștigă ajutor contra maghiarilor chiar în Ungaria =i Ardeal.

După îndelungatele lupte ale veacului XVII, locurile neadăpostite de pe teritoriul Carpaților, adică partea dintre Tisa =i Carpați a țărilor Ungurești, Banatul Timișoarei =i Oltenia erau aproape cu desăvîrșire deșerte de populație. Cea dintîi îngrijire a Curții din Viena era dar de a spori populația acestor locuri =i deosebi de a spori cu oameni pe care se vor putea rezema contra maghiarilor ca vrăjmași interni =i contra turcilor =i rușilor ca vrăjmași externi.

Încă pe la sfîrșitul veacului XVII, împăratul Leopold I dă șirbilor emigrații sub povăuirea Patriarhului Arsenie Cernovici locuri de adăpost în apropierea granițelor despre răsărit =i privilegiile foarte însemnate. Șerbiilor =i organizații militare =i totdeauna datori a se lupta pentru împăratul.

În urmă, se împopulează Banatul Timișoarei mai ales cu coloniști aduși din țăările de la apus, iar în Oltenia administrația =i dă toată silința de a spori populația cu coloniști bulgari, șerbi =i munteni. În tot cursul veacului XVIII, sporirea populației din țăările de la răsărit este una din cele mai de căpetenie îngrijiri ale guvernului din Viena =i, cu deosebire de la 1750 până la sfîrșitul veacului, conflictele pentru oamenii migrați nu se mai curmă.

Moldovenii, muntenii =i oltenii, ba chiar =i bulgarii catolici mereu migrează în Ardeal, în Banatul Timișoarei =i în țara Ungurească, în

vreme ce secuii din Ardeal migrează în Moldova =i mocanii din Ardeal se pornesc spre Muntenia.

Sporind populația, Habsburgii vor totdeauna să =i asigure iubirea ei.

În veacul XVIII religia era una din cele mai puternice arme politice. Îndeosebi în împăratia Habsburgilor această armă era însă primejdioasă. Ca putere catolică, Austria făcea politica sa cu ajutorul catolicismului; Leopold I a recunoscut însă pe Arsenie Cernovici de patriarh =i a dat bisericii sârbești cele mai întinse privilegii. El a mers chiar mai departe =i, spre a face =i pe ceilalți creștini ortodocși părtași de aceste privilegii, guvernul din Viena a admis o națiune închipuită, *natio illirica*, pentru care se dau privilegiile acordate patriarhului Cernovici. Toți creștinii ortodocși, fie sârbi, fie croași, fie români, fac parte din această națiune ilirică; Patriarhul sârbilor ajunge a fi patriarh al tuturor creștinilor ortodocși din țările de la răsărit ale împăratiei Habsburgilor, =i cu toții au dreptul de a se bucura de privilegiile acordate sârbilor.

Numaidecât, în anul 1700, împăratul Leopold I da însă marelui ambasador, comitele Octtingen, niște instrucțiuni, din care ne încredințăm că la Curtea din Viena ortodoxia e privită ca o primejdie.

Împăratul însărcinează pe ambasadorul său a stăruia ca Sfântul Mormânt să rămână sub paza franciscanilor, “=i să nu fie cumva încredințat schismaticilor de sub protecția țarului de Moscova, care, după cum se știe, foarte mult străduiesc =i-o că =tigi”. Tocmai pentru aceea, Mavrocordat (dragomanul Porții), fiind de legea grecească =i având acum mare vază la Poartă, e suspect, =i are să fie menajat cu deosebită atenție =i dexteritate (billig suspect, und derohalben mit sonderbahrer attention und dexterität zu menagiren sein wirdt).

Ideea exprimată în aceste puține rânduri este una din temelii politice orientale a Habsburgilor: toți ortodocșii sunt suspecți, fiindcă stau sub protecția țarului. Curtea din Viena nu are încredere în popoarele ortodoxe =i această lipsă de încredere merge atât de departe, încât la anul 1718, dându-se părerea asupra unei petiții, în care boierii munteni cereau anexarea Munteniei la Austria, consiliul de război sfătuiete pe împărat să nu revinească la o țară de care țarul

poate dispune după plac. Astfel, acordând dreptul bisericii ortodoxe, Curtea din Viena nu renunță la combaterea ei indirectă și acordă mai mari drepturi aceluia care se unesc cu biserica catolică. Unirea cu biserica papistă și conflictele religioase împreună cu dănsa sunt una din chestiunile mari, care agităză țările de la răsărit în tot cursul veacului XVIII. O mare parte din țările, toată rutenia din țara Ungurească și partea mai mare a românilor din Ardeal se declară uniți cu biserica papistă și luptele între uniți și neuniți, cu deosebire între români, nu se mai curmă. Administrațiunea, voind să pună capăt acestor lupte, dă ajutor uniților; această politică nu trece însă anumite margini.

La anul 1754, împăratul Maria Theresia însărcinează pe comitele Clobučici, Arhiepiscopul de Calocia să cerceteze certele dintre uniți și neuniți din țara Ungurească și Ardeal. Instrucțiunile ce i se dau comisarului împăratesc se încep cu cuvintele:

Deoarece cauza cea mai de căpetenie a abaterilor și tulburărilor ce s-au ivit în diocesa Orșiza este fapta uniunii și mai ales a schematicismului, și deoarece voința noastră dărează tinde la liniștirea populației și este departe de a face, ori de a permite să se facă asupra numitului popor vreo presiune fiind pe nedrept asuprit prin sporirea contribuțiilor, ori prin altfel de biruri, prin prestandele dominicale ori prin alte mijloace, ci din contra voim să dăm protecțiunea noastră împăratescă amânduror părților, adică atât uniților cât și neuniților, și nu vom permite să se facă siluire în materie de religie.

Comisarul e dar însărcinat să spună preoților și poporului că toți deopotrivă se bucură de protecția împăratesei și să pună deosebită greutate pe aceasta.

La anul 1758 se ține o conferință în chestiunea concesiunilor de acordat românilor ortodocși din Ardeal. Kaunitz dă un vot separat și cereându-i-se din nou părerea, el răspunde împăratesei:

Votul meu cuprins în protocol l-am dat după cea bună a mea convingere și conștiință: nu am avea nimic să scad, nici nimic să adaog. Mă aleg foarte bine că Maiestatea Voastră vă aflați în nedumerire de a hotărâți cu niște păreri atât de deosebite asupra chestiunii: dacă e bine ca, după modalitățile propuse de mine, să li se acorde grecilor neuniți din Ardeal un propriu episcop exempt, ori ca lucrurile să rămână în starea lor de până acum.

Eu am ales cea dint`i solu\iune, fiindc[ ]mi dau silin\va de a ]nconjura ]n toate consiliile ce privesc serviciul Maiest[ ]ii Voastre m[ ]surile nedepline =i paliative, care ]ndeob=te mai mult stric[ dec`t folosesc, a apuca r[ ]ul din r[ ]d[ ]cin[ ]=i a privi lucrurile a=a cum sunt, iar nu cum ele ar trebui s[ ] fie.

Dac[ ] am putea s[ ] ne m`ng`iem cu speran\va c[ ] aceia au s[ ] execute]n\eleptele =i dreptele ordine ale M. V. privitoare la m[ ]surile de luat fa[ ] cu grecii =i neuni\ii, s-ar purta cum se cuvine =i=i-ar face pe deplin datoria, a=a nu ar fi tocmai greu a g[ ]si alte mijloace folositoare at`t pentru stat, c`t =i pentru religia dominatoare; dar, dup[ ] at`tea experien\e, aceast[ ] speran[ ] trebuie s[ ] o privim ca fiind pe deplin zadarnic[ ], c[ ]ci aplecarea spre mijloace silnice =i ura contra ilirienilor sunt cu mult mai ad`nc]nr[ ]d[ ]cinate dec`t ca s[ ] mai putem spera vreo schimbare]n aceasta privin[ ]a[ ].

De asemenea,]n]mprejur[rile de acum ar fi mai primejdios dec`t or=ic`nd a da ocazie pentru rebeliuni, emigra\iuni ori alte urm[ ]ri foarte stric[cioase =i anume cu at`t mai multe, cu c`t nu dispunem de mijloace contra unor asemenea rele.

Grecii neuni\i, ce,]n num[ ]r de c`teva milioane, se afl[ ] sub prealnalta st[p`nire, trebuie, dup[ ] p[ ]rerea mea, s[ ] fie privi\i ca fiind pentru prealnalta cas[ ] o comoar[ ] =i un adev[ ]rat juvaier, din care se vor putea trage]n viitor pentru stat chiar mai multe foloase dec`t p`n[ ] acum, dac[ ] numai vor fi scuti\i cu toat[ ] asprimea at`t ]n cele lume=ti, c`t =i]n cele biserice=ti, contra orice asuprire, orice nedreptate =i orice nemul\umiri]ntemeiate, =i vor fi pov[ ]ui\i astfel cum regulile precau\iunii cer s[ ]]nt`mpin[ ]m o na\iune aspr[ ] =i r[ ]zboinic[ ].

Kaunitz propune dar ca]mp[ ]r[ ]teasa s[ ] numeasc[ ] pe Dionisie Novacovici episcop al rom`nilor ortodoc=i din Ardeal, r[ ]m`n`nd ca prin mijlocirea lui s[ ] se fac[ ] ]ncercare de a hot[r] pe rom`ni la unire cu biserica papist[ ].

Ura de care vorbe=te Kaunitz nu e]ns[ ]]ntemeiat[ ] numai pe sim[ ]m`ntul religios, nu este o urmare a intoleran\ei religioase.

]n anii 1743 =i 1744 episcopul greco-catolic din F[ ]g[ ]ra=, Ioan Klein, mereu se pl`nge ]mp[ ]r[ ]tesei Maria Theresia de asupririle ce trebuie s[ ] suferе rom`nii uni\i, "care sunt trata\i mai r[ ]u dec`t ovreii". ]ntre altele, episcopul Klein protesteaz[ ] contra hot[r`rilor dietei din Ardeal =i]n memoriul ce adreseaz[ ]]mp[ ]r[ ]tesei ca r[ ]spuns la acest protest, dieta zice urm[ ]toarele:

Neamul rom`nilor din vechime are nevoie de a se bucura de locuirea acestui p[ ]m`nt (*hujus glebae incolatu gaudens*) dar acea plebe nici prin aplic[rile, nici prin natura, nici

prin ingeniul, nici cu privire la condițiile ei, nici din alte considerații deosebite, nu este capabil de privilegiile naționale; din contra mereu intră ca o pribeagă în de c[ă]p[ă]t[ă]ș[ă] în Muntenia și Moldova, iar acolo se leapădă de uniune pe care a primit-o mai mult de nume decât în adevăr.

Memoriul arată apoi că, rămânând în urma războaielor multe pământuri de-erte, românii au intrat din Moldova și Muntenia și s-au așezat pe ele; ei însă nu pot să cedeze drepturi decât începând a face parte din vreuna din cele trei națiuni.

În zadar sunt dar toate încercările Curții din Viena. Nici ca parte a națiunii ilirice, nici unindu-se cu biserica papistă românii nu pot să cedeze drepturi, deoarece, cedând drepturi, după legile țării, ei încetează de a mai fi români. Totdeauna aceste legi erau o stavilă puternică pentru Curtea din Viena, iar a le schimba nu se putea, fiindcă se temea de rebelii maghiari, care foarte lesne puteau să provoace un război cu Poarta otomană. Un singur împărat a cutedat să teargă aceste legi, Iosif II, înainte însă de a muri, și el a fost silit să nimicească tot ceea ce în viața sa, decretând restabilirea deplină a drepturilor nobilimii.

În administrațiune, Curtea din Viena întempiună aceleași greutăți. Chiar în Oltenia, unde putea dispune după plac, ca în oțără cucerită, drepturile, pe care le au boierii și pe care nu crede de cuviință a le călca, sunt una din cele mai mari greutăți. Se face numărul toarea populației, se împart districtele, se iau măsurile pentru sporirea populației, se face un conspect despre mănăstiri și despre drepturile lor și se împarte contribuția astfel ca populația rurală să nu poarte prea grele sarcini. După câțiva ani de încercare se constituie o comisiune financiară, însărcinată cu formularea propunerilor privitoare la măsurile de luat pentru o bună administrare a Olteniei. Raportul acestei comisii se încheie prin cuvintele:

Prea înaltul serviciu și chiar starea și împrejurările țării cer ca Maiestatea Voastră Împ. și Cat. să faceți întrebuire de acest drept (de a dispune ca în oțără cucerită și de a nu vine seamă de drepturile boierilor); căci cele mai multe privilegii sunt stabilite pentru folosul boierilor, privilegii în virtutea cărora au avut ocazia de a dispune de viața și averea supușilor după plac și, precum arată exemplele în mod cu totul tiranic,

mai ales fiindc[purtarea lor e nemaipomenit[=i bietul popor suspin[dup[ajutor, =i trebuie s[fie ocrotit contra lor, deoarece import[mai mult a c`=tiga iubirea acestui popor de r`nd, dec`t a \ine pe boierii nesocoti\i =i ne]nfr`na\i]n vechile lor drepturi, ba]n cele mai mari nedrept[\i ale lor, mai ales fiindc[omul de r`nd e cea mai mare putere, c[ci prin el se]mpopuleaz[=i se ridic[, prin urmare prin el se aduce \ara la deplina dezvoltare.

Curtea din Viena nu a sc[zut dec`t foarte pu\in din drepturile boierilor olteni; cu toate aceste ]n cursul r[zboiului urm[tor boierii olteni nu o mai sus\ineau. Dac[ dar ]n Oltenia era at`t de greu a sc[dea din privilegiu,]n |ara Ungureasc[=i]n Ardeal, unde totdeauna era o revolu\ie latent[, schimbarea privilegiilor era aproape peste putin\].

La anul 1785,]mp[ratul Iosif II nume=te zece comisari]ns[rcina\i cu organizarea bisericii.]n instruc\iunile date acestor comisari, el zice]ntre altele:

]n acest district (banatul Timi=oarei) sunt cu deosebire trei na\iuni: anume rom`ni =i s`rbi, care deopotriv[sunt de religia greac[neunit[, afar[de ace=ta, coloni=ti str[ini de na\ionalit[\i deosebite din Germania. Na\iunea rom`n[ tot mai e tratat[ ]ntr-un mod foarte asupritor =i mai ales pentru aceea e pu\in dezvoltat[, nestatornic[ =i dispus[ a fura. C`t[vreme nu vor fi lumina\i]ndestul prin =coli =i c`t[ vreme nu se vor de=tepta ]ntr-]n=ii, ]n urma unui bun tratament, iubirea pentru p[m`ntul lor, dorin\a de a-=i cl[di mai bine casele, de a-=i lucra mai bine p[m`nturile =i de a s[di mai mul\i pomi, ace=ti oameni vor urma a se sim\i camp`nd (kampirend) de pe o zi pe alta.

E de asemenea adev[rat c[s-au luat de la d`n=ii cele mai bune p[m`nturi spre a le da altor coloni=ti, c[au trebuit s[suferi mai multe asupriri, cu toate c[sunt cei mai vechi locuitori ai t[rii.]ndeob=te aceast[na\iune pretinde, ca pl`ngerile ei s[ fie ascultate =i ca cei mai b[tr`ni dintre d`n=ii, ]n care ]=i pun toat[ ]ncrederea, s[ fie dumeri\i prin argumente ]ntemiate; apoi de aci ]nainte se poate face ori=ice cu d`n=ii (*alsdann kann man alles mit ihnen richten*).

Vorbind despre rom`nii din |ara Ungureasc[=i Ardeal,]mp[ratul Iosif II zice:

Durere! este prea adev[rat c[ ]ntre na\iunea ungureasc[=i cea s`rbeasc[, apoi ]ntre grecii neuni\i =i unguri domne=te o ur[ ne]mp[cat[. Pe c`t de pu\in se poate g[si adev[rata cauz[a acestei uri, pe at`t de adev[rat este c[ea izbucne=te la toate ocaziu-

nile, lucru de care r[scoala, ce nu de mult a fost]n Ardeal (Horia =i Clo=ca) ne d[cele mai triste dovezi. Dac[e dar s[domneasc[pace =i fericire]ntre oamenii ce trebuie s[tr[iasc[ ]mpreun[,]nainte de toate aceast[ur[trebuie s[fie pe deplin st[rpit[, =i nu pot]ndestul a]ndemna pe comisar ca s[privegheze =i s[sileasc[pe ori=icine a priveghea ca toate persoanele magistratului s[observe cel mai mare cump[t =i]ndeosebi s[aib[toat[considera[ia pentru popi =i cler]ndeob=te.

Rom`nii — zice apoi ]mp[ratul — at`t de mult sunt obi=nu[i cu aspirarea,]nc` t sunt nep[s]tori chiar =i pentru locuin\ele lor =i astfel sunt dispu=i la nestatornicie, la schimb[ri =i tot felul de excese. La ace=ta nu numai trebuie s[ se introduc[ =colile, ci =i preo[ii lor s[ fie mai bine instrui[i; ]n sf`r=it, domnii lor de p[m`nt =i autorit[\ile trebuie s[ ]nceap[ a=i trata mai uman, pentru ca s[=i ]ndrepteze =i s[=i lipeasc[ de p[m`ntul pe care sunt.

Puternicul]mp[rat, care da aceste porunci binevoitoare, nu a putut c`tiga rom`nilor dec`t un singur drept: dreptul de a=i schimba st[p`nii. Nici dreptul de migra\iune nu l-au c`tigat ]nc[ rom`nii, dec`t dup[ ce au pref[cut ]n cenu=[ o mul[ime de sate, ora=e =i cur\i neme=e=ti, au t[iat c`teva mii de unguri =i au b[gat spaima]n vr[=m[=ii lor.

Altfel lucrurile nu se puteau pune la cale. Principiul politicii Habsburgilor *“Divide et impera”*, era un rezultat firesc al]mprejur[rilor. Chiar]ntre marginile]mp[r[\iei lor, Habsburgii trebuiau s[fac[mereu politic[extern[. Ei nu puteau nimici pe maghiari, fiindc[erau un popor de care]mp[r[\ia avea trebuin\[, contra Rusiei =i t[rie le puteau da, fiindc[erau un neam r[zvr[titor, ce mereu st[ruia s[provoace un r[zboi cu Turcia. Tocmai at`t de pu\in puteau Habsburgii s[ caute a nimici pe popoarele cuprinse sub numirea de *“na\iune ilirica”*, deoarece ele \ineau ]n fr`u pe maghiari =i erau]n aceea=i vreme un val de ap[rare contra turcilor; aceste popoare erau]ns[de lege ortodox[, erau suspecte =i foarte lesne se puteau pune la dispozi\iunea Rusiei. Curtea din Viena]=i d[prin urmare silin\ a de a \ine pe aceste popoare]n echilibru, d`nd mereu ajutor celor mai slabe dintre d`nsele, f[r[ca s[provoace]ns[pe cele mai tari la rezisten\ a energetic[.

Cuprinz`nd toate cele zise p`n[acum]n o singur[cugetare, ne r[m`ne impresia nestr[mutat[ c[ politica Habsburgilor e ]ntru toate hot[r`t[de ne]ncrederea cu care ei privesc pe Rusia. +i urm[rind cu

b[gare de seam[ ]nt`mpl[rile ce se desf[=oar[ ]n cursul veacului XVIII,
aceast[impresie ajunge a fi o convingere bine]ntemeiat[.

Numaidec`t la anul 1700, vedem cum Leopold I “suspectează “ pe
un dragoman al Por`ii, fiindc[e de lege ortodox[. +i acest[suspec-
tare se urmează]n tot cursul veacului. Politica ce Habsburgii urmează
fa`a cu Turcia se poate cuprinde ]n c`teva cuvinte: ei c[uta s[=-i asi-
gure pozi`iuni bune fa`\ de Rusia.

]n cursul r[zboiului izbucnit la 1716, \arul Petru mereu face Cur`ii
din Viena propuneri de alian`\]. La 13 octombrie, principele Trautsohn
raportează]mp[ratului Carol VI despre p[erile conferin`ei ministeri-
ale cu privire la aceste propuneri. Mini=trii sf[tuiesc pe]mp[ratul s[
nu primeasc[aceast[alian`\], deoarece \arul “precum]nvederează [din
exemple, este o foarte mare sarcin[pentru alia`ii s[i=i voie=te mai
mult s[impun[legi dec`t s[dea ajutor, afar[de aceasta cere]n Impe-
riul roman =i cu deosebire]n Meklenburg o mul`ime de lucruri nepri-
ncioase;]n sf`r=it vecin[tatea lui, mai ales din considera`ie pentru
marea]nr`urire ce are]n Orient]n virtutea religiunii, e foarte primej-
dicioas[(*respectu seines in oriente ob rationem religionis habenden gros-
sen Anhang gar zu bedenklich*). Afar[de aceasta, sub pretextul alian`ei,
ar face, cu deosebire]n Moldova =i Muntenia, o mul`ime de demar=e
nepl[cute, iar la]ncheierea viitoarei p[ci, ar putea pune piedici
stric[cioase prin obi=nuitele sale preten`iuni exagerate”.

]in`nd seama de aceste motive, ]mp[ratul nu prime=te alian`a; tot
pentru aceste motive Austria intervine =i chiar se aliaz[cu Rusia]n
r[zboiul viitor; tot pentru aceste motive]ncheie la 6 iulie 1771 trata-
tul subsidial]n care Poarta]i cedează [Oltenia; tot pentru aceste mo-
tive refuz[propunerea ce i se face de c[tre comitele Orlow]n cursul
negocierilor de la Foc=ani, declar`nd c[nu voie=te s[anexeze Moldo-
va =i Muntenia;]n sf`r=it, tot pentru aceste motive, la anul 1788
]mp[ratul Iosif II ocup[Moldova =i Muntenia ca aliat al \arinei.

]n tot cursul veacului XVIII, politica Habsburgilor este una =i
nestr[mutat[, aceea pe care cancelarul Kaunitz o expune]n nota
adresat[la 6 ianuarie 1775 baronului Thugut:

Înainte de toate ni se pune Întrebarea preliminară — zice Kaunitz — dacă =i Între-
cât ar putea să fie oportun a stabili o Înelegere sinceră cu Poarta =i a primi făc\ cu
d\ nsa ni=te angajamente, care nu ne-ar promite un folos chiar acum, În prezent, ci ar
fi calculate pe vremile =i Împrejurările viitoare.

Precum =ti\i, starea de acum a Por\ii e foarte deosebită de aceea de odinioară. Ce
e drept, toate lucrurile vremelnice =i toate prevederile omene=ti sunt supuse at\ tor
complica\iuni neprevăzute =i at\ tor evenimente, Înc\ t este peste puțină a hotăr\ cap\ tul
lor cu destulă siguranță. Cu toate aceste o ochi politic poate prevedea cu toată pro-
babilitatea că dacă Rusia va căuta să profiteze de avantajele ce i s-au acordat În cea din
urmă pace, un lucru care abia mai poate fi pus la Îndoială, iar Poarta va răm\ ne În
apatia =i letargia ei de p\ n\ acum, lucru ce urmează din putreziciunea temelilor ei,
că, zic, dacă va fi astfel, mai de vreme ori mai târziu va trebui să urmeze În această
parte a Europei o revolu\iune capitală (*Hauptrevolution*):

Această singură perspectivă e mai mult decât destulă spre a ne hotăr\ să nu primim
făc\ cu Poarta ni=te angajamente, să nu Încheiem cu ea tratate, care, fără de a ne
aduce foloase actuale, ar fi calculate pe ni=te vremi, unde va exista poate cu totul altă
stare de lucruri =i aceasta ar cere demar=e cu totul deosebite de cele de acum, ba poate
chiar opuse cu ele.

Mijloacele propuse de d-voastră consistă În frică, mituire =i alte mijloace de a
hotăr\ pe cineva la ceva. Spre a hotăr\ pe turci prin ra\ionamente, se va face, Între
altele, Întrebuin\are de considera\ia, că inten\ia noastră nu este alta decât a face să
Înceteze cu des\ r\ire neÎncrederea reciprocă, pentru ca apoi să ne putem Îndrepta
toată aten\ia asupra Întrebării, cum, prin reciprocă Înelegere plină de Încredere =i
comune demar=e, s-ar putea Împiedeca urmările stric\cioase ale celei din urmă p\ci
Încheiate cu Rusia.

În situa\ia de acum a Por\ii, fără Îndoială politica noastră secretă trebuie să con-
siste În a sus\ine, cât vreme se poate, Împăr\șia otomană În Europa, ori cel puțin a
face ca În cel mai rău caz Rusia să nu o surpe vreodată singură =i pentru sine, venind
despre mare, =i, prin urmare, fără de concursul neapărat al Cur\ii noastre. E foarte de
dorit pentru interesul nostru politic, ca despre mare de unde Începe a o amenin\ a cea
mai mare primejdie, Poarta să =i dea silin\ a se asigura cu toate a=ez\mintele de
apărare =i toate măsurile de altă natură, ce-i stau În puțină, deoarece tocmai În aceasta
consistă cel mai de căpetenie mijloc, spre a ajunge la realizarea inten\iei alternative a
politicii noastre.

Acestea sunt principiile, pe care Habsburgii le-au observat at\ t
Înainte cât =i după Kaunitz făc\ cu Orientul.

Ei nu se pot alia cu Poarta otoman[, fiindc[ea nu le d[destule garan\ii de statornicie; stau deci totdeauna gata, pentru ca,]n cel mai r[u caz, c`nd sultanii nu se mai pot sus\ine ]n Europa, s[ ia partea ce li se cuvine din \[rile scoase de sub st[p`nirea lor.

14 -i 15 aprilie 1878

[DREPTURILE ROM~NILOR]

Izbucnind r[zboiul]ntre Turcia =i Vene\ia, Curtea din Viena prime=te un memoriu,]n care se expun motivele pentru care]mp[ratul trebuie s[declare r[zboi Turciei. Al doilea dintre motive e comentat prin urm[toarele considerente:

Deoarece interesul de stat e ceea ce trebuie s[hot[rasc[pe M. S. a nu vedea pe Turc, vecinul s[u, m[rit prin noi progrese, ci mai v`rtos a=] da silin\va de a nu-l vedea stabilindu-se cu noi fortifica\iuni =i noi constitu\iuni de guvern]n Moldova =i Muntenia, Benderul =i Hotinul, ce a durat Turcul, sunt dou[puncte delicate, dou[lucruri importante, care prin]mprejur[rile lor =i prin consecven\ele ce pot avea, trebuie s[fie considerate cu toat[considera\iunea =i pondera\iunea, iar[nu s[fie trecute cu vederea... Turcul zide=te mari fort[re\le la hotarele cre=tinilor, lucru ce nu se cuprinde]n instrumentele de pace, pune]n ele tunuri, pune mult[o=tire, pune pa=[, =i sub pretextul acestor fort[re\le se extinde =i ocup[locuri din Moldova, pune pe turci s[arbitrarieze, iar[cre=tinii nu \in seam[de aceasta, nu se g`ndesc, ci adorm ca =i c`nd nu s-ar]nt`mpla nimic.

Trebuie s[se]ie seam[c[Moldova =i Muntenia, aceste dou[provincii at`t de roditoare ]nt[rite cu fort[re\ele Turcului, cum a ]nceput a se face, vor putea hr[ni cu ]nlesnire =asezeci =i mai multe de mii de osta=i, gata la orice caz de nevoie a sta totdeauna ]nainte ochilor ]mp[ratului. ]ntreb dar: va putea ]mp[ratul st[p`ni Ardealul]n pace? vor putea ungurii sta pe pace =i a nu se r[scula,]n vecin[tatea o=tirii ce st[ ]n aceste provincii sub arme =i totdeauna gata?

Polonezii mai nainte \in`nd mai bine seam[de lucrurile ce privesc conserva\iunea lor,]n toate tratatele de pace ce au]ncheiate cu turcii, cum se vede din istorie, totdeauna au pus]ntr-un articol separat urm[toarele puncte: "c[turcii nu vor putea zidi fort[re\le]n Moldova =i Muntenia; c[ ]n cet[\uile, ce se afl[ ]n aceste \[ri, s[nu se pun[garnizoan[turceasc[; c[aceste dou[provincii s[se lase]n libert[\ile lor dup[ ]nvoie-

lile =i pacta\iunile avute cu moldovenii =i muntenii, c`nd s-au dat domnirii turce=ti; de a se pune todeauna]n aceste principate domni cre=tini, care mai sunt afar[de aceasta =i cu =tirea regelui Poloniei.”

Peste pu\in izbucne=te r[zboiul]ntre turci =i nem\i =i la anul 1718 se]ncep negocierile de pace. La 22 septembrie 1717 principele Trautsohn raporteaz[despre p[rerile consiliului de mini=tri privitoare la pace, =i zice,]ntre altele, urm[toarele:

Pe cealalt[parte a Dun[rii este, nu departe de Timi=oara Or=ova, un punct ocupat de cur`nd ce trebuie p[stiat cu orice pre\ de=i trebuie s[ ne d[im silin\,a, ca, f[r[ aceasta, teritoriul Maieșt. V Imp. s[ se extind[ peste Por\ile de Fier, dac[ nu p`n[la Rusciuc, cel pu\in p`n[ la Fet`slan, Vidin =i Nicopolis, pentru ca scutindu-se teritoriul dind[r[tul acestor puncte, naviga\iunea pe Dun[re s[fie adus[la un mai mare folos =i la mai mult[comoditate pentru comer\; afar[de aceasta, din jos de Por\ile de Fier =i trec[toarea primejdioas[de l`ng[ ele, s-ar putea face un port pentru vasele ce trec magazii pentru m[rfurile ]nc[rcate pe ele. C`t apoi pentru ambele principate Valahia =i Moldova, \n`nd seam[ de ordinea actualului tratat de pace =i de principiul ”*uti possidetis*” observat la ]ncheierea lui, ele sunt de deosebit[ natur[, deoarece Maieșt. V Imp. nu posedav[ p`n[acum nimic]n Moldova, iar]n Muntenia,]nc[de c`nd Ioan Mavrocordat a fost prins, av[luat]n posesiune cele cinci districte dincoace de Olt cu mai multe puncte fortificate, =i mare=alul comite de Steinvilla a =i]ncheiat cu preajnalta]nvoire un tratat privitor la acest \nut cu Ioan Mavrocordat, din care cauz[conferin\,a e de p[retere, ca M. V Imp. s[cere\i]n ambele provincii dreptul de a numi =i de a institui Voievozi =i suprema\ia]mpreunat[cu acest drept,]ntruc`t ]ns[ pentru aceasta ar avea s[ devin[ ]ncheierea p[cii peste putin\[, s[ nu insista\i asupra acestui punct ca o condi\ie *sine qua non*, ci s[ v[ m[rgini\i a cere, ca cetatea Hotinului, zidit[ ]n contra tratatului de la Carlov[t =i at`t de afar[din seam[n de primejdioas[pentru principatul Ardealului =i pentru comitatele despre miaz[noapte ale Ungariei, s[fie suprimat[, iar]n Muntenia grani\ele s[se statorniceasc[dup[r`ul Olt.

Iat[dar]n pu\ine cuvinte cea mai deplin[l[murire asupra celor mai de c[petenie interese ale Habsburgilor]n Moldova =i Muntenia.

F[c`nd abstrac\ie de la interesele economice ]mpreunate cu naviga\iunea pe Dun[re, Moldova =i Muntenia sunt cele dou[ col\uri de teren, de pe care hotarele de la r[s[rit ale ]mp[r\iei pot s[ fie amenin\ate. Interesul Habsburgilor nu este ]ntru at`t de a st[p`ni direct aceste dou[ \ri, pe c`t este de a face ca ele s[nu fie st[p`nite de

un element care ar putea să amenințe pacinica stăpânire a împăratului în Ardeal și în părțile despre miazănoapte ale Turciei. Împăratul cere dar dreptul de înțelegere indirectă asupra acestor două țări; chiar nici asupra acestui drept nu insistă însă, ci pune ca două condiții *sine qua non* numai cedarea Orșovei și surparea Hotinului. Punctele de plecare ale celor două linii strategice, care se întindesc la Focșani, Orșova despre miazăzi și Hotinul despre miazănoapte, sunt dar acele pe care Curtea din Viena pune cea mai mare greutate, deoarece amândouă aceste puncte sunt, după firea locului, centre de operație contra țărilor de la răsărit ale împăratului.

Nici punctele intermediare nu sunt trecute cu vederea.

Pe vremea negocierilor de pace, consiliul de război din Viena însărcinează pe comitele Steinville, generalul comandant al Ardealului, să dea plenipotențiarilor împăratului la muriri asupra punctelor ce sunt de importanță pentru apărarea Ardealului. Îndeplinind această sarcină, comitele Steinville arată apoi în scrisoarea sa de la 14 mai 1718 că, în înd seamă de importanță strategică a Oltului, la curățirea de bolovanii și a câmpului cu mult osteneală și cu mari cheltuieli un drum de-a lungul râmului drept al lui pârâna la Râmnic. Deoarece însă foarte lesne s-ar putea ca vreun inamic să străbată prin strămtorile de la Turnul Roșu în Ardeal, s-au făcut la Râmnic și la Cozia fortificațiuni, iar în urmă s-au început lucrările de fortificațiune permanentă la Căneni. Steinville crede însă că nu va fi destul a cere numai cele cinci districte de peste Olt, ci comisarii trebuie să insiste ca Poarta să mai cedeze înutul numit Loviște, numai nouă sate, astfel ca hotarul să fie la Topolog, deoarece acest unghi e de cea mai mare însemnătate pentru paza Ardealului. Pe harta ce trimite în seamă chiar și punctul în care va trebui să stea grănicerul de pază spre a putea bine observa terenul.

Cât pentru Moldova, Steinville cere ca, spre înlesnirea recunoașterilor, plenipotențiarilor să stăruie a căuta pozițiuni în deosebite trecători, și anume înainte de toate ar trebui să se ocupe Rodna și Dorna, fiindcă din aceste puncte se pot observa hotarele Moldovei, ale Maramureșului și ale Poloniei. De asemenea, ar fi bine să se ocupe

C`mpulung-Moldovenesc. O asemenea importanță d[ Steinville satului Com[ne-ti. Cea mai mare greutate pune ]ns[ Steinville pe pozițiunile din trec[toarea de la Oituz, deoarece aceasta e larg[, este aproape de Foc-ani =i comunic[ at`t cu Moldova, c`t=i cu Muntenia.

Oituzul r[m`ne p`n[la sf`rit al treilea punct, ]n care Curtea din Viena st[ruie f[r[ de curmare s[-i c`=tige pozițiuni.

Numaidec`t dup[ ce, ]n urma p[ciilor de la Belgrad, Curtea din Viena renun[ la Oltenia, se constituie o comisie ]ns[rcinat[ cu statornicirea granițelor ]ntre Ardeal =i \[rile rom`ne-ti.

Lucr[rile acestei comisii r[m`n zadarmce, deoarece generalul comandant al Ardealului st[ruie s[ c`=tige cu orice pre\ pozițiuni favoritoare: astfel pe la 1740, se]ncepe]ntre munteni =i ardeleni =i mai ales]ntre moldoveni =i ardeleni, cu deosebire]n trec[toarea de la Oituz, conflicte de granițe, care nu se mai curm[dec`t atunci c`nd cancelarul Kaunitz d[porunc[s[se]nainteze pajurile]mp[r[te-ti pe toat[ ]ntinderea granițelor Ardealului.

]nainte de]ncheierea p[ciilor de la Kuciuc-Kainargi, v[z`nd situația disperat[a Porții, cancelarul Kaunitz]=i d[toat[silin[ia s[asigure]mp[r[\iei pozițiunile de care avea trebuin[pentru ap[rarea hotarelor de la r[s[rit.

]nainte de toate se]ncheie tratatul subsidial, prin care Poarta renun[din nou la Oltenia;]n urm[Curtea din Viena]in`nd seam[de p[rerile consiliului de r[zboi, de asemenea, renun[la posesiunea acestui teritoriu, a c[rui ap[rare era anevoioas[.]nc[la 4 mai 1770, Kaunitz scrie]nc[baronului Thugut urm[toarele:

Din notele originale de la 22 =i 30 aprilie ale Consiliului de r[zboi ce v[trimit, a=tept`nd s[ mi le ]napoia[i, v[ ve[i l[muri mai de aproape, ]n ce chip moldovenii au cutezat a=și duce vitele la p[=une peste granițele ]nsemnate prin ]mpl`ntarea pajurilor]mp[r[te-ti, =i ce fel de ordine s-au dat dup[propunerea mea =i cu prea]nalt[consim[ire de c[tre Consiliul de r[zboi comandei generale din Ardeal, spre a]mpiedica]n viitor asemenea c[lc[ri de granițe =i spre a ap[rarea posesiunile noastre.

De=și lucrurile nu stau astfel]nc`t s[putem presupune c[turcii v[vor face niscaiva obiecțiuni pentru aceasta, nu este peste putin[ca ei s[izbuteasc[a]nainta]n Moldova spre granițele Ardealului =i s[v[fac[pentru pajuri niscaiva obiecțiuni: la un

asemenea caz ve\i r[spunde]n mod cu totul amical, cum Poarta prea bine =tie c[mai adeseori ne-am pl`ns de c[lc[rile de grani\ele moldovenilor, c[ noi credem c[ acele sunt grani\ele adev[rate, unde am ]mpl`ntat pajurile, =i c[nu ne-am opune c`tu=i de pu\in ca, la timp oportun, o comisiune mixt[s[statorniceasc[drepturile =i preten\iunile noastre =i ca lucrul s[se aplaneze]n mod amical.

Astfel,]n vreme ce turcii se r[zboiesc cu ru=ii, Curtea din Viena]nainteaz[pajurile spre Moldova =i Muntenia, c` =tig`nd pozi\iunile, la care r`vnise de at`ta vreme.

Chiar nici cu aceste pozi\iuni Kaunitz nu era]ns[mul\umit =i, din nota ce adresase]n septembrie 1774 baronului Thugut ne]ncredin\[m c[guvernul rusesc luase fa\ cu Curtea din Viena angajamente]n scris (*schriftliche Versicherungen*) de a nu ocupa Moldova =i Muntenia, =i]ndeob=te de a nu stipula cu ocaziunea]nceierii p[ccii condi\iuni care ar pune aceste doua \[ri sub st[p`nirea indirect[a \arinei.

Acum situa\iunea se schimbase cu des[v`r=ire. Dup[cum ne-am putut]ncredin\ a din nota de la 6 ianuarie 1775, Kaunitz nu se mai temea de turci, ci din contr[prevedea o revolu\ie,]n urma c[reia Rusia putea s[surpe]mp[r[\ia otoman[f[r[de concursul Cur\ii din Viena. Rusia era primejdia, pe care se preg[tea s[o]nl[ture, =i turcii]ncepuser[a fi una dintre armele cu care voia s[o]nt`mpine. St[ruind ]ns[ ca turcii s[ ia din partea despre mare toate m[surile de ap[rare, el ]=i da totdeauna silin\ a ca s[ c` =tigel pentru Curtea din Viena pozi\iunile de care avea neap[rat[trebuin\,]n cazul c`nd turcii nu s-ar mai fi putut ap[ra.

Cu deosebire dup[ ]mp[r\irea Poloniei, aceste pozi\iuni erau]n Moldova, iar nu]n Muntenia.

Dup[cum ne spune Alexie Da=cow, Curtea din Viena, pe la]nceputul veacului XVIII,]=i da toat[silin\ a s[stabileasc[ ]n Polonia un regim disciplinat =i s[de=tepte puterea de rezisten\ a regatului vecin, ce desp[r\ea]mp[r[\ia de Rusia. Toate silin\ele i-au fost zadarnice, deoarece boala libert[\ii nu poate fi lecuit[dec`t prin arme =i ]n vreme ce Rusia sus\ine libert[\ile polonezilor chiar cu arma, Curtea din Viena nu a crezut de cuviin\ a le combate tot cu arma. Pun`ndu-se dar

chestiunea împărțirii, Curtea din Viena a consimțit, numai în cu condițiunea că și se va da teren de retragere, adică o parte din Polonia = și anume partea de care avea trebuință spre a nu fi silit să apere chiar de la hotar granițele despre miaznoapte ale împărțirii. De același lucru avea Austria trebuință în Moldova. Galiția = și Ardealul erau cele două provincii, care hotărâu împărțirea spre miaznoapte = și răsărit; din întămplare însă între aceste două provincii nu exista nici o comunicație, ba chiar stabilirea comunicației era peste puțin. De la Sniatyn, din Galiția, la Bistrița, în Ardeal, comunicația nu se putea face decât prin Maramureș ori prin Moldova. Drumul însă prin Maramureș era mai lung = și trece totodată prin două deosebite strămtori ale Carpaților; calea prin Moldova era dar o consecvență neapărată a împărțirii Poloniei, deoarece două provincii vecine care nu comunică între dănsese ar fi o absurditate strategică.

Înainte de a lua hotărâri privitoare la stabilirea comunicațiunii între Ardeal = și Galiția, "marele stat major" austriac trimite doi ofițeri superiori să facă recunoașteri, să studieze terenul = și să raporteze la cinci întrebări deosebite.

A doua din aceste întrebări e formulată astfel:

Deoarece intențiunea de a face practicabil drumul din Ardeal prin Cămpulung = și prin Dorna are scopul de a înlesni apărarea provinciei Galiția din sus-zisul Ardeal; = și deoarece trebuie să vinem în vedere că pentru conservarea = și scutirea acestei comunicațiuni se cere o aliniere a granițelor de la Munții Calenani spre Podolia, ar fi să ne lămurim dacă este cu puțină a statornici acest nouă graniță (dacă după termen, s-ar putea găsi un astfel de aliniament, cum e dorit la toate granițele; adică să nu se ceară prea mulți oameni pentru ocuparea liniei, să se poată observa cu exactitate = și cea mai mică parte a ei, = și la nevoie să se poată face cu înlesnire întrebări de niște măsuri de apărare ce, dacă nu împiedică pe vrăjmaș a trece, să-i facă cel puțin trecerea foarte anevoioasă) adică îngrijirea, ostenețile = și cheltuielile ce ar pune monarhia întru dezvoltarea unei bucăți de țară = și țigăte prin tragerea unor asemenea granițe noi, nu ar trebui să fie date pradă pieirii față cu cel mai mic atac al inamicului?

Răspunzând la această întrebare, ofițerii însărcinați cu studierea terenului, arată că, în direcția prescrisă, nu cred că se va putea găsi o asemenea graniță; ei sunt de părere că "spre a scuti cu succes

flancul drept al provinciilor ce fac front spre Prusia, Polonia =i Rusia", nu este neap[rat] aceast[linie. Ei propun dar o linie, ce ar porni de la Oituz la Trotu=, de aci pe \[rmul Trotu=ului p`n[ la Siret, apoi pe Siret ]n sus p`n[la satul Camenca, de aci apoi spre Cern[u]i p`n[ la Nistru, lu`nd cel pu`in terenul dominant din codrul Hotinului.

Vorbind]n urm[despre valoarea strategic[a noilor pozi`iuni, ofi`verii]ns[rcina\i cu studierea terenului]=i formuleaz[r[spunsul astfel:

Dac[pozi`iunea unei armate are dinaintea ]ntregului ei un teren ce-i domineaz[ lag[rul, fiind cele mai ]nalte puncte ale acestui teren ocupate de cele mai ]naintate avangurii, astfel ]nc`t nici intervalele de la un avangur la altul nu pot fi observate, nici patrulele nu pot circula astfel]nc`t s[ ]mpiedice pe ori=icine, ]n vreme de 1/4, 1/2 sau un ceas ]ntreg, de a se furi=a =i a trece neobservat prin linia de cordon, nici, ]n sf`r=it, observarea inamicului din fa\ nu este cu putin\]; despre o asemenea linie f[r[ ]ndoiala se poate zice c[nu e cea mai bun[. +i de aproape aceea=i natur[e linia ce avem]n fa\, presupun`nd, din Ardeal, un atac din partea turcilor, t[ ]tarilor ori din partea vreunui alt inamic, dac[ nu vom fi ocupat mai ]nainte pozi`iuni dincolo de mun`ii hotarnici, ]n Moldova ori Muntenia, ]ntruc`t o asemenea]naintare este cu putin\] f[r[de a pierde din vedere singur[tatea retragerii,]n caz de nevoie, a trupelor avansate =i lesnirile de a le da ajutor. Deoarece, atunci c`nd am fi ataca\i de c[tre vreun inamic, ]naintarea pare necesar[, se poate pune ]ntrebarea dac[ nu ar fi mai bine ca ]n vreme de pace, ori cel pu`in nu a=a zic`nd ]n ultima oar[, s[ se fac[ aceast[ ]naintare, mai ales c`nd ea s-ar putea face prin bun[ ]nvoial[? Prin aceasta ni s-ar da putin\]: 1) de a ne informa din vreme despre planurile pe care inamicul niciodat[nu le poate forma altfel dec`t dup[ firea terenului; 2) am avea avantajul de a purta r[zboiul c`t[va vreme, p`n[ ]n cazul retragerii, pe p[ m`ntul inamic, 3) fiind sili\i a ne retrage, de la un pas la altul, am avea mereu]n dosul nostru un teren ce domineaz[pe inamicul n[v]litor p`n[ la por`ile noastre, 4) am pune piciorul]n o`lar[, care ne ofer[ toate cele trebuincioase, spre a stabili la punctele propuse cele mai minunate magazii cu cheltuieli foarte pu`ine; ni=te avantaje de care monarhia pare a avea trebuin\] fa\ cu turcii =i t[ ]tarii la aripa ei de la st`nga =i tocmai ]n acest flanc. S-ar putea zice c[ nu e trebuin\] de aceste avantaje, deoarece ]n ]ltimea mun`ilor ce acoper[aripele =i flancurile de la B`rsa, ]n Maramure=, p`n[la Or=ova, asemenea unui zid prin care mai ales cu tr[suri nimeni nu poate str[bate, ne d[destul[scutire, put`ndu-se ]nchide ori=ic`nd por`ile din acest zid ]n cel mai scurt timp =i cu deplin succes, iar[ liferan`ii =tiu s[adune proviziuni pentru bani buni. La cea dint`i obiec`iune vom r[spunde c[Ardealul trebuie s[fie privit ca o fort[rea\ hotarnic[a Monarhiei, =i prin urmare nu

poate să fie bine a lăsa pe inamic să străbată, mai ales cu pedestreimea =i cu cavaleria u=oară, aproape neîmpiedicat, pînă la valurile ei. Căci fărîndoiială nici chiar o îndoială linie de copaci culcă la pământ nu ne-ar da destulă siguranță, deoarece în întreaga Muntenie =i în Moldova sunt tot atîtea securi cîștărirani voinici sunt, care =tiu să le mînuiască foarte bine, mai ales cînd un alt inamic, iar nu turcii =i tătarii, li pun să deschiză trecerea; ei ar putea face aceste servicii cu atît mai lesne, cu cît acum pare lesne a închide îndestul trecerea cu copaci culcă la pământ. Dacă s-ar face dar pe nea=teptate o năvlire cu pedestreimea =i cavaleria u=oară, care ar fi inamicul, ce nu ar căuta să deschidă pe dinlăuntru porțile atît de bine scutite =i să deschidă o lesnicioasă, ba poate chiar liberă intrare pentru puterea, ce s-a apropiat cu artilerie =i furgoane atît de mult?

Cît pentru aprovizionarea trupelor, ofițerii însărcinați cu studierea terenului arată că lăfăranții sunt scumpi =i împovărătoarea cu dărtorii. După aceea ei urmează:

În ciuda tuturor obiecțiunilor ce se fac, o înaintare a hotarelor monarhiei e dar priincioasă, ba chiar de neapărată trebuință. De asemenea înaintarea ce s-a făcut prin mutarea pajurilor împotrăte=ni nu e îndestulătoare... Nu pare a se putea pune la îndoială, că luarea în posesie a provinciilor Galăia =i Lodomeria =i apărarea lor sunt vrednice de toată îngrijirea =i prin urmare trebuie să sprijinim cu tot dinadinsul cea mai de căpetenie considerație, adică de a scuti flancul lor. Propunerea de a lua numita parte din Moldova se întemeiază pe motivele următoare: deoarece astfel numitele provincii au cea mai bună comunicație cu Ardealul =i cu trupele ce se află într=nsul, care trupe, fiind concentrate la Bistrița prin Dorna =i Cîmpulung au la Sniatyn un mare =i mult mai scurt =i mai ușor decît acele concentrate la Dee= prin Maramare= — Sigeth la Delatyn =i Sniatyn.

Vorbind, în sfîrșit, despre Oltenia ei zice:

Noi credem că această achiziție nu ar fi avantajoasă, deoarece de la Turnul Ro= pînă la Nicopoli =i de aci pînă la Or=ova, acest teren e aproape cu desvîrșire înconjurat de inamic; izbucnind războiul, cît de lesne ar putea inamicul, plecînd de la Râmnic spre Or=ova, să taie trupelor noastre terenul dominant. =i mai înainte de a putea da din Ardeal succurs trupelor din Oltenia prin singura trecătoare de la Vulcan (deoarece făcînd cu o asemenea întreprindere inamicul ar pzi bine trecătoarea de la Turnul Ro= =i ceea de la Medradia) acestor trupe le-ar fi tăiat comunicația, ele vor fi suferit ori vor fi chiar cu totul nimicite.

At` t despre vederile ofi\erilor ]ns[rcina\i cu studierea terenului. Dac[ \inem seam[ de l[muririle cuprinse ]n notele lui Kaunitz asupra politicii orientale a Cur\ii din Viena, de angajamentele ce ru=i au trebuit s[ ia fa\ de acest[ Curte relativ la Moldova =i Muntenia =i de motivele at` t de l[murite din raportul ofi\erilor de stat major, nu ne mai putem]ndoi c[Curtea din Viena numai]n prevederea unui conflict cu Rusia s-a hot[r` t a lua pozi\iunile din Moldova =i Muntenia =i c[ ]ndeosebi stabilirea comunica\iei]ntre Gal\ia =i Ardeal prin Moldova era o consecven\ fireasc[a configura\iunii terenului =i o m[sur[de ap[rare fa\ cu ru=i ce amenin\au Orientul. Dac[era ca Austria s[ ]mpiedice pe ru=i de a se stabili]n Moldova =i Muntenia, trebuia ca]nc[din vreme s[c` =tige pozi\iuni, care domineaz[ aceste dou[ \[ri. Prin ]naintarea pajurilor ]mp[r[te=ti Austria a c` =tigat asemenea pozi\iuni pe toat[ ]ntinderea liniei Carpa\ilor =i cu deosebire]n trec[toarea de la Oituz, astfel]nc` t Moldova =i Muntenia au r[mas f[r[ de grani\e tari =i trupele din Ardeal pot s[ ]nainteze f[r[ mult[ greutate, resping` nd cu puteri mici puteri mai mari. Mai r[m` nea ca Austria s[ c` =tige punctele de plecare ale liniei Carpa\ilor, Or=ovei =i cu deosebire Hotinul, care era de importan\ =i pentru scutirea comunica\iei]ntre Gal\ia =i Ardeal.

Cabinetul din Viena cere dar de la Poarta otoman[Or=ova, punctele din linia Carpa\ilor, o cale de comunica\ie din Gal\ia]n Ardeal, terenul neap[rat pentru scutirea acestei c[i de comunica\ie =i partea dominant[din \inutul Hotinului.

16. 20 =i 21 aprilie 1878

[MARILE PUTERI }NCALC{ TRATATELE INTERNA | IONALE]

Tratatul subsidial]ncheiat la 6 iulie 1771 r[m` ne f[r[ de urm[ri. Numaidec` t]ns[dup[ce a renun\at la Oltenia, Curtea din Viena]ncepe a se preg[ti pentru negocierile privitoare la anexarea c[tre Gal\ia a

c`torva districte din Moldova. Adun`nd apoi toate elementele pentru discutarea chestiunii, cancelarul Kaunitz [ns]rcineaz[pe internun`iul de la Constantinopol, baronul Thugut, s[ ]nceap[negocierile cu Poarta otoman[.

}nc[la 3 februarie 1773 baronul Thugut cere s[i se trimit[h[r]i speciale =i s[i se dea l[muriri asupra punctelor, a c[ror achizi`iune e privit[ ca neap[rat[ pentru asigurarea grani`elor monarhiei. El arat[apoi]n raportul s[u c[nu crede c[Poarta va ceda teritoriul ce ar fi a se anexa dup[proiectul ofi`erilor de stat major =i c[ ]ndeob=te negocierile vor ]nt`mpina mari dificult[.]

Prev[z`nd greit[ ]le ce i se vor face la Poart[, baronul Thugut nu ]ncepe numaidec`t negocierile, ci caut[a= i preg[ti terenul, a se pune bine cu mini=trii Por`ii =i a= i c`=tiga mijlocitori buni. Reis Effendi, ministru de Externe, era Ismail Raif Bey, un om onest, dar fricos =i lipsit de energie. La un asemenea om banii =i darurile pre`ioase r[m`n f[r] efect; baronul Thugut izbute=te]ns[a-l angaja prin]ncredin`[ri amicale =i prin amenin`[ri indirecte. }n mai multe r`nduri Ismail Raif Bey =i baronul Thugut ]n conferin`e confiden`iale secrete. Purtarea ministrului turcesc ]n aceste conferin`e e cea mai corect[=i cea mai nevinovat[; conferin`ele sunt ]ns[ secrete =i se ]n noaptea, astfel ele pot s[ dea loc la b[nuieli =i nedumeresc pe fricosul ministru turcesc. Aceast[ nedumerire e una din cele mai puternice arme de care Thugut se folose=te fa[ cu d`nsul.

La conferin`ele secrete mai lua parte =i dragomanul Por`ii Costachi Moruzi. Numaidec`t la una din cele dint`i conferin`e Thugut ]i promite 1.000 galbeni, pe care nu ]i va primi ]ns[ dec`t dup[ce, prin concursul lui, negocierile vor fi ajuns la un bun rezultat. Costachi Moruzi prime=te cu vie mul`umire aceast[ dovad[ de ]ncredere =i, din partea sa, promite c[ va face tot ce-i va sta ]n putin`[. Mai r[m`nea voievodul Moldovei =i agen`ii lui de la Constantinopol. Grigorie Ghica, voievodul Moldovei, petrecuse patru ani de zile]n casa internun`iului austriac, baronul Pencklern. La 15 iulie 1754, Pencklern arat[ ]ntr-un raport c[tre Kaunitz c[a d[ruit junelui de mare viitor un ceasornic de aur. Mai arat[apoi

c["Gligoresco" Ghica s-a c[s[torit cu fiica renumitului Giacomo Riso =i cere voie de a-i face un dar de nunt[ ]n valoare de 100-120 galbeni. El sper[c[această[cheltuial[nu va fi r[u]ntrebuin\at[, deoarece Grigorie Ghica]n cur`nd va fi numit dragoman al Por\ii =i este bine de a c`tiga]nc[din vreme bunele lui dispozi\iuni.

Grigorie Ghica e numit dragoman =i]n urm[ajunge chiar la domnie. Pe timpul r[zboiului ce izbucne=te]ntre turci =i ru=i, el se d[ ]ns[ ]n partea ru=ilor, merge la St. Petersburg unde se bucur[de o foarte bun[primire =i dup[ ]ncheierea p[cii umbl[s[fie pus iar [=i]n scaunul domnesc.

La 17 august 1774 baronul Thugut raporteaz[cancelarului Kaunitz despre conferin\ele ce a avut cu ambasadorul rusesc =i cu cel prusian]n chestiunea sprijinirii candidaturii lui Gr. Ghica pentru domnia Moldovei.

Reprezentantul Prusiei, Zegelin, arat[baronului Thugut o scrisoare]n care generalul rusesc, comitele Romanzow,]n urma unei]ns[rcin[ri primite de la \arin[,]l invit[a st[rui la Poart[pentru punerea lui Gr. Ghica]n scaunul Moldovei. Baronul Thugut e contra acestei candidaturi; d[ ]ns[un r[spuns nehot[r`t =i promite c[ va cere numaidec`t]nstruc\iuni de la Curtea sa.

Cancelarul Kaunitz]i d[,]ntr-o not[din septembrie 1774, urm[-toarele instruc\iuni:

C`t apoi pentru sus-numitul Ghica, f[r[ ]ndoial[ Curtea noastr[ nu poate pune prea mult temeie pe bunele lui dispozi\iuni. Cu toate acestea a\i procedat cu deplin[ precau\iune c`nd a\i dat d-lui Zegelin relativ la sprijinirea candidaturii lui Ghica un r[spuns care poate s[fie privit mai mult ca favoritor dec`t ca un refuz =i merit[cel pu\in oarecare recuno=tin\.

Dac[Poarta nu a luat]nc[nici o hot[r`re privitoare la numirea viitorului voievod din Moldova, =i dac[precum trebuie s[presupunem, anevoie se va hot[r] contra lui Ghica, ce este sprijinit cu toat[energia din partea Rusiei, atunci]mi pare mai potrivit cu interesele noastre c[nu numai s[nu combat\v[i pe Ghica, ci din contra s[sprijini\v[i cererea lui]n public =i cu toat[energia, f[c`nd pe rudele lui s[ ]n\leag[ c[ toate acestea le face\v[i, ]ncredin\at fiind c[ noul voievod va fi cu mai mult[ sinceritate =i mai mult dec`t]n trecut supus Cur\ii noastre.

Chiar mai înainte de a fi voievod al Moldovei, Grigorie Ghica era dar un om în care baronul Thugut și cancelarul Kaunitz nu aveau încredere și pe ale cărui încredinșări nu puneau nici un temei.

Iacovachi Riso, socrul și agentul lui Grigorie Ghica, era însă un confident și călduros mijlocitor al baronului Thugut. Deși nu i-a promis de mai înainte, baronul Thugut i-a făcut deci, după încheierea convențiunii, un dar de 1.000 galbeni în bani gata.

Un alt confident și călduros mijlocitor al baronului Thugut era voievodul Munteniei, Alexandru Ipsilanti, care sta în corespondență secretă cu baronul Thugut, aduna informațiuni și stăruia prin agenții săi de la Constantinopol pe lângă miniștrii turcești pentru cedarea Bucovinei.

Toți aceștia nu erau însă decât oameni destinați a netezi calea și a înlătura greutățile mici, deoarece nu Poarta otomană era puterea de care se îngrijea Curtea din Viena.

După încheierea păcii de la Kuciuc-Kainargi, turcii erau seacă de puteri și chiar dacă ar fi voit, nu ar mai fi putut să reziste. Tocmai însă după pacea de la Kuciuc-Kainargi ei trebuiau să caute un sprijin contra Rusiei și Austria le oferea acest sprijin cu un preț relativ mic. Curtea din Viena cerea pozițiuni contra Rusiei și Turcia învinsă de către ruși abia mai putea să le refuze. Era numai vorba de a se afla o formă în care cedarea Bucovinei să se poată face astfel încât aparențele să fie salvate și demnitatea Porții să rămână neatinsă.

Chiar de la început cererea Curții din Viena s-a făcut în o asemenea formă: Kaunitz declară că, luând stăpânirea Galiei, Curtea din Viena va ocupa Bucovina ca parte a Pocușiei, uzurpată până atunci de către moldoveni. Înainte dar de a începe negocierile cu Poarta otomană, cancelarul Kaunitz voia să ia măsură pentru ocuparea Bucovinei. Moldova era însă ocupată de către trupele comandate de comitele Romanzow și astfel Rusia era puterea, de la care Curtea din Viena trebuia să cedeze dreptul de a cere de la turci să se cedeze Bucovina.

La 7 februarie 1775, cancelarul Kaunitz scrie baronului Thugut următoarele:

Acest grec deprins la f[\[rnicie (Gr. Ghica) niciodat[nu a avut bune dispozi\iuni fat[cu Curtea noastr[, ci, din contra,]nainte de izbucnirea r[zboiului a apucat cu bucurie orice ocaziune spre a favoriza emigrarea supu=ilor no=tri =i de a pune toate greut[\ile posibile]n calea comer\ului nostru. Purtarea lui]n cursul r[zboiului trecut a dovedit]ns[cu prisos c[el este cu des[v`r=ire supus Cur\ii ruse=ti; =i, fiind recunoscutor acestei Cur\i pentru starea favoritoare ]n care se afl[, nu poate fi nimic mai sigur dec`t c[el at`rn[ cu des[v`r=ire de aceast[Curte, care nu poate privi cu ochi nep[sator ca noi s[ocup[m pozi\iuni favoritoare pe ambele \[rmuri ale Nistrului, s[ne]naint[m grani\ele =i s[lu[m a=a-zic`nd cheia Moldovei ]n m`inile noastre.

De=i politica ruseasc[e astfel]nc`t ea nu permite ru=ilor a se opune f[\i= inten\iilor pe care le avem ]n aceste p[r\i, nu r[m`ne]ndoial[c[ ]n tain[ei lucreaz[contra noastr[=i chiar trebuie s[presupunem c[Ghica este din partea lor]ncurajat contra noastr[. Aceast[ ]ncurajare vine]ns[mai mult din partea Principelui Repnin =i altor generali, iar nu din partea generalului comite de Romanzow, deoarece, precum cred a v[fi]ncuno=tin\at]n mod confiden\ial, noi i-am f[cut acestuia un prezent de 5 000 galbeni =i o tabatier[de aur]mpodobit[cu briliante =i dup[aceea am primit dovezi eclatante despre bunele inten\iuni ale domnului General.

Dup[ce s-au netezit astfel toate c[ile, comandantul trupelor]mp[r]te=ti din Gal\ia, baronul Barco, prime=te ordinul de a trece grani\ele Moldovei =i de a ocupa teritoriul ce era luat drept parte a Pocu\iei.

At`t ]n Moldova, c`t =i]n Constantinopol, ocupa\iunea st`rne=te o vie fierbere =i ]n locul acestei fierberi baronul Thugut ]ncepe negocierile ]n toat[ forma, adres`nd Por\ii otomane urm[torul memoriu:

Subsemnatul Internun\iu =i ministru plenipoten\iar al Majest[\ilor Lor Imperiale =i Imp. Red. Apostolice a avut onoarea de a expune]n cele din urm[Excelen\ei Sale Domnul Reis Effendi, drepturile legitime, pe care augu=tii s[it]st[p`ni, relu`nd vechea lor st[p`nire asupra Gal\iei =i a Lodomeriei, le au]n virtutea acestui titlu asupra unor anumite p[r\i din Moldova, care]n vremile din vechime au f[cut parte din provincia lor Pocu\ia; aceste drepturi, discutate fiind cu o riguroas[exactitudine, ar da f[r]]ndoial[loc la preten\iuni foarte]ntinse; dar Majest[\ile Lor, prefer`nd de a le ]nf[\i=a mai mult dup[ adev[rata =i sincera amicie, pe care o au pentru Imperiul otoman, dec`t dup[exigen\ele intereselor lor, au hot[r`t de a le restr`nge numai la o f`ie de pu\in[ ]nsemn[tate, care nu cuprinde dec`t districtul Cern[u]ilor, acela al Sucevei =i o parte din \inutul C`mpulungului, dup[hotarele]nsemnate]n harta aici al[turat[.

Împărțitul romanilor = împărțirea regiunii apostolice nu pot nici într-un chip a se lipsi de această posesiune, deoarece numitele terenuri sunt de neapărare trebuind pentru comunicarea Ardealului cu provinciile revendicate de la regele = Republica Poloniei. Rostindu-se fără de ovidere asupra acestei împrejurări, Majestatea Lor se mulțumesc că vor găsi la înălțimea Sa toate considerațiunile pentru această trebuință, considerațiuni, pe care cred a putea să le aștepte de la propensiunea amicală a unui bun vecin, precum = din justa reciprocitate pentru numeroasele dovezi de cea mai credincioasă = mai statornică amicie, pe care în toată vremea, = mai ales în cursul războiului trecut, = i-au dat silința de a le da împărțirea otomane. Între zădărnica încrederea împărțirii romanilor = și împărțirea reginei apostolice, niște motive atât de puternice, ei nu se îndoiesc că înălțimea Sa va consimți fără de greutate a lăsa în deplină = întreaga lor proprietate sus-numitele districte ale Cernăuților, Sucevei = Cmpulungului, după hotarele însemnate în harta aici aleasă; spre a înălțura tot ce ar putea să dea loc la noi contestațiuni în viitor = și să tulbure liniștea bună a vecinătății între cele două împărțiri, Majestatea Lor doresc ca Sublima Poartă să binevoiască a destina comisarii prevăzute cu puterile = instrucțiunile trebuincioase, care împreună cu comisarii numiți din partea Lor, să reguleze = și să stabilească într-un mod irevocabil hotarele posesiunilor respective prin o demarcațiune întemeiată pe bazele aici enunțate.

Întrîmplându-se că de-a lungul hotarelor marelui Principat Transilvania, pe granițele Moldovei = ale Munteniei, sunt deosebite terenuri, care în virtutea unor titluri neîndoioase, fac parte din sus-numita provincie a Transilvaniei, dar care fiind detașate prin uzurpațiunile succesive ale locuitorilor din Moldova = Muntenia, au fost redat = restabilite vechii lor proprietăți prin stabilirea pădurilor făcute acum civa ani, împărțitul romanilor = împărțirea regiunii apostolice doresc ca, spre a înconjura orice pretext pentru dispute = și diferențe în viitor, sus-numiții comisarii să fie totdeauna înscrinați a verifica = a statornici pe vechi numitele hotare astfel cum sunt însemnate prin pădurile împărțite.

Serioasa atențiune ce Majestatea Lor au pentru tot ce privește stabilirea bună a vecinătății între amândouă împărțirile, le angajează a mai face Sublimei Porții cunoscute gravele inconveniente ce rezultă din amestecul teritorial, introdus în Banatul Timișoarei, prin mica limbă de pământ, asupra careia = elul vechii Orșova. Această mică bucată de teren, revinut de către Sublima Poartă, deși după litera expresă a tratatului de la Belgrad ea ar fi trebuit să fie restituită Curții Imperiale, a devenit un bogat izvor de greutate pentru provincia Timișoarei, prin dese contravenițiuni la regulamentele de carantină, prin numeroase defraudări a drepturilor de vamă, prin azilul acordat furilor = prin alte excese ce totdeauna urmează din lipsa unor hotare bine definite între posesiunile respective.

Prin urmare, baronul Thugut cere ca Or=ova s[fie cedat[=i ca Dun[rea s[formeze hotarul]ntre cele dou[ ]mp[r\ii.

Asupra acestor puncte se]ncep negocierile formale =i greu[\ile se]ngr[m]desc.

]nainte de toate cererile Cur\ii din Viena pun]ntregul Fanar]n mi=care =i, agita\i prin zgomotele r[sp`ndite, legi=tii Por\ii sunt dispu=i a se opune. ]n adun[rile legi=tilor, cu deosebire b[tr`nul Muftiu ia o atitudine foarte r[zboinic[, dar]ncetul cu]ncetul, majoritatea legi=tilor recunoa=te c[un r[zboi cu Austria ar fi zadarnic =i poate chiar fatal. Astfel]n cele din urm[, corpul legi=tilor se roste=te pentru cedare, r[m`n`nd]ns[ca cedarea Or=ovei =i a Hotinului s[fie privite ca dou[puncte asupra c[rora orice discu\iune e peste putin[.

]n cercurile diplomatice negocierile nu]nt`mpin[ greu[ \i pe fa\[ dec`t din partea Prusiei. Englitera e cu des[v`r=ire rezervat[. Cavalerul de St. Priest, ambasadorul Fran\ei, este unul din cei mai zelo=i st[ruidori pentru cedarea Bucovinei. Rusia, ]n sf`r=it, lucreaz[contra ced[rii, dar numai]n tain[, st[ruind pe l`ng[ mini=trii otomani =i ]ndemn`nd pe moldoveni s[protesteze.

La 21 februarie 1775, cancelarul Kaunitz scrie baronului Thugut urm[toarele:

Cea mai important[ ]mprejurare, despre care v[pot face]mp[rt[ire relativ la afacerea de fa\[, este c[Divanul din Ia=i a =i f[cut un recurs formal la St. Petersburg, cer`nd protec\ia ruseasca contra m[surilor luate din partea noastr[.

R[spunsul Cur\ii din St. Petersburg la acest recurs se va am`na]ns[, iar[ ]n cele din urm[el va ar[ta c[armata ruseasc[s-a retras din Moldova =i aceast[provincie a fost restituit[Por\ii, prin urmare iar[=i s-a]ntors sub protec\ia ei; pentru aceea Rusia nu se poate amesteca]n afacerea de fa\[, ci trebuie s[lase ca Poarta s[ia masuri pe care le va chibzui de bune.

Nu r[m`ne ]ndoial[ c[ cu toate acestea a`t din partea reprezentantului Rusiei, c`t =i din partea ambasadorului Prusiei, uneltirile secrete nu vor lipsi, dar scopul principal l-am ajuns prin aceea c[nu avem s[ne mai temem c[Rusia sau Prusia vor interveni pe fa\[.

=i,]n adev[r, de=i Zegelin st[ruie mereu contra ced[rii Bucovinei, ba merge chiar p`n[a oferi interven\ia regelui Prusiei,]ndat[ce Ru-

sia s-a retras =i a refuzat protecția cerută de către Divanul din Iași, Poarta otomană nu mai cedează și urmeze sfaturile ce i se dau din partea Prusiei.

După negocieri de trei luni de zile, la 7 mai 1775, se încheie, în sfârșit, conveniunea pentru cedarea Bucovinei. Conveniunea are patru articole.

În articolul I Poarta cedează Austriei teritoriul de la Carpați până în ținutul Hotinului =i anume: de la Teana împuțit, prin Candreni, Stulpicani, Capu Codrului, Suceava, Siret =i Cernăuți, după harta prezentată de baronul Thugut urmând să se spună: “ca teren ce aparține fortăreței Hotinului și războiului, ca în trecut, în posesiunea Sublimei Porți”.

Articolul II hotărâște ca pe teritoriul cedat, Curtea din Viena să nu poată zidi nici un fel de fortificații.

În articolul III se verifică hotărârile statornicite prin împlințirea pașurilor împotriva pe toată întinderea granițelor Ardealului despre Moldova =i Muntenia.

În articolul IV Poarta Otomană se obligă a menține buna ordine la vechea Orșova =i se hotărâște ca aici granițele să rămână cum au fost mai înainte.

Încheindu-se această conveniune, nu mai rămânea decât ca să se numească comisarii =i să se facă delimitarea formală.

În acest seamă de agitațiunea musulmanilor =i de stricăciunile lui Zegelin pe lângă miniștrii Porții, baronul Thugut se teme de complicațiuni mai serioase; renunță deci atât la vechea Orșova, cât =i la terenul ce era de a se lua din ținutul Hotinului.

Renunțând pentru deocamdată, el rezervă Curții din Viena dreptul de a reînnoi aceste cereri la timp mai oportun.

În raportul său despre încheierea conveniunii, internunțul arată că, obligându-se Poarta otomană a păstra liniștea =i buna înțelegere la vechea Orșova, Curtea din Viena va putea zice în viitor că acest obligământ a fost nesocotit =i astfel va putea face din nou cerere să i se cedeze Orșova =i ținutul ei. +i, în adevăr, în tratatul de pace de la +iștovea, încheiat la 4 august 1791, Poarta otomană cedează Curții din Viena Orșova =i ținutul ei.

C` t despre \nutul Hotinului, baronul Thugut formuleaz[chestiunea astfel c[prime=te a se pune]n conven\ie clauzele ca comisarii]mp[r[te=ti de delimitare s[fie obliga\i a nu cere nimic din “terenurile afectate” ale fort[re\ei Hotinului. El sper[ ]ns[c[va izbuti s[ ]nduplece pe comisarul turcesc =i cu at` t mai mult pe pa=a din Hotin a da Por\ii raporturi din care va rezulta c[terenul pe care]l vor cere comisarii]mp[r[te=ti din \nutul Hotinului nu face parte din “terenurile afectate” ale fort[re\ei.

Dup[ ]ncheierea conven\iunii, planul de ac\iune al lui Thugut e dar scurt =i l[murit. De=i harta, pe care o d[duse Por\ii, a fost semnat[=i sigilat[ ]n mai multe locuri at` t de c[tre baronul Thugut, c` t =i de c[tre ministrul turcesc, internun\iul spera c[at` t comisarul turcesc, c` t =i Pa=a din Hotin vor face, cu ocaziunea delimit[riilor, concesiunile cerute peste hotarele semnate]n aceast[hart[.

R[m`nea deci s[=i asigure bunele dispozi\iuni ale acestor doi.

Poarta nume=te comisar de delimitare pe Mehmed Tahir Aga. De=i Curtea din Viena ar fi dorit s[numeasc[mai mul\i comisari, Kaunitz se bucur[c[Poarta a numit unul singur, deoarece este mai lesne a dispune de un singur om dec` t de mai mul\i. El]ns[rcineaz[ ]ns[pe Thugut a st[rui ca nici acest singur comisar s[nu verifice grani\ele Ardealului despre Moldova =i Muntenia, deoarece era de temut c[, fiind turcii bine informa\i despre]ntinderea teritoriilor ocupate prin]naintarea pajurilor, se vor na=te complica\iuni noi =i chiar mai grave dec` t cele de p`n[atunci. Potrivit cu aceast[ ]ns[rcinare, Thugut face ca comisarul turcesc s[plece de-a dreptul]n Bucovina.

]nainte de a fi plecat, comisarul are o]nt`lnire cu Thugut =i cu aceast[ ocaziune Thugut ]l ]ncredineaz[ despre d[rnicia Cur\ii din Viena =i promite c[ ]l va da chiar ]nainte de plecare 1 000 de galbeni. El spunea totdeauna c[ aceast[ sum[ nu e dec` t o dovad[ne]nsemnat[despre generozitatea Cur\ii din Viena =i c[,]n urm[, bunele lui servicii vor fi r[sp]l[tite cu prisos. Dar tem`ndu-se ca nu cumva Poarta s[ =i schimbe hot[r`rea =i s[numeasc[alt comisar, Thugut nu d[lui Tahir Aga suma de 1 000 galbeni dec` t, a=a-zic`nd,]n momentul plec[rii.

Afară de aceasta Thugut mai stăruie pe lângă miniștrii turcești ca Tahir Aga să fie înaintat în rang. Arătând că Curtea din Viena va numi comisar o persoană cu rang de general, Poarta, spre a satisface bunăcuviința, înaintează pe Mehmed Tahir Aga la rangul de pașă cu trei cozi.

Curtea din Viena numește comisar de delimitare pe baronul Barco, comandantul trupelor de ocupație, înainte de a pleca, îi asigură la casieria din Lemberg deocamdată 30.000 fiorini pentru cheltuieli secrete. Iar baronul Thugut grăbește dea comisarului împărtășesc informații despre caracterul și dispozițiile lui Melek Mehmed, pașă de Hotin, și să-i recomande mijlocitori buni, între care deosebire pe doctorul Rosa, medicul pașei.

La 9 octombrie 1775, comisarii se întâlnesc la Cămpulung, și iau un scurt protocol, în care se obligă a observa la statornicirea granițelor harta autentică și convenția încheiată pentru cedarea Bucovinei. Se încep delimitările. Comisarii se urcă pe muntele Rarău și privind din culmea muntelui spre locurile mai aezate, văd focurile ce baronul Barco poruncise a se aprinde la punctele mai ridicate ale viitoarelor hotare. De sine se înțelege că baronul Barco, dimpreună cu ofițerii ce-i erau atașați, alesese un liniament, pentru care nu harta autentică și nu convenția, ci cerințele strategice fuseseră luate de bază. Pentru dânsii vorba era de a alege niște granițe, pe care trupele de apărare le pot bine observa.

Pe baza acestui principiu se urmează cu delimitările și astfel, mai ales între Siret și Suceava, granițele se depărtează mult de cele însemnate în harta autentică. Tahir Aga face mereu obiecțiuni, iar baronul Barco îi răspunde că granițele alese sunt cele firești și că luând mai mult din locurile muntoase, ofițerii vor lua mai puțin pe es.

În sfârșit, comisarii ajung cu delimitarea în înutul Hotinului. Melek Mehmed Pașa declară că din acest înut nu se poate ceda nici un palmac, deoarece întregul înut e "teren afectat" al fortărei, iar comisarul Tahir Aga declară că nu va semna protocolul de delimitare.

În zadar toate încercările baronului Thugut de a convinge pe Pașa de Hotin ori pe comisarul turcesc; adăpostindu-se în dosul fermanului

de]ns[rcinare, ei refuz[orice]n\elegere. Baronul Barco]ncearc[s[-i cumpere cu bani, dar mijlocitorii s[i se]ntorc f[r] de nici un rezultat,]ncredin\`ndu-l c[ orice ]ncercare de felul acesta va trebui s[ r[m`n[zadarnic[.

Kaunitz afl[c[Tahir Aga e foarte fricos =i]ns[rcineaz[pe baronul Thugut a st[rui ca Poarta s[-i trimite[un fermande]ncurajare".]n loc]ns[de aceasta, Poarta porunce=te s[se constituiasc[din b[tr`nii din Hotin o comisiune, care s[se rosteasc[asupra adev[ratelor hotare ale \inutului. Se constituie =i aceast[comisiune, dar nici ea nu afl[c[se poate ceda ceva din \inutul Hotinului.

Astfel negocierile se]ncep iar[=i la Poart[.]ntre Thugut, Kaunitz =i Barco se discut[chestiunea dac[nu ar fi bine s[se cedeze p[r]ile luate mai mult]ntre Suceava =i Siret ori poate chiar c`teva f[=ii din grani\ele Ardealului ]n schimb pentru o parte din \inutul Hotinului. Effendi e foarte rezervat, ba chiar refuz[ de a se mai ]nt`lni noaptea =i]n tain[cu Thugut, ar[t`nd c[nu =i va mai pune capul]n joc. Dar atunci baronul Thugut]i trimite r[spunsul c[tocmai atunci =i-ar pune capul]n joc, dac[s-ar]nd[r]tnici, deoarece nu trebuie s[uite cele petrecute. Intimidat poate prin aceast[amenin\are, Ismail Raif Bey se arat[mai]n bune dispozi\iuni =i se pune din nou]n]n\elegere cu Thugut, dar nu cedeaz[nimic din \inutul Hotinului.

La 2 iulie 1776 se]nceie,]n sf`r=it, a doua conven\iune pentru cedarea Bucovinei =i peste pu\in baronul Thugut pleac[ din Constantinopol. ]n aceast[ a doua conven\iune se arat[ anume punctele bine hot[r]te unde vor trebui s[ fie ]mpl`ntate pajurile]mp[r]te=ti =i astfel]ntreaga chestiune a ced[rii Bucovinei este definitiv rezolvat[.

Astfel, dup[negocieri urmate]n curs de patru ani la Constantinopol =i St. Petersburg, Curtea din Viena a f[cut o achizi\iune pre\ioas[pentru d`nsa =i mai mult ori mai pu\in sup[r]toare pentru Rusia. Nici o pic[tur[ de s`nge nu a curs pentru c`=tigarea acestei provincii; iar sumele cheltuite spre a preg[ti negocierile =i ocupa\iunea sunt at`t de ne]semnate,]nc`t abia mai pot fi luate ]n seam[. Afar[ de cheltuielile ar[tate mai sus, baronul Thugut a mai f[cut c`torva dintre mini=trii

Porții darurile de bun[-cuvini\] obișnuite la Poartă. Cel mai prețios din aceste daruri era un cușit d[ruit lui Reis Effendi =i, f[cut anume cu multa m[iestrie după modelul altui cușit, pe care ambasadorul rusec]l d[ruise marelui vizir]n audiența publică. Toate cheltuielile]mpreună nu covârșesc]ns[darul f[cut mare=alului de c[mp, comitele Romanzow.

23, 25 =i 27 aprilie 1878

[ROADELE CONLUCRĂRII]

De câte ori f[ceam observ[riile noastre asupra infructuoșității intr[rii]n r[zboi a rom[nilor contra Turciei, liberalii =i alții de un g[nd cu ei ne]n[ir[marile avantaje]morale, pe care nașia le-a c[știgat, trimișindu=ifloarea fiilor s[i ca s[moară] de frig, de foame =i de gloanțe]nainte a valorilor de p[m[nt a]nt[riturilor Plevnei.

C[nd le spuneam c[o asemenea conlucrare, ce pentru ai noștri era un fel de martiriu, trebuia s[fie]șinut]n cump[na] de foloase, chez[=uit]n scris =i legate cu noduri, foile liberale r[deau de zăpăsi =i chez[=ie, vorbeau de generozitatea aliatului nostru, de vitejia cu care se bat dorobășii, de “A! bravi mei copii!” exclamat de cutare ori cutare ofișer str[în, de laudele jurnalelor str[ine; cu un cuv[nt, am]gitoare glorie, vorbele mari la care aplaud[necunosc[toarea mulțime se umflaser[ca r[ul de munte,]nec[nd glasurile celor pușini, care cunosc[tori ai istoriei nașionale =i a]i istoriei marelui vecin, prevedeau de mai]nainte ce frumuseși or s[se]nt[mplesc[nd vremurile se vor limpezi.

Nu =tim de ce, dar de câte ori g[ndim la r[zboiul ce l-am purtat =i la roadele ce le-am cules, ne vine]n minte vestitul monolog al lui Sir John Falstaff,]n care el d[definișia onoarei.

Gloria nu se bea, nu se m[nc[; nu se]mbrac[; ea nu vindec[oasele sf[r[mate de ghiulele, nu c[rpe=te mantalele rupte prin care sufl[amorășorul criv[ș, nu nlocuie=te porumbul crud, pe care l-au m[ncat soldași noștri, cu p[ine cald[, c-un cuv[nt, gloria ce-o c[știgi

e frumos lucru, dar pentru d`nsa e bine ca omul s[ nu ri=te nici m[car degetul cel mic, necum zeci de mii de oameni =i zeci de milioane de bani, stor=i la urma urmelor tot din spinarea muncii productive a \[ranului. La anul 1392, Sigismund al Ungariei ]ncheiase alian\[ cu Mircea cel B[tr`n]n contra turcilor. Sigismund trece Dun[rea =i ia Nicopoli, apoi, auzind de turbur[ri]n propria lui \ar[, se]ntoarce cu oaste cu tot din campanie, l[s`nd pe Mircea singur cu \ara ]n fa\ dreptului ce-l aveau turcii de a se r[sbuna. Ce face ]ns[ Mircea? Poate c[, mi=cat de nenorocirile nobilului s[u aliat, s-a desp[r]it cu lacrimile ]n ochi de d`nsul, ur`ndu-i izb`nd[bun[ ]n Ungaria? Ba, deloc. Mircea,]ntemeiat pe tratatul de alian\[,]l someaz[pe rege s[continue r[zboiul, c[ci altfel va fi de r[u. Regele nu urmeaz[, se]ntoarce prin Oltenia, e]nconjurat de oastea u=oar[a T[r]rii Rom`ne=ti =i scap[ abia cu pu\ini oameni ca prin urechile acului ]n Ardeal. Stricatu-s-au poate priete=ugul pentru vecinicie prin acest act de r[sbunare? Ba nu, c[ci doi ani dup[ aceea ]ncheie o nou[ alian\[ cu acela=i rege al Ungariei. ]n sf`r=it, aceast[alian\[ ]l duce pe Mircea din nou]naintea Nicopolei, unde]n fa\ str[lucitei o=ti cre=tine st[tea Baiazid Fulgerul. Dup[planul cuminte de r[zboi trebuia ca lupta s-o]nceap[rom`nii cu oaste u=oar[=i abia dup[aceea s[intre]n lupt[greaua cavalerie fran\uzeasc[.

Dar cavalerii francezi, seto=i de glorie =i plini de ambi\ie, nu vor s[stea]n urma moldovenilor =i muntenilor, ci vor]n frunte s[dea n[val vitejeasc[, s[spulbere pe turci. Ce face Mircea? Recunosc`nd poate generozitatea cavalerimii, s-a plecat acestui plan glorios =i s-a ]nvoit s[ r[m`n[el]n urm[? El a tuns-o bini=or cu oaste cu tot peste Dun[re, l[s`nd oastea crucii ]n =tirea lui Dumnezeu =i a unei sor\i, pe care el o prevedea foarte clar. +i cum prezisese el ]n consiliul de r[zboi, a=a s-a =i ]nt`mplat.

Cre=tinii condu=i de entuziasm, de dorin\va de glorie, de cavalerism =i generozitate, au fost cumplit b[tu\i]n urma planului pe dos, dictat numai de sentimente frumoase, iar Mircea =i-a sc[pat oastea sa intact[ ]n urma planului s[u cuminte, o oaste mic[,]ns[pre\ioas[, cu care peste un an el a stins pe acela=i Baiazid, care sf[r`mase frumoasa

oaste cre-tin[, în care erau fa\ cele mai nobile =i mai glorioase nume ale Europei.

Dar Mircea era un biet rom`n cu mintea coapt[, care =tia c[ popoarele au lucruri mai scumpe de aparat dec`t gloria.

Nou[ni se pare deci c[, de-am fi urmat cum urmau b[tr`nii, de ne-am fi p[stiat pentru vreme, în care într-adev[r existen\`a \[rii ar fi fost în joc, mai bine am fi f[cut. Apoi am mai ad[uga c[, în schimbul suferin\elor reale, a mor\ii reale, a banilor reali, cheltui\i cu r[zboiul ar fi trebuit s[c[p[t[m bunuri reale — nu cuvinte frumoase prin gazete str[ine. Acesta-i lucru aproape de mintea omului, înc`t toate foloasele morale puse în cump[n] cu ceea ce am fi trebuit s[ c`=tig[m dup[o campanie victorioas[sunt te miri ce =i mai nimica.

Acuma situa\iunea e cu totul alta =i mult mai nefavorabil[; o mul\ime de lucruri sunt cu puțin\ . Se vorbe=te de o nou[conven\ie ruso-rom`n[.

Aceast[conven\ie n-ar avea pentru noi nici un folos real, dar mul\ime de pagube. Presupun`nd c[ în schimbul unei noi conven\ii, Rusia ar renun\`a la Basarabia, ce se va înt`mpla? Rusia înving[toare va sta în fa\ cu Austria armat[ =i se va învoi s[ împart[ =i \ara noastră; Ru=ii vor lua Moldova, austriecii, \ara Rom`neasc[, sau în cazul cel mai bun, Austria le va lua pe am`ndou[ =i vom fi buni-bucuro=i c[ înc[pem sub un stat, în care cnutul nu joac[ nici un rol. Rusia învins[ va trebui s[ renun\`e =-a=a la Basarabia silit[de un al treilea, înc`t toate sacrificiile noastre de p`n-acum =i viitoare nu ne vor aduce dec`t ceea ce timpul ar fi trebuit s[ne aduc[prin puterea lucrurilor.

C-un cuv`nt, pozi\ia noastr[ e mai grea dec`t ori=ic`nd, dar aceasta ar fi foarte pu\în dac-am fi =tiut a ne p[stria =i dac[n-am fi contribuit noi în=ine de-a o-ncurca =i mai r[u.

26 aprilie 1878

[POLITICA RUSIEI ÎN SECOLUL XVIII]

La începutul veacului XVIII hotarele de la răsărit ale Imperiului Habsburgilor nu erau statornicite. Banatul Timișoarei, deși despărțit prin Dunăre și prin culmile Carpaților de celelalte părți ale Imperiului otomane, era stăpânit de turci, încât pe toată întinderea Mureșului Ungaria era lipsită de granițe potrivite cu întinderea ei. Această stare de lucruri nu putea să fie decât trecătoare. Ori turcii trebuiau să înainteze peste Mureș și să nu se oprească până ce nu vor găsi mai adânc spre apus niște granițe mai tari, ori Curtea din Viena trebuia să cedeze stăpânirea până la Dunăre și până la culmile Carpaților.

Pacea de la Carlovici nu putea dar să fie încheiată decât pentru deocamdată.

La încheierea tratatului de la Pasarovitz, Curtea din Viena trece peste granițele firești și ocupă pozițiuni agresive în Serbia și Oltenia.

Însă rătăcit, tratatul de pace de la Belgrad statornicește granițele firești între cele două Imperii prin această lupte încetează. Austria ocupă pozițiunile din liniile Carpaților, ocupă Bucovina, ocupă vechea Orșova, ocupă în mai multe rânduri chiar întregile Țări românești; dar toate aceste ocupațiuni sunt pentru cuvinte de apăsare, o apăsare mai mult ori mai puțin legitimă față de Rusia; ele sunt măsuri luate în prevederea și dreaptă cumpănire a unei primejdii statornice și nemulțumite.

După documentele consultate și după faptele istorice, vedem că altele sunt cuvintele ce împing pe ruși spre miazăzi și răsărit.

Imperiul răsăritean nu este un stat, nu este un popor, este o lume întreagă care, negând în sine nimic de omniașe intensiv, caută mângâierea propriei măritii în dimensiunile mari. Lupta între turci și ruși este o consecvență firească a deosebirilor de credință; dar mai mult decât din această deosebire, luptele au urmat din prisosul de putere omenească ce s-a produs totdeauna în Rusia. Împărul e puternic și nu este ce să facă cu puterile de care dispune. Chiar în unul dintre Imperiile sale nici prin muncă pacinică, nici prin lucrare sufletească, aceste puteri nu se pot consuma; pentru aceea ele dau mereu naștere în afară, altfel ar trebui să se mistuiască în lupte interne.

Este o lume s[rac] =i pentru aceea cuprins[de un neast`mp[r] sta-tornic.

}nc[\arul Petru]=i]ntemeiaz[chiar capitala pe p[m`nt cucerit =i pune astfel marca deosebitoare pe noua]mp[r] \ie.

De atunci p`n[ ]n ziua de ast[zi ru=ii ]nainteaz[ mereu at`t spre r[s[rit c` t`=i spre miaz[zi. Popoare puternice odinioar[au c[zut =i s-au sf[r`mat sub pasul lor. Le=ii au pierit ca “neam hot[r`tor” de pe fa`a p[m`ntului; cetele de cazaci, care]nc[la 1711 luptau al[tura cu turcii, au c[zut sub st[p`nirea \arului; Kiewul a ajuns a fi un ora=ruse; t[tarii neast`mp[ra]i sunt supu=i poruncilor \arului; p`n[la Nistru, Ru=ii nu g[sesc nici o stavil[destul de puternic[.

Aci]ns[, la Nistru, ei se opresc. Dar nu se opresc dec`t spre a se preg[ti pentru]nainteare.

Documentele istorice, relat`nd fapte net[g] duite, ne dovedesc c[ ru=ii sunt o putere mistuitoare, mistuitoare nu numai prin puterea bra\ului, ci =i prin urm[rile demoralizatoare ale ]nr`urii lor.

Polonia nu a fost nimicit[prin puterea bra\ului; Crimeea,]nainte de a fi fost cucerit[, a fost eliberat[.

Ca orice putere mare, ru=ii, acolo unde v[d c[vor]nt`mpina rezisten\ mare, se opresc =i lucreaz[ cu o r[bdare secular[ spre a surpa ]ncet, ]ncet, temeliile puterilor ce li se pun ]mpotriv[. Puterea lor ]n \[rile ocupate e bl`nd[, dar plin[de o dulcea\ demoralizatoare; =i tot astfel,]n \[rile cucerite, la]nceput sunt plini de]ngrijire pentru binele cuceriiilor,]ncetul cu]ncetul]ns[ei se]n[sprec p`n[ajung de cer, nu averea, ci sufletul cuceriiilor.

Urm[rile ocupa\iunilor ruse=ti]n \[rile rom`ne=ti le sunt tuturora cunoscute; vicile sociale ce rom`nii au contractat de la binevoitorii lor nici p`n[ ast[zi nu sunt cu des[v`r=ire st`rpite.

Ei nu sunt poporul plin de]nd[r]tnic[m`ndrie, ce provoac[ pe alte popoare la lupt[ dreapt[ =i ]nt[r]itoare; sunt poporul, ce= i d[ mereu silin`a s[dezarmeze pe celelalte popoare, pentru ca apoi s[=i le supun[.

Pentru aceea ocuparea pe c`t se poate de]ndelungat[a \[rilor str[ine este unul dintre semnele deosebitoare ale politicii ruse=ti; e

peste putin\ [ca o \ar[s[fie timp mai]ndelungat ocupat[de o=tiri str[ine =i mai ales de o=tiri ce au]n purtarea lor dulcea\ a omor`toare, f[r[ca]n popula\ia \[rii s[nu scad[energia vital[, f[r[ca ocupa\ia s[nu devin[o deprindere =i]ncetul cu]ncetul o trebuin\ [din ce]n ce tot mai viu sim\it[.

]n mai multe r`nduri, Austria a ocupat \[rile rom`ne=ti, pentru ca ru=ii s[nu le poat[ocupa.]n mai multe r`nduri le-au ocupat ru=ii; dar peste pu\in Austria le-a f[cut soma\iunea obi= nuit [=i ei s-au retras.

Astfel ocuparea]n toate formele cerute de dreptul interna\ional a teritoriului cuprins]ntre Nistru, Prut =i Dun[re, are pentru Rusia mai mult dec` t important\ a unei simple cuceriri: prin aceasta ru=ii c`=tig[pozi\iuni, care domineaz[\[rile rom`ne=ti =i Dun[rea, c`=tig[Hotinul, de unde domineaz[ ]ntr[rile despre miaz[noapte ale Carpa\ilor, c`=tig[ ]n sf`r=it o]nr`urire mai direct[ asupra poporului rom`n.

]n tratatul de la Paris, Rusia nu a fost lipsit[de niciunul din aceste c`=tiguri. Punerea poporului rom`n sub ocrotirea puterilor mari =i restituirea unei p[r\i mici din teritoriul rupt din trupul Moldovei sunt dou[c`=tiguri mari pentru noi, dar pentru Rusia nu sunt dec`t ni=te lucruri sup[r]toare.

6 mai 1878

[FOR | A DREPTULUI FA | { CU DREPTUL FOR | EI]

Dup[capitula\iunea de la Movila R[biei, o=tirea Moldovei se risipe=te, voievodul Dimitrie Cantemir se duce pribeag]n lume =i \[rile rom`ne=ti r[m`n date]n bunul-plac al Por\ii Otomane.

Numaidec`t dup[ce Dimitrie Cantemir se d[ ]n partea ru=ilor =i declar[Moldova independent[, Poarta otoman[trimite pe dragomanul Ianachi Mavrocordat cu =tire]n Moldova ca s[ocupe scaunul domnesc. Ianachi Mavrocordat nu izbute=te; izbute=te]ns[ideea cuprins[ ]n]ns[rcinarea lui. Fa\ [cu necredin\ a voievodului Moldovei, Poarta Otoman[ia hot[r`rea de a pune]n scaunul domnesc oameni a c[ror cre-

din\ e]ncercat[; iar capitula\iunea de la Movila R[biei =i demoralizarea urmat[din ea]nlesnesc aducerea la]ndeplinire a acestei hot[r`ri.

Trei ani]n urm[, voievodul Munteniei, Constantin Br`ncoveanu, cade jertf[ f[\rniciei sale =i iubirii de argint a mini=trilor turce=ti; el cade, =i cu d`nsul se]ncheie =irul domnilor p[m`nteni.

Poarta otoman[, de aci]nainte, pune mereu dragomani]n domniile \[rii rom`ne=ti; =i o alegere mai potrivit[cu noima veacului stricat =i lipsit de b[rb[ie nici nu se putea face.

Afar[poate de unul singur — Mavrogheni — voievozii veacului XVIII nu au fost dec`t ni=te samsari politici, oameni cutez[tori]n felul lor, dar deprin=i cu o meserie f[\arnic[=i lipsi\i de b[rb[ie.

Ca dragomani, ei se deprinseser[a face pe mijlocitorul pl[tit]ntre puterile certate, a fi slugi supuse acelora care]i pl[tesc mai bine ori]i amenin\ cu mai mult[st[ruin\[, a fi totdeauna pe placul celor puternici =i a nu avea niciodat[o voin\ a lor proprie.

Ca voievozi, fanario\ii nu puteau s[se desfac[de deprinderile meseriei lor, deoarece erau cu des[v`r=ire izola\i, via\ a le era mereu pus[ ]n joc =i nu se puteau sus\ine dec`t prin mijloacele cu care ajunser[la domnie.]n \ar[, fanariotul nu g[sea nici un sprijin.][ranul t[cea =i r[bda. Boierii p[m`nteni, parte erau retra=i la mo=iile lor, parte pribegi\i prin \[rile str[ine, parte se potrviser[cu felul veacului =i nu mai credeau]n nimic.

Sprijinul pe care]l g[sea fanariotul la Poart[era apoi cu des[v`r=ire]ndoios. Era destul s[cad[un mare vizir pentru ca via\ a voievodului favorit s[fie]n primejdie =i marii viziri c[deau foarte lesne.

Nu totdeauna era]ns[nevoie de c[derea marelui vizir spre a r[sturna pe un voievod.

Capitula\iunea de la Movila R[biei crease Por\ii]n \[rile rom`ne=ti o pozi\iune ce nu se putea p[stra pe un timp]ndelungat; mini=trii Por\ii se bucurau deci de acest[pozi\iune vremelnic[=i tr[geau din ea foloasele ce li se ofereau.

Scaunul domnesc din Moldova =i cel din Muntenia erau at`t pentru dragomanii Por\ii, c`t =i pentru mini=trii turce=ti, un fel de chilipir

cu care se f[cea mare nego\. Era ca =i c`nd oamenii mereu =i-ar fi zis: "S[ne gr[bim, c[ci vremile se schimb[".

Spre a caracteriza]n pu\ine cuvinte aceast[negu\[torie, vom privi peripe\iile prin care putea s[treac[un singur voievod, de exemplu Matei Ghica.

Mini=trii Por\ii sunt pl[ti\i pentru ca s[-i g[seasc[un cusur =i s[-l]nlocuiasc[prin altul.

Mini=trii Por\ii sunt pl[ti\i pentru ca s[fac[toat[treaba mu=ama =i s[-i fac[hat`rul de a-l mai l[sa]n scaunul domnesc.

Mini=trii Por\ii sunt pl[ti\i pentru ca s[-i g[seasc[alt cusur.

Matei Ghica nu mai poate pl[ti: el e surghiunit.

Un surghiun este o afacere nu mai pu\in productiv[.

C. Mavrocordat, surghiunit fiind, caut[ad[post]n casa ambasadorului Dessalleurs, =i mini=trii Por\ii sunt pl[ti\i pentru ca s[nu =tie nimic despre aceast[ad[postire.

Mini=trii Por\ii sunt]n urm[pl[ti\i pentru ca s[ob\in[gra\ierea lui.

Mini=trii Por\ii sunt]n sf`r=it pl[ti\i pentru ca s[-l pun[ din nou ]n scaunul domnesc, s[-l \in[ ]n scaun, s[-l mute, s[-l str[mute, ]ntr-un cuv`nt, mini=trii Por\ii sunt mereu pl[ti\i.

Pentru ca s[poat[mereu pl[ti, fanario\ii se]mpart]n mai multe grupe, fiecare grup[ ]=i pune c`te un om ]n frunte, =i, c`nd omul grupei ajunge a fi pus]n scaunul domnesc,]ntreaga ceat[pleac[cu d`nsul, iar celelalte cete, r[mase]n Constantinopol, adun[bani =i]ncep a lucra ca s[r[stoarne pe noul voievod.

Voievodul nu pl[te=te]n bani datorile sale c[tre fanario\i: pl[te=te]n func\iuni. Fie=tecare fanariot]=i scoate apoi banii din func\iunea ce i s-a dat, din pe=che=uri =i pocloane, =i din pre\ul func\iilor subalterne, pe care le d[altora. Astfel]ntreaga administra\ie, de la voievod p`n[ la v[t[=el, devine o companie de exploatare =i, dac[ ne d[ m bine sea=ma, ne ]ncredin\m c[ voievodul e mai mult samsarul dec`t =eful acestei companii, care]=i face opera\iile cu termen foarte scurt =i cu un risc foarte mare.

Ur` t de \ar[, comb[tut ]n tain[ de c[tre mai to\i boierii p[m`nteni, n[p[stuit de creditorii s[i fideli, pus fa\ cu iubirea de argint =i cu dispre\ul mini=trilor turce=ti,]n lupt[necurmat[cu fanario\ii protivnici din \ar[=i din Constantinopol, un asemenea voievod e aruncat mereu la dreapta =i la st`nga, doarme pe spini, umbl[ pe j[ratec =i totdeauna ]=i poart[ via\ a ]n din\i. Foarte adeseori are oblig[minte pozitive fa\ cu unul ori cu altul din ambasadorii din Constantinopol. Unul l-a ]mprumutat cu bani, cel[lalt a pus o vorb[ bun[ pentru d`nsul, al treilea =tie o tain[de la care]i at`rn[ via\ a, ]n sf`r=it e legat de m`ini =i de picioare, mereu se teme =i numai cu ajutorul unei dibace f[\rnicii mai poate str[bate prin via\].

]ara,]n fruntea c[reia poate s[stea un asemenea om str`mtorat, nu e dec`t o adun[tur[de oameni, ce locuiesc numai ca din]nt`mplare ]mpreun[, =i de la o asemenea \ar[ avea Austria s[=-i ia trei \inuturi frumoase =i binecuv`ntate.

Una din]ntreb[rile ce li se pun ofi\erilor]ns[rcina\i cu studierea terenului e privitoare la dispozi\iunile locuitorilor. R[spunsul ofi\erilor e urm[torul:

C`t pentru dispozi\iunile locuitorilor din Moldova, trebuie s[ ne d[m seam] cum ele sunt ]nainte de toate la m`n[stiri =i la restul preo\imii, cum sunt apoi la boieri sau nobili (care am`ndou[ clasele posed[ aceste[ parte a Moldovei ca domni de p[m`nt) =i cum sunt la \ran.

Despre cea dint`i clas[ se poate presupune cu destul temei ca nu e deloc dispus[ a ajunge s[ fie sub guvernul austriac, =i anume mai ales fiindc[ e condus[ de temerea gre=it[ c[ sub guvernul austriac va avea numaidec`t s[se a=tepte la o des[v`r=it[ prefacere a religiei =i a formelor de ]ndatorire religioas[, pierz`nd totodat[f[r] de nici o desp[ugubire averile sale. Afar[de aceasta ar]nceta cu des[v`r=ire st[p`nirea, pe care c[lug[r]ii =i preo\ii o au asupra poporului. Aceste sunt temeri care]i umplu de]ngrijire, c`t[vreme nu se va dovedi c[se poate a=tepta la alte foloase esen\iale.

Boierii nu sunt deloc dispu=i a ajunge sub st[p`nirea austriac[, fiindc[ prev[d c[ guvernul austriac va curma purtarea lor nedreapt[ =i adeseori asupritoare pentru s[rmanul \ran, fa\ cu care ei s-au purtat p`n[acum cu des[v`r=ire dup[ bunul lor plac. Afar[ de aceasta ei mai sunt hot[r`i =i de temerile cu care i-a ad[pat, a=a zic`nd, preo\imea. De alt[parte, nedumerirea pe care a produs-o prezen\ a ru=ilor totu=i]i face s[doreasc[ocuparea Moldovei de c[tre monarhia noastr[.

[ ]ranul]ns[, care]nainte de r[ ]zboi niciodat[nu a =tiut de ordine]n darea =i perceperea birurilor =i a zeciuieiilor, c[ ]ruia]i erau]nchise toate c[ ]ile c`nd voia s[ se pl`ng[de nedrept[ ]vile ce trebuie s[suferе, el, care niciodat[nu a putut privi rodul muncii =i al sudorilor sale ca un lucru cu care =i-ar putea asigura ni=te zile lini=tite =i pline de bucurie, cu care ar putea]ntemeia bun[ ]starea familiei sale, \ ]ranul dorea cu c[ ]ldur[s[ajung[a fi sub st[p`nirea ruseasc[. Acum ]ns[ c`nd \ara e ocupat[de ru=i, ei se]ncredin\`eaz[ despre valoarea regimului care ]i apas[, ]nc`]i face s[suspine din greu =i,]n ciuda sfaturilor pe care le dau preo\`ii, ei se declar[ pentru prea]nalta Cas[ de Austria. C[ ]ci zi de zi ei se ]ncredin\`eaz[c[ ] vecinii s[ ]i, de=i trebuie s[se supun[la o disciplin[aspr[, tr[ ]iesc ocroti\`i =i siguri, pl[ ]tesc biruri ce se pot suporta =i sunt trata\`i cu dreptate.

Acestea erau dispozi\`iunile moldovenilor privite =i judecate de c[ ]tre ni=te oameni, care aveau interes de a fi nep[ ]rtinitori.

Ofi\`erii austrieci par ]ns[ a fi pierdut din vedere c[ ] vorba nu era de schimbarea st[p`nului, ci de ruperea unei p[ ]r\`i din trupul Moldovei. Urmele au dovedit c[ ] dac[ s-ar fi cerut ca ]ntreaga Moldov[ s[ ]ntre sub st[p`nirea Casei de Austria,]ndeosebi \ ]ranul moldovean ar fi primit cu vie mul\`umire =i cu deplin[ ]ncredere aceast[ nou[ st[p`nire. Tocmai pe timpul c`nd se discuta chestiunea ced[ ]rii Bucovinei, Curtea din Viena era foarte popular[ ]n \ ]rile de la r[ ]s[ ]rit. O dovad[, =i chiar cea mai ne]ndoios[ dovad[ despre aceast[ popularitate este migra\`iunea, care numaidец` ] dup[ ] pacea de la Carlov[ \ se porne=te ]nspre \ ]rile de la r[ ]s[ ]rit ale ]mp[ ]r[ ]viei Habsburgilor =i se urmeaz[ p`n[la]nceputul veacului XIX. S` ]rbi =i bulgari, greci =i armeni, cu deosebire ]ns[ moldoveni =i munteni se mut[ mereu ]n Ardeal, ]n Banatul Timi=oarei =i ]n ]ara Ungureasc[. Oierii mocani, ce =i petrec cea mai mare parte a vie\`ii la p[ ]unile din Moldova =i Muntenia, r[ ]m`n cu ]nd[ r[ ]tnicie sub st[p`nirea nem\`easc[, fiindc[ ] ea poart[ grij[ de d`n=i =i-i ocrote=te fa\` cu companiile de exploatare din \ ]rile rom`ne=ti. Singuri secuii migreaz[spre r[ ]s[ ]rit =i se a=eaz[cu deosebire]n Moldova, unde li se acord[ ] deosebite scutiri.

]n via\`a poporului rom`n, aceast[migra\`iune e temeliea unei epoci. Cuprin=i de o vie nedumerire, rom`nii se mutau mereu f[ ]r[ ] de ast` ]mp[ ]r, de la un loc la altul, ]nc`]t parc[se preg[ ]teau pentru un nou

=ir de lupte, în a c[ror izbutire mai-nainte nu credeau. }mp[ratul Iosif II]i nume=te o popula\iune pribeg[=i nestatornic[; =i,]n adev[r, ei sunt pribegi =i nestatornici, e]ns[o bucat[de p[m`nt pe care se mi=c[; sunt margini peste care nu trec; sunt puncte de la care nu se dep[rteaz[. Ei se resfir[ pe o anumit[ bucat[ de p[m`nt, se r[esc, dar r[m`n ]n atingere unii cu al\ii. Moldoveanul, munteanul ori olteanul trec ]n Ardeal =i se a=eaz[ pe c`mpie, trec]n Banatul Timi=oarei =i]n |ara Ungureasc[, oriunde ar trece]ns[, ei nu se a=eaz[dec`t ]ntre rom`ni ori]n satul a=ezat numai dec`t l`ng[cel din urm[sat rom`nesc. Cea mai mare parte a satelor rom`ne=ti din Banatul Timi=oarei sunt olteni =i munteni, =i cea mai mare parte a satelor rom`ne=ti din \ara Ungureasc[ sunt moldoveni, munteni =i mo\i; sate rom`ne=ti izolate nu sunt]ns[nici]n Banatul Timi=oarei, nici]n |ara Ungureasc[, ci cel mai despre apus sat,]n care sunt rom`ni, se ]nvecineaz[ cu sate curat rom`ne=ti.

Acest lucru,]n aparen\[at`t de ]nt`mpl[tor, ne]ncredin\eam[c[migra\iunea era o trebuin\[social[, c[rom`nii nu migrau de bun[voie, ci erau sili\i s[migreze =i c[migra\iunea nu era f[cut[cu dina-dinsul, ci rezulta din starea economic[a popula\iunii.

Pe timpul r[zboaielor cu turcii popula\iunea se retr[sesse]ntre mun\i, =i acum, dup[ce mai multe p[r\i ale =esului de primprejurul Carpa\ilor ajunser[a fi scutite, popula\iunea, sporit[prin]nfund[turi, n[v]lea spre c`mpiile m[noase. Dac[ ne vom da seam[ despre productivitatea p[m`ntului din mun\i =i despre stadiul cu totul primitiv al dezvolt[rii economice din veacul XVIII, vom]n\elege c[popula\ia dintre mun\i era prea deas[=i c[, mai ales]n Ardeal, unde rom`nul muncea at`t de mult pentru domnul de p[m`nt, era o stare de lucruri care trebuia s[ se curme c`t mai cur`nd. Moldoveanul =i munteanul puteau s[ migreze, de=i voievozii =i dau toata silin\ea s[-l opreasc[ la grani\; Ardeleanul era ]ns[ "*glebae adscriptus*", legat de p[m`nt, su-pus unui singur st[p`n, care avea dreptul de a-l \ine legat. }mpotriva mai ales acestui drept s-au ridicat mo\ii =i mocanii sub Horia =i Clo=ca, =i]ndat[ce li s-a dat voie s[migreze, ce =i-au p[r[sit c[peteniile =i,]n loc de a se bate, au]nceput s[se mute.

Ocuparea Bucovinei de c[tre austrieci corespundea cu acest[trebuin[de migra[iune, at`t de viu sim[it] [n tot cursul veacului XVIII.

Numaidec`t dup[ ocupare se face o num[r]toare =i se g[sesc] [n Bucovina 11-12 mii familii. Partea cu des[v`r=ire mare a acestor familii locuie=te, unde Enzenberg g[se=te urme de brazde, nu g[se=te] [ns[p[m`nt cultivat. Popula[ia din munte ]=i are ogoarele la c`mpii =i numai dup[un timp]ndelungat administra[ia a izbutit a o deprinde s[cultiveze =i p[m`nturile de la munte.

La anul 1786, baronul Enzenberg face o dare de seam[foarte am[nun[it] despre starea Bucovinei =i arat[c[popula[ia s-a sporit la 29 102 familii. Migra[iunea din Ardeal, din Maramure= =i din Gali[ia]nspre Bucovina e at`t de vie, ]nc`t administra[ia trebuie s[ia m[suri pentru]mpiedicarea ei, s[ ]nchid[grani[ele =i s[pun[pedeaps[pentru t[ia aceia care migreaz[f[r] de]ncuviin[area autorit[ivilor locale¹.]ndat[ce a fost ocupat[de austrieci, Bucovina era o]ar[ ]n care oamenii visau toate fericirile =i spre care n[ ]v[leau din toate p[r]vile.

Era deci popular[Casa de Austria]n][rile de la r[s]rit =i lumea visa asigurarea bunului trai zilnic]n Bucovina c[ ]zut[sub ocrotitoarea ei st[p`nire. Moldoveanul cu toate acestea migra ]n Ardeal, migra ]n ]ara Ungureasc[, dar nu g[ ]sim urme, din care ne-am putea ]ncredin[a c[ migra =i ]n Bucovina. Dimpotriv[, g[ ]sim urme, din care ne ]ncredin[m c[, dup[ ocuparea Bucovinei de c[tre austrieci, o parte din popula[ia rom`n[, de=i o foarte mic[parte, s-a retras]n Moldova. Era bun[st[p`nirea nem[esc[; era ]ns[ o st[p`nire str[in[, pe care moldoveanul o primea]n t[cere.

C[ci]n zadar — acest moldovean, supus, asuprit =i r[ ]bd[tor, purta]n pieptul s[u]]nv`rto=at o m`ndrie. Nu g[ ]sim nici o urm[din care am putea face concluzia c[ ][ranii din Moldova =i]ndeosebi cei din Bucovina s-ar fi rostit contra ocupa[iunii austriece; =i dac[ ]nem seam[de]mprejur[rile de atunci, de pu[ina]ncredere ce putea s[aib[ ]n administra[ie,]n boieri =i]n preo[ime, de greu[ ]vile ocupa[iunii ruse=ti

¹]n urma m[surilor luate de administra[ie, ovreii, care la anul 1782 erau]n num[r] de 714 familii, au sc[ ]zut p`n[la 1786 la 175 familii; dar acest[sc[dere este o anomalie.

=i de]ncrederea ce trebuia s[le inspire Curtea din Viena, abia ne mai putem]ndoi c[ar fi fost foarte greu, ba poate chiar peste putin[a hot[r] pe \[ranii moldoveni s[ia parte la o manifesta\ie energic[contra ocupa\iunii =i dezlipirii Bucovinei. Ei au primit]ns[noua stare de lucruri ca pe o nenorocire de care nu pot sc[pa; despre aceasta sunt dovezi scrise =i dovezi chiar vie\uitoare. La anul 1777 bucovinenii au f[cut "]n cea mai bun[regul[=i spre mul\umirea general[" jur[m`nt de supunere; p`n[ ]n ziua de ast[zi ei se simt]ns[ ]n Moldova acas[; p`n[ ]n ziua de ast[zi ei nu au pierdut n[dejdea de a se uni iar[=i cu \ara lor. }nt`mplarea a voit ca, dimpreun[cu mai mul\i amici, s[pot consulta o dovad[vie r[mas[din acele vremi, pe un mo=neag ce pe timpul serb[rii de la Putna era b[tr`n de una sut[ =ase ani. Era b[ietan pe c`nd moldovenii din Bucovina jurau credin\[=i supunere Habsburgilor, =i peste aproape 100 ani fa\`a ]i str[lucea de o nespus[ bucurie, c`nd ne]nt`mpin[, gr[ind]n tain[cuvintele:

" +tiu de ce a\i venit. Acum se]mpline=te o sut[de ani de c`nd \ara a fost luat[de la Moldova =i a\i venit ca s-o]ntoarce\i!".

]n zadar ne-am dat silin\`a s[-l ]ncredin\[m c[ departe e de noi acest g`nd]ndr[zne\, c[ci el nu se putea desface de o pl[cut[am[gire, cu care s-a m`ng`iat aproape un veac]ntreg. +i alipirea c[tre Moldova, p[strat[ ]n acest om uitat de moarte, s-a mo=tenit]n ceilal\i moldoveni din Bucovina.

Moldoveanul a primit]n t[cere ruperea unei p[r\i din trupul Moldovei; dar, dac[i s-ar fi pus]n vedere nevoile st[p`nirii asupritoare din Moldova =i binefacerile ocrotitoare st[p`niri nem\`e=ti, =i apoi ar fi fost]ntrebat dac[alege nevoile sau binefacerile, el s-ar fi rostit pentru nevoile cu care era deprins. +i dac[s-ar fi g[sit un singur om care i-ar fi insuflat]ncredere =i ar fi =tiut s[ia cenu=a de pe j[raticul din inima lui, moldoveanul ar fi luat arma =i s-ar fi luptat chiar f[r[n[dejde de izbiture pentru mizeria]n care se afl[.

Acest om lipsea =i pentru aceea puterile moldovenilor erau ca ni=te comori]ngropate]n p[m`nt spre a fi p[strate pentru ni=te vremi mai bune.

Voievodul Grigorie Ghica, boierii moldoveni =i c[peteniile biserice=ti se ridicaser[ ]ntr-un glas contra ced[r]ii Bucovinei. }ncerc[r]ile lor erau]ns[lipsite de sprijinul \[r]ii.

}ntregul veac era astfel]nc` t nimeni nu cuteza =i nu credea c[este de folos a face apel la puterea bra\elor. Chiar]ns[dac[s-ar fi f[cut vreo]ncercare spre a ridica pe moldoveni contra ocupa\iunii nem\=ti, numai anevoie ar fi putut izbuti.

Dac[ar fi izbutit o asemenea]ncercare, Moldova ar fi r[mas]ntreag[, deoarece Curtea din Viena era hot[r`t[a nu face un *casus belli* din cedarea Bucovinei, iar Poarta otoman[, Curtea din St. Petersburg =i regele Prusiei c[utau dinadins motive spre a putea z[d[r]nici]ncerc[r]ile Austriei.

Lipsit[de unitate]n fapte =i inten\iuni, lipsit[mai ales de]ndr[z-neala b[rb[teasc[, ac\iunea boierilor moldoveni a r[mas zadarnic[.

Dup[ce se produse curentul contra ced[r]ii Bucovinei, nimeni nu mai]ndr[znea s[se rosteasc[pe fa\[pentru cedare. Era]ns[foarte mic num[rul acelora boieri p[m`nteni, care luau parte la ac\iune din adev[rat[ pornire patriotic[ =i f[r[ de a \ine seam[ de interesele lor proprii. Dup[ s[v`r=irea ced[r]ii, aproape to\i boierii se retrag]n Moldova, refuz[a jura credin\[Habsburgilor =i nu vor s[recunoasc[competen\`a jurisdic\iunii nem\=ti; foarte mul\i ]ns[ dintre d`n=ii caut[a=si asigura propriet[ ]n Bucovina, p[str`ndu-=i mo=iile bucovinene, ori c` =tig`nd altele noi]n schimb pentru mo=ii din Moldova; foarte mul\i se retrag din Bucovina, fiindc[numai]n Moldova se]mpart boierii.

Dar,]n sf`r=it, ]n ac\iunea politic[ nu hot[r]sc motivele, ci faptele: st`rnit odat[de boierii patrio\i era statornic =i ne=ov[itor un curent la care nimeni nu cuteza s[se]mpotriveasc[; Moldova oficial[a f[cut tot ce atunci]i sta]n putin\[spre a ap[ra integritatea \[r]ii. Dac[nu ar fi lucrat prin mijlocirea unui om ca Grigorie Ghica =i dac[nu ar fi avut un reazem ca Rusia, Moldova ar fi putut izbuti.

Grigorie Ghica a fost crescut]n casa unui ambasador austriac,]n urm[a fost pus, ca om de]ncredere al Por\ii,]n scaunul domnesc,]n

sferit să se refugiat la St. Petersburg și să-l întors ca protejat al Rusiei în scaunul Moldovei.

Puțin vreme după urcarea sa în scaunul domnesc, Grigorie Ghica trimite internunivului Thugut următoarea scrisoare:

Domnul meu!

Neputându-mi îndoi despre amiciția d-voastră pentru mine, de care ați binevoit a da dovezi în împrejurările de acum față cu d. Iacovachi Riso, socrul meu, iau libertatea de a vă adresa scrisoarea de față, spre a vă încredința despre recunoștința mea față cu d-voastră, și despre aceea ce sunt dator curții d-voastră imperiale pentru bunățatea ei pentru mine atât în trecut cât și în prezent.

Vă rog să dispuneți de mine în toate, unde mă credeți capabil de a vă servi, și mi voi da silința de a vă dovedi cât de mult în amiciția d-voastră, având onoarea de a vă fi cu cea mai particulară stimă și cu un atașament fără de margini. Al d-voastră prea umil și prea supus servitor,

Principele Grigorie Ghica

Astfel, chiar de la început, voievodul Grigorie Ghica și-a alese o poziție imposibilă față cu chestiunea cedării Bucovinei. Curentul patriotic stărnit de boierii pământeni și presiunea Rusiei îi hotărâse că făcând la Poartă toate încercările contra cedării Bucovinei, iar frica și considerațiunile ce avea pentru interesele sale proprii îl îndemneau să se facă o unealtă tainică a Austriei.

Planul de acțiune ce-i făcuse Grigorie Ghica și nădărnicele neovăditoare cu care urma să-l aduce la îndeplinire ne încredințăm că inteligentul voievod era cu desăvârșire lămurit asupra stărilor lucrurilor.

Austria cere de la Poartă o parte din Moldova și o cere fără de a oferi în schimb pentru dănsa alta decât amiciție și bună vecinătate; de sine se înțelege că Poarta numai în silă implinea cererea Curții din Viena. Lucrând dar contra cedării Bucovinei, Grigorie Ghica nu numai că și-a făcut datoria ca voievod al Moldovei, nu numai că era corect în atitudinea sa și intra totodată în curentul ce trebuia să predomineze în cercurile hotărâte din Constantinopol. Afară de aceasta, Moldova, chiar atunci când cele dintâi trupe austriece au intrat în Bucovina,

era ocupat[de trupele puse sub comanda lui Romanzov, trupe ale unei puteri sub a c[rei protec\ie sta Grigorie Ghica =i care comb[tea cu tot dinadinsul cedarea Bucovinei. Grigorie Ghica nu f[r[de temei]i face deci baronului Thugut impresia unui agent rusesc, ce cuteaz[numai =tiindu-se sprijinit de o mare putere. }n sf`r=it, Grigorie Ghica lucreaz[ prin mijlocirea Divanului, rezerv`ndu`=i pentru cazul neizbutirii putin\`a retragerii.

La 4 ianuarie 1775 baronul Thugut raporteaz[despre cele din urm[opintiri ale lui Grigorie Ghica.

}n o peti\ie adresat[Por\ii, Grigorie Ghica arat[c[nu au intrat]n Moldova dec`t vreo 600 de oameni trupe austriece =i c[ izgonirea acestor trupe s-ar putea face cu at`t mai lesne, cu c`t Curtea din Viena nu pare a fi hot[r`t s[reziste fa\` cu ni=te m[suri mai serioase. Dac[ sultanul ar nesocoti interesele Moldovei, moldovenii s-ar afla ]n mare nedumerire, ne=tiind dac[ va fi mai bine s[ =i apere interesele cu propriile lor puteri, ori ca, lipsi\`i de sprijinul legitim al Por\ii, s[recurg[,]n dezn[d]jduirea lor, la bun[voin\`a vreunzia din puterile str[ine.

}n urm[, Grigorie Ghica trimite Por\ii mai multe h[r\`i ale teritoriului ocupat =i st[ruie mereu, prin agen\ii s[i =i prin deputa\ii Divanului ce tocmai se aflau la Constantinopol, iar]n cele din urm[recurge prin o peti\ie a Divanului la Curtea din St. Petersburg.

Al[turea]ns[cu aceast[ac\iune pe fa\` era alta tainic[. Grigorie Ghica era un om ]n\`elept =i p[\`it, cuno=tea oamenii =i]mprejur[rile =i nu avea deplin[ ]ncredere nici]n Rusia, nici]n Poarta otoman[.

El caut[dar a se pune]n]n\`elegere at`t cu baronul Thugut, c`t =i cu baronul Barco, comandantul trupelor de ocupa\iune, ]ncredin\`eaz[at`t pe unul, c`t =i pe cel[ ]alt despre sincera sa supunere c[tre Curtea din Viena =i despre dorin\`a de a-i fi folositor prin serviciile aduse, st[ruie s[ fie recomandat Por\ii ca comisar de delimitare =i ]ndeamn[ at`t pe baronul Barco, c`t =i pe baronul Thugut s[st[ruie pentru surparea Hotinului. }n scrisorile sale c[tre baronul Thugut, pentru cuvintele destul de apriate, Grigorie Ghica e foarte rezervat =i se roste=te numai]n fraze generale. El e]ns[foarte l[murit]n scrisorile ce

adresează lui Iacovachi Riso, cu scopul de a fi comunicate internunivului austriac. Astfel, la 18 ianuarie 1775 baronul Thugut scrie următoarele:

Numaidecât după plecarea celei din urmă expediții, a venit la mine Iacovachi Riso și anume, înainte de toate, pentru că să-mi facă împărtășirea că a primit de la ginere-său deosebire tiri provitoare la afacerea ocupărilor din Moldova; că Voievodul Ghica, temându-se că nu cumva raporturile pe care le-a primit de la boierii moldoveni să ajungă pe alte căi să fi aici cunoscute, nu a putut lipsi de a face Porții și din partea sa împărtășire despre dănele; că însă l-a însărcinat pe el, pe Iacovachi Riso, ca numaidecât să-mi facă mie împărtășirea secretă și confidențială despre toate acestea, pentru că să facă, ca încă din vreme să pot lua măsurile pe care le voi crede de cuviință.

Știrile de care era vorba cu această ocaziune, consistau parte din căteva plângeri a mai multor boieri, care se tem că și vor pierde moștele situate în districtul bucovinean.

Afară de aceasta se mai află copia unui fel de manifest, pe care l-ar fi fost publicat baronul de Spleny în Cernăuți, apoi copia unei scrisori adresate de către același general egumenului mănăstirii grecești din Suceava. Prin amănândouă acestea, locuitorii înuturilor ocupate sunt provocați sub pedeapsă aspră a nu se mai supune în viitor nici unei din provinciile Porții.

Pe lângă toate acestea se mai face arătare că mai mulți ofițeri ces. reg. au înaintat până spre Neamțu, Roman, Botoșani etc. și au început să facă măsurători în aceste districte.

Din parte-mi, nu puteam să nu află că asemenea tiri, împărtășite fiind Porții mai ales acum, înainte de timpul potrivit, nu pot produce decât o impresie primejdioasă; crezând însă că trebuie să prevăd că încercările mele de a împiedeca să se facă Porții aceste împărtășiri vor trebui să rămână zadarnice, mi-a părut mai oportun ca cel puțin să nu arăt din parte-mi o nedumire stricăcioasă. Prin urmare, m-am mângâinat numai a pune în vedere lui Iacovachi Riso că el și principele său, în interesul lor și al Porții, trebuie să se ferească de orice exagerație și să nu facă asemenea împărtășiri; după aceea l-am mai rugat, ca cel puțin căteva zile să îngăduie cu raportul sau către Poartă.

Fiind această din urmă cerere făcută mai ales cu scopul de a încerca sinceritatea lui Iacovachi Riso, m-am încredințat prin mai multe informații luate în taină că el în adevăr și-a înțeles fidelește. Peste puțin, el mi-a împărtășit că a primit de la Ghica un pachet care cuprinde răspunsul la întrebările ce, în urma unei învelegeri avute cu I. Riso, i-am făcut cu demult în afacerea districtului bucovinean. În acest pachet, care, după spusele lui, s-a întărit, așteptând mai mult timp ocazie sigură spre a fi expediat, s-a aflat, între altele, și o scrisoare a lui Ghica către mine, despre a cărei conținut, în adevăr de puțină importanță, alături aici cu supunere o copie. Dându-mi această scrisoare, Iacovachi Riso mi-a citit totodată cea mai mare parte a unei alte scrisori a lui

Ghica, adresat[lui, scrisoare lung[, din care am]n\eles c[el, Iacovachi Riso, spre a nu]mbr`nci pe Ghica =i pe ]ntreaga sa familie ]n primejdia celei mai mari nenorociri, mai v`rtos trebuie s[se]ncredin\eze despre sinceritatea =i deplina mea discre\iune; ca apoi, dup[ce se va fi]ncredin\at despre acestea, are s[-mi arate c[Ghica e dispus a da, cu ocaziunea afacerii de grani\e din chestiune, dovezi despre supunerea sa fa\[cu Prea]nalta Curte: c[pozi\iunea lui =i]mprejur[rile]l silesc a face Por\ii]n aparen\[ar[t[ri =i pl`nsori despre ocupa\iunea s[v`r=it[; eu]ns[nu trebuie s[ ]n seama nici de strig[tele lui, nici de pl`nsorile boierilor moldoveni, ci s[ st[ruiesc cu statornicie pentru aducerea la ]ndeplinire a pre]naltelor preten\iuni; c[ ]n sf`r=it, Iacovachi Riso =i eu s[st[ruim]n tain[ca pentru]n]turarea conflictelor =i pentru statornicirea grani\elor, el, Ghica, s[fie numit comisar plenipoten\iar din partea Por\ii; c[, dac[va fi primit astfel]n m`na sa mijloacele spre a dovedi prin fapte buna sa voin\[, Prea]nalta Curte va avea destule cuvinte spre a fi pe deplin mul\umit[cu purtarea lui =i cu sincerul s[u concurs pentru aducerea la]ndeplinire a intereselor Majest[\ilor Lor.

C`t pentru eventuala r[sp]l[tire pentru persoana sa, el se ]ncrede ]n prea]nalta generozitate =i a=teapt[ s[ fie r[sp]l[tit dup[ foloasele serviciilor pe care le va fi f[cut. Ca una dintre cele mai dorite dovezi despre generozitatea Majest[\ilor Lor c[tre d`nsul ar fi aceea dac[s-ar putea ca, cu ocaziunea negocierilor actuale, s[se stipuleze surparea fort[re]ei Hotinului =i reanexarea teritoriului ei la Moldova; c[ci, de=i numitul teritoriu,]n adev[r, nu face nici a cincea parte din districtul ocupat de trupele ces. reg.,]napoierea lui, din alte considera\iuni, ar fi un fel de desp[gubire pl[cut[, prin care s-ar domoli]mpotrivirea locuitorilor din Moldova.

Din toate acestea rezult[c[Grigorie Ghica privea chestiunea ced[rii Bucovinei ca o afacere din care se puteau trage foloase mari. Opozi\iunea boierilor nu era pentru d`nsul dec`t o]mprejurare ce trebuia s[sporeasc[pre\ul serviciilor f[cute pentru cedarea Bucovinei.

Din]nt`mplare]ns[el se afla fa\[cu baronul Thugut, un om care =tia s[pre\uiasc[oamenii =i]mprejur[rile, =i care \inea s[nu se foloseasc[de ni=te servicii foarte scumpe, de care se putea lipsi.

Raport`nd cancelarului Kaunitz despre propunerile lui Grigorie Ghica, baronul Thugut arat[ cuvintele care ]l hot[r`se s[nu aib[ ]ncredere]ntr-un om a c[ru] f[\[rnicie e at`t de bine cunoscut[ =i cere instruc\iuni privitoare la atitudinea ce trebuie s[ observe fa\[ cu d`nsul.

Kaunitz e de p[rere c["acest grec deprins la f[\[rnicie niciodat[nu a fost p[truns de bune dispozi\iuni" pentru Curtea din Viena =i cedarea Bucovinei se va face =i chiar]n ciuda lui.

Cu toate acestea nu r[m`ne ]ndoial[ — urmeaz[ Kaunitz ]n nota din 7 februarie — c[ re]nnoind ]n mai multe r`nduri r[ut[cioasele sale reprezent[ri f[cute la Poart[; urm`nd a face opozi\ie, Ghica ne poate face multe nepl[ceri, =i pentru aceea este bine a nu pierde nici o ocaziune, dac[ nu spre a-l c`=tiga cu totul, cel pu\in spre a-l face s[ ]nceteze cu opozi\ia sa f[fi=.

C`t pentru ]ntrebarea dac[ este bine s[ st[ruim ca Poarta s[ ]ns[rcineze pe numitul voievod cu punerea la cale a afacerii de grani\ie, ]nainte de toate m[ ]ndoiesc c[ Poarta va uita at`t de lesne duplicitatea acestui Voievod =i va primi propunerea noastr[, cu oric`t de mult zel ar fi ea f[cut[. ]mi pare dar c[ o ]ncercare f[cut[ ]n acest sens ar fi cu at`t mai pu\in primejdioas[, cu c`t ea, chiar dac[ nu ar izbuti, ar ]ncredin\ta pe Ghica despre bun[voin\ta noastr[, iar ]n cazul c`nd Poarta s-ar]nvoi, ne-ar r[m`ne deschis[ calea de a c`=tiga pe Ghica prin darurile ce i-am propune, ori a lua, dup[timp =i]mprejur[ri, alte m[suri potrivite.

Cu toate acestea, recunosc`nd c[la fa\ta locului]mprejur[riile pot s[fie mai bine apreciate, Kaunitz d[baronului Thugut deplina putere de a face cum crede mai bine.

Thugut e de p[rere c[cedarea se va putea face =i f[r[de concursul lui Ghica =i c[banii ce i s-ar da lui ar fi arunca\i]n v`nt; ]\ \ine dar pe Ghica cu vorbe frumoase, nu face ]ns[ Por\ii propuneri privitoare la d`nsul =i]ndeob=te nu voie=te a-i da un rol oarecare]n]ntreaga afacere.

Dup[ ]ncheierea conven\iunii, baronul Thugut adreseaz[voievozului Grigorie Ghica o scrisoare]n care]l invit[s[dea cu ocaziunea lucr[rilor de delimitare dovezi despre bunele dispozi\iuni ce a exprimat]n scrisoarea sa de la 12 februarie. Ghica r[spunde la 29 mai urm[toarele:

Domnul meu!

Nu pot primi dec`t cu pl[cere =tirea despre amicalele puneri la cale intre cele dou[ ]mperii relativ la grani\ele din partea acestui principat; sper c[ nu v[ este necunoscut[ mul\umirea despre care am dat dovad[ cu aceast[ ocaziune, =i de=i nu e vorba dec`t de o pierdere destul de]nsemnat[pentru Moldova, v[pot asigura, domnul meu, c[am f[cut tot ce at`rna de mine, contribuind ]n felul meu, la ]mplinirea acestei lucr[ri, precum v[ ve\i fi informat =i din partea d-lui Iacovachi, socrul meu, =i c[ m[ voi folosi de toate ocaziunile spre a putea dovedi c`t de mult \in la interesele M. L. L. I. =i R., fiind pe deplin]ncredin\at c[m[rinimozitatea lor va face, prin efectele ei generoase, =i prin eficace semne de bun[voin[, ca nici \ara, nici eu s[nu sim\im paguba acestei pierderi.

Aceste “efecte generoase” =i aceste “eficace semne de bun[voiu]” au lipsit p`n[ ] n sf`r=it. Thugut a propus pentru Iacovachi Riso un dar de 1 000 galbeni; Mehmed Tahir Aga a fost numit comisar de delimitare; Ghica r[m`ne]ns[ ] p`n[ ] la regularea definitiv[ ] a chestiunii f[r] de rol =i f[r] de r[splat].

Oricum vom judeca, purtarea voievodului Ghica e vrednic[ ] de os`nd[ ]. Chiar dac[ ] am fi destul de naivi spre a crede c[ ] voia s[ ] n=e pe baronul Thugut, Iacovachi Riso lucra cu =tirea =i ]nvoirea, ba chiar ]n virtutea ]ns[rcin[rii] primite de la d`nsul =i astfel,]nainte de toate,]=i bate joc de am[r]ciunea \[rii]]n fruntea c[reia]] pusese]nt`mplarea. Cuvintele din scrisorile lui =i propunerile f[ ] cute prin mijlocirea socrului s[u] sunt ]ncerc[ri] ce pot s[ ] fie ]n\elese ]ntr-un chip, ori ]ntr-altul. E ]ns[ ] o fapt[ ] foarte pozitiv[ ], c`nd un voievod roste=te aceste cuvinte =i face aceste propuneri, e pozitiv[ ] fapta, fiindc[ ] prin ea opozi\iunea moldovenilor pierde toat[ ] puterea. “Moldovenii \ip[ ] =i eu trebuie s[ ] \ip cu d`n=ii — zice Ghica — dar tu nu asculta la \ipetele noastre, ci mergi ]nainte!”. Ba face chiar mai mult. Moldovenii se pl`ng la Poart[ ] =i Iacovachi Riso face internun\iului austriac cuvenitele]mp[rt]=iri, pentru ca]nc[ ] din vreme s[ ] ia m[ ]surile pe care le va crede de cuviin\ ] spre a sl[ ]bi efectele acestei pl`nsori.

Dar,]n sf`r=it, voievodul Grigorie era un fiu al timpului s[u]. Ridic[at]]n urma st[ ]ruin\elor Rusiei]n scaunul unei \[ri],]n care era privit ca str[ ]n =i trebuia s[ ] se sim\ ] str[ ]n, el c[ ]uta s[ ] trag[ ] din nenorocirea acestei \[ri] foloasele ce putea, ori cel pu\in s[ ] scape]ntreg =i s[ ]n[ ]tos din o]ncurc[tur[ ] primejdioas[ ], s[ ] nu se strice cu nimeni =i s[ ] r[m`n[ ] ]n scaunul domnesc, ce, ]n urma st[ ]ruin\elor Rusiei, i se d[ ]duse pe via[ ]. Fa\ ] cu moldovenii era dar aprig lupt[ ]tor contra ced[ ]rii Bucovinei, fa\ ] cu Rusia era o slug[ ] supus[ ] =i totdeauna gata la porunc[ ], fa\ ] cu Poarta era un biet credincios pus ]n fruntea unei \[ri] ]nd`rjite, iar fa\ ] cu Austria lucra prin agentul s[u] de la Constantinopol, netezind toate drumurile.

A]n=elat pe moldoveni; dar]n sf`r=it moldovenii nu aveau nici un drept la buna lui credin\ ]: nu ei l-au pus ]n scaun, nu ei ]l \ineau ]n scaun, nu de d`n=ii at`rna =i nu lor avea s[ ] le fie recunosctor. Afar[ ]

poate de energicul Mavrogheni, oricare domn fanariot ar fi lucrat ca Grigorie Ghica, unii cu mai puțin înțelegere, dar, în sfârșit, în temeiul lucrului, toți deopotrivă. Așa era noima fanariotului atât de bine potrivit cu noima veacului.

Urmele au dovedit că Grigorie Ghica avea un fel de drept de a fi precum era. Deși unul dintre cei mai inteligenți, mai stăruitori și mai hotărâți domni, el a murit de moarte nefirească. Când s-a refugiat în Rusia, s-a refugiat fiindcă viața îi era în primejdie mai mult chiar decât viața fanarioșilor îndeobște. Întorcându-se în Moldova, el a adus frica în sufletul său și această frică este firul cel negru în viața lui. Alexandru Ipsilanti, mai puțin energic, dar mai chibzuit, când simte că treburile se încurcă, renunță la scaunul domnesc, și umple pungile și pleacă în pripă la Constantinopol, ca “prin o dibace surprindere”, cum zice internunțul austriac, și hotărăsc pe ministrul Porții a-i da voie să rămână la Constantinopol. Grigorie Ghica rămâne însă în scaun și tocmai voind să scape de moarte și grăbește sfârșitul. El căută în Rusia un reazem contra Porții; Poarta însă pusese fanarioșii în scaunele țărilor românești tocmai pentru că voia să aibă oameni ce nu sunt protejați de Rusia. Cu prețul unei sprijiniri foarte îndoiioase Grigorie Ghica a înșprît deci primejdia în care se afla.

Grigorie Ghica era afară de aceasta unul dintre foarte puținii fanarioși care aveau în felul lor la popularitate și și dau silința să prindă rădăcini în țară. Era însă destul să fie fanariot pentru că inimile sale împine cu răcoala. Români răbdători, dar niciodată nu renunță; și pentru aceea domnul fanariot, fie cât de bun, rămâne străin în țară. Iubirea Moldovei era deci tot atât de îndoiioasă ca sprijinul Rusiei. Ghica a rămas ca toți fanarioșii izolat.

Se credea și încă tot se mai crede că Grigorie Ghica a fost o jertfă a politicii cancelarului Kaunitz, că el a murit fiindcă se pusese cu bărbăție împotriva cedării Bucovinei și că este martir al integrității Moldovei.

Fanarioșii nu erau însă oameni despre care se pot zice cu destul temei asemenea lucruri; el a fost o jertfă a fărânciei sale și a ticăloșiei timpului în care trăia.

Când Cara Hristari Ahmed Bei pleacă, în toamna anului 1777, la Iași, chestiunea cedării Bucovinei era definitiv rezolvată. Baronul Thugut nu se mai află la Constantinopol și administrația nemăsească funcționează nesupusată în noua provincie austriacă.

Capul lui Ghica a fost trimis la Constantinopol și expus în serai. Din lămurirea în scris ce stă la capul lui și din raporturile internului Tassara rezultă că el a fost ucis fiindcă, în urma plânsurilor ce veniseră din Moldova, Poarta hotărâse a-l înlocui prin altul, iar el, provocându-se la hățăriful din anul 1775, refuză de a părăsi scaunul domnesc.

Într-o noapte de la 21 noiembrie, cancelarul Kaunitz mai adaugă următoarele:

După tirile sosite aici din mai multe părți, voievodul moldovean decapitat mai învinovățat și pentru alte crime, și anume: el a adunat prin extorsiuni mai multe comori cu intenția de a se refugia în urmă în țările străine; că a întreținut cu Rusia corespondență secretă și suspicioasă; în sfârșit, e învinovățat de a nu fi cumpărat, după înscrierea sultanului, cătăvea de cereale din Polonia, ci s-a scuzat cu aceea, că Rusia l-a împiedicat de a face această cumpărătură. În cele din urmă, ale mele instrucțiuni v-am spus că în ce consistă răspunsul pe care Poarta l-a dat d-lui Stakieff; și că prin urmare va trebui să vă dați silința de a respinge la ocaziune potrivit această bătălie; deoarece însă pedepsirea atât de aspră a voievodului Ghica, protejat de Rusia, poate să aibă urmări importante, vă veți da mai vărtos silința de a vă informa în taină despre motivele care au redus pe Poartă, mai ales în starea critică de acum, la un pas atât de pripit și de cutezat, cu deosebire fiindcă nu se știe încă la ce capăt vor ajunge conflictele iscate între aceste două puteri.

Precum se vede, Kaunitz credea că Rusia va cere satisfacție pentru moartea protejatului său.

Fără îndoială, Rusia totdeauna a fost dispusă a cere ceva de la vecini și mai ales de la Poarta otomană; și astfel dată moartea lui Ghica era deci pentru dânsa un puternic argument în negocierile următoare cu Poarta. Atât era și mai mult nu; Rusia se bucura și de această ocaziune spre a face presiune asupra Porții.

Purtarea rușilor față cu Grigorie Ghica a fost aceeași ca față cu moldovenii în chestiunea Bucovinei. După ce l-au luat sub scutul lor și l-au îndemnat să mărgăndească înainte, l-au lăsat în plăcutilor.

În seria de documente istorice publicate de d-l Codrescu se află, în volumul VI, corespondența boierilor moldoveni =i a mitropolitului Moldovei cu comitele Romanzoff. Citind această corespondență, găsim din partea moldovenilor atâtă încredere în Rusia =i din partea generalului rusesc atâtă dovezi despre iubire creștinească =i părintească, încât am crede că e peste puțin că în ciuda acestei învelegeri =i strășne legături, Curtea din Viena să izbutească în chestiunea Bucovinei. Un dar de 5 000 galbeni =i o tabacheră de aur împodobită cu briliante a schimbat însă dispozițiunile părintescului comandant rusesc, =i cuvintele grăsite cu greutatea cuvenită au hotărât pe Curtea din St. Petersburg să nu asculte cererea, pe care, împotriva tuturor obiceiurilor =i fără îndoială numai îndemnați de agenții rusești, boierii Divanului au cutezat să i-o adreseze.

Poarta otomană era învinsă =i nu putea să facă nimic contra pretențiunilor Austriei; Voievodul Grigorie Ghica era lipsit de sprijinire neîndoioasă =i trebuia să caute de interesele =i de viața sa; un cuvânt rostit din partea Rusiei ar fi fost însă destul pentru asigurarea integrității Moldovei, =i Rusia, care avea interes de a rosti acest cuvânt =i care, cel puțin indirect, se obligase a-l rosti, Rusia nu l-a rostit.

Astfel, lipsiți de sprijinirea poporului, înelăți de către împărații care nădăjduiseră, boierii Moldovei au pierdut o parte din vatră țării lor. Ei însă, prin purtarea lor, au păstrat numele bun al țării, au dat țării încrederii în noi =i au dovedit că =i chiar în cele mai ticloase vremi, Românul răbdă, dar nu renunță.

31 mai, 1, 2, 4 iunie 1878

["O PARTE A CHESTIUNII ORIENTALE"]

S-au împlinit o sută de ani de când Bucovina, despărțită de trupul Moldovei, a căzut sub stăpânirea nemăștească =i, astăzi după o sută de ani, românul =i aduce fără de jignire aminte vremea nenorocită, în care s-a petrecut această rupere în două bucăți a Moldovei. Îara era

secat[de puteri, dezorganizat[, p[r[sit[=i lipsit[de pova\ a unui domn firesc; chiar]n aceste imprejur[ri]ns[, frunta=ii ei =i-au f[cut, dup[putin\ a timpului, datoria =i nu au dat faptei]mplinite, prin]nvoirea lor, sfin\enia moral[.

Av`ntul patriotic dovedit de c[tre boierii moldoveni ]n aceste vremi grele ne ]nc[ lze=te =i d[ t[rie ]ncrederii ]n noi ]n=ine. F[r[ de ]nvoirea lor, moldovenii au fost dezbinat[i, =i pentru aceea p`n[ ]n ziua de ast[zi ei =i-au p[strat dreptul de a se sim\i un[i .

]n curgerea unui veac, moldovenii =i Bucovina s-au deprins cu st[p`nirea nem\easc[ =i ast[zi ei se simt alipi\i cu credin\ [ =i str`ns lega\i de Curtea din Viena; Bucovina a r[mas]ns[o \ar[rom`neasc[, o parte din Moldova. +i nimeni nu poate s[-i]nvinov[\easc[pe moldoveni pentru aceasta, fiindc[ei niciodat[nu au renun[at la dreptul de a se sim\i membri ai aceleia=i individualit[\i sociale.

Cu totul altfel ar fi dac[moldovenii ar fi consfin\it, prin]nvoirea lor, fapta]mplinit[. Atunci moldovenii din Bucovina, privi\i ca o parte pierdut[, s-ar privi]n=isi ca o parte p[r[sit[a poporului rom`n.

Lauda pentru c[s-a p[strat rom`nitatea Bucovinei nu se cuvine ]ns[ numai moldovenilor, =i Curtea din Viena e p[rta=[ la d`nsa.

Ce voia Curtea din Viena]n Bucovina? Voia s[-i stabileasc[o comunica\ie pe c`t se poate de bun[ ]ntre cele dou[ mai m[rgina=e =i mai expuse provincii, s[-i asigure o parte slab[ a grani\elor de la miaz[noapte, s[ c`=tigel c`teva pozi\uni fa\ cu Rusia; ea nu r`vnea deci la sufletele oamenilor, ci la o bucat[de p[m`nt de care avea trebuin\ .

Raportul lui Enzenberg despre starea Bucovinei, dup[c`\iva ani de administra\ie nem\easc[ , ne ]ncredin\eam[ c[ , ocup`nd aceast[bucat[de p[m`nt, Curtea din Viena voia s[fac[din ea o provincie]nflorit[ce poate s[reziste unui atac, fie el f[cut din orice parte.

Popula\ia se spore=te; administra\ia e neobosit[ ]ntru dezvoltarea economic[=i etic[a provinciei. Se fac la munte sem[naturi de prob[spre a]ncuraja pe \[rani, se aduc meseria=i din \[rile apusene, se a=eaz[colonii de negu\tori armeni, se izgonesc arenda=i ovrei din \ar[, se

fac =osele =i poduri, se înființează =coli române =i nemene =ti, se organizează biserica, într-un cuvânt, se face mult bine ori, cel puțin, se arată mult bun intenție. }nc[la anul 1785 se face pregătiri pentru improprietățile războaielor =i peste puțin, m[ns[stirile, c[lug[rii =i c[lug[riile se reduc =i averile m[ns[stire =ti se iau din m[ns[stirile lor, se masează }ns[într-un fond religios al creștinilor ortodocși din Bucovina.

În urm[ ]ngrijirea Curții din Viena pentru Bucovina a mai sc[zut. }nc[împ[ratul Iosif II a alipit-o la Galici[; dar după c[iva ani iar =i a devenit autonom[. De atunci, Bucovina }n mai multe rânduri =i-a pierdut autonomia, =i nici p[ ]n ast[zi ea nu este cu des[v]r[ire neat[ ]n[ ] de Galici[. }n cursul unui veac, românii din această mic[ ]ar[ ] au fost mereu jigniți }n dezvoltarea lor =i cu deosebire de c[ ]nd împ[ ]ria Habsburgilor a devenit un stat constituțional, polonezii, nemții, evreii =i alți străini sporivi prin orașele [rii au dat vieții publice un caracter mai mult ori mai puțin străin. Niciodată nu s-au luat }ns[ ]m[suri directe contra rom[nilor, ci din contra, totdeauna li s-a dat puțin[ ] de a se lupta cu adversarii lor. De =i via[ ] public[ ] avea un caracter străin, }n biserici =i }n =coal[ ], }n familie =i }n societ[ ] de cultur[ ] românii puteau dezvolta individualitatea lor național[ ] cu at[ ]t mai sigur, cu c[ ]t regimul austriac niciodată nu a luat }ns[ ]m[suri spre a face s[ ]nceteze contactul }ntre d[ ]n =i frații lor din România =i din Ardeal.

În sf[ ]r[ ]it, proporțiunile etnografice au rămas }n Bucovina, }ndeosebi pentru rom[ ]ni, acelea =i care au fost la anul 1775. Dacă citim lista satelor din Bucovina, ne }ncredin[ ]m c[ ] cele 11-12 mii familii, ce se aflau la anul 1775 }n Bucovina, abia jum[ ]tate puteau s[ ] fie familii rom[ ]ne =ti, adic[ ] vreo 20-25 mii suflete.

Ast[ ]zi sunt }n Bucovina 500 000 suflete, }ntre care cel puțin 200 000 rom[ ]ni. F[r]]ndoială, dacă Bucovina nu ar fi fost dezlipit[ ] de Moldova, ast[ ]zi ea ar avea o populație mai mic[, dar aproape cu des[v]r[ire rom[ ]nească, e }ns[ ] vorba c[ ] sub regimul austriac rom[ ]ni s-au sporit deopotriv[ ] cu rușii, restul populației p[ ]m[ ]ntene.

Cu totul alta e soarta moldovenilor c[ ]zuiți sub st[ ]p[ ]nirea pravoslavnicului]ar al tuturor rușilor. Pe c[ ]nd cei 200 000 rom[ ]ni din Bu-

covina formează un mic centru pentru dezvoltarea vieții românești, milionul de români din această numită Basarabie rusească este deschegat și înțut cu sila departe de poporul românesc.

Rusia nu se mulțumește de a fi luat o parte mare și frumoasă din vatra Moldovei, nu se mulțumește de a fi călcat peste granița firească a popoului românesc, ci vrea să ia și suflătele ce se află pe acest popor și să mistuiească o parte din poporul român. Rusia nu a luat această parte din Moldova pentru că să asigure granițele, ci pentru că să înainteze cu ele, și nu vrea să înainteze decât spre a putea să prindă mai multe suflete.

Luând fărâșe de nici un drept, fărâșe de nici o justificare legitimă și cu ajutorul celor mai urâte mijloace, partea despre răstă Moldova în stăpânirea sa, Rusia, la început, făcuse ca granițele între Moldova și această numită Basarabie să fie terse cu desvârșire, pentru că din Basarabia să poată înrâuri asupra Moldovei și asupra întregului popor românesc.

Era un element prețios acest popor românesc. Ca popor ortodox și mai mult ori mai puțin stăpânit de Chaliful muhamedanilor, românii în tot cursul veacului XVIII au gravitat spre Rusia pravoslavnică și, cel puțin în principiu, au admis supremația duhovnicească a țărului; bărbății politici din Rusia nu se mai îndoiau că acum, după ce Moldova devenise un fel de provincie rusească și poporul român căzuse sub înrâurirea directă a celui rusesc, românii vor intra cu desvârșire în curentul ce vălește despre miaznoapte asupra lor.

În lupta pentru existență etică însă, capetele nu se numără, ci se cumpără. Tocmai puși față în față cu viața rusească românii au început a fi cu atât mai vârtos printru de farmecul vieții lor proprii, de bogăția și de superioritatea individualității lor naționale; tocmai fiind puși în contact cu rușii, românii erau mai mândri de românitatea lor. E nobil răsadul din care s-a prăsit acest mic popor românesc și, deși planta nu e mare, rodul e frumos și îmbelugată; cele nouă milioane de români au adunat în curgerea veacurilor mai multe și mai frumoase comori decât nouăzeci milioane de ruși vor putea să adune cîndva. Nu! înrâurirea firească a Rusiei ne este stricăciosă, dar ea nu

ne poate nimici. Pentru ca s[ne ia individualitatea, Rusia ar trebui s[ne dea alta]n schimb =i, cel pu\in deocamdat[, nu suntem cop\i pentru o asemenea degenerare.

De c`te ori ru=ii se vor pune ]n atingere cu noi, vor trebui s[ simt[ superioritatea individualit\ii noastre, s[ fie sup[ra\i de acest sim-\[m`nt =i s[ne urasc[mai mult =i tot mai mult.

F[r[ ]ndoial[acest[ur[a fost]ntemeiat[pe timpul c`nd ]ntre Moldova =i a=a-numita Basarabia comunica\ia era liber[. Ru=ii s-au ]ncredin\at c[ aceast[ libertate este primejdioas[ numai pentru d`n=ii, =i pentru aceea au]nchis grani\ele ermetice=te =i au curmat atingerea]ntre rom`nii de peste Prut =i restul poporului rom`n.

De atunci =i p`n[ acum m[surile silnice pentru st`rpirea rom`nismului se iau f[r[ de curmare. Administra\ia, biserica =i =coala sunt cu des[v`r=ire ruse=ti,]nc`t este oprit a c`nta]n ziua de Pa=ti "Cristos a]nviat!"]n rom`ne=te. Nimic ]n limba rom`neasc[nu se poate scrie; nimic ce e scris]n limba rom`neasc[ nu poate s[ treac[ grani\ a f[r[ de a da loc la prepusuri =i persecu\iuni; ba oamenii de condi\ie se feresc de a vorbi ]n cas[ rom`ne=te, pentru ca nu cumva o slug[s[-i denun\ e:]ntr-un cuv`nt, orice manifestare de via\[ rom`neasc[e oprit[, r[u privit[=i chiar pedepsit[. Pe l`ng[ toate aceste mai e sistemul de colonizare silnic[ al Rusiei. Cete ]ntregi de familii rom`ne=ti sunt luate cu sila ori duse cu am[giuri departe =i]nlocuite cu familii ruse=ti, pentru ca]ncetul cu]ncetul popula\ia s[se amestece, s[piard[energia caracterului na\ional =i s[fie mai primitoare fa\[cu m[surile de rusificare.

Dup[ ]ncheierea p[cii de la Paris toate aceste m[suri se]n[sprec.

Pentru]nt`ia oar[ puterile europene ]=i dau mai cu dinadinsul seam[ despre caracterul poporului rom`n =i despre misiunea ce i s-ar cuveni.]mp[ratul Napoleon III]l num[r[ ]n r`ndul popoarelor latine =i izbute=te a face ca Europa s[-i]ncredin\eze lui paza gurilor Dun[rii =i s[-i creeze ni=te condi\iuni]n care s[se poat[dezvolta.

Organiz`ndu-se pe temelia tratatului de la Paris, \[rile rom`ne=ti intr[ ]ntr-o epoc[de dezvoltare febril[, boln[vicioas[=i sl[bitoare,

dar o dezvoltare, din care încetul cu încetul se dezvoltă caracterul național ca temelie a întregii lucrări viitoare; o dezvoltare zilnică, dar din ce în ce mai serioasă. | [rile se unesc și România se pune în relații directe cu popoarele apusului. Popoarele latine își întăresc pe românii cu mai multă ori mai puțină credulitate; iar în urmă, alegând de capul său pe un membru al celei mai ilustre familii din Europa, statul român pune temeliele relațiilor sale cu Germania mai înainte decât de străin de dinșul.

Înainte de astfel cu pas nesigur, dar statornic, spre împlinirea misiunii sale, statul român, voind mereu să reprezinte interesele popoarelor apusene ale patriei, ale civilizației și ale ordinii sociale, e ca un copil răsfățat al puterilor europene, de care nimeni nu cetează să se atingă.

Pentru Rusia, acest stat era o stavilă superioară.

Pravoslavnicul în veacul XVIII, Rusia a devenit slavă în veacul XIX.

Către vremea religiunii era ordinea de idei predominatoare, românii, ca popor ortodox, se simțeau mai mult ori mai puțin alipii de Rusia; îndată însă ce conștiința deosebirii de rasă se deșteptă și a suprimat ideile religioase, comunitatea etică între românii și celelalte popoare ortodoxe s-a curmat. Simțindu-se a fi mai mult latini decât ortodocși românii resping orice solidaritate de aspirații cu popoarele slave ce stau aici, la Dunăre și Carpați, ca un zid de despărțire între slavii de la miazănoapte și cei de la miazăzi.

Aruncați din întămplare la răspântia, unde se ating cele trei lumi deosebite și mai mult ori mai puțin înverzite: la lumea modernă, cea musulmană și cea musulmană, românii chiar în virtutea originii lor sunt menși a reprezenta interesele ideilor moderne și a unui stat de cultură deosebită, în care trei lumi se întănesc și se împacă. Către vremea musulmanii erau încă o primejdie pentru societatea europeană, românii i-au combătut cu bărbătească statornicie, luptând și mereu luptând veacuri întregi; acum, când muscalii par a voi să pună în joc pacifica dezvoltare a vieții moderne, lupta trebuie să se urmeze contra lor și, către vremea piciorul român mai stă pe fața pământului, unirea slavilor de la miazănoapte cu cei de la miazăzi, atât de mult

dorit, nu se poate face. Oricât de mic, statul român e puternic, fiindcă de densul atârnat starea de lucruri stabilită prin munca veacurilor în Europa, întru-înșul se întînesc interesele marilor popoare de la apus =i, îndată ce acest mic stat s-ar surpa, împărțirea otomană nu se mai poate susține =i existența împărțirii Habsburgilor e pusă în joc =i istoria Europei intră în o fază cu totul nouă.

În tot cursul crizei orientale, slavii, românii, turcii =i Europa au văzut în vedere aceste adevăruri pe care le dezvăluie chiar bunul-simț firesc.

Pe când Rusia pregătia prin agenții săi secrete aceste crize, în România nu era decât un mic număr de oameni, îndeobște străini ori cel puțin de origine străină, =i anume: bulgari, sârbi =i greci, care luau parte la lucrarea de surpare a slavilor. Poporul român însuși, deși avea interese de regulat, respingea orice solidaritate cu slavii.

Când a izbucnit în urmărire școala din Bosnia =i Herzegovina, când războiul s-a declarat din partea sârbilor =i muntenegrenilor, când bulgarii au apucat armele, românii au început să =i adune puterile =i să se pregătească pentru toate eventualitățile; nimeni însă nu cuteza să vorbească despre o acțiune comună cu slavii de peste Dunăre =i Europa întregă lăuda purtarea bine chibzuită a românilor.

În sfârșit, Rusia se pregătete să declare război, =i România strămtorată trebuie să se hotărăască într-un fel ori într-altul, deoarece înainte de a începe războiul cu turcii, Rusia trebuia să biruie pe români.

Dacă ar fi putut să fie vorba de o biruință cu armele, diplomații puterii de la mieznoapte nu ar fi stat multă vreme pe gânduri; ei =tiau însă că cel dintâi foc descărsat asupra românilor ar fi despărțit pe Rusia de Europa =i, chiar înainte de a fi dat lupte, ar fi pus în joc succesele războiului. Era dar vorba de a birui pe români moralicește, de a-i face să capituleze chiar înainte de cea dintâi împușcătură, de a-i înjosi în fața lumii ce vinea la dâni, de a-i izola față de Europa.

În vremea aceasta statul român era mai puternic decât a fost vreodată. Cinci milioane de români, uniți în virtutea conștiinței lor naționale, gata de a aduce toate jertfele =i năntă în dezvoltare, stau

Împrejurul unui domn o=tean, ales cu voin\ă tuturoră =i, În virtutea leg\urilor sale familiare =i a Încrederii ce]nt`mpin[ ]n \ar[, dator a fi m`ndru. Patruzeci de mii de oameni, disciplina\i =i bine arma\i, stau gata de a intra cu b[rb[ie]n lupt[, =i, dac[era vorba, alte patruzeci de mii se puneau al\turea cu d`n=ii, deoarece comorile \[rii rom`ne=ti sunt nem[surate, numai oameni s[fie, care =tiu s[ia din ele partea cerut[de]mprejur[ri].

]n sf`r=it, Europa st[ la o parte =i a=teapt[ s[ vad[ cum statul rom`n]n\elege misiunea spre care a fost re]ntemeiat, prive=te cu nedumerire la copilul s[u r[sf[\at =i, cel pu\in indirect,]]ndeamn[s[fie b[rbat =i s[nu=]i piard[n[dejdea.

Ce putea s[fac[statul rom`n]n asemenea]mprejur[ri?

Cel mai firesc lucru ar fi fost ca, \in`nd seam[ de tratatul de la Paris, s[ ia ]n unire cu turcii parte la r[zboi, s[-i apere hotarele =i s[ r[m`n[ ]n toat[forma credincios misiunii formulate cu]nvoirea marilor puteri.

Oric`t de corect[ =i oric`t de potrivit[cu interesele poporului rom`n, o asemenea hot[r`re ar fi]nt`mpinat ]ns[ o vie rezisten\[, nu numai ]n \ar[, ci chiar =i ]n Europa. C`nd ru=ii]ncepeau un r[zboi pentru libertate, civiliza\ie =i pentru cruce, c`nd ru=ii ]naintau spre hotarele \[rii rom`ne=ti drept mandatarai ai Europei, c`nd vorba era c[ tratatul de la Paris nu mai exist[, era aproape peste putin\[, a hot[r] pe rom`ni s[se uneasc[cu turcii os`ndi\i de lumea]ntreag[.

Cu toate acestea, a lupta]n unire cu ru=ii era un act de sinucidere. Un popor este o comoar[de puteri, pe care b[rb[aii de stat trebuie s[o sporeasc[=i orice lupt[ ]n unire cu slavii este o risip[de puteri. C`nd r[zboiul a izbucnit, rom`nilor nu le r[m`nea deci dec`t s[=-i p[streze puterile, multe pu\ine c`te erau, =i s[ a=tepte cu hot[r`re nestr[mutat[momentul c`nd nu vor mai putea evita lupta pentru interesele lor proprii.

M`ng`ierea noastr[e c[, atunci c`nd se discuta chestiunea atitudinii ce trebuia s[ observe Rom`nia, s-au g[sit]n \ar[destui oameni lumina\i, care s-au rostit l[murit contra Rusiei =i au pus]n vedere

tuturor principiul că orice biruință a slavilor nu poate fi decât o nenorocire pentru români. A vărsa cu toate acestea sânge și a jertfi averi pentru o asemenea biruință era un act de nebunie.

Dacă în momentul izbucnirii războiului, puterile statului român ar fi fost incredințate unui bărbat de stat prevăzător, hotărât și îndrăzneț, fără îndoială românii ar fi observat față cu rușii o atitudine rezervată. Acesta era spiritul ce predomină în țară. Erau în toate părțile societății române oameni care urau pe turci și iubeau pe ruși, ori oameni care iubeau pe turci și urau pe ruși; aceștia erau însă oameni izolați, un partid rusofil ori unul turcofil n-a existat în România. Marea majoritate a românilor avea bunul-simț firesc de a respinge atât pe unii, cât și pe alții și acest curent de neutralitate rezervată era atât de puternic, încât nimeni nu îndrăzneau să se rostească în public pentru turci ori pentru ruși, ba chiar ministrul M. Kogălniceanu, pe când își da silința să obțină de la cartierul general rusesc grația de a putea risipi sângele și averea poporului românesc pentru cauza slavă, găsea că este oportun a declara în Camera și Senat că românii nu vor urma exemplul lui Dimitrie Cantemir, ci vor sta neutri.

Înainte de a fi izbucnit războiul, majoritatea românilor era împărțită asupra eventualităților ce vor putea să urmeze din lupta rușilor cu turcii.

Îndeobște se credea că rușii vor birui din această luptă. Chiar aceia care mai aveau încă încredere în răzmașele puterii otomane, nu sperau că turcii vor birui, ci numai că ei vor face ca rușii să nu se poată foarte scump birui. Și chiar cea mai de răzând inteligență putea să prevadă că, plătite scump ori ieftin, biruințele rușilor nu pot avea urmări, care nu jignesc dezvoltarea poporului român.

Dacă Rusia, în adevăr, s-ar fi mîrginit a se lupta numai pentru libertatea popoarelor de peste Dunăre, și nu ar fi voit să tragă pentru sine însăși nici un folos din biruințele ei, românii ar fi stat poate pe gînduri și s-ar fi întrebat dacă nu sunt cumva datori a se lupta și din nou pentru libertate și religie. Oamenii serioși nici atunci nu ar fi uitat, însă, că în luptele ce se începau nu era vorba de idei, ci de

existen\].)ntre rom`ni =i slavi este o vr[jm[=ie fireasc[, ]n virtutea c[reia rom`nii nu au nici un interes de a dori ca slavii s[fie mai liberi dec`t cum sunt. Sute de ani rom`nii au fost, cel pu`in indirect, st[p`n[i de turci; niciodat[ ]ns[,]n curgerea veacurilor, turcii nu au pus]n discu\iune limba =i na\ionalitatea rom`n[. Oriunde ]ns[ rom`nii au c[zut sub st[p`nirea direct[ ori indirect[ a slavilor, dezvoltarea lor fireasc[ s-a curmat prin mijloace silnice. Dou[ sute de ani s`rbii din Banatul Timi=oarei au terorizat pe rom`nii din Banat =i din |ara Ungureasc[; o sut[ de ani rom`nii din Bucovina s-au luptat mereu cu rusnacii; p`n[ ]n ziua de ast[zi rom`nii din Serbia liber[=i din Rusia pravoslavnic[nu au dreptul, pe care l-au avut pretutindena unde st[p`neau turcii, dreptul de a=i ]nfiin\ a o =coal[ =i o biseric[ rom`neasc[. Astfel poporul rom`n nu are chiar nici dreptul de a dori ca statul otoman s[ fie ]nlocuit prin state slave. Un stat rom`n]nconjurat de state slave poate s[fie pentru vr[jma=ii popoului rom`n o iluziune pl[cut[; pentru rom`ni]ns[el este o nenorocire, care ne preveste=te un nou =ir de lupte, o nenorocire, pentru care nu ne m`ng`ie dec`t con=tiin\ a tr[ ]nicipiei popoului rom`n =i n[dejdea de izb`nd[.

Rom`nii sunt destul de cumin\i spre a nu voi s[ se lupte contra dezvolt[r]ii fire=ti a st[r]ii de lucruri din Orient. Puterea osman[ se surp[ =i, mai-nainte ori mai t`rziu, va trebui s[fie]nlocuit[prin alta =i anume prin o putere slav[. Interesul rom`nilor cere ]ns[ ca aceast[ ]nlocuire s[ urmeze c`t mai t`rziu =i, pe c`t se poate,]n o vreme c`nd statul rom`n e preg[tit pentru rezisten\]. Era deci o nebulie a voi ca rom`nii ]n=i=i s[ verse s`nge =i s[jertfeasc[averi pentru ca]nlocuirea s[se fac[c`t mai cur`nd, o nebulie, de care rom`nii nu sunt capabili.

Foloase directe rom`nii nu puteau spera din o lupt[ contra turcilor. ]ndependen\, drepturi, sporiri teritoriale, toate acestea erau consecven\ e ale st[r]ii de lucruri =i at`rnau de puterile europene. Ar fi trebuit s[fie foarte blajin rom`nul care ar fi cutezat c[ rom`nii pot s[ia ceva f[r] de]nvoirea Rusiei, =i c[Rusia poate s[ne dea ceva f[r] de]nvoirea puterilor, ba f[r] de a fi silit[de c[tre puteri.

Unde e]ns[b[rbatul politic care ar fi avut dreptul de a crede c[Rusia nu va c[uta s[trag[foloase din izb`nzile ei?

Sunt două sute de ani de când Rusia înaintează mereu spre miazăzi; luptele ei orientale sunt o întreagă istorie și acela care nu cunoaște această istorie, ori care o cunoaște și nu vine seamă de ea, nu este un bărbat politic și nu are dreptul de a lua parte hotărâtoare la viața politică. Când a izbucnit războiul, românii au dovedit că nu sunt lipsiți de comuna capacitate de prevedere: toți bărbății politici din România au prevăzut că, după război, Rusia va cere să i se retrocedeze Basarabia, și atât în Camera, cât și în Senat, această prevedere s-a exprimat în termeni lămurivi, fără ca un singur glas să fi cutezat a se ridica spre a o pune la îndoială.

Nu prevederea politică, nu conștiința misiunii statului român, nu bunul-simț firesc au lipsit bărbăților de stat ai României; le-au lipsit onestitatea, voința hotărâtă și îndrăzneala bărbătească.

Într-o zi se răstăpândește tiera că oțtirile rusești au trecut hotarele și au călcat pe pământul românesc și că marele duce Nicolae, comandantul suprem al armatei din Europa, a adresat românilor o proclamație, în care îi numește "locuitorii români" și le spune că vine ca amic.

Țiera aceasta străbate ca un fior toată țara; iar în București, ulițele și localurile publice se umplu de oameni nedumeriți. Nu este spaimă, nu este mânie, nu este înșuflețire, nu este un afect hotărât ceea ce cuprinde toate spiritele: este o zăpăceală febrilă, în care nimeni nu mai ține ce este de făcut, nimeni nu-și mai poate da seama despre întâmplările ce se petrec și nimeni nu mai poate prevedea urmările lor. Oricine însă, din această zăpăceală, rămâne cu impresia presimirii unui răz de fapte mari și hotărâtoare, ba poate a unui răz de nenorociri. Numai a doua zi lumea începe să judece și să chibzuiască. Trecerea rușilor, deși se putea prevedea, era o surprindere și atât această surprindere, cât și modul în care s-a făcut erau negăvuni ale statului român. Fără de țiera și învoirea românilor, rușii au călcat pământul românesc și, nemulumiți de a fi nesocotit astfel statul român, ei mai întâmpină pe români ca pe niște simpli "locuitori", spunându-le cu toate acestea că vin ca amici. Asemenea dispreț nu au mai arătat rușii decât față cu Polonia și asemenea amicie nu s-a mai pomenit decât între Polonia și Rusia.

Cetele de cazaci erau aproape de capitala \[rii, =i nu se =tia dac[rom`nii le vor ]nt`mpina cu arma]n m`n[, dac[ vor ]nainta cu ele spre Dun[re, ori dac[ se vor retrage ]nd`rji\i la ni=te locuri ad[postite; aceasta nu va s[zic[amicie, ci dispre\, =i marea majoritate a rom`nilor sim\ea c[ statul rom`n a fost luat peste picior.

Era]ns[ ]n \ar[un mic num[r de oameni care =tiau ce se petrece. Un ziar liberal, *Unirea Democratic[*, scria]n ziua c`nd \ara a fost c[lc[at de o=tirile str[ine, din cuv`nt]n cuv`nt:

“Ru=ii au trecut Prutul! Acestea sunt cuvintele cu care oamenii se salut[unii pe al\ii”.

Alt ziar liberal, *Rom`nul*, pe c`nd z[p[ceala era at`t de mare, ]lmurea pe cititorii s[i asupra foloaselor materiale ce rom`nii vor putea s[trag[din trecerea o=tirilor ruse=ti prin \ar[.

Dup[vederile cercurilor politice, ale c[ror organe erau aceste dou[ziare, n[v[lirea o=tirilor ruse=ti]n \ar[era o]nt`mplare fericit[, dorit[ =i chiar preg[tit[ cu =tirea =i ]nvoirea rom`nilor.

=i,]n adev[r, guvernul rom`n pusese de mai-nainte la cale acest[ trecere =i luase cu cel rusesc ]n\elegere pentru ]ncheierea unei conven\ii pe c`t se poate de]njositoare.

M`ng`ierea noastr[e c[, lu`nd hot[r`rea de a]ncheia o asemenea conven\ie, guvernul nu spera c[Senatul, acela=i Senat care l-a adus la putere,]l va ierta pentru acest[hot[r`re. Guvernul sim\ea c[ ]n acest Senat e mai mult[ prevedere politic[ dec`t s[-i poat[da]nvoirea la]ncheierea unei conven\ii]n care armata rom`n[ e luat[ peste picior =i statul rom`n se izoleaz[=i se pune la discre\ia Rusiei.

S-a dizolvat dar Senatul =i s-a ales]n prip[altul, care]n adev[r a =i votat conven\ia.

C`nd cetele de cazaci au trecut hotarele \[rii, noul Senat nu era ]nc[ constituit =i c`nd corpurile legiuitoare s-au]ntrunit spre a lua hot[r`re relativ la atitudinea \[rii fa\ cu n[v[lirea o=tirilor ruse=ti, \ara era ocupat[ de aceste o=tiri, adun[rile na\ionale stau a=a-zic`nd sub tunurile ruse=ti, osta=ii rom`ni se retr[geau ca ni=te sibari\i din calea n[v[litorilor =i toat[lumea]=i pierduse bunul cump[t. Ru=ii nu

mai aveau a face cu un stat român, ci cu o adunătură de locuitori români, pe care surprinderea făcută cu tîrea =i învoirea guvernului lor îi lipsise de toată energia.

La Foc=ani era locul unde armata română trebuia să fie concentrată =i dacă atunci când ru=ii au trecut Prutul, patruzeci de mii de români armați ar fi stat la Foc=ani, Rusia nu ar fi cîtezat să ia armata română peste picior, ori, dacă ar fi cîtezat, lumea ar fi văzut minunea cu ochii =i ar fi fost mulumit de prețul cu care ru=ii își plătesc îndrăzneala. Atunci statul român ar fi putut negocia cu Rusia. Guvernul român luase însă în alegere cu cel rusească ca armata română să nu fie niciodată în dosul celei rusești, ca niciodată să nu ocupe poziții din care ea devine o primejdie serioasă pentru operațiunile celei rusești; luase în alegere ca armata română să nu fie aruncată în cumpănă hotărîrilor. Când ce ru=ii au înaintat peste linia Foc=ani — Galați, fără ca să aibă pe români în dosul lor, negocierea cu Rusia era o curată comedie.

O singură putere mai rămînea pe care statul român mai putea să pună temei: voinea Europei.

Astăzi e lucru dovedit că, fără de învoiala Europei, ru=ii nu pot, ori cel puțin nu cîtează să facă nimic =i, de aceea, drepte, patriotice erau cuvintele pentru care bărbății de stat mai prevăztori au cerut în Cameră =i Senat ca, după toate cele petrecute, România să nu încheie nici un fel de conveniune cu Rusia, ci să =i pună toată încrederea, nu în Rusia, ci în convingerea că Rusia nu va cîteza să nesocotească principiile civilizației moderne =i să calce drepturile unui popor ce se pune sub ocrotirea Europei.

Dar guvernul =i majoritățile create în Cameră =i Senat au nesocotit aceste cuvinte =i conveniunea s-a încheiat. Această conveniune era un act de capitulație.

De când înemîntăm pînă la petrecute pe fața pământului, nu s-a mai pomenit afară de polonezi, nici un popor care să fi dat altui popor voie de a trece peste pământul său spre a se război cu al treilea, fără ca însuși să ia parte la luptă. Mircea, +tefan, Mihai =i alți domni adeseori au dat vreunui dintre vecini voie de a trece prin țările lor;

totdeauna]ns[ace=ti vecini le erau fra\i de arme. De asemenea, Prusia]n mai multe r`nduri a fost silit[a se alia cu francezii =i a le da voie s[treac[; prusienii s-au luptat]ns[al[turea cu francezii. Este o mare nenorocire ca un popor s[fie silit a se lupta contra intereselor sale; este]ns[o nenorocire, numai o nenorocire, urmat[din raporturile de puteri; aceea ce s-a f[cut]n conven\iunea]ncheiat[cu Rusia e]ns[mai mult dec`t o nenorocire, este o renun\are la tot ce d[ unui popor dreptul de a fi. Am fi ]n\eles ca ru=ii s[ intre ]n \ar[ =i rom`nii s[-i primeasc[bine ca pe ni=te alia\i, am fi]n\eles ca ru=ii s[intre =i rom`nii s[ nu fac[ nimic, am fi ]n\eles ca guvernul s[ ]ncheie o conven\ie cu comandantul trupelor ruse=ti; c`nd]ns[chiar corpurile legiuitoare au votat o conven\ie, a c[rei premis[era condi\iunea ca rom`nii s[ nu ia parte la r[zboi, Rusia, =i ]ndeob=te slavii, au putut striga Europei: iat[ poporul at`t de fudul la picioarele noastre.

]ncheierea conven\iei de la 4 aprilie a fost, pentru ca s[nu zicem o v`nzare, o gre=eal[ at`t de mare,]nc`t nu putea fi reparat[ dec`t prin o nou[gre=eal[.

+i,]n adev[r, numaidec`t dup[ ]ncheierea acestei conven\iuni, at`t]n armat[, c`t =i ]n \ar[, a ]nceput a se pronun\ a dorin\ a de a lua parte la lupt[; fie cu ru=ii, fie cu turcii, cu oricine =i contra oricui, rom`nii voiau s[se bat[, nu pentru ca s[c`=tige ceva, ci pentru ca s[spele pata ce=i sim\eau pe frunte, s[salveze onoarea na\ional[pierdut[ ]n conven\iune =i s[dea t[rie con=tiin\ei na\ionale.

Rom`nii nu aveau ]ns[ voie de a se lupta; Rusia voia tocmai ca pata s[ r[m`n[pe fruntea lor, ca onoarea s[le fie pierdut[=i ca con=tiin\ a na\ional[s[le fie sl[bit[=i, dac[ ]ngerul ocrotitor al Rom`niei nu ar fi pus pe Osman Pa=a la Plevna, p`n[ast[zi rom`nii ar sta ru=ina\i =i c[lca\i ]n picioare fa\ cu lumea am[git[. Acela=i ]ng`mfat mare Duce, care numise pe rom`ni "locuitori rom`ni",]n urm[i-a rugat s[-i dea ajutor. Dac[cel pu\in atunci guvernul rom`n nu ar fi =tiut de ce e vorba, s-ar fi mul\umit cu rolul nedemn pe care l-a jucat =i ar fi l[sat ca \ara s[plece pe calea ce-i croise bunul-sim[; el]ns[a gr[bit s[protesteze ori, mai exact, s[abuzeze de ner[bdarea \[rii =i a

trimis oastea rom`n[ peste Dun[re, pentru ca prin faptele ei viteje=ti s[ se reabiliteze =i cu s`ngele rom`nilor s[spele p[catele sale.

R[zboiul a fost norocos. Norocul]ns[nu consta]n aceea c[rom`nii au biruit, ci ]n aceea c[ ei au dovedit lumii c[ sunt adev[ra]i urma=i ai sfr[bunilor lor; biruin\`a, ca biruin\`a, a fost o nenorocire pentru d`n=ii.

}ndat[ce s-au sim\it biruitori, aceia=i ru=i, care ceruser[ajutorul rom`nilor, au ]nceput a fi insolen\i fa\[ cu fra\ii lor de arme =i a cere drept r[splat[ a biruin\`ei o bucat[din vatra \[rii, prin al c[rei ajutor au ajuns la biruin\[.

Numai acum s-au adevărit prevederile acelora care au cerut ca Rom`nia s[ nu ]ncheie nici un fel de conven\ie cu ru=ii, ci s[ r[m`n[rezervat[=i preg[tit[de r[zboi p`n[ ]n momentul c`nd]ncheierea p[cii se va pune]n discu\iune, care au cerut ca rom`nii s[=-i pun[toat[n[dejdea]n Europa, s[nu aib[ ]ncredere]n Rusia =i s[nu pun[nici un temei pe vorbele ei, deoarece ea ne este =i trebuie s[ne fie vr[jma=].

}n tot cursul r[zboiului, purtarea ru=ilor fa\[cu rom`nii a fost, cel pu\in ]n form[, destul de cuviincioas[; nu ]ns[ pentru c[ se sim\eau lega\i prin conven\iunea de la 4 aprilie, ci fiindc[ se temeau de puterile europene, voiau s[ evite orice ocazie pentru amestecul vreuneia dintre d`nsele =i avea interes de a evita orice conflict. Conferin\`a de la 4 aprilie nu era pentru d`n=ii dec`t un act de ]njosire pentru rom`ni=i un mijloc foarte comod spre a]nconjura orice conflict privitor la Rom`nia, prin fraza: Tot ce facem, facem cu ]nvoirea rom`nilor. }ndat[ce ei au ajuns la biruin\[, nu mai aveau nevoie de aceste considera\iuni =i s-au ar[tat pe fa\[ca vr[jma=i ai rom`nilor.

Numai acum politiciii nepricepu\i au]nceput s[ ]n\eleag[pentru ce a]ncheiat Rusia conven\ia din 4 aprilie =i pentru ce nu voiau s[dea rom`nilor dreptul de a lua parte la r[zboi. Dac[, dup[ faptele de la Grivi\`a =i de la Rahova, ru=ii s-au purtat fa\[cu rom`nii cum s-au purtat, ne putem ]nchipui cum s-ar fi purtat atunci dac[ rom`nii nu s-ar fi reabilitat prin faptele mari =i s`ngeroase, ci ar fi r[mas p`n[ ]n sf`r=it precum ]i ]nf[\i=ase conven\ia din 4 aprilie. Vai ar fi fost =i amar de d`n=ii.

Dar acesta era momentul în care românii trebuiau să se arate burlăci; pentru acest moment ar fi trebuit să se părăsească puterile pe care le-au risipit pe câmpiile Bulgariei.

Când a cucerit generalul Ignatieff și Basarabia? Atunci când turcii erau biruiți, când Europa privea zăpăcit cum oțirile rusești se apropiu de Constantinopol, când comorile României erau secate și armata română risipită și scuzată la jumătate, atunci când Rusia se credea atotputernică; nici atunci însă, chiar nici atunci nu a primit răspunsul pe care-l dorea, și încercarea lui a rămas o rușinoasă neizbutire.

Chestiunea retrocedării Basarabiei este o parte a chestiunii orientale. Nici un bătălie politică serioasă nu se îndoaie, mai curând ori mai târziu, Rusia va căuta să câștige ce a pierdut la anul 1856 și, când a izbucnit criza orientală, eventualitatea retrocedării Basarabiei a început să fie discutată. Ce-i drept, înainte de a fi declarat război, Rusia a declarat că nu voia să facă achiziții teritoriale și a știut să acopere întreprinderea sa cu aparența unui mandat european; nimeni însă, cunoscând istoria celor din urmă două veacuri, nu putea crede că Rusia nu va căuta să facă cu toate aceste achiziții teritoriale și îndeosebi că va renunța la Basarabia.

Pentru românii, chestiunea retrocedării Basarabiei era pusă afară de toată discuția. Chiar dacă ar fi trecut cu vederea importanța istorică, economică și strategică a acestei rămișe din vatra Moldovei, românii nu puteau uita că Europa le-a încredințat-o și că nu se poate un preț, cu care le-ar fi iertat și înstrăineze.

Guvernul român, cu toate acestea, era hotărât să-i dea învoiere pentru retrocedare. Dovadă despre aceasta e convenția de la 4 aprilie care, într-un articol foarte echivoc, atinge chestiunea fără de a cuteza să o lămurească. Dacă guvernul nu ar fi crezut că Rusia voia să ajungă la reanexarea Basarabiei, el nu ar fi atins în convenția de la 4 aprilie chestiunea; iar dacă ar fi fost hotărât să nu ceda Basarabia, număidecât la începutul războiului ar fi dat ocazia pentru deplină lămurire a chestiunii.

Niciodată Corpurile legiuitoare nu ar fi votat conveniunea dacă ea nu ar fi înut un articol, în care Rusia prera obligată de a nu cere să i se retrocedeze Basarabia; acest articol însă, ca întreaga convenie, întrucât o obligă pe Rusia, nu era decât o iluzie de-artă.

Chiar nici un articol mai puțin echivoc, în care Rusia s-ar fi obligat anume a nu cere să i se retrocedeze Basarabia, nu ar fi putut să fie pentru statul român destulă garanție, deoarece mai ales Rusia niciodată nu se simte legată prin cuvinte în dosul cărora nu sunt destule baionete. Singura garanție ce le mai rămânea românilor era voința puterilor europene ca Basarabia să rămână în posesiunea statului român. În zadar o ar fi luat Rusia; în zadar i-o am fi dat noi; la urma urmelor tot puterile europene aveau să hotărască a cui să fie. Nouă nu ne rămânea decât să dovedim lumii că suntem vrednici de a o stăpâni =i =tim să păstrăm pe mântul ce ni s-a încredințat. Vorba nu era dacă avem să pierdem ori să nu pierdem Basarabia; vorba era să ne păstrăm demnitatea, să ne arătăm vrednici de încrederea popoarelor de la apus, să nu o pierdem din vina noastră, să nu renunțăm de bună voie, să nu o vindem.

Gvernul privea chestiunea dintr-un punct de vedere în aparență mai practic =i voia ca să o lase nelămurită. După părerea lui, Rusia dispunea în Orient, puterile mari își dăduseră mandat =i nimeni nu mai vinea la principiul ca Rusia să rămână departe de la gurile Dunării; România dar, de voie, de nevoie, trebuia să piardă Basarabia =i prin urmare era mai bine să o piardă de bună voie =i să tragă din strâmtoarea ei foloasele pe care le poate.

Astfel se prezintă chestiunea în convenia de la 4 aprilie.

Rusia nu voia să o lămurască fiindcă se temea de noi complicațiuni; iar guvernul român nu cuteza să o lămurască fiindcă era alctuit din oameni lipsiți de bărbăție =i voia să =i păstreze o porțiță din dos.

Pentru Rusia convenia de la 4 aprilie era o amănare foarte comodă a discuțiunii pe niște timpuri în care diplomații ruse =i puteau să fie mai îndrăzneți; iar pentru partea de bunăcredință =i naivă a publicului român ea era o garanție a integrității teritoriului român.

B[r]ba[i]i politici mai serio=i numaidec`t ]nainte de votare au declarat ]ns[ c[ pentru d`n=i aceast[conven[iune nu are nici o valoare, deoarece chiar dac[Rusia ne-ar garanta integritatea teritoriului fa\[cu un inamic]nc[necunoscut,]ntrebarea e cine ne-o garanteaz[fa\[cu Rusia. Nu ne-o putea garanta dec`t Europa =i dac[ nici Europa nu ne-o garanta, nu ne r[m`nea dec`t s[pred[m Basarabia. Astfel conven[iunea era un act primejdios ori cel pu\in de prisos, deoarece,]n cel mai bun caz, ne]ns[rcina cu o mul\ime de sacrificii f[r[de a ne da un singur folos, pe care nu l-am fi avut =i]n lipsa ei.

Aceste aprecieri erau at`t de adev[rate, ]nc`t chiar =i dup[ce Rusia numai]n urma ajutorului primit de la rom`ni a ajuns la biruin\[, diploma[ii ru=i au]nceput negocierile de pace cu chestiunea retroced[rii Basarabiei.

C`nd generalul Ignatieff a venit la Bucure=i ca s[ fac[ presiune asupra poporului rom`n, el nu sta fa\[numai cu]ndatorirea \arului de a respecta integritatea teritoriului rom`n, ci mai avea ]nainte sa un popor reabilitat ce-=i rec`=tigase simpatiile popoarelor de la apus, mai avea]nainte sa cuvintele de laud[rostite de c[tre \arul Alexandru I, mai avea]nainte sa faptele prin care rom`nii au c`=tigat un drept, dac[nu la recuno=tin\[, cel pu\in la respectul poporului rusesc; cu toate acestea, el nu s-a sfiit a m[rturisi c[crede pe poporul rom`n destul de netrebnic spre a vinde o parte din vatra \[rii sale.

El a primit r[spunsul ce i se cuvenea: opozi\ia rom`nilor a fost at`t de hot[r`t], ]nc`t chiar =i guvernul a trebuit s[se]ncredin\eze c[sunt lucruri care]n Rom`nia nu se pot face, s[ se supun[ cererii publice =i s[ schimbe politica sa echivoc[ cu una mai hot[r`t].

Acum =i numai acum guvernul a acceptat politica bazat[pe]ncredere]n bun[voin\ a marilor puteri de la apus, politica, care b[r]ba[i]i politici mai serio=i o sus\ineau]nainte de izbucnirea r[zboiului =i mai ales cu ocaziunea discut[rii conven\iei de la 4 aprilie.

Acum]ns[era prea t`rziu.

Conven\ia de la 4 aprilie a fost un act izvor`t din ne]ncrederea rom`nilor]n puterile de la apus. }ndeosebi pentru Engiltera, Fran\ a,

Austro-Ungaria, încheierea acestei convenții este un pact, pe care românii vor trebui să-l ispășească.

În urmă, românii au luat parte la război și au dovedit lumii că sunt un popor trainic și vrednic de încredere. Nu însăși în asemenea împrejurări, nu dând ajutor rușilor strămtorăvi trebuiau să dea românii această dovadă și îndeosebi Englezilor, Franței și Austro-Ungaria, deși recunosc virtuțile oțenilor români, nu vor ierta pe români pentru pactul de a fi contribuit atât de mult la biruința rușilor.

Astăzi România stă înaintea Europei întrunite în Congres.

Acest Congres are să reguleze Orientul potrivit cu interesele deosebitelor puteri europene și această regulare s-ar fi făcut cu mai multă lesnire, dacă rușii nu ar lua parte la Congres ca biruitori, ci ca biruiți. Ar fi biruit rușii și fără ajutorul românilor, ar fi biruit poate chiar contra românilor; acea Rusie însă care ar fi biruit fără de ajutorul românilor, acea Rusie nu ar fi atât de stăruitoare ca și aceea care astăzi stă față cu Europa.

În zadar! Românii au dovedit că sunt un popor plin de putere, dar un popor care dispune de puterile sale în contra intereselor sale și în aceeași vreme în contra intereselor europene; el stă înaintea Congresului ca înaintea judecătorilor săi.

Două sute de ani sunt de când Rusia înaintează mereu spre miazăzi, două sute de ani lumea musulmană se află în luptă necurmată și, acum, când se apropie timpul ca să se curme lupta între musulmani și muscali și să înceapă o altă luptă între muscali și lumea modernă, noi, poporul pe care lumea modernă ne-a ales de reprezentant al său, ne-am răsfățat, ne-am legănat în cele mai îndrăznele iluzii, noi am vărsat sânge și am jertfit averi spre a face ca rușii să înainteze la porțile Constantinopolului și ca lupta între ei și lumea modernă să urmeze cât mai curând.

Au trecut o sută de ani de când Austria se pregătise pentru lupta pe care o prevedea încă acum o sută și cincizeci de ani și astăzi simte la hotarele de la răstărit un popor ce se numește latin și totuși e capabil de a se lupta contra intereselor civilizației latine și pentru biruința lumii musulmane.

Abia dou[zeci de ani au trecut de c`nd Europa biruitoare a ]ncredina`at poporului rom`n paza gurilor Dun[rii pun`ndu-l st[p`n pe Basarabia =i cre`ndu-i o pozi`ie spre a se putea dezvolta =i spre a aduna puteri pentru o lupt[ contra Rusiei, =i ast[zi rom`nii stau]naintea Europei =i cer drepturi pe baza titlurilor c`=tigate la Plevna =i la Rahova, stau ca alia`i ai ru=ilor]naintea acelora pentru care biruina`ele Rusiei au fost ni=te izvoare de nedumerire.

Dar dovad[sunt faptele petrecute c[nu poporul rom`n e vinovat. El de la ]nceput p`n[ ]n ziua de ast[zi a fost p[truns de misiunea sa, =i singura lui vin[ar fi c[s-a supus necesit[\ilor, pe care cu voie ori f[r] de voie le-a creat guvernul. Aceast[vin[e]ns[o dovad[despre spiritul de disciplin[al romanilor. Rom`nii nu puteau s[ creeze Europei noi greu[\i. ]ndat[ ce ru=i i au trecut hotarele =i guvernul rom`n se puse la dispozi`iile Rusiei, rom`nilor nu le r[m`nea dec`t s[fac[ce au f[cut totdeauna: s[decline orice r[spundere, s[protesteze =i s[renun`e de bun[voie.

=i ast[zi chestiunea e pus[cum a fost de la]nceput. Rom`nii pot s[ piard[ Basarabia =i pot chiar s[ c`=tige]n schimb Dobrogea; at`rn[ de la ]nvoirea puterilor europene; ei ]ns[ nu vor pierde din vina lor, nu vor renun`a, nu se vor lep[da de tradi`iile lor, ci vor urma pe calea croit[de veacuri.

Chestiunea rom`n[ e o chestiune european[, =i dac[ puterile europene ar sacrifica interesele Rom`niei, ar nesocoti interesele lor proprii; acesta e rezultatul faptelor istorice expuse]n aceast[dare de seam[. De dou[sute de ani b[rba`ii de stat din imperiul Habsburgilor mereu se preg[tesc s[ ]nt`mpine eventualitatea care ast[zi e un fapt]mplinit; dac[ast[zi Austro-Ungaria ar consim`i ca Rusia s[ fac[ din nou pasul spre Dun[re, ea trebuie s[ renun`e at`t la Bucovina, c`t =i la pozi`iile ce ocup[ ]n linia Carpa`ilor, deoarece interesele,]n virtutea c[roara a luat]n st[p`nirea sa aceste pozi`iuni, nu ar mai fi legitime. Austro-Ungaria ar trebui s[renun`e la misiunea ce de dou[sute de ani caut[a]mplini]n Orient, pentru ca s[poat[sacrifica Basarabia. =i fa[\ cu Rusia, Austro-Ungaria reprezint[interesele societ[\ii moderne.

Dacă cu toate acestea congresul ar ceda stăruințelor Rusiei și ar sili pe români să se retragă din Basarabia, rezolvarea definitivă a chestiunii va rămâne amnată până la un război viitor, în care Rusia va fi biruită, iar nu biruitoare.

9, 22, 24 și 27 iunie 1878

["+TIM PREA BINE..."]

+tim prea bine că până-acum guvernările noastre nu au nici o idee clară despre ceea ce trebuie să facă în Dobrogea. +tim de ex. că înleptciunea guvernamentală a teaptă ca englezii să organizeze Ciprul, austriei, Bosnia și Herțegovina, Rusia, provinciile din Asia mică și apoi să întrebe prin agenții săi diplomatici ce au făcut aceste trei puteri, pentru ca apoi și guvernul nostru să facă un conglomerat eclectic de măsurile cele mai diverse, a căror binefaceri să le reverse cu de prisos asupra populațiilor Dobrogei. Deocamdată ministerul mai are și alt proiect *in petto*. Mai mulți bancheri din Viena ar fi propus să cumpere pământurile, numite ale statului, din Dobrogea și să le parceleze între evrei, adică să agricolizeze evreii precupeții din țară.

Nu ne îndoi că îndrăgii acestei agricolizări mai sunt și intenții politice ale unei mari puteri, care în virtutea împrejurărilor devine din zi în zi mai favorabilă atât statului român al Dunării cât și propriilor sale populații române. Această putere e Austria. De pe când încă gurile Dunării și Dobrogea erau turcești s-a făcut și repetat adesea cererea către Poartă de-a încuviința colonizarea deltei cu supuși austriei, ceea ce Poarta a refuzat cu stăruință. În politica austrieacă de-a se întinde cel puțin cu influența sa politică de la Adriatică până la Marea Neagră, necesitatea de piețe orientale pentru desfacerea marfurilor sale, teama justă de precumpănirea elementelor slavonești, toate acestea sunt armonizabile cu instinctul de conservare al neamului românesc și având conștiința limpede despre rolul modest ce suntem meniți a juca în istoria acestei lumi, din cauza izolației noastre depline

de celelalte popoare romanice, e lesne de înțeles că reazemul nostru viitor va fi o putere mai puțin exclusivă decât Rusia, care cu vreața lui Dumnezeu =i a=a fiind scris în cartea sorții, ajungând să pînă pe Basarabia, bunăoară, a=tiut să scoată pînă =i din biserică limba românească, de=i pravoslavia ar trebui să =tie că un asemenea lucru e cu desăvîrșire anticanonice =i necreștinești. Nu e vorba, patriarhatul ecumenic al Constantinopolului a făcut tot astfel, biserica romană a urmat aceea=i cale, dar urmările sunt cunoscute. Cu toate protestele ei =i opunerea patriarhatului ecumenic, preoții *greci*, sfinții Metodie =i Cyrill au introdus limba slavonă la creștinatetele nașii slave, iar scaunul roman a avut =i mai grele înfrîngeri, în special Luther, a introdus în biserică limba națională. =i această respectare a limbii naționale în biserică e nu numai permisă, ci este de-a dreptul un postulat al *Noului Testament*. Nașiile care nu-l respectă ar trebui să =teargă din calendarul lor sărbătoarea *Coborîrii Sfîntului Duh* asupra apostolilor, care în frumoasa concepție a *Noului Testament* plutește în *limbi de foc* asupra lor, arătând că în multe limbi vorbete *spiritul Sfînt* al îngăduirii creștinești =i al iubirii apropiate.

E cunoscut că după *coborîrea* apostolii au =tiut toate limbile popoarelor. Pomenim în treacă că noi români în special am fost în toți timpii un model de toleranță religioasă. Episcopiile atârnatore de scaunul papal al Siretului (mai târziu al Bacăului) =i al Milcovului pentru că fărâșă rare a armenilor =i evreilor în țările noastre, libertatea de cult, garantată acestora prin anume chirosove de către +tefan cel Mare, dese raporturi ale episcopilor catolici despre desăvîrșita toleranță =i respectul dovedit pentru cultul apusean de către popor, boieri =i domni (la sărbătorii mari Vodă =i boierii luau parte la serviciul divin din bisericile catolice) toate acestea dovedesc că — cel puțin în această privință — n-am făcut niciodată ceea ce dorim să nu ni se facă nou. E dar sigur că în urma izolației noastre între elementele străine, acela din ele ne va părea mai preferabil =i stălp mai bun de reazem pentru zile grele care respectă individualitatea noastră, altfel în destul de inofensivă =i tolerantă.

Cine ne alungă limba din biserică =i din instrucția educativă (a =colilor elementare =i secundare), cine nu ne lasă să fim ceea ce suntem, a rupt-o cu conștiința noastră națională =i cu simpatiile noastre intime, oricât de bune ar fi relațiile lui internaționale cu statul nostru. Numai o sectă franceză de patrie =i franceză de simț istoric, numai cetățenii liberi, egali =i înfrății ai universului întreg, numai republica universală, reprezentată la noi prin urmașii fanarioșilor, C. A. Rosetti =i a. au putut da mâna de ajutor unui element străin, a cărui tendință este nimicirea noastră națională.

Am permis acestea nu pentru a repeta dreptele învinuiri contra republicanilor de la guvern, căci lucrul e =tiut de toată lumea =i abia mai are nevoie de a fi repetat; dar pentru a arăta că, întrucât interesele Austro-Ungariei =i României sunt armonizabile, neatingându-se nici una din rădăcinile existenței noastre, buna înțelegere =i o sinceră simpatie, bazată pe reciprocitatea intereselor, e nu numai cu putință, ci chiar foarte probabil pentru viitor.

Așadar n-am avea nimic de zis în contra unei apropieri în relațiunile statului nostru cu statul austriac. Lucrul însă de care ne e teamă este că guvernul radical, francez experiențial =i francez cunoștința lucrurilor după cum îl cunoaștem, în loc de a armoniza interesele Austriei de la gurile Dunării cu ale noastre, să nu ne strice =i mai rău, făcându-i acele promisiuni care nu va fi în stare să le îndeplinească, căci împrejurările din Dobrogea sunt departe de a fi atât de luminate de cum li se par capetelor seci de la noi.

Comparând înțelepturile tuturor statelor, observăm la cel dintâi pas un lucru ce se repetă aproape în mod identic la toate =i pretutindenea. Teritoriul întreg ocupat de un popor se privește ca aparținând statului. Așa sub regii romani =i la începutul republicii tot pământul era considerat ca fiind al statului. Ceea ce aveau cetățenii romani era numit *posesiunea* bunurilor imobile. În vechiul stat germanic lucrul stă tot astfel. *Speculum saxonicum* =i mai târziu *Schwabenspiegel* părăsesc în ordinea feudalității urmele unui drept originar, conform căruia tot teritoriul era al statului, iar oamenii liberi stăteau după o deosebită ordine în legătură cu capul suprem al statului, cu împăratul.

În cronicile românești ne întâlnim cu asemenea memorabile fraze: La început tot pământul țării era pământ domnesc. În țările slave, lucrul și același deși poate sub altă formă... c-un cuvânt, originea proprietății imobiliare și pretutindena conferită de stat pentru servicii anumite, mai cu seamă războinice. În același spirit se aplica la noi bunsoarele pământului mai ieri-alaltăieri, adică pământul la introducerea orbească a codului Napoleon, împărțirea de pământ între membrii unei comunități rurale care descindea adesea de-a dreptul dintr-o singură familie. Precum Căntăreții, Bălăreții, Sturzeții nu sunt decât membrii unei familii rurale din bătrânul Contă, Bală, Sturza, tot așa Bucureștii nu sunt decât membrii familiilor lui Bucur, Stoeneții ai lui Stoian, Floreștii ai lui Florea ș. a. m. d. Se întâlnește și între membrii egali îndreptățiți ai unei familii, care s-au înmulțit la 3-400 de inși, trebuie să existe un alt drept de moștenire decât acolo unde originea proprietății era cu totul alta, încă totalitatea moștenirii rurale era privită ca aparținând personalității juridice absolute a bătrânului cutruia ori cutruia, iar membrii acelei personalități juridice, înrudiți de-a dreptul și sârșiți dintr-o mamă și dintr-un tată aveau părțile lor de pământ în *posesiune numai*.

Această explicație lungă a fost de nevoie pentru a lămurii că românii, ocupând noua provincie, să nu procedeze în mod barbar, apucând și sărpele rădăcina existenței economice a populațiunii, să nu creadă că ceea ce se numește pământ al statului e într-adevăr al statului, că și acolo proprietatea e în acel stadiu genetic, în care statul e privit ca personalitatea abstractă, a cărei proprietate e teritoriul întreg, pe când elementele proprietății individuale sunt reprezentate sub forma posesiunii, conferite de stat pentru servicii ostășești. E caracteristic pentru statele primitive, că numai persoane abstracte pot fi proprietare în sensul dreptului nostru civil: adică biserica și statul. În fapt, lucrul stă astfel: ale statului român sunt numai acele locuri care nu sunt ale nimănui, *res nullius*; or unde însă se ivește un posesor fie colectiv, fie individual, la intrarea steagului român în acea țară, el devine proprietar pe ceea ce posedă, pământul și se regulează numai *modus vivendi* pe proprietățile colective (pământ, apă, etc.).

Astfel numai s-ar realiza de la cel dint`i pas în Dobrogea un progres real în via`a juridică a poporului. Dar a procedea în mod *barbar*; a lua vorba turcească de proprietate a statului în în`elesul strict =i definit al propriet`ii private a statului, precum stă lucrul la noi în Rom`nia, a deposeda turci, ț`ari, rom`ni =i bulgari pentru a parcela pământul lor, c`=tigat cu sudori =i cu s`nge, la coloni=ti, ar însemna a =i atrage de la început ura popula`iunilor, ba a ajunge la conflicte s`ngeroase chiar. Elementele turanice din Dobrogea ne trebuiesc tocmai pentru că nu sunt slave. Ele trebuiesc cru`ate, trebuie să se simtă în patria lor veche, dar într-o mai bună stare, sub o mai bună administra`ie. Cum că prin aceasta slavii de acolo n-ar fi nedrept`i, se în`elege de sine.

Din nefericire, superficialitatea =i poșp`iala în toate a radicalilor; cunoscuta lor lipsă de respect pentru orice rezultat al unei dezvoltări istorice, cultura lor mai mică decât a lucrătorilor de rând din apus, ne dau =i acum ca totdeauna o rea prevestire despre modul barbar în care vor proceda. Dea Dumnezeu să ne în`elăm noi =i să fie ei mai buni de cum îi cunoaștem.

Acum venim iar la punctul de la care am pornit. Numai pe locurile acelea, care nu sunt *într-adev`r* ale nimănui, s-ar putea așeza colonii. Auzim că lumea noastră oficială e înc`ntată de propunerea bancheștilor de la Viena =i că guvernământul nostru =i teapă proiectele de organiza`ie ale Angliei, Rusiei =i Austriei pentru a *aranja* administra`ia Dobrogei, care ar avea a se face de o comisie de diurna =i.

Prerea noastră este alta. Ar trebui trimis un om cu foarte întinse cunoștin`e administrative, financiare =i economice, înzestrat cu puteri discre`ionare, care să unifice încet-încet ț`ara cu patria mamă. =i ar trebui să fie un om mai în v`rstă, nu un Pache, Mache sau Sache, scos din cutia unei curtizane =i cules de pe uli`ele Bucureștilor "pour civiliser en deux jours la sauvagie Dobroudja". Cel din urmă hamal turc ori ț`ar e un om mai prețios =i mai folositor decât tot comitetul de redac`ie al *Rom`nului* bun[oar], nemaivorbind de alte ziare liberale. Alți oameni trebuiesc acolo.

4 august 1878.

[ANEXAREA DOBROGEI]

În ajunul de-a pierde o parte din patria noastră, Basarabia, =i a ad[uga la p[m`ntul str[mo=esc \inuturile de peste Dun[re ale Dobrogei, credem c[chestiunea aceasta trebuie cercetat[mai cu de-am[-nuntul =i din mai multe puncte de vedere.

Cunosc`nd odat[ stipula\iunile tratatului de Berlin, vom cerceta deci ]ntru c`t avem *datoria* =i]ntru c`t *dreptul* de a le urma.

Considera\ia care ni se impune chiar de la]nceput este c[actele noastre, care vor avea de obiect realizarea stipula\iunilor tratatului, sunt acte ce le vom face de ast[dat[=i pentru prima oar[dup[sute de ani pe r[spunderea noastră proprie. Oric`t ne-am fi ]nchipuit ]n trecut despre drepturile noastre *ab antiquo*, fie cu, fie f[r[ cuv`nt, totu=i marile puteri europene ne consider[parte ca pe ni=te vasali ai Turciei, parte ca pe ni=te episcopisi\i ai Europei =i r[spunderea pentru faptele noastre era adeseori ale suzeranului, dar =i mai adesea ale episcopilor, a=a]nc`t p[rtinirea p[rinteasc[ a unuia ne sc[pa adesea de sup[rul poate mai pu\in p[rintesc al celuiilalt din ei. Lega\i de-o ]mp[r\ie, pus[ sub episcopie din cauza b[tr`ne\ii ei, noi, popor t`n[r de ciobani, deveni\i plugari abia de la 1830 ]ncoace, croir[m cu u=urin\ a ce ne caracterizeaz[, planuri de politic[ european[ =i ne amestecar[m ]n certele celor mari, f[r[ a pricepe politica lor, urm[rit[ de veacuri cu st[ruin\ de fier =i cu mijloace uria=e, c[=un`ndu-le de nu primejdii serioase, ceea ce nu suntem]n stare totu=i,]ns[vexe\iuni, pe care ei le treceau cu vederea, tocmai din cauza at`rn[rii noastre relative.

Mai este]ns[acela=i caz =i ast[zi? Ca =i fiul pierdut din parabola *Evangeliei*, noi ne-am pierdut din calea istoriei noastre adev[rate, am cheltuit]n mare parte mo=tenirea p[rinteasc[pe formele goale ale unei civiliza\ii str[ine, pe care n-am avut nici timpul, nici mijloace]ndeajuns spre a ne-o apropia, =i azi, cu mult mai s[raci]n puteri dec`t acum dou[zeci de ani, noi ne vedem pu=i ]nainte a unor ]ntreb[ri, pe care *trebuie* s[ le dezleg[m, de=i via\ a u=oar[ de p`n[acuma nu ne-a]n\elep\it dec`t prea pu\in.

Nu e vremea de a ne face unul altuia imput[ri; cel pu'în nu]n această[privire. Na'iunea va judeca la momentul oportun pe cei ce merit[s[fie judeca'i =i va muștra pe cei ce s-au jucat cu interesele ei. Noi abstr[g`nd deocamdat[de la orice polemic[, vom privi chestiunea ced[rii Basarabiei =i lu[rii]n posesiune a Dobrogei]ntr-un mod cu totul obiectiv =i f[r[a face fraze.

Premiza de la care pornim, pe care credem c[ne-o consiliaz[orice rom`n cu minte este c[ trebuie s[ ne supunem tratatului de la Berlin, mai ales acum =i dup[ c`te s-au]nt`mplat. Ar fi fost mai demn poate dac[ de la ]nceput urmam o alt[ cale =i ne ]ndeplineam cu sfin`enie =i curaj misiunea ce ni se impunea de c[tre tratatul de Paris, ar fi fost mai cu minte poate de a face cauz[comun[cu popoarele de peste Dun[re abia atuncea c`nd am fi putut regula chestiunea singuri =i f[r[ costisitorul ajutor de peste Prut, dar, ]n sf`r=it,]n cartea sor`ii a fost scris ca s[ fim ]mpresura'i de mreaja ademenirilor de dinafar[ =i a vanit[ ]i dinl[untru =i s[ jertfim bunuri c`=tigate =i sigure pe bunuri nec`=tigate]nc[=i]nchipuite poate. }nainte de un an eram poate]n stare de a schimba multe din cursul evenimentelor; ast[zi evenimentele petrecute]n mod fatal ne silesc sub jugul lor. Ieri]nc[, puteri egale]=i]vineau cump[na =i micul nostru adaos ar fi]nclinat limba]ntr-o parte ori]ntr-alta, ast[zi nu mai avem nimic din importan'a ce ne-o d[dușe un moment mare =i solemn din via'a noastră[. Nefiind ieri cu dreptate, ast[zi dreptatea nu e cu noi.

Deci s[ne supunem cert[rii, adic[tratatului de la Berlin.

}nt`i: Basarabia ni se d[dușe pentru a ne indica rolul nostru la gurile Dun[rii =i ]nerea acelei f[=ii de p[m`nt era pentru noi o misiune european[. Acea=i Europ[, care ne-a redat-o, a g[sit de cuviin[s[ne-o reia =i ne-a oferit Dobrogea, re]nnoind un mandat dat pe t[cutie prin tratatul de la Paris, mandatul adic[de-a p[zi libertatea celei mai importante artere a nego\ului r[s]ritean, nu at`t prin puterea noastră[ proprie pe c`t prin lipsa de amestec a unei puteri mari, oricare ar fi aceea, a c[rei preponderen`\ ar deveni hot[r`toare prin posesiunea exclusiv[a gurilor Dun[rii. Meni'i a fi proprietarii unui bun, asupra

c[ruia toate puterile mari vor s[aib[servitutea liberei]ntrebuin\[ri, sl[biciunea noastr[e o garan\ie; pe c`nd o putere mare ]n locul nostru, legat[ chiar prin tratate juruite, ar =ti cu vremea s[ dispun[ ]n mod discre\ionar de un bun at`t de pre\ios pentru to\i sau cel pu\in ar \ine lega\i pe mul\i =i i-ar paraliza]n ac\iunea lor politic[prin ging[=ia unei libert[\i de naviga\ie, garantat[numai prin =iruri negre pe h`rtie alb[. Deosebirea ]ntre noi =i dispuitorii Europei e c[ ei ne iau o provincie =i ne dau alta, privind lucrul ]n sine ca foarte indiferent, pe c`nd noi sim\im cu vioiciune c[ni se rupe o bucat[din patria noastr[str[veche, lucrul ce nu se poate compensa, nici prin bani, nici prin drepturi noi, nici prin chestiuni de teritoriu.

Durerea noastr[e drept c[nu mi=c[pe nimeni, dar presupunem totodat[c[nici un om]n\elept din diploma\ia european[, nici chiar aceia, ce ne sunt contrari, nu ne vor lua anume de r[u un resentiment, ce e natural =i care =i poart[justificarea]n sine]nsu=i.

Vederat e asemenea c[, de=i st[m]nainte a unor hot[r`ri a c[ror ]ntreag[ r[spundere cade asupra noastr[, totu=i libertatea noastr[ de deciziune =i de ac\iune e departe de a fi at`t de larg[precum ar cere=ing[=ia momentului. Obiectele stipula\iunilor tratatului de Berlin, Basarabia =i Dobrogea, sunt ocupate de trupele]mp[r]te=ti; ba chiar mijlocul \[rii e pentru un an calea deschis[pentru mi=carea din =i]nspre Bulgaria a acelor trupe. +i cu toate acestea trebuie s[ne hot[r`m. Mai mult ]nc[. Pe c`nd suntem siguri de simpatiile popula\iunii noastre din Basarabia, nu suntem]nc[siguri de acelea ale dobrogenilor,]nc`t s-ar putea repeta =i fa\[ cu noi scenele ce se petrec cu austriecii ]n Bosnia, cu ru=i ]n Lazistan =i poate ]n cur`nd cu muntenegrenii]n p[r]vile anexate ale Albaniei, cu s`rbii ]n \inuturile locuite de moame-tani. Acest lucru ne-ar fi indiferent, dac[ noi ca stat =i ca na\iune am ]mp[rt[=i punctele de vedere care au hot[r`t ac\iunea tuturor beligeran\ilor]n chestiune; dar noi — precum am declarat-o solemn de la]nceput — n-am]ntreprins un r[zboi de cucerire trec`nd Dun[rea, ci am]ntins numai peste Dun[re ac\iunea noastr[defensiv[. Dac[n-am putut fi consecin\i]n lucr[ri, pe care ni le-au impus al\ii, s[fim cel pu\in consecin\i]n lucruri,]n care suntem liberi de a fi.

Deci dacă pe de o parte noi ne supunem =i primim Dobrogea, pe de altă parte chestiunea cum s-o primim, adică a modului lui în posesiune, e mai grea de cum s-ar părea la prima vedere, grea din cauza împrejurărilor, grea prin necesitatea de a fi consecvenți cu declarațiunea făcută la intrarea în luptă, grea în fine prin modul de-a armoniza o anexiune de teritoriu pe care de aproape 500 de ani am pierdut-o către turci cu întreaga noastră manieră de-a privi lucrurile, cu moralitatea noastră politică, cu sentimentul nostru de dreptate.

Să nu se uite un lucru. Tratatul de la Berlin însemnează într-adevăr o în alegere între toate puterile cele mari, dar aceea în alegere e numai formală. Sub forma netedă a articolelor, aezate pe o hartă, care nici se supără nici bătute, fierb totuși dumniile =i exclusivitatea intereselor, din culele părți, decretate în mod formal =i solemn, se scutură insurgenții din Bosnia, liga albaneză, nemulțumirile din Rumelia, revolta lazilor, rezistența Porții contra cererilor grecești, iar pentru noi: concedierea cu nepusul a colonelului Fălcioianu =i repatrierea cerchezilor în Dobrogea. Să ne în alegem. N-am fi avut nimic contra repatrierii sub auspiciile noastre sau sub auspiciile voinei liber exprimate a provincialilor dobrogeni; însă repatrierea energicului dar turburătorului element sub scutul ocupației rusești poate avea o altă semnificație, cînd cunoaștem înlesnirea cu care acești oameni, mercenari de meserie, se pun la serviciu oriicui =i cînd din cazurile citate, avem dreptul de-a ne îndoi despre sinceritatea omilaterală a stipulațiilor tratatului de Berlin.

Nu ne e frică de acești oameni, precum austriecilor nu le e frică de bosniaci sau rușilor de lazi, căci Dobrogea e departe de a avea prin natura ei fizică o atitudine însemnată putere defensivă, ca Bosnia =i Lazistanul. Dar a împușca în oameni ar însemna a preface anexiunea pacinică în cucerire, ar însemna a împărtăși punctul de vedere al tuturor celor care s-au luptat cu turcii în acest război, ar însemna a deveni complici cu ei =i a consfinți prin această complicitate pierderea de-a pururea a Basarabiei. Cu ce drept ne-am plănge că poporul nostru se-mparte ca o turmă necuvântătoare cînd noi în sine am tratat

ca pe o turm[necuv`nt[toare p[r\ile unui popor, care =i el are mari calit[\i =i mai cu seam[o mare =i nu tocmai ne]ntemeiat[susceptibilitate na\ional[? Sau poate turcii din Dobrogea cu str[lucitul lor trecut militar, ei cuceritori]n trei continente, se pot privi ca o turm[f[r-de voin\[, c[reia nu-i pas[sub ce st[p`n]ncape?

]ntr-alt num[r al *Timpului*, am anticipat chestiunea de principiu ca =i c`nd ar fi fost hot[r`t[deja, pentru c[=tirea adus[de bine informa-ta "Corresponden\`a-politic["], cum c[ guvernul nostru umbl[ s[ pre-cupe\easc[ de pe acum p[m`ntul Dobrogei, ne indignase. Acela=i prin-cipiu moral, care ne dictase respect, pentru averea privat[din Dobro-gea, ne dicteaz[=i =irurile acestea care ating modul politic al lu[r]ii]n posesiune. A face ce fac to\i, adic[a lua =i a st[p`ni cu baioneta e lucru u=or; a p[stra ]ns[ acest orient ]n miniatur[ cu tot amestecul s[u de popoare, a dovedi c[ suntem destul de drep\i =i destul de cump[ta\i, ca s[ \inem ]n echilibru =i ]n bun[ pace elementele cele mai diverse, este o adev[rat[ politic[, pe l`ng[care politica for\ei brute e o juc[rie.

Dar]nainte de a hot[r] definitiv datoriile ce ni le impune nou[ ]n special anexarea Dobrogei, ne abatem pu\in pentru a ar[ta *dreptul* nostru]n aceasta. Dreptul nostru e istoric. Dac[ ]mprejur[rile sunt de natur[a-l sprijini, cu at`t mai bine;]ns[ ]n orice caz, f[r[acest sprijin ar fi un drept nud, de a c[rui]ntrebuin\are ar trebui s[ne ferim.

]ntr-adev[r,]nc[ ]n vremea lui Herodot, Dobrogea era st[p`nit[ de ge\i, care ]ngem[na\i ]ntr-un singur stat cu dacii \ineau am`ndou[malurile Dun[r]ii.]n vremea lui Cezar, Dobrogea e]n m`inile roma-nilor, iar dacii =i ge\ii trecur[de mult dincoace de Dun[re =i se a=eaze definitiv aicea. Pe timpul]mp[ra\ilor Dobrogea era populat[,]n ora=e, de comercian\i greci, pe =es de sci\i plugari =i f[cea parte din provin-cia Moesia inferioar[. Poate c[ ]n vremea aceasta a fost epoca dezvolt[r]ii celei mai mari a provinciei. Cosmografia anonimului din Ravenna, o compila\ie din veacul al 17-lea dup[Christ, dar a c[rei autenticitate e f[r[de nici o]ndoial[, ne citeaz[ora=ele *Dionisopolis*, *Bizoi*, *Timum*, *Tirisso*, *Callatis*, *Stratonis*, *Tomis* (locul de exil al lui Ovid),]n fine *Istriopolis*, toate colonii grece=ti de nego\ (Cf. *Ravenna*

tis anonymi cosmografia, IV, 6.) iar Pliniu b[tr`nul citeaz[ ca ora=e scitice *Afrodiasias, Libistos, Zigere, Borcobe, Eumenia, Parthenopolis, Gerania*. Pe itinerarul lui Antoniu num[r]m de la Silistra (Durostoro) p`n[la Noviodunum (Tulcea) =ase ora=e mai]nsemnate: *Transmarisca* (Turtucaia), *Capidava, Carso, Cio, Beroe, Troimisi* iar de la *Noviodunum* (Tulcea) p`n[la *Callacis* (Mangalia?) dou[ora=e: *ad Salices* =i *Tomii* (Küstengé?).

Dac[mai ad[ug[m]nc[o parte din ora=e-le Moesiei inferioare tot la Dobrogea, vom avea]nsemnatul num[r] de 20 de ora=e]n acea provincie, dintre care cele mai multe au pierit f[r] de nici o urm[. R[m`n`nd mo=tenire]mp[r]r[\\iei r[s]ritului, Dobrogea a fost cutreierat[ca =i principatele rom`ne=ti de roiuiri de popoare: de huni, avari, pecenegi, cumani =i ]n fine de t[tari. }ntr-adev[r] pe la ]nceputul veacului al XI-lea, cumanii sau polov\\ii, un neam finotataric, ]=i p[r]si a=eizarea de l`ng[Volga =i ocup[\\rile rom`ne din care au gonit pe chazari =i pecenegi. Cum c[ ]n veacul al unsprezecelea, cu mult ]n urma venirii bulgarilor, st[p`neau]n Dobrogea pecenegii se dovede=te prin multe nume actuale de p`r`uri =i localit[\\i. Sco=i au fost pece-negii de cumani, alia\\ii viguro=i ai asanizilor contra Bizan\\ului. }n fine,]n veacul al treisprezecelea, epoca fond[rii principatului Valahiei, cumanii sunt sco=i din \\ar[de c[tre t[tari, care se a=ezar[cu predilec\\iune]n Dobrogea =i sunt p`n[ azi acolo. Existen\\a lor ]n acele p[r]i ]l face pe Mircea I s[ se numeasc[ prin hrisoave ]n toat[ forma *domn al \\rilor t[t/re=ti*. Astfel provincia a fost st[p`nit[succesiv de toate roiuirile de popoare barbare care au trecut prin \\rile noastre, de=i aceast[st[-p`nire n-a ]nterupt continuitatea de drept a ]mp[r]r[\\iei bizantine, care=i men\\inea garnizoanele =i organiza\\ia provincial[ mai cu seam[ ]n ora=e-le \\rmurene =i ]n olatele mai mult sau mai pu\\in ]ntinse ale acestor ora=e. Cu succes au fost luate ora=e-le \\rmurene de c[tre asanizi, pe c`nd =esul]nsu=i pare a fi r[mas t[t[re]. De la t[tari a luat Mircea, domnul \\rilor t[t[re=ti, Dobrogea, de la +=iman, Vidinul =i malul drept p`n[ la Silistra =i le-a =i \\inut toate acestea, p`n[ce la 1413 sultanul Mohamed I ocup`nd cet[\\ile rom`ne=ti Isaccea, Silistra =i Giurgiul, precum ocupase Nicopolul =i Vidinul, puse cap[t domniei

Basarabilor pe malul drept al Dunării. În vremea lui Mircea populația Dobrogei se vede a fi fost în majoritate turcă.

În vremea migrațiilor popoarelor, deci și în vremea venirii bulgarilor, cît și mai târziu, atît Dobrogea și rîile române se considerau ca aparținînd împărții bizantine și anume țara Românească și Moldova fără ceau parte, adesea numai nominal, din Mesia inferioară. Anonimul din Ravenna zice:

Asemenea peste fluviul Dunării sunt următoarele cetăți ale Mesiei inferioare: Porolissos etc. Între care *Sacidaba*, *Ponti Aluti*, *Romulos*, *Zarmisegethusa* = a. care după tabla Peutingeriană și după Ptolomeu se află în contestare dincoace de Dunărea.

Urmașii dacilor și romanilor și cei din urmă posesorii ai Dobrogei înainte cuceririi prin Mohamed I, dreptul nostru istoric este întemeiat; dar sprijinul cel mai bun al acestui drept sunt împrejurările chiar.

Într-adevăr, petițiile uniforme ale bulgarilor din Rumelia, care declară, că nu vor a trăia alături cu mahometanii și că ori unii ori alții trebuie să iasă din țară, aprobarea indirectă a acestor petiții, cuprinsă în răspunsul principelui Dondukof-Korsakof; vestita programă despre organizarea Bulgariei, trimisă din Belgrad către *Norddeutsche Allgemeine Zeitung*, în care se stabilește confiscarea averilor geamiiilor și vânzarea cu toptanul și pe prețuri de nimica a bunurilor imobile ale musulmanilor din Bulgaria, toate acestea sunt de natură a face pe mahometanii din Dobrogea să piardă orice gust de a fi lipsiți de o provincie, în care majoritatea generală extermina majoritatea locală.

Dar dacă dreptul nostru istoric și împrejurările sunt îndestul de puternice față cu Bulgaria și cu alte puteri, lucrul nu stă tot astfel față cu chiar populația Dobrogei. În privirea acesteia maxima *jus posterius derogat priorie*-n vigoare. Locuitorii Dobrogei sunt adevărați proprietari ai ei și dreptul nostru istoric alături cu posesiunea lor de fapt se poate compara cu un hrisov vechi domnesc al țării cu proprietatea reală, mai ales cînd n-a fost acest drept istoric cauza intrării noastre în război, mai ales cînd am declarat că nu trecem Dunărea ca să cucerim.

Afară de Delta Dunării =i insulele, care sunt incontestabil ale noastre, c[ăci ne-au fost h[ărăzite =i prin tratatul de la Paris =i se \în de noi prin chiar natura teritoriului, apoi fiind nelocuite nu ne impun datoria de-a \îne seamă de voină legitimă a altuia, cel[ălalt teritoriu al Dobrogei]l primim \ntr-adev[er, dar numai c-un titlu veritabil de drept, cu consim[ăntul popula\iunilor.

Cum se vor \ntreba popula\iunile — prin plebiscit sau pe altă cale, e o chestiune de detalii. \n orice caz, n-ar fi o chestiune de dominare, ci de convie\uire, c[ăci nu e vorba de cucerire, ci de *uniune*.

Această atitudine credem c[ă ar fi pe deplin corectă. Ar fi corectă din punctul de vedere al moralit[ății politice, ar fi conformă cu maniera de a vedea a unui popor, care fiind \nsumă \n mare parte ap[sat =i supus sub popoare străine, nu voie=te a face =i el ceea ce dore=te s[ă nu i se facă. Apoi ni s-ar dovedi \n mod pip[ăit cum c[ă stipula\iunea respectivă a tratatului de Berlin e sinceră =i \n fine n-ar mai fi vorba de *schimbul* Basarabiei, cel pu\în *nu pentru con=tiin\ă noastră națională*.

Se \nlelege c[ă nu d[ăm nim[nui lec\iuni de morală politică =i de dreptate. Dar pentru un popor mic e primejdios de a imita procederea celor mari =i singura sa t[ărie e dreptul, dreptul leg[ătit, juruit, \nt[ărit cu =apte pece\i.

Cazul consultării popula\iunii \n privirea aceasta nu e cel dint[ăi, deci nu e unic. Nizza =i Savoia, cedate Fran\ței printr-un tratat \n regulă, au fost consultate =i au primit a fi anexate; \ntr-un mod asem[n[ător se poate consulta Dobrogea. Sau dac[ă acest mod s-ar p[rea nepotrivit cu starea Dobrogei, atunci se va găsi o altă formă legală corespunz[ătoare. Cu această ocazie s-ar dovedi totodat[ă =i dorin\ele speciale ale provinciei =i prerogativele, care le-ar cere gin\ile deosebite, pentru a-și p[ăstra individualitatea.

S-ar dovedi c-un cuv[ânt modul de convie\uire pe care-l doresc popula\iunile. Ra\ionamentul nostru trebuie s[ă fie urm[ătorul: \n război am pierdut o provincie =i n-am c[ătigat nimic; s[ă vedem acum dac[ă avem destul sentiment de dreptate =i dac[ă inspir[ăm destulă \ncredere pentru a c[ătiga o provincie pe cale pacinică =i *numai* pe cale pacinică.

Acesta e singurul protest pe care-l putem ridica f[r] a jigni pe nime-nea, dar =i f[r] a lovi]n noi. Sentimentul de na\ionalitate a poporului rom`n e prea viu, pentru ca guvernul lui s[ poat[ face abstrac\iune de d`nsul. Deci constr`n=i a fi ]n\elep\i ]n procedarea noastr[ =i indepen- den\i fiind acuma, adic[ liberi de a muri de arma celui mai tare, s[ p[str[m cel pu\in p`n[ ]n ultimul moment m`ndria =i sentimentul drept\ii noastre, care ne sunt absolut trebuitoare, pentru momentul c`nd existen\a noastr[, de ast[dat[at`rn`nd ca frunza pe ap[, ar fi din nou pus[ ]n chestiune. Greutatea e de a]mp[ca exigen\ele sim\ului na\ional cu susceptibilitatea asemeneaa natural[a fostului nostru aliat.

]n cazul c`nd popula\iunile Dobrogei ar fi contra anexiunii ]n forma ei cea mai bl`nd[chiar, de ex. contra uniunii personale, atunci ar fi un semn: 1) c[stipula\iunea tratatului de Berlin relativ[la aceasta a fost subminat[de mult de contralucr[rile unei puteri mari; 2) c[ni s-a preparat o mreaj[, care s[ne consume puterile =i mijloacele]n lupte sterile, al c[r]ror rezultat — cel mai bun chiar — ar fi cucerirea unei provincii c-un climat]n mare parte nes[n[tos =i care nu ne-ar aduce nici un folos pentru cincizeci de ani; c[ci n-avem nevoie a spune — ceea ce to\i =tiu — cum c[de c`nd Dobrogea e cunoscut[, adic[ de 2 500 de ani aproape, de la Herodot =i p`n[azi, ea a fost o provincie ml[=tinoas[, pu\in populat[, foarte fertil[dar =i foarte nes[n[toas[, care numai sub c`rma de fier a poporului roman putuse ajunge la un grad de ]nflorire relativ[. Dar cum a c[zut cauza acelei ]nfloriri, adic[ Roma, toat[ suprafa\va Dobrogei, l[sat[ la discre\iunea agen\ilor natu-rii care o st[p`nesc, redeveni repede pustiul care-a fost]ntotdeau- na, un pustiul care atrage prin fertilitatea lui mereu colonii noi, dar pe care le =i stinge cu aceea=i repejune cu care le atrage.

19 august 1878

["AM SPUS-O ÎN NUMĂRUL TRECUT..."]

Am spus-o în numărul trecut că, pentru prima oară după sute de ani, suntem chemați a hotărî chestiuni, a căror rezolvare va determina pe de-a pururea soarta nației românești în genere, a statului român în deosebi. Cele trei mari întrebări: chestiunea Basarabiei, acordarea de drepturi politice evreilor, anexarea Dobrogei atîrnă ca o sabie cu trei tăiuri asupra noastră =și va depinde de la înțelepciunea noastră de a le face inofensive în marginile putinței.

+tim foarte bine, pentru noi =și între noi, întîi că Basarabia ce ni se ia e o parte străveche a Țării Moldovei =și c-a fost a noastră de la 1300 =și ceva pînă la 1812; =tim asemenea că evreii nici au fost, nici sunt persecutați în țările noastre =și că îngrădirile ce li s-au impus au fost dictate de un natural instinct de conservățiune.

Asupra chestiunii a treia, =tim că, întrucît poate fi vorba de drept istoric, continuarea Deltei de pe malul drept al Dunării, adică Dobrogea, e o dependență naturală a Țării Românești, care a =și fost a Țării Românești curînd după întemeierea acestui principat.

Dar nu ajunge că le =tim noi acestea.

Basarabia se retrocedează de Congres, cu supoziția tacită că ar fi o parte a Rusiei, ce i se luase pe nedrept; Dobrogea ni se dă în schimb; în fine restricțiunile îndreptate contra unei prea copioase imigrații a unor elemente cu totul străine, Congresul le interpretează ca o restricțiune a libertății conștiinței =și sub condiția de a fi sau a nu fi, ni se dictează de mai-nainte hotărîrile ce trebuie să le luăm.

E cumplit de nedrept acest lucru, dar cu toate acestea nu e mai puțin adevărat că el ni se impune =și că o rezistență de-a dreptul nu-i cu puțin. Pe de altă parte însă e tot a-a de sigur că cu sistemul =ovăririi, nedumeririlor, anxietăților =și paliativelor nu vom ieși la nici un capăt =și că ne vom crea numai izvoare de continuare neplăcerii, încît claritatea hotărîrilor noastre trebuie de astăzi să ni se asigure pe deasupra chiar pretextul pentru un viitor amestec al cuiva în afacerile statului român.

În privirea modificării art. 7 din Constituție, toată ziaristica recunoaște necesitatea convocării unei constituante. Nu tot astfel e însă cu art. 2 din Constituție, care face obiectul unei discuții vii în ziaristică.

Noi facem deocamdată abstracțiune de la principiul convocării sau neconvocării unei constituante și ne restrângem pentru astăzi una dată la răsfrângerea polemică a argumentelor aduse contra convocării. Constituția zice:

Art. 2 — *Teritoriul României este nealienabil.*

Limitele Statului nu pot fi schimbate sau rectificate decât în virtutea unei legi.

Românul crede a putea comenta lucrul astfel:

Teritoriul României este într-adevăr sfânt și inalienabil, până la o palmă de pământ dar, prin o lege votată de camere, limitele statului pot fi schimbate sau rectificate, ergo cesiunea a trei județe ale țării, fiind o schimbare de limite, camera ordinară poate să-o voteze.

Ciudată idee de schimbare și rectificare are ziarul guvernamental!

Sofisma e atât de vederată și de pipăită, încât un copil o poate duce *ad absurdum*. Căci într-adevăr, dacă cesiunea a trei județe întregi nu-i decât o schimbare de limite, atunci și cesiunea a 10, 15, 20 de județe nu-i decât o schimbare de limite, ergo rectificându-se și schimbându-se mereu limitele prin camere ordinare, am putea ajunge să vedem rectificat teritoriul României la circumscripțiunea Fefeieiului.

Sofisma *Românului*, departe de a fi de o finețe deosebită, e din contra atât de ordinară, încât stabilindu-se odată clar și bine *status controversiae*, argumentațiunea *Românului* devine absurdă.

Stabilindu-se în mod absolut inalienabilitatea teritoriului României, e de sine înțeleasă că nu poate urma în aliena a doua o dispoziție care să facă iluzoriu principiul general, căci între două dispoziții contradictorii dintre care una susține inalienabilitatea, cealaltă alienabilitatea, e sau una sau alta adevărată, nicicând însă amândouă deodată. Ar trebui să se admită că legiuitorul n-a știut ce vorbește, că n-ă irul dintâi stabilește un lucru, pe care îl anulează prin irul al doilea. Dar e cunos-

cut at` t de oameni ]n genere, c` t =i de psihiatri]ndeosebi, c[o asemenea anomalie, adic[o contrazicere nu se poate petrece]ntr-un cap s[n[tos omenesc =i c[toate contrazicerile sunt numai aparente. C-un cuv` nt un om nu poate sus`line]n aceea=i vreme despre unul =i acela=i lucru c[=i exist[, =i nu exist[. Sferele inalienabilit[=i schimb[rii (rectific[rii) teritoriului nu pot fi deci contradictorii, ci una, inalienabilitatea e sfera mare, care cuprinde]n sine sfera a doua a schimb[rii sau rectific[rii.

*Rom`nul* ia schimbare =i rectificare ]n sensul cel mai larg al cuv`ntului, care sens larg exclude inalienabilitatea sau o preface]ntr-o simpl[fraz[banal[; pe c`nd legiuitorul o ia ]n sens restr`ns. Omul e schimb[tor, va s[zic[, c[o mul`ime de lucruri accidentale se modific[, r[m`n`nd totu=i el ceea ce-a fost ]n privirea celor esen`iale ale existen`ei sale. El r[m`ne identic acela=i cu toate schimb[riile. +i moartea e o schimbare, =i descompozi`iunea organismului ]n elementele chimice e o schimbare, dar nu o schimbare ]n ]n`elesul tezei de mai sus.

C-un cuv`nt inalienabilitatea teritoriului statului ca principiu general nu admite =i nu poate admite dec`t schimb[ri sau rectific[ri *neesen`iale*, nu ]ns[ esen`iale, precum e pierderea a trei jude`e, a unei por`iuni din malul M[rii Negre, a unei guri a Dun[rii.

Care pot fi]ns[aceste schimb[ri neesen`iale?

Teritoriul statului este *inalienabil*. Dar acest teritoriu m[surat =i hot[rnicit de oameni, ce pot *gre=i*, nu e]n toate punctele pe deplin cert. Se poate descoperi documente, care s[arate c[ ]n cutare loc limita se]ntindea mai departe =i a fost uzurpat[, c[dincoace era mai aproape =i am uzurpat noi teritoriu str[in. Aceste uzurp[ri pot fi mari sau mici; *mari* fiind, aduc dup[sine schimb[ri de limite, *mici* fiind, condi`ioneaz[rectific[ri ne]nsemnate.

Asemenea schimb[ri sau rectific[ri au de presupunere fundamental[c[statele]nvecinate au r[mas *idealiter* proprietari ai locurilor *inalienabile*, pe care le-a uzurpat unul de la altul. Deci nu e vorba de *schimb* (échange) al teritoriilor uzurpate, ci unul recunosc`nd prin

bun[ ]nvoial[ ]=i cu bun[-credin\] drepturile celuilalt,]=i rectific[grani\ele, restr`ng`ndu-le ici, l[rgindu-le dincolo. Asemenea schimb[ri sau rectific[ri nu se fac]ns[niciodat[pe locuri unde grani\ea e bine determinat[, prin r`uri, prin valori de p[m`nt, etc., ci numai pe acolo unde semnele, ce deosebesc un teritoriu de cel[alt, au fost deteriorate. Astfel grani\ea]ntre Austria =i Moldova era]nsemnat[la munte prin =ir de stejari,]n al c[ror lemn era s[pat bourul Drago=izilor. Dar, parte a crescut coaj[peste s[p[ur[, parte r[uvoitorii au t[iat acei copaci,]nc` t limitele devenind nesigure, au trebuit rectificate. Posesiunea de fapt a cedat atuncea propriet[\ii inalienabile de drept. Proprietatea statului asupra teritoriului s[u e inalienabil[, posesiunea de fapt poate fi uzurpat[, deci schimbat[ ]=i rectificat[. Schimbare =i rectificare presupun totdeauna o uzurpa\iune.

Vedem deci c[un teritoriu *inalienabil* nu se poate *aliena*. Ceea ce se poate aliena sunt posesiuni *uzurpate*.

Uzurpat-am noi Basarabia?

Sunt grani\ele at`t de nesigure ]ntre noi =i Rusia, ]nc`t s[aib[nevoie de o a=a r[=luitoare schimbare sau rectificare?

Tocmai contrariul e adev[rat. N-am uzurpat Basarabia =i grani\ele ei sunt foarte sigure.

De aci]ns[rezult[c[teritoriul statului, declarat inalienabil de c[tre o constituant[, trei mari p[ri ale lui nu se pot declara alienabile dec`t iar printr-o constituant[.

De va voi constituanta s-o fac[aceasta sau nu, e alt[chestiune, care desigur c[e foarte grea =i merit[un studiu separat.

Pe l`ng[aceste]ntreb[ri mai vine o alta.]n vremea alegerii actualelor adun[ri erau cu totul alte chestiuni la ordinea zilei. Darea]n judecat[a cabinetului Catargiu, economia]n finan\ele etc.

Poporul rom`n, consultat, a crezut de cuviin\ a =i rosti atitudinea fa\ cu cabinetul trecut prin alegerea oamenilor ce ne reprezin\ ast[zi. Oare tot acelea=i chestiuni sunt de hot[r`t ast[zi? Procesul fo=tilor mini=tri a r[mas f[r acuzatori, economiile]n finan\ele au degenerat]n cheltuieli de r[zboi, etc. Fost-au oare aleg[torii consulta\i]n privirea

unor chestiuni, care nu li s-au făcut încă =i pe care ei nici nu le presupuneau la începerea evenimentelor? Apoi pot camerele să se mai pronunțe în chestiuni, pe care le-au hotărât odată?

20 august 1878

["NU +TIM DE UNDE +I P~N{ UNDE..."}]

Nu =tim de unde =i p`n[unde partidul conservator din var[a ajuns să aibă onoarea de-a fi numit reacționar. Spunem onoarea tocmai pentru că ceea ce se numește reacțiune în alte țări e atât de departe la noi =i pentru că elementele unei reacțiuni lipsesc — din nefericire — atât de mult, încât putem privi această stafie cu ochii reci ai unor judecători =i să vedem întăi dacă are vreo realitate, al doilea, dacă există nătrădăvăr, ar fi un rău pentru dezvoltarea nașiei române =i al treilea, dacă stinsă fiind, ar mai putea fi reînviată.

A=adar care sunt bazele unui partid reacționar?

O nobileme ereditară =i istorică, bogată =i puternică prin majoritate, adică prin dreptul de moștenire al celui dintăi născut; o dinastie asemenea istorică, rășărită din acea nobileme =i identificându-se oarecum cu ea; în fine, prerogative politice ereditare, de ex. un senat compus numai sau aproape numai din privilegiași. Această clasă privilegiată ar trebui să lupte sau pentru menșinerea drepturilor ei față de tendinșele de uzurpașie, fie din partea altor clase, fie din partea coroanei, sau ar trebui să tindă a recștiga prerogative pierdute.

Deie-ni-se voie a spune că toate aceste premise ale unui partid reacționar nu există la noi. Clasa privilegiată de mai-nainte ajunsese un fel de nobileme de serviciu mai mult decât de naștere, iar despre ereditate nu era nici vorbă. Se-nșlege că existau familii influente =i bogate care menșineau un fel de eriditare *de facto* a prerogativelor în familie, dar acea eriditare nu există, *de jure*, precum oștie aceasta orice copil mic.

Cauza pentru care boierimea în șrile noastre n-a ajuns niciodată la acea formă strictă =i nestrăbătută a institușiei din alte țări au fost

vecinica nea=ezare a lucrurilor de la noi (din) \ar[, vecinicele schimb[ri de domnie, care se f[ceau]n urma influen\elor polone, ungare =i turce=ti, c[ci c`te=itrei marile puteri vecine c[utau s[ absoarb[ pe socoteala lor patria noastr[, iar aceasta c[uta s[ pareze tendin\ele lor prin alegerea unui domn c`t se poate de pl[cut vecinului acelaia, care pentru moment era mai puternic. Nu t[g[duim c[aceasta era o politic[de sl[biciune dar, bun[-rea cum era, a prezervat \ara de lucrul cel mai r[u din toate, de c[derea pe m`ini str[ine, =i tot politica aceasta a f[cut cauza nea=ez[rrii din l[untru, cauza pentru care nu s-a cristalizat din fierberea vie\ii istorice un miez statornic al unei nobilimi na\ionale, care s[aib[voia =i puterea de-a rezista tuturor]ncerc[rilor neocapte =i costisitoare de]nnoire =i de posp[ial[apusean[. Dac[ar fi existat o asemenea clas[nobilitat[, nu se team[d-nii liberali, altfel le mergeau reformele, nu a=a cum au mers; atunci se convingeau c[revolu\iile nu se fac de pe saltea ca la 1848, nici m`ntuirea patriei nu se face prin intrigi de palat =i st`rnind din somn pe un om v`ndut de cei ce prin jur[m`ntul lor erau obliga\i s[-l apere =i s[-l p[zeasc[.

C`nd mi=c[rile revolu\ionare dau de rezisten\ a puternic[ a unei reac\iuni compus[ din elemente istorice, acele mi=c[ri sau pier prin oameni mari, sau dau na=tere la oameni mari, a c[ror m[rime nici nu st[ ]n raport cu ]ntinderea teritorial[ a \[rii m[car. Au trebuit ]ntr-adev[r ca dou[ capete v`rtoase ca cel spaniol cu cel olandez s[se ciocneasc[, ca s[dea na=tere acelei]nflorite =i puternice Olande din veacul al XVI-lea =i al XVII-lea; au trebuit ca dou[capete v`rtoase ca acela al nobilimii engleze =i al poporului englez s[ se ciocneasc[ pentru a da na=tere lui Cromwell, acelu]ntemeietor al actualei puteri mari, care-a pref[cut o aproape ne]nsemnat[ \ar[ agricol[ ]n cel ]nt`i stat al p[m`ntului, c[ci, ca s[ ]ntrebuin\[m o expresiune, aplicat[ la cel din urm[, "ca s[ gone=ti dracii, ]i trebuie tat[l dracilor". Dar a=a? Ie=i cu masalaoa pe uli\[, strig[ "jos cutare, sau cutare!" zi-i revolu\ie =i te-ai m`ntuit. Apoi, deie-ni-se voie, asta nu-i revolu\ie, ci comedie.

+apoi s[nu cread[cineva c[toate istoriile astea au ie=it din poporul rom`nesc. Unde foc poporul... pentru toate tic[lo=iile astea, el e prea

cuminte =i prea a=ezat de felul lui =i nici s[nu cread[cineva c[o singur[reform[m[car s-a f[cut]n favorul poporului — singurele reforme mai mult sau mai pu[în priitoare treptei \r[ne=ti le-a f[cut un domn absolutist, Cuza-Vod[, Dumnezeu s[-i ierte.

Dar a=a? Ba Stan Popescu face republic[la Ploie=ti, ba d. C. A. Rosetti pleac[-n exil la Paris, ca s[petreac[acolo m`nc`nd p`inea neagr[ a str[in[t\ii, stropit[ cu vin de =ampanie =i lacrimi de crocodil, ba s-adun[ to\i boierii buclucii la Mazar-pa=a s[ r[stoarne domnia, ba d. C`mpineanu g[se=te o pr[pastie]ntre tron =i \ar[, care se umple numaidec`t c-un portofoliu, ba f[g]duie=ti na\iei suverane c[te \ii gras[ de turcul suveran, c-ai s[ desfiin\ezi toate d[rile =i armata, =i ]n urm[ declara r[zboi turcului =i pui peste d[ri rechizi\ii =i peste oaste para-oaste, =-apoi, c`nd vine vrun cre=tin mai a=ezat =i zice: “Ia sta\i, rogu-v[, mie-mi pare c[treaba asta are cusur. Sau e pehliv[nie, sau e nebuneal[, sau =i una =i alta la un loc” — atunci =ti\i cum se cheam[acel s[rman]ntreb[tor? Reac\ionar, rugin[paraponisit[, austro-maghiar sau ruso-fil, v`nz[tor de \ar[. Noi ]i zicem conservator. Liberal ]n Rom`nia nu va s[zic[ceea ce se zice cu acest cuv`nt ]n alte \[ri. Dar c`nd cineva n-a-nv[\at carte =i-i =i cam zezzec de felul lui, s-apuc[=i el de negustoria cea mai u=oar[, se face liberal.

Dar]ntre conservatori se afl[mul\i cobor`tori din familii boiere=ti, se va zice. Ei, se afl[! +i? Toat[omenirea s[aib[neap[rat fericirea de-a se chema Serurie sau Fundescu? Mai trebuie s[se cheme oamenii =i altfel.

Adev[rata cauz[a necontenitei revolu\ii — dac[putem s-o numim astfel — e urm[toarea: Mi=carea n-a pornit de jos]n sus, precum se cuvenea, ci de sus]n jos. Cine erau purt[tori de steag la revolu\ia de la 1848? Poporul? Am spus c[poporul e prea cuminte pentru asemenea lucruri. Fii de boieri, r[u prepara\i]n \ar[, care apuc`nd de ici =i de colo ]n str[in[tate, c`nd o a=chie de cuno=tin\[, c`nd alta, s-au]ntors cu surcelele]n poal[s[dea foc \[rii =i nu altceva. S[fi v[zut apoi lupt[ ]ntre giubelii =i bonjuri=tii de moda veche cu musta\ab[tut[=i]n frac tivit cu nasturi de aur. Dar lupta n-a \inut mult, pentru c[

numi\ii bonjuri=ti erau chiar fiii giubeliilor, care mai murind dup[vre-muri, mai d`ndu-se]n l[turi de bun[voie, era libert[\ilor =i posp[ielii importante a-nceput la largul ei. +i deodat[cu era libert[\ilor =i a noilor legi]ncurcate,]n care paragrafele se bat]n capete, a-nceput s[emigreze o genera\ie de tineri]n str[in[tate, ca s[-nve\ie — teologia? Nu. +tiin\ele naturale, tehnica, medicina, filologia? Nu, nimic din toate aceste. Dreptul.]n sf`r=it, a sosit o droaie de doctori ]n drept =i-n str`mb, c[roro le trebuie p`inea de toate zilele, =i cucona=i, sco=i ca din cutie, precum sunt, deveniser[ =i cam exigen\i de felul lor. Pita lui Vod[ nu-i tocmai mare ]n \ara rom`neasc[. Mai drumuri de fier pe unde =i-a-n[\rcau dracu copiii, mai poduri pe uscat, mai =coli prin sate, unde popula\ia st[din trei cre=tini =-un =oarece, c-un cuv`nt mai una, mai alta au ]mpu\inat r[u de tot pita lui Vod[ =i lefurile nu sunt tocmai mari. Au crede\i cum c[ e vreuna din aceste somit[\i care s[-n\leag[ c[ tr[im ]n \ar[ s[rac[? A=! ferit-a sf`ntul. Propune-i unui asemenea geniu ticluit la Paris — la Piza chiar — un post de subprefect sau de judec[tora= la t`rgul H`rl[ului. Se va crede insultat]n demnitatea lui democratic[. Alte visuri]i umbl[prin cap. Nu-i vorb[, ca judec[tor de pace]n t`rgul H`rl[ului omul poate face mult bine =i, mai cu munca, mai cu vrerea lui Dumnezeu, poate asemenea ajunge departe — membru de casa\ie sau ministru de justi\ie chiar.

De ce nu? Nici o lege n-o opre=te aceasta =i societatea noastr[— orice s-ar zice — chiar cea mai nalt[societate e pe deplin democratic[. Dar pentru o asemenea]naintare regulat[, prin merit, prin =tiin[, prin ones-titate, se cere munc[=i r[bdare, iar cucona=i nu iubesc munca =i sunt ner[bd[tori de-a parveni. Aceasta e adev[rata corup\ie: tendin\ta de a c`=tiga lesne =i f[r[munc[, tendin\ta de a se gera]n om mare f[r[merit, aceasta e corup\ia adev[rat[, ale c[rei urm[ri sunt ura =i invidia contra oric[rui merit adev[rat =i coco\area nulit[\ilor]n acele locuri, la care numai o]nalt[inteligen\[\ sau un caracter extraordinar dau un drept.

Dar spune vreunui: “M[i cre=tine, vezi-\i de treab[! Ce te amesteci la un lucru, c`nd nu =tii seama =i rostul lui? Ce te amesteci la]nv[\[turile publice bun[oar[, dac[nu =tii cum se dresesz[cap de berbece necum

cap de cretin?” +tii ce-îi va r[spunde? C[e=ti reac\ionar, austro-maghiar, v`nz[tor de \ar[.

Zi-i altuia ce s-amestec[la r[zboi, c`nd nu =tie a deosebi pu=ca cu cremene de tunul Krupp — tot a=a \i va r[spunde. Apoi de te-o mai prinde =i necazul =i-i zice, \n pilda lor, c[Dumnezeu biet umple lumea cu ce poate, atunci e=ti chiar retrograd.

Ei bine, iat[\n ce const[reac\ie =i liberalism \n Rom`nia. Dac[ un om ]=i mai are toate s`mbetele launloc, atunci e reac\ionar, se-n\elege. Dac[i-a mai r[mas vreunua niscaiva brum[de avere =i crede a putea pretinde ca la decretarea de legi organice s[nu se voteze cu drumul de fier, ci s[se mai opreasc[pe ici, pe colo, ca s[vad[de nu sunt interese atinse, atunci e reac\ionar.

At`ta-i deosebirea. Ar fi de dorit, nu pentru ace=ti reac\ionari, ci pentru na\ia rom`neasc[peste tot, ca aceast[deosebire s[fie mai mare, dar din nenorocire nu este. Se simte ad`nc lipsa acelei clase istorice, care s[ fie p[str[toarea tradi\iilor =i a bunului-sim\, p`rguit prin lupte seculare =i suferin\e seculare.

Mult[, pu\in[, c`t mai era, s-au tot dat =i dat \ntr-\nsa, pentru a pune \n locu-i o genera\ie de avoca\i, =i azi c`nd \n fine visul democra\iei rom`ne s-a \ndeplinit — st[m mai bine? Abstrac\ie f[c`nd de la \mprejurarea c[-n urmarea \nnoiturilor croite =i r[scroite de avoca\i poporul rom`nesc \n toate clasele lui s[r[ce=te pe zi ce merge, nu e poate vreo deosebire at`t de mare \n cultura de azi =i cea de alalt[ieri? Deie-ni-se voie a constata aceasta. Extensiv, poate c-a c`=tigat cultura na\ional[, intensiv \ns[, desigur c[ nu. C`t de pu\ini tineri se disting =i chiar ast[zi un Kog[\niceanu sau un Epureanu se deosebesc aproape de tot tineretul nou c`t cerul de p[m`nt, \n vorb[, \n spirit, \n toat[atitudinea. Am fi curio=i \ntr-adev[r s[=tim care-i acel Sefendache, Holban, Chi\u, P[t[rl[geanu, Cantilli e *tutti quanti*, care ar putea suferi o compara\ie cu ace=ti doi oameni — nemaivorbind de al\i b[tr`ni, o compara\ie c`t de dep[rtat[m[car?

A=adar — unde e reac\ia =i unde reac\ionarii?

Tr[ie=te vreun descendent al Basarabilor sau al neamului Mu=atin

din Moldova sau — ca s[fim comple\i — al Asanizilor din regatul rom`no-bulgar al Emului, care s[ petreac[ ]n \[ri str[ine ca ducele de Cumberland, fiul regelui Hanovrei, iar partizanii lui s[ fr[m`nte \ara, c[ut`nd a r[sturna dinastia actual[ ]i a readuce pe cea veche?

Nu!

Este vreo cast[aristocratic[, care]i-a pierdut drepturile ei ereditare]i istorice, jurisdic\iunea]i dreptul exclusiv de-a administra cutare ori cutare jude\ ]i care acuma caut[a le rec`=tiga cu orice pre\?

Asemenea nu. Ar fi bine s[fie, c[ci]n orice stat o clas[puternic[e folositoare, dar nu exist[ ]i nici nu poate exista.

A=adar \inem la dinastie]i la constitu\ie a=a cum sunt]i fiindc[constitu\ia e liberal[, suntem]i noi liberali.

Orice]ncercare de-a re]nvia clasele vechi e ast[zi zadarnic[dintr-o cauz[simpl[. Alte]mprejur[ri au dat na=tere boierimii vechi,]mprejur[ri care nu se repet[nicic`nd de dou[ ori ]n lume. Dac[ Rom`nia ar avea o epoc[mare, atunci ea ar avea]i o aristocra\ie nou[, dar f[r[o asemenea epoc[hot[r`tor-mare nu se poate a=tepta nici re]nvierea unei clase aristocratice.

Conservatorismul, reprezentat prin organul nostru, nu]nseamn[a=adar altceva dec`t men\inerea constitu\iei actuale *tale quale*, adic[bun[, rea cum este]i]mpiedicarea de-a nu merge cu dezvoltarea constitu\ional[ ]i mai departe, de pild[la sufragiul universal, la republic[, la ostracism, la despotismul mul\imii. Constitu\ia actual[e adic[destul de liberal[ ]i nu mai trebuie l[rgit[de cum este.

Nu t[g[duim c-ar fi fost mai bine dac[ideea statului avea putere mai mare ca s[fie-n stare a]nfr`na costisitoarele ]i nem[rginitele ambi\ii personale ale nulit\ilor, de-a ajunge la c`rma \[rii. +i aceasta ar fi fost mai bine — nu absolut — ci relativ, pentru c[la noi oamenii nu-]i c`nt[resc]nc[pe deplin bine interesele. Dar o lung[experien\ ]nva\ c[pasuri]nd[r[t nu se pot face. Vom pierde mult[vreme]nc[pentru a umplea formele civiliza\iunii pe care le-am]mprumutat, dar ele trebuiesc umplute, nu nimicite. Deocamdat[— nu-i vorba — cam ciuda\i crai de la r[s[rit se-mbrac[cu ele,]ns[convins odat[poporul

că numai munca =i meritul adevărat îndreptăesc la ceva în viața publică, lucrul va fi pe jumătate îndreptat.

Repetăm deci cele spuse în numărul de 20 decembrie: *Respingerea* a tot ce este republican mai mult sau mai puțin deghizat =i conservarea constituției cu monarhia constituțională, iată statornicele noastre principii.

5 ianuarie 1879

["CINE CUNOAȘTE CĂTUȘI DE PUȘIN ISTORIA..."]

Cine cunoaște cătuși de puțin istoria țărilor românești nu poate să se mire de cele ce se petrec în zilele noastre.

Pe timpul fanariivilor, mai înainte, ba chiar numai deocătă după epoca lui Ștefan cel Mare, scaunele domnești au început a fi cumpărate cu bani: fanariivilii nu erau decât oamenii care au luat acest principiu al cumpărării scaunului domnesc drept bază pentru organizarea unui sistem de exploatare publică.

Mai mulți greci din Constantinopol =i din țară se uneau între dăni, compuneau din economiile lor un capital însemnat, se grupau pe lângă vreun fanariot cu oarecare trecere la Poartă =i cumpărau tronul vreunei dintre țările românești. Venind apoi în țară, domnul îndeebete nu în poia banii, ci lua cu sine pe membrii companiei =i le da funcțiuni nalte, din care să =i poată scoate capetele cu camete cu tot. Aceștia, la rândul lor, luau biruri legiuite =i nelegiuite, vindeau funcțiunile =i făceau negoșul cu posturile atâtea de dăni.

Acest sistem s-a p[ăstrat în țările românești aproape una sută =i cincizeci de ani.

După documentele istorice care ne sunt cunoscute, la companiile de exploatare ale fanariivilor au luat parte =i alii străini, zarafi din Constantinopol, mai mulți ambasadori ai Franței =i ai Veneției; nu ne este însă cunoscut nici un caz în care boieri p[ăminteni, fie chiar =i de origine străină, să =i fi băgat capitalurile în asemenea întreprinderi. S-a

Înt`mplat Îns[ ]n mai multe r`nduri c[vreuna dintre partidele din \ar[s-a folosit de asemenea companii constituite f[r] de concursul lor ca s[r[stoarne pe vreun domn. Astfel a fost r[sturnat, Între altele, voievodul Constantin Br`ncoveanu.

Acela=i lucru se Înt`mpl[ ]n zilele noastre.

Elementele pentru organizarea unei societ[vi de exploatare au existat totdeauna]n \ara noastr[=i era un lucru firesc s[se g[seasc[=i oameni capabili de a le organiza. Liberalii mai avansa\i de la 1848 au crezut c[se pot folosi de ele]n lupta pentru principiile egalitare ce prop[v[duiau: =i dac[elementele mai s[n]toase de la 1848 nu ar fi f[cut aceast[gre=al[, niciodat[compania de exploatare organizat[de d-nii C. A. Rosetti =i I. C. Br[tiianu nu ar fi ajuns la]nr`urire hot[r`toare]n via\a noastr[public[.

La 1848 oamenii lumina\i au pus la dispozi\ia acestei companii o arm[puternic[: fraza liberal[=i patriotic[, dreptul de a pretinde s[fie]nconjura\i cu nimbul unor oameni ce au luat parte la o ac\iune de reorganizare na\ional[.]n zadar N. B[lcescu, Eliad R[dulescu, D. Bolintineanu, V. Alecsandri, Const. Negri, Ch. Tell =i ceilal\i inauguratorii ai epocii noastre moderne au]nfierat pe sufletele problematice pe care le toleraser[la 1848, c[ci ele p`n[ ]n ziua de ast[zi se pretind cu oarecare trecere creatori ai epocii.

Vod[Cuza, inteligent mai presus de toate, a c[utat s[-i duc[*ad absurdum*=i a izbutit. Dar era destul ca compania s[vie odat[la putere, pentru ca s[se sporeasc[=i s[prin[putere.

]n urma revolu\iei de la 1866 compania a putut s[-i g[seasc[noi membri =i noi resurse. Ceea ce-i lipsea mai-nainte, capitalul, acum]i sta la dispozi\ie, deoarece]n timp scurt rentabilitatea Întreprinderii s-a dat pe fa\[=i creditul companiei s-a]ntemeiat. Compania =i-a creat un capital de rezerv[, parte prin fondarea ziarului *Rom`nul*, parte prin ]mbog\irea celor mai hot[r`i dintre membrii ei =i, Îndat[ce lumea a v[zut c[a fi ro=u este o negu\torie ce se renteaz[bine, num[rul ro=iilor s-a sporit.

Chiar nici a=a]ns[ro=ii nu ar mai fi putut ajunge s[dispun[din

nou de averile \rii dac[nu s-ar fi g[sit]nc[o dat[conservatori gata de a se folosi]n m`na lor de compania Rosetti—Br[tianu.

}n dou[r`nduri s-au]ncercat s[r[stoarne pe domnitorul Carol I =i s[vie la putere =i nu au izbutit, precum nu vor izbuti niciodat[f[r[de ajutorul, fie chiar pasiv, al altora.

}ncetul cu]ncetul ei au s[r[cit =i =i-au pierdut creditul, astfel c[, dac[nu ar fi venit coali`ia de la Mazar-Pa=a ca s[-i reabiliteze, ast[zi d. C. A. Rosetti ar fi tot la Paris, d. I. C. Br[tianu ar fi r[mas un cet[`ean folositor prin rachiul, vinurile =i untul ce produce, d. Pantazi Ghica ar satisface o trebuin\ [public[, organiz`nd vreun *Caff  chantant*apelpisit, iar[partea cea mare a ro=iilor ar fi postulan[i supu=i.

}n trei ani de zile]ns[compania a crescut =i s-a]nt[rit ca niciodat[. S-au strecurat bani prin m`nile ei]n acest timp =i banul e putere.

Dar[vom trece cu vederea vina celor ce au pus noi =i puternice arme la dispozi`ia modernei companii de exploatare =i ne vom m[rgini a constata cum ro=ii =tiu a se]nt[ri prin sl[birea altora.

To[i fo=tii mini=tri conservatori da[i]n judecat[au ie=it cu majorit[\i]nsemnate din urnele electorale.

A fi adversar al ro=iilor, a-i combate =i a fi comb[tut de c[tre d`n=ii, este un titlu de]ncredere.

D. G. Vernescu, d. Mihail Kog[lniceanu, d. Manolache Costache Epureanu =i d. N. Ionescu, membrii fostei coali`ii de la Mazar-Pa=a, deasemena sunt ale=i, ca opozi`ie. Aleg[torii le zic: Voi i-a[i adus pe ro=ii: v[alegem, ca tot voi s[sc[pa[i \ara de d`n=ii.

Dar d. Dimitrie Sturdza, ministru de finan`e al actualului cabinet, nu a fost ales =i nu a fost ales tocmai c[ face parte din cabinetul Br[tianu. Astfel =tiu ro=ii s[ omoare pe oamenii ce le dau m`n[de ajutor.

*

+i oricine ast[zi ar]ndr[zni s[se uneasc[cu ro=ii, o pa`e ca d-l D. Sturdza, c[ci cu dinadins omoar[ pe oamenii ce se amestec[ ]n trebile lor =i nu-i primesc dec`t spre a-i putea omor[.

Ca dovadă că =i această apucătură e una dintre tradițiunile lor istorice, vom pune în vederea cititorului o parte din istoria lui Matei Vod[-Basarab.

Matei Vod[-Basarab, cel mai național =i mai popular dintre toți domnii Munteniei, acela care credea cea mai națională epocă în istoria noastră, întorcându-se de la Constantinopol, fu primit, după cum ne spune un istoric, ca numai puțin domni pe fața pământului.

Peste trei zile, pe la 1 martie 1634 a venit =i Matei Vod. O mulțime de popor =i toți boierii au ieșit întru întămpinarea sa la malul Dunării; =i drept semn de bucurie =i fericire, poporul =i dezbrăca hainele =i le atârnea la pământ, de a venit domnul peste ele până în București călare.

Dar cum s-a sfârșit viața acestui domn iubit, care a creat cea mai frumoasă epocă de prosperare națională? Cum =i-au răzbinat vrăjmașii lui de dănsul?

Îs-au făcut slugi plecate spre a-l face urât de popor =i spre a-l putea apoi răsturna, punând capăt =i epocii create de dănsul. La bătălie, el ajunsese de batjocura lumii =i a oțtirii care:

„Îi zicea făr-de ruine că fiindcă a ajuns bătărie în doaga copiilor, era bine să-lase tronul =i să se facă călugăr. Aceste toate au rezultat *din cauza a doi oameni înrăuțiți*, anume vistierul Ginea, numit =i Olariul sau Cical =i Radu Armașul, numit =i Vărzarul. Aceștia, având în mână cârma statului =i încrederea absolută a Domnului, făceau abuzurile cele mai revoltante. Boierii ajungând fără putere =i văzându-i viețile în mâinile acestor doi ticloși, sufereau toate în țere.

Astfel au ajuns oameni răi de pe timpul lui Matei Basarab să mănjească viața unui om îmbătănit în fața marelui.

Dar cine erau acești doi ce organizaseră pe timpul lui Matei Basarab compania de exploatare?

Unul, Ginea, zice istoria:

„era din Rumelia, om prost =i neînsemnat, de meserie fierar. Venit de foarte june în țară =i făcându-i avere, se însură la satul Brătăștii, lângă Olteș, în județul Romanaș. Cu viclenia sa cea iscusiță, ajungând a se înainta în direcția toriile civile, =i apropiindu-se adesea de domn, îi zicea totdeauna să-l facă pe el vistier =i-i promitea că-i va afla mijloace să-i sporească veniturile încât să poată cuprinde =i alte țări. Matei-Vod,

ajung`nd la b[tr`neve a fi dominat de ideea]navu`irii =i a iubirii de argint, l-a crezut =i l-a f[cut vistier plenipotent. Acesta ]ndat[ a lep[dat pielea mielului =i se arat[ ]n adev[r lup: trimita ]n toate p[r`ile =i dezbr[ca oameni cu felurite cuvinte; inventa feluri de d[ri =i de abuzuri, care ajunser[a]nnegri faima =i numele cel glorios al Domnului.

Cine era cel]alt?

Acesta era rom`n din Ploie=ti, fiul unui gr[dinar (bulgar) care cultiva varz[: de aceea ]l =i numir[ V[rzarul. Ajung`nd din tinere`e a ]nainta ]n direg[toriiile civile, se f[cu =i arma= mare, odat[ cu Cical[, c`nd s-a f[cut vistier.]nzestrat cu un suflet r[ut[cios =i neomenos,]ndat[ce-a ajuns la postul acesta, a]nceput a rev[rsa asupra tuturor a veninul r[ut[vii sale: nici boier, nici preot nu sc[pa nesup[rat =i nejefuit de puterea lui.

Astfel ace=ti doi venetici, str`ns uni\i ]ntre d`n=ii =i profit`nd de sl[biciunea unui domn cu trecut glorios, au =tiut s[ curme o via\ ] at`t de binecuv`ntat[cum a fost cea]nceput[pe timpul lui Matei Basarab =i s[preg[teasc[\ara pentru epoca fanario\ilor.

Nu-i vorb[, oricare alt domn cu trecut mai pu`in glorios ar fi c[zut jertf[sl[biciunii sale.

Nimic nou sub soare!

Ce se petrece ast[zi s-a petrecut sub forme deosebite mereu]n timp de mai multe sute de ani. C`nd elementele s[n[toase au avut destul[ energie, c`nd ele s-au ar[tat hot[r`te, exploataorii de meserie "*s-au f[cut nev[zu\i de fric[ =i de ru=ine*", iar[ cei am[gi\i s-au poc[it =i s-au ]ntors pe c[ile bune. +i dac[ noi, ast[zi, voim s[ sc[p[m de nevoile cu care ne lupt[m, e destul s[ ne ar[t[m hot[r`\i, pentru ca urma=ii lui Cical[=i ai V[rzarului s[dispar[ca fumul, goni\i de fric[=i de ru=ine.

S[facem ast[zi ceea ce au f[cut str[bunii no=tri la]nceputul lui Matei Basarab, s[ne ar[t[m hot[r`\i, pentru ca fiii no=tri s[ nu cad[ victim[ celor ce exploateaz[ \ara =i de treizeci de ani se trudesca s[ curme dezvoltarea noastr[ na\ional[ =i s[ fac[ pe p[m`ntul rom`nesc un stat cosmopolit.

Nu e o vorb[de boieri =i de reac\ie: vr[ ]ma=ii no=tri de la *Rom`nul*

dau]n sec c`nd vor s[ sperie lumea cu momeli de felul acesta: lupta se urmeaz[ pentru rom`nitatea \[rii noastre, pe care liberalii interna\ionali o neag[prin aspira\iile, prin faptele =i prin activitatea lor de treizeci de ani, lupta se urmeaz[pe un t[r`m na\ional ]ntre noi care \inem la obiceiurile =i tradi\iile poporului rom`n =i]ntre oamenii veni\i de ieri, de alalt[ieri]n \ar[, ce uni\i cu ni=te rom`ni slabi de ]nger ]=i dau silin\ a s[ ne abat[ de pe c[ile fire=ti ale dezvolt[rii noastre =i s[ ]ntemeieze st[p`nirea str[ ]nilor pe p[m`ntul rom`nesc.

Nu mai e vorba chiar nici de conservatori =i liberali: to\i oamenii cumsecade =i to\i rom`nii trebuie s[-=i dea m`na ca s[scape \ara de primejdia]n care vor s-o arunce ro=ii, ce azi caut[s[se]nt[reasc[prin un nou element str[ ]n.

18 mai 1879

["DUP{ AT~TEA DECLARA | IUNI"]

Dup[at`tea declara\iuni formale ar fi poate de prisos a mai r[spunde *Rom`nului* care nici acum nu]nceteaz[de-a confunda partidul conservator, precum el este ast[zi, cu partidul boierilor b[tr`ni din timpul unirii Principatelor. De prisos ar fi ]ns[ a r[spunde =i pentru considera\ia c[ orice cuv`nt am rosti,] vedem *pro primor*[u]n\eles, apoi r[st[ ]m[cit cu inten\ii =i vederi care nu sunt deloc cuprinse]n cuvintele noastre.

Rom`nul face istoricul luptelor partidului ro=u cu conservatorii de la 1848, cu cei de la 1858, cu cei din timpul domniei lui Cuza-Vod[=i apoi]=i asum[meritele unirii, a]mpropriet[rii \[ranilor etc. asupra partidului pe care-l reprezint[.

Acestea sunt cu totul neexacte.

]nt`i,]n partidul conservator de ast[zi e]n num[r mare reprezentat partidul unionist din timpul domniei lui Grigore Ghica Vvd. Actele divanului *ad-hoc* din Moldova sunt deopotriv[isc[ ]lite de d-nii Lasc[r Catargiu =i Petru Mavrogheni de ex. ca =i de Anastasie Panu =i de d. M.

Kog[Niceanu. E natural ca boierii din țara Românească să se fi temut de roșii, de aceste elemente necunoscute care încercau a pune mâna pe stat; În Moldova însă această luptă între liberali și conservatori n-a existat În privirea chestiunilor mari, încât În timpul divanului *ad-hoc* lupta era între unioniști și antiunioniști, abstracție fiind de la principiile lor de administrație internă.

Caracteristic este deci pentru partidul conservator că din momentul unirii el s-a contopit în amândouă \rile formând un singur partid pe când, din contră, liberalii din Moldova au păstrat caracterul lor deosebit de al roșiilor, căci În Moldova, din fericire pentru țară, nu există încă roșii.

Așadar, dacă roșii cu titlul lor nou de partid naționale-liberale sau liberale-naționale, adoptat ca imitație a partidului judaico-oportunist din Germania, au avut vreo luptă de susținut, aceasta n-a fost îndreptată contra partidului conservator cu cultura lui modernă și cu vederile lui exacte, ci contra a o seamă de boieri din țara Românească, care aveau un graț la tradițiile țării lor și nu voiau să sacrifice nimic sigur pe lucruri necunoscute. Boierii, din punctul lor de vedere, aveau dreptate. Țara Românească exista ca stat autonom de la 1260-70, va să zică bob numărat de șase secole, și avea deci viața ei așezată, tradițiile ei deosebite și era natural că unirea, deși se făcea cu o țară tot românească, având deplină asemănare în datini și obiceiuri, avea să aducă mari schimbări, mai ales prin unificarea instituțiilor.

Altfel era cazul Moldovei. C-o sută de ani mai târziu decât țara Românească, ea a avut totdeauna o poziție mult mai expusă decât sora ei de peste Milcov. Doi vecini a avut aceasta, din care cu unul s-a împăcat prin tratate, neutralizând pe celălalt care nu era periculos prin împrejurarea că Ardealul era mai autonom față de Ungaria decât țara Românească față de turci chiar. Moldova însă avea Polonia la nord, dar mai cu seamă la răsărit, avea pe neașteptându-i țări, pe neînfrunțății cazaci și pe deasupra acestora avea în contra ei împărțită turcească și regatul Ungariei. Pe când însă un vecin al țării Românești slăbea, adică Turcul, vecinul imediat al Moldovei, Rusul, se împuțea

nicea din zi în zi, căci se substituise turbulentei Poloniei puternica Rusia pe de o parte, puternica Austria, pe de alta. Rezultatul împuțernicirii vecinilor a fost că Moldova a pierdut două provincii. Era evident deci că experiențele dureroase trebuiau să facă instinctul de conservare național mult mai susceptibil în Moldova decât în țara Românească care n-avusese a deplânge acele dureroase pierderi.

Iată dar de ce partidul conservator de astăzi nu mai poate fi identificat cu acela pe care românii l-au combătut la 1848. Românii au fost și au rămas liberalii *unei provincii*; conservatorii sunt un partid, unul și același în întreaga Românie. Nu există românii în Moldova, sunt însă conservatori cu aceleași vederi în înutul Sucevei ca și în banatul Severinului.

Rolurile sunt aadar cu totul schimbate.

E asemenea inexactă aserțiunea *Românului* că partidul conservator ar fi fost contra împuțernicirii. Contra modului propus, da; contra ideii, nu. În sine vorbind, atât meritul cât și nemeritul e al lui Vodă-Cuza și al lovirii sale de stat. Cum că modul de împuțernicire a fost vicios se vede însă din rezultate. Niciodată înțărâmul român n-a stat mai rău decât după împuțernicire, astfel ea a fost făcută.

Românii însă, care combat lovirea de stat, au cu toate acestea pe autorul lovirii ca ministru de interne, au în cabinet pe omul pe care acum căteva luni îl numeau prin "Românul" mețter în *sustracțiune* și trădător al țării în chestiunea izraelită.

Acum venim la legile conservatoare, votate de românii în plină contradicție cu principiile lor fundamentale.

Punctul nostru de vedere e cu totul clar: românii, ca partid politic consecvent și onest, n-ar fi trebuit să le voteze.

Lupta noastră de căpetenie e o luptă pentru adevăr. Dacă sunteți liberali, fiți ce vă numiți, conform proverbului "ori vorbe-te cum îți-i portul, ori te poartă cum îți-i vorba". Ceea ce combatem dar în românii e lipsa de caracter, piicherlicul erijat în teorie de guvernare.

Azi d. Kogălniceanu e numit sustractor și trădător, mîine e ministru al românilor.

Azi veniți cu presiunea străinilor, cu categoriile noi cu listele, mergeți în adopția proiectului opoziției.

Gravitatea lucrului consistă în împrejurarea că un partid fără caracter, pe lângă aceea că demoralizează poporul făcându-l a nu mai fi cu ce oameni are a calcula, mai este compus din oameni fără caracter.

Astfel un individ de la Pitești în ajunul alegerilor promitea cetățenilor că nu numai nu va da nimic evreilor, dar va propune gonirea lor din țară. Același individ, ales deputat, făcea parte din susținătorii categoriilor. Există o suplică a alegătorilor din Pitești care denunță duplicitatea deputaților din acel județ.

Alături apoi cu neonestitatea pe teren teoretic, vine cea pe terenul practic, unde exemplele sunt în număr foarte mare.

De aceea nu lauda "Românului", că românii sunt adevărații conservatori, ci obiecțiunea noastră principală are cuvânt.

În fundul inimii voastre nici credeți în ceva, nici vreți ceva. Nu sunteți un partid politic, ci o societate de exploatare, nu cu principiile voastre a ne lupta, ci cu apetiturile voastre. Pentru a arunca praf în ochii lumii sunteți în stare, cu aceeași lipsă de caracter, să votați azi o lege ultraliberală, mergeți în una ultraconservatoare, fără a pricepe nici pe una, nici pe alta.

Din cauza asta nu sunteți democrați, ci demagogi.

18 octombrie 1879

[MISIUNEA NOASTRĂ - CA STAT]

Sunt în viața popoarelor situațiuni în care omul luminat trebuie să se ridice mai presus de strămutările vederi de partid și să judece oamenii și faptele cu imparțialitatea istoriografului nepreocupat.

O asemenea situațiune este aceea în care statul român se află în zilele noastre.

Dezvoltarea politică și socială a poporului român a ajuns într-un stadiu în care orice rui popor își pune întrebarea: este ori nu este un

element capabil de a întemeia =i de a menține ordinea socială ca garanție de dezvoltare, pe o bucată oarecare de pământ?

De astăzi înainte nu mai e cu puțină s[ă] trăim sub forma, mai mult ori mai puțin nedefinită de p[er] acum; at[un]c[ă] situația generală a Orientului c[ă]t[un]c[ă] =i aspirațiunile noastre proprii ne hotăr[ă]scă să ne constituim în stat deosebit =i cu des[v]r[ă]ire neat[un]nat.

Iar[ă] dac[ă] nu vom fi capabili de a săv[ă]r[ă]și prin noi în =ine această operă de constituire, atunci va trebui să renunțăm, pentru totdeauna poate, la realizarea scumpelor noastre dorințe de neat[un]nare, c[ă]ci de astăzi înainte relațiile internaționale indefinite nu mai sunt cu puțină în Europa.

Aceasta e alternativa fatală în fața creia se află neamul românesc în zilele noastre; aceasta e morală =i neîndurată adev[er] pe care nici un român nu trebuie să[-]scape din vedere; nouă, generațiunilor în viață, ne-a căzut sarcina mare[ă] de a dovedi că bună a fost pr[ă]sila ce Traian a sădit pe pământul Daciei =i că nu în zadar au luptat străbunii noștri at[un]c[ă] teavacuri de-a rândul.

O idee avușe Traian în vedere c[ă]nd s-a hotăr[ă]t să verse săngele oștenilor romani pentru cucerirea Daciei: voia să stabilească ordinea =i să așeze un strat de cultură omenească la gurile Dunării.

Această idee din care s-a zămislit neamul românesc, nici puțin în ziua de astăzi nu s-a realizat; optsprezece veacuri au trecut, optsprezece sute de ani de-a rândul am luptat fără de curmare ca să căștigăm o singură zi de dezvoltare pacinică; astăzi a sosit acea zi, =i acum ori niciodată vom face pasul hotăr[ă]tor pentru împlinirea misiunii noastre istorice.

Mari sunt vremurile în care trăim =i fiecare dintre noi trebuie să ia hrană întru ritoare din conștiința misiunii la împlinirea creia a fost chemat prin aceea că se află în rândul românilor azi în viață.

*

C[ă]nd românii se reivesc în istorie, la Argeș =i la Suceava, ei sunt un element prigonit ce caută un adpost spre a se putea dezvolta în pacinică retragere. Dovadă sunt războaiele începutului de cultură ce s-au

p[strat din acele timpuri dep[rtate. Era s[dit[ ]n inimile acelor oameni vechi iubirea pentru tot ce [e] drept, bun =i frumos;]ns[nobila s[m`n\[, abia r[s[rit[ ]din p[m`nt, era mereu strivit[=i iar strivit[de copitele s[lbaticelor cete de vr[jma=i.

Veacuri au trecut astfel;]n curgerea veacurilor cetele s[lbaticе au pierit una c`te una, iar ast[zi st[m ad]post[i]ntre hotarele \[rii noastre =i nimeni nu mai]ndr[ ]zne=te s[ ]calce f[r] de]nvoirea ori f[r] de voia noastr[ ]aceste hotare.

E mic[\[ri=oara noastr[,]i sunt str`mte hotarele, greu[ ]vile vremurilor au =tirbit-o; dar aceast[ ]var[ mic[ =i =tirbit[ e ]ara noastr[, e ]ara rom`neasc[, e patria iubit[ ]a oric[ru] suflet rom`nesc; ]ntr-]nsa g[sim toate putin\ele dezvolt[ ]rii, ]ntocmai ca ]ntr-una oric`t de]ntins[.

Athena era un petic de p[m`nt =i totu=i numai din comorile ei =i-a luat]mp[r]]ia lui Alexandru podoabele m[ ]ririi.

S-o facem mare pe \[ri=oara noastr[ ]prin roadele muncii noastre =i prin m[ ]rimea vrednicilor noastre, c[ci de ast[zi]nainte nimeni nu ne mai]jigne=te]n lucrare =i dac[nu putem s[ ]ne urm[m]n pace dezvoltarea, atunci [e] bine s[ ]tim c[nu mai sunt copitele s[lbaticelor cete de vr[jma=i care strivesc s[m`n\ a abia]ncol[it[, ci hula, vrajba =i ura ce ne-o facem noi]n=ine.

Nu mai putem ast[zi s[ ]ne dezvinov[\im, ca]n trecut, cu vr[jma=i ce ne]nconjoar[=i nu ne las[s[ ]naint[m spre]mplinirea misiunii noastre; ori de c`te ori ne oprim ]n cale, dovedim c[ nu suntem vrednici nici de locul la care ne-a pus ]nt`mplarea.

E un rom`n slab de ]nger acela care sperie ]ara cu primejdii ce ne-ar fi amenin`nd din afar[ ]; soarta, viitorul nostru =i al urma=ilor no=tri at`rn[de la]n\elepciunea noastr[=i de la buna chibzuin\ [cu care vom]nainta spre realizarea misiunii istorice ce ni se cuvine =i numai spre a acestei uneia =i singure misiuni; primejdiile, dac[ne amenin\[, ne amenin\ [ ]din l[untru.

U=urin\ a, reaua-credin\[, nesocotin\ a ori zelul p[ ]tima= la noi]n=ine, numai acestea pot s[ ]fie izvorul primejdiilor ce ne amenin\ [=i vai =i amar de noi dac[,]n vremile noastre mari, am avea parte de a fi condu=i

de oameni mici al c[ror cap e prea str`mt spre a putea cuprinde concep[ia bogat[a misiunii unui popor]ntinerit dup[o via\[de optsprezece veacuri, ori a c[ror inim[e prea searb[d[spre a se putea]nc[lzi de aceast[misiune, oameni ce ar voi s[ne duc[unde n-avem s[mergem prea]n prip[, prea departe ori]n direc[ii nepotrivite cu firea bl`nd[=i a=ezat[a neamului nostru.

Trebuie s[fim un strat de cultur[la gurile Dun[rii; aceasta e singura misiune a statului rom`n =i oricine ar voi s[ne risipeasc[puterile spre alt scop pune]n joc viitorul urma=ilor =i calc[ ]n picioare roadele muncii str[bunilor no=tri.

Aici,]ntre hotarele str`mte ale \[rii rom`ne=ti trebuie s[se adune capitalul de cultur[din care au s[se]mprumute fra[ii no=tri de prin \[rile de primprejur, dimpreun[cu celelalte popoare mai]napoiate dec`t noi.

Leg[turile de s`nge =i identitatea individualit[\ii na[ionale fa\[ cu unii, comunitatea tradi[iunilor istorice =i identitatea vederilor religioase fa\[ cu al[ii ne deschid =i netezesc calea ]nr`uririi pacinice =i binef[c[toare pe care trebuie s[p[=im cu cea mai deplin[bun[-credin\[.

Astfel]n\elege societatea modern[misiunea statului rom`n; astfel rezult[ ea din istoria noastr[; astfel a fost conceput[ chiar de c[tre ]ntemeietorul neamului rom`nesc. Niciodat[nu am fost element st[p`nitor; niciodat[ nu s-a manifestat ]n noi chiar nici tendin[a de a supune pe al[ii, ci totdeauna rom`nul s-a mul\umit a fi ad[postit =i a se dezvolta pe p[m`ntul s[u; dac[ vom urma =i ]n viitor tot astfel, ][s`nd]n pace pe cei ce ne las[ ]n pace =i tr[ind]n bun[ ]n\elegere cu cei ce nu ne]ignesc, vom aduce societ[\ii europene =i]ndeosebi statelelor vecine serviciul pe care nici un alt stat nu-l poate aduce, deoarece nici unul nu are cu popoarele de primprejur leg[turile pe care le avem noi.

2 noiembrie 1879

["NENOROCITELE ASTEA DE | { RI... }"]

Nenorocitele astea de \ri ale noastre sunt de mult, dar mai cu seamă de la fanario\i încoace, scena unui joc de intrigă interna\ionale, care se \es, se înc`lcesc, dar din nenorocire se desc`lcesc totdeauna în defavorul lor =i mai cu seamă al elementului rom`nesc din ele.

De se face un drum de fier, el devine calea mare de imigra\iune a tuturor vagabonzilor =i a criminalilor din statele învecinate, c[ci Rom`nia a devenit mla=tina de scurgere pentru tot ce e moralice=te =i economice=te nes[n[tos dincolo de grani\e, pentru tot ce fuge de munc[, pentru tot ce se simte urm[rit de înrolarea în armat[, de poli\ie =i de justi\ia penal[. Astfel, bun[oar[, to\i criminalii din Austro-Un-garia care se prind din fug[, pe drumul spre Rom`nia se prind, c[ci aici e \ara libert[\ii, egalit[\ii, fraternit[\ii =i a p[rintelui acestora C. A. Rosetti, a c[rui nume sl[vit va fi de toate veniturile de acum =i pururea în vecii vecilor.

Christ a fost reprezentantul s[racului cinstit =i harnic. Antihrist e reprezentantul s[racului viclean =i lene=; c[ci vicle=ugul =i lenea, ter-tipul =i ru=inea de munc[sunt cele dou[mari semne caracteristice at`t ale ro=iiilor ca colectivitate, except`nd pe pu\ini, c`t =i ale elemente-lor str[ine pe care ei mai cu seamă le favorizeaz[.

Au sus\inut într-un r`nd c[ toate, absolut toate, drumurile de fier din \ar[ ]=i încheie socotelile anuale cu pagub[, ]nc`t statul — =i c`nd zicem statul, zicem produc[torul principal, \[ranul — pl[te=te din su-doarea amar[ a imensei =i cumplit de s[race majorit[\i a popula\iunii rom`ne plimb[rile perciuna\ilor cet[\eni din Gali\ia spre Rom`-nia, transportul m[rfurilor proaste care ucid p`n[=i umbra de meserie =i me=te=ug în \ara nostr[, reduc`ndu-se astfel totalitatea popula\iei noastre, fie din ora=e, fie din sate, la tristul rol de ilot produc[tor de gr`u pentru str[in[tate, o totalitate care ea îns[=i nu se hr[ne=te cu gr`u =i cu m[lai. E evident =i pe toat[ scara societ[\ii se observ[ c[ rasa rom`n[ ]n genere decade, c[ajunge la diselec\iune, la maimu\ire.

Aduc[=i cineva aminte de ce erau Bucure=tii în zilele lui Vod[-Cuza: un ora= rom`nesc. Ce sunt ast[zi? Un ora= str[in. Nu vorbim de

zilele mai vechi ale lui Ghica Vod[ ]n care puternica organiza[ie a bresla=ilor f[cea aproape cu neputin\[p[trunderea unui str[in]n organismul economic al na[iei; vorbim de-o vreme]n care fraza]=i luase deja av`nt, de o vreme ]n care exista deja un ziar ca *Rom`nul* care]nvenina \ara]n contra Domnului =i pe Domn]n contra \[rii. +i totu=i Bucure[ti erau]nc[un ora= cre=tin =i rom`nesc. Nu vedeai o firm[ str[in[ ]n Lipscai de pild[, ast[zi devin rare cele rom`ne.

+i de ce asta?

Pentru c[din toate s-au f[cut politic[interna[ional[. Singur d. Br[tianu a spus-o]n senat, c[chestiunea drumurilor dumisale de fier se trata f[r[participarea \[rii]ntre Berlin =i Viena. Dar orice chestie, orice fleac de chestie devine]n timpul guvernului ro=iilor o]ntrebare de existen\[sau de neexisten\[a \[rii.

+i bie[ii domni din vechime, care ca Petre cel +chiop abdicau de la domnie ca s[nu se m[reasc[ ]n zilele lor haraciul Por[ii cu o mie sau dou[de galbeni sau Miron Costin cronicarul, care =i-a pus via[a la mijloc =i a pierdut-o pentru c[Vod[Cantemir sporise birurile! Un om care renun\[la domnie pentru a sc[pa \ara de o dare, un altul care=i d[capul c[lului pentru onoarea de a fi protestat contra unui spor de bir! +i nu era un desperat ce n-avea ce pierde Miron Costin, c[ci avea o sut[de mo=i bine num[rate pe fa[a p[m`ntului Moldovei.

Ast[zi... ast[zi e cu totul altceva. Ast[zi nu mai e cum era]n zilele mocanilor celor greoi =i cinsti[i, pe care-i durea inima de biata \ara asta, izbit[din toate p[r\ile de oarde de sute de mii, care se sf[r`mau de marginea col\uroas[ a ei ca talazurile m[rii de st`nci. Ast[zi, dac[vor s[vie t[tarii,]i poftim noi]n=ine, le facem drum de fier ca s[c[litoreasc[huzurind de bine =i-i primim cu p`ine =i cu sare, ca pe domnii \[rii.

Ce prost era de pild[Matei Basarab, care, dac[afla c[un str[in cump[r]ase o mo=ie]n \ar[, scotea numaidec`t banii din pung[ =i i-or ]scump[ra numaidec`t, pentru ca nu un str[in s[fie proprietar]n \ar[.

Ast[zi, ast[zi teoria de "om =i om" e la ordinea zilei, =i]n America Orientului domnesc ideile civiliza[iei moderne, c[ror]a trebuie s[le facem concesii, c[de nu — ne =terg de pe fa[a p[m`ntului.

Ei, au trecut vremile acelea. Ne-am subîiat, ne-am civilizat. }n loc de-a merge la biserică, mergem la Caffé-chantant unde ne-n`lnim cu omenirea din toate unghiurile p[m`ntului, scursă la noi ca prim minune. Ba pentru c[limba noastră cam veche, cu sintaxa ei frumoasă dar grea, cu multele ei locu\iuni, }i cam jena pe prietenii no=tri, am dat-o de o parte =i am primit o ciripitură de limbă p[s[rească cu sintaxa cosmopolită, pe care cineva, dac[=tie ni\ic fran\uzească, o }nva\ }ntr-o s[pt[m`nă de zile. Bietul Varlaam, mitropolitul Moldovei =i al Sucevei, care }n }n\elegere cu domnii de atunci =i c-un sinod general al bisericii noastre, a }ntemeiat acea admirabilă unitate, care-a f[cut ca limba noastră s[ fie aceea=i, una =i nedesp[r\it[ }n palat, }n colibă =i-n toată rom`nimea, =i-ar face cruce cre=tinul auzind o p[s[rească pe care poporul, vorbitorul de c[petenie =i p[str[torul limbii, n-o mai }n\elege.

Dar Varlaam era un prost. }n zilele noastre nici membru al Academiei n-ar putea s[fie.

Dar s[venim iar la vorba noastră. }n mai multe r`nduri am spus c[ dac[ toate m[rfurile =i to\ic l[torii din Rom`nia s-ar transporta gratis pe cheltuiala vistieriei, cu carul =i cu telegu\,a, tot statul n-ar cheltui at`ta c`t pl[te=te anuitate pentru drumurile de fier. At`t de ne}nsemnată este produc\ia noastră. Cu drumurile de fier ale d-lui Br[tianu, las' c[transportul e scump pentru marfă =i c[l[tor, dar mai pl[te=te =i statul un adaos anual de zeci de milioane. Adic[curat negustoria lui Nastratin.

Cu toate acestea crede\i c[ro=ii au }nv[at minte din cazul lui Strousberg =i nu au de g`nd a mai da asemenea lucr[ri publice }n }ntreprindere.

Nu mai departe dec`t }n num[rul de ieri foaia patrio\ilor ne promite un frumos drum de fier spre Chiustenge c-un m[re\ pod peste Dun[re.

Se va }ntreba cineva: "nu v[d patrio\ii c[toate lucrurile acestea or s[\ie bani, nu v[d c[marea mul\ime a contribuabililor }=i v`nd munca pe ani }nainte ca s[ pl[tească birurile? Nu v[d patrio\ii c[ trebuie s[ binecuv`nteze ceasul }n care expiră o seamă de datorii publice, pentru a nu le mai re}nnoi? Nu v[d onor[a\ii patrio\i c[ceea ce e mai necesar, dac[e la adic[, e armarea p`nă }n din\i, nu concesiuni noi de drum de fier =i de poduri pe uscat?"

Ba o v[d prea bine, dar iar[=i, politica interna\ională e pretextul

pentru noua er[a concesiilor, care se va inaugura]ndat[ce se va cur[\i cabinetul de elemente eterogene.

Oricare om cu c` t de pu\in[ judecat[ trebuie s[-i fi zic` nd: Nebuni sunt oamenii ace=tia de confund[o \ar[agricol[c-o produc\ie prin natura ei m[rginit[la un maxim oarecare, cu \[ri industriale a c[ror export =i import se suie la miliarde?

Geaba; parc[vorbe=ti]ntr-un pustiu. "Trebuie — r[spunde *Pres*a — a stabili]ntre statul rom` n =i puterile Europei raporturi de amici\ie =i de *interese reciproce*, ca]n orice eventualitate s[avem]n favoarea noastr[simpatia =i *sprijinul lor*".

Cu alte cuvinte trebuie s[r[m`nem ilo\i ca s[avem onoarea de a fi prenumera\i]ntre slugile plecate a[le] tuturor puterilor. Numai cu acest pre\ puterile vor \ine la noi, cum au \inut la bie\ii turci, Dumnezeu s[-i ierte.

Aceast[politic[a *Presei* grozav de sub\ire, secondat[cu multe parafraze liberalo-na\ionaliste de c[tre cei din strada Doamnei, nu intr[ ]n capul nostru =i o denun[m publicului, ca s[vad[ce ne a=teapt[. Acel pasaj al *Presei*]nsemneaz[ca s[ne d[im economiceste lega\i de m` ini =i de picioare ca egiptenii, pentru ca s[ni se permit[de a respira.

Noi care am v[zut c[purtarea d-lui Br[tianu]n toate ocaziile se]mprumut[minunat[la o cheie oarecare — aceea a politicii panslaviste, repet[m: C[ile Strousberg trebuiau votate, *coute que coute*, pentru transportarea armiei]mp[r[te=ti la marginea Dun[rii; podul peste Dun[re se va face — *coute que coute* — pentru a uni slavii de sud cu cei de nord prin locul predilect al migra\iunilor din to\i timpii, pe la Vadul lui Isac, prin Scythia minor.

Cu toate]ntreprinderile d-lui Br[tianu se]mplinesc pururea dou[scopuri: 1) se]mpov[reaz[=i se sec[tuie=te pe de o parte poporul rom` n spre a deveni incapabil de]mpotrivire; 2) se creeaz[ ]nlesnirile cele mai esen\iale pentru transportul armiiilor]mp[r[te=ti.

Iar marele om de stat joac[rolul pe care l-am prezis din capul locului: acela al supapei de siguran\[, acela al omului intereselor apusene.

+tim foarte bine că aceasta se va numi iar [=i o insinuație, dar, din nenorocire, cheia noastră] se potrivește într-un mod fatal cu toate actele politice ale d-lui Brătianu.

22 ianuarie 1880

["GENIUL NEAMULUI TRĂNIT AL ISTORIEI ROMÂNILOR"]

Unul din miturile cele mai semnificative din căte a p[st[rat poporul nostru este urm[torul: La leag[nul unui copil se cobor[ser[cele trei ursitori, menindu-i una t[rie, alta iste[ime, a treia m[rire lumineasc[. Mama copilului, nemul[umit[că i se d[ruiser[=i lui bunuri pe care le-au avut at[ia oameni, rug[pe cele trei z[ne ca]ndeosebi copilului ei s[-i h[r]zeasc[ceva ce n-a avut]nc[nici un muritor. Cu-ntristare-i r[spunse una din z[ne: "Ca to[i oamenii nici judeci, nici po[i judeca ceea ce ai cerut, dar totu=i]i]mplinesc dorin[a =i d[ruiesc copilului t[utiner[ve f[r]]mb[tr[nire =i via[f[r' de moarte". Copilul cre[tea v[z[nd cu ochii]ntr-o zi c[al[ii]ntr-un an =i m[nat de instinctul de ne]mb[tr[nire =i de nemurire, s[dit]n pieptul lui, lu[lumea]n cap, spre a m[ntui]mp[r]iile de piere, omenirea de du=mani. Trecu pe r[nd c[nd prin pustii, primejduite de zmei puternici, unde nici om, nici turm[nu putea trece =i ucidea pe acei zmei, deschiz[nd locuri a=e]z[rii oamenilor, c[nd prin p[duri locuite de fiare, pe care le nimicea f[c[nd drum v[ntorilor =i c[rbun[rilor, c[nd iar prin]mp[r]i[i]nflorite =i vechi, prin ora=e puternice =i avute, p[nc[ ]ntr-un t[rziu ajunsese]n palatul unei z[ne aeriene, unde-l a=tepta ne]mb[tr[nirea =i nemurirea. Aci petrecu trei zile]n deplin[lini[te. Dup[trei zile, plec[nd]ns[la v[nt, adormi]ntr-o vale frumoas[ ]n care pietre =i copaci, r[uri =i izvoare]ncepur[a vorbi cu el =i a-i aduce aminte de casa p[rin[ilor, de locurile p[rinte=ti =i tot amestecul acesta de vorbiri]l fermec[=i-l ademini at[ut de mult,]nc[ut cum se de=tept[,]nc[lec[=i lu[drumul spre cas[. El adormise]n valea "aducerii aminte". Cum ie=i din cercul magic al

z`nei, }ncepu a nu mai cunoa=te lumea. Ajunse }ntr-un loc, unde =tia c[ e un ora= mare =i nu g[si dec`t ruine pe care p[=teau caprele. }ntreb[pe p[zitor de nu =tia unde e ora=ul cutare, dar acesta r[spunse c[neam de neamul lui nu pomenise acolo dec`t ruine. Trecu mai departe =i — unde fusese acum trei zile un pustiu }ntins — afl[ un ora= foarte mare. Ba }n pia`a ora=ului v[zu un grup de marmur[, care-l reprezenta pe el }n su=i lupt`ndu-se cu un zmeu. El }ntreb[ pe-un or[=ean ce }nsemneaz[ acel grup. Acesta-i r[spunse c[ acum c`teva sute de ani un viteaz, se zice c-ar fi ucis un zmeu }n locurile acestea care erau pustie, =i c[de atunci }ncoace a fost cu putin`[s[se a=eze oameni acolo =i s[se ridice acel ora=.

— Dar bine, eu sunt acela, zise atunci cavalerul nemuritor.

Lumea ce se str`nse }mprejurul lui, r`se de d`nsul =i-l crezu nebun.

=i astfel pe ori=iunde trecea, pe ori=iunde vedea }nflorire }n urma faptelor lui, lumea =i b[tea joc de el, }l lua }n r`s, nevoind nimeni s[-l creaz[ c[ el fusese acela care cur`lise codrii de fiare =i pustiurile de mon=tri. Nu trei zile, cum i se p[rea lui, sute de ani trecuser[din timpul c`nd el plecase }n lume dup[nemurire.

Cam astfel pare =i geniul ne}mb[tr`nit al istoriei rom`nilor. Dac[acest geniu ar veni ast[zi sub forma lui Mircea cel B[tr`n =i ar zice: “eu v-am dat independen`a \rii, c[ci dup[ce am }nfr`nt o=tirile turce=ti, m-am supus }mp[ratului sub condi`ii, care au trebuit s[v[p[streze `ara =i na`ionalitatea” — mul`i ar lua }n r`s pe b[tr`n. Dac[ acela=i geniu sub forma lui Cuza Vod[ ar zice: “eu v-am dat toate drepturile c`te le ave`i ast[zi, =i numai datoria public[de =ase sute de milioane e meritul vostru de patrusprezece ani }ncoace”, ro=ii i-ar r[spunde “c[nainte de a se prip[=i un fanariot }n strada Doamnei, nu existau asemenea idei”. Nu ne-am mira dac[}ntr-una din zile ro=ii s-ar l[uda c[ei au “creat universul” care, }nainte de partidul na`ional-liberal, nici nu exista. =i cu toate acestea e evident c[ o`[r[care exist[de 700 de ani aproape, parte independent[, parte pe deplin autonom[}n l[untrul s[u, nu are s[-i mul`umeasc[ existen`a unui partid, care nu e dec`t de ieri-alalt[ieri =i c[ independen`a, departe de a fi meritul actua-

lei genera\ii, e suma vie\ii noastre istorice, minus inep\iile unui partid compus din oameni ignoran\i =i de rea-credin\[, care ne-au dat aceast[sum[=tirbit[... A dovedi aceast[=tirbire nu e greu.

Reproducem mai la vale textul autentic, cel francez, al formulei cu care cele trei mari puteri ne-au recunoscut independen\

Le soussigné, Gérant du Consulat général, a Buckarest, a reçu l'ordre d'adresser, au nom du Gouvernement..., à M. le ministre des affaires étrangères de Roumanie la communication suivante:

Le Gouvernement de... a été informé, par les soins de l'Agent de S. A. le Prince de Roumanie, de la promulgation sous la date du 25 Octobre 1878 d'une loi votée par la chambre de révision de la principauté, et destinée à mettre le texte de la constitution roumaine en accord avec les stipulations insérées dans l'article 44 du traité de Berlin.

Le gouvernement de... *ne saurait considérer comme répondant entièrement aux vues qui ont dirigé les puissances signataires du traité de Berlin les dispositions constitutionnelles nouvelles dont il lui a été donné connaissance et en particulier celles d'où résulte pour les personnes de rite non-chrétien domiciliés en Roumanie, n'appartenant d'ailleurs à aucune nationalité étrangère, la nécessité de se soumettre aux formalités d'une naturalisation individuelle.*

Toutefois confiant dans la volonté du Gouvernement princier, de se rapprocher de plus en plus, dans l'application de ces dispositions de la pensée libérale dont s'étaient inspirées les puissances, et *prenant acte des assurances formelles qui lui ont été transmises à cet effet, le Gouvernement de..., afin de donner à la nation roumaine un témoignage de ses sentiments d'amitié, a décidé de reconnaître sans plus de retard la principauté de Roumaine comme état indépendant.* En conséquence le Gouvernement de... se déclare prêt à entrer en relations diplomatiques régulières avec le Gouvernement princier.

Le soussigné, en donnant avis à M. le Ministre des affaires étrangères de la résolution adoptée par son Gouvernement, a l'honneur etc. etc.

Am dori s[=tim]ntr-adev[r =i \ara ar avea dreptul de a =ti ce fel de "assurances formelles" s-au transmis puterilor peste litera =i]n\lesul art. 7 din constitu\ie, pentru ca ele, cu toate c[nu-l consider["comme répondant entièrement aux vues qui ont dirigé les puissances signataires du traité de Berlin", s[binevoiasc[totu=i a ne recunoa=te independen\

Dac[nu s-ar ascunde cumva =i]n formula aceasta s[m`n`a de vorb[=i de bucluc pentru viitor!

Deocamdat[organul marelui nostru om de stat]nregistreaz[ ]n coloanele sale sub titlul: "Impresiunile ziarelor rom`ne" toate articolele care, cu oarecare cheltuial[ de fraze s[rb[toresc era noii independen`e, ferindu-se cu mare grij[de a reproduce =i pe acelea care fac bilan`ul acestei recunoa=teri =i g[sesc c[e foarte scump pl[tit[.

Cui s-ar mira de r[ceala cu care trat[m chestiunea aceasta,]i amintim o poveste: Un episcop, cercet`ndu-=i eparhia, ajunge =i la un sat s[rac, care l-a primit f[r[sunet de clopote. Episcopul se cam sup[r[de aceasta =i-i zice preotului:

— Bine, p[rinte, se poate s[m[primi`i a=a f[r[a trage chiar clopotul?

— Preasfin`ite st[p`ne, r[spunse bietul preot, sunt o mie =-o sut[de cuvinte pentru a m[dezvinov[`i.

— Din mia =i suta ceea de cuvinte n-ei putea s[-mi spui =i mie c`teva?

— Mai]nt`i de toate, Preasfin`ite, biserica noastr[nici n-are clopot.

Acest singur cuv`nt, din o mie =-o sut[ era de ajuns. Singurul cuv`nt, c[nimic bun nu poate veni sub auspiciile ro=ilor e de ajuns pentru a ne r[ci fa`a cu orice chestiune. Urmarea dovede=te apoi c[ ]nn[scuta noastr[ne]ncredere contra oric[rei demagogii peste tot, contra demagogiei noastre]ndeosebi, a avut totdeauna dreptate.

14 februarie 1880

STUDII ASUPRA SITUA | IEI

Un nou program? va]ntreba cititorul, devenit ne]ncrez[tor prin pompoasele liste de f[g[duin`e =i de vorbe mari, c`te au v[zut p`n-acum lumina zilei. ]ntr-adev[r, nici noi nu suntem tocmai bucuro=i de-a alege, pentru o serie de principii sincere expuse, un nume care-a trebuit, de voie, de nevoie, s[ figureze ]n fruntea tuturor f[g[duin`elor

c`te nu s-au \inut. De mult]nc[am]nsemnat asemenea izvoade de fericiri promise =i pururea ne'mplinite cu numirea de negustorie de principii, de pretexte invocate pentru a urm[ri cu totul alte scopuri. +tim asemenea c[un viu sentiment de stat, o con=tiin\[ ]ntemeiat[despre solidaritatea intereselor na\ionale, care sunt =i trebuie s[fie armonizabile, nu]n opunere unele cu altele, un patriotism luminat =i mai presus de tendin\ele]nguste mai nu are nevoie de-a formula]n teze generale lucruri care se-n\eleg de sine la al\i oameni =i]n alte \[ri.

Din nefericire]ns[cat[s[constat[ ]m c[ ]n \ara noastr[multe lucruri evidente =i simple nu se mai]n\eleg de sine,]nc`t — ca la noi la nimenea — eviden\va ]ns[=i are nevoie de-a fi comparat[ cu miile de c[i str`mbe c`te se urmeaz[, pentru a se dovedi c[ea este singura linie dreapt[.

At`tea programe au ap[rut ]n \ar[ la noi de patrusprezece ani ]ncoace, emanate ba de la guverne provizorii, ba de la partide, ba de la personalit[\i politice izolate, =i at`tea decep\iuni amare au urmat tuturor]nc`t orice om cu bun-sim\ trebuie sa ]nving[ un sentiment de sfial[ c`nd]ncearc[a recuceri pentru cuv`ntul "program"]n\elesul lui adev[rat de serie de principii m[rturisite,]mp[rt[=ite sincer de mii de cet[\eni, realizabile.

Ceea ce se cere de la o profesie de credin\ele politice este desigur,]nainte de toate, ca ea s[corespunz[cu sim\l[mintele =i aspira\iunile legitime ale \[rii =i s[fie adaptat[institu\iunilor ei. S-ar putea]ntr-adev[r imagina un sistem de idei politice, folositoare chiar, care s[nu fie conforme cu sentimentele =i aspira\iunile \[rii, dar]n lumea stric-tei necesit[\i un asemenea sistem n-ar fi cu mult mai mult dec`t produc-tul unei imagina\ii fecunde. C[ci un principiu absolut, net[g[duit de nici un om cu bun-sim\, este c[ o stare de lucruri rezult[ ]n mod strict cauzal dintr-o alt[ stare de lucruri premerg[toare =i, fiindc[ at`t]n lumea fizic[c`t =i cea moral[, ]nt`mplarea nu este nimic alta dec`t o leg[tur[cauzal[nedescoperit[ ]nc[, tot astfel aspira\iunile =i senti-mentele sunt rezultatul ne]nl[turat al unei dezvolt[ri anterioare a spiri-tului public, dezvoltare ce nici se poate t[g[dui, nici]nl[tura. O pro-

fesie de credin\e politice care ar face abstrac\ie de linia general[descri[prin spiritul public nu s-ar deosebi cu mult de scrierile regelui Iacob al Angliei, de *Utopia* lui Thomas Morus, de *Statul* ideal al lui Plato, de *Contractul social* al lui Jean Jacques Rousseau.

Deci, stabilind principiul fundamental c[orice politic[practic[nu poate lucra dec`t cu elementele care-i sunt date, iar nu cu cele pe care =i le ]nchipuie a le avea =i convin=i c[ idei =i interese, fie c`t de diverse, sunt =i trebuie s[fie armonizabile pentru ca statul s[fie cu putin\[, nici]n\elegem, nici avem vreo]ncredere]n mi=c[ri violente sau extra-legale =i, mai pu`in]nc[,]n conspira\iuni, de=i aceste din urm[s-au bucurat]n trecut de o nejustificat[glorie, de laurii pe care cu u=urin\[i pl[smuiesc gazetele, de aureola pe care cei interesa\i o creeaz[cu aceea=i u=urin\[cu care cei dezinteresa\i o condamn[.

T[g[duim c[pe calea aceasta se poate realiza un adev[rat progres, pe care nu-l vedem =i nu-l aprob[m dec`t ]n dezvoltarea treptat[ =i continu[ a muncii fizice =i intelectuale. C[ci cine zice "progres" nu-l poate admite dec`t cu legile lui naturale, cu continuitatea lui treptat[. A]mb[tr`ni ]n mod artificial pe un copil, a r[s[di plante f[r r[d[cin[ pentru a avea gr[dina gata ]n dou[ ceasuri nu e progres, ci devastare. Precum cre=terea unui organism se face ]ncet, prin superpunerea continu[ =i perpetu[ de noi materii organice, precum inteligen\a nu cre=te =i nu se=nt[re=te dec`t prin asimilarea lent[a muncii intelectuale din secolii trecu\i =i prin]nt[rirea principiului]nn[scut al judec[\ii, precum orice moment al cre=terii e o conservare a celor c`tigate ]n trecut =i o ad[ugire a elementelor cucerite din nou, astfel, adev[ratul progres nu se poate opera dec`t conserv`nd pe de o parte, ad[ug`nd pe de alta: o vie leg[tur[ ]ntre prezent =i viitor, nu]ns[o serie de s[rituri f[r or`nduial[. Deci, progresul adev[rat fiind o leg[tur[natural[ ]ntre trecut =i viitor, se inspir[din tradi\iunile trecutului,]nl[tur[ ]ns[inova\iunile improvizate =i aventurile hazardoase.

Ne putem f[li cu drept cuv`nt cu probele de vitalitate pe care le-a dat poporul nostru de cincizeci de ani]ncoace. E drept c[,]n aceast[perioad[de ani aceste probe nu sunt re[ ]m]p[r]vite]n mod egal, c[unii

ani se deosebesc prin un mare prisos de putere intelectuală, bine întrebuințat, alții din contra prin o risipă puțin justificată a acelor puteri pe care le improductive, totuși însumând la un loc și măsurile pozitive și cele negative, găsim prin mijlocul celorlalte care s-au pierdut în pustiu calea generală a unui progres real, mai cu seamă pe terenul politic.

Farmecul ce ne învinsese în întinerie și în apăsare nu era atât de imaterial precum și-ar închipui cineva la prima vedere. El era, din contra, reprezentat prin un sistem de cetățeni turcești din stanga Dunării, ale căror amenințări de primă mână trebuiau dămate pentru ca să înceteze epoca întinerului. După pacea de la Adrianopol s-au dăruit în sfârșit și cele din urmă fortificații pe care Turcia le avea pe malul stâng al Dunării, și deodată cu aceasta se ridică una câte una piedicile de pănă atunci ale negocierii și agriculturii și astfel, începând a se dezvolta bogățiile patriei noastre și căutându-se schimburi pe produse apusene, am fost puțin în contact cu civilizația, cu ideile Apusului, care și-au făcut drum și s-au răstăruit la noi fără nici o greutate, fără nici o împotrivire din parte-ne.

Din capul locului că și negăm, că ar fi existat în vîrile noastre o reacțiune în sensul feudal al cuvîntului. Din timpul războaielor lui Napoleon I se ivise în vîrile noastre un reflex, la început încă slab dar nefalsificat, al înaltei culturi și lipsei de prejudecăți a secolului al XVIII-lea, reflex care avea caracterul aceluia secol: un raționalism strălucit și spiritual, lipsit de cunoștințe pozitive. Zeiștii rașunii credea în Apus și puneau lumea în ordine numai prin propriul aparat al deducțiilor logice, ale căror premise nu erau bazate nici pe experiență, nici pe organizație în statului și a societății, ca obiecte ale naturii. Golul nostru intelectual, setos de civilizație, a primit fără control, fără cîntărire, idei și bune și rele, și potrivite și nepotrivite, ba nașuirea întregă, cu prea puțin excepție, nu vedea că niciodată o vorbă nu poate înlocui o realitate, că niciodată fraza culturii nu e echivalentă cu munca reală a inteligenței și mai ales cu înțelegerea propriei judecăți, care e cultura adevărată, că niciodată fraza libertății nu e echivalentă

cu libertatea adev[er]at[, care e facultatea de a dispune de sine]ns[=i prin munc[=i prin capitalizarea muncii. Nu o utopie, o mie de utopii populau capetele genera\iei trecute, care-=i]nchipuia libertatea f[r] munc[, cultura f[r]]nv[\tur[, organiza\ia modern[f[r] o dezvoltare economic[analog[. O serie de fraze ieftine, copiate din gazete str[ine, din scriitori de a doua m`n[, din discursurile unor politici tr[i]vi =i crescu\i]n alte \ri, a]nlocuit =i]nlocuie=te]nc[ ]n mare parte silin\va de-a]nv[\va singuri; ra\ionamente str[ine, r[s]rite din alte st[ri de lucruri,]nlocuiesc exerci\iul propriei judec[\i.

Deci tocmai lipsa unei reac\iuni adev[er]ate, ra\ionalismul foarte str[lucitor, dar =i foarte superficial al epocii trecute au f[cut ca introducerea tuturor formelor noi de cultur[s[se]nt`mple f[r] control, f[r] elementul moderator al tradi\iilor trecutului. }n loc ca un spirit nou de munc[=i de iubire de adev[er] s[ ]ntre]n formele vechi ale organiza\iei noastre, s-a p[st[rat din contra incultura =i vechiul spirit bizantin, care a intrat]n formele noi ale civiliza\iei apusene. Nu ceva esen\ial, nu]mbun[t\iirea calit[\iia a fost]nta civiliza\iei rom`ne, ci men\inerea tuturor neajunsurilor vechi,]mbr[cate]n reforme foarte costisitoare =i cu totul]n dispropor\ie =i cu puterea de produc\iune a poporului, =i cu cultura lui intelectual[.

Programul publicat]n n-rul de ieri, asupra c[ruia vom reveni]n deosebire r`nduri, a r[s]rit din acest viu sentiment al contrazicerii ]ntre fond =i forme care se arat[ at`t de deschis]n toate fenomenele vie\ii noastre publice.

Chiar dac[epoca formelor goale, care domne=te de dou[zeci de ani =i mai bine]n \rile noastre, s-ar putea explica, de=i nu justifica, prin cuv`ntul "epoca de tranzi\iune", e evident c[sarcinile cu care tranzi\iunea ne-a]nc[r]cat cu asupra de m[sur[ne dicteaz[ ]n mod serios de-a ne]ntoarce de pe calea gre=it[, de-a privi]n mod mai limpede starea adev[er]at[a \rii, de-a judeca]n mod mai limpede necesit[\ile ei.

O schimbare a opiniei publice]n]n\eles conservator se poate constata de mai mult timp]ncoace. Foaia noastr[acum doi ani]nc[a

prezis că \ara, prin tristele experimente la care e supus de domnia frazei, va ajunge până în sfârșit să fie conservatoare. În urma acestei preziceri, îndealtmîntrelea lesne de făcut, s-a văzut că în-i liberalii au fost siliți să recunoască necesitatea unei legi contra uzurii =i a unei alte legi contra înstrăinării pământurilor \rănești. Aceste legi stau însă în flagrantă contradicție cu însăși rațiunea de-a fi a liberalismului, care recunoaște oricărui cetățean dreptul absolut de-a dispune de bunurile =i de munca sa după propria =i liberă sa chibzuire. Iată dar că din haosul de idei liberale-cosmopolite, pentru care clasele =i statul nu sunt nimic, iar individul totul, rezultă ca din senin necesitatea absolută de existență a unei clase asigurate de muncitori agricoli. Nu ne îndoiem că mai târziu capetele mai clare dintre liberali vor recunoaște tot atât de mult necesitatea absolută a proprietății mari, care este în toate \rile sprijinul cel mai puternic al neatrării de caracter, al celei mai nalte forme a libertății omenești. Nu o dată în istorie se va confirma adevărul fabulei lui Menenius Agrippa.

Începem aceste =iruri aducând cetățenilor aminte că nu există nici libertate, nici cultură fără muncă. Cine crede că prin profesarea unei serii de fraze a înlocuit munca, deci libertatea =i cultura, acela se primumă fără s-o =tie între paraziții societății omenești, între aceia care trăiesc pe pământ spre blestemul, ruina =i demoralizarea poporului lor.

II

În ordinea de idei expuse în n-rul trecut intră =i aceea a independenței statului român. Nici aceasta n-a venit *ex abrupto*, în mod fragmentar, ca din senin, ci, ca toate tendințele adevărate, a fost pururea prezentă =i întunecată numai uneori de nevoile momentului.

Ar fi un act de adâncă ingraturdine către strămoșii noștri dacă ne-am închipui că cu noi se începe lumea în genere =i România îndeosebi, că numai noi am fost capabili a avea instinctul neatrării, cînd, la dreptul vorbind, n-am făcut decât a menține cu mult mai mult ori mai puțin succes ceea ce ei au cîștigat fie prin sângeroase lupte, fie prin dezvoltarea unei isteții extraordinare, puse amîndouă adeseori în serviciul acestei unice preocupări, a păstrării neamului =i \rii.

E drept c[prezentul, cu graiul lui viu, cu ambi\iile =i preten\iile lui, e un avocat foarte elocvent pentru meritele sale, fie reale, fie]nchipuite, fa\ cu meritele unui trecut a c[rui gur[o astup[p[m`ntul. +i cu toate acestea fost-ar-fi cu putin\ de-a vorbi chiar de neat`rnarea statului rom`n f[r] a sufla praful a=ezat pe tratatele noastre vechi =i de pe cronicile noastre? O ilustrare curioas[ a manierei de-a-=i atribui un merit care e ]n mare parte a[l] trecutului e c[ ]n acela=i timp ]n care se-ncheia un tratat de comer\ cu Austria, ca manifestare a neat`rn[r]rii noastre, d. Mitilineu,]nalt func\ionar al Ministerului de Exsterne, publica un volum de tratate de alian\ =i de comer\ ]ncheiate de dinastii rom`ne dinaintea epocii fanario\ilor.

+i ce str[luci\i]ntr-adev[r, ce neasem[nat de mari sunt reprezentan\ii din trecut ai neat`rn[r]rii statelor rom`ne fa\ cu epoca noastr[? Oare Mircea I,]n cei 38 de ani, +tefan cel Mare]n cei 46 de ani ai domniilor lor au avut o alt[preocupare dec`t neat`rnarea \[rii?

Mircea I — acest prototip luminos =i al artei r[zboinice =i al celei diplomatice la rom`ni — n-a g`ndit toat[via\a lui dec`t la men\inerea neat`rn[r]rii. La 1394 bate pe Baiazid Ilderim]n memorabila lupt[de la Rovine, p[strat[ ]n memoria]ntregii Peninsule Balcanice; la 1395]ncheie tratat de alian\ cu Ungaria, la 1396 ia parte la b[t]lia de la Nicopole, la 1398 bate el singur pe Baiazid l`ng[ Dun[re, la 1406 ]=i ]ntinde m`na]n Asia =i scoate pe Musa ca pretendent]n contra lui Soliman I,]l sus\ine cu bani =i arme =i]l face]mp[rat; la 1412 scoate un alt pretendent, pe Mustafa,]n contra lui Mahomed I, ba chiar]n anul mor\ii sale, 1418, a ajutat cu bani =i arme pe un sectator maometan, anume Mahmud Bedreddin, sper`nd succese politice din sciziuni religioase]ntre turci.

O politic[analog[a contrapunerii iscusite a puterilor cre=tine, a luptei directe cu turcii, a sus\inut +tefan cel Mare.

Din atitudine a acestor doi Domni se explic[cum de \[rile noastre au putut s[se]nchine puterii turce=ti p[st[r]ndu-=i cu toate acestea]ntreaga lor suveranitate]n[untru =i-n afar[, cum s-au putut s[se introduc[ ]n tratate de supunere proibi\iunea pentru maometani de-a se a=eza]n \ar[, cum s-au r[sfr`nt p`n[chiar asupra umbrelor de

fanario\i o raz[din vechea neat`rnare, c[ci =i ace=tia ]ndr[ zneau a se numi Domni *din mila lui Dumnezeu*, de=i erau numi\i =i sco=i prin firman, de=i se =tie c[ titlul *Dei gratia* nu se cuvine dec`t numai suveranilor.

E o ciudat[ironie a istoriei de a vedea pe un Gheorghe Hangiarl`u de pild[, un cirac al lui Capudan ba=a din |arigrad, ]mbr[c`ndu=i fiin\ a paralizat[cu titlurile unui Mircea *Dei gratia Woevoda transalpinus, Fogaras et Omlas Dux, Severini Comes, Terrarum Dobrodicii Despotus et Tristri Dominus*.

F[cut-au bine sau f[cut-au r[u cei mai mari doi Domni ai no=tri prefer`nd o suprema\ie nominal[ turceasc[ unei suprema\ii reale cre=tine? Realitatea a dovedit c[ era tot ce puteau face mai bine. Toate, dar absolut toate statele dun[rene au devenit pa=al`c uri, marele regat al Ungariei a fost asemenea pa=al`c o sut[ de ani. Polonia a fost ]mp[r`it[=i mai este azi, pe c`nd vechile noastre tratate, isc[rite cu litere mari =i b[voase pe piele de vi\el, au fost p`n[ieri izvorul neat`rn[rii reale, izvorul din care au decurs actele succesive de emancipare de sub domnia turceasc[. Tudor se bazeaz[ pe ele c`nd cere de la Poart[reintroducerea domniei na\ionale, =i Divanurile ad-hoc n-au g[sit alte arme mai puternice]nainte de Areopagului Europei dec`t tot pe acestea.

*

A=adar “independen\ a”, precum o numim ast[zi, nu este un “copil g[sit” f[r] c[p[t`i =i f[r] antecedente, ci un prin\ care dormea cu sceptrul =i coroana al[turi. C[zut[ ]n desuetudine prin necump[nitele acte ale lui Dimitrie Cantemir =i a generalului de cavalerie Toma Cantacuzino, neat`rnarea noastr[a fost pururea real[, ca drept pururea]n vigoare, ca fapt =tirbit din c`nd ]n c`nd, nu prin alt drept, ci prin excese =i abuzuri de putere ale turcilor =i, dac[ea a fost]ntunecat[curs de o sut[de ani prin postomania fanariot[, tradi\ia ei =i]ncerc[rile de a o restitui n-au]ncetat nicic`nd, iar mai cu seam[ secolul nostru a fost bogat ]n succese pe terenul acesta. Deja *Regulamentul organic*, ca legiuire unitar[ pentru am`ndou[\[rile, r[s]rit[chip din ini\iativa

ruseasc[, dar din libera discutare a parlamentelor de atunci, era un liniament al unirii \[rilor. Acelea=i tendin\e se ivesc cu mai mult[putere]n mi=carea de la 1848 =i culmineaz[ ]n 1859 prin alegerea lui Vod[Cuza. Dorin\va Divanurilor ad-hoc de a alege un principe dintr-o dinastie european[nu se putu]mplini deocamdat[, totu=i a doua zi de]nceierea Tratatului de la Paris, =i]n contra prescrip\iunilor lui formale, am ales un singur Domnitor pentru ambele \[ri surori, c`\\iva ani]n urm[am realizat Unirea, prin conferin\va de la 1864; fostul Domn ob\\inu suveranitatea absolut[ ]n legisla\ia intern[, =i]n fine la 1866 ob\\inur[m =i recunoa=terea unei dinastii ereditare, toate acestea f[r[nici un sacrificiu, gra\\ie numai]ncrederii ce am putut inspira marilor puteri =i bun[voin\\ei de care ne bucuram din partea lor. Purtat de o mi=care de-a dreptul entuziast[, Cuza Vod[a devenit el]nsu=i principalul purt[tor al politicii exterioare, al politicii neat`rn[rii, av`nd cea mai credincioas[=i neobosit[m`n[de ajutor]n Constantin Negri.

Toate atributele unei neat`rn[ri reale s-au c`=tigat de c[tre Vod[Cuza except`nd firma acestei realit[\\i. ]n fapt[ jurisdic\\iunea consular[ =i-a pierdut terenul sub domnia lui, secularizarea averilor ]nchinat s-au operat, de=i c[lug[rii greci se gerau ]n supu=i ai puterei suzerane, ai Por\\ii, s-a ]nfiinat o armat[ relativ numeroas[ =i complet[, s-a proclamat neat`rnarea bisericii na\\ionale pe baza vechilor drepturi ale Mitropoliei Moldovei =i Sucevei, vechii consuli generali devenir[de fapt, de=i nu prin titlatur[, mini=tri diplomati, rela\\iunile interna\\ionale ale statului rom`n erau ]ncredin\\ate unui ministru al afacerilor exterioare ]n regul[, ]nc`t]ntregului aparat al unei depline suveranit[\\i interne =i externe nu-i lipsea dec`t numele propriu, ce p[rea a lipsi din dic\\ionarul Apusului european. Guvernele care au venit ]n urma anului 1866, n-au prea avut altceva de c`=tigat dec`t firma, dec`t recunoa=terea unei neat`rn[ri ce existase totdeauna =i care sc[dea numai c`nd n-avea cine s-o men\\in[, sporea]ns[sub m`n a oricui care ar fi avut voin\\va de-a o restabili.

N-avem nevoie s[ad[ug[m c[, departe de a fi un *copil g[sit*, neat`rnarea Rom`niei era at`t de real[ ]nc`t, cu prea pu\\in[politic[

bun[=i f[r[cheltuiala unui ban ro=u, ea se restabilise pe deplin]nainte de Tratatul de la Berlin, care,]n loc de-a u=ura situa\iunea, recunosc`nd pur =i simplu un fapt ce rezulta de sine din c[derea ]mp[r\iei turce=ti, a ]ngreuiat-o pun`ndu-ne condi\iuni at`t de costisitoare.

Nu este nici o]ndoial[c[cump[r]tura firmei a costat mult mai mult dec`t realitatea neat`rn[rii noastre, care nu ne-a costat nimic pe noi, dar cu at`t mai mult pe str[mo=i. C[ci, abstrac\ie f[c`nd de la milioanele de bani, de la miile de oameni c[zu\i]n b[t]lie, de la pierderea unei provincii, mai r[m`ne ]n paharul destul de amar b[ut p`n[acum drojdia *asigur[rilor formale* din declararea de recunoa=tere, asupra c[roro nu ne-au luminat]nc[ilu=trii oameni de la putere.

*

]n rezumat, politica nostr[trecut[,]n privirea neat`rn[rii, se caracterizeaz[ ]n modul urm[tor: De=i existau ]n am`ndou[dinastii —]n Moldova neamul Mu=atin, suplantat Drago=izilor,]n]ara Rom`neasc[ str[vechii Basarabi — totu=i domnia era electiv[. Electivitatea aceasta, l[udat[ pe cuvinte cu totul gre=ite de c[tre o seam[ din publici=tii no=tri, a fost s[m`n\la nestabilit[\ii din \ar[. Fiii de Domni aveau to\i dreptul de-a fi ale=i, renun\area unora din ei trebuia r[scump[rat[, al\ii trebuiau]nl[tura\i cu arma. Mai periculoase]ns[dec`t certurile ]ntre fiii legitimi, care totu=i se m`ntuiau]ntr-un chip oarecare, erau ambi\iile liniilor nelegitime =i colaterale. Dup[stingerea dinastiilor se]ncepu aceea=i v`n[toare dup[tron]ntre boierii cei mari.

Acest inconvenient avea, ca toate inconvenientele, =i o compensa\ie oarecare]n bine. Dac[principii ar fi fost siguri despre \ar[, nesiguri numai despre str[in]tate, ar fi c[utat prea cu u=urin\ un reazem continuu]ntr-un singur vecin]n contra celorlali; interesul dinastic i-ar fi atras cu repejune =i pe de-a pururea]n sfera unei singure puteri. Electivitatea]ns[ ]i desp[r\ea pe candida\ii de domnie,]ntruc`t s=atinge de reazemul de dinafar[, ]n partizanii unei influen\e sau ai celeilalte, ]nc`t, precum nu se putea stabili exclusiv nici o linie domneasc[, tot astfel nu s-a putut stabili]n mod exclusiv nici o influen\ str[in]. Nu doar c[acest[duplicitate, aceste exerci\ii de echilibristic[ar fi de

atribuit unei deosebite în elepciuni politice. În elepciunea consta numai în a se folosi de împrejurări date precum erau. Cele două mari puteri vecine de pe atunci, Polonia și Ungaria, voiau una întinderea de la Baltic până la Marea Neagră, alta întinderea de la Adriatic tot până la Marea Neagră. E evident că acest scop politic nu se putea împlini decât pe socoteala țărilor române. Poporul român — boierimea oligarhică în deosebi — devenise regizorul următoarei drame. Când o influență reprezentată prin domnul cutare amenința să prevaleze, boierii își răsurnau, când greutate momentană altei influențe și viceversa. Domnii cei siguri despre țară făceau tot astfel: Mircea contra-punea influența polonă celei ungare și viceversa, +tefan asemenea.

Dar acest folos, abstracție făcută de la nesiguranța lui, era cu totul întrecut de pierderile ce cătau să le sufere țara prin vecinica nestabilitate dintr-o parte și contra acestui din urmă inconvenient îndreptat Constituția noastră și domnia ereditară. În orice caz însă în Constituție nu s-a scris ca vechea voință toare după puterea supremă a statului să fie înlocuită prin voința toarea de funcții, arienzi ale statului și hăruri ale postomanilor de toate categoriile, în Constituție nu s-a ca ignoranța și ambițiile nuliților, sub pretextul deosebirilor de principii, să vâneze cu înverunare puterea, în Constituție nu s-a ca succesul acestor oameni să atârne de la amăgirea alegătorilor prin negustorie de fraze și izvoade de făgăduințe mincinoase. O organizare care să asigure prin legi atât cultura înaltă a depozitarilor puterii publice, precum și stabilitatea lor, ar fi fost corelatul natural al domniei ereditare și e evident până la virgule că o asemenea organizare nici este cu puțin dacă nu se vine seamă de slăbiciunea corpului electoral, dacă se permite falsificarea listelor electorale prin introducerea în ele de proprietari fictivi, dar în realitate postulanți, dacă majoritățile se formează din funcționari și rude de funcționari, dacă abuzul partidului radical face necesare alte abuzuri, dacă risipa averii publice de către acest partid impune țării necesitatea de a crea noi biruri pentru a-și împlini însăși litura dată cu atâtă uurință de o generație de demagogi feneanți, cu neputință de săturat și înainte de toate, grozav de mulți.

Astfel nestabilitatea de sub domniile electivă, în loc de a înceta, s-a generalizat, ba și-au creat un mediu social în care se poate înflori cu de prisos. La crearea acestui mediu au contribuit toate: =colile, în care copiii în loc de idei învață papagalice=te mii de mii de cuvinte, coteriile politice, ce primesc și bun, și rău, numai de-al lor se fie, uzurparea de reputațiuni lesne de operat în mijlocul unui popor incult, c=țigul f[r] muncă, deci imoral, al nuliților care au impertinență îndestul de a se impune, sistematica lăudare a mediocrităților de către camaraderii, glorificarea răului și absolută paralizare a celor buni de a putea, prin acest zgomot de iarmaroc, să dema=te acest bal mascat de panglicari și de negustori de vorbe.

Merit? Există chiar o medalie "Bene-Merenti", conferită de conservatori unui Alecsandri, celui mai însemnat autor în română nime, ea se conferă a doua zi de către liberali unui pamfletar, și nu e de mirare dacă, tot pe calea bătăuț de acest din urmă, un alt pamfletar va solicita-o asemenea.

Toate acestea desigur că nu reies din spiritul Constituției noastre.

17 și 19 februarie 1880

["NE PARE BINE"]

Ne pare bine de câte ori putem constata că discuția asupra principiilor expuse în programul nostru se face, de către amici sau adversari politici, cu bună-credință și în acel ton limpede și franc, pe acel nivel de discuție pe care *Timpul*-a inaugurat la aparițiunea sa, dar pe care, din cauza spiritului de înăncă a unor adversari ce seamănă mai mult a dușmani, a fost silit să-l prăsească uneori spre marea noastră prărire de rău.

Steaua României nu ne-a dat până acuma ocazie de-a ne plînge de tonul ei, și cultura celor mai mulți dintre tinerii care lucrează la acel ziar ne inspiră încrederea că nici pe viitor nu vom avea a ne plînge de ei.

Ziarul ieșean ia următorul pasaj din programul nostru, pe care-l comentează din punctul său de vedere liberal:

+i]n adev[r, teorii abstracte de cosmopolitism, importate de aiurea, s-au]mpr[=tat pe nesim\ite =i au sl[bit cu]ncetul sim\ul conserv[r]ii na\ionale, a-a de vioi =i de puternic alt[dat[la rom`ni; =i aceste idei, v[t[m]toare chiar]n \[rile luminate =i puternice de unde s-au luat, au devenit un adev[rat pericol pentru na\iunea noastr[, =i mic[=i slab[.

De alt[parte, dorin\ele de progres =i de libertate nechibzuite au introdus prea adesea]n mecanismul nostru politic fraza goal[ ]n locul realit[\ii.

Iat[acum =i comentarea ce i se face acestui pasaj:

Ideile liberale =i democratice nu sunt idei noi, ele au existat =i au avut fiin\ele lor ca ideile de stat =i alt[dat[. Astfel istoria ne arat[ ]n antichitate pe greci =i romani. Deosebirea]ns[ ]ntre epocile trecute =i cea modern[este c[odinioar[ele existau]n mod individual la cutare sau cutare popor pe c`nd ideile absolutiste, ca ideile de stat, erau mai universale r[sp`ndite. Ast[zi, din contra, ideile democratice =i liberale sunt cele admise]n mod universal. De aceea vedem pe popoarele care nu le au]nc[realizate]n mecanismul lor de stat zbucium`ndu-se spre a le avea.

Aceste idei caracteristice ale epocii =i sim\ite]n mod universal sunt numite]n programul d-lui Manolachi Costachi "teorii abstracte de cosmopolitism =i importate de aiurea...". Importate de aiurea? Dar[ ]n alt punct acest program invoc[: ideile =i tradi\iunile istorice? Ei bine! P`n[la epoca fanario\ilor ideea de stat a fost democratic[=i ne este destul s[cit[m c[tronul nu era de drept divin, adic[nu era expresiunea unei idei absolute, ci se alegea de boieri =i frunta=i \[rii. Cu alte cuvinte voin\ele na\ional[ca factor principal]n alc[tuirea =i conducerea statului.

Sistemul electiv, care este o manifestare a ideii democratice, exista la noi chiar]n timpul pe c`nd aiurea domina ideea absolut[ =i pe c`nd Ludovic al XIV [-lea] zicea: "*L' état c'est moi!*" S`mburele ideilor democratice ce a existat la noi istorice-te se poate proba d-lui Manolachi Costachi, care ]n alte puncte invoc[ cu at`ta c[ldur[tradi\ia istoric[. Dezvoltarea acestui s`mbure]ns[s-a f[cut cu succes]ntr-o epoc[prielnic[, ca cea de ast[zi, universal liberal[.

Nu ideea s-a importat de aiurea, ci forma]n care s-a]ntrupat aceast[idee; cu at`ta mai mult c[chiar =i aceast[forma este aproape universal[.

Nou[ni se pare c[onor[a\ii] no=tri confra\ii nu stabilesc din capul locului ceea ce]n\eleg sub cuvintele: idei liberale =i democratice.

+i noi suntem liberali]n marginile pe care ni le permite armonia intereselor na\ionale =i existen\ele statului rom`n ca individualitate deosebit[; =i noi suntem democra\ii ]ntruc`t ajung a se exprima =i a

stă pînă la interesele demoului român. Ceea ce nu admitem e că în socoteala ființei noastre naționale =i a intereselor deosebitelor clase libertatea să fie o libertate de exploatare =i democrația să fie domnia unei populații flotante =i improductive prin sufragiul stors de la aceste clase în contra a chiar intereselor lor bine înțelese. Deie-ni-se voie a ilustra cu exemple teoria aceasta.

Facultatea de-a împrumuta =i de-a fi împrumutat cu procente uzurare, facultatea de a =i bea mințile =i munca în cârciumă, facultatea de a =i vinde =i parcela pământului, aceea de a =i vinde munca pe ani înainte — toate acestea sunt desigur atribute ale deplinei libertăți individuale, atribute care în unele țări sunt fărîscate a oricărui cetățean, în altele nu. Rezultat de-acăci, dacă statul ar sta să piară prin uzul acestor libertăți, el să nu mai aibă dreptul de-a le pune vreo îngrădire?

Alături deci cu libertatea individuală, alături =i deasupra instinctelor unei generații întregi chiar trebuie să existe pentru ideea statului, pentru mîntuirea individualității sale naționale, *putin* de-a se lupta în contra chiar a curentelor nesocotite ale opiniei publice. Căci opinia publică nu se formează pe alte căi decît pe cea individuală. Precum individul poate fi amăgît prin raționamente cu premise false =i necontrolate, astfel =i opinia publică poate fi produsă în mod artificial =i viciată prin fraze a căror cuprins nu s-a supus unei amănunțite critice. De nu prin fraze =i sofisme, cel puțin prin erori de bun-credință. Astfel chiar *Steaua României* invocă pentru vechimea ideilor liberale =i democratice Roma =i Grecia. Acest exemplu este numai pe jumătate just.

Roma =i Grecia au fost, în timpul înfloririi lor celei mai mari, state oligarhice, în același chip în care erau Veneția, Olanda, orașele republici din Italia. Din momentul în care sistemul opus al domniei maselor amăgite au învins sistemul oligarhic, acele state au =ovărit, pierind între tirania sabiei =i dezordinea completă. În vremea lui Pompei cel Mare vechile =i înfloritoare state grecești deveniseră cuiburi de bandiți în prada unei destrăbălate demagogii. Asemenea, e numai pe jumătate adevărat exemplul adus din istoria noastră. În realitate coroana se

mo=tenea]n timpii no=tri de glorie]nl[untrul unei singure familii, a celei domne=ti. Basarabii au st[p`nit ]n Muntenia ]n mod exclusiv, ]n cele dou[ ramuri ale lor (D[nule=ti =i Dr[cule=ti) p`n[la]nceputul secolului trecut,]n Moldova neamul Mu=atin se stinge cu so'ia lui Alexandru L[pu=neanu.

Va s[zic[iar[=i oligarhie.

Sigur este c[rom`nii n-au cunoscut ]n \[rile noastre absolutismul, dar tot astfel n-au cunoscut p`n[ ]n zilele noastre nici demagogia. C[ci deosebirea]ntre democra'ie =i demagogie e tot a`t de mare pe c`t e]ntre monarhia absolut[=i despotism,]ntre beiful de Tunis sau =ahul Persiei =i Frederic II din Prusia sau Iosif II din Austria. Puterea o aveau =i unii =i al'ii, dar cei dint`i o priveau ca un atribut al individului lor, cei din urm[ca un atribut al func\iunii lor organice din via\a statului. Unii zic: "*Car tel est notre bon plaisir*", ceilal'i: "*Car telle est la raison d'état*"

Dar s[urm[m cu citatele din *Steaua Rom`niei*:

...+i au sl[bit cu]ncetul sim\ul conserv[rii na\ionale a=a de viu =i de puternic alt[dat[la rom`ni; s[ne ierte d. Manolachi Costachi dac[=i aici]n contra "*formelor seci =i frazelor goale*" vom c[uta "*fiin\va adev[rului*".

Sim\ul conserv[rii na\ionale, adic[con=tiin\va na\ional[, din cauza ideilor veninoase liberale =i democratice, este aproape stins dup[acest program.

S[vedem.

Epocii noastre de ast[zi, astfel cum o crede d. Manolachi Costachi, s[-i opunem alta, unde nu exista deloc veninul acestor idei =i s[vedem cum sta cu con=tiin\va na\ional[?

Poate s[aib[dreptate d. Manolachi Costachi. *O epoc[ ]n care au existat cele mai pu'ine idei de libertate, o epoc[de aproape robie, este]n istoria nostr[epoca fanario'ilor*. Ar urma, dup[teoria programului conservator, c[niciodat[sim\ul conserv[rii na\ionale, adic[con=tiin\va na\ional[, n-a fost mai vie ca]n acea epoc[. Ei! A=a este? Psihologia unei na\uni este ca =i a individului. Din contr[, a`t mersul psihologic c`t =i istoria dovedesc c[o na\iune cu c`t este mai liber[ cu a`t =i con=tiin\va individualit[\ii sale devine mai puternic[. Cum r[m`ne dar cu teoria din progam?... "=i aceste *idei, v[t[matoare chiar]n \[rile luminate =i puternice de unde s-au luat, au devenit un adev[rat pericol pentru na\iunea nostr[=i mic[, =i slab[*".

Poate-se cita vremea fanario\ilor ca o epoc[a dezvolt[rii *statului rom`n*? A fost o epoc[ de suferin\[ a poporului nostru, nu ]ns[ o faz[ de dezvoltare a statelor lui, care, guvernate de bei numi\i de Poart[ =i mai r[u dec`t pa=al`curile, nu mai p[straser[ dec`t unele urme formale ale vechii lor neat`rn[ri=i erau tratate ca provincii cucerite. C`nd \ara nu era liber[nu putea fi vorba de dezvoltarea libert[\ilor cet[\ene=ti. Am putea cita oare ca dezvoltare a statului polon suma de libert[\i publice ce le-ar primi locuitorii sub ru=i?

Va s[zic[nu poate fi vorba de fanario\i, precum pe de alt[parte nu trebuie a se confunda libertatea \[rii, oricare ar fi organele care-i formuleaz[voin\,a, cu libert[\ile cet[\ene=ti, adic[cu m[sura]n care fiec[e cet[\ean contribuie la formularea voin\ei \[rii. Un stat absolutist poate fi liber, un stat democratic poate fi dependent, c[ci n-are a face una cu alta.

Confra\ii no=tri vor]n\elege lesne de ce e vorba. Statul nostru nu are alt[ra\iune de a fi dec`t aceea c[ e stat rom`nesc, deci dezvoltarea elementului rom`nesc este =i cat[ s[ fie \inta noastr[ de c[petenie. Oricare ar fi m[surile — fie c`t de frumoase =i mari — care ar]mpiedica dezvoltarea acestui element, fie din considera\ia pentru idei importante, fie sub pretextul acestor idei, ele sunt a se privi ca stric[cioase =i contrarii ideii statului *nostru*. Nu ne]ndoim c[cu lista de fraze a programelor liberale cosmopolite s-ar putea asemenea dezvolta c`teva milioane de oameni pe suprafa\,a acestui teritoriu, dar acesta n-ar mai fi Rom`nia, ci America sau Belgia Orientului, precum zice uneori *Rom`nul* c`nd, f[r[s-o =tie, arat[ce idee corce, ce]nchipuire hibrid[are despre viitorul *na\ional* al \[rii noastre. Ra\iunea de stat ne pare superioar[tuturor ambi\iilor nejustificate =i]ntregului bagaj de fraze cosmopolite cu care publicul nostru este ame\it de dou[zeci =i mai bine de ani]ncoace. Ceea ce voim deci e ca na\ia s[fie redat[ei]nse=i, ca clasele ei productive, grupurile ei de interese adev[rate =i generale s[contribuie la formarea voin\ei \[rii, adic[a legilor ei, nu]ns[popula\ia flotant[de postulan\i =i avoca\i de-a doua =i a treia m`n[, cu re\etele lor, pretinse infailibile, de fericiri f[g[duite =i ne'mplinite. Voin\,a legal[=i sincer[a \[rii, o voin\[nestoars[=i neindus[ ]n eroare,

iar nu instinctele v`n[torilor de func\ii s[ determine mersul statului. Singura discu\ie ]ntre noi =i adversari sinceri este a=adar numai asupra marginii p`n[la care ideea statului, ideea armoniei intereselor, are s[fac[concesiile aspira\iunilor =i ambi\iei individuale. +i aceast[margine nu este tras[ ]n mod absolut; c[ci cu c`t organizarea unei \[ri e mai veche, [mai] ]mbinat[ cu tradi\iile, mai puternic[, cu at`ta arena ambi\iilor poate fi mai larg[, f[r[pericol pentru interesele generale.

Ne ab\inem de-a cita nume]ntr-o discu\ie at`t [de] teoretic[, de=i am putea ilustra maniera noastr[ de-a privi cu numele a sute de nulit[\i care ajung ]n statul nostru a fi ]ns[rcinate cu gerarea afacerilor celor mai mari =i mai delicate ale \[rii, privind slujba ca pe o sinecur[ sau ca chestie de diurn[, iar esen\`a ei ca pe o juc[rie. }ntreb[ ]m numai dac[statul poate fi pus, f[r[pericol, la discre\ia unor asemenea elemente, care nu tr[iesc dec`t din falsificarea spiritului institu\iilor noastre =i din am[girea opiniunii publice.

Recomand[ ]m confra\ilor no=tri lectura f[g[duin\elor de la Mazar Pa=a =i-i]ntreb[ ]m dac[guvernani\ii au]ndeplinit una singur[din acele f[g[duin\`e; le recomand[ ]m asemenea studiile financiare ale d-lui Dim. Sturza =i-i rug[ ]m s[ne arate un punct m[car]n care d-sa s-ar fi conformat regulilor ce le stabileau ca absolute =i ne]nl[turabile pentru finan\ele statului =i pentru dezvoltarea lui economic[, =i credem c[atunci se vor convinge c[scopul venirii la putere a elementelor flo-tante nu este *realizarea ideilor lor*; idei schimb[cioase =i pretextate numai, ci c[p[tuirea membrilor societ[\ii americane de exploatare.

Lupta noastr[este deci a statului rom`n contra republicii americane, =i nu ne]ndoim c[ ]n combaterea americanismului cosmopolit =i lipsit de cultur[vom avea al[tura chiar pe adversarii cei sinceri.

2 martie 1880

["A SCRIE ISTORIA UNEI EPOCI"]

Schimb[ri mari e merit a vedea timpul nostru. Preo\imea catolic[care odinioar[avea fr`nele lumii ]n m`n[, a c[rei diploma\ie pornea

r[zboaie =i]ncheia tratate de pace, al c[rei spirit domnea spiritul Europei]ntregi, e ast[zi]mpins[la o parte — ba nici m[car dezvoltarea nu se concede]n m[sura]n care s-ar permite libera propagare a ideilor socialiste de ex. }n adev[r,]n Franca actual[nu credeam c[s-ar opune cineva la]nfiin\area unei facult[ ]i care s[propage a=a-numitele =tiin\ve de stat precum filosofia dreptului, economia politic[, administra\ia din punct de vedere socialist, nu ne-ndoim asemenea c[=i astfel de credin\ve ar putea fi profesate de oricine — de str[ini ca =i de indigeni — =i c[, cu toate acestea, ar avea deplin[libertate]ntru propagarea doctrinelor lor,]ntru cre=terea poporului, dup[cum ar]n\elege-o, numai congrega\iunilor catolice li se]ngr[de=te aceasta.

Se zice, =i cu drept cuv\nt, c[pentru a scrie istoria unei epoci trebuie s[fi trecut c\teva sute de ani de atunci]ncoace; contemporanii sunt cei mai r[i istorici.

Aceast[dep[rtare]n timp s-ar putea]nlocui]ns[prea bine prin dep[rtarea]n spa\iu =i prin divergen\ a c[ii urmate pe acest teren. Dac[noi nu ne-am prea lua dup[cultura str[in[=i am privi-o numai la un sprijin al germenului propriu de dezvoltare, am fi poate ap\i, prin]mprejurarea c[luptele cu clerul nu ne ating, s[vedem o seam[de lucruri mai limpede dec\ t apusenii.

A=adar, c\nd vedem vechea cl[dire a bisericii catolice at\ t de aprig comb[tut[ ]n apus, ar fi oare de sf[tuit pentru noi de a urma tonul p[r\ilor]n litigiu =i de-a spune c[cutare ori cutare are dreptate? Din nefericire, a=a se urmeaz[ ]n jurnalistica noastr[. Cu aceea=i u=urin\ cu care transcriem laudele ideilor moderne din gazetele str[ine, ne]nscrim =i urile care nu ne privesc c\ tu=i de pu\in, ba vedem citindu-se de c[tre public cu oarecare sete romanele tenden\ioase =i de senza\ie, care fac din iezui\i bun[oar[sau din al\i c[lug[ri catolici reprezentan\ii celor mai rele instincte =i a celor mai grozave crime.

}n realitate, biserica care a voit domina\iunea asupra spiritelor =i o voie=te]nc[o dat[ ]n mod absolut, ast[zi s-ar mul\umi cu libertatea care se permite celorlalte confesiuni. Se]n\elege c[aceast[domina\iune asupra spiritelor nu putea fi]n trecut f[r[o nuan\ politic[, dup[

timp =i dup[\ar[.]n Mexic catolicii sunt republicani,]n Fran\va, monarhi=ti, iar calit[\ile sau defectele clerului sunt cam]n genere acelea ale rasei]n mijlocul c[reia tr[ie=te. La spaniolii ce se fanatizeaz[tot at` t de u=or pentru republic[ ca =i pentru monarhie, pentru o idee ca =i pentru alta, =i clerul cat[ s[ fie fanatic; ]n Italia, de=i scaunul catolicismului, el era cu mult mai tolerant =i mai liber cuget[tor dec` t]n alte \[ri; deci clerul va purta, poate]ntr-un grad mai pregnant, caracterul]ndoit al epocii]n care tr[ie=te =i al rasei c[reia]i apar\ine. Toleran\va sau netoleran\va, asprimea sau bl`nde\ea lui, va fi aceea ce-l caracterizeaz[ pe popor ]nsu=i. Germanii care sunt de un caracter mai ]nd[r]tnic au avut un cler mai ne]ng[duitor dec` t italienii, ba mai mult i]nc[— biserica reformat[din Germania poart[aceea=i macul[de judec[\i ale ereticilor, de arderi de vii a vr[jitoarelor ca =i biserica cea catolic[. At`rn[ deci de energia cu care un popor ]=i ]nsu=e=te o idee, at`rn[de calit[\ile]nn[scute ale lui, ce form[va lua =i biserica lui. Cu aceea=i energie cu care republicanii t[iau]n secolul trecut capetele tuturor, care=i permiteau a avea alte idei, clerul r[s[rit din acela=i popor persecuta odinioar[pe aceia care nu-i p[reau]ndestul de catolici. At`ta despre biserica ca institu\ie ]mp[m`ntenit[ ]ntr-o \ar[oarecare.

C` t despre catolicism ca institu\ie universal[, nu putem t[g[dui meritele lui]ntr-adev[r extraordinare pentru cultura omeneasc[.

Pus[ ]n fa\va unor rase aspre, abia r[s[rite din locuin\ele lor primitive =i abia aruncate asupra civiliza\iunii antice, pe care au c[lc[at-o]n picioare =i au nimicit-o, biserica era singurul punct luminos nu numai pentru cultur[ ]n genere, dar chiar pentru libertatea dezvolt[rii omene=ti.

]ntr-un timp de aservire general[,]ntr-un timp]n care numai na=terea, deci numai descenden\va din ilu=tri lupt[tori fizici, d[dea un drept la libertate; tot ce nu avea fericirea de a fi ucis o sut[de du=mani, oric`t era inteligent sau energetic g[sea o cale de ]naintare ]n cler. +i precum spiritul =i caracterul ]nving totdeauna ]n lume puterea brutal[, tot astfel micul David a ]nvins p`n[ ]n fine uria=ul Goliat al evului

mediu cu tot întinerul =i exclusivismul lui. Caracteristic =i vrednic a se recunoaște în favoarea catolicismului e tendința de-a nu baza creșterea poporului pe idei abstracte, care s[conving[capul, ci pe idei redată intuitiv, care s[ ]mbl`nzeasc[ inima, de aceea frumoasele arte au fost cele mai puternice arme ale bisericii. Arhitectura, muzica, sculptura =i poezia au fost puse în serviciul bisericii, pentru a da în această sferă curat[, neatins[ de nici o suflare impur[, un ad[post sufletului omenesc, at`t de b`ntuit sau de patimi, sau de golul lui propriu de ur`t. Aruncat din nevoie în ur`t, din ur`t în nevoie, st[ri imanente naturii noastre =i care nu se pot în[tura prin m`na de creier de care dispunem, arta bisericească[, care a cultivat în pictură frumosul în culmea perfecției, muzica =i arhitectura în genul sublim, a în[lat prin mijloace, lesne de în[eles pentru toți, sufletul omenesc în decurs de sute de ani, peste nivelul vieții de r`nd =i nevoilor zilnice. Toate popoarele care posed[ ]nalt[civilizațiune de ast[zi, dac[nu sunt, au fost m[car mult timp catolice.

Despre înv[\\m`nt cat[ s[ not[ăm asemenea c[ at`t cel popular c`t =i cel ]nalt sunt creațiuni ale acestei biserici. Cum c[ prin înv[\\m`nt biserica a urmărit =i scopurile ei proprii e nu numai adev[rat, dar =i foarte natural. Nici n-am în[elege ca o instituție s[înfiin[eze anume =coli contra sa. Aceasta]ns[n-a]mpiedicat ca spiritul pe care ea l-a crescut s[se]ndrepteze în contr[=i =i s-o renege.

E o istorie veche aceasta c[orice form[nou[de cultur[e du=mana formei din care s-a n[scut, c[fiica e du=mana mamei =i povestea biblic[a lui Cain, în formula ei nou[de lupt[pentru existen[are loc tot a=a de mult la curenți intelectuale ca =i la cele materiale.

Lupta e]ns[departe de a fi m`ntuit[ =i ]nving[torul momentan nu este totdeauna cel definitiv. Religia are în favorul ei forma gata =i pozitiv[, pe c`nd curentul opus n-are nimic gata, nimic format]nc[.]ncerc[riile de speculațiune metafizic[, care culminează[în ipoteze =i sunt tot at`t de deosebite ca =i scriitorii lor, sunt departe de a constitui convingeri pozitive pentru milioane de oameni. Prin lupte ca cea de ast[zi, prin mai grele]nc[, a trecut deja biserica; ea a avut]ns[inteligen[ă de a =i muta punctul de gravitație cam tot în \\[riile care

aveau mai mare nevoie de ea, înc` t totdeauna a aflat puteri noi =i proaspete, pentru a le opune nega\iunii pure, pe care a înt` mpinat-o de at` tea ori în cale.

14 martie 1880

AUSTRO-UNGARIA + I NA | IONALIT{ | ILE

Dezvoltarea lucrurilor în Austria e de ast[dat[în favorul na\ionalit[ilor. În sine vorbind, faza aceasta a statului poliglot st[în oarecare leg[turi cu politica exterioar[a împ[r\iei, precum =i cu interesele ei economice. Debu=eurile cele mai însemnate ale nego\ului =i industriei austriece sunt în \rile Dun[rii de Jos Îndeosebi, în Peninsula Balcanic[în genere. Afar[de rom` ni îns[, \rile acestea sunt locuite de slavi, care precump[nesc prin num[r, prin dezvoltare intern[, prin sprijinul puternic al împ[r\iei ruse=ti. Pentru asigurarea politicii sale comerciale Austria avusese nevoie de Bosnia =i Hervegovina, dar în contra anex[rii erau de ast[dat[tocmai elementele dominante: germanii =i maghiarii, care se tem de sporirea rasei slave în împ[r\ie. Partidul militar, apoi Curtea îns[=i a c[tat s[închine spre na\ionalit[\i care din parte-le erau gata a vota anexiunea cu am`ndou[ m` inile.

F[r[o politic[bazat[pe egala îndrept[\ire a na\ionalit[ilor împ[r\ia vecin[nu va putea c`=tiga simpatii sigure =i temeinice în Orientul Europei, pe c`nd, din contra, realizarea dorin\elor legitime ale acestora — ele sunt restr`nse aproape exclusiv la limba de propunere în =colile populare =i secundare, precum =i la uzul limbii na\ionale în autorit[\ile ce stau în rela\ii directe cu poporul de jos — realizarea acestora zicem ar da o dovad[ pip[it[ de dreptatea cu care Austria =tie a governa =i i-ar c`=tiga simpatiile popoarelor orientale în caz c`nd acestea ar fi s[ aleag[ între dou[ suprema\ii eventuale. Avem at` tea dovezi c[chestiunile de drept public, de suveranitate na\ional[, de politic[exterioar[, de constitu\ionalism mai nu preocup[pe na\ionalit[\i. Ceea ce cer ele este ca înv[\m`ntul s[ fie pe c` t se poate în limba

națională, ca autoritate să primească și să dea curs reclamațiilor asemene în limba cea pricepută de populații, în fine ca nici una din naționalități să nu fie oprită de a-și iubi patria, limba și istoria în chipul ei, după cum o învelege, în forma familiară și atrăgătoare a tradiției, a limbii, a rasei locale. Evident că nici un popor nu are învelegere pentru idealuri abstracte, că nu poate avea simpatii pentru o organizație ce se reprezintă prin oameni străini, prin limbă străină.

Cine n-a avut ocazia de-a constata că austriecii nu știu nici o limbă cum se cade? În colile primare au învățat limba maternă, însă cu restricții și predată în mod viu și cum o vorbește poporul, cu acele nuanțe care constituiesc farmecul biruitor al oricărei limbi, ci predată de oameni care în coli secundare și superioare au învățat în altă limbă și care o predau pe a lor proprie în mod teoretic și abstract. În institutele secundare apoi se predau obiectele în limba germană, dar într-o germană imposibilă, și ca fonologie, și ca sintaxă, care inspiră fiori unui adevărat german. Abia la universitate începe a se vorbi nemăsurat, într-o epocă însă în care nu mai are omul interes decât de a-și apropria și înăbuși necesarul pentru viața sa carieră. Astfel se întâmplă că austriecii nu știu bine nici o limbă. Efectele pentru inteligență nu pot fi decât rele. Ce trebuie să se petreacă în capul unui om care nu are, pentru ideile sale, manipulul sigur, reazemul concret al unei limbi certe? Desigur nimic bun. Spiritul omenesc nu se poate dezvolta în libertate fără limbă, și anume fără de aceea învățată din capul locului, cu toată bogăția ei de nuanțe, cu toată virginitatea cu care a fost receptată de mintea copilului. Lipsa dezvoltării firești a limbilor deosebitelor naționalități din Austria are drept efect mărginirea spiritelor chiar, o mărginire care se reflectă și asupra capitalei. Un jargon ebraico-cosmopolit de o platitudine excepțională, fără caracter, imitând stilul ziarelor rele din Paris, primejduiește citirea ziarelor germane din Austria. Cele umoristice, care ar trebui să reflecte geniul simpatic al limbii poporului de acolo, identic cu acela al Germaniei de Sud, se năruiește din contra pe-o clinică regretabilă de cocoterie offenbachiană. Presa vieneză este în mare parte ceva fără rădăcini

=i nu reflect[nici spiritul rasei germane, nici pe al celorlalte na\ionalit[\i. E poate un semn al dezvolt[rii =tiin\elor naturale acea iubire pe care o sim\im pentru orice accent natural, fie-n arte, fie-n literatur[. Acest accent natural lipse=te acolo. Cu c` t drumul de fier ]ncearc[ a nivela =i a reduce la o egal[ platitudine omenirea toat[ cu at`ta tendin\ a de-a =i p[stra comorile gr[m[dite]ntr-un lung trecut e mai vie]n fiec[ea popor.]n realitate orice lucru temeinic =i s[n[os se face numai pe baza unei na\ionalit[\i certe, a unei limbi certe. Grecia veche n-ar fi ajuns nicic` nd la dezvoltarea ei cea mare, dac[limba ei nu s-ar fi dezvoltat cu toate nuan\ele dictate de natur[=i]mpejur[ri =i dac[aceast[dezvoltare a limbii nu era paralel[cu dezvoltarea a chiar spiritului elin.

Impunerea]n via\ a de toate zilele a unor limbi str[ine, exercitat[cu oarecare virtuozitate de c[tre elementele dominante, are drept efect c[patria comun[ ]]i devine oricui aproape nesuferit[. +i]nc[germanii ca germanii. Cu mult mai cul\i, av`nd o ]nn[scut[ ]n\elepciune a vie\ii, ei se impun pe at` t pe c` t ]]i la=i, ]ns[ p`n[la torturarea con=tiin\ei individuale, p`n[ la absurd nu ajung nicic` nd. Maghiarii]ns[, r[ma=i]nd[r[t]n cultur[=i str[ini prin natura lor de toat[familia popoarelor arice, supun cu sila g`tlejul copiilor, precum =i al oamenilor maturi, la tortura unei fonologii imposibile =i silesc spiritul de-a se dezvolta]n formulele unei limbi radical str[ine de toate popoarele continentului european.

Se ignoreaz[cu totul se vede c[ ]n orice creier omenesc predisunerile intelectuale sunt]nmagazinate prin atavism =i c[acestor predispuneri nu le convine dec` t limba vorbit[de p[rin\i.

Turcii erau mai simpli]n procederea lor. Ei, pentru a dezn\ionaliza, t[iau la zeci de mii de oameni limba din gur[, os`ndindu-i s[ fie mu\i. Rezultatele au fost str[lucite. “G[g[u\ii”, care sunt str[nepo\ii acelor oameni, trec la toate na\iunile din Orient drept indivizi excesiv de... cumin\i. Toat[ lumea =tie ce-nsemneaz[ la noi, la s`rbi, la turci chiar, vorba “g[g[u\” : om care nu e]n toat[firea, “cretin”. La asemenea cretinizare a spiritului, a singurului instrument de care dispune omul

În greua sa luptă pentru existență, duc tendințele de deznaționalizare pretutindena. Nu crește o plantă bine și normal decât din rădăcinile ei proprii. Există într-adevăr deznaționalizări fericite, dar ele sunt organice, nu impuse cu de-a sila. Contactul des c-o altă naționalitate, înrădăcirea de rasă, interese zilnice, în cruci-șiră și amestecul sângelui, miile de împrejurări fac cu puțință o deznaționalizare organică. Dar cu sila, cu zor, cu impunerea, nicicând; cel puțin noi nu =tim nici un caz în istorie. Vorba cîntecului: Dor de zor nu se =tie pe la noi.

În Ardeal chiar, cine s-au maghiarizat? Nobilimea, cea de nimenea silită, cetățenii liberi în toate celea, oamenii care aveau cea mai multă posibilitate de-a vorbi și a se purta cum doreau. Sigur e că siluirea de =teaptă o rezistență înzecată și că trezirea naționalităților datează din momentul încercării de-a le deznaționaliza.

Fără o schimbare de sistem în privirea aceasta monarhia vecină va fi teatrul unei zădărnice risipe de puteri. Guvernele nu vor ajunge la scopul lor, iar naționalitățile vor fi împiedicate în dezvoltarea lor naturală în detrimentul și al lor și al țării întregi. Pe de altă parte nemulțumirea hrănită sistematic va face din naționalități, teamă ne e cel puțin, un material totdeauna gata de-a transige cu influențele străine, chiar cu de cele periculoase existenței lor. "Pier eu, dar să piei și tu", va zice fiecăre apăsătorului său.

Tot din cauza acestui sistem de =icană zilnică nu se pot întemeia în Orientul Europei simpatii hotărâte pentru Austria, care ar fi cea mai aptă pentru răspîndirea unei civilizații adevărate în Peninsula Balcanică. Totuși aceia care =i văd existența lor amenințată în Orient nu ajung la nici o lămurire în privința reazemului lor.

De cîte ori nesiguranța existenței statelor își silește pe oameni de a gândi cum să =i mîntuie naționalitatea, dacă nu statul, de cine să se reazeme în momentele supreme, tot de atît[e]a ori fanatismul =i corupțiunea din Ungaria []i pune într-o indisolubilă dilemă.

Reproducem mai la vale parte din discuțiunea ce a avut loc în Parlamentul din Viena, din care orice om nepreocupat va vedea care din cele două părți are dreptate.

D. Czeditk zise urm[toarele: Sunte\i patrio\i, voi\i Austria? V\ rog l\sa\i cum c\ pacea \ntre na\ionalit\i nu va fi ajuns\ pe calea aceasta. Dezvoltarea exist\ deja. Armata nu are dec` t o comand\, cea german\ . Nu cred ca cineva din dreapta s\ creaz\ c\ ne-am putea dispensa de aceasta. Dar ru=inos aproape e pentru noi c\ ceea ce face puterea absolut\ nu pot face popoarele. Cu toat\ predilec\iunea ce o am pentru armat\, n=a= voi s\ zic c\ numai \n tab\ra ei e Austria. S\ traducem tab\ra aceasta \n \n\elesul \n care am vorbit, renun\ a\i la planurile mari, \ng\dui\i limba statului cu toate consecin\ete ei stricte =i sunt convins c\ nu va trece mult timp =i vom zice: Nu Austria Superioar\ sau Inferioar\, nu Tirolul, Triesta, Dalma\ia =i Boemia, Moravia, Silezia, Gali\ia =i Bucovina sunt patria austriacului, ci Austria \ntreag\.

Contele Richard Clam-Martinitz r\spunse c\ condi\ia puterii unui stat e \ndeplinierea dorin\elor na\iunilor sale, mai cu seam\ pe terenul =colii. Nu poate sta r\ u un stat \n care emula\iunea popoarelor se mi=c\ pe teren intelectual. Dac\ la dorin\ele =i tendin\ele ce vin din inima popoarelor dv. r\spunde\i cu expuneri =i discu\iuni politice, popoarele nu v\ pot \n\elege. G`ndi\i la cuv`ntul pe care Goethe \l pune \n gura lui Thoas:

Din multe c`te spui spre-a refuza.

Cellalt n-aude dec` t vorba nu.

Un d. preopinent =i=a exprimat dorin\ a de a se \n\elege, dar a zis c\ crede cum c\ pacea \ntre na\ionalit\i nu va fi ajuns\ pe calea aceasta. Dezvoltarea e \n m`na lui Dumnezeu. Dar nu pot crede c\ e o garan\ie mai mare pentru ajungerea p\cii na\ionale c`nd la dorin\le serioase =i st\ruitoare r\spunde\i nu. Oric`t de deosebit a\i g`ndi asupra politicii exterioare a Austriei, asupra organiza\iei interioare =i a administra\iei, una nu-mi va t\g\dui inima dv. austriac\ : "c\ puterea Austriei st\ \n puterea unit\ a popoarelor ei." Cine voie=te \ns\ dezvoltarea Austriei trebuie s\ voiasc\ puterea, dezvoltarea material\ =i intelectual\ a popoarelor ei, trebuie s\ voiasc\ condi\iile =i supozi\iile unirii popoarelor. E o convingere trecut\ \n suc\ =i s`ngele acestor popoare c\ fiecare din ele, cel mai mic ca =i cel mai mare, g\se=te \n Austria ap\rare egal\, drept egal, favorizare a intereselor sale intelectuale; de aceea e o bun\ politic\ de a concede popoarelor aceste condi\ii ale unirii lor =i e un experiment \ndoilenic =i primejdios de a \nvenina =i a face nepl\cut\ acea tendin\ \unitoare =i \mpreun\toare a popoarelor care trebuie s\ fie cu drept cuv`nt tr\s\tura politicii interioare din Austria, de dragul unei idei de stat doctrinare =i nepip\ite. Dac\ voi\i deci unitatea =i puterea Austriei, pe care desigur to\i o voi\i, fi\i drep\i \n \n\elesul mare =i larg al cuv`ntului cu toate popoarele sale.

Nu =tim dac\ =i \n \rile Coroanei ungare sferile dominante vor ajunge la convingeri mai realiste asupra naturii statului, mai ales c`nd acesta e poliglot; nu =tim dar — o m\rturisim de mai \nainte — n-o sper\m.

Evenimentele din urmă n-ar justifica deloc o asemenea speranță de-art[.]nt`i s-a votat la Pesta o lege prin care toți inv[torii rurali, =i cei care nu sunt întreinuți de comuna politică, ci de poporeni bisericii, nu din bani direcți ai statului, ci din contribuția de bunăvoie a oricărui creștin, să învețe neapărat ungete. Apoi prin anume plan de studii să prescrie ca cele mai multe ore pe săptămână să fie consacrate limbii ungete în detrimentul, se-nvelege, ale altor studii mai substanțiale =i desigur mai folositoare decât filologia comparată a limbilor fino-tartarice. Acum vin c-o lege nouă, prin care sumpun =i =colile secundare aceluia =i tratament; nemaipomenind de împrejurarea că gimnaziul din Brașov, de pildă, conform unei legi generale, fcută pentru un caz special, va fi oprit de a mai primi subvenție din România.

+i cu toate acestea Brașovul era =i este încă un emporiu pentru Orient =i îndeosebi pentru țările române.

Dar să lăsați acestea. Rezultatul din politica maghiară se va rasfrânge mult mai mult asupra maghiarilor în =i decât asupra altora. Rațiunea de a fi a oricărui stat e ca oamenii, oricât de deosebiți fie, să trăiască mulțumită linguală, fără dorința intimă de a =i frânge gâtul la o ocazie dată. Altfel statul e o sarcină netrebnică =i, la dreptul vorbind, de prisos. Să =i cheltuiască cineva anii tinereții în armată =i banii din pungă viața toată pentru a plăti o organizație care-l vexează =i-l =icanează în toate zilele =i pe toate cărțile e ceva ce se poate întâmpla uneori, când elementul dominant e mult mai numeros, mult mai bogat =i mult mai cult, dar nu vine pururea acolo unde elementul dominant e în minoritate, sărac =i incult. Tocmai mijloacele pe care maghiarii le întrebunvează pentru a silui pe concetățenii lor dovedesc lipsa lor de putere reală =i de importanță reală. Nu ne îndoiim că va veni un timp în care le va plăcea rău — prea târziu poate — pentru legile vexatorii pe care le votează cu atâta urinare spre împiedicarea în cultură =i ruina concetățenilor lor.

Se =tie că statistica nu e în favoarea ungarilor. Această =tiință în cifre arată însă mersul real =i concret al lucrurilor, un mers, ce nu se poate împiedica nici prin fanatism național, nici prin vexarea altora.

["UNITATEA PREEXISTENT{
A POPORULUI NOSTRU"]

Ar fi cu cale ca cineva s[fac[odat[limpede =i]n scris deosebirea]ntre ceea ce, f[r[cuv`nt, se nume=te na\ional, =i ceea ce, cu drept cuv`nt, este]n adev[r na\ional]n spiritul nostru. Din nenorocire, tot ce p`n-acum =i-a ]nsu=it ca din senin =i f[r[ =tirea lui Dumnezeu numirea de "na\ional" n-au fost dec`t lucruri primite de-a gata de la str[ini, care nu numai c[nu sunt r[s[rite nici din instinctele noastre, dar nici nu s-au asimilat cu judecata noastr[. Memoria celor din urm[genera\ii a fost]nc[rcat[cu at`tea mii de vorbe noi =i de=erte ]nc`t judecata nu mai juca nici un rol, ci,]nl[ur[at[cu totul, se sluje=te azi]nc[de cli=uri primite de-a dreptul de la str[ini, f[r[a se]ntreba dac[se potrivesc sau nu cu noi. E ciudat c[tocmai toate mijloacele de dezna\ionalizare pe care,]ndr[ging Apusul =i pe apuseni, le-am introdus f[r[alegere la noi se bucur[de epitetul uzurpat de "na\ional[". Presa noastr[— scris[mare parte]ntr-o limb[cosmopolit[, lesne de]nv[at de c[tre orice str[in]n c`teva zile — e o pres[ na\ional[. Cu toate acestea lucrarea ei zilnic[ asupra ]n\elegerii poporului =terge p`n[=i r[m[=i]ele de originalitate ale graiului nostru str[vechi. Dac[cineva compune arii europene cu totul]n alt stil =i-n alt spirit dec`t doina, hora =i jocurile, el compune f[r[ ]ndoial[ muzic[ "na\ional[, de=i nimic ]n ea nu e na\ional, nici arie, nici text, ]n cazurile cele mai multe nici numele compozitorului. Dac[, ]n sf`r=it, cineva stric[o pies[francez[, r[zbotez`nd numele personajelor =i b[d[r[ ]nind stilul — care r[m`ne str[in cu toate trivialit[ile cu care se presar[— e autor na\ional, a scris o pies[na\ional[, a lucrat spre ridicarea teatrului na\ional. Dac[deschidem ziare de =tiin\e naturale, de medicin[, de ce-o fi, ne ia ochii lipsa de respect pentru limb[, primirea de termeni str[ini f[r[trebuin\ =i numai din lene de-a c[uta echivalentul rom`nesc. Am v[zut o carte intitulat[*Despre cosmeticurile nuisibile s[n[t/i].* }=i poate]nchipui fiecare]n ce stare e amenin[at[s-ajung[limba prin pretin=i oameni de =tiin\].

Cauza pentru care s-a lăsat de mult stricarea limbii încă astăzi gazetele =i c[rturarii scriu o p[s[reasc[ne]n\eleas[de popor, sub\ire, =i muieratic[, e aceea=i c[reia peste tot li datorim toate relele de care suferim: politica. Uit`nd cu totul c[ limba noastră[ e singura ]n Europa care se vorbe=te aproape ]n acela=i chip ]n toate p[r]ile locuite de rom`ni, uit`nd c[n-avem dialecte =i c[moldoveanul se-n\elege tot a=a de bine cu cri=anul ca =i acesta cu oamenii din Banatul Craiovei, politicilor no=tri nu le era de-ajuns această[dovad[=i de unitate]ntre noi =i de deosebire c[tre str[ini, ci au c[utat s[ne sileasc[s[dovedim c[fiecare vorb[e latin[=i c[to\i, f[r]osebire, ne cobor`m de-a dreptul de la romani. De prisos era aceasta, pentru c[ nu originea face pe un popor s[ fie trainic, ci munca lui proprie, fie cu m`na, fie cu mintea; primejdios era pentru c[una — se zguduia unitatea preexistent[a poporului nostru, al doilea — limba p[s[reasc[, trebuind]nv[at[, ca orice limb[str[in[, r[pea timpul altor]nv[\]turi folositoare, al treilea — pentru c[ ]n multe cazuri nici dasc[lul nu =tia]n\elesul cuvintelor noi, necum =colarul; =i,]n sf`r=it, pierderea cea mai mare era c[ ]ntreaga comoar[a limbii, ce sta din zic[tori, proverbe, inversiuni, adic[ ]n fraze gata mo=tenite din neam]n neam de la str[mo=i, se arunca]n ap[, pentru c[-n ele erau =i cuvinte de origine nelatin[. Parec[cine =tie ce nenorocire ar fi fost aceasta, parec[n-am tr[it al]turi cu vecinii sute de ani =i n-o s[mai tr[im, parec[se f[cuse gaur[-n cer dac-am primit noi c`te ceva de la ei, ei de la noi.

]n vremea noastră[s-au f[cut]ncerc[ri de-a]ntemeia o nou[=tiin\]: psihologia etnic[. Etnografia are de obiect descrierea,]mp[r]veala =i spi]a de]nrudire a popoarelor. Ca atare, se \ine de-o parte de istorie =i geografie, de alta de anatomie =i fiziologie.]n partea geografic[studiaz[distribu]ia popoarelor pe glob, natura locuitorilor oric[rei \ri, datini =i obiceiuri, limb[=i religie.]n partea istoric[deosebe=te familiile de popoare, raporturile]ntre ele =i filia\iunea, le urm[re=te]n migra\iunile lor cele mai dep[rtate =i]n]ncruc[ri =i corcirile lor.]n partea anatomic[=i fiziologic[ ]n sf`r=it hot[r]=te caracterele deosebite pe care se-ntemeiaz[clasificarea raselor omene=ti.

Dar, precum lesne se vede, etnografia nu are a face dec`t cu lucruri exterioare: distribu\ie, descenden\[, migra\iune, datini; ea nu se ocup[cu rezultatul l[sat]n spiritul poporului prin toate schimb[rile acestea, cu substratul psihologic. Neap[rat c[=i zona-n care locuie=te, =i natura p[rin\ilor din care se coboar[, =i]ncruc[=rile trebuie s[se fi]nmagazinat]n spiritul poporului =i]n limba lui]ntr-o form[oarecare; neap[rat c[altfel se va fi deprins el de-a privi serii]ntregi de lucruri. Totodat[istoria unui popor —]n orice privire — e]nmagazinat[ ]n prezentul lui =i toate calit[\ile =i defectele lui sunt dezvolt[ri ale unui =i aceluia=i germene fundamental, ale unui =i aceluia=i s`mbure. Mut`nd cire=ul sub zonele cele mai deosebite, el se va modifica,]ns[tot cire= o s[r[m`n[, =i numai altoii inocula\i]n trunchiul lui vor da alte frunze, alte roade.

E]ns[mult mai u=or a deosebi frunzele =i roadele dec`t a le descrie esen\va, a le reduce la germenele primitiv. Oricare din noi lesne va pricepe c[Anton Pann e un scriitor na\ional]ntr-adev[r, iar sute de al\ii nu, c[ci nu devine cineva scriitor *na\ional* prin aceea c[repet[cuvintele patrie, libertate, glorie, na\iune]n fiec[e =ir al scrierilor sale, precum, pe de alt[parte, poate cineva s[nu pomeneasc[deloc vorbele de mai sus =i s[fie cu toate acestea un scriitor na\ional. E drept c[se face deosebire]ntre modul de-a scrie popular =i acela de-a scrie pentru clasele culte,]ntre autorii populari =i autorii de art[. Dar aceast[deosebire nu are a face cu aceea pe care noi voim s-o stabilim. *Dramele Parisului* sunt o scriere popular[,]ns[nimic mai pu\in dec`t na\ional[, ci din contra interna\ional[.

]n vremea din urm[s-au ivit]ntr-adev[r un =ir]ntreg de scriitori cu totul na\ionali — unii din ei chiar intraductibili =i pe deplin]n\ele=i numai pentru cel ce =tie bine rom`ne=te. Goethe zicea c[ partea cea mai bun[ a unei literaturi e cea intraductibil[, =i avea cuv`nt. Cel mai original dintre ei p`n-acum e povestitorul Ion Creang[, ale c[ruia basme, traduc`ndu-se, ar pierde tot farmecul =i mai cu seam[tot hazul lor.

[“CU GREU SE VA GĂSI...”]

Cu greu se va găsi în istoria specială a românilor, cu greu în istoria altor popoare chiar, o Adunare mai plină de sentimente generoase =i de un entuziasm patriotism, de-o înflăcărată iubire de naționalitate, ca Adunarea ad-hoc a Moldovei de la 1857, numită cu drept cuvânt =i cu recunoștință din partea tuturor: *Adunarea-mumă*. În această Adunare nu intrase încă uliava Bucureștilor. Arhierii, literarii cei mai însemnați, fiii familiilor celor mai vechi =i ai celor mai influente din țară, apoi reprezentanții ai breslelor =i ai țăranilor — iată elementele din care se compunea acea Adunare, liberală într-adevăr, unită printr-o egală iubire de patrie =i naționalitate a tuturor membrilor ei, care discuta cu focul sacru al tinereții toate programele dezvoltării ulterioare a statului român, votând punct cu punct aproape totdeauna cu unanimitate.

Ar trebui într-adevăr să se retipărească procesele-verbale ale =edințelor acelei Adunări, dacă nu de altceva dar pentru că generațiile mai noi să vădă că de sus erau acei oameni peste patimile zilei, peste micimea diatribelor de partid, peste decadența actuală a lucrurilor. Astfel, o comisie însărcinată cu proiectarea acelor puncte care să servească de bază viitoarei organizării a României aduce, în =edința de la 15 octombrie 1857, următorul proiect:

1. Îndreptarea hotărârilor Principatului prin o comisie europeană.
2. Supunerea străinilor din Principate la jurisdicția țării.
3. Libera întemeiere a legilor mintelor comerciale ale Principatelor.
4. Organizarea puterii armate naționale în privirea sistemului de apărare a Principatelor.
5. Libertatea culturilor în marginea capitulațiilor.
6. Înființarea unei societăți sinodale centrale pentru treburile bisericii române.
7. Egalitatea înaintea legii; accesibilitatea tuturor românilor la toate funcțiile statului; =ezarea dreaptă =i generală a contribuțiilor; supunerea tuturor la conscripția militară.
8. Respectul domiciliului =i al libertății individuale.
9. Drepturi politice pentru poporul întreg de orice religie creștină.
10. Despărțirea puterii executive de cea legislativă.

11. Neat`rnarea p[r]ii judec[tor]e=ti de administra[ie]]n special.
12. Responsabilitatea mini=trilor.

Subscri=ii sunt arhim. Neofit Scriban, P Mavrogheni, C. Rolla, M. Kostaki, M. Kog[ln]iceanu, V M[linescu], C. Iacovachi, Lasc[r] Catargiu, V Stan.

Mai amplificate]nc[ ],]n privirea reformei constitu[ionale], sunt voturile de la 29 octombrie, date cu unanimitate,]ntre care afl[m]:

Privilegiile de clase vor fi desfiin[ate]]n Rom`nia.

A=eizarea dreapt[=i general[a contribu[iilor]n propor[ie cu averea fiec[ruia f[r] deosebire =. c. l.

N-avem nevoie a spune c[ ]n unanimitatea votan[ilor g[sim numele conservatorilor actuali cu de prisos, de vreme ce ei fuseser[propunitorii acelor reforme constitu[ionale.

]n =edin[a de la 7 octombrie 1857 s-au votat urm[toarele:

1. Respectarea drepturilor Principatelor, =i]ndeosebi a autonomiei lor]n cuprinderea vechilor lor capitula[ii,]ncheiate cu]nalta Poart[ ]n anii 1393, 1460, 1511 =i 1634.
2. Unirea Principatelor]ntr-un singur stat sub nume de *Rom`nia*.
3. Prin`str[ ]n cu mo=tenirea tronului, ales dintr-o dinastie domnitoare de ale Europei, =i ai c[rui mo=tenitori s[fie crescu[i]n religia \[rii.
4. Neutralitatea p[m`ntului Principatelor.
5. Puterea legiuitoare]ncredin[at[unei Ob=te=ti Adun[ri,]n care s[fie reprezentate toate interesele t[rii.

Toate acestea sub garan[ia colectiv[a puterilor care au scris Tratatul de Paris.

Pentru au votat 81 de membri, contra 2.

Mitropolitul, subscriind]n capul actului, zise mi=cat: "Unde-i turma, acolo =i p[storul"; Gheorghe Sturza, subscriind, mul\ume=te lui Dumnezeu "c[i-a lungit zilele ca s[vad[cea mai frumoas[zi a neamului rom`nesc"; iar s[teanul Ioan Roat[zise: "Noi nu =tim a ura, dar Dumnezeu =tie a se=ndura".

Reamintim toate acestea]ntr-un scop]ndoit.]nt`i, se va vedea c[ ]n acele propuneri ale Adun[rii sunt cuprinse]nse=ii principiile Con-

stituției de astăzi; al doilea, pentru a se vedea cum unanimitatea deputaților din cele mai deosebite clase ale Moldovei votau c-o singură bătăie de inimă Unirea, contopirea [rilor] într-un stat, România, cum invocau pentru susținerea drepturilor [riilor], în mod egal, umbra marelui Mircea și pe aceea a nebiruitului +tefan Vodă. În toată mișcarea aceasta, furtunoasă prin entuziasmul tineresc până și al oamenilor bătăie, care mulțumeau lui Dumnezeu pentru că "le-a lungit zilele și văzcea cea mai frumoasă și a neamului românesc", nu se vede o umbră de părere de rău pentru sacrificiile ce ei le aduceau Unirii, nu se vede o singură căt de slabă rezervă în favoarea intereselor locale, nu e scârnteie de dezbinare sau de ură. Douăzeci și patru de ani au trecut de atunci, aproape toate dorințele Adunării-mume au devenit realități; dar pe lângă ele s-au realizat și lucruri pe care ea nu le-a dorit și nu le-a prevăzut: nașterea unei veninoase demagogii, lipsită de conștiință, și contractarea din partea acesteia a unor imense datorii publice, apoi, ca urmare, secătuirea contribuabililor prin contribuții directe și indirecte, stingerea claselor pozitive și sărăcirea depălină a țării!

Dar, cu toată demagogia și cu toate datorile publice, Unirea, odată proclamată, s-a întărit din ce în ce și, de douăzeci de ani de când o avem în mod definitiv, Moldova, care-a alergat cu inima plină de încredere, cu franchețe și cu lealitate, ea, care și-a impus fără regret toate sacrificiile, n-a arătat nici o urmă de amărăciune. Una din cauze este și aceea că elementele acelei Adunări ad-hoc sunt cele actuale conservatoare, care s-au contopit într-un singur partid constituțional, în deălmintrelea singurul partid unitar din România, de la Dorohoi până în Mehedinți. În adevăr, afară de scenele regretabile din ziua de 3 aprilie 1866, care s-au petrecut în Iași, provocate de un mic grup de persoane căzute în rățacire și care nu au fost decât prada unor intrigi, persoane pe care în parte le regăsim în partidul radical de astăzi; înfrângerea a mers înainte, crescând cu o perfectă armonie, rivalitățile dispărute, nimeni nu se mai gândea decât la dezbaterile României prin o comună și patriotică lucrare.

De la venirea partidului radical la putere, din an în an, această situație dobândește a început a se prefăce pe nesimțite =i acum — aceasta o constatăm cu durere — ne vedem amenințați de o discordie neașteptată.

Până acum ne-am abținut de a atinge această gingașă chestiune; văzând însă că răul merge crescând, că el a început a fi simțit de toți, credem că este mai bine să-l denunțăm pe față =i să cerem vindecarea lui decât, pizind țigăria, să lăsăm ca el să se mearse =i să ne conducă, poate, până la prăpastie.

Cauza acestei situații nu este alta decât sistemul urmat de guvern în administrarea țării.

+tim că ni se vor pune înainte cuvintele de intrigă străine, de făcături =i altele; dar mai bine ar face guvernării noastre =i dea seama de adevăratele cauze ale răului decât să caute a =i pune răspunderea la adpostul unor iscodiri fantastice.

Lipsa de bunăsimț cu care d. ministru de justiție, în loc de a satisface cerințele echitabile =i de a ține seamă de merite =i drepturi cătigate, a tratat magistratura =i corpul avocaților, precum =i opinia publică din Moldova, a fost o cauză de nemulțumire generală. În minister am ajuns a nu mai vedea reprezentată Moldova, iar dacă ne uităm în centrele de administrație ale statului nu vedem decât corifeii ai partidului care, oricât de mărginiți ar fi, se preferă unor funcționari speciali de resort decât aceștia să =i fie moldoveni. Nu țara, făcăturile din București sunt arena de recrutare pentru funcționarii naționali ale statului român, =i meritul de a fi dirijat alegeri din diferite culori e mai prețuit decât capacitatea administrativă sau învârtura aceasta mai cu seamă pentru că rădăcinile partidului radical nu sunt în părțile de existență catilinare ale capitalei. În numeroasele întăriri în armată ni se asigură că partea cea mai mică este a *moldovenilor*. Cu regret întrebându-ne această *denumire*, dar este straniu ca faptul să se producă neconștient =i sistematic. Nu vorbim de alte pierderi naționale. De la Moldova s-a luat Basarabia, care forma circumscripția economică a Galaților; asupra Moldovei s-a rezolvat chestiunea izraelită.

În chestia celor zece milioane votate ca desp[ăgubire la=ilor de c[tre Constituant[, în loc de-a studia dac[nu cumva guvernul a gre=it evalua-re-a imobilelor date prin legea votat[, injuriile asupra la=ilor au c[zut ca grindina din foile oficioase.

Cum se face c[, în curs de dou[zeci de ani, afar[de micul nour de la 3 aprilie 1866, toate s-au petrecut în lini=te dincolo de Milcov =i mai c[nu se pomenea numele Moldovei, iar de la 1876 încoace, de c`nd clica C. A. Rosetti =i I. Br[ătianu a pus m`na pe \ar[, lucrurile au început a se în[sprî=ia lua o fa[care de nu e înc[îngrijitoare, este, aceasta n-o putem t[rg[dui, foarte anormal[?

Cauzele sunt, f[r[îndoial[, abuzul de putere, o administra\ie deplo-rabil[, o corup\ie însp[im`nt[ătoare =i un particularism meschin în fa-vorul clicii dominante iar toate acestea au început s[ revolte spiritele =i s[ pun[ pe g`nduri orice con=tiin[onest[, pe orice om cu pu\în[prevedere =i cu durere pentru viitorul \rii.

Într-o \ar[adev[rat constitu\ional[, c`nd opozi\ia legal[ din Cor-purile legiuitoare e nesocotit[ p`n[la dispre\ =i c`nd majorit[\ile din Adun[ri sunt satisf[cute =i omnipotente p`n[într-at`ta înc`t interese-le generale ale \rii sunt înl[turate =i p[r[site, noi credem c[devine o datorie imperioas[pentru =eful statului de-a interveni =i de-a înl[tura r[ul, pun`nd cap[t unei st[ri de lucru pe care sim[m`ntul \rii o respinge din toate p[r\ile, =i aceasta mai cu seam[pentru c[sim-\[m`ntul poate deveni resim[m`nt, cu care nici omul politic, nici patriotul nu mai poate calcula. Nemul\umiri care dau na=tere la p[timaa discordie nu mai ascult[de nici un fel de cuvinte =i arma omului de stat, argumentul solid, devine neputincioas[fa[cu partea tehnic[¹ trezit[în om.

Constat[m numai c[sunt destui c`\iva ani de guvernare ro=ie pen-tru ca s[ se pun[ în chestiune p`n[=i bunurile cele mai nalte, morale =i politice, c`=tigate de na\ionalitatea noastr[în cele din urm[dou[decenii!

21 mai 1880

¹ Probabil gre=eal[de tipar pentru teluric[.

["LUMEA ASTA AR MAI TRECE EA"]

Lumea asta ar mai trece ea dac[toate p[surile =i toate nenorocirile \i s-ar]nt`mpla ]ncai *sans phrase*. Dac[ \i se-nt`mpl[fericirea de-a muri, ea e unit[cu nepl[cerea c[unuia din pretin=ii amici]i va veni m`nc[ rime de limb[ =i-\i va \ine la c[p[ t`i un discurs c`t toate zilele, dac[ te love=te vreo nenorocire, p[ rerile de r[u ale cunoscu\ilor, dup[ care ]n genere se ascunde p[ rerea de bine, ]i mai ]ngreuiaz[ ]nc[ sarcina vie\ii. Nu a fost lipsit de iste\ie muritorul acela care, pentru ]nt`ia dat[, a observat c[soarta nu este numai rea, ci =i r[ut[cioas[: c[ea n-duce numai suferin\e ci te ironizeaz[totdodat[ ]ntr-un chip oarecare pe c`nd \i le d[.

Astfel s-a constatat de c[tre chiar organele guvernului c[ ]nv[\[m`ntul merge foarte r[u. Num[rul celor care,]n anul acesta, au fost]n stare a depune bacalaureatul e minim; ministerul a trebuit s[revoce o m[sur[asupra corigen\ilor de team[de-a nu depopula clasele superioare;]n patru ani de guvernare ro=ie s-au]nchis peste *nou/ sute* de =coli rurale, iar deasupra tuturor a se se depl`nge ignoran\ a deplin[ a personalului didactic, de vreme ce exist[ institutori, ba profesori de universitate chiar care nu =tiu a scrie corect =i, cu toate acestea... d. H[sd[u, d. Vasile Boerescu, av`nd a \ine discursurile funebre ale unui]nv[\[m`nt]n asemenea condi\ii, au g[sit c[minunate progrese am f[cut, c[grozav ne-am luminat.

Ba mai mult]nc[.

Romanul g[se=te c[:

mari sunt progresele f[cute]n]nv[\[m`ntul public ]n epoca de regenerare ]n care am intrat la 1848. ]nv[ \[m`ntul, pe atunci privilegiul c`torva, ast[zi este la dispozi\iunea oricui ]n ora=e =i, ]n c`tva, r[sp`ndit =i]n sate.

Se-n\elege. +colile rurale]nfiin\ate de b[tr`nul Grigorie Ghica din |ara Rom`neasc[erau pe atunci privilegiul c`torva.

Foaia]nv[\[torul *satului*, care a]nceput a ie=i la octombrie 1843, redij[de Petru Poenaru]n colaborare cu Aristia =i al\ii, foaie care se ocup[numai cu =coala s[teasc[=i e mult mai bine scris[dec`t gazetele

de azi, se datorează epocii de regenerare de la 1848 încoace. Nu ne-am mira dacă cele dintâi scriitori români, datorită Mariei Teresiei și lui Iosif II, s-ar atribui asemenea fericitei inspirații a d-lui C. A. Rossetti și dacă ni s-ar spune că înținai, Petru Maior și Lazăr au început cariera lor prin a fi ciraci la redacția *Românului*, asemenea d-lor Carada și Costinescu.

D. Hasdeu, în discursul făcut, cu ocazia distribuirii premiilor, a împărțit cultura românilor în trei faze: teocratică, aristocratică și...democratică, din care aceasta din urmă se datorează în Moldova lui Asachi și Săulescu, în țara Românească lui Lazăr și Heliade. O împărțire frumoasă, dar care spune prea puțin. Cum că în mănăstiri se învăța mai multă oră mai puțină carte e prea adevărat, însă această cultură numită teocratică era totodată și... democratică. De vreme ce orice creștin, fără deosebire de rang, putea să învețe carte în mănăstiri de se făcea sau nu călugăr, școala nu era monopolul clerului. Cât despre cultura aristocratică, ea asemenea nu merită un nume atât de pompos. În toți timpurile clasele mai avute au făcut abstracție de la școlile publice, preferând instrucția privată, ca una ce garantează creșterea mai bună a copiilor.

Noi nu ne vom sfii a zice că înaintea învățământului public și gratuit, accesibil pentru toți, nu exista în genere învățământ, iar acest învățământ public nu se datorează inițiativei românilor. Inițiativa s-a luat mai întâi dincolo de Carpați, mai cu seamă sub Maria Teresia și Iosif II. Lazăr însuși era un product al epocii iosefine, ca și profesorii pe care Asachi i-a adus la școala din Socola. Avem înaintea noastră caietele de studiu, legate launloc, ale unui fiu de țărăn, care învăța la Socola în anul 1810. Din acestea se vede limbruit influența școlilor latinești ale Apusului.

Aceste caiete încep cu gramatica românească, apoi urmează retorică, logică, morală, exegeza *Psalmilor*, istoria biblică, catehismul creștinesc, în fine istoria generală. Inițiativei Curții din Viena și se datorează așadar învățământul democratic atât dincolo de Carpați cât și dincoace, iar dacă *Românul* dorește numaidecât o epocă de regenerare în care am intrat și de la care "mari sunt progresele făcute",

atunci nu citeze anul 1848, care n-are pentru =coal[nici o semnifi-
care, ci Regulamentul Organic, pentru]ntemeierea]nv[\\m`ntului, =i
epoca lui Cuza Vod[, pentru]nmul\irea =colilor, o]nmul\ire f[r[
tranzii\ie, f[cut[, din nenorocire,]n detrimentul calit[\\ii lor.

Ca principiu general cat[s[admitem c[ ]nv[\\m`ntul, pe c`t a
c`=tigat ]n extensiune, pe at`ta pierdut]n intensitate. E nemaipomenit,
dar din nenorocire adev[rat, c[la acest popor care — c`nd e vorba de
cultur[— cat[s[-l lu[m ca]ntreg, nu exist[nici =tiin\\[, nici literatur[.
Catalogele librarilor sunt pline de tip[rituri f[cute cu scopul
lucrativ de-a le desface]n =coal[, c[r\\ile de =tiin\\[sau literatur[se
tip[resc]n vederea unui premiu academic, =tiin\`a =i literatura, c`t[se
face la noi, se face numai cu paguba de timp =i bani a acelora ce se
ocup[cu ea, dac[nu sunt oameni cu apuc[turi destul de dibace de-a
da operelor lor un relief pe care nu-l merit[=i de a le l[sa s[fie pl[tite
direct sau indirect din... bugetul statului.

Nu mai vorbim despre efectele sociale ale]nv[\\m`ntului nostru.
Ele sunt de-a dreptul dezastruoase. Arta at`t de r[sp`ndit[a]n=ir[rii
negramaticale de vorbe pe h`rtie deschide celui ce-o posed[toate
c[ile de]naintare]n via\`a public[, ]ncep`nd de la scriitorul s[tesc =i
sf`r=ind cu consilierii tronului. Astfel activitatea intelectual[a gene-
ra\`iei actuale pare a se mistui ]n singura direc\`ie a c`=tigului f[r[munc[
pe acele mii de c[r[ri ale influen\`ei morale pe care le deschide atot-
puternicia demagogic[,]n socoteala]ns[=i cu paguba poporului. O
imens[plebe de aspiran\`i la func\`iuni, iat[ce a scos la lumin[
]nv[\\m`ntul democratic.

8 iulie 1880

[“CARTEA DE CITIRE”]

[...] Nu s-ar putea — dup[p[rerea “Rom`nului” — ca,]n loc de
cartea de citire, care cuprinde “poezii =i istorioare morale”, s[se pun[
]n m`na elevilor un tratat popular de agronomie? De ce nu? +i unul
de cizm[rie =i de rot[rie, dar nu va mai fi carte de citire. Datu=-i-a

organul guvernamental c`ndva seamă de ceea ce este o carte de citire pentru clasele primare, o carte în care se cuprind descrieri ale țărilor proprii, istorisirii din trecutul ei, caracterizarea personajelor mari ale poporului, bucăți de literatură populară și de artă? O carte de citire nu e numai o enciclopedie națională ci, dacă e bună și cu îngrijire lucrată, precum a început a se lucra, ea revărsă în mii de capete aceleași cunoștințe, fărâșe de nici o silă, căci nu se nva pe de rost; ea inspiră la zeci de mii de cetățeni viitori aceeași iubire pentru trecutul și brazda pământului lor; ea prefăce, după o justă observație, o masă de indivizi ce se năpustesc asupra țării. Tendința generală în colile apusene e de-a înlocui toate cărțile speciale de studiu din colile primare prin cartea de citire, căci aceasta din urmă dă deplină libertate în privirea metodei. Cărțile speciale cată să cuprindă definiții stricte, abstracte; cartea de citire e prin natura ei descriptivă. Se descriu toate în ea, deci se văd toate cu ochii minții. A prefăce o carte neapărată educației tinerimii, neapărată pentru cultura limbii materne, pentru istoria și geografia țării, pentru variile cunoștințe ce trebuie să le aibă un om, într-o carte specială de agronomie, e o adevărată orbire. Să nu se uite că această carte de citire nu se nva pe de rost, că secretul compunerii ei e de a fi interesant scris și conform cu nivelul de înțelegere al copiilor, și că ea li crește și instruește pe aceștia în mod liber, fără a-i obosi.

Prin varietatea materiilor, ea dă libertate elevului de a fi atras cu deosebire de-o seamă din ele: unul va citi cu plăcere articole de știință naturală, altul pe cele istorice, un al treilea pe cele geografice; pentru fiecare predispoziție intelectuală înăscută e câte ceva în ea!

Noi nu zicem prin asta că nu trebuie să se învețe agronomie. O carte bine și înțeleș scrisă asupra materiilor agronomice e de neapărată necesitate pentru colile rurale, dar pentru aceasta nu trebuie a se sacrifica scopul educației naționale pe care-l urmărește cartea de citire și pe care în țările Apusului l-a și ajuns.

REVOLU|IA +I REVOLU|IONARIII

În anul 1878 d. P. Teulescu a publicat volumul Înt`i al scrierii sale *Revolu|ia =i revolu|ionarii*. Av`nd de g`nd a publica volumul al doilea al acestei scrieri în foiletonul "Timpului", ne credem obliga|i a face o scurt[ dare de seam[ asupra celui Înt`i. Cerin|a continuu[it\ii nu ne-ar impune cu necesitate un asemenea rezumat, de vreme ce volumul al doilea, trat`nd alt[ epoc[, e de sine st[ttor; iar istoria, nar`nd =irul, infinit în trecut, al evenimentelor,]=i poate a=eza punctul s[u pozitiv de plecare în orice loc al seriei acesteia. Totu=i credem c[o privire retrospectiv[va ajuta, de=i nu în mod esen|ial, în\elegerea,]ndealt-mintrelea lesnicioas[, a volumului al doilea.

Dup[p[rearea noastr[orice revolu|ie e criza unei boli sociale. Precum]ns[nu este nici un organism pe p[m`nt care, legat prin existen|a sa de un timp =i de un loc anumit, pe care-l disput[altor organisme, nu poate sc[pa de victoria par|ial[=i temporar[a morbidit[it\ii, precum a=adar tot ce e organic poart[, ca blestem al unei mo=tenite imperfect[iuni, pl[gile existen|ei sale, tot astfel nu exist[popor care s[nu fi avut bolile =i crizele sale. Sunt aceste boli neap[rate, trebuie ele s[cuprind[pe orice popor în mod egal, ori nu?

Noi credem c[=i aci deosebirea e tot at`t de mare precum e ]ntre individ =i individ. O ras[ puternic[ va avea crize rare ]ns[ vehemente, care-o pot costa via|a, sau o regenereaz[; una mai slab[ va avea boli =i crize dese, =i=i va t`r] via|a f[r-a se putea regenera =i f[r] a putea muri; o ras[puternic[,]ns[pu|in expus[prin]mprejur[rile istorice, va avea pu|ine afec[iuni de soiul acesta, suport`nd cu]nlesnire evolu|iunile sale.

În secolul nostru a c[zut stavila care desp[r]lea p`n[mai ieri pe om de toat[scara fiin|elor organice. De=i ridicat, prin ra|iunea sa, asupra]ntregii sc[ri, omul azi a ajuns s[recunoasc[c[deosebirea]ntre el =i lumea organic[inferioar[nu este absolut[. Cu toat[elasticitatea inteligen|ei =i adaptabilitatea fizicului s[u, omul va vedea u=or c[statul regulat pe care-l au albinele =i furnicile nu este dec`t prototipul în mic al statului omenesc, va recunoa=te apoi c[, de=i în mu=uroaie =i stupi nu exist[parlament, nici codice scris, nici gazete,

totu=i domin[acolo o ordine natural[, o reparti\ie a muncii, o desp[r\ire]n clase, un serviciu al siguran\ei publice chiar. Fiindc[regina albinelor e sora tuturor celorlalte, precum =i muma unui viitor popor de albine, a unui viitor roi, cuget[totul va vedea]n calitatea cea]nt`i o analogie cu vechea regalitate, c`nd monarhul era *primus inter pares*,]n a doua calitate acea elementar[putere de forma\iune a statelor, *patria potestas*. Iat[dar via\ a unui popor mic, care se petrece]n cadrul unui stup, cu una sau dou[emigra\iuni pe an care se coloneaz[ ]ntr-alte locuri sub regine noi. Ba se poate introduce]n mod artificial p`n[ =i r[zboiul civil ]n statul albinelor. }nchiz`nd dou[roiri launloc, ele intr[ ]n lupt[, p`n[ ce una din regine cade — iat[ r[zboiul de succesiune. Astfel vom vedea explic`ndu-se marea migra\iune a popoarelor din evul mediu; sunt roirile tinere de albine cuv`nt[toare, care, nemaiav`nd loc]n patria veche, curg sub =efi noi]n Europa, l[s`nd roirile p[rinte=ti =i vechile institu\ii ]n p[m`ntul Asiei.

Interesant[ ]ns[r[r[m`ne soarta tr`ntorilor. Din momentul]n care nu mai]ndeplinesc nici un rol]n via\ a social[a statului albinelor sunt]nl[tura\i. Astfel societatea albinelor are revolu\iile ei. Ca dovad[ ]ns[despre]n\elepciunea]nn[scut[a naturii, al[turi cu cea c`=tigat[ a omului, tr`ntorii societ[\ii omene=ti, demagogii, care nu]ndeplinesc nici un rol]n via\ a statului dec`t acela de-a tr[i din exploatarea =i am[girea mul\imii, nu]mp[rt[=esc soarta colegilor lor din statul albinelor. Tr[ind din avutul comun f[r[a produce nimic, pl[tesc cu fraze =i cu nelini=tirea societ[\ii binefacerile ei.

De aceea]ns[oamenii bine organiza\i au legi care reguleaz[ ]naintarea pe treptele societ[\ii prin merit =i munc[, iar cei slab organiza\i nu simt r[ul unei accesibilit[\ii necontrolate a tuturor la suirea acestor trepte. O rea organizare, ori]nvechit[, deci nepotrivit[cu dezvoltarea unui popor, ori prematur[=i pripit[, deci devans`nd cu mult stadiul dezvolt[rii sociale, va produce neap[rat boli sociale, c[rora un popor puternic le pune cap[t printr-o criz[ violent[, care ]ns[ la o ras[ mai slab[ devin cronice, sl[bind-o din ce ]n ce =i f[c`nd-o s[piar[, fie prin sleire de puteri, fie prin cucerirea de c[tre str[ini.

Fenomenul simplu al vieții publice la popoarele primitive, precum și pe trepte inferioare ale vieții organice, se complică foarte mult la om. Deși toate căile ce au încercat vreodată de a stabili o normă absolută pentru organizarea statelor ca să se privească neizbutite, începând de la statul platonice și sfârșind cu eroarea “contractului social”, credem că putea stabili un adevăr general: statul nu este un produs al rațiunii, ci al naturii. El va merge bine când se va conforma cu legile lui înscute de dezvoltare, când rațiunea va juca rolul medicului ce subvine numai acțiunii naturii; va merge rău când va trăi nenatural, când rațiunea, în loc de-a se împăca cu natura lui, o va face obiectul unor experimente nesocotite.

Cercetând popoarele și organizațiile primitive suntem uimiți de armonia înscută care domnește acolo; este aadar evident că interesele și vederile cele mai divergente sunt armonizabile și că arta omului de stat este de-a descoperi mijlocul pentru a le pune în armonie.

Secolul trecut — secolul raționalist *par excellence* — ne arată încercarea de-a întemeia statul numai pe precepte apriori, inventate de marii scriitori ai epocii; dar ne dovedește totodată cum s-a răzbit asupra tuturor natura ignorată a statului, prin anarhie, mizerii și grozavii nemaipomenite. Fenomenele ce țin pe suprafața acestui organism în decompoziție, înveninat de experimentele unui raționalism superficial, ne prezintă o mulțime de analogii cu starea noastră actuală, *mutatis mutandis* însă, adică în mai puțin energia caracterului poporului francez. Ceea ce în Franța era o mișcare pe față la noi sunt lae conșpirații de palat; ceea ce în Franța era mare și bine la noi este meschin și... reversibil.

Ca să arătăm analogiile vom reproduce următoarele pasaje din volumul întreg al scrierii d-lui Teulescu:

Ludovic al XVI-lea n-a știut că lucrul cel mai rar ce se poate găsi în reformatorii unei nații este onestitatea și lealitatea. El n-a putut înțelege că în pieptul acelor care pledează cu prea multă ardoare pentru binele public rareori se găsește devotamentul și dezinteresarea. Regele nu înțelegea că oamenii politici sunt oameni care caută ascunde cugetările și cei ce îmbrășează cauza poporului mai întotdeauna caută cum să speculeze această cauză. Poporul este credul și avocații și adesea sunt perfizi.

+i-n Fran\ a patriotismul subliniat era \n floare.

| ara \ncepea a se \mp[r\i \n dou[tabere: \n patrio\i =i aristocra\i, bun[oar[ca =i la noi, \n reversibili =i reac\ionari.

Hainia, din toate pasiunile sale, este cea mai lesne de lingu=it. Acesta era elementul cu care se nutreau clubi=tii. Aci se denun\au cuget[rile cut[rui om, se \nnegreau inten\iile celui\alt, se declama \n contra deputa\ilor, a mini=trilor, a regelui, a reginei, a na\iei =i a tot ce p[rea c[nu merge \n spiritul =i cu pasiunile acelei aglomera\iuni de indivizi care populau s[lile cluburilor.

Geniul uman era condamnat; =tiin\ a =i experien\ a secolelor era nesocotit[, dispre\uit[; divinitatea era pus[\n joc. A nu fi clubist era a nu fi onest, integru, liberal, patriot; pretutindeni =i \n tot locul clubi=tii nu vedeau dec\`t comploturi, corup\ie, imobilitate. Oameni de r\`nd, oameni care n=aveau nici un leg[m\`nt \n societate, treceau de mari patrio\i pentru simplul cuv\`nt c[erau \ndr[zn\i \n neru=inare, nu se sfiau de nimic, crima nu-i dezgusta, dezonoarea nu-i atingea, minciuna le sur\`dea.

Acela care denun\ a =i incrimina mai bine se considera ca cel mai zelos cet[\ean. Nu se cerca nici \nv[\tur[, nici moralitate, nici pruden\[: a calomnia, a denun\ a, a b[nu\i era un merit. Acestea sunt elementele care dau viat[=i cu care se nutresc spiritele demagogice (pag. 45).

Pag. 47. Numim pe Marat. Acest gazetar, sub pana sa \nveninat[, denun\ a pe oamenii de talent \n modul urm[tor: "Aceste talente sunt o crim[mai mult, c[ci ating principiul egalit[\ii".

Cine nu =i aduce aminte de tonul ce-l \n gazetari =i gazete de a doua m\`n[fa\ cu Alecsandri. C-o frivol[u=urin\ [vorbesc de scrierile lui ca de-ale unui egal, de-ale unui coleg al dumnealor.

Pag. 48. Acum nu se mai scriau c[r\i, c[ci nu era om care s[aib[timpul =i voin\ a de-a le citi. Societatea era l[sat[\n m\`nile celor ce scriau gazete.

Iat[=i caracterizarea demagogiei:

"Demagogia, zice Proudhon, este ipocrizia progresului. +coala demagogiei o g[sim la Atena antic[, la Roma ca la Paris, ca \n toate centrele activit[\ii omene=ti. Aceast[=coal[are tradi\iile, doctrina, sistema =i \nv[\m\`ntul s[u, care-i este propriu. Ea procedeaz[ cu tact: dib[cia nu-i lipse=te. Pe profesorii demagogici, Lamartine \i g[se=te \n "redactori de gazete, \n pamfletari politici, oratori de cluburi, puteri care nu se pot acredita la \nceputul revolu\iilor dec\`t prin exagera\iile principiilor ce profeseaz[".

Oamenii demagogiei sunt aceia=î pretutindenea =î în toate epocile. Publici=îi ndr[zn]eî pentru c[sunt inconsecvenîi, autori f[r] renume, profesori f[r] catedre, patrioîi f[r] patrie, apostoîi de alte credin_e, avocaîi f[r] cauze, *ambîio=î cu aspiraîii mai mari dec`t valoarea =î capacitatea lor*; junimea u=oar[de ani =î de cuget[r]i, cu vederi scurte =î pretenîii nem[rginite]. Presa =î întrunirile publice sunt care=î fac s[tr[iasc].

Elementele din care se compun legiunile demagogiei sunt varii =î stranii: industria=î f[r] industrie, arti=îi f[r] talent, meseria=î f[r] meserie, postulanîi f[r] posturi, militari f[r] corpuri =î f[r] stindard; oameni care =î=au risipit averile =î caut[în revoluîii mijloace noi de risip[, populaîia flotant[=î desfr`nat[, c=un cuv`nt *gunoiul societ[îii*. "Criminali dezonoaîi prin crimele lor, cum zice Lamartine, oameni care se ascund de lume, c[ut`nd în adun[r]ile anonime ocazii pentru crime noi; femei f[r] onoare =î f[r] pudoare, oameni care populeaz[casele de joc... speculanîi de vicii, traficantîi de imoralitate"

Iat[Roma în timpul lui Pompei; iat[Rom`nia actual[.

Dar ce s=au ales din aceste elemente cu aspiraîii nem[rginite =î de= o nulitate at`t de mare?

Iat[ce r[spunde Edgar Quinet:

M[tem s[ridic v[lul ca s[nu=î g[sesc printre *slugarnicîi* cei mai de jos ai Imperiului (lui Napoleon I). E destul a vedea pe Huguenin, ne[mp[catul pre=edinte al Comunei insurecîionale, solicit`nd =î g[sindu=se norocit c[ a putut dob`ndi un loc de *alerg[tor la o barier[...* Groaznicul Santerre deveni omul cel mai bl`nd de cum fu *îmbuibat* de primul consul. Oamenii ca Bourdon, de l'Oise, Albette, abia simîir[ toiaagul de fier =î devenir[ funcîionarii cei mai plecaîi ai Imperiului. Acela care arestase pe regele s[u, Drouet, domina într= o subprefectur[ la Saint=Menehould. Dac[ s=ar fi g`ndit cineva s[invoce în faîa acestor oameni *fidelitatea suvenirelor*; dac[le=ar fi adus aminte de vechiul jur[m`nt, l=ar fi luat drept nebul.

Tot astfel am v[zut =î noi c[p[tuindu=se patrioîii. Pentru a=î pune îns[la locul de r`nd ce li se cuvine s=ar fi cerut =î la noi un medic al societ[îii ca... Napoleon I.

La noi patrioîii de seama celor de sus se fac mini=tri, deputaîi, directori de drum de fier, director de Banc[Naîional[, arenda=î de mo=ii ale statului etc. etc.

Nu e de mirare dac[bugetul cheltuielilor statului a crescut în trei ani cu 34%.

Iat[dar preîioasa descriere a demagogiei franceze cuprins[în volumul I al operei d=ului Teulescu, o descriere care se potrive=te din

punct în punct cu reversibilității noastre patrioale, minus, cum am zis, energia caracterului francez. Patrioalii noastre sunt meschini, pe când la cei francezi găsim războiul în proporții mai mari.

Revoluționarii francezi au avut curajul de a-l judeca pe regele lor: dintre patrioalii noastre nici unul n-a avut curajul măcar de a susține înaintea Curății de Casație procesul contra ministerului conservator.

18 iulie 1880

["PROGRAMUL NOSTRU ZICEA..."]

Programul nostru zicea:

Teorii abstracte de cosmopolitism importate de aiurea s-au imprimat pe nesimțite și au slăbit cu încetul simțul conservărilor naționale, a-a de vioi și de puternic odată la români; și aceste idei, vătmătoare chiar în vârlile luminate și puternice de unde s-au luat, au devenit un adevărat pericol pentru nașuirea noastră.

De altă parte, dorințele de progres și de libertate nechibzuite au introdus prea adese în mecanismul nostru politic fraza goală în locul realității.

Nu credeam că cititorul să mai ceară probe pentru evidență. Necearea cu străini a tuturor ramurilor vieții noastre economice, reducerea românilor în țara sa proprie la rolul de simplu salăhor agricol, căderea repede a tuturor meseriilor, stingerea industriei casnice și înlocuirea ei prin produse industriale străine, lipsa absolută a unei legi de încolț, ceea ce permite ca gunoaiele societăților vecine din cete-împătru unghiurile lumii să s-a-eze la noi, prefacerea în fine a acestor elemente în elemente politice care au umplut funcțiile statului și se strecoară în reprezentașuirea națională, — toate acestea dovedesc că țara noastră nu mai e vechea Românie, ci e o Americă orientală deschisă tuturor imigrașionilor, al căror principiu e *Ubi bene ibi patria* și teoria de "om și om."

Pe de altă parte dorința de progres și de libertate a introdus fraza goală în locul realității în mecanismul nostru politic. Adică — în Constitușuire, adaugă "Steaua României".

Acest adaos este al ei, pentru a altera terenul discu\iei. Constitu\ia nu este un mecanism, ci un text de lege, bun dac[se aplic[bine, r[u dac[se aplica r[u. Acest text nevinovat nu are deloc a=-i imputa dac[sub masca lui se desf[=oar[influen\ a imoral[, dac[ ]n numele lui se]nscru]n listele colegiului I =i al II [-lea] aleg[tori fraudulo=i, dac[tot]n numele lui o societate de exploatare a pus m`na pe statul rom`n, uzurp`nd numele de partid politic.

Dar nu este acesta s`mburele discu\iei cu “Steaua Rom`niei”. Pentru ca discu\ia s[nu devin[o simpl[ceart[de cuvinte, o logomahie, pentru ca s[nu se ignoreze tocmai no\iunea fundamental[de care e vorba, ne]ntreb[m: ce e reac\iune?

O expresie]mprumutat[din mecanic[,]nseamn`nd ac\iunea negativ[ produs[ prin una pozitiv[ ]n politic[, ]ns[ cuv`ntul “reac\iune” s-a]ntrebuin`at ]nt`i la 1789, ca sinonim al contrarevolu\iunii al unei ac\iuni contrare Revolu\iunii Franceze.

Cuvintele au]n\elesul lor. Dac[acum le d[m un]n\eles, acum un altul, nici o discu\ie nu e cu putin\.

A=adar, care este accep\iunea — singura adev[rat[— a cuv`ntului, ca s[nu se fac[vorb[zadarnic[?

O dat[contraac\iune. }n acest]n\eles orice opozi\ie e o reac\iune =i-n aceast[ordine de idei opozi\ia f[cut[de “Steaua Rom`niei” p`n[mai ieri, ori de “Presa”, e asemenea reac\iune.

Alt[dat[ ]ns[reac\iunea]nseamn[asemenea o contraac\iune,]ns[ ]n sensul *restabilirii unei st[ri de lucruri care a existat odat[*; ceea ce el voie=te a avut odinioar[trup, a fost concret. Centrul din Germania voie=te restabilirea unor legi care au existat odat[=i au fost desfiin\ate.

Acest soi de reac\iune ni se imput[nou[, =i aceasta zicem c[e o scornitur[din partea organelor guvernamentale. Ceea ce voim noi: realitatea]n locul frazelor, controlul real al actelor guvernului]n locul simulacrului de control, responsabilitatea adev[rat[ ]n locul ascunderii dup[clapi=ti iresponsabili — toate acestea ar fi un progres pe l`ng[ ceea ce se ]nt`mpl[ast[zi, nu o reac\iune.

Iată dar accepțiunea politică a cuvântului:

Tendința de a reintroduce o formă de guvernământ care-a existat odată: regalitatea de drept divin, imperiu = a.m.d.

Dar orice tendință de reformă, chiar aceea care răsare cu necesitate din relele actualității, nu poate fi numită reacție decât în sensul mecanic, nu în cel politic al cuvântului.

Dar la ce atâta discuție? Se-nțelege că “Steaua României”, pînă acuma în opoziție, trebuia să caute un pretext pentru trecerea nejustificată în rândul guvernamentelor. Dacă pretextul ar fi *cauza adevărată*, atunci această trecere ar fi trebuit să se opereze încă de acum câțiva ani, căci totdeauna a existat acest partid, pretins deznădăduit, al conservatorilor. Așadar nu existența partidului conservator e cauza adevărată că ni se caută acum nod în papură, ci alta. Pretinsa cauză nu este decât un pretext. Ceea ce am fi dorit însă e ca frații de la “Steaua României” să-și dea cel puțin silința de-a descoperi un pretext mai plauzibil decât cel inventat de genii de la “Românul” sau de la “Telegraful”. Atâta-i tot. Ne făcusem iluzia că putem aștepta mai mult de la tineri la care presupuneam mai multă iubire de adevăr.

Ai fost contra guvernului, sunteți acum pentru el.

Constatăm inconsecvența și ne mîrginim la aceasta.

Dreptul de-a ne mira l-am pierdut de mult în România. Într-o țară în care un om cu patru clase primare și peste aceasta din fire mîrginit e redactor de ziar, deputat, director de Bancă Națională, special întrale drumului de fier și curînd ministru de finanțe, într-o țară în care mucenicul Simeon e un om căruia nu i se poate imputa nimic, unde procurile false ca și falsele cărți de alegător joacă rolul de căpetenie pentru înaintarea oamenilor, unde merit, și înșelăciunea, caracter nu sunt nimic, tripotajul, pișcherluc și hatrul tot, în asemenea țară omul e redus a constata istoricește ceea ce se-ntîmplă, a se indigna din când în când, a rîde mai adeseori, dar a se mira de ceva nu mai are dreptul.

Puține avem de zis ca concluziune la o polemică cu mult prea lungă pentru obiectul ei.

lăra care, prin aplicarea instituțiilor ei, încurajează ignoranța, neconsecvența, lipsa de caracter, ba le decorează chiar, dovedite că e în descompunere deplină. Dovadă despre această descompunere este imigrarea continuă de elemente străine, care n-a fost nicicând mai mare decât sub sistemul actual de guvernământ. Deși aceste imigrațiuni reprezintă prisosul, nu tocmai clasic în virtutea inteligenței, al popoarelor învecinate, totuși acest prisos, oricum ar fi el, e superior plebei superioare indigene. Pe spatele nefericitului popor românesc, apatic de suferințe și amețit de fraze, se formează un popor nou de venetici, de o naționalitate nehotărâtă încă, o nouă rasă americană, în ochii căreia vechiul popor al lui Mircea Basarab dispăre și emigrează. Promotorul acestui americanism e partidul român, care are pretenția de a se numi și *național*. Noi nu ne îndoiim că și din acest aluat, în care Costineții și Serurii joacă un rol atât de mare, se poate forma ceva; dar ceea ce se va forma nu va fi desigur nici popor românesc, nici stat românesc.

Din punct de vedere istoric, oricine se asociază cu românii, dacă nu trădează prin minte și rîni, trădează însă poporul și rîni. Mulți, nu contestăm, cei mai mulți poate o fac fără s-o știe; vai de aceia însă care, avînd puțin de-a vedea clar, o fac cu bună știință!

Înainte negreii străini care împănă țara cad codrii noi-tri seculari și, împreună cu ei, toată istoria, tot caracterul nostru. Moartea, descreșterea populației îndeplinește apoi restul: stărpirea fizică a neamului românesc.

E deci... iubirea de adevăr din partea feluritelor noi-tri adversari politici de-a nu mai vedea altă cauză de rele în țară decât reacțiunea.

Și cu toate acestea ar trebui să știe toți că dacă-am fi închipuiți și dacă n-am fi bine că nu există nici puțină unei adevărate reacțiuni în țară, am trebui să fim mîguliți de acest epitet.

A readuce în țară acea repede creștere, început în secolul al XIII-lea, în care poporul românesc făcea să dispară dinaintea puterii sale de viață triburile țărănești slave ce cutreierau prin țară, a readuce vulturescul avînt al Basarabilor, starea de bogăție din vre-

mea lui Petru Rareș ori a lui Matei Basarab, a le putea readuce ar fi merit, și a fi reacționară fi identic cu a fi sporitor neamului și \rii.

Dar nici puțin \ nu există pentru un asemenea partid. Izvorul \nt[ritor al istoriei naționale, iubirea de limbă, de datini și de popor sunt \nlocuite la tinerime și ceilalți prin romane franțuzești și c`nt[re]ve pribege ale cafenelelor str[în]t[re]șii. Un aer boln[icios] de corupție, de frivolitate, de c`tig f[r]ă muncă a cuprins plebea noastră roșie și infectează chiar sfera cere[m]ă șese neatinsă de acest spirit. A crede că o reacție puternică, \n sensul național și istoric al cuv`ntului, ar mai fi cu puțin \ la noi \n \ar[ă], ar \nsemna a se face jertfa unei deșerte iluzii.

Patriotismul, cu toate acestea, nu este iubirea \r`nei, ci iubirea trecutului. F[r]ă cultul trecutului nu există iubire de \ar[ă]. Azi e constatată că, din momentul \n care \mp[ra]șii au \nceput a \nlocui prin oameni noi pe senatorii Romei, \n care tradițiile și cultul trecutului se \ntrupaseră, Roma a mers spre repede cădere. Cazul Romei nu numai că nu e izolat, dar nu suferă nici excepție m[ă]car...!

22 iulie 1880

["IDEEA UNIUNII ROM~NILOR"]

Dacă \n timpul guvernului conservatorilor s-ar fi \nt`mplat a zecea parte din c`te se \nt`mplă astăzi sub guvernul roșu, era un \ip[er]t pe patrioși, de n-ar fi fost omul \n stare să -și auză glasul propriu.

Un ochi deprins cu cercetări istorice, căut`nd a p[er]trunde \n alesul acțiunilor d-lui Brătianu, va vedea că avem a face cu un om foarte deșert, care nu știe niciodată a c`nt[re] pierderile \rii cu foloasele problematice ce ea le c`tigă din \nclin[ările] sale politice.

Să luăm lucrul de la \nceput.

Sub prima domnie a partidului roșu d. Brătianu era cu totul \n apele Rusiei. Planul de-a cuceri Ardealul era visul aievea al tuturor P[er]t[re]șilor genilor, un vis pretextat de patrioși pentru a face colecte pentru arme a căror socoteli nu le știe decât unul Dumnezeu. \ntre noi vorbind, planul era o \ndoită ș`ng[ă]cie: \nt`și, pentru că Ardealul e o

cetate fireasc[, lesne de ap[rat de oricine e-nl[untru, al doilea, pentru c[veleit[ile radicale aveau s[ ]ngreueze peste m[sur[pozi[ia politic[a cona[ionalilor no=tri de peste Carpa[i. Urmarea imediat[a veleit[ilor radicale a fost uniunea silit[a Ardealului cu]ara Ungureasc[=i strivirea politic[a rom`nilor de acolo sub suprema[ia, pe c`t de copil[reasc[pe at`t de ruin[toare, a fra[ilor maghiari. Tot ce rom`nii c`=tigaser[, cu sudoarea frun[iei lor, c-o munc[ continu[ =i ca credincio=i supu=i ai Casei de Austria de la Iosif II ]ncep`nd =i p`n[ sub absolutismul lui Francisc Iosif, era =i este pus ]n chestiune ]n urma acelor veleit[ile manifestate pe atunci de partidul ro=u. Marele Cavour al Rom`niei uitase, se vede, c[ideile cele mari nici nu se coc peste noapte, nici nu se abat din r[d[cina lor. Ideea uniunii rom`nilor sub un singur sceptru e, precum am relevat-o =i alt[dat[, o veche idee *austriac[*, conceput[ ]n ultimii ani ai domniilor noastre na[ionale, imediat]nainte de venirea fanario[ilor. A=adar numai din aceasta r[d[cin[ea ar fi putut cre=te =i realizarea ei deplin[ar fi fost]ntr-adev[r o Daco-Rom`nie, ]ns[, sau sub o secundogenitur[ austriac[, sau c-o pozi[ie autonom[ ]nl[untru]l monarhiei. Din momentul ]n care m`ini de copil au crezut a o putea transplanta la intrarea Ci=migiului,]n Strada Rosetti, s-a compromis tot ce o jum[tate a na[ionalit[iei noastre c`=tigase prin o continu[ munc[, iar ]n sferele dominante din Viena s-a operat o deplin[ schimbare de front fa[ cu to[i rom`nii. Abia acum]n urm[s-a mai]mbl`nzit soarta]n Bucovina, mai mult din cauze de oportunitate, dar s-a]n[sprit]n Ardeal, unde asemenea cauze nu exist[.

A=adar acestei iluzii a sacrificat atunci d. Br[tiianu \ara sa. O re[ea de drum de fier]ncep`nd la Roman =i sf`r=ind la V`rciorova avea s[creeze mijlocul de transport pentru eventualii alia[i. Pentru aceasta o datorie public[de un sfert de miliard, contractat[cu copil[reasc[u=urin[ ], pe spatele unui biet popor agricol, i s-a p[rut juc[rie.

]n urma experien[elor f[cute cu Basarabia, d. Br[tiianu a crezut de cuviin[a=i schimba cu totul planul =i a lua drept *famulus* al experimentelor sale politice pe d. V. Boerescu.

Dup[c`t afl[ ]m, reprezentantul rom`n din Comisia Dun[rean[a

fost revocat pentru că s-a opus unor pretențiuni ale statului vecin, care voia să aibă prezența și majoritatea în acea comisie. Această se zice că ar fi cauza trecerii d-lui baron de Calice pe la Sinaia, apoi a demisiei d-lui Bălcescu și a plecării M. Sale la Ischl. E natural, se înțelege, că împăratul avea în vedere cel mai viu interes de a domina situațiunea pe Dunărea de Jos, dar se vede că aceasta se face prea în detrimentul nostru. De acolo deplina uluială a guvernărilor, care se bat acum fără putere în mâinile vigurosului lor protector.

Tot în acest sistem de idei intră politica dobrogeană a guvernului nostru. În loc de a lăsa acei unghi nenorocit de pământ, care de veacuri e fatalmente predestinat de a fi cucerit de tot soiul de neamuri și care nu a înflorit decât sub aspra împărație a romanilor și de atunci încoace niciodată, în loc de a lăsa să fie pășuni de oi și de vaci, de a se face pe aici, pe colo de plugul vrunei gospodărie, se fierb planuri de colonizare, se proiectează două linii de drum de fier spre Dobrogea, apoi un pod peste Dunărea a.m.d. Nu e într-adevăr destul de mare datoria publică a României; mai trebuie adaos cu câteva zeci de milioane!

Dar ceea ce se observă asupra tuturor ca fenomen de căpetenie și inundarea neconștientă a țării cu străini. România nu va mai fi peste curând decât o colonie germano-austriacă. Suntem mai departe decât oricând de a ne părea rău de căștigul onorabil și de munca onorabilă a elementelor germane ale acestei imigrațiuni. Pe cât urăm spiritul de neagra speulă, de căștig fără muncă al evreilor, pe atât respectăm spiritul de căștig prin muncă al germanilor. Dar respectul nostru nu poate merge până acolo încât să voim a recunoaște aspirațiuni politice și naționale. Singura rațiune de a fi a acestui stat, pentru noi, este naționalitatea lui românească. *Aut sit ut est, aut non sit.* Dacă e vorba ca acest stat să înceteze de a fi românesc, atunci o spunem drept că ne e cumplit de indiferentă soarta pământului lui.

Există asemenea aspirațiuni politice și naționale?

Nu suntem încă în stare de a ști dacă ele sunt numai factice sau au vreo rădăcină mai solidă; dar o probă că, factice ori nu, au oarecare existență, este aparițiunea unui ziar cotidian german în București.

Programul acestei foi,]ndealtmintrelea bine =i moderat scris[, este caracteristic.

În toate chestiunile de politic[intern[foaia va sta al[turi cu patrio\ii aceia care, liberi de considera\iuni str`mte de partid, se silesc a vindeca Rom`nia de durerile cauzate prin r[nile datorite vitregiei secolelor trecute, urm[rind cu nestr[mutare \intele sociale =i politice ale unui liberalism prudent. "Bukarester Tagblatt" va combate f[r] nici o considera\ie tentativele directe ale reac\iunii =i c-o implacabil[asprime superficialitatea periculoas[. Nu politica stearp[a maniei m[ririi, care alearg[dup[planuri nerealizabile, ci men\inerea =i consolidarea unit[\ii de stat =i a independen\iei Rom`niei contra inamicilor externi =i interni etc. etc., acestea sunt \intele foi, pentru realizarea c[rora apeleaz[la sprijinul tuturor amicilor patriei, f[r] deosebire de na\ionalitate =i de confesie.

Amici ai patriei, f[r] deosebire de na\ionalitate!

Înainte de toate am dori s[=tim ce le pas[acestor amici ai patriei f[r] deosebire de na\ionalitate de politica extern[sau intern[, de reac\iune sau liberalism]nl[untrul societ[\ii rom`ne? Noi contest[ m nu numai existen\,a, ci chiar posibilitatea existen\ei unor amici ai patriei care n-ar fi rom`ni. Nici tr[im, nici voim s[tr[im]ntr-un stat poliglot, unde a=a-numita "patrie" e deasupra na\ionalit[\ii. Am`ndou[ nu sunt dec`t dou[cuvinte pentru aceea=i no\iune, =i iubirea de patrie e una cu iubirea na\ionalit[\ii. Revista]ncepe astfel:

Istoriograful L. Hausser, care a murit prea cur`nd pentru =tiin\[, a numit ne]ncrederea unui popor fa\ cu cei ce apar\in altor na\iuni un rezultat al con=tiin\ei sl[biciunii proprii.

Istoriograful de mai sus pare]ntr-adev[r a fi murit prea cur`nd, ]ns[ nu at`t pentru =tiin\[c`t pentru sine ]nsu=i. Poate c[ ar fi ajuns a se convinge de contrariul tezei sale. Cu c`t popoarele au o con=tiin\[mai puternic[de individualitatea lor, cu c`t sunt ]n floarea tinere\ii =i a v`rto=iei, cu at`ta sunt mai ne]ng[duitoare. C`nd Roma era]n culmea puterii ei interne,]n vremea Republicii, str[ini erau opri\i de la comer\, de la orice]ntrunire, de la orice schimb, erau opri\i de-a purta toga, izola\i]n o parte a ora=ului, uzurparea de drepturi civile =i politice era pedepsit[grav, iar principiul era: *Adversus hostem aeterna auctoritas esto. Hostis* se numea]ns[orice str[in. N-avem nevoie a spune c[

exemplul e ales după plac = i c[legisla\iunile Fran\ei, Germaniei, Angliei, c-un cuv`nt ale tuturor \[rilor, ne prezint[ sute de exemple analoage. Numai Rom`nia ne-a prezentat, sub guvernul d-lui Br[tiianu, exemplul, hidos]n istorie, ca oameni care denun\au =i tr[dau patria lor]n str[in[tate =i care cercau interven\ie armat[chiar]n \ar[s[fie r[spl[ti\i cu drepturi cet[\ene = ti. Numai]n Rom`nia]nalta tr[dare e un merit, numai la noi e cu putin\ ca vale\i slugarnici ai str[in[t\ii s[fie mini=tri, deputa\i, oameni mari!...

31 iunie 1880

["IUBIRE DE ADEV{R}]

]nc[de pe c`nd ne c[utau ceart[ confr\ii de la "Steaua Rom`niei", fiindc[momentan le venise la-ndem`n[ de-a ne numi reac\ionari, am spus c[ orice discu\ie e zadarnic[, e goal[ logomahie, dac[ evit[ a ne spune ce ]n\eleg dumnealor prin "reac\ie", ce m`ncare e aceea despre care fac at`ta vorb[. Tot astfel face =i "Rom`nul", =i alte foi, cu care]ns[nu discut[m niciodat[, c[ci ar fi cu totul de prisos. Ar]nsemna s[ ]ntre omul]ntr-o turm[de c[\ei de florile m[rului.

A=adar, ce este reac\ia?

]n fizic[se nume=te astfel legea, demonstrat[de Newton, privitoare la contraac\iunea trezit[prin o ac\iune;]n politic[ ]ns[s-a numit astfel: 1) contrarevolu\ia, proiectat[ ]n Fran\va]n veacul trecut;. 2) tendin\va de-a *reintroduce o form[de guvern[m`nt care-a existat odat[*.

Care-i acea form[de guvern[m`nt care-a existat odat[=i pe care conservatorii vor s-o reintroduc[?

T[cere absolut[din partea patrio\ilor, semn c[de c`nd sunt nu s-au g`ndit m[car]n treac[t la]n\elesul acestei vorbe pe care o bat mereu ca apa-n piu[.

Am dovedit din fir]n p[r c[toate, dar toate reformele liberale, sunt introduse]n \ar[de partidul conservator. Ni se r[spunde c-am fost sili\i la aceasta.

De cine?

De Europa.

De opinia public[.

De 1848.

Într-adev[r, aceia=i conservatori cutreieraser[Europa, scriseser[bro-uri =i scoseser[gazete prin care au ar[tat lumii ceea ce ne trebuie, Înc` t Adunarea ad-hoc a primit un program ale c[rui principii membrii ei, uniuni=tii, conservatorii de ast[zi, =tiuser[ a le r[sp`ndi.

De opinia public[? Dar opinia public[consta pe atunci tocmai din ei.

De patruzeci =i opt?

Deocamdat[relev[m un lucru.

Conservatorii actuali au fost în cea mai mare parte revoluționari la 1848. În Moldova vedem pe d-nii Epureanu, Alecsandri, Cantacuzino =i o mulțime de privilegiați, ba chiar *numai* privilegiați amestecați în revoluție; dincoace vedem pe mitropolitul, pe d-nii Christian Tell, pe Eliad, pe Bolliac =. a., liberali într-adev[r, dar toți resping`nd cu indignare onoarea de-a fi porecliți confrați ai d-lui C. A. Rosetti =i ai ro=iilor. Aceastea le zicem nu pentru c[ revoluția de la 1848 ar fi avut cel mai mic efect asupra poporului rom`nesc, ci pentru ca s-ar[t[m c[, dac[acea revoluție ar fi avut importanța pe care i-o atribuie “Rom`nul”, conservatorii actuali ar fi format desigur nou[din zece p[rți din promotorii ei.

Dar adev[rul istoric asupra mi=c[rii de la 1848 e în realitate cu mult mai meschin =i mai trist.

Tinerimea de atunci hr[nise mari idealuri naționale în inima ei, care au fost îns[reduse la rolul de-a fi o piatr[de =ah în m`inile unei puteri vecine. Rusia avea nevoie de un pretext spre a intra în Principate =i de aci în Ardeal =i Ungaria. De aceea s-a f[cut acea mi=care, subțire pus[ la cale, în contra ordinii existente =i în contra Rusiei. P`n[ast[zi st[b[nuial[c[d. C. A. Rosetti n-a fost la 1848 dec` t un agent rusesc care s-a amestecat în revoluție pentru a o tr[da. Aceasta a crezut-o B[lcescu, a crezut-o Eliad, o cred[nc[mulți contemporani.

A=adar, I[sa\i-o mai bine]ncurcat[cu anul 1848, c[ci]n toate cazurile e o prob[mai mult]n contra ro=iilor, =i]nv[\a\i mai bine carte, citi\i hrisoave =i cronici, ca s[vede\i de c`nd a ]ncetat ]n Rom`nia p`n[ =i putin\ a unei reac\iuni. Ea a ]ncetat cu dinastiile rom`ne, cu drepturile *politice* ale boierimii vechi. Ceea ce-i mai r[m[sese acesteia nu erau privilegiile adev[rat nobilitare, nu era dreptul d-a se acoperi]nainte capului statului =i a-i spune "cu paharul]ndese=te, dar cu birul mai r[re=te", ci erau ni=te biete drepturi private, f[r[nici o]nsemnare pentru via\ a statului. +i dac[onorabilii confra\i ar r[sfoi =i mai mult documentele ar vedea c[acele supreme drepturi *politice*, nu scutiri de d[ri, c[ci d[ri pl[teau]n vremea veche boierii ca oricare altul, acele drepturi depuse]n m`na unei aristocra\ii istorice erau adev[rul, erau religia str[bunilor no=tri. Atunci vor ]n\elege cum, al[turi cu domneasca cetate a Sucevei, ]nlfloreau, ]nl[untru acelaia=i stat, republicile Vrancei, C`mpulungului =i Sorociei; atunci vor]n\elege cum aceea p[rinteasc[inegalitate,]ntemeiat[pe tradi\ii, lega om de om c-o v`rto=ie moral[ at`t de mare]nc`t \[rile noastre, at`t de mici, puteau s[pun[sute de mii de oaste]n c`mpul de b[taie =i, bine]n\eleg`ndu-se sute de mii care mergeau nu recruta\i, ci de bun[voie, de dragul \[rii =i al libert[\ii lor.

+i dac[vor confra\ii s[vad[azi]nc[ce tare e un popor feudal cu totul, oric`t de mic ar fi, n-au dec`t s[se uite la Albania =i la Muntenegru, unde sistemul a r[mas intact. Nu =tim z[u dac[demagogii no=tri de vanilie, care umplu cafenelele, ar ie=i de bun[voie, ca albanezii, c`nd patria ar fi]n pericol.

A=adar recunoa=te\i c[nu =ti\i ce e feudalismul =i c[, f[r[s[voi\i, ne face\i cel mai mare compliment c`nd ne numi\i reac\ionari, un compliment pe care nu-l primim]ns[, pentru c[nu-l merit[m.

Dar ce e mai ciudat]n toate r[spunsurile confra\ilor de la "Rom`nul" e vecinica confundare a libert[\ii cu egalitatea drepturilor politice. De c`te ori organul nostru va vorbi pentru men\inerea inegalit[\ii strict constitu\ionale a drepturilor *politice*, nu private, de at`tea ori suntem numi\i reac\ionari.

Nici prin g`nd nu le trece onorabililor confra\i c[, cer`nd sufragiu universal sau apropierea de el, cer despotismul.

Dar cu ce-a venit Napoleon III pe tron? Cu sufragiu universal. Cum]-i alege d-l de Bismarck Reichstagul, pe care-l strune=te cum vrea? Cu sufragiu universal. Dar prin ce e Grecia actual[absolut nepu-tincioas[,]n[untru =i-n afar[? Prin sufragiu universal.

Noi nu suntem, bine]n\eles, contra sufragiului universal, dar nu-mai acolo unde se potrive=te, adic[unde aleg[torul are deplin[=i exact[cuno=tin\ despre interesul public]n chestiune.]n\elegem ca o comun[rural[s[-=i voteze cu sufragiu universal un drum ce-i trebuie sau s[-=i a=eze o dare comunal[— lucru pe care-l pricepe oricine dintre oameni =i care se f[cea la noi chiar acum 25 de ani. Dar interese mari, pe care abia cea mai ager[minte le poate c`nt[ri, s[ se decid[ prin mul\imea voturilor lui Stan =i Bran? Nici`nd. Cred]ntr-adev[r confra\ii c[+tefan Vod[chema pe \[ranii republicii din Vrancea ca s[se consulte cu ei despre r[zboi sau pace, despre tratate de comer\ sau altele? Noi]n\elegem ca]n cizm[rie s[fie consulta\i cizmarii,]n interese comunale membrii comunei. Dar este =i politica general[a unei \[ri un lucru at`t de u=or ]nc`t s-o poat[judeca ori=icine dup[cum]i taie capul? Destul de r[u am ajuns dac[banul claseaz[pe oameni]n \ara noastr[,]n loc de-a fi clasa\i prin mo=tenire de bunuri imobiliare; vor confra\ii s[ajungem =i noi jos?

Dar geaba vorbim cu oameni care par a nu poseda nici elemente de istorie, nici de drept public, =i care nu =tiu nici ce-i libertate, nici ce-i egalitate. Libertatea adev[rat[e un sentiment aproape religios. Dac[nu se-nt`mpla ca, printre c[ut[tori de aur, juc[tori de c[r\i, be\ivi =i ho\i, s[se colonizeze]n Statele Unite o ceat[de puritani care emigraser[din patria lor nu de mizerie, ci de sentiment religios, s-alegea praful de Statele Unite, precum s-alege de Mexic =i de alte state din sud. Dar cum pricepeau acei oameni libertatea?

S-ascult[m pe judec[torul american Winthrop, care vorbea acum dou[secole:

S[nu ne-n-el[m asupra]n\elesului neat`rn[rrii noastre. Exist[ ]ntr-adev[r un soi de libertate corupt[, a c[rei]ntrebuin\are e comun[oamenilor =i animalelor =i care consist[

În a face tot ce ne place. Această libertate e du-man[oric/rei autorit[ăi, ea ur[te f[r] r[bdare toate regulile; cu ea devenim inferiori nou] n=ine, ea e du=mana adev[rului =i a p[ci; Dumnezeu a crezut]nsu=i de cuviin[de-a se ridica contra ei. Dar exist[o libertate civil[=i moral[care afl[t[rie]n unire =i a c[rei protejare e misiunea puterii, e libertatea de-a face f[r] team[tot ce e drept =i bun. Această sf[nt[libertate trebuie s-o ap[r]m contra tuturor]nt[mp]l[rilor =i s[expunem, de e necesar, via[ă noastră] pentru ea.

Tot acest ad`nc sentiment, aproape religios, a dat na=tere statelor rom`ne. Se =tie c[dinastiile, nobilimea istoric[=i \[ranii no=tri liberi au venit unii din Ardeal, al[ii din Maramure= — nu de nevoie material[, ci din cauze religioase. Pentru a mia oar[se dovede=te c[spiritul religios, desigur unul =i acela=i cu iubirea nestr[mutat[de adev[r, e acela care formeaz[ ]mp[r[ăii =i regate =i ridic[repede popoarele. Cine are]ns[iubire de adev[r acela nu numai merit[, dar =i este totdeauna liber, =i acela va admite =i inegalitatea stabilit[de natura organic[a statului ca garan[ia cea mai puternic[a chiar libert[ăii sale. C[ci, pe c`nd iubirea de libertate e cel mai nobil instinct al omului, acela al egalit[ăii are r[d[cina lui]n invidie =i]n sl[ăbiciune.

Exist[ ]ntr=adev[r — zice Tocqueville — o patim[b[rbat[=i legitim[pentru egalitate, care]mpinge pe oameni de-a voi s[fie to[ăi tari =i stima[ăi. Această patim[cearc[a ridica pe cei mai mici rangul celor mari. Dar se g[se=te asemenea]n inima omeneasc[un gust depravat pentru egalitate, care]mpinge pe cei slabi de-a voi s=ating[nivelul celor tari =i care face pe oameni de-a prefera egalitatea]n servitute inegalit[ăii]n libertate.

+i aceasta e patima de c[petenie a ro=iilor no=tri.

Dar a]nv[ătat unul numai abecedarul? Egalitate! +i ca din senin e egal cu economi=tii =i financiarii =i devine director de banc[. Dar are picioarele str`mbe, e coco=at =i n-a fost nicic`nd soldat? Egalitate! +i deodat[e maior]n gard[. Dar]n via[ă-i n-a f[cut studii tehnice =i nu =tie a deosebi un vagon de un cote[? Egalitate! +i deodat[e de-o seam[cu Lesseps =i se face director de drum de fier! Dar e un biet licen[iat]n drept de m`na a doua ori a treia? Egalitate! +i deodat[-l vedem, ba ministru de externe, ba la Finan[ă, ba la Justi[ie, ba guvernator de banc[. Celui care nu ]n[elege nimic din toate astea lucrurile i se par u=oare, dar cine =tie c`t de pu[ăin[istorie acela vede c[toate astea nu pot duce dec`t la piere.

Auzi politic[f[cut[de Fundescu =i Costinescu? Dar urm[rit-au vreedat[s[vaz[cum se coc marile acte politice? +tiu ei, de ex., de c`nd a-nceput a se-nchegea r[zboiul din 1870? Din timpul lui Riche-lieu. +tiu ei de c`nd s-a z[mislit scoaterea Austriei din Imperiul Ger-manic? Din vremea lui Francisc I, regele Fran`ei. +tiu ei de c`nd Ger-mania aspir[a anexa Olanda? Din secolul trecut abia, =i se vor scurge poate]nc[o sut[de ani p`n[ ce, deodat[ cu anexarea acestei \[ri, germanii s[ aib[ putere maritim[. Dar oare ]n \[rile noastre n-avem exemplul unei consecven`e politice ruse=ti =i austriece de dou[sute de ani =i mai bine?

+i toate raporturile astea, toate tendin`ele urm[rite cu ]ncordare de genera`ii]ntregi ale unor popoare mari le]nvelege, le judec[, le pune la cale — cine? D. P[t[r][geanu atot=tiutorul =i democra`ia rom`n[. Nici nu sunt]n stare s[vad[c[sunt juc[rii]n m`na unor puteri str[ine =i c[de spaima uneia cad]n ghearele alteia. Totul e s[-i fac[trebu=oarele =i — *apres eux le déluge!*

2 august 1880

[“}NTRE SCYLLA +I CHARYBDA”]

Nu]ncape]ndoial[c[solu`iunea dat[ de Tratatul de Berlin chesti-unii orientale va mai fi izvorul multor ]ncurc[turi =i chiar a unei conflagra`iuni generale. Deodat[cu c[derea conservatorilor din Anglia =i cu venirea la putere a liberarilor, orizontul a-nceput a se-ntune-ca. D. Gladstone se distinge printr-un fel de zel religios, prin patim[ ]n politic[. Cunosc[tor al ebraiceii =i *Talmudului*, era un timp]n care cu texte ebraice comb[tea emanciparea israeli`ilor din Anglia. Cu aceea=i patim[ reprezint[ azi principiul c[ Peninsula Balcanic[ nu este a nim[nui altuia dec`t a popoarelor de pe ea, c[amestecul sau]naintarea Austro-Ungariei mai cu seam[trebuie]mpiedicat[, c[,]n fine, dom-nia turceasc[trebuie s[ ]nceteze]n Europa. M[rturisim c[nu e greu de-a distruge]n purtarea]nv[`atului =i frumosului om de stat englez fanatismul religios de planurile politice, destul numai c[cu tot dezas-

trul din Afganistan, cu tot *bilul* de dezaprobare ce l-a primit cabinetul în chestiunea agrar irlandeză, în camera lorzilor, cu toată ruinea scrisorii smulse de contele Karoly, d. Gladstone încurajează o politică de acțiune în chestiunea Orientului și c, în urma acestei atitudini, puterile s-au grupat în două tabere, care numai bine nu par a-și voi una alta. Abia se risipi Conferința suplimentară din Berlin în care s-a hotărât cel mai deplin acord între puteri și vîzurăm c în Bulgaria începuse a trece ofițeri și soldați precum și muniții din Rusia, pentru pregătirea aceluiași soi de război neoficial, care s-a mai purtat în Serbia; din Germania pe de altă parte începuse a veni, pentru sprijinirea unei contraacțiuni asemenea neoficiale, ofițeri superiori și funcționari administrativi germani, a căror comunicație cu sultanul se face, prin mijlocirea d-lui de Drygalski, fost militar prusian, azi adjunct al sultanului și om de încredere al Porții.

În Franța se face serbări militare și revistă de flotă. D. Gambetta reamintește Alsasul și Lotaringia, foile reproduc un discurs din 1871 al fostului dictator, în care se vorbește de recăștigarea provinciilor în timpul unei generații cel mult; în Austria se face o splendidă serbare a trăgătorilor la vînt pe jumătate ostășească; iar Rusia concentrează lângă granița galicilor și la Bender trupe. În acest din urmă loc se pretinde că ar fi concentrați deja 45 000 de oameni.

Într-adevăr redeschiderea chestiunii Orientului pare aproape și aceasta în condiții cît se poate de rele pentru noi. Germania ar fi neutralizată în acțiunea ei de către Franța pururi doritoare de război; Austro-Ungaria ar fi paralizată prin gîngăele ei interese de pe Adriatică și prin proiectele asupra Salonicului, de către Italia; Rusia ar rămîne deci din nou stăpîn pe sorișii Orientului.

Pe noi nu ne tulbură atît amestecul nostru, poate neînțurată, în învîlmășagiu general, și mai puțin ne tulbură încă soarta patrioților care mai prin reversibilitate, plătit înainte, mai prin directorate de bancă și de drum de fier, și pregătesc bani albi pentru zile negre, spre a zbura în toate părțile la cea întîi bătăie de tun; dar ceea ce ne doare în adevăr e că, prin corupția guvernărilor noastre, se sleiește atît de mult puterea poporului precum și încrederea ce-ar trebui să o aibă în

autoritatea patriei sale,]nc` t ]n momentul suprem ce se poate ivi de azi p` n[m` ine, el n-ar mai avea destul[ t[rie de-a c[dea cel pu`in cu onoare]n lunga =i amara sa lupt[pentru existen`. Dac[ suferin`a cea mai grea, mizeria =i cotropirea de copitele unor armate barbare ar fi un merit]n ochii cerului =i un titlu la via`, desigur c[ poporul nostru =i l-ar fi c` =tigat de sute de ori]n aceast[existen`[ chinuit[ pe care a dus-o pe p[m`nt. Dac[ni s-ar da cel pu`in posibilitatea de-a c[dea cu onoare, lupt`nd pentru noi =i numai pentru noi, nu ca instrumentele unei politici str[ine, nu ca figuri de =ah]n m`na unor juc[tori str[ini! Tocmai c`nd par a se arunca sor`ii asupra noastr[ ca asupra c[m[=ii lui Hristos, ]n asemenea momente grele \ara e total lipsit[ de reprezentan`ii ei naturali, de tot ce ea are mai de caracter, mai onest, mai inteligent.

]n locurile ce li se cuvin — cel pu`in ]n asemenea momente — acestora =i numai acestora, se r[sfa`[o plebe ur`cioas[ ca =i corbii ce rotesc asupra unui om murind. Cum e ]nn[scut ]n aceste naturi catilinare, ]n aceste inimi pline de minciun[ =i venin, instinctul de corb =i de cucuvaie, de se planteaz[ tocmai atunci asupra unei na`ii c`nd ea e]n momente de grea cump[n]?

Ca un semn de discordie ivit]ntre actorii de c[petenie ai unei viitoare conflagra`iuni, cat[ s[ privim =i incidentul foarte semnificativ al chestiunii dun[rene. Cititorul nu va pretinde de la noi ca s[ emitem vreo p[rere ]n privin`a acestui disentiament, ivit]n comisia dun[rean[, c[ci o p[rere ar]nsemna un consiliu, care, intrat odat[pe m`inile presei guvernamentale, ar fi t[lm[cit =i r[st[lm[cit ]n toate chipurile; ba s-ar preface poate c[-l urmeaz[, s-ar preface c[ sunt de o opinie cu noi, pentru a ajunge la rezultate tocmai contrarii de cele dorite ]n interesul \rii. ]n toate chestiunile interna`ionale, o spunem drept, ne mul`umim dac[ actele guvernan`ilor de azi nu sunt de-a dreptul acte de]nalt[tr[dare, abstrac`ie f[c`nd de la toate celelalte defecte ale lor, precum m[rginirea intelectual[, sl[bgiciunea de caracter, lipsa unui ad`nc =i adev[rat patriotism =i altele.

Nicic`nd \ara noastr[ n-a avut mai pu`ini amici]n afar[, care s[ ]n[la ea]ntr-un chip c`tu =i de pu`in dezinteresat =i dintr-un punct de

vedere ceva mai superior, ca în momentele de fa\l. De ni se ofer[onoarea preziden\iei în comisia de supraveghere a execut[rrii reglementelor naviga\iei pe Dun[re, aceasta se face cu condi\ia de-a fi pururea în minoritate; de ni se ofer[sprijin, ni se d[cu condi\ia de-a renun\ a cu totul la neat`rnarea noastr[ în chestiunea naviga\iei. }ntre Scylla =i Charybda, }ntre st`nc[=i st`nc[, vasul statului rom`n e condus de ni-te c`rmaci, care nu g`ndesc la c`rm[, ci la a=ezarea în siguran\ a ceea ce-ar putea pune =i de-o parte în caz de naufragiu.

Tot în înl[în\uirea evenimentelor; expuse mai sus, st[=i sosirea]mp[ratului Germaniei la Ischl unde a fost primit de]mp[ratul Austriei, =i unde au venit =i cei doi principii dun[reni. F[r[ ]ndoial[c[prezen\ a acestora din urm[în locul de]ntrunire al suveranilor Austriei =i Germaniei, cat[s[aib[un fond politic oarecare.

Ne-am }ntreba numai ce însemneaz[aceast[prezen\ f[r[un singur ministru, constitu\ional-responsabil? Preg[te=te-se poate o nou[edi\ie a vizitei d-lui Br[tianu la Livadia, unde s-a pus la dispozi\ia unei puteri str[ine Rom`nia, dat[ pe m`na cucernicului Simeon, f[r[=tirea Parlamentului, f[r[consultarea \rii? Nu =tim =i ni se face negru pe dinaintea ochilor c`nd g`ndim la ceea ce ar putea s[ias[pentru noi dintr-o nou[ie=ire din neutralitate, din noi aventuri.

Toat[politica aceasta a d-lui Br[tianu, a unui om]nfumurat =i de=ert care nu e-n stare s[vad[c[nicic`nd nu putem nici p[stra, nici c`=tiga nimic prin alian\e cu vecinii, e controlat[ca din partea \rii, drag[Doamne, de Funde=ti =i P[t[r]l[geni. Toat[ ]n\elepciunea politic[a str[mo=ilor no=tri s-a dus pe apa s`mbetei de c`nd secta demagogiei lucrative guverneaz[Rom`nia, o sect[ care a ajuns p`n[la gradul de-a tocmi str[ini cu simbrie, ca s[ne]njure în \ara noastr[proprie. +i cu toate acestea \ara noastr[, în neutralitate =i în defensiv[, ar fi ne]nvins[cu toat[sl[ ]biciunea la care am ajuns. Dar nu! Ea trebuie]ncurcat[, sau cu soarta uneia care s[ ]ncheie pace în numele nostru, sau cu a alteia care s[declare r[zboi tot în numele nostru.

De-ar veni asupra noastr[numai ceea ce-i scris prin fatalitate, n-ar fi nimic; am sta sau am c[dea cu credin\ a în suflet c[din cenu=a noastr[ar r[s]ri viitorul. Dar nici asta nu ne e dat, c[ci fatalitatea e }ntre

noi]n=ine, e]n acei oameni care au izbutit a constitui din gunoaiele societ[ ]ii rom`ne un partid politic =i o putere ]n stat, care au izbutit a b[ga veninul discordiei ]n na`ie tocmai]n momentul]n care ea ar avea mai mult[nevoie de trezie =i de unire, de claritate]n conducere =i caractere nestr[mutate.

8 august 1880

["IDEEA DACO-ROM~N{ CA ASPIRA|IE"]

De mai multe ori am relevat c[ideea daco-rom`n[ ca aspira`ie *politic*] era una din etapele programului balcanic al Rusiei; aceea=i idee ca aspira`ie *na`ional*] []=i avea originea =i motorii la Viena. De n-ar fi prea mic cadrul unei foi politice pentru a urm[ri demonstra`ia, s-ar putea dovedi caz dup[ caz cum unirea politic[ a rom`nilor era marele manipul ce se]ntrebuin`a dintr-o parte pentru a c`=tiga simpatiile \[rilor noastre, cum pe de alt[parte ideea na`ional[, con=tiin`a deosebiri noastre de celelalte popoare ale Orientului, reamintirea originii romane =i a latinit[ ]ii noastre era timp]ndelungat contragreutatea ce se opunea unui ideal politic care se promitea a se realiza cu ajutorul slavilor

L'indépendante roumaine ne-ntreab[dac[se poate dovedi aceasta tot at`t de limpede pentru politica austriac[precum se poate face]n privirea Rusiei.

Men`in`nd deosebirea de mai sus desigur. Rolul pe care-l prescria politica ruseasc[\[rilor rom`ne era deosebit de acela pe care socotea ea.

Citind nota cancelarului Kaunitz c[tre ambasadorul austriac la Constantinopol, Thugut, scris[acum 105 ani, la 1775, vedem liniamentele politicii tradi`ionale a Austriei]n Orient.

]n situa`ia de azi a Por`ii, scrie Kaunitz, politic[nostr[trebuie f[r]]ndoial[s[aib[de scop ca]mp[r]`ia turceasc[ s[ stea ]n Europa c`t se va putea de mult sau cel pu`in, ]n cazul cel mai r[u, ca ]mp[r]`ia s[nu fie r[sturnat[prin Rusia singur[=i pentru sine, *f[r] cooperarea necesar[a Cur`ii noastre.*

F[r] cooperarea necesară, iată cheia atitudinii Austriei de atunci =i p`n-acum. De c`te ori Rusia a declarat război Por`ii a trebuit mai înt`is se învoiască asupra cooperării necesare cu Austria. În alegerea ultimă de la Reichstadt n-a fost nimic alta decât stabilirea condițiilor cooperării necesare.

O condiție înșă a cooperării la desfacerea Turciei a fost respectarea celor două Principate, Moldova =i țara Rom`nească. Astfel la 1772 Thugut raportează lui Kaunitz despre conferințele ce le-a avut cu contele Orlof, conferințele care toate se făceau pe baza unei convenții secrete dintre Austria =i Rusia. În acest raport se asigură de două ori că Majestatea Sa împărată Rusiei a promis a renunța de la intențiile ei asupra Moldovei =i Țării Rom`nești, că ea nu =i va schimba cuv`ntul dat în privirea Principatelor oric`te biruințe ar mai avea armata ei. Dar dacă în privința aceasta Rusia era legată, ea încerca a =i c`tiga \rile morale =te, smulg`nd de la turci concesii politice.

Pe c`nd a =adar Rusia trecea mai cu seamă instincte politice în Principate, precum a făcut-o =i cu popoarele de dincolo de Dunăre, Austria stăruia, pe c`t era cu puțin \ în vremea aceea, de-a contrapune instinctele naționale ale rom`nilor, căută a le lămuri deosebirea ce există între ei =i celelalte popoare învecinate, cu toată comunitatea de religie. La 1773 Iosif II asigură pe rom`ni

că, strănepo`ii ai lui Traian fiind, ei sunt *adeveravi feciori ai sfi*, deoarece el, proclamat împărat al sacrosanctei împărății romane, poartă singur astăzi *mo-tenirea imperială a Cezarilor din Roma*.

Iosif II se privea ca împărat al poporului rom`nesc, =i aceasta prin mo-tenire de titlu. În districtul Năsăudului el a fondat patru sate rom`nești ce există =i astăzi =i ale căror nume proprii împreunate cuprind promisiunea de m`ntuire a neamului rom`nesc.

Aceste patru vorbe la un loc sună:

Salva Romuli Parva Nepos.

Ca compliment al =irului de idei de mai sus n-avem decât a aminti trecerea unei însemnate părți a rom`nilor la uniunea cu catolicismul =i mi-carea de rededeptare națională inaugurată după acest eveni-

ment. Acest[mi=care s-a comunicat repede =i dincoace de Carpa\i, nu f[r[ ]ncuviin\area Austriei.

Noi nu facem critic[nici uneia din aceste serii de idei. P`n-acum =tim numai at`ta c[, pe c`nd]nainte ne era dat[putin\ a unei dezvolt[ri normale a poporului dup[propria lui natur[=i propriile lui dispozi\ii, prin influen\area bilateral[de dinafar[, acest[dezvoltare a fost pripit[=i boln[vicios[.

Partidul ro= u din \ara noastr[este o crea\iune a politicii str[ine, c[ci tuturor le trebuia un element incult =i demagogic de care s[poat[uza.]n acest[calitate partidul acesta a pus m`na pe aceste idei =i le-a exploatat ca un mijloc comun de agita\ie politic[ contra elementelor s[n[toase =i cumin\i ale \[rii. De aci a rezultat apoi ne]ncrederea cresc`nd[a Apusului Europei]n noi, care ne consider[ca un cuib de dezordine =i r[zvr[tiri; de aci a rezultat, dup[opinia noastr[, =i asprimea cu care li se refuz[rom`nilor din provinciile ]nvecinate p`n[=i cea mai elementar[libertate de dezvoltare.

7 octombrie 1880

[“«ROM~NUL» NU }NCETEAZ{ ...”]

Rom`nul nu]nceteaz[a repeta analiza articolului din *Deutsche Revue* =i nu noi]l vom]mpiedica de la aceasta dac[-i face pl[cere. Dac[ipoteza acelu studiu luminos se va realiza vreodat[, dac[— precum sus\ineau dou[articole din ziarul parizian *Le Temps* — vom fi sau nu sili\i a ne pronun\ a]ntr-un moment dat pentru sfera de putere a unuia din marii no=tri vecini, iat[o chestiune care se poate prezenta con=tiin\ei oric[rui om politic =i, supus[o dat[aparatului g`ndirii, se-n\elege c[trebuie s[culmineze sau]ntr-o afirmare sau]ntr-o negare sau,]n fine,]n renun\area sceptic[de a da de pe acuma solu\iune unei chestiuni la care motivele *pro* =i *contra* =i-ar \ine cump[na.

Dac[ne-am]nchipui na\iunea]ntreag[concentrat[oarecum]ntr-un singur om,]ntr-o singur[con=tiin\[, individual[, am vedea c[ ]n momentele actuale acea con=tiin\[, ar fi nedeterminat[=i tulbure.

S[admitem bun[oar[c[azi ar tr[i Mircea I, av`nd asupra lui toat[ r[spunderea situa\iei=i toat[ onoarea succesului, dac[ succes ar fi, =i c[ ar fi a doua zi dup[ fatala b[t[lie de la Nicopole: Domnul ar c[uta calea grea =i spinoas[ pentru a=i men\ine neat`rnarea \[rii sale. }nghesuit }ntre trei mari puteri contrarii ele-nde ele, Ungaria, Polonia =i Turcia, expus f[r[ap[rare veleit[\ilor de predominare a c`tortrele, veleit[\i nu numai nedrepte, dar excluz`ndu-se una pe alta, am vedea pe Domn \in`nd cu geloas[ temere la o neat`rnare at`t de b`ntuit[din toate p[r\ile, l-am vedea urm`nd un sistem de =ov[ire propriu situa\iei precare =i }ncerc`nd s[par[partizan a c`tortrei vecini }n acela=i timp, pentru a c`=tiga bun[voin\ a =i }ncrederea a tustrei. Acest sistem al contrapunerii reciproce =i al neutraliz[rii celor trei rivali putea s[prezerve p`n[la un grad oarecare \ara de absorbirea de c[tre unul din vecini, putea s-o \in[deasupra apei oarecum, ca s[nu se cufunde, dar asupra Domnului arunca f[r[}ndoial[umbra unei politici de f[\arnicie =i duplicitate =i-l expunea la smerire din partea aceluia dintr-e rivali care se sim\ea am[git.

Sarcina de-a reprezenta singur un popor }ntreg nu mai cade azi asupra nim[nuia, nici m[car asupra Domnului, de vreme ce r[spunderea politicii exterioare li se cuvine asemenea consilierilor dup[vremuri pe care-i d[ruajul parlamentar. }n parantez[fie zis, }mprejuraarea aceasta e un mare bine pentru timpul de fa\[, c[ci genera\ia actual[nu prea pare a cuprinde }n nici o parte a ei acel metal rar din care natura se-ndur[a turna uneori figuri ca aceea a lui Mircea I.

Intelectul na\ional nu este a=adar reprezentat, ca-n cazul de mai sus, printr-un singur om, starea de nehot[r`re =i de =ov[ire }n care ne afl[m e reprezentat[tocmai prin opinii opuse una alteia =i care se neutralizeaz[f[r[a da loc unei }nclina\ii determinate.

Aci se-n\elege c[e vorba de }nclina\ii dictate de ra\ionament, nu de cele r[s[rite din simpatii, c[ci, precum am zis-o de at`tea ori, nu credem ca, de dragul ochilor no=tri celor frumo=i, cineva }n Europa s[pun[}n mi=care o baionet[sau s[dea un ban.

Ceea ce voim s[zicem e dar c[o opinie public[care nu e purtat[de-un singur curent nu se poate nici manifesta }ntr-un singur chip =i

c[, p`n[ ce momentul hot[r`tor, cu necesit[ile lui fatale, cu puterea lui de constr`ngere nu se va ]ns[rcina a abate ]ntr-un singur curent spirituel public, nu putem sus`vine c[utare ori cutare e opinia hot[r`t[ a \[rii=i c[ ne erij[m cu to`ii]n reprezentan`ii ei. ]n politic[ se ]nt`mpl[adeseori ceea ce se p[rea mai cu neputin`]; ]n lupta de interese, ca =i ]n norocul r[ zboaielor, intervin at`tea elemente neprev[zute, datorit[ ]nt`mpl[rii erorilor de calcul, nestatorniciei ]mprejur[rilor, ]nc`t nici un plan hot[r`t de mai-nainte nu credem c[e adaptabil oric[rui moment al viitorului.

De aceea]ns[nu voim s[discut[m teza de predilec`ie ce ne-o atribuie prin generalizare ziarul guvernamental =i ne restr`ngem deocamdat[la rolul de-a ne ap[ra de lec`iile de patriotism pe care ni le dau onor. confra`i din Strada Doamnei.

Iat[conservatorii de acum ca =i conservatorii trecu`i — zice *Rom`nul* — c`nd cu fes, c`nd cu i=lic, c`nd cazac, c`nd usari, dar rom`ni niciodat[=i cu nici un pre\.

Iat[ceea ce nu-i adev[rat. Rom`ni totdeauna, oricare ar fi politica noastr[. Dac[ s-a opus fesului chiv[ra=i chiv[rei fesul, a fost pentru a sc[pa pe r`nd de am`ndou[ =i dac[ s-a opus o putere celeilalte, a fost pentru a le neutraliza pe am`ndou[.

S[nu se uite c[acestui sistem de contrapunere reciproc[o \ar[s[rac[, f[r[armat[,]nghesuit[p`n[ ieri ]n trei vecini puternici, ]=i datoria autonomia ei, garantat[ la urm[ de toat[ Europa, =i c[ acea autonomie avea baze cu mult mai sigure dec`t neat`mnaarea actual[. Se-n\elege c[ spiritul ce anima acest sistem de =ov[ire era pururea conservarea \[rii =i a na`ionalit[\ii =i, chiar dac[sistemul s-ar schimba]ntr-altul mai pronun`at, tot de-un asemenea spirit o s[fie animat =i acesta.

Ar fi bine deci ca s[ ]nceteze asemenea acuz[ri. Existen`a real[ a \[rii, succesele dob`ndite]n politica exterioar[, progresele realizate]nl[untru pas cu pas de la c[derea fanario`ilor ]ncoace sunt o dovad[ vie, sim`it[=i pip[it[de to`i,]n contra acuz[rilor nedemne ce se arunc[oamenilor trecutului.

Dac[ridic[m m[nu=a pentru un trecut]ncheiat acum dou[zeci =i cinci de ani n-o facem pentru c[ar fi exist`nd vro solidaritate]ntre

partidul conservator de azi =i între boierii de mai-nainte. Nu suntem continuatorii boierilor =i, chiar dac[am voi, n-am putea s-o fim, iar de-am putea n-am voi. Dac[a existat *de facto* o aristocrație rom[n[ ]ntemeiat[pe un drept public cert, ea a]ncetat de-a exista deodat[cu anul 1700, deodat[cu c[derea domniei naționale. Nici recunoaștem, nici putem recunoaște epocii fanarioșilor dreptul suveran de-a conferi titluri =i demnit[ăți, precum nu le-am fi recunoscut-o turcilor, a c[ror mandatarii]n țară erau fanarioși. De aci se explic[repede c[dere a prerogativelor politice]n secolul nostru, pentru c[asemenea prerogative trebuie s[răsar[dintr-un drept public determinat, iar acest drept public a murit la 1700 =i exercitarea lui din partea străinilor se considera ca o uzurpațiune viciată p[n[ ]n s[mburele ei de ilegitimitate.

Nu se mai opun[deci termenii de popor =i boieri, c[ci cel din urm[termen nu]nsemnează azi nimic de vreme ce nu mai exist[nici boierie, nici boieri. Precum nu se poate vorbi de monoteiști f[r[Dumnezeu, de =coli f[r[dascalii =i f[r[elevi, tot a=a nu poate fi vorba de boieri f[r[instituția militar[-aristocratic[a boieriei. Cu rațiunea ei de-a fi a trebuit s[dispar[=i instituția =i cu totul alții sunt termenii opuși astăzi.

Liberalismul de la noi]nsemnează astăzi domnia prin mase am[gite =i reamăgite c[ci *mundus vult decipi ergo decipiatur* e parola de guvern[m[nt a roșilor. Lumea vrea s[fie am[gită, s-o am[gită dar,]]=i zic confrașii, =i au pentru aceasta o magazie de fraze care de care mai ieftine.

Conservatori sunt =i r[m[n[aceia care, făc[cu tendința de-a pune puterea public[exclusiv]n m[n[ile maselor, admit ca exist[nd pentru sine o idee a statului, a ordinii sociale, a statorniciei dreptului =i adev[rului; conservatori sunt =i cei care admit c[guvern[m[nt nu se poate f[r[garanșii de =tiinșă =i integritate =i c[votul =i numai votul concetăvenilor nu-l face pe om nici mai cuminte, nici mai onest, nici mai muncitor de cum a fost. Iată deosebirea esențială]ntre egalitarismul botezat, f[r[cuv[nt, liberalism =i]ntre un sistem conservator care, f[r[a exclude pe cineva de la viața publică, nu admite totuși]naintarea dec[t pentru merit =i integritate.

[“}NTRE LEGENDELE NOASTRE...”]

ntre legendele noastre na\ionale e una (In colec\ia Ispirescu) de str[veche origine desigur =i de o mare ad`ncime. Un om prime=te de la ursite privilegiul “vie\ii f[r[ moarte =i tinere\ii f[r[ ]mb[tr`nire”. Acesta trece pe l`ng[ un ora= =i ]ntreab[ pe un t`rgove\ ce culegea mere]ntr-o gr[adin[, de c`nd sta ora=ul acela? — De c`nd lumea, r[spunse omul culeg`nd mai departe. Peste cinci sute de ani omul pururea t`n[r trece iar prin acel loc, dar de ora= nici urma. Un cioban singur]=i p[=tea oile, c`nt`nd din fluier. — De c`nd s-a risipit ora=ul de aci? ]ntreb[ el. — Ce ora=? i se r[spunse. N-a fost niciodat[, tot c`mp limpede, bun de p[=une a fost aci. }ntr-alt r`nd omul pururea t`n[r g[si aci un codru mare =i un c[rbunar t[ind lemne. — De c`nd e codrul? ]ntreb[. — Da cine-l mai \ine minte de c`ndu-i? r[spunse c[rbunarul. +i]n sf`r=it peste alte cinci sute de ani omul pururea t`n[r reg[si iar un ora= mare. }n pia\ larm[, tr`mbi\e, tobe, steaguri, veselie. — De c`nd e ora=ul,]ntreb[el, unde-i p[durea, unde p[storul cu fluierul?

Dar cine s[-i r[spund[la toate]ntreb[rile acestea? Fiecine]n pia\ era preocupat de trebile lui proprii, de sine]nsu=i, de ceea ce se petrecea]mprejurul lui.

Omul pururea t`n[r, c`nd trecuse pe l`ng[ acel ora=, f[ptuise multe lucruri bune. Ciobanului []]i r[peau t[tarii din turm[ =i el a alungat t[tarii, c[rbunarului ]i urlau lupii pe l`ng[cas[, el a st`rpit lup[riile, =i-n adev[r ]ntr-o pia\ a noului ora= el a v[zut o statuie c[lare c-o elebard[ ]n m`n[=i s-a recunoscut pe sine]n acea statuie. — Eu sunt acela, zise el mul\imii demprejurul lui, dar to\i r`ser[de el =i nu-l credeau. La arhiva prim[riei st[tea scris c[fapta reprezentat[prin statuie se petrecuse cu multe sute de ani]nainte. — Dar eu sunt acela, zise el. Nu \ine\i voi minte c[acum cinci sute de ani m[chema Dragomir =i m[pusese Mircea Vod[singur]n pustietatea aceasta plin[de p[duri,]n mica cet[\uie a D`mbovi\ei, de \ineam piept t[tarilor pe Ialomi\`a? +i acum g[sesc aci un ora= de dou[sute de mii de oameni?

Dar cine s[cread[c[el e geniul neamului rom`nesc, pururea av`nd]n minte trecutul]ntreg =i de aceea neumindu-se de ceea ce vede acum? Ba,]n mul`imea cea mare iat[ c[ se g[si un mo=negu\ cu fa\ viclean[, cu ochii bulbuca\i=i cam cepeleag la vorb[, care ]ncepu ceart[ cu omul pururea t`n[r, zic`nd: "Ce vorbe=ti tu? De c`nd sunt eu exist[toate c`te le vezi. ]nainte de mine nu erau dec`t *boiari =i rum`ni*. Lumineaz[-te =i vei fi, voie=te =i vei putea. Eu am creat \ara aceasta, ]nainte de mine nu era nimic". Omul pururea t`n[r r`se,]i dete cu tifla mo=neagului =i se f[cu nev[zut.

C`nd ne uit[m cu binoclul, ne pare scena foarte aproape, c`nd]l]ntoarcem, ea ne pare foarte departe. Dac-am]ntoarce binoclul istoric spre anul 1654, la]ncoronarea lui Constantin Basarab, fiul lui Radu +erban, am vedea tot piesa de azi, jucat[ ]n alte costume, am vedea pe uli\ve mese cu c`te un gr[m[tic =i la ele cei 100 000 de doroban\i =i seimeni depun`ndu=i jur[mintele asupra formulei:

Jura\i pe acest[sf`nt[ *Evanghelie* =i pe acest[ cinstit[ cruce c[ ve\i fi cu Constantin Vod[ un sufler =i un sfat, ascult`ndu-l f[r[viclenie, at`t ]n iveal[ c`t =i]n tain[; neascunz`nd de el nici un lucru ce trebuie s[-i fie cunoscut]n tot cursul vie\ii sale =i]n tot cursul vie\ii voastre, =i nu ve\i fi tr[d[tori c[tre el, nici ve\i lucra]mpotriva lui.

Iar ei, pun`nd m`inile pe *Evanghelie* =i pe cruce, ziceau: da! | [ra-nii aruncau]n calea M[riei Sale spice de gr`u, flori albe =i ramuri verzi, mere, l[m`i, naramze =i capete de berbeci, sau]i]nchinau miei =i c[prioare s[ ]batic.

Iar c`t despre cheful ce s-o fi f[cut pe vremea aceea, nici vorb[. Chiar Neagoe Vod[, om mai mult sf`nt dec`t r[zboinic, zice]n sfaturile c[tre fiul s[u Theodosie:

De \i-e voia s[d[ruie=ti pe cineva, []] d[ruie=te *diminea* la trezie cu cuvinte dulci; dac[\i-e voia s[-\i mul\umeasc[, cel ce i-ai dat darul =i s[-\i s[rute =i m`na. Iar dac[ \i-e voia s[ te m`nii sau s[urgise=ti pe cineva sau s[-l judeci, iar diminea\ la trezie]l judec[cu to\i boierii t[i =i-i ia seama. Cum]l va ajunge judecata a=a-i ff[. C[ci dac[=ezi la mas[nu este legea s[judeci, nici s[d[ruie=ti; ci are masa obiceiul s[u de veselie, s[se veseleasc[toate o=tile tale de tine... S[le dai s[bea din destul =i c`t vor vrea, =i tu]nc[s[ ]bei, ci cu m[ ]sur[, ca s[poat[birui muntea ta pe vin, iar s[nu biruiasc[vinul pe minte, =i s[cunoasc[muntea ta pe min\ile slugilor tale, iar s[nu cunoasc[muntea slugilor pe muntea ta; =i de-\i va gre=i vro slug[, tu-i]ng[duie, pentru c[... tu l-ai]mb[ ]tat.

A=a se tr[ia pe la anul 1520.

Dar s[privim coroana, c[ci de ea va fi vorba poate. Ea e acoperit[cu pietre scumpe =i m[rg[ritare. }n partea ce vine pe frunte, deasupra e crucea format[din cinci pietre scumpe, sub cruce }n email Duhul Sf`nt, sub Duhul Sf`nt, tot }n email, Dumnezeu Tat[l, cu dreapta binecuv`nt`nd, }n st`nga }in`nd globul p[m`ntului. }n r`nd cu Dumnezeu Tat[l, de jur }mprejur, chipurile str[mo=ilor =i }ntre ele mici sceptre; sub aceste chipuri un r`nd de heruvimi (capete =i aripi) =i sub acest r`nd pietre scumpe mari form`nd marginea dimprejurul coroanei.

Capul ce st[sub aceast[coroan[e mare, fruntea larg[, ochii mari, pe jum[tate }nchi=i, c[ut[tura trist[=i }ntoars[oarecum }n sine }nsu=i, spr`ncenele lungi, nasul fin, fa\`a lung[rea\` =i palid[, barba mic[ =i neagr[ }n furcul\`e, p[rul capului lung acoperind spatele =i umerele.

E +tefan cel Mare, zugr[vit la anul 1456. Pe piept]i at`rn[ un lan\` scump care se-ncheie }ntr-un engolpion de aur¹.

Dar dac[vremea, acest ve=nic regizor, a scos din nou piesa din arhiv[=i ne-o reprezint[ast[zi cu costume schimbate =i cu al\`i actori, oare omul pururea t`n[r, geniul neamului rom`nesc, a venit asemenea }ntre noi?

Oare n-am uitat cumva c[iubirea de patrie nu e iubirea brazei, a \[r`nei, ci a trecutului?

19 martie 1881

[“+EDIN | A ADUN{ RII DE VINERI...”]

+edin\`a adun[rii de vineri, 22 ianuarie, a avut o }nsemn[tate deosebit[, nu numai prin }n}\`area de sim\`ire =i vederi a oratorilor opozi\`iei, ci =i ca dovad[de c[derea moral[a guvernului.

Se =tie }n adev[r, =i toate organele de publicitate din capital[au }nregistrat faptul c[, }n decembrie anul trecut, mai multe sute de fa-

¹ Prescrierea unor ctitoare=ti odoare a m[n. Putna de S. Gheorghiescul. Ms. din a. 1795.

milii rom`ne din Banat sosir[ ]n Bucure=ti, pentru a cere p[m`nturi]n Dobrogea, c[aceste p[m`nturi li s-au refuzat =i c[ s[rmanii emigran\i s-au ]ntors ]n Banat, duc`ndu=i mor\ii]n spinare. O priveli=te sf`=ietoare se prezint[ ochilor omene=ti de-a lungul drumurilor \[rii. Criv[\ul, acest du=man de la nord al =esurilor noastre, ]i sufla din urm[ ca frunzele, cu toate acestea era mai bl`nd dec`t oamenii de piatr[ c[roro le ceruse o patrie =i un c[min; iar ]n locul ]n care sentorceau ]i a=teptau b`ntuirea str[in[t[\ii, siluirea limbii =i legii, robia suflteasc[, mai greu de purtat dec`t robia trupului.

]n zadar \[ranii aceia]=i bat c`inii ]n amintirea c[ n-au p[zit Capitoliul de galii lui Brennus! Nu galii amenin\azi Capitoliul na\ionalit[\ii rom`ne, ci apologi=tii lui Blanqui =i ai nihil=tilor, oamenii care n-au]n memoria lor nici colindele, nici legenda gra\ioas[a b[ilor lui Ercul, nici avutul istoric al acestui mare =i nefericit popor care se nume=te poporul rom`nesc.

C`t triumf a avut ministrul de interne al Ungariei c`nd, la 27 decembrie anul trecut, a adresat o circular[c[tre toate prefecturile din jude\ele locuite de rom`ni, opt jude\ele ]ntre Cri=uri, ]n Maramure= ]i Banat, treisprezece jude\ele ]n Transilvania, circular[ prin care oblig[ pe prefec\i de-a spune =i mo\ilor =i mocanilor, =i c`mpenilor =i p[durenilor, =i celor de pe Mure= =i celor dintre Cri=uri c[... d. ministru de externe al Rom`niei a declarat prin anume not[oficial[c[guvernul din Bucure=ti nu *permite nicidecum* colonizarea *str[inilor*]n Dobrogea.

Str[inilor!

Trebuia s[li se spuie odat[aceasta cons`ngenilor no=tri din Transilvania =i din]ara Ungureasc[, c[pentru onor. St[tescu =i pentru d. I. Br[tianu ei sunt... *str/inii*, =i guvernul din Pesta a fost]ns[rcinat cu acest[ginga=]i ironic[misiune.

A! dac-ar sosi la Predeal ori la V`rciorova jucatori de c[r\i de profesie, mironosi\ele ale cafenelelor c`nt[toare, cavaleri de industrie, speculan\i care=i drapeaz[evreul lor fizic]n maniere fran\uze=ti, v`n[tori de noroc, ]ntreprinz[tori f[r[ capitaluri, regele Stroussberg cu suita lui de con\i =i baroni silezieni, c-un cuv`nt, neagra specul[, feneantismul, str[inul]n forma lui cea mai am[gitoare, cea mai im-

productiv[, cea mai speculant[... cu at` t mai bine! Larga]i stau por\ile
 \[rii deschise, of\ierii salut[, de-a dou[zi tr[suri aurite]i duc]n sfe-
 rele cele mai nalte chiar, un democrat]=i va alege cumnatul printre ei,
 un prin\ de s`nge ginerele; dar dac[poporul nostru, al nostru de
 =aisprezece veacuri, bate umilit la poarta \[rii =i cere nu ranguri, nu
 demnit[\i, nu]ntreprinderi, ci ocazia de-a munci onest =i de-a p[stra
 ]n inima lui neatins[con=tiin\ a marii lui origini =i caracterul lui
 ]nr[d[cinat, poarta e]nchis[; el nu are bilet de emigrare, n-are acte.
 Pe d. C. A. Rosetti, pe onor. s[u cumnat nu i-a]ntrebat absolut nimeni
 dac[s-au lep[dat de vreo protec\ie str[in[, dac[au pa=aport de emi-
 grare, de ce origine sunt. Dar \[ranul rom`n, acela=i pretutindenea
 ]ntre Tisa =i Nistru, e... *str/in...* de origine rom`n[!

C[ci care-i opinia blondei umbre a d-lui Br[ ]tianu]n aceast[privire?
 Excelen\ a aceasta e at` t de r[u informat[ ]nc` t nici nu =tie nimic de
 circulara ministerului unguresc, f[cut[pe baza notei sale oficiale (cu
 al c[rui num[r =i dat[ ]i servim mai sus), iar d. I. Br[ ]tianu zice: "Ar voi
 d. Lahovari s[ ]popul[m Dobrogea *cu supu=i str[ini de origine rom`n[*."

Str[ini de origine rom`n[! *Contradictio]n adjecto*. Str[ini care nu
 =tiu alt[limb[dec` t a noastr[, care sub orice regim se simt =i se nu-
 mesc rom`ni, care au trecut din Oltenia]n Banatul Severinului, acea
 veche posesiune a banilor olteni de unde p`n[azi a r[mas vorba de
 ban. B[tr`nul Mircea, *Dei gratia Fogaras et Omlas Dux, Severin Comes,*
Terrarum Dobrodicii Despotus,]mpreun[cu to\i banii Basarabi erau
 str[ini de origine rom`n[. Str[in de origine era, dup[maniera de-a
 vedea a d-lui St[tescu,]nsu=i Bogdan Drago=,]ntemeietorul Moldovei,
 pe care Ludovic I al Ungariei, prin hrisovul de la 2 februarie 1365,]l
 nume=te,]mpreun[ ]cu] toat[ ]dinastia Drago=izilor Maramure=ului,
 sperjur =i uit[tor de datorii, unealt[oarb[a unei neast`mp[rate ambi\ii,
 pentru c[, par[sind vasalitatea]n fruntea poporului s[u, fondase un
 stat neat`rnat, al[turi cu Ungaria? Str[in de origine rom`n[a fost
 Alexandru Basarab care a]nfr`nt pe regele Carol Robert =i to\i acei pe
 care *mater parens*, muma n[sc[toare a neamului rom`nesc, Transilva-
 nia, i-a rev[rsat]n =esul Dun[rii, pentru a crea cu spada =i plugul

mo=tenirea istoric[a neamului latin de l`ng[ Dun[re? +i Bogdan =i Radu Negru au ie=it f[r[ pa=aport de emigrare de sub domina\iunea str[in[, pentru c[ preferau libertatea lor de con=tiin\[\ onorilor =i siguran\ei ce le prezenta dependen\ta de coroana Sf. +tefan, =i str[ini de origine rom`n[au creat Rom`nia pe teritorii ce fuseser[ ocupate de Changanii cumanilor =i oarda nogailor. Dar oare tot =esul acesta, bolnav =i expus f[r[ curmare invaziilor despre miaz[noapte =i miazazi, r[mas-ar-fi rom`nesc f[r[ca din veac]n veac s[se fi]mprosp[tat popula\ia lui istoric[*cu str[ini de origine rom`n[?*

Dar destul despre aceasta. Ar]nsemna a nu cunoa=te elementele istoriei noastre pentru a ignora fenomenul constant al re]mprosp[trii etnice a \[rii noastre de c[tre elementele virgine ale mun\ilor no=tri =i ale celor ardeleni, pentru a nu =ti c[Basarabii chiar au venit de unde au venit familiile b[n[\ene, =i Moldova din Maramure=. Dac[p`n-acum am f[cut pu\in[ vorb[ ]n privirea cazului acestuia este pentru c[ nu voiam s[ ni se substituie veleit[\i politice, c[ci popularitatea n-o gonim niciodat[ cu pre\ul vexa\iunilor cons`ngenilor no=tri. Numai d. Br[tiianu, c`nd e ]n opozi\ie, ]ncalec[ =i calul de b[taie al unui ideal politic, nerealizabil ]n forma lui urm[rit[ pentru a c`=tiga popularitate =i a face parad[de na\ionalism, o parad[care induce at`t de lesne ]n eroare ziarele de peste Carpa\i. Avem prea mare credin\[\ ]n vitalitatea poporului rom`nesc de pretutindeni =i o prea geloas[temere de]nr[ut[\irea st[rii lui, deja destul de rele, ca s[gonim popularitate pe seama nefericirilor lui actuale.

Aci]ns[nu e vorba de veleit[\i politice ori na\ionale, ci de ceva cu des[v`r=ire practic, de bun-sim\ comun: de colonizarea c`torva sute de familii rom`ne ]n Dobrogea, care ie=iser[ din Banat f[r[ pa=aport de emigrare. ]n realitate nu exist[ nici un cartel de extr[dare ]ntre Austria =i Rom`nia, nici m[car pentru dezertori. A r[mas p`n[ acum la aprecierea judec[torilor de instruc\ie =i a procurorilor de a recomanda extr[darea oamenilor vinova\i de crime comune =i nimic mai mult. Oamenii nu aveau nici o vin[; pe nici un cuv`nt juridic, mai ales pe nici unul constitu\ional, nu se putea acorda extr[darea lor.

D. Kog[lniceanu,]n discursul s[u pe c` t de elocvent pe at` t de adev[rat =i]n mo`iunea propus[, n-a cerut dec` t ca

guvernul s[p[zeasc[cu sfin`enie vechea ospitalitate, vechiul obicei al p[m`ntului de vreme ce Rom`nia nu are cu statele vecine conven`iuni care s-o oblige la dureroasa extr[dare a unor familii de origine rom`n].

Ce-a r[spuns Camera prin gura ilustrului s[u Fleva, nu str[in de origine rom`n[, ci rom`n de origine oache=[?

A respins mo`iunea.

Va s[zic[majoritatea Flevilor cere s[nu se respecte ospitalitatea, cere s[se extr[deze familiile rom`ne care ar trece Carpa`ii pentru a se a=eza]n`ar[.

Iat[ceea ce trebuia constatat. Pe d. Fleva, de-o origine c` t se poate de ]ndoielnic[ =i de-o cet[`enie rom`n[ =i mai problematic[ dac[ se poate, nu-l ]ntreb[ nimenea dac[ are pa=aport de emigrare din `ara turcului. Familiile care or avea nefericirea de-a fi rom`ne vor fi ]ns[ extr[date din Rom`nia

Iat[ceea ce nu]n`elegem =i ne pare absurd, dar ceea ce trebuie constatat c[ votul de alalt[ieri al majorit[`ii =i respingerea mo`iunii Kog[lniceanu creeaz[ un precedent statornic, =i o regul[ de drept interna`ional pentru]n`elepciunea guvernelor ro=ie. S[ fie deci bine =tiut c[ orice str[in, fie speculant, fie colportor, aibe ocupa`ii imorale chiar, e primit]n Rom`nia f[r] restric`ie, iar `[ranul care vine s[ muncceasc[ e extr[dat f[r] ca s[ existe cartel de extr[dare ]ntre noi =i str[in[tate =i c[ aceast[ teorie a fost erijat[ ]n lege prin votul de s`mb[t].

Nu putem sf`r=i f[r] a releva unele cuvinte rostite de d. Kog[lniceanu ]n privin`a]nsemn[t[`ii na`ionale a proclam[rii regalit[`ii. Str[nepotul cronicarului Ioan Cog[lniceanu zise:

Regalitatea]nsemna ridicarea con=tiin`ei na`ionale, afirmarea demnit[`ii =i independen`ei]n... C`nd acei ce trebuie s[ apere drepturile acestei `[ri nu au curajul pe care-l aveau acei gospodari, acei Domni regulamentari, acei vasali din trecut, atunci permite`i-mi s[ declar c[ am proclamat un rege, dar nu am f[cut un regat rom`n, c[ci regatul]nsemneaz[neumilire.

D. St[tescu se sim`i]mpuns de aceste cuvinte =i r[spunse:

D. Kogălniceanu, după ce a făcut paralelism între cum se petreceau lucrurile sub Domniile pământeni și cum se petrec acum, a zis că țara, proclamând regatul, nu a întemeiat și regalitatea și că românii ar fi mai puțin ocrotiți astăzi decât erau sub Domniile regulamentare.

Protestez contra acestor cuvinte.

Nu scrutăm chestiunea de principiu a regalității. Ceea ce putem afirma însă, cu istoria în mână, este că Domniile pământeni erau Domniile rasei române, erau duci ai neamului românesc. Ca atare ei erau solidari cu rasa română și pururea gata să pună capul la mijloc pentru drepturile acestei individualități etnice. Nouă ni se pare însă că în otelul actual intitulat "România" expresia etnologică e prea mult desconsiderată în favorul expresiei geografice, fie aceasta locuită de orișicine. Aceasta e atât de adevărat pentru trecut încât pururea se deosebea rasa pământeană de rasele străine, din care unele (bunăoară armenii) erau mai vechi decât românii și. Nu doar că românii ar fi fost vreodată netoleranți. Dar ceea ce voiau să părăsească aci era caracterul lor național, exprimat în limbă, în datini, în legi. Ni se pare deci că, în această privire, în privirea protectoratului firesc de domniile pământeni îl exercitau asupra elementului românesc față cu orice alte elemente, d. Stătescu degeaba protestează. Era nouă a României este aceea în care elementele vechi și naționale ale țării au fost în parte suplantate de elemente, nu zicem stricțioase, dar în orice caz de o ocultă nouătate. Nu vom să urmărim până la extrem această problemă, observăm însă că noi am fost cei dintâi care am relevat-o, statornicind totodată că coroana română cată să fie solidară cu rasa română mai cu seamă. Nu zicem că sub cerul acestei țări nu trăiască și să nu înflorească oricând oameni de altă origine. Dar ceea ce credem, întemeiați pe vorbele lui Matei Basarab, e că țara este, în linia întâia, elementul național și că e scris în cartea veacurilor că acest element să determine soarta și caracterul acestui stat.

Avantajele trecătoare ale producției, cauze economice și politice pot în adevărat să grămească înăuntrul expresiei geografice elemente străine și cu drept cuvânt împărțitul Emancipării Paleologice către oameni

mai toleran\i, mai primitori de str[ini ca rom`nii nu mai sunt pe fa\la p[m`ntului; deci]n această privire nici noi nu dorim s[fie altfel... dar p`n[ aci =i nu mai departe. Cel care respect[ caracterul propriu =i libertatea de manifestare a oric[rui alt geniu na\ional, contracteaz[ prin aceasta el ]nsu=i dreptul de a fi respectat ]n toate ale sale =i c`nd Vasile Vod[Lupul porunce=te ca "Cel ce=-i viclene=te mo=ia =i neamul mai r[u dec`t uciga=i de p[rin\i s[ se certe", el stabile=te prin aceasta solidaritatea ]ntre rom`ni, f[c`nd din fiecare un osta= de=tept al na\ionalit[\ii sale.

26 ianuarie 1882

[D. KOG{LNICEANU PUBLIC{]

D. Kog[lniceanu public[o scriere privitoare la chestiunea Dun[rii de care suntem obliga\i a]ine seam[, chiar dac[dezaprob[m, ca =i]n cazul d-lui Kallimah-Catargiu, publicarea prematur[de documente]n chestiuni exterioare pendente. Lucrarea aceasta se]ncepe prin reproducerea a dou[memorii pe care le-a scris fiind ministru plenipoten\iar la Paris. Cel dint`i memoriu, lucrat pe larg =i cuprinz`nd istoricul chestiunii dun[rene precum =i starea ei legal[, e adresat ministrului de externe al Rom`niei; cel de al doilea e adresat ambasadorului acreditat la Paris al unei mari puteri. Aceste dou[ acte formeaz[ cuprinsul fasciculei ]nt`ia;]n a doua fostul ministru plenipoten\iar va da istoricul ne]n\elegerii ce a avut cu guvernul d-lui I. C. Br[tianu]n privin\la modului de-a ap[ra chestiunea Dun[rii.

Oric`te imput[ri ar avea cineva de f[cut omului de stat de la 2 mai, un lucru nu i-l poate contesta nimenea: claritate de vederi, judecat[cuprinz[toare, sigur[=i f[r] =ov[ire; o mare inteligen\[unit[cu talentul de-a se manifesta cu toat[vioiciunea]n scris =i prin viu grai.

D. Kog[lniceanu ur[=te fraza, pune pe cititor totdeauna =i f[r]]nconjur]n *medias res*, s`mburele chestiunii apare clar =i dezbr[cat de subtilit[\i. Izvorul s[u nu e nici limonada dulce a notelor St[tescu,

nici subvîet[ile de stil =i logic[ale notelor Boerescu; e ap[curat[=i limpede ca din izvorul de munte. Nic[ieri nu se vede dorin[ă de-a]ndupleca prin motive aparente, pretutindenea puterea de-a convinge e luat[din chiar natura chestiunii.

Memoriul cu care scrierea se-ncepe e at[ut de clar =i de deplin,]nc[ut nu las[nici o]ndoial[asupra chestiunii]n genere, nici asupra am[untelor ei.

Preten[siunea monarhiei vecine de-a avea o pozi[ie preponderent[pe Dun[rea de Jos dateaz[ ]nc[de la 1856:]nceputul ei e formulat]n protocolul Conferin[ei]nute la Viena la 2 februarie acel an, c[nd se statorniceau preliminarile p[ci]]ntre Rusia pe de-o parte, Turcia =i alia[ii ei pe de alta. Extrase scurte din discursurile]nute atunci de contele Buol-Schauenstein dovedesc c[scopul Austriei era atunci acela=i ca =i ast[zi. Aceste preten[siuni, respinse atunci, s-au ivit din nou]n Congresul de la Berlin, unde asemenea reprezentan[ii puterilor au =tiut s[le z[d[rniceasc[din nou, c[ci, dup[cum d. Kog[lniceanu constat[prin compararea deosebitelor texte ce privesc chestiunea, starea ei legal[, stabilit[de Congresul din Berlin, e urm[toarea:

1) Libertatea naviga[siunii Dun[rii este deplin[=i pus[sub garan[ia colectiv[a Europei. Drepturile excep[ionale pentru state riverane (cabotajul etc.) au fost respinse de]ntregul Congres;

2) Austro-Ungaria nu are nici o pozi[ie excep[ional[sau privilegiat[pe Dun[re]ntre celelalte puteri subscriitoare Tratatului, afar[de dreptul ce i s-a dat de-a sparge Por[ile de Fier spre]nlesnirea naviga[siunii.

3) *Comisiunea special[a Statelor Riverane* (reap[rut[acum sub numele de Comisiune Mixt[ ]) nu mai exist[; ea a fost comb[tut[de chiar plenipoten[iarul Austro-Ungariei =i Congresul s-a unit cu p[reerea lor;

4) Regulamentele de naviga[siune =i de poli[ie fluvial[pentru toat[ ]ntinderea Dun[rii de la Por[ile de Fier p[un[la Gala[ie trebuie a fi puse]n armonie cu cele care sunt sau vor fi f[cute]n privin[ă Dun[rii de la Gala[ie p[un[la gurile ei. Elaborarea regulamentelor este]ncredin[at[Comisiunii Europene, asistat[de delega[ii statelor riverane. Comisiunea European[se recunoa[te permanent[.

5) Modifica\iuni la această stare legal[, consacrat[printr-un tratat solemn, nu se poate face prin comisiuni speciale, principii noi put`ndu-se consfin\i numai prin autoritatea unui congres (opinie exprimată de d. dr. Naymerle).

Pe această baz[clar[s-au =i mi=cat ap[rarea chestiunii Dun[rii, pe ea s-a \inut delegatul rom`n din Comisia European[, pe ea se bazau instruc\iile date reprezentan\ilor din str[in[tate, c`nd, ca din senin, d. Kog[lniceanu prime=te la 21 iulie anul trecut depe=a no. 11623, care-l pune \n cea mai mare nedumerire. Prin această depe=[se zice textual “ca i se atrage aten\iunea asupra chestiunii cabotajului, care este cea mai important[pentru noi” =i se \ntreab[“dac[nu se teme, c[, dac[Comisiunea European[a Dun[rii va fi s[redige regulamentele de naviga\iune p`n[la Por\ile de Fier, ea nu va p[stra dreptul cabotajului pentru toate na\iunile spre paguba statelor riverane?”

Din acest moment d. Kog[lniceanu vede limpede c[guvernul a intrat cu totul \n alte vederi. El r[spunde:

Dac[d=voastr[sunte\i hot[r`ta reclama p[strea cabotajului numai pentru statele riverane, adic[pentru Austria \n detrimentul pavilioanelor statelor neriverane =i \n special ale Angliei, Fran\ei, Germaniei, Greciei, Italiei =i Turciei, care acestea au \ntemeiat prosperitatea Dun[rii de Jos =i prin urmare a porturilor noastre, \n asemenea caz noi nu mai suntem \n conflict cu Austro-Ungaria, noi suntem \n conflict cu Europa. Cu o asemenea teorie noi devenim str`n=i alia\i ai Austro-Ungariei, care de la 1856 se \ncearc[, de=i pururea respins[ de Europa, de-a p[stra pentru d`nsa toat[mi=care naviga\iunii pe Dun[rea de Jos.

A=adar, cabotajul, privilegiul plutirii pe l`ng[ \[rmuri rezervat riveranilor, era blidul de linte pentru care Rom`nia ar fi putut renun[a la dreptul ei de primogenitur[, la neutralitatea Dun[rii, această chez[=ie a neutralit[\i \[rii.

Pentru acest blid de linte oferit cu un fel de compensa\ie \[rmurenilor, cu iluzia c[\n acest chip []]=i vor putea crea o marin[na\ional[, d. Br[tianu cu pre\iosul s[u d. Boerescu au intrat \n mla=tina f[g[-duielilor pripite, de care p[r`ndu-le r[u, au voit s[le neutralizeze prin limbajul exagerat al mesajului, ceea ce, \n loc de-a ameliora situa\ia, au condus din contra la conflict =i umilire.

Dar această abatere a d-lui Brătianu din calea clară a Tratatului de la Berlin ne-a costat mai mult încă: încrederea puterilor.

Este de datorită postului ce-l ocupă, zice d. Kogălniceanu, de-a arăta guvernului țării mele clar =i explicit ceea ce face greș poziția reprezentanților României în străinătate — =i cred că unii din colegii mei v-au =i spus-o înainte mea — este ideea eronată, înșelătoare în general stabilită, că guvernul român are deja angajamente luate, că de multe ori noi ne prefacem că susținem o chestiune, când această chestiune este de mult deja rezolvată în înțelesele opere rezoluțiilor ce afectăm a sprijini.

Într-adevăr, ce patriotism poate fi acel care simulează a apăra interesele țării pe când în realitate chestiunile s-au pus la cale? Astfel, lucrându-ne după nenorocita manieră de-a se exprima a mesajului regal, ne vine a crede că =i în chestiunea Basarabiei d. Brătianu poate să fi simulat numai de-a apăra acea provincie pe când în realitate întreprinderea de la Livadia și pusese capăt de mult încă.

2 februarie 1882

["NEVOIND A FI VICTIMA LEGII..."]

Nevoind a fi victima legii *ad-hoc* votată pentru garantarea secretului profesional (!), d. M. Kogălniceanu, în partea a II-a a scrierii asupra *Chestiunii dunărene*, care tratează conflictul său cu guvernul d-lui Brătianu, nu se mai poate servi de alte acte confidențiale ce relatează convorbirile =i opiniile diplomaților străini, ci e mărșăvindu-l în argumentarea sa de-a se ține de actele publicate deja de d-sa, de d. Kallimach-Catargiu, de d. Boerescu însuși.

Acte noi nici nu ni se par de nevoie. D. Kogălniceanu prea cunoaște chestiunea Dunării în toată începătura =i în toate amănunțurile ei pentru că nu se întrevăd pretutindena ceea ce =tie d-nealui =i ceea ce nu ne comunică.

Natura =i fazele acestui conflict sunt cunoscute.

Tratatul de la Berlin, art. 55, zice clar:

Regulamentele de navigație, de poliție fluvială =i de supraveghere de la Porțile

de Fier p`n[la Gala\i vor fi elaborate de Comisia European[, asistat[de delega\ii statelor \[rmurene.

Nic[ieri nu e vorba de Comisie Mixt[de riverani, nic[ieri de-o preponderan\] a Austro-Ungariei]n o asemenea comisie, nic[ieri de prezidiul ei perpetuu=i precump[nitor. Solu\iunea indicat[prin Tratat pe de o parte, prin dreptul gin\ilor pe de alta e c[: regulamentele se elaboreaz[de Comisia European[; se aplic[de riverani, aplicarea se supravegheaz[de Comisia European[.

Aceasta nu e numai solu\iunea indicat[de Tratat; ea este sus\inut[de chiar baronul Haymerle,]n =edin\a de la 2 iulie 1878 a Congresului (Protocol no. 11),]n care r[posatul cancelar a propus ca

un comisar delegat de Comisiunea European[s[privegheze executarea acestor reglemente,

sper`nd poate c[acest comisar va fi pururea cel austriac.

]ns[ ]n 1879]nc[, pe c`nd d. Kog[lniceanu era ministru de interne, prinde de veste c[ Austro-Ungaria, care urm[re-te de at`ta timp suprema\ia pe Dun[re, caut[a smulge de la puteri concesii]n privirea aceasta, mai cu seam[dreptul de supraveghere a naviga\iunii. O depe=[vag[=i]ntunecoas[a d-lui B[1[ceanu din Viena d[a]n\elege c[, dac[guvernul rom`n nu se va uni cu vederile guvernului imperial, acesta se va adresa *aiurea...* la Sofia, presupunem, promi`ndu-se Bulgariei c[re=edin\a inspectoratului general de supraveghere va fi la Ruscium,]n detrimentul Giurgiului.

]n decembrie 1879 Comisia Dun[rean[ ]ntrunindu-se, stabile=te c[, prin art. 55 al Tratatului, are dreptul =i datoria de-a elabora reglementele]n chestiune; decide a]ns[rcina un comitet cu elaborarea unui *anteproiect* ca baz[a discu\iunii; ca acest anteproiect s[fie conform Tratatului de la Paris; ca]n comitet s[nu ia parte dec`t *neriverani*.

Aci intervine un incident curios.

D. baron de Haan, delegatul Austro-Ungariei, voteaz[propunerea ca *neriveraniis*[elaboreze anteproiectul; intr[ ]n calitate de *neriveran*]n comitet, =i...? +i vine apoi c-un anteproiect]n care Austro-Ungaria e pref[cut[ ]n riveran[, ba]n arhiveran[chiar, c[ci cere prezidiul permanent =i vot preponderent.

În iunie 1880 se respinge anteproiectul, întrucât nu prevede hotărâtor libertatea de navigație, apoi pentru că Austria, nefiind riverană, nu poate face parte dintr-o comisie de riverani =și se admite a se chema delegații statelor riverane (Serbia =și Bulgaria) pentru ca, împreună cu Comisia Europeană, să elaboreze reglementele la care-i îndatorează art. 55. În cursul dezbaterilor d. colonel Pencovici, delegatul român din Comisia Europeană, fusese însărcinat a reprezenta ca pe niște idei ale sale *personale*, nu ale guvernului central, următoarele puncte: libertatea completă a navigației; comisia de supraveghere a aplicării reglementelor să fie compusă numai din riverani (România, Serbia, Bulgaria). Aceste idei sunt susținute în două memorii pe care d. Boerescu le comunică, la 23 iunie, miniștrilor plenipotențiarilor din străinătate, c-o circulară în care se zice următoarele:

Vă trimit două memorii... numai pentru uzul d-voastră personal. +edinele Comisiunii au să fie la începutul lui noiembrie. Numai dar la acea epocă au să se pună în discuție chestiunile de care tratează memoriile. Până atunci însă este bine ca terenul să fie preparat...

Cuțutăși susținute ideile din aceste memorii sau să le sugerați când ele nu se vor produce spontan. Se înțelege că ar fi de prisos de-a provoca pe acele care =țiși de mai-nainte că nu au să fie acceptate.

Cu modul acesta (?) vom =ți dacă la timpul oportun vom avea perspectiva de a avea majoritatea în favorul lor în senul Comisiunii.

Vă voi fi recunoscător dacă-mi veți comunica impresiunile d-voastră =și rezultatul practic ce gradat ați putea obține.

Aceasta e deci singura *instructivă* instrucție dată de d. Boerescu reprezentanților noștri din străinătate: "Sugerați ideile colonelului Pencovici!"

D. Kogălniceanu, care simte că Austria nu așteaptă, ca d. Boerescu, începutul lui noiembrie, că lucrează din răspuțeri pentru a obține concesiuni în favorul ei, sfătuiește pe ministrul nostru de externe să se explice franc =și leal cu cabinetul din Viena:

Nu trebuie să așteptăm până la noiembrie spre a lua o atitudine pronunțată. Adunarea Comisiunii nu va fi decât o formalitate pentru a regula hotărârea europeană

pe care Austria caut[a o ob[ine de pe acum... Ar trebui a ne explica cu cabinetul din Viena, a-i spune c[Rom`nia nu poate primi ca Austro-Ungaria s[ ia parte ]n Comisia riveran[, pentru c[ nu e riveran[. Austria lucreaz[ pe l`ng[puteri; ea voie=te a c`=tiga Bulgaria =i Serbia la cauza sa... Trimite\i instruc\iuni *clare* =i *pozitive!* Nu a=tepta\i ]ntrunirea Comisiunii pentru a v[ pronun\,a, c[ci *p`n[atunci poate totul s[fie regulat]ntre puteri...*

Se cere s[spunem franc ce voim noi, s[\inem pe l`ng[ toate cabinetele acela=i limbaj, aceea=i atitudine. Rom`nia va fi ascultat[; pe proiectul ei se va face discu\iunea.

Mi-a\i cerut opiniunea mea? Iat-o. *S[facem s[triumfe solu\iunea ce-a pus-o]nainte Austria]ns[=i, baronul Haymerle la Berlin.* Tratatul de la Berlin nu prevede comisie riveran[... Este mai bine s[nu fie deloc comisie de state riverane =i]n locul ei s[fie]ns[=i Comisia Europeana care s[ridige =i s[supravegheze regulamentele de naviga\iune p`n[la Por\ile de Fier. Astfel fiecare stat riveran ar putea aplica pe teritoriul s[u regulamentele promulgate de c[tre Comisia Europeana =i-n fiecare an Comisia European[ar delega un comisar]ns[rcinat a supraveghea executarea.

Aceast[solu\iune, *v-o mai repet,* a fost prezentat[de baronul Haymerle]n Congres. Vede\i protocolul *unsprezece!*

Ce r[spunde la aceasta d. Boerescu?

C[d-sa

nu a g[sit aceast[opiniune rost[it[ ]n protocolul unsprezece.

Dar atrage aten\iunea

asupra chestiunii cabotajului, care e cea mai important[pentru noi. Oare Comisiunea European[nu va p[stra cumva dreptul cabotajului pentru toate na\iunile? Nu va lipsi pe statele riverane de el?

Bine, zice d. Kog[lniceanu — de cabotaj e vorba? S[zicem a=adar cabinetelor pe l`ng[ care suntem acredita\i: “Rogu-v[ interesa\i-va de chestia Dun[rii, ap[ra\i-ne de preten\iile Austriei, care vrea s[ fie riveran[ unde n-are palmac de p[m`nt. Drept recuno=tin\[\... o s[v[excludem pavilioanele voastre de la naviga\iunea pe Dun[re”

Guvernul sus\ine libertatea naviga\iunii pe Dun[re =i]n acela=i timp rezerv[cabotajul pentru statele riverane? Cum se pot concilia aceste dou[principii contrarii?

]ntreb[d. Kallimach-Catargiu =i adaug[:

]n Londra am pierde toate simpatiile. Presa englez[afirm[deja prea mult c[politica noastr[este cu totul]nfeudat[celei germane... Occidentul nu va mai pune nici o baz[pe noi.

Ce răspunde d. Boerescu la aceste întrebări atât de substanțiale ale ambasadorilor săi?

Un general, înainte de a începe bătălia, trebuie să sondeze terenul și să pregătească apărarea sa. Avem rațiuni numeroase de-a nu proceda pentru momentul altminterlea decât v-am indicat. N-aveți nevoie de-a lovi pe nimeni, nici pe Austria. Ce spuneți în privința cabotajului este atât de puțin adevărat că Anglia, în tratatul ce a încheiat anume cu noi, a recunoscut dreptul acesta de cabotaj. Îineți-vă dar de instrucțiuni.

De care instrucțiuni se vine? De nota alăturată la memoriile d-lui Pencovici? Aceste memorii erau în contra rezervării cabotajului, pentru libertatea deplină a Dunării?

De aci înainte se încurcă trebile. Miniștrii noștri plenipotențari nu mai vad nimic clar; simt numai că Austria cătește teren; că pe ei nici-i crede cineva, nici-i ia în serios, că strălucita presupune cum că guvernul din București e pe sub mână în alegere cu Austria.

Sub cuvintele cele mai dulci, zice d. Kogălniceanu, mi se arată un dureros scepticism în privința hotărârii guvernului nostru de-a apăra Dunărea în contra pretențiilor cabinetului din Viena. Suntem încredințați, i se zicea, că ceea ce d-voastră ne spuneți despre îngrijirea ce se manifestă în România, de-a vedea Dunărea pusă în sfera unei influențe exclusive, este o dreaptă preocupare a țării și corespunde ideilor și simțului mintelor d-voastră proprii. Dar guvernul d-voastră oare tot așa privește chestiunea? Limbajul d-voastră nu-l în unii din colegii d-voastră! Unde aveți reprezentanți în Franța; ei bine, miniștrii noștri ne raportează că pe lângă alte cabinete nu se vine tot limbajul ce-l vineți d-voastră.

Ba și se dădea a pricepe că se știe pozitiv că Viena și Bucureștii se înțelese, că existau angajamente și că, dacă acestea se negau, erau spre a liniști ovinismul român. Mai mult. În Comisiunea Mixtă baronul de Haan zicea d-lui Pencovici:

Aceasta e opiniunea d-tale, nu a guvernului d-tale.

Ba la finele anului 1880 i-a zis:

Sunt în pozițiune de-a afirma și dovedi că guvernul român va primi Comisia Mixtă.

Nu cumva cuvintele baronului de Haan au rămas necunoscute cabinetelor europene?

În sfârșit, dintre mini-trii plenipotențari români Ți ia unul inima-n din Ți Ți Întreab[s[i se r[spund[deslușit:

a) Guvernul vrea ori nu Comisia Mixt[?

b) Vrea Țn comisie, pe l`ng[riverani, numai pe Austria ori Ți o alt[putere mare?

c) Este pentru dreptul de apel Țn toate chestiunile, ori numai Țn unele, Ți Țn care anume?

Nici un r[spuns.

Reprezentantul nostru — r[spunde d. Boerescu — nu are nevoie de instrucȚii. Pentru ca guvernul s[aib[idei definitive trebuia s[cunoasc[mai Țnt`i terenul...

De ce aceast[nehot[r`re, aceast[ duplicitate, aceast[ t[cerere? Nu mai relev[ m cenzurile aplicate d-lui Kog[lniceanu Ți d-lui Kallimach-Catargiu; ele sunt descrise Țn cartea de fa[ Ți nu ap[rarea acestor oameni de stat e Ținta d[rii noastre de seam[. O fac ei Țn=i=i mai bine dec`t noi.

De ce dar toate Țnt`rzierile, toat[neclaritatea, tot Țiretlicul, toat[simularea de a pip[i pulsul puterilor?

De ce?

Pentru c[— afirma categoric d. Kog[lniceanu — ministerul din Viena p[streaz[scrisori *autografe* ale d-lui Boerescu, prin care acesta *accept[Comisiunea Mixt[*, scrisori pe care nu le public[, pentru c[nepublicarea ȚȚi raporteaz[mai mult dec`t publicarea.

Partea a doua a interesantei scrieri a d-lui Kog[lniceanu se-ncheie cu afirmarea c[,

de-i d-sa, Țara, mini-trii ȚȚi fac iluzii, Dun[rea e pierdut[. Comisiunea Mixt[, primit[de toate puterile, de Rom`nia Țns[Ți, este... rezolvarea chestiunii Țn favorul Austriei. Fie ca toȚi membrii Comisiei Mixte s[aib[dreptul de-a apela la cea European[; fie ca votul *preponderents[* fie Țnlocuit (dup[d. Barrère) prin votul unui delegat al Comisiei Europene; fie acest delegat numit dup[alfabet ori prin sorȚi; schimbe-se, acesta din an Țn an ori tot la Țase luni, faptul pozitiv este c[Austro-Ungaria a dob`ndit Țn apele rom`ne poziȚia de stat riveran pe care-o urm[rea f[r[succes de dou[zeci Ți cinci de ani Țncoace.

F[r] [ndoial] din toate reiese aceasta c[,]ntruc` t s-atinge de campania d-lui Kog[lniceanu ]n contra politicii exterioare a guvernului actual, niciodat[ om politic n-a strivit pe adversarii s[i ]n modul ]n care-a f[cut-o d-sa. F[r] [ndoial] buna dreptate, bunul-sim\, claritatea de vederi e ]n partea sa; nehot[r`rea, bizantinismul, =iretlicul prost, cum zice autorul foarte nimerit,]n partea guvernului, care, preocupat de singura idee de-a se men\ine pe el =i pe capiolda=i s[i]n buget, se arat[pe cum]]] dovede=te chipul, viclean, f[r] idei mari =i organice, oportunist, negustor de expediente, incapabil de-o hot[r`re energic[=i clar[.

Tocmai prin aceasta se =i explic[de ce orice chestiune mare pe care pun m`na cat[s[se compromit[. Iat[concluzia la care ne]ndrept[\e=te rezumatul fidel pe care-l facem operei d-lui Kog[lniceanu.

21 februarie 1882

["]N SF~R+IT DUP{ ZECE ZILE..."]

]n sf`r=it, dup[ zece zile de a=teptare a ap[rut discursul ]nint de d. V. Boerescu la 14 februarie ]n meetingul ro=u din sala Ateneului. A ap[rut, caracteristic, ca *suplicant* la *Rom`nul*, c[ci d. Boerescu]nsu=i e un suplicant cam t`rziu =i de prisos al partidului ro=u, care, cu bunul-sim\ al gardelor lui Serurie, a =i afirmat cu drept cuv`nt]n acea memorabil[sear[: "Nu-i d-ai no=tri!".

Ne pare r[u, dar nu mai recuno=team pe d. Boerescu. Odinioar[, =i nu sunt mul\i ani de atunci, discursurile sale f[ceau efectul estetic al unei rafin[rii logice, al unei fine\e care, de=i nu ajut[nimic]n l[murirea chestiunilor, produce]n auditoriu un fel de senza\ie picant[. Nu era arhitectura clar[=i m[rea\[a templelor multicolore ale vechimii,]n care orice mutare pe cer a soarelui adev[rului produce alte,]ns[pururea frumoase b[t[i de umbr[; opera cuget[rii sale nu era dec`t filigran sub\ire =i frumos lucrat. Nu mari erau adev[rurile sau neadev[rurile pe care avea a le spune, dar erau at`t de]ngrijit spuse =i

formau o \es[tur[at` t de fin[ de argument[ri, ]nc` t asupra cunos-
c[torului produceau farmecul ce-l are dantela veritabil[pentru femei.

Ei, nu mai e. De ast[dat[d. Boerescu a vorbit mult =i r[u. O
jum[tate a discursului a fost procesul f[cut lui 2 mai, crimei de la 2
mai, cum o nume=te d-sa. O, dac-ar fi convins de aceasta! Dac-ar fi]n
fundul inimii]ncredin\at c[actul de la 2 mai a fost]n adev[r o crim[?
C` t de cald[ =i vie, c` t de detun[toare ar fi fost filipica sa]n contra
acelei zile? Abstrac\ie f[c` nd de la]mpropriet[rirea \[ranilor, \ara chiar
a fost]mpropriet[rit[c-o a cincea parte din teritoriul ei, de pe care
Cuza Vod[a alungat acele adun[turi de bizantini sodomi\i, punerea
]n lupt[cu biserica na\ional[, oplo=i\i aci nu pentru r[sp` ndirea
cre=tin[t\ii, ci pentru a populariza uzura, adulterul, concubinajul =i
p[catele Gomorei. Acea lepr[imoral[de greci n-o putea scoate dec` t
Cuza din \ar[. }ng[duitorii de mai t` rziu n-ar fi p[truns niciodat[ ]n
mizeria moral[a acelor sectari ai vi\elului de aur. De aceea cu greu se
]ncovoiaie d. Boerescu sub sarcina de-a dovedit c[2 mai ar fi fost]n
toate cele o crim[.

F[r[a prejudeca ceea ce Clio va]nscrie pentru de-a pururea]n
tablele ei de bronz =i f[r[a ne face c` tu=i de pu\in apologi=tii lui 2
mai, l-asigur[m pe d. Boerescu, din intui\ie =i convingere, c[incapa-
bil, absolut incapabil, ar fi fost un venetic ca d. C. A. Rosetti, un bizan-
tin ca Br[tianu =i toat[seria de st` rpituri etnice =i intelectuale ce
formeaz[partidul lor s[rezolve una m[car din chestiunile pe care le-a
rezolvat Vod[Cuza. Le-a rezolvat, e drept, ca Alexandru nodul gor-
dian, dar a cur[\it atmosfera de toate sofismele de temporizare =i n-a
cump[rat nici o reform[dinl[untru cu concesiuni]n afar[. Trebuia un
spirit franc =i]n mare grad capabil de adev[r, ceea ce ro=ii nu sunt nici
pot fi, trebuia un soldat nedezgro=it, o inim[curajoas[care s[intre]n
colivia inteligen\elor feline =i neb[rbate care se ridicau pe-atunci =i
care azi guverneaz[Rom` nia.

Dac[actul de la 2 mai a fost crim[, ea a fost franc[=i pe fa\[,
f[cut[cu bra\ele]ncruci=ate.

Actul de la 11 februarie]ns[, participarea gardei palatului la
r[sturnarea Domnului, e o infamie =i o la=itate.

Vor trece veacuri și nu va exista român care să nu-i crape obrazul de rușine de câte ori va răsfoi istoria neamului său la pagina lui 11 februarie și stigmatizarea acelei negre felonii și răsări pururea în memoria generațiilor, precum în orice an să sare iarba lăngă mormântul vândutului Domn. C-un cuvânt crima de la 2 mai a fost un act de curaj, cea de la 11 februarie un act de lașitate, și istoria scuză cinismul, scuză crimele care au sinceritatea de-a fi cum sunt, scuză oamenii care au curajul caracterului și înclinărilor lor, căci ei sunt din lemnul din care se cioplesc oamenii mari, dar ceea ce istoria nici unui popor din lume n-a scuzat vreodată e lașitatea. Și oamenii care conduceau pe soldat la rușine o țiau aceasta, le era frică de soldatul de rând, le era frică de rășanul acesta onest care, cu pumnul lui vârtos, i-ar fi strivit să fi ținut undel duce. "Doamna a născut un prinț!" li s-a zis oamenilor și numai greco-bulgarii ce dezonorau uniforma ofițerească țiau ce e la mijloc.

Dar să lăsați procesul lui 2 mai, pe care d. Boerescu-l va pierde împreună cu toți contemporanii, căci, dacă nu tăgăduim greșelile lui Vodă Cuza, cea mai constantă greșală a lui era pripa, răsărit din sila de temporizare, pe de altă parte orbi am fi și răși români dacă am tăgădui meritele lui. Am înțelege chiar că să-i arunce mână oamenii neprietnici; am înțelege-o să-i-o arunce viitorul. Trecutul n-are acest drept, căci nu e unul din contemporanii săși care să fie vrednic de una ca aceasta.

În partea a doua a discursului său d. V. Boerescu cercă a justifica apucăturile demagogice ale d-lui C. A. Rosetti.

D-sa, ca om de legi, e în contra eligibilității și pentru inamovibilitate. „De aici ar urma să dau cu parul în capul celui care ar fi pentru eligibilitate?”

Nu zicem cu parul, dar ce caută d. Boerescu alăturarea cu susținătorii eligibilității? Căci propunerea d. C. A. Rosetti nu este, precum binevoiete a admite d-sa, legitimă, ci *subversivă*. Azi când magistrații sunt numiți, avocații roși amenință a-i destitui pe aceia care nu i-ar face să cedeze toate procesele. E vorba, pentru d. C. A. Rosetti, de-a

face din justiție un monopol al avocaților roșii de mână a treia ca legea să fie pururea în favorul clienților avocaților roșii și ca aceștia să vânză justiția pe bani.

Mi-e frică a merge până la vot universal, zice d. Boerescu, dar aceasta nu va să zică cei ce propun votul universal direct sunt niște anarhiști.

Ba asta va să zică. Aceștia nu sunt chestiuni de apreciere, precum binevoiașii admit, ci *realități*. Votul universal înseamnă pretutindenea despotismul maselor și se găsește sau în state demagogice sau în state monarhice care vor să aibă pururea în mână *putin* la despotismului. În orice stat monarhic în care există sufragiu universal despotismul personal e în orice moment cu puțin: acolo guvernul se joacă de-a constituția.

În legi, zise Garat, dar mai cu seamă în principiile fundamentale ale legilor, vorbele sunt lucruri reale și termenii improprii care fac a se naște idei false pot conduce la calamități naționale.

D. Boerescu sfârșete discursul dând sfaturi binevoitoare partidului conservator. Nu ne-ar permite oare ca în schimb să-i dăm asemenea un stat? Dacă renunțăm la satisfacția ieftină de a mai deschide colecția „Presei” și a înăbzi epitetelor cu atitudinea de-acum a d-lui Boerescu iese în defavoarea personalității sale politice. Spinoza zice cam următoarele: „Oricât de drepte ar fi argumentările în contra lui, el tot rămâne adevărat; oricât de strămbă și stângace aparărea lui, el tot adevărat este”. Cînd vedem dar pe adversarul eligibil în magistratură și al sufragiului universal alături cu susținătorii acestora, tot filigranul artei sale retorice nu e în stare a neutraliza impresia rea, întemeiată pe adevăr, pe care ne-o face.

Lucrul pe care l-am sfătuit d-lui Boerescu e aadar: pocînă. Dar o pocînă adîncă care să reformeze oarecum modul său de a fi. Să se convingă că nici un om nu se aliază nepedepsit cu năvălile catilinare ale vrăștii sale în contra talentelor și trecutului ei și să-i fie silă că a existat

o zi în viața sa în care-a putut da m`na cu tot ce epoca de tranziție între fanarioși =i istoria națională a putut produce moralice=te mai bolnav, intelectual mai sterp =i mai felin.

Iată ce i-ar răm`ne de făcut dac[mai e]n stare s-o fac[.

27 februarie 1882

["AD~NCIMEA GENIULUI POPULAR"]

[...] Credem că nici o literatură puternică =i s[na]toasă, capabilă să determine spiritul unui popor, nu poate exista decât determinată ea însăși la rândul ei de spiritul aceluiași popor, întemeiată adică pe baza largă a geniului național. Aceasta nu e adevărat numai pentru literatură, ci se aplică tot atât de bine la legiuitor, la istoric, la omul politic. Nu acel legiuitor va fi însemnat care va plagia legi străine traduse din codicile unor țări departate ce au trăit =i trăiesc în alte împrejurări, ci cel care va =i să codifice datina țării lui =i soluțiunea pe care poporul în adâncul convingerilor sale o dă problemelor în materie.

Nu acel om politic va fi însemnat, care va inventa =i va combina sisteme noi, ci acel care va rezuma =i va pune în serviciul unei mari idei organice înclinările, trebuințele =i aspirațiunile preexistente ale poporului său.

Nu acel istoric va fi exact, carele în fraze pompoase va lăuda sau va batjocori întâmplările în trista =i searbădă lor conexiune causală, ci acela care va căuta rațiunea de-a fi a acelor întâmplări =i va descoperi-o în adâncimea geniului popular. Unul ca acesta ar descoperi că aceleași rațiuni care au făcut pe români să crească =i au făcut să cadă; aceleași calități care au urcat pe osmani la înălțimea de stăpânitori a trei continente au fost rădăcinile pieirii lor; că orice calitate, orice energie, orice e mare =i puternică ca patimă are în consecvență cu sine însuși rădăcinile fericirii =i nefericirii sale. Numai oameni care au trăia de-a fi credințoi caracterului lor propriu fac impresie în adevărat estetic, ei numai au farmecul adevăratului, reprezentarea lor zguduie adânc toate simțirile noastre =i numai aceasta e obiectul artei.

F[r]]ndoial[exist[talente individuale, dar ele trebuie s[intre cu r[d]cinile]n p[m`ntul,]n modul de-a fi al poporului lor, pentru a produce ceva permanent. Autorii genera\iei trecute — un Eliad, un Gr. Alexandrescu, sunt cu tot talentul lor natural scriitori cosmopoli\i. Alecsandri numai e]n genera\ia veche acela care =i-a]ncuscrit din capul locului talentul s[u individual cu geniul poporului rom`nesc =i de aceea el,]mpreun[cu Negruzzi, Donici =. a. e]ntemeietorul unei literaturi, nu copiate, sau imitate dup[lord Byron =i Lamartine, ci]n adev[r na\ionale. Tot aceast[cale, care rezum[poporul pentru a-l reda ca-ntr-o oglind[sie]nsu=i o urmeaz[=i Slavici. [...]

28 martie 1882

["AR FI FOST DREPT.."]

Ar fi fost drept, credem, ca eroul cel mai sublim al na\iunii, ca marele +tefan Vod[, campionul cre=tin[t[\ii, admirat de Europa]ntreag[ ]n toat[a doua jum[tate a secolului al cincisprezecelea, s-ar fi cuvenit, zicem, ca acest mare geniu rom`n, revenit]ntre noi]n imagine plastic[,]n carne =i-n oase de bronz, s[treac[la nemurire]n ochii celor vii f[r] a fi exploatat]n trecerea sa.

Dar regimul ro=uu nu a voit a=a =i a trebuit ca, dup[pielea de bronz a lui +tefan cel Mare, s[=i trag[el o por\iune de glorie =i de m[r]ire pe seama sa.

Al\ii au luat ini\iativa erij[rii unei statui lui +tefan cel Mare, al\ii =i-au depus obolul spre realizarea acestei pioase fapte; iar, c`nd lucrul a fost de tot gata, c`nd n-a mai r[mas dec`t t`rnosirea, cum am zice, a statuii prin adunarea inimilor rom`nilor ]n jurul ei =i t[m`ierea ei cu amintirea faptelor eroului na\ional, atunci iat[deodat[un guvern hr[pitor c[ ]mbr`nce=te pe ctitori =i ia el asupr[=i s[prezinte publicului scumpa imagine.

Mai mult dec`t at`ta: porni\i pe aceast[pant[a hr[pirii, mini=trii duc la Ia=i pe deputa\ii =i senatorii crea\i de d`n=i, duc diferi\i impiega\i, spre a oficializa s[rb[toarea.

Pun apoi în gura Maiei [vi Sale vorbele urm[toare:

„Incredin[ez Ia=ilor, leag[nul Unirii, această statuie!...”

Cum? M. Sa, după guvernul ro=u, poate Incredin[va cuiva un lucru ce nu este al s[u?

Atunci averea fiecăruia nu mai e sigur[a sa =i dintr-un moment într-altul trebuie să se a=tepte cineva să i se smulg[în sil[=i să se fac[uz de d[nsa de către guvern cum ar voi.

Aceasta este consecven[ta logic[, fatal[a înșurubării guvernului de a face inaugurarea statuii de la Ia=i =i de a da ie=enilor, ca de la sine, un lucru ce nu-i aparține.

Într-adev[r, faptul acesta este cu atât mai cutez[tor cu c[ț, dac[s-ar cerceta listele de subscriere pentru erijarea statuii lui +tefan cel Mare, nu se va găsi să fi pus vreun ban într-acest scop unul măcar din to[ți cei ce au pus înainte individualitatea lor la inaugurare =i au căutat să culeag[lauri de pe scumpa memorie a sublimului domn rom[n!

Istoria ne spune că, în toată glorioasa lui domnie, neobositul =i nel[ngvinsul erou, care a avut pe rând să lupte cu toate limbile străine ce ne înconjurau, a dus o via[de griji =i de am[r[ciuni.

Trec[nd în morm[nt, sc[pase de ele; readus pe p[m[nt, re[nviat în memoria noastră[, fatalitatea se vede că cere să i se verse cupa am[r[ciunii =i în simpla figurăviune, spre a-i chinui sufletul pe unde se va fi afl[nd astăzi.

Putea fi ceva mai cuviincios =i mai corespunz[tor sim[pm[ntului de venerăviune ce viaz[în tot rom[nului pentru memoria lui +tefan Vod[decât să participe poporul, în masa lui cea mai compact[, la serbarea numelui marelui domn =i să-i depună închin[rile lui de aproape?!...

Ei bine, amestecul arbitrar al guvernului a dep[rtat acea mas[mare popular[care era gata să se ridice spre a merge la Ia=i, a înut[în rezerv[chiar =i partea cea mai cu greutate a popula[unii ie=ene =i în jurul statuii, pe lâng[vreo trei sute de oficiali =i oameni ai poli[iei bucure=tene, adu=i pe socoteala statului, n-au strălucit decât miile de jidovi, atra=i de solemnitate ca spectatori, spre imaginea sp[im[nt[toare a străzii de jale în care a ajuns patria eroului strătorit!

Dacă acum vom prezenta terenul arbitrarului guvernamental spre a caracteriza procederea guvernului ca act de administrație publică, ea ne înfățeșează o tendință centralizatoare care dezmințirează principiile profesate de către românii liberali.

Principiul descentralizator prescrie să se lăsa localităților dreptul de acțiune, a le permite să trăiască în ele însele, a li se acorda autonomia; și pentru o afacere de caracter local se cuvenea ca guvernul, care nu căuta centralizarea, să lăse localităților onoarea organizării serbărilor și să nu asiste decât ca invitat, ca oricare particular.

Nu-i are logică aci obiectivitatea, spre a da un caracter național serbărilor, guvernul a luat în mână înale sale organizarea ei.

Caracterul național este însăși fapta erijării statului. Nu e nevoie de tampoane de la Rosetti-Brătianu pentru a se naționaliza o figură ce se venerază de către toți românii.

În fine, spre a nu-i dezminți în răzvrățile, vame și fariseii au turburat spiritul ce reînviază între noi după mai multe secole de repaus și l-au privat de contactul entuziast al tuturor românilor, adoratori ai sași.

12 iunie 1883.

["LABIRINTUL ISTORIEI NOASTRE"]

I

Salutăm cu bucurie apariția unei foi literare rutene în Bucovina intitulată cu atât de poezie *Zorile Rucovinei*. Și bucuria noastră nu era prefăcută, căci ne-am zis — credem cu drept cuvânt — cum că și în acest organ de publicitate vom avea un federat sincer și plin de inimă contra inamicului ce în Bucovina ne este comun: contra Pangermanismului. Un campion mai mult alături cu noi ne-ar fi bucurat, deși nu ne inspiră frică de-a-l avea contra noastră. Însă gârziile chiar amice, înainte de-a se recunoaște unul pe altul, strigă una alteia: Cine-i acolo?... Amic! strigă garda a doua — și prezintă arma unul altuia și se salută.

Acel "Cine-i acolo?" a fost strigat de *Zorile Bucovinei*, a fost strigat către descendenții coloniei romane din Dacia, și noi răspundem: "Amic!"

— dar totodată îți explicăm la ureche, asemenea parolei secrete, cine suntem și cum nu suntem ceea ce credea unul din onorabili colaboratori ai acelei foi, când, nerecunoscându-ne, face din bun senin din Bucovina o provincie autohtonă slavă. Dar... ce să zicem? De ce să acuzăm, când ne dăm naștere scuzăm — și când e a-a de lesne de scuzat. Noi românii, nașcuți și crescuți românește, abia ne putem strecura prin labirintul istoriei noastre, cu cât e mai de iertat unui străin, de-a ne numi slavi când aceasta li s-a nămplat unor [capete] mai luminate decât ale modeștilor redactori ai *Zorilor*; li s-a nămplat doctorilor celor plini de putrulare ai Germaniei, cu cât mai mult unui om a căruia specialitate n-o fi tocmai încurcarea istoriei a românilor și care poate nici n-a visat la pretențiunea de-a se numi istoric.

Orice e jună are putere, fierbe asemenea săngelui din vinele cele pline ale tinerilor și nu strică dacă vinul, fierbând, izbucnește — cum vinul ce fierbe, acela e bun. Ce minune dar, dacă o întreprindere jună și plină de viață ca aceea a *Zorilor*, și-a început cariera prin un protest contra istoriei noastre, prin o negațiune a identității noastre cu descendenții coloniilor romane aduse în Dacia? Cum am spus, ideea a fost temerară, însă în orice caz demnă de o putere jună, plină de foc ca aceea a *Zorilor*.

E frumoasă etatea aceea când privești viața ca o luptă pasionată, o luptă în care inima, simțul, noblețea momentului și-a ideii ce aperi îți par mai frumoase, mai fermecătoare decât adevărul chiar — în fine, când omul dă bucuros realitatea în schimbul visului celui ferice. Ci noi românii am ajuns deja din stadiul nemijlocirii în acela al reflexiunii. Noi cunoaștem nu numai partea aurie a unei monede, ci și reversul ei cel ăters, în fine, pentru noi viața e ca un joc de-eșec, în care reflexiunea și combinarea judicioasă înving trisăturile cele neconștiente sau imprudente ale contrariilor noastre.

*

Se poate cum că i-ar fi mirând documentele în genere slave ale istoriei noastre? Numai că asta nu dovedește nimic. Documentele regalului polon erau exclusivamente latine — e o urmărire ca polonii să fi

fost latini? Sunt polonii descendenți ai romanilor pentru că în evul
miez în familiile lor se vorbea latinește?

Voi cerca să explic faptul introducerii limbii slavice în afacerile pub-
lice ale românilor. În procedura noastră nu ne vom servi nici măcar de
istorici autoritari, ci numai =i numai de documente autografe.

*

Lesne putem vedea a=adar cum că parte din galișieni chiar ar fi
români rusificați, cu cât mai mult în Bucovina, care cei ruși nu
sunt sigur decât numai români rusificați, cu puține excepțiuni spora-
dice. Fizionomia e diploma cea mai românească a bucovineanului de
peste Prut. El vorbește într=adevăr rusește, dar mi se pare cum că o
comparare cranioscopică cu vecinii galișieni n-ar fi decât în dezavanta-
jul cel mare al bunilor noștri vecini. Fizionomia bucovineanului, vor-
bească el românește ori rusește, e peste tot romană, pe când numai
trecând Nistrul găsești neexpresivele fizionomii ale slavilor de Nord.

Se nelege că recunoscându-le acest titlu de noblețe rutenilor din
Bucovina, nu mi-a trecut nici prin minte ca să le imput doar renegarea
originii lor. Omul în secolul nostru poate fi de orice naționalitate va voi
— spiritul timpului le-a conces de mult la toate drepturi egale — totuși
înșiși mi voi aduce aminte cam din trecut, cum că o colonie romană din
Moravia, deznaționalizată, pierzându-și limba, susține încă =i-n ziua de
azi că ea nu e moravă, ci română. În Bucovina de ex. s-a ntmplat con-
trariul — vreo crimă nu-i; dar vreo dovadă de vigoare asemenea nu e.

*

A susține cum că Bucovina a fost ruteană, Bucovina care de când
s-a pomenit a fi n-a fost sub dominarea slavă! Dar bine, ce să zicem
atunci de Podolia =i Pocușia, care-n evul miez nu =tii că sub ce domi-
nare ar fi fost mai mult, sub cea română ori sub cea polonă? Nu noi, ci
faptele dovedesc.

*

Da, de la Roma venim, scumpi =i iubiți compatrioți — din Dacia
Traiană! Se cam =tersese diploma noastră de noblețe: limba înșiși am

transcris-o din buchiile voastre ghebo=ite de b[tr`ne\ve ]n litere de aur ale limbilor surori. Cam degenerase arborele nostru genealogic cu c`te-o codi\ str[in[, dar]l vom cur[\i de toate usc[turile.

*

]n c`te documente rom`ne=ti posed[ ]m, despre ruteni ca atare nu vine nic[ieri vorba. De nume slavice nu e vorba — acelea au fost la mod[alalt[ieri sub domnia lui Mihai Sturza, da]nc[ ]ntr-un timp,]n care limba oficial[a statului era slav[. Oamenii evului miez nu =tiau a distinge]ntre na\ionalitate =i religiune. Ba ne-n=el[ ]m — =tim ceva =i despre ruteni ca atare. +tim la ce erau buni popii rusneci din secolul al XVI-lea. *La spionaj.*

II

Rom`nii, parte mare, pe care onor. domn autor ]i nume=te persecutorii na\iunii sale — ace=ti rom`ni nu sunt dup[domnia sa dec`t ru=i *romaniza* ]i =i cum c[ ]n numai ei sunt *ru=i romaniza* ]i, ci chiar Bucovina nu e dec`t o \ar[eminentemente rus[prin locuitorii s[ ]i ruteni autohtoni, autorul a c[utat a o =i demonstra. Demonstrarea, ca atare, e logic[, e bun[, numai cum c[premisele fiind toate false, demonstrarea cade de sine. +i cum c[aceste premise sunt false,]mi iau permisiunea de-a le lua la discu\iune, spre a =i proba zisa mea. Aceste axiome, dup[care d-lui judec[asupra Bucovinei =i-a locuitorilor ei, sunt dou[. Una: cum c[ ]n anii 1622 =i 1774 au venit colonii ruse, cele dint`i din cauza confesiunii, cele de a doua din cauza recrut[rii. [A] doua: cum c[chiar]nainte de venirea acestor colonii, Bucovina era eminentemente rus[, — lucrul pe care autorul nostru se-ncearc[a-l dovedi prin mijloacele cele mai temerare. S[ ]le analiz[ ]m.

Pentru a sus\ine axioma]nt`ia, autorul nostru, din nenorocire, nu are alt document ca autoritate, pe care s[ ]fim *indatori* ]i a-l crede, dec`t un num[ ]r din ziarul german *Wanderer* din 28 iunie 1864 (zi una mie opt sute =asezeci =i patru), nr. 177, Morgenblatt. Noi nu oprim pe nimeni de pe lume de-a da deplin[crezare celor ce spun coresponden\ii ziarului *Wanderer*. Dar tot asemenea nu crede[ ]m c[ ]n vea putea obli-

ga cineva pe noi rom`nii de a-i crede din liter[-n liter[, mai ales c`nd am avea at`tea =i-at`tea motive ca s[ne-ndoim. +i nu =tiu cine va fi]n\eleptul acela care s[cread[necondi\ionat unei coresponden\ve de ziar; noi, din contra, unui asemenea om, care= i baseaz[credoul s[u pe-o coresponden\ \ efemer[, numai numele]n\elept nu i l-am putea da; cel pu\in nu]n m[sura]n care i-l d[autorul c`nd exclam[: *Sapientia sat*. Pentru cine-i va pl[cea, ea poate s[fie destul =i s[constituie o prob[. Pentru noi — declar[m ne-n\elep\ciunea noastr[cea necrez[toare — pentru noi nu e destul — o respingem dar, nu pentru c[nu vrem, ci pentru c[nu putem a o primi din cauza propriei sale nimicnicii interne.

S[trecem la axioma a doua care poate fi mai serioas[=i s[-l cit[m pe d. autor]ntru ceea ce compune fiin\va scrierii sale:

E desigur adev[rat dac[voi statori sus\inerea cum c[rutenii no=tri bucovineni sunt autohtonii acestei \ri, adic[locuitorii ei anteistorici¹ =i mult mai vechi dec`t rom`nii, a c[ror istorie]n Bucovina nu se-ncepe dec`t cu imigra\iunea lui Drago=Vod[din Maramure=]n anii 1352.

+i prin ce sus\ine autorul aceast[aser\iune. Una prin aceea cum c[Bonfiniu, Urechi[=i Strykowsky sus\in cum c[rom`nii, c`nd au venit cu Drago=]n Bucovina, au g[sit deja Suceava, ba chiar locuitori a c[ror limb[o-n\elegea =i Drago=, care i s-au supus lui f[r[lupt[, dar care,]n fine, nu erau altceva dec`t ruteni.

Nu trebuie s[fie cineva istoric mare ca s[=tie cum c[ora=ul dacic Sucidava a trebuit neap[rat s[existe cu vreo mie =i vreo c`teva sute de ani]nainte de lui Drago=.

Fotino, dup[construc\iune, sus\ine cum c[dacoromanii din Bucovina erau slavi, cu care M. Sa Drago= se-n\elegea minunat. Dar de-o zice Fotino, or Urechi[, or Strykowsky — sunt ei autorit[\i?

Eu citez autori mai vechi ca Fotino, pe Miron Costin de ex. =i-n locul lui Strykowsky, dac[el o fi sus\in`nd a=a ceva, eu citez pe Piasie\ki =i pe Kromer, care din contra recunosc originea noastr[italian[, o

¹ De ce nu antediluviani? Asta ar fi mult mai lesne de crezut?

justifică =i se revoltă contra aceluia care ne tăgăduiește calitatea de colonie fondată de către Traian. (Vezi poema lui M. Costin din 1684, compusă în limba polonă =i dedicată regelui Sigismund). Limba slavă a hrisoavelor, a bisericilor, a afacerilor publice =i numirilor slavice ale localităților, numiri pe care d-lui le ruteniză, iată stălpini. A =i cita, cum am zis, numai ca să arătăm că =i-n privința citatelor am putea fi tot a =i de avuți ca onor. autor; de =i nu silim pe nimenea de =i crede ca autoritățile, noi, din contra, drept probe a aceluia ce vom căuta a proba noi, vom aduce ni =i te probe cu mult mai vechi decât cronicarii, =i contemporane cu faptele; căci cronicarii nu sunt istorici critici =i, dacă ei nu sunt contemporani cu faptul, nu merită încredere necondiționată. Să luăm chestiunea cum e. Autorul nu =i alege rolul limbii slave din istoria românilor, o explică în favoarea rusnicilor, dar totodată =i comentează zisele cu citate din cronicarul cutare. Noi, de =i am =i alege rolul limbii slavice, am cădea în erori de natură aceeași a autorului, =i, la rândul nostru, am arăta cronicarii poloni Kromer =i Piasieki, care recunosc =i justifică originea noastră — =i dintre cei naționali am cita pe Costin, pe Cantemir =i pe alții care zic desigur contrariul celor ce zice =i autorul; dar =i alegerea =i ar =i născută nici că =i negru sub unghie, dacă eroarea nu se va stăruia din rădăcină, astfel încât autorul să vadă că stălpini pe care se reazemă sunt putrezi =i autoritățile prea tinere pentru ca în chestiunea de față să fie autoritățile.

În fine, proba pe care, se =i alege, autorul pune mai mult fond, sunt numele orașelor, a rurilor, a localităților care mică parte din ele sunt slave). Ne =i a purtat răzvrătirea cum că d-lui falsifică sunetele, schimbându-le din vechi slavone în rusnece, lucru ce nu probează nimic afară doar de tendențiozitatea scrierii. Nu se zice nici Sociava, nici Drahomerna, nici Sociareva, nici Volove, nici Bestreva, nici Cerniuți. Se =i alege că, falsificându-se sunetele istorice din diferite numiri se pot proba lucruri contrare faptului, dar pe contul adevărului.

Încă o împrejurare care pare a =i proba ceva autorului nostru e *limba slavă care se =i trebuia în biserică =i-n cancelarie până la anul 1700*.

Aicea stă toată greșeala, toate răstăcirile pe zeci de căi ale autorului

care n-a n\eles din capul [locului] rolul limbii slavice la rom`ni, de unde-a venit =i cum s-a introdus ea ]n afacerile noastre publice, astfel ]nc` t]l vedem mir`ndu-se de documentele istoriei noastre scrise ]n genere ]n limba slav[ — pe care d-lui ]i place a o numi =i rutean[. Nu cumva Mircea cel Mare al T[r]rii Rom`ne=ti, a c[r]ui documente autografe sunt slave, a scris rusnece=te =i a fost influen\at de rusneci, or poate c-a fost rusneac? Documentele regatului polon erau exclusivamente latine; e o urmare ca polonii s[fi fost latini? Sunt ei descenden\i ai romanilor pentru c[-n evul miez]n familiile lor se vorbea latine=te?

S[explic[m noi d-lui autor acest[anomalie din istoria rom`nilor, repetat[ viceversa la vecinii poloni, s[ i-o explic[m, pe c` t ne vor ajuta cuno=tin\ele noastre istorice. Nu rusnenii gali\ieni, ci slavii de sud, esen\ialmente diferi\i =i prin tip =i prin naturile de c[tre cei de Nord, aceia sunt cu care rom`nii au f[cut ]n evul miez cauz[ comun[, aceia sunt a c[ror limb[ au primit-o rom`nii]n biserici =i afaceri publice; lucru ce nu i se poate imputa nim[nui]n secolele care n-au fost ale na\ionalit[\ilor.

S[vedem limba.

Nu trebuie s[cit[m autorit[\i, fie ele c` t de mari, pentru a demonstra ceea ce spun =i elementele de istorie, pentru a proba, adic[, existen\ a ]n trecut a Imperiului rom`no-bulgar, ori bulgaro-rom`n, ori cum]i va pl[cea d-lui autor.

Marginile aceluia imperiu sunt cam]ndoioase, cu siguran\ ]ns[se poate afirma cum c[F[g]ra=ul a fost sub domnia lor — pentru a fi]ns[F[g]ra=ul, a trebuit s[fie neap[rat =i]ara Rom`neasc[, de nu toat[, cel pu\in o bun[parte asemenea sub domnia lor.

]n 1192, februarie 1, Ioan Caliman Asseanu,]mp[ratul rom`no-bulgar, se intituleaz[ astfel: autocrat al T`rnovei =i al Universului, al bulgarilor, al grecilor, peste Moldo-Vlachia =i peste]ara Ungureasc[, al Budei =i p`n[ la Viena. (Vezi Болгарисая Грамота, Одесса, 1845, p. (31 =i) *Arhiva* [Istoric] a *Rom`niei*, I, 1, 96). Am citat documentul numai ca s[-ncredin\m cum c[limba slav[la rom`ni datez[de la amestecul destinului nostru cu acel al bulgarilor. Ei au fost alia\ii na-

turali ai rom`nilor, împreună cu ei s-au repurtat luptele contra Imperiului bizantin. Ce e apoi mai natural dec`t ca unul =i acela=i stat politic s[aib[una =i aceea=i limb[oficial[: cea slav[— c[ci, o mai repet[m, secolul nu era al naționalit[ilor.

C`t despre numiri, ele nu sunt rusnece, ci dace. Astfel în mun[ii rom`ne=ti ai Transilvaniei g[sim Zalatna, în Rom`nia: Cerne[ii, Craiova (documental Крѣльнова), Br[ila. Numirile slave ale m[n[stirilor sunt mai lesne de explicat dec`t toate prin simpla împrejurare c[limba bisericilor a fost slav[pe de o parte din cauza dezbin[rii de Roma, pe de alta din aceea [a] urei istorice contra Bizan[ului. M[n[stirile se vineau de biserica slavonizat[, deci c[p[tar[nume slave. Spre m`ng[ierea d-lui autor voi cita [numiri] m[n[stire=ti slave =i-n Rom`nia: Vorona (în Moldova), Cernica (în Muntenia), Dobrov[ul. C`nd limba bisericii la rom`ni deveni greac[, noi fur[m destul de docili pentru a le da m[n[stirilor numiri [grece=ti]. Asemenea, spre m`ng[ierea autorului, vom cita Agapia, Agatonul, Stavropoleos; =i nu ne pare r[u dec`t c[nu dispunem de listele ruinilor trecutului pentru de-a în=ira =i mai multe nume slave de m[n[stiri care zac oarecum în inima Rom`niei. Nu li-au dat dar rusneicii nume m[n[stirilor noastre, fie ele-n Bucovina, fie-n Moldova, fie-n [ara Rom`neasc[ori Transilvania, ci pre[ii rom`ni [n=i[i] le-au dat acele numiri, pentru c[ limba în care predicau ei cuv`ntul etern era cea slavon[, =i nu cea rutean[.

Numirile r`urilor =i a ora=elor sunt dace. Bistri[a, Siretul, Prutul se numesc l`ng[Dun[re =i Marea Neagr[a=a cum se numesc =i-n Bucovina. Numirile r`urilor transilvane, ale celor din [ara Rom`neasc[, din Banat, =i din parte a Ungariei sunt dace, adic[slave. Domnul Hadeu pretinde a fi demonstrat cum c[dacii au fost slavi =i cum c[descenden[ii lor sunt litvanii de azi care [nc[tradițional au în inimile lor o ur[ne-mp[cat[contra polonilor =i muscalilor. Nu garant[m de adev[rul acestor zise — numai n-am vrea s[=tim confunda[i pe daci =i pu[inele urme ce ne-au r[mas de la ei cu rusneicii, care-n Bucovina c`i sunt fa[ nu sunt dec`t venituri de prin Gal[ia.

Era un popor brav acela care-a impus tribut superbeii împ[r[tese

de marmur[a lumii: Roma. Era un popor nobil acela a c[ruia c[dere te umple de lacrimi, iar nu de dispre\=i, a fi descendentul unui popor de eroi, plin de noble\e, de amor de patrie= libertate, a fi descendentul unui asemenea popor, n-a fost =i nu va fi o ru=ine niciodat[. Numai c[or fi descenden\i de-ai lor printre rom`ni, va r[m`ne]ntotdeauna o problem[nedezlegat[. E =tiin\ific constatat c[ ]n v[ile mun\ilor, prin locuri p[trunse rar de comunica\iunea cu lumea, acolo se p[streaz[mai neatinsse idiome vechi, limbi mumii, dialecte]mp[iate, =i acolo ar trebui s[g[sim numiri =i limb[slav[. Ci mun\ii sunt pretutindinea]n Dacia eminamente rom`ni. Sunt ]n o seam[ de mun\i ]n Bucovina =i ru=i, numai c[ originea lor e cu totul nou[ =i numele satelor sunt mai toate nediscutabil rom`ne=ti. Astfel g[sim: Frasinul, Ulmul, +ipotul, Sul\va etc. Dar confundarea regreta\ilor daci cu rutenii ne-a revoltat. O astfel de soart[n-au meritat. Un popor ca cel rusnecesc, care-a purtat c-o resignare nemaiauzit[jugul cel de aram[al s[c]laviei polone e f[r[exemplu]n istorie =i o asemenea lips[de curaj, de sim\ de demnitate ne-ndrept[\e=te de-a nu-i pune al[turi cu un popor la care libertatea a fost condi\iunea de via\], c[ci nu merit[cei dint`i at`ta onoare, cei din urm[, at`ta dispre\. Citeasc[ domnul acesta istoria Transilvaniei, c[ci ea nu e dec`t istoria revolu\iunilor Transilvaniei, a revolu\iunilor poporului rom`n, iobag =i el, contra ap[s]torilor maghiari. De aceea avem dreptul de-a nu permite la orice venit[ ca s[=-i confunde pe str[bunii lor sclavi =i demni de sclavie, cu str[bunii no=tri liberi =i demni de libertate, c[ci nu m[-ndoiesc c[ sunt =i din rom`ni ai c[ror str[buni au fost daci. Chiar cazacului de Don i-ar fi ru=ine s[fie numit hahol — cu at`t mai mult unui descendent al rom`nilor ori al dacilor.

Bucovina, asemenea Daciei]ntregi, a fost dac[prin]ns[=i natura lucrului, ruseasc[ ]ns[n-a fost niciodat[, =i sper[m c[nici va fi vreedat[. Putut-a ea s[aib[popula\iune rutean[, ea care din contra a colonizat Gali\ia cu rom`ni?

Solda\ii rom`ni ai evului miez erau ]nso\i\i de prejudiciul gloriei =i regii Poloniei ]i preferau chiar propriilor lor o=teni. Vedem pe regii Poloniei ]n secolul al 16-lea chiar l[ud`nd purtarea solda\ilor rom`ni;

iar în secolul al 15-lea și al 14-lea și găsim pe cnezi colonizând cu români Galiția, căci românii erau soldați țoți. +i iar nu [ne] vom baza pe Urechii ori pe Koglniceanu, ci pe documente autentice din înșiși timpii cei străvechi al colonizării.

În 1378 Vladislau, principele de Opolin și guvernatorul Poloniei, donează arcașului (strzelec) Alexandru Românu (Woloch) cămpul și satul anume Hodlo pe apa Tarnovei în Galiția, dându-i voie lui și urmașilor săi de-a se administra și judeca după dreptul românesc (*na prawie woloskie'm*). Pentru de-a administra și judeca după dreptul românesc a trebuit să aibă și pe cine — pe cine însă, dacă satul și cămpul acela n-ar fi fost colonizat cu români, care ar fi pretins de la proprietar judecată după dreptul românesc.

În 1383, Maria, fiica regelui ungaro-polon Ludovic, donează un teritoriu în Galiția românului Iosif, fiul lui Petru (*Iosefowi Ollakowi, filio Petri*). Donațiunea [era] de natura celei de sus.

La 1420 Ziemowit, principele de Mazowia și de Belz, acordă locuitorilor satului Lubicz dreptul judecării românești. Un asemenea drept nu avea motiv să-l ceară decât o colonie de români. (Vezi toate acestea la Thadäus Czacki, în opera sa: *O litewskich i polskich prawach*. Acolo se citează și unele din însușirile judecării românești. *Arhiva istorică a României*).

Cu un cuvânt: rutenii ortodocși ai Bucovinei nu sunt decât români rusificați, căci noi nu credem într-o "migrare en masse" în anii 1622. Rusneții au fost totdeauna slabi de caracter. Ei s-au făcut catolici țoți, fără ca să se găsească vreun caz de ortodocși în toată întinderea Galiției. Altfel de tot a fost cazul la românii transilvăni. Pe de-o parte, foloasele morale ce le prezenta uniunea erau foarte mari și salutarii, căci acea minune e mama deșteptării românilor, pe de altă parte totuși partea cea mai mare a locuitorilor Transilvaniei a rămas ortodoxă cu toate torturile stăpânilor de altă lege și de altă națiune. De aceea și-n astăzi privința nu ne convine a suferi comparațiunea cu rusneții. Cei alipii de Rusia au devenit *sans façon* iar ortodocși — și azi să le plătească cineva celor din Galiția, și ei ar redeveni ortodocși.

Acei persecutori romaniza\i, cum \i nume=te domnul autor, nu sunt \n fapt[dec` t rom` ni rusifica\i =i reromaniza\i; =i e o onoare pentru ei, pentru c[au putut s[se scuture de crima ce-au comis-o p[rin\ii lor ced`nd unor influen\e pe c` t de oculte pe-at` t de neonorifice. +i nobilimea noastr[ din Bucovina se polonizase, ce era mai natural dec` t ca o ne`nsemnat[parte a poporului s[se rutenizeze — \ns[azi nici nobilime, nici cler, nici popor nu vor nici s[=i mai aduc[aminte de acele timpuri de decaden\ [a sufletelor — =i fiii vor c[uta s[\ndrepte ceea ce au stricat p[rin\ii.

S[finim cu \nceputul scrierii d-lui autor. Dac[*Beseda* mai are =i alt scop af[r[de subminarea ortot[do]xiei, e o \ntrebare mare. Pe rom` ni, chiar pe cei rusifica\i, nu-i vor putea rutenii s[-i dezlipeasc[ de credin\ a c[ ei sunt rom` ni, de con=tiin\ a lor na\ional[, dec` t schimb`ndu-le legea. Rom` nii cei rusifica\i din Bucovina sunt \ns[ cu sufletul rom` ni =i numai rom` ni, de=i limba le e rus[, c[ci un viciu mare al poporului nostru rom`nesc a fost confundarea na\ionalit[\ii cu religiunea. Va s[zic[, ortodoxia vrea *Beseda* s-o d[r`me mai \nt`i, c[ci ea este lan\ul de fier care leag[-n Bucovina pe rom`nul neao= de cel \nstr[ \nat. Acuzarea cum c[ vor s[ d[r`me ortodoxia e dreapt[. Nu ne-ar mira nici chiar dac[am vedea pe rusneci \n aceea=i tab[r[cu polonii — c[ci le vor fi promi`nd multe polonii, dac[vor lucra pentru anexarea Bucovinei la Gal\ia.

Spune apoi [autorul] cum c[membrii fondatori =i onorifici ai Societ[\ii sunt *cei mai mul\i* prela\i uni\i din Ungaria =i Transilvania... +i citeaz[apoi pe +terca+ulu\ (dup[cum se =tie, mort), pe Cipariu =i etc. Cine etc.? Cine sunt acei *etc.* pe care domnul autor \i pune?

S[venim acum la partea formal[a operatului. C`nd e vorba de demnitatea, de frumuse\ea, de drepturile unei scrieri — atunci forma ei decide. O scriere injurioas[ nu are nici dreptul r[spunsului m[car. Dar vorba ceea: "Respect[, ca s[ fii respectat". D[m noi prima prob[ de respect fa\ cu opiniunile contrarilor no=tri, r[spunz`nd la ele, chiar c`nd forma sub care ele se prezint[nu e din acelea care s[merite un r[spuns.

Pe inamicii rutenilor (romanizați, cum zice d-lui), îi acuză de *mahinațiuni scârboase*, de *denunțări infame*. Numai o singură împrejurare am avea aici de citat. Nu prea e-n natură românilor să intrige, să facă mahinațiuni — ba încă, ce e mai mult, să se facă spion, să denunțe, și cu toate acestea ce împrejurare ciudată! Aceste vicii a denunțării =i a spionajului par a fi la rusneci tradiționale, istorice. În cîte documente românești posedăm, despre ruteni ca atare nu vine nici ieri vorba; numai unul posedăm care ne arată ce buni erau popii rusneci de spionaj. Pentru plată ei spionau actele regilor =i ale guvernatorilor lor =i trădau domnilor moldavi. Așa aflăm un ordin al regelui Sigismund către Ioane Wilczek, arhiepiscopul Leopolei, cu data din Cracovia, anul 1511, Apr. 2, prin care ordin regele stăpînea de-a se opri popii rusneci (*popones Ruthenorum*) să facă excursiuni în Moldova sub motiv de hirotonie, căci trădău interesele Poloniei (*Acta Tomiciana*, t. I, p. 154. *Arhiva istorică a României*, vol. I, p. 8). +i pare-se cum că descendenții =i frații de-un sînge ai acelor *popones* ar acuza pe români de crimele de care erau capabili numai străbunii lor.

Într-un loc, onorabilul autor îi numește pe români conlocuitori. Numai conlocuitori? Pare-mi-se că de-un asemenea ton ar trebui să se dezvele unii =i alții. Români nu sunt numai conlocuitorii d-lor ruteni, această onoare ei nu prea au cauză de-o invidie. Ei sunt ceva mai mult. Sunt posesorii de drept ai acestei țări; ceea ce sunt cehii în Boemia, polonii, în Galiția, ungurii, în Ungaria veră, germanii, în Viena; va să zică, sunt ceva mai mult decât conlocuitorii d-lor ruteni =i nici nu primesc o camaraderie pe care n-au dorit-o niciodată.

Scumpii =i iubii conlocuitori ai noștri din Dacia lui Traian, trebuie să ținem cum că înem mai mult la aceea că am venit de la Roma; =i asemenea acelor bătrâni =i moroși veterani ai urbei eterne, nouă nu ne convine colegialitatea ori =icui, fie acela părinț =i fiul mamei Rus. Se cam =tersese diploma, diploma noastră de noblețe a limbii, dar, din buchiile gheboșite de bătrânețe, noi am transcris-o cu literele de aur ale românilor, cam îngrijite cîntarea bisericilor noastre, înșă am purificat-o cu spiritul sînt al propriei noastre limbi.

APRECIERI CRITICE

[...] O împrejurare în care Eminescu reacționează cu demnitate, refuzând să îmbrumute până sau chiar numai semnătura sa pentru cauza unui politician local, încheie colaborarea sa la *Curierul de Iași*. Cănd unei invitații mai vechi, se hotărât plece la București, asumându-și greul trebii în redacția *Timpului*, ziarul conservator al lui Lascăr Catargiu. În inima lui ducea iubirea castă pentru Veronica Micle, cunoscută cu ani înainte la Viena. În redacția *Timpului* regăsim pe Caragiale și Slavici. Conservatorii se aflau atunci în opoziție și adversitatea politică nu fu suspendată nici în timpul ostilităților cu Turcia. Adoptând pozițiile partidului, desigur nu cu o pană mercenară, ci dintr-o adevărată adeviziune, sprijinit de formația sa și de prietenii cinstigăte printre junimiți, Eminescu străbate acum o epocă de mare violență polemică. Una din personalitățile mai des atacate era C. A. Rosetti, omul care întrupa mai deplin liberalismul revoluționar, dar care nu یر spunde niciodată cu resentimentul său, mărțurisindu-și adesea admirația pentru scriitor și citindu-i cu încântare articolele, uneori în fața prietenilor, totdeauna numeroși din jurul său. Colaborarea lui Eminescu la *Timpul* durează șase ani, de la 1877 până la 1883. Ea dezvoltă ideile formulate în conferința despre *Influența austriacă*, nu însă fără să le adauge elemente noi. Eminescu respinge acuzația de reacționarism care i se arunca uneori, căci el nu dorește înțurarea marilor cuceriri sociale ale generației de la 1848, ci numai folosirea lor într-un chip care să nu primejduiască interesele națiunii române și să altereze firea ei. Cănd capetele luminate ale generațiilor trecute, scrie el în *Timpul* (1879), au îmbrățișat ideile liberale și s-au hotărât a se consuma în munca propagării lor, nu și înfău viitorul astfel cum e prezentul. Adevărații apostoli ai libertății erau înainte de toate români p[er] trun-ci de conștiință unită și noastre naționale și doreau libertatea și egalitatea numai ca niște înlesniri pentru dezvoltarea poporului. Ideile liberale nu erau pentru d[umne]ni un scop, ci un mijloc pe care întotdeauna-l subordonau principiului naționalității. Noi suntem urmașii acelor oameni, mai puțin liberali decât naționali-liberali, dar mai mult naționali decât d[umne]ni. Nu ne-am sfiit niciodată și nu ne sfiim nici acum a declara fără یر, că susținem ideile liberale numai pe c[ă]t ele nu produc o perturbațiune în dezvoltarea

noastră națională =i numai pe cât ele nu ne împing spre forme de viață streșine de firea poporului românesc". Alături, el preconizează progresul lent. În acord cu legea tuturor creațiilor organice: "Precum creșterea unui organism se face încet, prin suprapunerea continuă =i perpetuă de noi materii organice, precum inteligența nu crește =i nu se năruște decât prin asimilarea lentă a muncii intelectuale din secolii trecuți =i prin înțărirea principiului înăscut al judecării, precum orice moment al creșterii e o conservare a celor câștigate în trecut =i o adăugire a elementelor cucerite din nou, astfel adevăratul progres nu se poate spera decât conservând pe de o parte, adăugând pe de alta: o viață legătură între prezent =i viitor, nu însă o serie de sărituri furtive ori înduială. Deci progresul adevărat fiind o legătură naturală între trecut =i viitor, se inspiră din tradițiile trecutului, înăscut însă inovațiile improvizate =i aventurile hazardoase" (*Timpul*, 1880). Alături nostalgia romantică pentru trecut exaltă vremile voievozilor: "...a readuce vulturescul avânt al Basarabilor, starea de bogăție din vremea lui Petru Rareș ori a lui Matei Basarab, a le putea readuce ar fi merit =i a fi reacționar ar fi identic cu a fi sportor neamului =i român" (*Timpul*, 1880). Lucrul nu i se pare însă posibil lui Eminescu: "Nici puțin nu există pentru un asemenea partid". Ceea ce i se pare posibil este îndepărtarea, "prin puterea de asimilare a soluției a rasei", a "politicii superpuse", în genere de proveniență grecească, politicii care =i a însuși puterea politică, clasă de oameni lipsiți de cea sensibilă pentru adevăr, în care Eminescu vedea semnul distinctiv al mentalității românești, împrejurare menită să explice afinitatea acelei categorii pentru formele de viață artificiale =i sterile. În dezvoltarea politică a țării românești de la 1700 încoace, Eminescu distinge trei perioade, după raportul în care s-a găsit elementul autohton cu cel imigrat: "La 1700 învinge elementul imigrat prin domnia fanariotă. La 1821 începe reacțiunea elementului autohton =i merge biruitoare =i asimilând până la 1866. La 11 februarie 1866 învinge din nou elementul imigrat" (*Timpul*, 1881). Reacțiunea fondului istoric al țării trebuie însă se producă: "totul trebuie dăruit oarecum de aici înainte". Articolele politice ale lui Eminescu =i-au găsit deplinul lor ecou abia mai târziu. În 1891, Gr. Păulescu dă o primă ediție cuprinzând materialul din 1880-1881, completat prin edițiile succesive ale lui I. Scurtu (1905), N. Iorga (1909), A. C. Cuza (1914), D. Murăruș (f. d.), I. Creșu (1939). Însemnătatea doctrinei politice eminesciene a fost neconținut pusă în lumină =i rolul ei a fost dintre cele mai hotărâte în formarea doctrinei naționaliste de după 1900 =i dintre cele două războaie. [...]

Tudor VIANU. *Mihai Eminescu* în vol. +erban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu. *Istoria literaturii române moderne*. Colecția "Lyceum", Editura Eminescu, București, 1995, p. 212-214.

[...] Plec`nd de la ceea ce sunt ]n chip firesc clasele sociale, Eminescu arat[ c[ via\`a social[este un c`mp de schimb[ri ne]ncetate, este mi-care, iar statul, care-i regulatorul acestei vie\i, este stabilitate. Cu exemple din istoria na\ional[, Eminescu vrea s[ ne conving[ c[ ori de c`te ori am avut stabilitate]n domnie, am mers pe calea progresului. C`nd ]ns[, sub influen\`a dreptului public polon, ne-am r[sturnat mereu domnii, am dec[zut =i am ajuns]n pragul epocii contemporane dezbina\i ca na\ie, sf` =ia\i ca \ar[.]n schimb,]n jurul nostru s-au creat state uria=e, sub conducerea unor dinastii stabile.

Eminescu urm[re=te istoria \[rilor noastre =i ajunge la concluzia c[, pentru p[stirea na\ionalit[\ii, avem nevoie de-o organiza\ie de stat, care s[satisfac[trei cerin\`e: 1) stabilitate; prin monarhia ereditar[, mai mult ori mai pu\in absolut[; 2) munc[, prin excluderea parazi\ilor condeiuului =i silirea tuturor la o activitate productiv[; 3) economie, adic[cump[nire]ntre foloasele aduse de o cheltual[=i sacrificiile f[cute pentru ea. Numai o asemenea organiza\ie poate salva na\iunea noastr[, ceea ce trebuie s[fie principalul scop: "Nu dreptul public, ci p[stirea na\ionalit[\ii noastre e lucrul de c[petenie pentru noi =i ar fi mai bine s[nu alegem deputa\i dec`t s[ se piard[ na\ia rom`neasc[".

Articolele din *Timpu* dezvolt[=i completeaz[principalele probleme care l-au preocupat pe Eminescu]n *Influen\`a austriac*. Statul, sus\ine el, trebuie s[fie reazemul sigur al na\iunii =i s[-i]ndeplineasc[scopul moral prin]ncurajarea meritului =i muncii. Astfel, Eminescu scrie: "noi primim ideea statului ca ap[r[tor al meritului legitim, al averii legitime, al muncii legitime, ca ceva superior dispozi\iilor generale ale unei genera\ii, ca un element moral, al[turi de imoralitatea eventual[a tendin\`elor existente ]n societate". ]n concep\ia sa despre stat, Eminescu pleac[ de la singura realitate pe care-o recunoa=te: na\iunea. Scopul principal nu-i forma de guvern[m`nt, ci starea bun[a na\iunii. El admite =i o form[de stat absolutist, dac[asigur[o via\ cum trebuie oamenilor; este]ns[contra unui stat liberal]n care se tr[ie=te]n boal[=i]n mizerie.

Sistemul de guvern[m`nt care nu=-i]ndepline=te misiunea de a duce na\iunea spre progres este un sistem r[u, condamnat, uciga=. Eminescu duce lupta]n special]mpotriva statului demagogic, socotindu-l ca un stat]n care domin[numai interesele personale, un stat condamnat s[fie slab]n[untru =i-n afar[. Statul demagogic, al c[rui sf`r=it nu poate fi dec`t descompunerea, este o unealt[ ]n m`na politicienilor. Departe de a asigura dezvoltarea armonic[a claselor sociale =i de a]ncuraja meritul =i munca, un astfel de stat este o organiza\ie de parazi\i. Statul acesta este un mecanism f[r[de moralitate, f[r[de suflet, f[r[de ideal.]n acest stadiu a ajuns, dup[Eminescu, statul nostru]nc[put pe m`na partidului liberal: "Statul e azi ma=ina prin mijlocul c[reia cei la=i se r[zbun[asupra protivnicilor lor politici". Statul demagogic nu are respect pentru popor, pentru s[n]tatea locuitorilor, pentru tradi\ii, este statul egoismului.

Condiția principală pe care ar trebui să o îndeplinească statul nostru este de a fi un stat național, un stat românesc. În care să se poată dezvolta elementul autohton. Dacă viața noastră de stat nu ne asigură această dezvoltare, nici nu merităm să existăm ca stat. Numai statul național poate realiza cerința ca elementul românesc să-și impună geniul lui specific și să fie determinant în viața societății. Realizând un asemenea stat, nu mai avem a ne îngrijora de elementele străine de pe teritoriul românesc, căci acestea vor trebui să-și supună interesele lor particulare intereselor generale ale națiunii noastre. Soarta și caracterul neamului trebuie să fie determinate de către elementul național. P[ro]p[ter] este clar expus: "Natura poporului, instinctele și înclinările lui moștenite, geniul lui care adesea necoștient urmărește o idee, pe când ălesele lucruri ale vremii, acestea să fie determinante în viața unui stat". [...]

Îndelunga activitate ziaristică arată la Eminescu pasiune, dar și oboseală după 1880 și multă nemulțumire, pe care datele sigure o justifică. Membrul vișeana cu căldură a principiilor politice conservatoare nu poate fi privit, cum au făcut unii, ca simplu oportunism al unui poet care și găsea astfel asigurată un mijloc de trai. Ziaristica militantă a fost pentru Eminescu prilejul de a-și exprima convingerile și, în susținerea acestora, și-a pus și talentul de scriitor și dinamismul ca cetățean activ. Trebuie să regretăm că nu și-a semnat decât arareori articolele de la *Timpul*, ceea ce va aduce mereu discuții în ce privește paternitatea acestora.

Gândirea politică a poetului este în acord cu aceea a *Junimii* și a fost alimentată de cultura românească (Eliade din *Echilibrul între antiteză*, Hasdeu din articolele politice, scrierile unor economiști ai epocii) și de cea străină (sociologie revoluționară în epoca de elaborare a poeziei *împ[ro]rat și proletar*; gândire politico-socială germană și anglo-saxonă) dar totul a fost asimilat, a fost tăiat una cu ființa scriitorului și și-a căpătat cu consecvență expresia între 1876 și 1883.

Gândirea lui conservatoare avea să-l facă în chip firesc adept al evoluționismului și potrivnic salturilor revoluționare. Gândirea lui politică scoate în relief ideea națională, căci în chip statornic scriitorul ziarist are în vedere națiunea noastră, pe care-o vrea pusă în situația de a se dezvolta spiritual și material spre a realiza o civilizație proprie. De aici decurge și formularea teoriei sociale a compensației prin munca spirituală ori manuală pe care trebuie să-o presteze fiecare cetățean al țării. Munca în folosul colectivității însemnează pentru el oarecum contopirea în sensibilitatea, spiritualitatea și interesul colectivității și reprezintă aadar cea mai înaltă formă a patriotismului.

În liberalismul sub forma lui demagogic, Eminescu vede un dușman al progresului națiunii, îndeosebi prin favorizarea cosmopolitismului. Și tot atât de net este exprimat și convingerea că liberalismul practicat la noi aduce mizeria și decăderea populației. [...]

Trebuie să recunoaștem că în patriotismul lui Eminescu nu există nici xenofobie zănată și nici ovinism. La *Federațiunea* a susținut ideea de libertate pentru toate națiunile conglomeratului politic austro-ungar, iar la *Timpul*, luptând pentru independență și progresul neamului nostru, niciodată nu a lovit în libertatea și în progresul vreunui alt neam.

Poetul a cunoscut realitățile politice de la noi, dar s-a ridicat adesea la viziuni poetice. A trăit zăbuciumul metafizic al unui om de naștere cultură, dar și în activitatea practică de ziarist, se dă pe față tot artistul care se ridică la idei generale și le dă expresie literară. Trăsură de artist apare și în scrierile politice ale lui Eminescu: înverunarea de a construi teoretic o formă politică în contrast cu realitatea, pe care n-o putem schimba, viziunea minunată a națiunii stăpânite pe sine și dezvoltându-se potrivit cu geniul ei propriu, stabilirea de valori morale supreme. Din viața neamului nostru, în ce are el esențial, Eminescu a luat date și le-a transpus în cele mai însemnate poezii ale lui. Dar și ceea ce a avut el mai deosebit ca artist — trăirea pentru viziuni proiectate în eternitate, s-a transpus în proza politică și i-a dat un nimb de poetic și năteiere [...].

Dumitru MIR{RA+U, *Mihai Eminescu. Viața și opera*. Editura Eminescu. București, 1983, p. 288-290, 299-300.

Există în activitatea publicistică a lui Eminescu trei perioade distincte în cadrul cărora putem fixa și câteva momente mai semnificative pentru o problemă sau alta. Criteriul de bază pe care ne întemeiem în periodizarea noastră îl constituie schimbările intervenite în statutul personal al poetului în cursul activității sale scriitoricești, schimbări care hotărâsc în fond orientarea și caracterul ei.

Publicistica eminesciană din prima perioadă se circumscrie între ianuarie 1870, când publică primul articol, *O scriere critică* în *Albina* din Pesta și mai 1876, când intră în redacția *Curierului de Iași*, foaia ieșeană. Vom distinge aici o publicistică a epocii studiilor universitare la Viena, când Eminescu colaborează la publicațiile românilor din Imperiul austro-ungar și se situează pe pozițiile acestora în apărarea instituțiilor culturale, critică dualismul și se afirmă ca un exponent al "tinerilor" în lupta pentru înfrățirea idealului de unitate națională a poporului român. Eminescu se manifestă în direcții multiple, de la articolul pe teme culturale la editorialul de orientare politică și lansarea de apeluri către public pentru solidaritatea națională. Poziția sa este a tânărului intelectual român, însuflit de lupta poporului său și acest avânt tineresc se reflectă și în publicistica sa.

Acestei prime perioade se impune și alături de ea un al doilea moment care coincide cu activitatea de bibliotecar la Biblioteca Centrală din Iași. Activitatea publicistică

de acum este redus[ca extindere =i are, în chip evident, caracter c[rtur[resc. Eminescu \ine, tot acum, =i conferin\ a *Influen\ a austriac[asupra rom`nilor din Principate*, în care sintetizeaz[ideile din articolele anterioare =i din însemn[rile din manuscrise =i schi\ eaz[un program pentru viitoarea sa activitate publicistică].

Perioada a doua a gazet[riei lui Eminescu o înscriem între 19 mai 1876, c`nd avem date sigure c[ poetul intr[ ca redactor la *Curierul de Ia-i*, =i ultima s[pt[m`n[din octombrie 1877, c`nd p[r[se=te redac\ia foii ie=ene. Se produce acum o schimbare fundamentală în statutul personal al poetului, în sensul c[ devine ziarist profesionist. Foia ie=eant[ era, pe de alt[ parte, o publica\ie oficială, cu o apari\ie de trei ori pe s[pt[m`n[=i care rezerv[p[r\ii neoficiale, din cele patru pagini, una singură. Concep\ia lui Eminescu despre menirea ziarelor este cea a înaintașilor s[i Asachi, Kog[lniceanu, Alecsandri, Negruzzi, care f[ceau din publica\iile lor organe de pres[cu caracter enciclopedic. Pe acest drum merge =i Eminescu =i în acea singură pagină o unei foi oficiale face cronică de politică externă, cronică de politică internă, cronică culturală, cronică dramatică =i artistică. Nic[ieri în gazet[ria lui Eminescu nu se vede mai bine ca la *Curierul de Ia-i* ce poate realiza genul cu mijloace materiale reduse =i într-un spa\iu tipografic restrâns. Activitatea publicistică a poetului surprinde prin diversitatea problemelor abordate, prin seriozitatea =i buna informare =i prin modul de-a polemiza în chestiunile controversate. Aici, la *Curierul de Ia-i* — =i nu la *Timpu* —] g[sim pe Eminescu cronicarul de politică externă, cronicarul cultural =i cronicarul dramatic.

Perioada a treia a gazet[riei lui Eminescu este cuprinsă între octombrie 1877, data intr[rii în redac\ia *Timpu*, cotidianul bucure=tean, =i iunie 1883, pr[bușirea sa intelectuală. Aparent nu se schimbă nimic în statutul personal al poetului, de vreme ce trece ca ziarist profesionist de la foaia ie=eant[la cotidianul bucure=tean. +i totu=i situa\ia nu se prezintă a=a. Poetul intră în redac\ia *Timpu*, ca simplu redactor, cum era =i I. Slavici, la chemarea c[ruia p[r[se=te foaia ie=eant[, trece apoi în fruntea ziarului, ca redactor=ef, ca să ocupe, în final, postul de prim-redactor: Eminescu =i asumă sarcina, la intrarea în redac\ia *Timpu*, să facă cronică de politică internă =i se ocupă cu intermiten\ele de evenimente interna\ionale =i de mi=carea culturală. Publicistica sa cunoaște, sub aspectul diversității, o înțustare evidentă în raport cu cea de la foaia ie=eant[. Dar dacă la cotidianul bucure=tean nu ne întâmpină peisajul caleidoscopic din foaia ie=eant[, se impune aten\iei înc[din primele articole amplificarea discursului critic =i verva polemică. Publicistica eminesciană cunoaște desfășurarea cea mai largă între februarie 1880 =i decembrie 1881. Acum Eminescu este redactor=ef al cotidianului bucure=tean =i] transformă în organ de presă al orientării sale politice. Poetul susține, în zeci de articole, primatul muncii în promovarea în ierarhia socială, ia apărarea "clase-lor pozitive" =i critică în termeni necru\tori "p[tura superpusă" =i demagogia din via\ă

politic]. Eminescu p[re=te conducerea *Timpului* în ianuarie 1882, ca urmare a apropierii "sincerilor conservatori" de "sincerii liberali" =i a form[rii "opoziției coalizate". Poetul trece r[spunderea conducerii ziarului lui Grigore G. P[ucescu, membru marcant al "opoziției coalizate" =i r[m`ne prim-redactor pentru partea politică. Colaborarea sa nu mai este la fel de susținut[ă ca înainte de ianuarie 1882, asist[ăm la absența din redacție. Ziaristica poetului cunoaște =i un epilog, care se constituie din cele câteva articole publicate în *România liberă* =i *Fântâna Blanduziei* spre sfârșitul vieții.

Publicistica lui Eminescu se g[se=te într-o situație paradoxală în raport cu celelalte domenii ale scrisului său. Poetul publică sub supravegherea sa un număr restrâns de poezii, câteva proze =i nici o piesă de teatru. Exegezele eminesciene sunt totuși orientate în aceste direcții. Publicistica ocupă un loc neînsemnat — s[ă nu spunem altfel — deși este partea cea mai extinsă a scrisului eminescian. +i ce nu este mai puțin important, ea se publică sub supravegherea sa =i poartă girul responsabilității sale. Dar publicarea integrală a publicisticii eminesciene va conduce =i la o reevaluare a creației sale din celelalte domenii.

Contribuțiile noastre documentare își propun să prezinte publicistica lui Eminescu în integralitatea sa =i în funcție de problemele specifice din cele trei perioade. Aici ne ocupăm de primele două perioade, urmând ca celei de la *Timpu* să-i consacram un volum separat. Privim publicistica din interiorul ei =i nu o luăm ca pretext pentru afișarea erudiției noastre. Nu pierdem din vedere, firește, legătura dintre publicistică, însemnările din manuscrise =i celelalte domenii ale scrisului său. Publicistica eminesciană ni se relevă, astfel, însușește de cele mai nobile idealuri ale poporului nostru =i o prezență permanentă în conștiința posterității.

Dimitrie VATAMANIUC. *Publicistica lui Eminescu. 1870-1877*. Colecția "Eminesciana", Editura Junimea, Iași, 1985, p. V-VIII.

[...] Produs al unei munci extenuante de opt ani la amintitele două gazete, publicistica politică eminesciană își are premisele ideologice în conferința rostită la 14 martie 1876, în ciclul de "prelecțiuni populare", publicată în *Convorbiri* sub titlul *Influența austriacă asupra românilor din Principate*. Ideea de temelie este aceea a statului natural. Statul, afirmă Eminescu, în totală contradicție cu Schopenhauer, care îmbogățește concepția rousseauistă a "contractului social", este un "așezământ al naturii, =i nu al rațiunii", expresie a firii popoarelor, care, =i ele, "nu sunt produse ale inteligenței, ci ale naturii". Statul armonizează interesele divergente ale diferitelor clase, clasele nefiind "indivizi deosebiți", ci "un complex de organe sociale", "egal de importante", ale "individului" superior care este organismul statal. Factorul armonizării, acela ce implică asigurarea stabilității societății devenite stat este monarhul. Toate

calamitățile abtute peste țările românești, și de pe urma corărilor României contemporane se găsea într-o stare de plâns, sunt atribuite de poetul viitoarei Doine "dispariției monarhiei ereditare și scinderii neconținute a puterii domnitorilor. Sub fanarioi, "care aveau numai titlul de Domn și pomenirea în biserică, nicidecum însă consistența monarhică, puterea centrală a statului e curată nominală". Ajunși "aproape autocrați" pe propriile moșii, boierii "au căzut" și ei, cu timpul, după ruina războaielor și a "breslelor". Până la urmă, clasa boierească a fost înlocuită de aceea, parazită, bugetivă, a "scribilor", a "proletarilor condeiului". Asupra acesteia — denumită "putura superpusă" — avea să dezvăluie Eminescu, prin *Timpul*, incendiul combativității sale, făcând-o răsunătoare pentru toate anomaliele prezentului. Datorită ei, partidele nu erau "partide de principii, ci de interese personale", nu erau formate, cum o declarau, din conservatori și liberali, ci din "oameni cu slujbă: guvernamentali" și "oameni fără slujbă: opoziție". Denumind, cum se vede, ambele mari partide, ca parazitare, doctrina eminesciană era, principial, profund conservatoare, întrecând-o în această privință pe aceea a lui Xenopol, Maiorescu și Carp. Practic însă, scriitorul și-a acomodat principiile, ca Maiorescu, condițiilor contemporane concrete. Conștient că timpul nu putea fi întors înapoi, că modernizarea lumii românești era ireversibilă, el admitea progresul în această direcție, dar dorea ca ritmul lui să fie cât mai lent și, mai ales, să nu se accelereze în dauna identității naționale. "Adevărații apostoli ai libertății — scria Eminescu, în noiembrie 1879, vorbind despre pașoptiști — erau înainte de toate români păturiți de conștiința unității noastre naționale și doreau libertatea și egalitatea numai ca niște înlesniri pentru dezvoltarea poporului. Ideile liberale nu erau pentru dâni un scop, ci un mijloc pe care întodeauna-l subordonau principiului naționalității". Autenticii urmași ai vechilor liberali, conduși de această concepție, susține redactorul *Timpului*, nu erau liberalii contemporani, ci adversarii acestora, conservatorii moderați, care erau de principiu că "e mai bine să înainte încet, dar păstrând firea noastră românească, decât să mergem repede înainte, dezbrându-ne de dânsa prin străine legi și străine obiceiuri". Suportul social al celor ce gândeau astfel — specific Eminescu mereu, începând cu influența austriacă — era țărâna, "singura clasă pozitivă", și "cea mai conservatoare în limbă, port, obiceiuri, purtătorul istoriei unui popor, nașă în nevălesul cel mai adevărat al cuvântului". Pentru salvarea națională — opina scriitorul, în "prelecțiunea" din 1876, și nu și-a modificat, după aceea, convingerea — erau necesare trei condiții: "stabilitatea, adică guvern monarhic, ereditar, mai mult ori mai puțin absolut; muncă, adică excluderea proletarilor condeiului de la viața publică a statului și prin asta silirea lor la o muncă productivă", și "economie", în sensul de bună chivernisire a avutului public și individual. Elogiul muncii, singura sursă a bogățiilor sociale, este un leitmotiv al publicisticii eminesciene. "Și muncă e mântuirea", afirmă

Eminescu textual =i această[convingere]i anim[toate demersurile.]n spiritul muncii vede el reorganizat]nv[\[m`ntul rom`nesc, spre eliminarea parazitismului social =i formarea de noi clase "pozitive". Disociindu-și prin aceasta "filosofia practic[" de "filosofia teoretic[" ,]ndatorat[lui Shopenhauer, proiectat[pe o viziune a neantului cosmic, poetul nostru na\ional face chiar din "pesimismul" s[u o surs[de activism.

Dumitru MICU. *Mihai Eminescu*]n vol. *Scurt[istorie a literaturii rom`ne, I, De la ]nceputuri p`n[la primul r[zboi mondial*. Editura Iriana, Bucure=ti, 1994, p. 255-257.

[...] De forma\ie =i voca\ie european[, fiu al unui popor care s-a n[scut =i s-a dezvoltat]n str`ns[=i permanent[leg[tur[cu civiliza\iile occidentale, care s-a bucurat de sprijinul puterilor apusene]n lupta pentru unitate, independen\ =i suveranitate na\ional[=i care pentru a deveni puternic "]nl[untru" =i respectat "]nafar[" trebuia s[beneficieze din plin de rezultatele =tiin\ifice, tehnice, tehnologice =i de experien\ ]n produc\ie a \rilor europene avansate, Eminescu nu putea g`ndi altfel dec`t a=a. +i spre cinstea sa a g`ndit bine, pentru c[acesta era orizontul c[tre care,]n mod obiectiv, trebuia s[ne]ndrept[m.

Pornind de aici, de la necesitatea vital[pentru noi de a men\ine, dezvolta =i diversifica continuu contactele =i rela\iile de colaborare cu Apusul, Mihai Eminescu elaboreaz[o cuprinz[toare tactic[=i strategie privind politica noastr[extern[, prezent[=i viitoare. Prin tradi\ie, prin cerin\ele imperioase ale prezentului =i prin tendin\ele de evolu\ie]n viitor, politica noastr[extern[nu putea s[fie, dup[el, dec`t de larg[deschidere spre lumea civilizat[, de pace =i colaborare "ca egal cu egal" cu toate popoarele. "Ar fi regretabil, ar fi o nenorocire chiar pentru noi, aten\iona poetul, dac[a doua zi dup[recunoa=terea independen\ei noastre, am c[dea]n gre=eala ce o comitea odinioar[Grecia,]n loc s[ne inspir[m de politica noastr[tradi\ional[.]n ce const[aici tradi\iunea? Ea const[ ]n ceea ce ne impune chiar pozi\iunea noastr[geografic[, *de-a evita orice provocare fa\ cu puterile noastre vecine =i d-a]ntre\ine]ndeob=te cu toate puterile cele mai bune rela\iuni*" (*subl. n.*). Proced`nd astfel, \in`nd mereu seama c[suntem o "ar[mic[cu hotare foarte]ntinse", plasat[geografic[ ]n mijlocul popoarelor =i mari =i puternice", =i "]nv[\`nd de la str[mo=ii no=tri, care st[teau bine cu to\i =i nu se ap[rau dec`t de agresiune direct[" , vom reu=ei, mai mult ca sigur,]=i exprima el]ncrederea, s[s[ ]dim =i]n noi, =i]n popoarele Europei credin\ ]n inteligen\ ]n abilitatea =i "tr[ ]nicia rom`nilor".

Soarta noastr[ca stat suveran =i independent, prezentul =i viitorul na\iunii rom`ne, nivelul de civiliza\ie =i de cultur[ al poporului rom`n depind,]n chip hot[r`tor, potrivit convingerii ferme a lui Mihai Eminescu, de noi, de]ncrederea deplin[ ]n for\ele

proprii. În capacitățile noastre de gândire și de muncă, de priceperea cu care vom să le folosim și de politica pe care o vom duce "în/untru" și "înafară". În tot ceea ce vom întreprinde pentru dezvoltarea puterilor noastre productive, pentru organizarea și buna funcționare a vieții social-economice și politice autohtone și pentru colaborarea fructuoasă cu vecinii și cu celelalte popoare ale Europei, să avem permanent în vedere, îndemna poetul, ca un veritabil strateg și om politic, înzestrat cu o mare putere de sinteză, de generalizare a experienței trecutului și prezentului și de prefigurare a viitorului, că "Legăturile de sânge și identitatea individualității naționale față de unii, comunitatea tradițiilor istorice și identitatea vederilor religioase față de alții, ne deschid și netezesc calea întru uririi pacifice și binefăcătoare pe care trebuie să pășim cu cea mai deplină bună credință. Astfel învelege societatea modernă misiunea statului român; astfel rezultă ea din istoria noastră; astfel a fost concepută chiar de către întemeietorul neamului românesc. *Niciodată nu am fost elementul strănit, niciodată nu s-a manifestat în noi chiar nici tendința de a supune pe alții, ci totdeauna românul s-a mulțumit a fi adpostit și a se dezvolta pe pământul său: dacă vom urma și în viitor tot astfel în pace pe cei ce ne lasă în pace și trăind în bună învelegere cu cei ce nu ne jignesc, vom aduce societăți europene și îndeosebi statelor vecine serviciul pe care nici un alt stat nu-l poate aduce, deoarece nici unul nu are cu popoarele de primprejur legăturile pe care le avem noi"* (subl. n.).

Strălucită prezentare a trăsăturilor definitorii fundamentale ale naturii și conținutului istorice a poporului român. Genial program de acțiune. Magnifică pledoarie pentru pace, pentru bună învelegere cu toate popoarele și în primul rând cu vecinii, pentru cooperare și colaborare internațională într-un climat de încredere și învelegere reciprocă și pentru dăinuirea veșnică, liberă, independentă și suverană a poporului nostru în vatra strămoască.

*

Ajunghând, în acest punct, final, al încercării noastre de a pătrunde, cât de cât, în universul eminescian, de a descifra, ceva, din tainele sale și de a invita, și pe alții, la un astfel de demers spiritual, se cuvine să rezumăm și să punctăm, poate mai apăsător decât am făcut-o până aici, că Eminescu n-a fost, în sens strict profesional, nici filosof, nici istoric, nici economist, nici om politic și nici pedagog, dar în toate aceste domenii geniul său a lăsat urme adânci; că pasionat fiind de social și pregătindu-se temeinic să activeze, cu toate puterile sale, pe acest terământ, a făcut din gazetărie, nu o sursă de existență, ci un mod de a se exprima și de a sluji, cu devotament, neamul și țara; că în critica tarelor societăți românești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, n-a privit înapoi, ci înainte, n-a pledat pentru întoarcere, ci pentru continuitate organică și moder-

nitare; c] restabilirea unit[iei dintre con[inut =i form[ ]n plan social trebuia s[se realizeze prin munc[productiv[generalizat[la scar[na[ional[; c] fondul structurilor noastre economice, sociale =i politice putea fi adaptat la formele institu[ionale]naintate prin]ncurajarea, dezvoltarea =i modernizarea tehnic[;]nt`i de toate, a agriculturii =i apoi a industriei =i a celorlalte ramuri neagricole ale economiei na[ionale; c] ]n acest[ complex[, complicat[ =i anevoios[ reaezare na[ional[ erau chema[ti s[ se implice to[ti =i ]n primul r`nd statul; c] se legitima numai acea politic[intern[=i extern[care era de inspira[ie =i finalitate rom`neasc[; =i c] patrio[iei, sinceri preocupa[ti de prezentul =i viitorul \rii, sunt nu acei care ]=i urm[resc propriul interes, ci cei care lucreaz[, ]nainte de toate, ]n folosul prop[rii neamului ]ntreg, al a=ez[rii lui ]n r`ndul na[ionalit[ilor civilizate, independente =i suverane ale lumii.

Rezum`nd, =i mai mult, ideile-for[ ] ale medita[iei economice eminesciene, credem c] nu cutez[em prea mult dac[ spunem c] ele se structureaz[ =i se sprijin[ pe progres agrar-industrial, pe compensarea prin munc[, pe protec[ionism, pe unitate, neat`rnare, independen[=i suveranitate na[ional[, pe deschidere, cooperare =i colaborare cu civiliza[ia avansate ale lumii =i pe pace.

Ad[ugate la valorile perene, nemuritoare ale crea[iei poetice =i literare]n general, toate acestea se constituie]n noi dovezi =i]n noi argumente ce vin]n sprijinul concluziei de maxim[generalitate c] Mihai Eminescu este, nu numai omul deplin, total al culturii noastre na[ionale, ci =i ETERNUL nostru.

Vasile C. NECHITA.]n vol. *Unitatea, independen[ia =i suveranitatea na[ional[, ideea-ax[a operei eminesciene]*]n vol. *Medita[ii economice eminesciene*. Colec[ia "Eminesciana". Editura Junimea, Ia=i, 1989, p. 304-308.

[...] P[strarea =i afirmarea na[ionalit[iei noastre Eminescu nu o vedea posibil[dec`t prin dezvoltarea bazei materiale, economice, ]n urma creia s[ vin[ odat[ cu emanciparea de exploatarea social[ =i emanciparea na[ional[, adic[ afirmarea personalit[iei sale culturale =i na[ionale. ]n acest sens va proclama cu ]nsufle[ire ]n *Timpul* (20 octombrie 1881): "... na[ionalitatea rom`n[, ca oricare alta, are dreptul]n[scut de a=i ap[ra mo[tenirea ei istoric[=i munca ei de orice alt element str[in".]n acela=i sens, dar cu alte cuvinte, ideea este repetat[ ]n *Timpul* (3 septembrie 1881). Ideea aceasta, adev[rat laitmotiv, revine mereu =i mereu; cit[em numai *Timpul* (26 ianuarie 1882): "Nu zicem ca sub cerul acestei \ri s[nu tr[iasc[=i s[nu]nfloreasc[oric`vi oameni de alt[ origine. Dar ceea ce credem, ]ntemeia[ti pe vorbele b[tr`nului Matei Basarab, e c[\ara este,]n linia]nt`ia, elementul na[ional =i c] e scris]n cartea veacurilor ca acest element s[determineze soarta =i caracterul acestui stat".

+i în această direcție, ca în toate meandrele simvrii poetice =i ale gândirii social-politice, Eminescu r[m`ne acela=i, mereu însetat de justiție, crainicul cel mai pur =i mai înaripat al zorilor de dreptate, pe care le dorea s[ vin[ =i pentru poporul acesta, at`t de nedrept[ît secole de-a r`ndul, prin impil[rile de tot felul, de din[untru =i de dinafar[.

Eminescu acord[o deosebit[atenție =i raporturilor interne — dintre diferitele clase =i p[turi sociale ale națiunii — situ`ndu-le în permanen[ în lumina unei consider[ri etice; el nu va privi aceste relații doar ca simple raporturi de for[ economic[ , ci le va supune unei severe aprecieri de natur[ justițiar[ , urm[rind astfel c`t[dreptate sau nedreptate se manifest[în aceste relații.

Se =tie c[în întreaga gândire social-politică nutre=te o ad`nc[ , nest[p`nit[repulsiune față de fenomenul exploata[rrii, în orice form[=i pe orice plan s-ar manifesta. Aversiunea aceasta era deci firesc s[se manifeste =i contra p[turilor parazitare ale societ[ții, contra celor ce f[r[a produce ceva util societ[ții =i însu=esc o parte importantă, cea mai mare din produsul național, realizat prin truda fizic[=i intelectuală a celor ce muncesc din greu.

Eminescu dezvoltă în acest sens — bazat pe constatarea că bunurile realizate de p[turile productive sunt însu=ite în cea mai mare parte de p[turile parazitare — o adev[rată teorie =i o critică acerbă a p[turilor suprapuse =i — derivat[din aceasta — o teorie a compensației muncii. Am putea chiar afirma — f[r[a risca s[fim acuzați de simplific[ri =i asimil[ri forate — că a=a-numita xenofobie eminesciană (mai bine spus atitudinea de legitimă ap[rare a poporului muncitor față de tendințele economico-acaparatoare =i de dominare manifestate de unii străini) este, dacă nu de-a dreptul derivat[din teoria pur economică a p[turilor suprapuse, în orice caz o categorie subordonată acesteia. +i e normal s[fie a=a, cunosc`nd că atitudinea sa ardent justițiară izvor[=te din viziunea de profunzime, în care fenomenele economice =i dinamismul acestora ocup[ un loc primordial. }ns[=i teoria compensației, enun[at[ , ndr[git[ =i ap[rat[ de Eminescu, de în`nd un loc important în gândirea sa economico-politică, este fundamentată pe principii etice-justițiare.

Conform acestei teorii, orice om, orice clasă au obligația de a restitui societ[ții cel puțin echivalentul serviciilor =i bunurilor ce aceasta le oferă. Societatea are a=adar dreptul de a cere oric[rui om echivalentul bunurilor consumate sau serviciilor folosite de acesta, bunuri sau servicii puse la dispoziția lui de societate, din munca celorlalți membri ai societ[ții. }n gândirea socială, economică =i politică deopotrivă a lui Eminescu, fiecare bun consumat sau serviciu primit reprezintă o poli[trasă asupra muncii sociale, poli[ce trebuie în mod obligatoriu s[aib[o acoperire, un echivalent de muncă ce urmează a se restitui societ[ții. }n acest sens se adresează el tuturor celor ce pretind drepturi: “+i ca s[=tim că aveți dreptul de a pretinde, s[întreb[m ce produceți?”.

Oric[rui drept formulat de cineva asupra unor bunuri materiale sau servicii din partea societ[iei, trebuie a=adar s[icorespund] tot at`tea datorii c[tre aceasta. Echivalen[a aceasta obligatorie a dreptului cu datorile corelative, corecta compensa[ie a muncii de c[tre oameni sau clasele sociale demonstreaz[ c`t se poate de clar inexorabilitatea caracterului etic-justi[ar al raporturilor sociale]n g`ndirea lui Eminescu.

Aceea=i idee de dreptate constituie r[dcina, substratul convingerilor sociale =i-i impune denun[area exploata[rii de clas[, at`t ]n domeniul rela[ieiilor de munc[ propriuzise, c`t =i]n materie de proprietate. De la]nceputul vie[ii sale intelectuale — dup[primele lecturi cu caracter social — pe tot parcursul crea[iei sale, chiar dup[1883, Eminescu se manifest[,]n versuri =i proz[, sincer revoltat de soarta celor nedrept[iei, lupt`nd pentru dreptate social[. Este suficient a ar[ta c[ incendiara poezie ]mp[rat =i proletar este conceput[ ]n epoca studen[iei vieneze, parc[ pentru a demonstra c[, ]nc[ de la ]nceput, poetul ia partea celor umili =i s[raci. +i ]n 1888 — deci dup[ prima sa ]mboln[vire, ]n *Rom`nia liber[* (20 noiembrie 1888), cerea “o mai mare echitate]n rela[iile de munc[”. Tot con=tiin[a]i impune s[apere proprietatea rural[mic[chiar]mpotriva unei propriet[ei mijlocii: “Crearea unei propriet[ri rurale de mijloc — afirm[Eminescu]n *Timpul* (17 iulie 1879), — se traduce]n tirania (cite=te exploatarea — n. n.) capitalului mic asupra muncii”. Avem convingerea c[ ]nse=i opiniile lui despre func[ia armonizatoare a statului]ntre interesele de clas[ ]i au sorginea]n credin[a c[numai]n acest mod se poate realiza mai sigur =i mai grabnic mult dorita dreptate social[. Din aceast[considerare etic[deriv[la Eminescu =i datoria de a fi respecta[iv to[i produc[torii pe a c[ror munc[=i pe ale c[ror sacrificii se sprijin[ ]ntregul edificiu social. +i]ntre ace=ti produc[tori pe primul plan se situeaz[\[r[nimea, c[reia]i]nchin[odat[cu profundul s[u respect o dragoste fierbinte. Lumea rustic[, rural[, conserv`nd esen[ele categoriale ale spiritualit[iei rom`ne=ti, are o g`ndire =i sim[ire proprii. Eminescu, ]ntruchip`nd aceast[spiritualitate, reprezint[expresia =i exponentul ei. Fenomenul explic[apropierea =i chiar cufundarea poetului]n via[a satului =i a \[r[nimii.

]n fine, ideea de dreptate reprezint[substratul convingerilor sale potrivnice exploata[rii unui neam de c[tre altul, ce se]nt`lnesc ]n ]ntreaga oper[, reg[sindu-se ca un laitmotiv, ca un fir director. Fie c[ se refer[ la rom`nii de dincolo de hotare, fie la cei din[untru hotarelor \[rii, Eminescu este acela=i vajnic ap[ra[tor al drepturilor neamului s[u.

]n *S[facem un congres*, el se ridic[ ]mpotriva nedrept[ieiilor f[cute rom`nilor din Transilvania. ]n manuscrisul 2257 f. 31 v., referindu-se la aspirarea rom`nilor de c[tre maghiarii din Transilvania, exclam[: “Ap[sa[i voi! P`n[ ce ura noastr[ pentru voi nu va mai fi un sim[m]nt, ci o ra[iune, nu psihologie, ci logic[. +i e teribil[ ura care sur`z`nd[ a logiceii — ea (e) justificat[, c[ci e justi[ia. Este ura sur`z`nd[, ura sclavului fa[cu tiranul s[u, este condi[iunea legat[de tranzac[iunile dintre unul =i altul”.

Dacă ar fi să ni se ceară a răta ideea dominantă a gândirii social-politice eminesciene, care fundamentează și de substanță întregii opere, atît literare cît și politice (căci ele nu pot fi în nici un fel despărțite), am reda din *Timpul* (17 decembrie 1881) următorul citat de însemnătate crucială nu numai pentru vremea sa, ci și pentru timpul nostru și pentru toate timpurile ce vor veni, cît va exista neamul românesc: "Chestiunea de competență pentru istoria și continuitatea de dezvoltare a acestei țări este ca elementul românesc să rămână cel determinant, ca el să dea tiparul acestei forme de stat, ca limba lui, înclinările lui oneste și generoase, bunul lui simț, c-un cuvînt geniul lui să rămână și pe viitor norma de dezvoltare a țării și să pătrundă pururea această dezvoltare. Voim statul național, nu statul cosmopolit... Voim ca stejarul stejari să producă, nu meri pături".

La o tensiune de aceeași natură, cităm două fragmente antologice, primul, din *Să facem un congres*, constituind ambele crezurile de viață întregi: "Suntem români, vrem să rămânem români...", iar celălalt din mss. 2257, fila 32 v: "E pietrosă și încovoiată calea dreptății, dar e sigură". Și Eminescu a ales și a mers pe această cale care l-a dus la nemurire. Se regătesc etnic și etic, elemente matriciale gemene în plămădă eminesciană.

Dreptatea constituie la Eminescu nu numai rădăcina convingerilor social-politice, nu numai substratul din care și trage seva gândirii, ci și un principiu de acțiune, alături de muncă și adevăr: "Ceea ce simțim cu toții însă sunt relele reale, care bîntuie țara, rele care nici nu au a face muncă cu principiile conservatoare sau cu cele liberale și pentru a căror înălturare nu se cere dialectică și oratorie, ci muncă, echitate și adevăr" (*Timpul*, 9 decembrie 1882).

Poate că dacă i-ar fi fost dat să mai trăiască plenar un număr suficient de ani, peste pragul celor numai 33 de ani de mare avînt creator, dacă natura și ritmul ocupațiilor sale zilnice i-ar fi permis desfășurarea într-o atmosferă mai senină a studiilor în acest domeniu, poate ne-ar fi dat, cu anticipație de generații, gândirea practică, filozofia etică și politică pe care eram îndreptățiți a o aștepta de la omul cel mai deplin al culturii noastre.

Dar, din nefericire, aceasta nu a fost dat să fie.

Ne-au rămas culmile atinse de el în numeroase domenii literare, în activitatea publicistică, întregă viață închinată neamului, pe care l-a iubit ca nimeni altul și căruia i-a lăsat cel mai de preț legat: speranța și încrederea într-un viitor de dreptate națională și de respect al demnității umane, aureolat de nimbul adevărului, binelui și dreptății.

C. JORNESCU, C. PETRESCU. *Eminescu — înaltă conștiință justă* în vol. *Valorice în opera lui Eminescu*. Editura Minerva, București, 1989, p. 168-173.

CUPRINS

<i>Not[asupra ediției</i>	2
<i>Tabel cronologic</i>	3
ECHILIBRUL	19
NOTI { ASUPRA PROIECTATEI }NTRUNIRI LA MORM-NTUL LUI +TEFAN CEL MARE LA PUTNA	29
DOMNULUI DUMITRU BR{ TIANU	31
INFLUEN A AUSTRIAC{ ASUPRA ROM-NILOR DIN PRINCIPATE	33
[FRANCIA “}NTRE P{ RERILE...”]	54
[“NET{ G{ DUIT C{ ISTORIA...”]	57
[“SE VORBE+TE C{ }N CONSILIUL...”]	62
MONUMENTE	82
[“«AGENSE RUSE» CAP{T{ DIN CONSTANTINOPOL...”]	84
[“LA ANUL 1774...”]	87
[VASALITATEA ROM-NIEI?]	91
B~LCESCU +I URMA+II LUI	92
[“DIN ABECEDARUL NOSTRU ECONOMIC”]	95
[„}N SF~R+IT VEDEM LIMPEDE...”]	100
[“CHESTIUNEA RETROCED{ RII...”]	103
[“FIINDC{ NOI SUNTEM...”]	104
[“DE C~TE ORI S-A F{ CUT }N PARLAMENTUL NOSTRU...”]	107
[“}N NUM{ RUL NOSTRU DE VINERI...”]	110
[“DE C~TEVA ZILE LIMBAJUL ZIARELOR LIBERALE...”]	114
[“VENIM }NC{ O DAT{ ASUPRA SCRISORII...”]	118
[“ARGUMENTUL DE C{ PETENIE...”]	121
UN R{ SPUNS RUSESC	124
BASARABIA	125
CONCESIUNI ECONOMICE	157
TENDIN E DE CUCERIRE	161
[INDIVIDUALITATEA +I TR{ INICIA NOASTR{]	165
[POLITICA ORIENTAL{ }N VEACUL XVIII]	167
[POLITICA HABSBUGILOR]	176

[DREPTURILE ROM~NILOR]	186
[MARILE PUTERI }N CAL{ TRATATELE INTERNA IONALE]	194
[ROADELE CONLUCR{ RII]	205
[POLITICA RUSIEI }N SECOLUL XVIII]	208
[FOR A DREPTULUI FA { CU DREPTUL FOR EI]	210
[“O PARTE A CHESTIUNII ORIENTALE”]	227
[“+TIM PREA BINE...”]	247
[ANEXAREA DOBROGEI]	252
[“AM SPUS-O }N NUM{ RUL TRECUT”]	261
[“NU +TIM DE UNDE +I P~N{ UNDE...”]	265
[“CINE CUNOA+TE C~TU+I DE PU IN ISTORIA...”]	271
[“DUP{ AT~TEA DECLARA IUNI”]	276
[MISIUNEA NOASTR{ CA STAT]	279
[“NENOROCITELE ASTEA DE { RI...”]	283
[“GENIUL NE}MB{ TR~NIT AL ISTORIEI ROM~NILOR”]	287
STUDII ASUPRA SITUA IEI	290
[“NE PARE BINE”]	301
[“A SCRIE ISTORIA UNEI EPOCI”]	306
AUSTRO-UNGARIA +I NA IONALIT{ ILE	310
[“UNITATEA PREEXISTENT{ A POPORULUI NOSTRU”]	316
[“CU GREU SE VA G{ SL...”]	319
[“LUMEA ASTA AR MAI TRECE EA”]	324
[“CARTEA DE CITIRE”]	326
REVOLU IA +I REVOLU IONARII	328
[“PROGRAMUL NOSTRU ZICEA...”]	333
[“IDEEA UNIUNII ROM~NILOR”]	337
[“IUBIRE DE ADEV{ R”]	341
[“}NTRE SCYLLA +I CHARYBDA”]	346
[“IDEEA DACO-ROM~N{ CA ASPIRA IE”]	350
[“«ROM~NUL» NU }NCETEAZ{ ...”]	352
[“}NTRE LEGENDELE NOASTRE...”]	356
[“+EDIN A ADUN{ RII DE VINERI...”]	358
[D. KOG{ LNICEANU PUBLIC{]	364
[“NEVOIND A FI VICTIMA LEGII...”]	367
[“}N SF~R+IT DUP{ ZECE ZILE...”]	373
[“AD~NCIMEA GENIULUI POPULAR”]	377
[“AR FI FOST DREPT...”]	378
[“LABIRINTUL ISTORIEI NOASTRE”]	380
<i>Aprecieri critice</i>	392

Mihai Eminescu
ÎN TRE SCYLLA ȘI CHARUBDA
OPERA POLITICĂ

Apărut: 1997. Format: 70x108^{1/32}
Coli tipar: 17,85. Coli editoriale: 16,84. Tiraj: 5000 ex.

Casa de editură «LITERA»
str. B.P. Hasdeu, nr. 2, Chișinău, MD 2005, Republica Moldova

Operator: *Vitalie Eșanu*
Tehnoredactor: *Cristina Rusu*
Corector: *Nadina Marciuc*
Redactor: *Tudor Palladi*
Editor: *Anatol Vidra-cu*

Tiparul executat sub comanda nr. .
Combinatul Poligrafic, str. Mitropolit Petru Movilă, nr. 35,
Chișinău, MD 2004, Republica Moldova
Departamentul Edituri, Poligrafie și Comerțul cu Cărți